PREDLOG

PROGRAM ODRŽAVANJA JAVNE RASPRAVE O NACRTU IZMJENA I DOPUNA PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

Javna rasprava o Nacrtu Izmjena i dopuna Prostorno - urbanističkog plana Opštine Rožaje, održaće se u organizaciji Ministarstva prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine.

Javna rasprava će trajati najmanje 15 radnih dana od dana oglašavanja u jednom dnevnom štampanom mediju koji se izdaje i distribuira na teritoriji Crne Gore i na zvaničnoj internet stranici Ministarstva prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine.

Datum održavanja javne rasprave odrediće se nakon utvrđivanja Nacrta Izmjena i dopuna Prostorno - urbanističkog plana Opštine Rožaje, od strane Vlade Crne Gore.

Posebno obavještenje o javnoj raspravi Ministarstvo će dostaviti Opštini Rožaje, kao i organu za tehničke uslove, u roku od dva dana od dana oglašavanja javne rasprave.

Javna rasprava sprovešće se u skladu sa članom 140 stav 1 Zakona o uređenju prostora, a u vezi sa članom 33 stav 3 derogiranog Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata, s tim da se predlozi, sugestije i komentari na Nacrt planskog dokumenta dostavljaju Ministarstvu prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine.

VLADA CRNE GORE
MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO-URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

NACRT PLANA

Podgorica, septembar 2025. godine

NARUČILAC VLADA CRNE GORE

OBRAĐIVAČ MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO-URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

NACRT PLANA

Podgorica, septembar 2025. godine

NARUČILAC	VLADA CRNE GORE
OBRAĐIVAČ	MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE
PLAN	IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE
FAZA	NACRT PLANA
RADNI TIM **RUKOVODILAC RADNOG TIMA**	GORDANA RAIČEVIĆ, dipl. ing. arh.
URBANIZAM	GORDANA RAIČEVIĆ, dipl. ing. arh.
SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA	NADA BRAJOVIĆ, dipl. ing. građ.,
GEODEZIJA	MILUTIN BATURAN, dipl. ing. geod.,
HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA	NATAŠA NOVOVIĆ, dipl. ing. građ.,
ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA	SONJA FILIPOVIĆ-ŠIŠEVIĆ, dipl. ing. el.,
ELEKTRONSKE KOMUNIKACIJE	RATKO VUJOVIĆ, dipl. ing. el,
PEJZAŽNO UREĐENJE I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE	mr SANJA LJEŠKOVIĆ, dipl. ing. pejz. arh.,
SARADNICI	ANA RAIČEVIĆ, spec. sci. arh., OLIVERA TATAR, spec. sci. arh.,
EKONOMSKO TRŽIŠNA PROJEKCIJA	ZORAN M. ĐUKIĆ,
PREDSTAVNIK OPŠTINE ROŽAJE	ASMIN KALAČ, dipl. ing. arh.,

Podgorica, septembar 2025. godine

SADRŽAJ

Radni tim 3

OPŠTI DIO

Odluka o izradi Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje
Programski zadatak za izradu Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje 9

TEKSTUALNI DIO

1.0. UVODNE NAPOMENE 16
2.0. PRAVNI OSNOV 16
3.0. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I GRANICE OPŠTINE..... 18
4.0. PLANSKI OSNOV 20
IZVOD IZ PROSTORNOG PLANA CRNE GORE (2008) 20
5.0. METODOLOGIJA IZRADE IZMJENE I DOPUNE PUP-a 22
6.0. VAŽEĆA PLANSKA DOKUMENTACIJA 27
6.1. Izvod iz Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje („Sl. List CG – opštinski propisi“ br. 31/12) 27
6.2. Generalno urbanističko rješenje 30
6.3. Izvod iz Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje („Sl. List CG – opštinski propisi“ br. 02/17) 31
6.4. Važeća lokalna planska dokumentacija 33
6.4.1. Detaljni urbanistički planovi 33
6.4.2. Lokalne studije lokacije 35
7.0. PRIRODNE I GEOGRAFSKE ODLIKE PROSTORA OPŠTINE 37
7.1. Položaj i opšti podaci 37
7.2. Analiza prirodnih karakteristika 39
7.2.1. Prirodni uslovi 39
7.2.2. Geološka građa 39
7.2.3. Pedološke karakteristike 40
7.2.4. Seizmotektonika i seizmičnost 41
7.3. Reljefna područja 46
7.3.1. Riječne doline 47
7.3.2. Kanjoni 49
7.3.3. Klisure 49
7.3.4. Prirodna jezera 50
7.4. Izvorišta-izvori, vrela 50
7.5. Ljekovite hladne mineralne vode 50
7.6. Mineralne sirovine 50
7.7. Poljoprivredno zemljište 63
7.8. Šume i šumsko zemljište 63
7.9. Ljekovito i aromatično bilje i gljive 69
7.10. Životinjski svijet 70
7.11. Klimatske karakteristike 71
7.12. Podaci o zaštićenim područjima sa prostornim rasporedom i područja planirana za zaštitu 73
8.0. STANOVNIŠTVO I NASELJA 73
8.1. Stanovništvo 73
8.2. Državljanstvo 76
8.3. Žensko stanovništvo i broj živorođene djece u Crnoj Gori 77

8.4. Stanovništvo Crne Gore prema nacionalnoj odnosno etničkoj pripadnosti, vjeri, maternjem jeziku i jeziku kojim se uobičajeno govori 79
8.5. Migracije stanovništva 79
8.6. Stanovništvo Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore 81
8.7. Naselja 83
8.7.1. Mreža i funkcija naselja i centara 83

9.0. PRIVREDA 86
9.1. Industruja 86
9.2. Šumarstvo i drvoprerada 86
9.3. Poljoprivreda 91
9.4. Turizam 96
9.5. Ostalo 97
10.0. DRUŠTVENE DJELATNOSTI 98
10.1. Školstvo 98
10.1.1. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje 98
10.1.2. Osnovno vaspitanje i obrazovanje 98
10.1.3. Srednješkoslko obrazovanje 98
10.2. Kulturne djelatnosti 99
10.3. Zdravstvena djelatnost 99
10.4. Socijalna zaštita 99
10.5. Sport i rekreacija 99
11.0. INFRASTRUKTURNI SISTEMI 100
11.1. SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA 100
11.2. ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA 108
11.3. HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA 119
11.4. TELEKOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA 150
11.5. PLAN PREDJELA 152
11.6. OSTALA KOMUNALNA INFRASTRUKTURA 204
12. ŽIVOTNA SREDINA 206
13. PRIRODNE I DRUGE NESREĆE 207
14. PRIRODNA I KULTURNA DOBRA 207
15. SINTEZNA OTCJENA POSTOJEĆEG STANJA 209
16. POLOŽAJ I PRAVCI RAZVOJA LOKALNE SAMOUPRAVE U ODNOSU NA SUSJEDNE JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE I U ODNOSU NA CRNU GORU 210
16.1. Položaj i pravci razvoja u odnosu na susjedne jedinice lokalne samouprave 210
16.2. Položaj i pravci razvoja u odnosu na Crnu Goru 210
17. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA 211
17.1. Opšti i posebni ciljevi 211
17.2. Ciljevi razvoja po pojedinim oblastima 213
18. KONCEPCIJA PROSTORNOG RAZVOJA OPŠTINE 214
19. PLAN ORGANIZACIJE, KORIŠĆENJA I UREĐENJA PROSTORA 217
19.1. Demografski razvoj 217
19.2. Razvoj i prostorni razvoj privrede 218
19.2.1. Poljoprivreda 218
19.2.2. Šumarstvo 220
19.2.3. Agroindustrija 222
19.2.4. Drvna industrija 222

19.2.5. Hidroenergija 223
19.2.6. Energija vjetra i sunca 223
19.2.7. Energija na bazi drvne biomase 223
19.2.8. Voda kao roba 224
19.2.9. Ostala industrija 224
19.2.10. Namjenska industrija 224
19.2.11. Turizam 224
19.2.12. Saobraćaj 227
19.2.13. Koncesiona područja 227
19.2.14. Ostalo 228
19.3. Razvoj mreže naselja i centara 229
19.4. Prostorno funkcionalne cjeline 230
19.5. Razvoj i prostorni razmještaj stanovanja 243
19.6. Razvoj i razmještaj društvenih djelatnosti 243
19.6.1. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje 244
19.6.2. Školstvo 244
19.6.2.1. Osnovno vaspitanje i obrazovanje 244
19.6.2.2. Srednje obrazovanje 245
19.6.3. Zdravstvo 245
19.6.4. Kultura 245
19.6.5. Socijalna i dječja zaštita 246
19.6.6. Sport i rekreacija 246
19.6.7. Uprava i administracija 247
20. ANALIZA ORGANIZACIJE I UREĐENJA PROSTORA 247
20.1. Korišćenje prostora 248
20.2.Urbanističke odlike područja 252
21. PLANSKI KONCEPT 255
22. OPŠTE SMJERNICE ZA RAZVOJ I UREĐENJA NASELJA 259
23. OPŠTI PRINCIPI I PRAVILA UREĐENJA I GRAĐENJA 263
24. PROJEKCIJA TROŠKOVA PRIPREME I KOMUNALNOG OPREMANJA GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA 279
25. PROGRAM MJERA ZA ZAŠTITU I UNAPREĐENJE ŽIVOTNE SREDINE 280
25.1. Izvod iz Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu za potrebe izrade Izmjena i dopuna Prostorno urbanističkog plana Opštine Rožaje (Obrađivač: Institut za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu, Podgorica – Sektor za ekologiju, septembar 2023. godine) .. 280
25.2. Mjere zaštite
25.2.1.Mjere zaštite životne sredine 301
25.2.2. Mjere zaštite od buke 303
25.2.3. Mjere zaštite biološke i pejzažne raznolikosti 303
25.2.4. Mjere zaštite životne sredine u sektoru industrije 304
25.2.5. Mjere zaštite životne sredine u sektoru korišćenja mineralnih sirovina 304
25.2.6. Mjere zaštite životne sredine u sektoru upravljanja šumama 305
25.2.7. Mjere zaštite životne sredine za sektor energetike 305
25.2.8. Mjere zaštite životne sredine od sektora saobraćaja 305
25.2.9. Mjere zaštite životne sredine od sektora poljoprivrede 306
25.2.10. Mjere zaštite životne sredine vezani za sektor turizma ... 306
25.2.11. Mjere zaštite od prirodnih i tehničko tehnoloških nesreća 307

25.2.12. Mjere zaštite od elementarnih i drugih nepogoda i mjere zaštite od značaja za odbranu zemlje 307
26. SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE PUP-a i GUR-a 309
26.1. Važeća lokalna planska dokumentacija …… 309
26.2. Sprovođenje GUR-a kroz reviziju postojeće i izradu nove planske dokumentacije 310
26.3. Direktne smjernice za sprovođenje GUR-a za površine za koje se neće raditi planska dokumentacija nižeg reda 310
26.4. Smjernice i mjere za tretman neformalnih objekata i naselja 317
27. KULTURNA DOBRA 318
28. INFRASTRUKTURNI SISTEMI
28.1. PLANIRANA SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA 323

OPŠTI DIO

615.

Na osnovu člana 218 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list CG", br. 64/17, 44/18, 63/18 i 82/20), Vlada Crne Gore, na sjednici od 31. marta 2022. godine, donijela je

ODLUKA

O IZRADI IZMJENA I DOPUNA PROSTORNO-URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

("Službeni list Crne Gore", br. 045/22 od 21.04.2022)

Član 1

Pristupa se izradi Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje ("Službeni list CG - Opštinski propisi, broj 31/12) (u daljem tekstu: Izmjene i dopune PUP-a).

Član 2

Izmjene i dopune PUP-a izrađuju se i donose za cjelokupnu teritoriju lokalne samouprave.

Član 3

Za Izmjene i dopune PUP-a radiće se strateška procjena uticaja na životnu sredinu u skladu sa Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list RCG", broj 80/05 i "Službeni list CG", br. 59/11 i 52/16).

Član 4

Rok za izradu Izmjena i dopuna PUP-a je 12 mjeseci od dana potpisivanja ugovora sa rukovodiocem izrade planskog dokumenta.

Član 5

Finansijska sredstva potrebna za izradu Izmjena i dopuna PUP-a obezbijediće se iz Budžeta Crne Gore sa pozicije organa državne uprave nadležnog za ekologiju, prostorno planiranje i urbanizam u iznosu od 75.000,00 eura.

Član 6

Izmjene i dopune PUP-a se izrađuju na osnovu Programskog zadatka koji je sastavni dio ove odluke.

Član 7

Ova odluka stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom listu Crne Gore".

Broj: 04-2068/2
Podgorica, 31. marta 2022. godine
Vlada Crne Gore
Predsjednik,
prof. dr Zdravko Krivokapić, s.r.

PROGRAMSKI ZADATAK

ZA IZRADU IZMJENA I DOPUNA PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

I UVODNE NAPOMENE

Osnovni cilj i zadatak izrade Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje (u daljem tekstu: Izmjene i dopune PUP-a) je stvaranje planskog i formalnog osnova za obezbjeđenje održivog razvoja koji predstavlja jedan od najvažnijih izazova politike uređenja prostora. Ovo se prvenstveno odnosi na precizno i jasno definisanje prirodnih i stvorenih razvojnih potencijala, planiranje racionalnog korišćenja prostora, u skladu sa ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno-istorijskim razvojem, propisivanje smjernica za unaprjeđenje kvaliteta izgrađenog prostora i jasnih pravila građenja, veći stepen usklađenosti planskog dokumenta sa sektorskim politikama i sa parametrima održivosti, davanje adekvatnih i stručnih odgovora na prostorne izazove i sl.

Nakon analize postojećeg stanja, sagledavanja problema i mogućnosti koje Opštine Rožaje posjeduje, pravilno plansko usmjeravanje je od presudnog značaja za dalji napredak kako bi se stvorila ekonomski samodovoljna i održiva lokalna zajednica.

Pravni osnov za izradu i donošenje izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje sadržan je u članu 218 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list CG", br. 64/17, 44/18, 63/18 i 82/20) kojim je propisano da se državni i lokalni planski dokumenti predviđeni Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list CG", br. 51/08, 34/11, 35/13 i 33/14) mogu, do donošenja plana generalne regulacije Crne Gore, izrađivati odnosno mijenjati po postupku propisanom ovim zakonom.

Programski zadatak za izradu Izmjena i dopuna PUP-a izrađuje se u skladu sa članom 25 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata, budući da je isti sastavni dio Odluke o izradi planskog dokumenta.

II OBUHVAT I GRANICE IZMJENA I DOPUNA PUP-A OPŠTINE ROŽAJE

Izmjene i dopune PUP-a izrađuju se i donose za cjelokupnu teritoriju lokalne samouprave.

Slika br. 1: Obuhvat Izmjena i dopuna PUP-a Opštine Rožaje

III USLOVI I SMJERNICE PLANSKOG DOKUMENTA VIŠEG REDA I RAZVOJNIH STRATEGIJA

U postupku izrade Izmjena i dopuna PUP-a potrebno je voditi se uslovima i smjernicama iz sljedećih dokumenata:

- Prostornog plana Crne Gore do 2020 ("Službeni list CG", br. 24/08 i 44/12);
- Važeće prostorno planske dokumentacije na državnom i lokalnom nivou;
- Nacionalnih sektorskih strategija i master planova u oblastima održivog razvoja, turizma, saobraćaja, energetike, upravljanja otpadom i dr.;
- Prilikom analize dokumentacione osnove potrebno je u obzir uzeti i bazne studije rađene za potrebe izrade novog Prostornog plana Crna Gore (21 bazna studija).

Strategije sa najvećim uticajem na zakonodavstvo i sistem planiranja prostora i aktivnosti u prostoru su:

- Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. utvrđuje principe, strateške ciljeve i mjere za dostizanje dugoročnog održivog razvoja crnogorskog društva, uzimajući u obzir postojeće stanje i preuzete međunarodne obaveze, prioritetno Agendu Ujedinjenih nacija za održivi razvoj do 2030. godine.

- Strategija regionalnog razvoja za period 2014-2020. godine je postizanje ravnomjernijeg socio-ekonomskog razvoja svih jedinica lokalne samouprave i regiona, zasnovanog na konkurentosti, inovativnosti i zapošljavanju.
- Nacionalna strategija klimatskih promjena do 2030. godine utvrdjuje smjernice i mapu puta prema klimatski otpornom i niskokarbonskom društvu i u okviru tog dokumenta usvojen je i Namjeravani nacionalno utvrđeni doprinos (INDC) Crne Gore za smanjenje emisija gasova staklene bašte.
- Strategijom razvoja turizma Crne Gore do 2020. godine (2008. godina) su definisane smjernice za razvoj turizma u smislu dugoročne održivosti, optimiziranja privrednih efekata i smanjenja opterećenja na životnu sredinu.
- Cilj Strategije za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja 2015-2020 je uspostavljanje okvira za dalji razvoj poljoprivrede i ruralnih područja u Crnoj Gori i njeno usklađivanje sa procesom pristupa EU. Ključna vizija Strategije zasniva se na dva principa: razvoj sektora poljoprivrede koja će biti konkurentna i proizvoditi kvalitetne proizvode i održive izvore prihoda; održiva ruralna područja koja će omogućiti različite privredne mogućnosti i povećati mogućnost zapošljavanja, socijalnu inkluziju i bolji standard života stanovništva u ruralnom području.
- Strategija razvoja saobraćaja Crne Gore u periodu 2019-2035. godine utvrđuje stanje u oblastima transporta, definiše insfrastrukturne, organizacione i operativne ciljeve razvoja transportnog sistema, koji se realizuju kroz oročene i dugoročne planove implementacij.
- Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine (Bijela knjiga) obrađuje sve potencijale koji spadaju u sektor energetike i to: ugalj, nafta i gas, elektroenergetika, daljinsko grijanje, energetska efikasnost, obnovljivi izvori energije itd.
- Državni plan upravljanja otpadom Crne Gore za period od 2014-2020. godine je izrađen u sklopu priprema Nacionalne strategije upravljanja otpadom, nekoliko lokalnih planova upravljanje otpadom i sprovođenja raznih analitičkih i aktivnosti razvoja kapaciteta vezanih za upravljanje otpadom u Crnoj Gori.
- Strategija biodiverziteta sa akcionim planom za period 2016-2020. godine formuliše osnovna načela, kao i dugoročne i operativne ciljeve zaštite biodiverziteta. Identifikovana su posebno značajna pitanja za zaštitu biodiverziteta i njegovo održivo korišćenje, a tiču se sektora turizma, prostornog planiranja i infrastrukture. U Strategiji su posebno izdvojene prijetnje i faktori ugrožavanja biološkog diverziteta.

S obzirom da se navedene strategije uglavnom odnose na period do 2020. godine, ukoliko se u toku izrade Izmjena i dopuna PUP-a donese neka nova strategija, potrebno je istu uzeti u obzir u daljem postupku izrade plana.

Pri izradi planskog dokumenta potrebno je sagledati smjernice i preporuke usvojenih lokalnih strategija.

U postupku izrade Izmjena i dopuna PUP-a potrebno je sagledati i predlog smjernica za izradu plana koje su dostavljene od strane Opštine Rožaje (akt broj 01-018/21-1795 od 26.08.2021. godine).

Pri izradi planskog dokumenta potrebno je imati u vidu i međunarodne sporazume i konvencije, i to:

- Parisku konvenciju o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine
- Konvenciju UN (Rio) o biološkom diverzitetu,
- Okvirnu konvenciju UN o klimatskim promjenama,
- Evropsku konvenciju o zaštiti arheološkog nasleđa,
- Konvenciju za zaštitu arhitektonskog nasleđa Evrope,
- Aarhus konvenciju o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristup pravosuđu u oblasti životne sredine,
- Konvenciju Savjeta Evrope o vrijednosti kulturnog nasljeđa za društvo,
- Sporazum o formiranju energetske zajednice,
- Ostalu relevantnu regulativa UN i EU koja se odnosi na održivi razvoj, životnu sredinu i kvalitet života.

Međunarodne smernice za urbanističko i teritorijalno planiranje (IGUTP), UN Habitat, donijete su 2015. godine u Nairobiju, Kenija i definišu dvanaest principa urbanog i teritorijalnog planiranja. Nova urbana agenda (NUA) usvojena je na Konferenciji Ujedinjenih nacija o stanovanju i održivom urbanom razvoju (Habitat III) u Kitu, Ekvador (17-20 oktobar 2016) i ona daje globalni okvir urbanog razvoja za narednih 20 godina, odnosno utvrđuje nove standarde integralnog i održivog razvoja, i sadrži smjernice za održivi urbani razvoj. NUA je proizašla iz cilja 11. Agende održivog razvoja 2030. donijete od strane UN u septembru 2015. godine, kao i da cilj 11. "Održivi gradovi i zajednice" teži ka tome da gradovi do 2030. godine budu održivi, otporni, bezbjedni i inkluzivni.

IV PRINCIPI, VIZIJA I CILJEVI PLANIRANJA, KORIŠĆENJA, UREĐENJA I ZAŠTITE PROSTORA

Vizija razvoja prostora treba da prati viziju razvoja sjevernog regiona, koji kao važan prostorni, ekonomski i društveni resurs Crne Gore, treba da se usmjereno i kontrolisano razvija, koristeći na održiv način svoje prirodne, kulturne i stvorene potencijale. U daljem razvoju moraju se poštovati evropski standardi i vrijednosti i uspostaviti pravila za kvalitetnu regulaciju i upravljanje prostorom.

Temeljna opredjeljenja prostornog razvoja:

- Integralno posmatranje grada i sela. Opštinski centar treba da ima ulogu glavnog pokretača ekonomskog razvoja obezbjeđujući standarde infrastrukture i usluga za ruralno okruženje.
- Dinamiziranje, povećanje privlačnosti i konkurentnosti opštine - modernizacija prostorne strukture teritorije opštine, podsticanje razvoja marginalnih područja, izgradnja novih biznis centara, industrijskih zona, poboljšanje saobraćajne pristupačnosti opštine.
- Ruralni razvoj - poboljšanje komunalnog opremanja, proizvodnja zdrave hrane, razvoj kooperative, etno i eko-turizam, obnovljiva energija.
- Integracija saobraćajnih i komunalnih rješenja koja će uvezati teritoriju opštine u državni i regionalni aspekt.
- Podsticanje širenja inovacija i znanja - informaciona i komunikaciona tehnologija može pomoći razvoju preduzetništva i u ruralnim područjima.
- Razvoj i očuvanje prirodnog i kulturnog nasljeđa - prirodno i kulturno nasljeđe i očuvane segmente životne sredine (zemljište, vode, vazduh) tretirati kao ekonomski potencijal.

Strateške postavke ovog plana treba da posluže kao osnov za korišćenje i uređenje prostora na detaljnijem planskom nivou.

V KONCEPTUALNI OKVIR PLANIRANJA, KORIŠĆENJA, UREĐENJA I ZAŠTITE PLANSKOG PODRUČJA SA STRUKTUROM OSNOVNIH NAMJENA POVRŠINA I KORIŠĆENJA ZEMLJIŠTA

Plansko rješenje Izmjena i dopuna PUP-a potrebno je uskladiti sa planskom dokumentacijom višeg reda i drugim planskim dokumentima i strategijama relevantnim za predmetno područje, te dati smjernice za unaprijeđenje istih i dalju plansku razradu područja.

Neophodno je obezbijediti da se oko scenarija budućeg razvoja Opštine Rožaje stvori konsenzus svih učesnika u procesu izrade Izmjena i dopuna PUP-a kroz učešće svih zainteresovanih strana i stručnu argumentaciju, za i protiv nekog rješenja.

Optimalan i održiv razvoj mora uskladiti težnju za maksimalno mogućim ekonomskim prosperitetom, odnosno ekonomskom održivošću tog razvoja, ali isto tako i minimalnim negativnim uticajem na prirodno i socijalno okruženje.

Kroz izradu Izmjena i dopuna PUP-a potrebno je stvoriti planske preduslove za rješavanje ključnih razvojnih problema, naročito za pojedine segmente koje plan tretira kao što su: razvoj industrije, infrastruktura, sa posebnim naglaskom na komunalnu opremljenost, turistički razvoj, planski tretman neformalnih objekata, poštovanje svih aspekata zaštite životne sredine i dr.

Potrebno je kroz izradu Izmjena i dopuna PUP-a, a na osnovu ocjene postojećeg stanja uređenja i korišćenja prostora, preispitati zahvat generalne urbanističke razrade određene važećim planskim dokumentom u cilju dobijanja optimalne distribucije urbanih funkcija i sadržaja.

Takođe, potrebno je u tekstualnom dijelu Izmjena i dopuna PUP-a dati sveobuhvatne i precizne smjernice za legalizaciju bespravno izgrađenih objekata, kao i smjernice za direktno sprovođenje za objekte namijenjene privrednim djelatnostima.

VI METODOLOGIJA

Prilikom izrade Izmjena i dopuna PUP-a potrebno je pridržavati se postupka propisanog Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata i Pravilnikom o metodologiji izrade planskog dokumenta i bližeg načina organizacije prethodnog učešća javnosti ("Službeni list CG", broj 88/17), a na šta upućuje član 218 stav 2 Zakona.

U skladu sa navedenim, Izmjene i dopune PUP-a se izrađuju kroz sljedeće faze:

- analizu postojećeg stanja organizacije, uređenja i korišćenja prostora;
- izradu nacrta planskog dokumenta;
- sprovođenje javne rasprave;
- izradu predloga planskog dokumenta.

Paralelno sa izradom Izmjena i dopuna PUP-a e predviđena je i izrada strateške procjene uticaja plana na životnu sredinu (u daljem tekstu: SPU) u skladu sa Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list RCG", broj 80/05 i "Službeni list CG", br. 59/11 i 52/16), čije elemente treba ugraditi u plan.

VII SADRŽAJ PLANSKOG DOKUMENTA

U pogledu propisanog sadržaja, kao i u pogledu nivoa detaljnosti i obima obrade Izmjena i dopuna PUP-a potrebno je pridržavati Pravilnika o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, kriterijumimanamjene površina, elementima urbanističke regulacije i jedinstvenim grafičkim simbolima ("Službeni list CG", br. 24/10 i 33/14), a kako upućuje član 212 stav 5 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata. Planska rješenja treba da budu vođena jasnom vizijom budućeg stanja u prostoru koje će uvažavati principe održivog razvoja i obezbijediti racionalnu organizaciju i uređenje prostora.

U skladu sa članom 22 Pravilnika, Izmjene i dopune PUP-a treba da sadrže više nivoa sagledavanja, i to za: ukupan prostor lokalne samouprave, prostor centra lokalne samouprave, kao i za prostor ostalih centara i naselja.

Za ukupan prostor lokalne samouprave, PUP sadrži:

- Polazne osnove;
- Ciljeve i scenarije prostornog razvoja;
- Osnovnu koncepciju namjene površina, uređivanja, izgradnje i korišćenja prostora i korišćenja i zaštite prirodnih resursa;
- Implementaciju Prostorno urbanističkog plana.

Za centar lokalne samouprave obavezno se radi generalno urbanističko rješenje, a po potrebi i za druge centre i naseljena mjesta. Generalno urbanističko rješenje zasnovano je na dugoročnoj strategiji i koncepciji uređenja prostora i izgradnje, a sadrži osnovu koncepcije i parametre izgradnje objekata prema vrsti i namjeni.

Takođe, u skladu sa članom 23 Pravilnika Izmjene i dopune PUP-a potrebno je da sadrže pravila uređenja i pravila građenja za ukupan prostor lokalne samouprave.

Izmjene i dopune PUP-a se izrađuju na kartama razmjere 1:25.000; 1:10.000; 1:5.000 i topografsko-katastarskim planovima razmjere 1:2.500.

Izmjene i dopune PUP-a, po utvrđenim fazama i za definisane segmente, treba da budu urađene i prezentovane u analognom i digitalnom formatu. Digitalni oblik - za tekstualni dio u standardu Microsoft Word i PDF formatu, a grafički u standardu Auto Cad i GIS fromatu.

Izmjene i dopune PUP-a se izrađuju na kartama, topografsko-katastarskim planovima i katastrima vodova u digitalnoj formi i georeferenciranim ortofoto podlogama, a prezentira na kartama i topografsko-katastarskim planovima u analognoj formi izrađenim na papirnoj podlozi i isti moraju biti identični po sadržaju.

Analogne i digitalne forme geodetsko-katastarskih planova moraju biti ovjerene od strane organa uprave nadležnog za poslove katastra.

VIII OBAVEZE RUKOVODIOCA IZRADE PLANA

Rukovodilac izrade Izmjena i dopuna PUP-a, će nadležnom Ministarstvu, dostaviti na uvid, odnosno stručnu ocjenu u skladu sa Zakonom, sljedeće faze:

- Nacrt plana; i
- Predlog plana.

Rukovodilac izrade će na osnovu sintezne ocjene postojećeg stanja, prostorno planske i studijske dokumentacije, ocjene iskazanih zahtjeva i potreba zainteresovane javnosti i organa za tehničke uslove, ocjene prirodnih uslova za razvoj, a naročito u dijelu mogućnosti korišćenja prostora i pogodnost terena za gradnju i analize mogućnosti za usmjeravanje daljeg prostornog razvoja u planskom periodu, kao i zahtjeva za utvrđivanje područja od posebnog značaja i/ili područja sa posebnim režimom zaštite, izraditi Nacrt plana.

Rukovodilac izrade će, saglasno Zakonu, dostaviti Nacrt Plana Ministarstvu kako bi se u zakonskom postupku sprovela procedura utvrđivanja Nacrta Plana.

Rukovodilac izrade je dužan da u Predlog Plana, a nakon sprovedenog postupka i stručne ocjene i javne rasprave, ugradi sve prijedloge i mišljenja nadležnih organa.

Predlog Plana će rukovodilac izrade dostaviti Ministarstvu, kako bi se u zakonskom postupku sprovela procedura donošenja ovog planskog dokumenta.

Po usvajanju plana, rukovodilac izrade će Ministarstvu predati konačnu verziju plana u adekvatnoj formi koja je

definisana Pravilnikom o načinu potpisivanja, ovjeravanja, dostavljanja, arhiviranja i čuvanja planskog dokumenta ("Službeni list CG", br. 76/17 i 73/18).

TEKSTUALNI DIO

1. UVODNE NAPOMENE

Izmjene i dopune Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje izrađene su na osnovu Odluke o izradi Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje ("Službeni list CG" broj 045/22), Programskog zadatka, Odluke o određivaju rukovodioca izrade Izmjena i dopuna PUP-a, Ugovora o izradi Izmjena i dopuna PUP-a, broj 01-332/22-2349/30 od 27.07.2022. godine, Anex 1 Ugovora br. 08-332/23-1169/5 od 27.07.2023. godine, Anex 2 Ugovora br. 08-332/23-1169/24 od 29.09.2023. godine, Anex 3 Ugovora br. 08-332/23-1169/28 od 10.11.2023. godine i Aneks Ugovora br. 04-332/24-2838/28 od 27.12.2024. godine.

2. PRAVNI OSNOV

Pravni osnov za izradu i donošenje izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje sadržan je u članu 218 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list CG", br. 064/17, 044/18, 063/18, 011/19, 082/20, 086/22 i 004/23) kojim je propisano da se državni i lokalni planski dokumenti predviđeni Zakonom o uređenju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list CG", br. 051/08, 034/11, 035/13 i 033/14) mogu, do donošenja plana generalne regulacije Crne Gore, izrađivati odnosno mijenjati po postupku propisanom ovim zakonom.
Programski zadatak za izradu Izmjena i dopuna PUP-a izrađuje se u skladu sa članom 25 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata, budući da je isti sastavni dio Odluke o izradi planskog dokumenta.

Osnovni cilj i zadatak izrade Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje je stvaranje planskog i formalnog osnova za obezbjeđenje održivog razvoja koji predstavlja jedan od najvažnijih izazova politike uređenja prostora. Ovo se prvenstveno odnosi na precizno i jasno definisanje prirodnih i stvorenih razvojnih potencijala, planiranje racionalnog korišćenja prostora, u skladu sa ekonomskim, socijalnim, ekološkim i kulturno-istorijskim razvojem, propisivanje smjernica za unaprjedjenje kvaliteta izgrađenog prostora i jasnih pravila građenja, veći stepen usklađenosti planskog dokumenta sa sektorskim politikama i sa parametrima održivosti, davanje adekvatnih i stručnih odgovora na prostorne izazove i sl.

Programskim zadatkom je propisano da, u postupku izrade Izmjena i dopuna PUP-a, potrebno je voditi se uslovima i smjernicama iz sljedećih dokumenata:

- Prostornog plana Crne Gore do 2020 ("Službeni list CG", br. 024/08 i 044/12);
- Važeće prostorno planske dokumentacije na državnom i lokalnom nivou;
- Nacionalnih sektorskih strategija i master planova u oblastima održivog razvoja, turizma, saobraćaja, energetike, upravljanja otpadom i dr.;
- Prilikom analize dokumentacione osnove potrebno je u obzir uzeti i bazne studije rađene za potrebe izrade novog Prostornog plana Crna Gore (21 bazna studija).

Takođe, navedene su i Strategije sa najvećim uticajem na zakonodavstvo i sistem planiranja prostora i aktivnosti u prostoru, a to su:

- Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. utvrđuje principe, strateške ciljeve i mjere za dostizanje dugoročnog održivog razvoja crnogorskog društva, uzimajući u obzir postojeće stanje i preuzete međunarodne obaveze, prioritetno Agendu Ujedinjenih nacija za održivi razvoj do 2030. godine.
- Strategija regionalnog razvoja za period 2014-2020. godine je postizanje ravnomjernijeg socio-ekonomskog razvoja svih jedinica lokalne samouprave i regiona, zasnovanog na konkurentosti, inovativnosti I zapošljavanju.

- Nacionalna strategija klimatskih promjena do 2030. godine utvrdjuje smjernice i mapu puta prema klimatski otpornom i niskokarbonskom društvu i u okviru tog dokumenta usvojen je i Namjeravani nacionalno utvrđeni doprinos (INDC) Crne Gore za smanjenje emisija gasova staklene bašte.
- Strategijom razvoja turizma Crne Gore do 2020. godine (2008. godina) su definisane smjernice za razvoj turizma u smislu dugoročne održivosti, optimiziranja privrednih efekata i smanjenja opterećenja na životnu sredinu.
- Cilj Strategije za razvoj poljoprivrede i ruralnih područja 2015-2020 je uspostavljanje okvira za dalji razvoj poljoprivrede i ruralnih područja u Crnoj Gori i njeno usklađivanje sa procesom pristupa EU. Ključna vizija Strategije zasniva se na dva principa: razvoj sektora poljoprivrede koja će biti konkurentna i proizvoditi kvalitetne proizvode i održive izvore prihoda; održiva ruralna područja koja će omogućiti različite privredne mogućnosti i povećati mogućnost zapošljavanja, socijalnu inkluziju i bolji standard života stanovništva u ruralnom području.
- Strategija razvoja saobraćaja Crne Gore u periodu 2019-2035. godine utvrđuje stanje u oblastima transporta, definiše insfrastrukturne, organizacione i operativne ciljeve razvoja transportnog sistema, koji se realizuju kroz oročene i dugoročne planove implementacij.
- Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine (Bijela knjiga) obrađuje sve potencijale koji spadaju u sektor energetike i to: ugalj, nafta i gas, elektroenergetika, daljinsko grijanje, energetska efikasnost, obnovljivi izvori energije itd.
- Državni plan upravljanja otpadom Crne Gore za period od 2014-2020. godine je izrađen u sklopu priprema Nacionalne strategije upravljanja otpadom, nekoliko lokalnih planova upravljanje otpadom i sprovođenja raznih analitičkih i aktivnosti razvoja kapaciteta vezanih za upravljanje otpadom u Crnoj Gori.
- Strategija biodiverziteta sa akcionim planom za period 2016-2020. godine formuliše osnovna načela, kao i dugoročne i operativne ciljeve zaštite biodiverziteta. Identifikovana su posebno značajna pitanja za zaštitu biodiverziteta i njegovo održivo korišćenje, a tiču se sektora turizma, prostornog planiranja i infrastrukture.
  U Strategiji su posebno izdvojene prijetnje i faktori ugrožavanja biološkog diverziteta.

Obzirom da se navedene strategije uglavnom odnose na period do 2020. godine, potrebno je da, ukoliko se u toku izrade Izmjena i dopuna PUP-a donese neka nova strategija, Programskim zadatkom je preporučeno da se iste uzmu u obzir u postupku izrade plana.

Takođe, pri izradi planskog dokumenta potrebno je sagledati smjernice i preporuke usvojenih lokalnih strategija.

U postupku izrade Izmjena i dopuna PUP-a sagledane su i predlog smjernice za izradu plana koje su dostavljene od strane Opštine Rožaje (akt broj 01-018/21-1795 od 26.08.2021. godine).

Pri izradi planskog dokumenta razmotrene su i međunarodni sporazume i konvencije, i to:
- Pariska konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine
- Konvencija UN (Rio) o biološkom diverzitetu,
- Okvirna konvencija UN o klimatskim promjenama,
- Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa,
- Konvencija za zaštitu arhitektonskog nasleđa Evrope,
- Aarhus konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristup pravosuđu u oblasti životne sredine,

- Konvencija Savjeta Evrope o vrijednosti kulturnog nasljeđa za društvo,
- Sporazum o formiranju energetske zajednice,
- Ostala relevantna regulativa UN i EU koja se odnosi na održivi razvoj, životnu sredinu i kvalitet života.

Međunarodne smernice za urbanističko i teritorijalno planiranje (IGUTP), UN Habitat, donijete su 2015. godine u Nairobiju, Kenija i definišu dvanaest principa urbanog i teritorijalnog planiranja. Nova urbana agenda (NUA) usvojena je na Konferenciji Ujedinjenih nacija o stanovanju i održivom urbanom razvoju (Habitat III) u Kitu, Ekvador (17-20 oktobar 2016) i ona daje globalni okvir urbanog razvoja za narednih 20 godina, odnosno utvrđuje nove standarde integralnog i održivog razvoja, i sadrži smjernice za održivi urbani razvoj. NUA je proizašla iz cilja 11. Agende održivog razvoja 2030. donijete od strane UN u septembru 2015. godine, kao i da cilj 11. "Održivi gradovi i zajednice" teži ka tome da gradovi do 2030. godine budu održivi, otporni, bezbjedni i inkluzivni.

3. GEOGRAFSKI POLOŽAJ I GRANICE OPŠTINE

Prostor opštine Rožaje se nalazi na sjeveroistoku Crne Gore i može se koordinantno pozicionirati između 42º45' i 42º59' sjeverne geografske širine i 17º41' i 18º00' istočne geografske dužine. Zahvata površinu od 415 km2 ili 3,16 % teritorije Crne Gore. Teritorija opštine predstavlja prirodnu veze Crne Gore sa Kosovom i Metohijom i dalje sa Makedonijom u jednom pravcu i i Srbijom u drugom smjeru.

Graniči se sa opštinama: Berane i Plav u Crnoj Gori, Tutinom u Srbiji i sa opštinom Peć i Istok prema Kosovu i Metohiji.

Slika 1. Položaj Opštine Rožaje u Crnoj Gori

Osnovne regionalne veze, van Crne Gore, ostvaruju se drumskim putevima:

- Jadranskom magistralom (M- 2) preko Ribarića (34 km) sa Kosovom –Kosovska Mitrovica (93 km) na istoku, i dalje preko Prištine na poziciji Đeneral Jankovića sa

Makedonijom. Ovim pravcem može se uključiti, ekstenzivno, na najbliži evropski koridor-auto put Jesenice-Đevđelija (Skopje);
- Jadranskom magistralom (M- 2) preko Ribarića (34 km), pravcem Ibarske magistrale (M-22) na sjeveru, sa Novim Pazarom (56,5 km), Raškom (81 km), Kraljevom (170 km), Beogradom (370 km), na najbliţi evropski koridor-auto put Jesenice-Đevđelija (Niš ili Kragujevac);
- Regionalnim putem R-7 Rožaje-Vuča-Tutin i dalje Ribarići i Novi Pazar;
- Regionalnim putem R-8 Rožaje-Peć (46 km), na jugu sa Đakovicom (67 km) i Prizrenom (103 km), na već urađenu bočnu vezu (auto put) planiranog jadransko-jonskog koridora (Lješ) prema Albaniji, a na istoku sa Prištinom i dalje sa Makedonijom.

Najbliži aerodrom preko kojeg bi se ostvarivale reginalne veze je u Beranama, čije bi stavljanje u funkciju bila snažna razvojna šansa za opštinu. Inače najintezivnije putničke vazdušne veze se ostvaruje preko aerodroma u Podgorici i Prištini.

Preko željezničke stanice u Bijelom Polju (65 km) ostvaruju se veze sa Crnom Gorom u jednom i Srbijom u drugom smjeru (pruga Beograd-Bar).

Osnovne drumske veze unutar Crne Gore opština ostvaruje Jadranskom magistralom (M-2) preko Beranske opštine (25 km), sa kojom se direktno graniči i koja čini osnovnu vezu sa ostalim dijelom Crne Gore, i dalje Andrijevica, Plav u jednom pravcu, i Bijelo Polje-Beograd-Bar u drugom pravcu.
Komunikacija sa Beranskim mjesnim centrom Petnjicom sada ide modernizovanim reginalnim putem R-20. Rožaje-Turjak-Trpezi-Berane u jednom smjeru i Bioča (veza sa magistralnim putem)-Bijelo Polje i Berane u drugom smjeru.

Povoljan geoprometni položaj opštine Rožaje omogućuje komplementaran razvoj sa bližim i širim okruženjem-ostalim dijelom Crne Gore, Srbijom i Kosovom i Metohijom. Prostor opštine je i ujedno tranzitna veza, turistička i transportna Kosova i Makedonije sa crnogorskom Jadranskom obalom, koja je u turističkoj i drugoj sferi uvijek bila aktuelna. Kao klasično pogranično područje, prostor Opštine Rožaje ima posebne razvojne šanse.

Po popisu stanovništva, domaćinstava i stanova 2011.godine na prostoru opštine stalno živi 22 964 stanovnika, od toga ženskog pola 48,72% i muškog 51,28 %, nastanjenih u 6 664 stana, od toga u urbanom dijelu 3 619 stanova. Od ukupnnog broja stanovništva u urbanom dijelu opštine (Rožaje i Ibarac) živi 54,7 % stanovništva.

Administrativni, privredni i kulturni centar opštine je naselje Rožaje sa 9 447 stanovnika, koje u mreži centara Crne Gore predstavlja opštinski centar. Prigradska naselja su Suho Polje, Ibarac, Bandžovo Brdo, Klekovača, Hurije, Šušteri i Zeleni. Sela sa najvećim brojem stanovnika su Kalače, Donja Lovnica, Bać, Bukovica i Biševo.

Teritorija opštine je podijeljena na 26. katastarskih opština i isto toliki broj statističkih naselja: Bać, Balotići, Bandžov, Bašča, Besnik, Bijela Crkva, Biševo, Bogaje, Bukovica, Crnokrpe, Dacići, Donja Lovnica, Gornja Lovnica, Grahovo, Griţica, Ibarac, Jablanica, Kalače, Koljeno, Paučina, Plunci, Radetina, Rožaje-grad, Seošnica, Sinanovići i Vuča. Podjela na statistička naselja je korišćena kao **informacina osnova** za izradu Plana.

Slika 2. Obuhvat Izmjena i dopuna PUP-a Opštine Rožaje

4. PLANSKI OSNOV

- IZVOD IZ PROSTORNOG PLANA CRNE GORE (Montenegroinženjering, 2008)

Prostorni plan Crne Gore do 2020 godine („Službeni list CG", br. 24/08 i 44/12) je temeljni državni dokument za razvoj države Crne Gore, pa i opštine Rožaje kao njenog integralnog dijela. Daje okvir za prostorni razvoj na cijelom prostoru države, postavlja smjernice za razvoj u regionalnom prostoru i određuje koncepciju uređenja prostora, njegovo korišćenje i zaštitu. Kao temeljni strateški prostorni akt i cjelovit prostorni dokumenat temelji na konceptu održivog razvoja, a njegova sadržina, principi i smjernice su osnovne postavke za sve druge nivoe planiranja prostornog razvoja.

Opšti ciljevi prostornog razvoja Crne Gore do 2020. godine su:

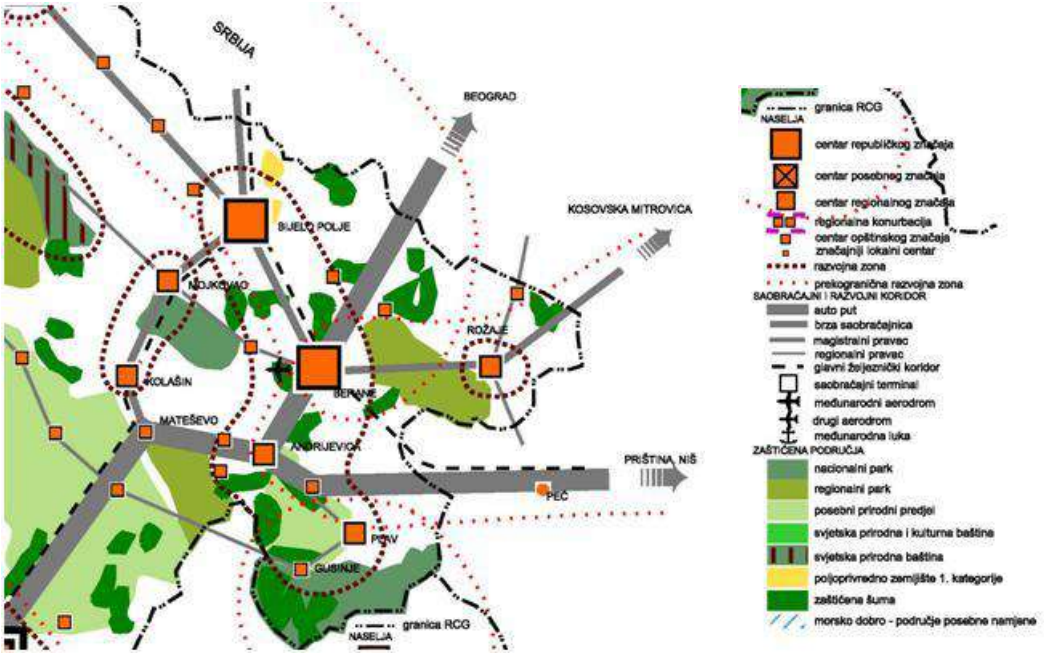
- ublažavanje regionalnih nejednakosti u ekonomskom i društvenom razvoju;
- obezbjeđenje kvaliteta života u svim djelovima Crne Gore;
- razvoj urbanih i ruralnih područja u skladu sa njihovim potencijalima i ograničenjima; racionalno korišćenje prirodnih resursa;
- integracije Crne Gore u Evropski region;
- razvoj i institucionalizacija prekogranične saradnje sa zemljama u okruženju kroz važne oblasti kao što su: regionalni ekonomski razvoj, infrastruktura, zaštita životne sredine…
- implementacija postojećih zakonskih rješenja i prostornoplanskih dokumenata, *kao i međunarodnih konvencija koje se odnose na prostorni razvoj Crne Gore u širem smislu.*

Prioritetni pravci razvoja CG u odnosu na okruženje su:

- poboljšanje drumske saobraćajne infrastukture koja povezuje Crnu Goru sa susjednim državama;
- povećanje broja graničnih prelaza;
- rekonstrukcija i modernizacija željezničkih pruga koje povezuju Crnu Goru sa susjednim državama;

- usaglašavanje na međudržavnim nivoima u dijelu zaštite prirode i životne sredine i *korišćenja prirodnih resursa sa evropskim prostornim i strukturnim politikama;*
- integrisanje u regionalni elektroenergetski sistem i zajedničko korišćenje raspoloživih resursa.

U pogledu regionalnih homogenosti prepoznata su tri regiona u Crnoj Gori: Primorski region, Središnji region i Sjeverni region. U okviru **Sjevernog regiona,** Rožaje je planirano kao centar sa generalnim uslugama, opštim servisima, industrijom i poljoprivrednim servisima i uslugama, u kojem se promoviše i podržava razvoj male privrede i turizma u oblasti Hajle (lokaliteti Skrivena i Turjak).

Slika 3: Koncept prostornog razvoja Crne Gore – policentričan i ekološki održiv regionalni razvoj
Izvor: Prostorni plan Crne Gore do 2020.

Unutrašnja i spoljašnja integracija crnogorskog prostora ostvariće se prije svega kroz modernizaciju postojeće i izgradnju nove saobraćajne mreže, posebno *kreiranjem koncepta razvojnih koridora, razvojnih zona i prekograničnih razvojnih zona.* Rožaje je uključeno u razvojni koridor br. 5 (Rožaje-Berane-Bijelo Polje-Pljevlja). Područje opštine Rožaje je određeno kao posebna razvojna zona: Rožajska zona, ali je i sastavni dio Polimske razvojne zone kojoj takođe pripadaju i opštine Berane, Andrijevica i Plav. Opština Rožaje pripada prekograničnom području Berane, Andrijevica, Rožaje, Plav – Peć, Kosovska Mitrovica.

Razvojna zona: ROŽAJSKA ZONA
Obuhvata dolinu Ibra u širem području Rožaja.
Resursi i potencijali: Kompleksi visokokvalitetnih šuma; značajne površine pašnjaka; izgrađeni industrijski kapaciteti; formirani servisi; izgrađeni turistički kapaciteti i oprema; raspoloživost radne snage; hidroenergetski potencijal Ibra za izgradnju mini-elektrana, flaširanje vode.
Prioriteti razvoja: Šumarstvo; industrija s orijentacijom na finalizaciju; planinski turizam i turizam usmjeren na specijalizovane ponude sa objektima i opremom za zimske sportove i poljoprivreda, orijentisana na uzgoj stoke.

Ograničenja: Ograničenje razvoja za industriju koja bi mogla ugroziti kvalitet životne sredine.
Konflikti: Uočava se konflikt između obima sječe drvne mase i zaštite životne sredine, kao i raspoloživog gradskog građeviskog zemljišta u odnosu na urbanizaciju i funkcije privrednog razvoja. Postojeće rješenje prolaska magistralnog puta je u direktnom konfliktu sa strukturom naselja.
Pragovi: Nerazvijena mreža objekata društvene i tehničke infrastrukture i servisa u naseljima gravitacionog područja, te ograničena lokalna pristupačnost.
Zahtjevi okruženja: Izbjegavanje rizika deforestacije i njenih posljedica, posebno u područjima atraktivnim za razvoj turizma; formiranje regionalnog parka Turjak sa Hajlom; kontrola svih faktora koji prouzrokuju zagađivanje vode, vazduha i zemljišta.
Kontrola seizmičkog rizika: Primjena regularnih mjera u urbanističkim planovima i arhitektonskim projektima.
Preduslovi: Poboljšanje društvene i tehničke infrastrukture i poboljšanje lokalne pristupačnosti

Prioriteti razvoja **prekogranične razvojne zone Berane, Andrijevica, Rožaje, Plav – Peć, Kosovska Mitrovica** su saobraćajna integracija, prvenstveno izgradnjom autoputa Andrijevica - Priština – Niš i izgradnjom pruge od Bijelog Polja preko Berana do Peći, zatim privredna saradnja u području industrije, turizma i trgovine, kao i kulturna saradnja i saradnja u oblasti zaštite životne sredine.

5. METODOLOGIJA IZRADE IZMJENE I DOPUNE PUP-a

Metodologija izrade Izmjena i dopuna PUP-a definisana je Pravilnikom o metodologiji izrade planskog dokumenta i bližem načinu organizacije prethodnog učešća javnosti (“Sl.list CG”, br.88/17). Planski dokument izrađuje se kroz sljedeće faze:
1. Analiza postojećeg stanja organizacije, uređenja i korišćenja prostora;
2. Izrada nacrta planskog dokumenta;
3. Sprovođenje javne rasprave;
4. Izrada predloga planskog dokumenta.

U Programskom zadatku za izradu Izmjena i dopuna PUP-a je navedeno da je predviđena izrada **strateške procjene uticaja na životnu sredinu (SPU)**, u skladu sa Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list RCG", broj 80/05 i "Službeni list CG", br. 59/11 i 52/16), čije elemente treba ugraditi u plan.
Plan se radi u digitalnoj formi, na podlogama dostavljenim od strane Uprave za nekretnine CG.

Obim, nivo i sadržaj Izmjena i dopuna PUP-a su dati u skladu sa odredbama Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Službeni list CG", br. 64/17, 44/18 i 63/18, 11/19,82/20), i Pravilnika o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta/kriterijumima namjene površina/ elementima urbanističke regulacije i jedinstvenim grafičkim simbolima ("Službeni list CG", br. 24/10 i 33/14).

Za potrebe izrade planskog dokumenta u okviru pripremnih poslova, nadležno Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i ubanizma Crne Gore, prosledilo je dopis br. 01-332/22-2349/7 od 06.05.2022. godine za dostavljanje raspoložive podatke u digitalnoj formi neophodne za izradu planskog dokumenta Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje, kao i predloge i sugestije, sljedećim institucijama:

- Ministarstvu pravde
- Ministarstvu odbrane

- Ministarstvu vanjskih poslova
- Ministarstvu javne uprave
- Ministarstvu ekonomskog razvoja i turizma
- Ministarstvu kapitalnih investicija
- Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
- Ministarstvu unutrašnjih poslova
- Ministarstvu zdravlja
- Ministarstvu prosvjete
- Ministarstvu kulture i medija
- Ministarstvu sporta i mladih
- Ministarstvu rada i socijalnog staranja
- Ministarstvu nauke i tehnološkog razvoja
- Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava
- Ministarstvu evropskih poslova
- Direktoratu za prirodu
- Direktoratu za ekologiju
- Upravi za katastar i državnu imovinu
- Upravi za zaštitu kulturnih dobara, Prijestonica Cetinje
- Upravi za saobraćaj
- Upravi za vode
- Upravi za šume
- JU Zavodu za geološka istraživanja

Na osnovu gore navedenog, radnom timu su dostavljeni uslovi i smjernice institucija i javnih preduzeća, i to:

1. Ministarstvo sporta i mladih Crne Gore, dopis br. 01-332/22-2349/9 (02-426/22-222/2) od 01.06.2022. godine.
2. Opština Rožaje, dopis br. 08-332/22-2349/10 (01-332/22-1472) od 06.06.2022. godine, dopis kojim se imjenjuje predstavnik Opštine Rožaje u stručnom timu za izradu ID PUP-a Opštine Rožaje.
3. Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost, dopis br. 01-332/22-2349/11 (0403-3713/2) od 09.06.2022. godine kojim su dostavljeni podaci i preporuke za izradu ID PUP-a Opštine Rožaje.
4. Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore, dopis br. 01-332/22-2349/12 (01-1567/1) od 10.06.2022. godine kojim su dostavljeni podaci za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje.
5. Uprava za šume Crne Gore, dopis br. 01-332/22-2349/13 (01-311/22-1458/2) od 13.06.2022. godine kojim su dostavjeni raspoloživi podaci za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje.
6. Agencija za civilno vazduoplovstvo Crne Gore, dopis br. 01-332/22-2349/14 (02/1-348/22-986/2) od 13.06.2022. godine, obavještenje da Agencija ne posjeduje raspoložive podatke u digitalnoj formi koji bi se koristili prilikom izrade planskog dokumenta i da ista ne planira izgradnju objekata aerodromske infrastrukture ili drugih objekata za vazdušni saobraćaj na prostoru zahvata ID PUP-a Opštine Rožaje.

7. Ministarstvo odbrane Crne Gore, dopis br. 08-332/22-2349/15 (0702-332/22-4228/2) od 13.06.2022. godine, obavještenje da Ministarstvo odbrane ne posjeduje lokacije koje koristi na prostoru zahvata ID PUP-a Opštine Rožaje.
8. Uprava za saobraćaj Crne Gore, dopis br. 08-332/22-2349/16 (04-5209/2) od 14.06.2022. godine kojim je navedeno da je neophodno voditi računa o definisanim koridorima saobraćajne infrastrukture iz planova višeg reda, kao i da je potrebno fazu Nacrta ID PUP-a Opštine Rožaje dostaviti na mišljenje.
9. CEDIS, crnogorski elektrodistributivni sistem, dopis br. 01-332/22-2349/17 (30-10-20208) od 15.06.2022. godine kojim su dostavljeni raposloživi podaci, predlozi i smjernice za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje.
10. Ministarstvo kulture i medija Crne Gore, dopis br. 01-332/22-2349/18 (12/1-01-332/22-4471/2 od 07.06.2022. godine, obavještenje da Ministarstvo kulture i medija ne raspolaže traženom dokumentacijom, kao i da je za zaštitu kulturnih dobara kroz planska dokumenta nadležna Uprava za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore.
11. Ministarstvo pravde Crne Gore, dopis br. 01-332/22-2349/19 (01-332/22-5560/2) od 17.06.2022. godine, obavještenje da Ministarstvo pravde ne posjeduje topografsko-katastarske planove, druge snimke, podloge i planove za potrebe izrade Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje.
12. Uprava za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore, dopis br. 08-332/22-2349/20 (UP/I 03/229/2022-I) od 20.06.2022. godine kojim se Uprava za zaštitu kulturnih dobara obavezala da će uraditi Studiju za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje.
13. Ministarstvo zdravlja Crne Gore, dopis br. 08-332/22-2349/22 (4-427/22-1693/5) od 27.06.2022. godine kojim se dostavljaju smjernice i predlozi za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje.
14. Opština Rožaje, dopis br. 08-332/22-2349/23 (06-332-485/1) od 30.06.2022. godine kojim se dostavljaju smjernice, predlozi i sugestije za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje.
15. Uprava za katastar i državnu imovinu Crne Gore, dopis br. 08-332/22-2349/25 (01-012/22-13813/1) od 12.07.2022. godine, dostavljen je Izvod iz digitalnog plana za opštinu Rožaje u dwg formatu.
16. Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja Crne Gore, dopis br. 01-332/22-2349/26 (01-011/22-66/2) od 19.07.2022. godine, obavještenje da to ministarstvo nema planirane projekte u toj opštini.
17. Uprava za vode Crne Gore, dopis br. 08-332/22-2349/27 (11/22-0101-530/2) od 20.07.2022. godine kojim su dostavljeni podaci, predlozi i smjernice za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje u digitalnom obliku, na CD-u.
18. Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore, dopis br. 01-332/22-2349/28 (03-D-1802/) od 25.07.2022. godine i prilog br. 03-D-1802/4 od 18.07.2022. godine kojim su dostavljene smjernice i uslovi za zaštitu prirode za potrebe izrade ID PUP-a Opština Rožaje.
19. Zavod za geološka istraživanja Crne Gore, dopis br. 08-332/22-2349 (01-1035/2) od 27.10.2022. godine, dopis kojim se dostavljaju podaci za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje u elektronskoj verziji na CD disku.
20. “Vodovod i kanalizacija”, d.o.o. Rožaje, dopis br. 08-332/22-2349 (1090) od 28.10.2022. godine kojim se dostavljaju podaci o cjevovodima i rezervoarima za vodu za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje.

21. CGES, Crnogorski elektroprenosni sistem, AD, dopis br. 08-332/22-2349 (7021-D/22-2689/2) od 31.10.2022. godine kojim su dostavljeni podaci, predlozi i smjernice za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje u digitalnom obliku, na CD-u.
22. Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma Crne Gore, dopis br. 08-332/22-2349 (002-332/22-12416/2) od 31.10.2022. godine kojim su dostavljene smjernice za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje.
23. Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore, dopis br. 01-332/22-2349 (4/1-041/22-2638-2) od 01.11.2022. godine, obavještenje da Ministarstvo vanjskih poslova ne posjeduje podatke za prostor zahvata ID PUP-a Opštine Rožaje.

Analiza postojećeg stanja organizacije, uređenja i korišćenja prostora je urađena na osnovu dostavljenih uslova i smjernica.

Takođe, u okviru pripremnih poslova, tj. ankete za potrebe izrade ID PUP-a Opštine Rožaje, nadležnom Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma dostavljeni su zahtjevi i inicijative korisnika prostora u Opštini Rožaje. Ovi zahtjevi su podnošeni i u periodu početka izrade Plana generalne regulacije Crne Gore, i odnose se isključivo na prostor Opštine Rožaje. Spisak inicijativa je dat u prilogu:

1. Munir Muković, inicijativa zavedena pod brojem 104-3788/1 od 06.09.2019. godine i koja se odnosi na promjenu namjene površina naselja i izradu Lokalne studije lokacije za prostor vlasničke katastarske parcele u cilju izgradnje benzinske pumpe.
2. Opština Rožaje – skup inicijativa zavedenih pod brojem 04-31/588 od 05.01.2021. godine i to:
    a. Kalač Rešad, zahtjev br. 06-332-722 kojim se traži korekcija granice urbanističke parcele u zahvatu DUP-a „Suho Polje”.
    b. Ćatović Ruždija, Jasmin, Mirsad i Jašar, zahtjev br. 01-018-994 kojim se traži preparcelacija katastarske parcele u smislu planiranja novih urbanističkih parcela u zahvatu DUP-a „Bandžovo Brdo – I faza”.
    c. Kalač Jupo, zahtjev br. 06-332-781 kojim se traži prenamjena katastarske parcele koja je u površinama saobraćajne infrastrukture – magistralne saobraćajnice, na način da se može legalizovati nelegalno sagrađeni stambeni objekat.
    d. „Šekom”, d.o.o. Rožaje, zahtjev br. 06-019-748 kojim se traži korekcija trase planiranog puta u zahvatu LSL „Jela” na način da se može predvidjeti povećanje urabnističke parcele u cilju proširenja proizvodnih kapaciteta privrednog društva.
    e. „Tofi”, d.o.o. Rožaje, zahtjev br. 06-019-700 kojim se traži planiranje urbanističke parcele u okvirima katastarske vlasničke parcele u zahvatu DUP-a „Centar” koji je nevažeći.
3. Mirsad Muković, inicijativa zavedena pod br. 104-4090/1 od 25.09.2019. godine kojom se zahtijeva povećanje indeksa zauzetosti i izgrađenosti za planiranu urbanističku parcelu u zahvatu DUP-a „Ibarac”.
4. Bido Škrijelj, Božo Bulatović, Alija Kalač, Nuro Kalač, Muhamed Šutković, inicijativa zavedena pod br. 104-3340/1 od 01.08.2019. godine kojim se traži uređenje urbanističke parcele stambene zgrade u smislu uklapanja postojećih privremenih objekata garaža za potrebe stanara stambene zgrade.
5. Sead Nurković, inicijativa zavedena pod br. 104-456/28 od 24.05.2019. godine kojom se traži da se na katastarskoj vlasničkoj parceli predvidi izgradnja benzinske pumpe.

6. Haćim Omerović, inicijativa zavedena pod br. 101-2948/2 od 26.12.2018. godine kojom se traži predviđanje prilaznog puta do stambenog objekta.
7. Opština Rožaje, inicijativa zavedena pod br. 101-3508/1 od 12.12.2018. godine kojom se traže izmjene i dopune Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje za prostor zimskog turističkog centra „Hajla i Štedim". U okviru inicijative priložena je i Odluka o donošenju Lokalne studije lokacije „Hajla i Štedim" iz 2018. godine.
8. Ejup Nurković, inicijative zavedene pod br. 101-2948/1 od 23.10.2018. godine i br. 101-779/1 od 01.03.2019. godine kojima se traži izrada Izmjena i dopuna DUP-a „Centar" u Opštini Rožaje.
9. Ejup Nurković, inicijative zavedene pod br. 101-1956/7 od 02.11.2018. godine i br. 101-1901/1 od 25.05.2019. godine kojima se traži izrada Izmjena i dopuna DUP-a „Industrijska zona Zeleni" u Opštini Rožaje.
10. Ćatović Ruva, inicijativa zavedena pod br. 04-31/537 od 30.11.2020. godine kojom se traži usaglašavanje postojećeg faktičkog stanja u saobraćajnom dijelu sa planiranim stanjem u DUP-u „Bandžovo Brdo – I faza".
11. Esad Matović, inicijative zavedene pod br. 01-27/85 od 12.04.2021. godine i 01-27/86 od 14.04.2021. godine kojom se traži promjena namjene planirane urbanističke parcele u DUP-u „Ibarac".
12. Opština Rožaje, dopis br. 01-27/68 od 11.03.2021. godine kojim se dostavlja inicijativa br. 06-332-216 dostavljena od strane Husović Fehima i kojom se traži prenamjena planirane urbanističke parcele u zahvatu DUP-a „Bandžovo Brdo – I faza".
13. Opština Rožaje – skup inicijativa zavedenih pod brojem 01-27/32 od 04.02.2021. godine i to:
    a. Grupa građana, zahtjev br. UPUV 06-332-6 od 21.01.2021. godine kojim se traži korekcija namjene katastarskih parcela u zahvatu DUP-a „Ibarac".
    b. Edin i Engin Hodžić, zahtjev br. UPUV 06-332-7 od 22.01.2021. godine kojim se traži promjena namjene planirane urbanističke parcele u zahvatu DUP-a „Centar II".
    c. Edin i Engin Hodžič, zahtjev br. 0101-2264 od 18.05.2016. godine kojim se traži promjena namjene katastarske parcele u okviru vlasništva Privrednog društva „Gornji Ibar".
    d. Izet Hodžić, zahtjev br. UPUV 06-332-4 od 19.01.2021. godine kojim se traži promjena namjene planirane urbanističke parcele u zahvatu DUP-a „Centar II".
    e. Hazbija Kalač, zahtjev br. UPUV 06-332-13 od 28.01.2021. godine kojim se traži promjena namjene planirane urbanističke parcele u zahvatu DUP-a „Ibarac".
    f. Esad Hodžić, zahtjev br. UPUV 06-332-8 od 25.01.2021. godine kojim se traži promjena namjene planirane urbanističke parcele u zahvatu DUP-a „Centar II".
    g. Muković Munir, zahtjev br. UPUV 06-332-56 od 29.01.2021. godine kojim se taži promjena površina planirane urbanističke parcele u zahvatu DUP-a „Industrijska zona Zeleni".
    h. Muković Munir, zahtjev br. UPUV 06-332-57 od 29.01.2021. godine kojim se taži promjena planirane urbanističke parcele u zahvatu DUP-a „Đuranovića Luke".
    i. Škrijelj Hava, zahtjev br. UPUV 06-332-58 od 29.01.2021. godine kojim se traži korekcija indeksa zauzetosti i izgrađenosti na planiranoj urbanističkoj parceli u zahvtu DUP-a „Ibarac".
14. Osnovno državno tužilaštvo- Rožaje, zahtjev br. 04-31/56 od 24.02.2020. godine kojim se traži promjena namjene planirane urbanističke parcele u zahvatu DUP-a „Centar II".

15. Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, zahtjev br. 104-1061/1 o 19.03.2019. godine kojim se traži planiranje Graničnog inspekcijskom mjesta, objekta predviđenog za veterinarsku i fitosanitarnu kontrolu pošiljki uvezenih u Crnu Goru kroz granični prelaz „Kula".
16. Ćatović Ruždija, Remzija, Mirsad, zahtjev br. 04-31/297 od 13.08.2020. godine kojim se traži korekcija granica urbanističkih parcela u zahvatu DUP-a „Bandžovo Brdo – I faza".
17. Opština Rožaje, Kabinet predsjednika, zahtjev br. 04-66/23 od 03.07.2020. godine kojim se traži sagledavanje inicijativa građana i Opštine za izmjenu postojećeg DUP-a „Centar".
18. Opština Rožaje, Služba predsjednika, zahtjev br. 104-892/1 od 25.02.2019. godine kojim se daju smjernice za razradu detaljnih urbanističkih planova „Centar", „Industrijska zona Zeleni" za prostor Biznis zone, „Suho Polje" i „Ibarac", kao i izradu Lokalnih studija lokacije „Crnja" i „Ravnište".

6. VAŽEĆA PLANSKA DOKUMENTACIJA

6.1. Izvod iz Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje („Sl. list CG - o.p." broj 31/12)

Obrađivač: Urban Design Institute d.o.o., Rožaje

Prvi Prostorni plan opštine Rožaje (PPO) i Generalni urbanistički plan Rožaja (GUP) donijeti su 1980. godine, a Detaljni urbanistički planovi (DUP) za centalnu zonu grada i prigradska naselja Suho Polje i Ibarac 1984.godine. Kasnije izmjene i dopune GUP-a i DUP-ova su obuhvatale samo manje prilagođavanje novonastalim potrebama razvoja pojedinih sektora, a najviše individualnog stanovanja i javnih funkcija.

Planirani razvoj područja koji je definisan u važećem Prostorno-urbanističkom planu opštine Rožaje se zasnivan nekoliko ključnih faktora:

- periferni položaj u odnosu na prostor Sjevernog regiona i Države,
- centralno mjesto u Pograničnoj zoni prema Srbiji i Kosovu,
- povoljan položaj u odnosu na na pravce evropskih koridora: krak Beograd-Niš-Skoplje, krak Tirana-Prizren-Priština-Skoplje i dalje prema Maloj Aziji, te budući auto put Bar-Boljari (pozicija Bioča),
- aerodrom Berane,
- bogati i očuvani prirodni resursi- poljoprivrednog zemljišta, šumski, vodni i turistički resursi, te očuvana životna sredina.

Prioritetno treba razvijati:

- **Putnu infrastrukturu** - na način koji će obezbijediti razvoj mreže naselja i zona lokalne ekonomije, generisati novi razvoj, omogućiti disperziju privrednih djelatnosti, policentričan i uravnotežen razvoj, razvoj javnog saobraćaja i pristupačnost znanju. Saobraćaj Ibarskom magistralom i Pećkim putem mora se izmjestiti iz grada, kako bi se izbjegle saobraćajne gužve u gradu, a ove komunikacije transformisale u gradske ulice.
- **Vodosnabdijevanje za ukupnu populaciju.** U gradu i prigradskim naseljima rekonstrukcijim i unapređenjem postojećeg vodovodnog sistema sa izvorišta Ibra i Plunačke rijeke, a na ruralnom području organizovanim vodovodima za značajnije sekundarne centre i manje organizovanim i individualnim vodovodima za primarna naselja, zaseoke i individualna domaćinstva.

- **Komunalnu infrastrukturu** – integralni komunalni sistema za sakupljanje i prečišćavanje otpadnih voda sa područja grada i prigradskih naselja, te organizovane kanalizacije za značajnije sekundarne centre i primarna naselja sa lokalnim uređajima za njihov tretman i individualnih objekata i uređaja za individualne korisnike; uređena odlagališta za sekundarne centre i zone razvoja i centralnu transfer-stanicu, te privremenu deponiju za mulj; ljudska groblja; stočna pijaca.
- **Energetsku infrastrukturu** - 110 kV naponski dalekovod iz pravca Berana; povećanje kapaciteta TS 35 kVA; dvosmjerno napajanje konzuma opštine; ravnomjeran raspored instalisanih kapaciteta transformatorskih jedinica (broj i snaga); iskorišćavanje hidroenergije, energije vjetra i biomase.
- **Telekomunikacionu infrastrukturu** - primjenu novih-širokopojasnih tehnologija i njihovu dostupnost na čitavoj teritoriji, te obezbjeđenje lokacija za bazne stanice.

Poljoprivredni resursi kvantitativno iskazani kroz površinu i strukturu raspoloživog poljoprivrednog zemljišta, procenat ruralnog stanovništva, statistiku registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, stočnog i drugih fondova, usmjeravaju na potrebu unapređenja prostornih uslova za razvoj stočarstva, u prvom redu ovčarstva i govedarstva i sakuplanju i preradu šumskog ljekovitog bilja (oko 300 biljnih vrsta, što Rožaje po ovom kriterijumu pozicionira na prvom mjestu u CG!). Poljoprivredna proizvodnja treba da podstiče razvoj intenzivanog tipa farmerskog gazdinstva, u tehnološkom modelu kombinacije štalsko-pašnog procesa. Razvoj voćarskih kultura-šljive, kruške, jabuke, uz uzgoj maline, kupine i borovnice treba da obogati ukupan prstor- ekonomski i estetski. Razmještaj u prostoru treba da poštuje evidentirana poljoprivredna gazdinstva po naseljima.

Šumski resursi su bogata osnova za ekonomski i ekološki razvoj opštine. Šume predstavljaju jedan od najznačajnih prirodnih dobara. Drvna biomasa predstavlja osnovnu sirovinu drvne industrije, osnovno je gorivo za grijanje domaćinstava, a tu su i nedrvni šumskim proizvodima (ljekovito bilje, šumsko voće i pečurke) koji daju značajan doprinos životu mnogih ruralnih zajednica. Šume su glavno stanište divljači, osnov su biodiverziteta, a predstavljaju ključni faktor u očuvanju i uređenju vodotoka, pružaju zaštitu od erozije na strmom terenu, i daju doprinos neto absorpciji značajnih količina ugljen dioksida. Brojne su mogućnosti korišćenja prostora šuma i valorizacije njihovih socijalnih funkcija. Međutim, osnovni uvid u njihov ekonomski značaj dugo se prvenstveno posmatrao kroz drvnu masu.
Šumski fond predstavlja jedno od najznačajnijih prirodnih bogatstava područja opštine Rožaje, zato se i koncept ukupnog razvoja ovog prostora znatnim dijelom oslanjao na šume i prerađivačke kapacitete koji su vezani za šume.
Primjena EU standarda gazdovanja šumama, u kombinaciji sa mjerama zaštite i uzgoja povećaće prirast i proizvodni potencijal privrednih šuma. Ekonomska valorizacija šuma treba treba da ide u pravcu njihovog multifukcionalnog održivog korišćenja, uz trajno očuvanje i unapređivanje šuma i šumskih zemljišta i njihovih funkcija.

Turistička privrada će se razvijati kao jedan o temeljnih starteških usmjerenja privrednog razvoja i unapređenja kvaliteta življenja, na način koji će opštinu afirmisati kao turističko područje. Smještajni i ugostiteljski kapaciteti, inicijalno, će se razvijati u prostoru grada i prigradskih naselja i Doline Županice, a kasnije u tehnološkoj vezi sa najizrazitijim pozicijama planinskog turizma na području Hajle (planinski turizam), na lokalitetu Rujište (golf) i na drugim lokacijama koje imaju turustički potencijal (sekundarni centri i turističke niše na ruralnom području).

Veće **industrijsko-proizvodne** djelatnosti odvijaće se u industrijskoj zoni Zeleni, a u manjem obimu u drugim područjima. Prioritetno treba obezbijediti prostorne uslove za programme i projekte koji će brže dati ekonomske efekte i uticati na razvoj privrednih djelatnosti, a posebno projekte u modelu privatno-javnog parterstva i direktnih investicija: planinsko-turistička područja; područja za agrobiznis; hidroenergija, energija vjetra i biomase; flaširanje vode; lovna i rekreativna područja; industrijska zona Zeleni; pogranična područja; stambena izgradnja; javne garaže i sl.

Prostorni razvoj **društvenih djelatnosti** odvijaće se u smjeru unapređenje postojećih kapaciteta i izgradnje novih, u skladu sa demografskim kretanjima.

Zaštita prirode i kulturnih vrijednosti sprovodiće se sinhrono u obimu i dinamici sprovđenja plana i primjene propisa.

Zaštita životne sredine ostvarivaće se u obimu i dinamici izgradnje komunalnog sistema opštine i primjene propisa.

Demografski razvoj

Planirani broja stanovnika, važnijih starosnih i funkcionalnih kontigenata preuzet je iz PP CG do 2020.

Tabela 1. Demografski pokazatelji – projekcija 2011-2020. godina:

Stanovništvo	2011	2020
Broj stanovnika	22.964	29.212*
Gustina naseljenosti (st/km²)	55,30	69,00
Broj statističkih naselja	26	26
Broj domaćinstava	5.684	7.218
Broj članova domaćinstva (prosjek)	4,11	4,00
Broj stanova	6.664	8.478

* Projekcija PP CG do 2020.g.

Tabela 2. Prostorni razmještaj–projekcija 2020. godine:

Područje	Stanovništvo	Domaćinstva	Stanovi
Urbano	15.970	3.148	3.528
Ruralno	13.940	4.070	4.950

Razvoj i prostorni razmještaj stanovanja

Uzimajući kriterijum od 4 ara po stanovniku u planskom periodu treba obezbijediti cca 245 ha građevinskog zemljišta, od toga u urbanom području 135 ha i ruralnom 110 ha.
U odnosu na broj domaćinstava treba obezbijediti oko 1.550 stanova, na urbanom području oko 850, a na ruralnom 700.
Uz standard 20 m^2 stana po stanovniku (dominantno četvoročlano domaćinstvo) treba obezbijediti oko 124.000 m^2 stambenog prostora, na urbanom 68.000m^2 i na ruralnom 56.000 m^2.

Plan opšte namjene površina

Prostornim planom nije prikazan planirani bilans površina, već su dati podaci za postojeće korišćenje prostora.

Tabela 3. Postojeća namjena teritorije opštine (ha):

Namjena	**Površina (ha)**
Poljoprivredno zemljište	20251
Obradivo zemljište	*9448*
Oranice i bašte	725
Voćnjaci	17
Livade	8706
Neobradivo zemljište	*10803*
Pašnjaci	10803
Šumsko zemljište	20481
Vodno zemljište	337
Građevinsko zemljište	431
UKUPNO	**41.500**

Izvor: Uprava nekretnina CG, stanje 2009

Prostor opštine koristiće ze za slijedeće osnovne namjene (opšte kategorije namjene površina):

1. Površina naselja;
2. Poljoprivredne površine;
3. Šumske površine;
4. Vodne površine;
5. Ostale prirodne površine;
6. Površine tehničke infrastrukture;
7. Površine za posebne namjene i specijalne režime korišćenja.

Građevinsko zemljište

Površne postojećeg građevinskog zemljišta od cca 431 ha, što iznosi po glavi stanovnika 1,9 ara su daleko ispod prosjeka EU! Planirani razvoj svih sektora zahtijeva povećanje ove površina bar do 3 ara po stanovniku opštine, odnosno do 2020. godine još dodatnih cca 445 ha. Od toga za stanovanje sa pratećim funkcijama oko 245 ha i za ostale djelatnosti i infrastrukturu još 200 ha . Razvoj građevinskog zemljišta odvijaće se prioritetno u području naselja, posebno opštinskog centra i sekundarnih centara, ali i izvan ovih područja, posebno za potrebe stanovanja, poljoprivrede, drvoprerade i turizma.

U cilju oživljavanja i podsticanja razvoja i očuvanja pozitivnih i zaustavljanju negativnih demografskih pokazatelja, građevinsko zemljište na ruralnom području može se uvećati do 50% postojeće površine. U granicama GUR-a centra lokalne samouprave građevinsko zemljište se može uvećati do 20 % postojećeg građevinskog zemljišta.

6.2. Generalno urbanističko rješenje opštinskog centra

Površina obuhvata je 917,75 ha.

Demografski razvoj - Po projekciji razvoja šire područje grada će 2020. godine brojati blizu 15.970 stanovnika, od toga Ibarac oko 4.000. Po ovoj projekciji u ovom prostoru do 2020. godine treba objezbijediti oko 750 stanova ili oko 67.900 m^2 stambenog prostora odnosno oko 135 ha građevinskog zemljišta (4 ara/stanovniku).

Osnovni pravci rješavanja problema prostornog razvoja planerskim mjerama usmjereni su na povećanje standarda uređenja prostora, u mjeri koja bi omogućila njegovo uključivanje u procese reginalnog razvoja:

- izmještanje tranzitnog saobraćaja iz područja grada pozicioniranjem trase druge faze obilaznice i transformacija ovih dionica u gradske ulice;
- prenamjena industrijske zone Centar u zonu polifunkcionalne namjene i zonu novih mogućnosti razvoja urbanih funkcija i prostorno-funkcionalne intagracije užeg gradskog jezgra sa prigradskim naseljima;
- integralno i dugoročno rješenja vodosnabdijevanja grada i prigradskih naselja, rekonstrukcija glavnog cjevovoda i izgradnja rezervoarskog prostora za III visinsku zonu;
- integralno i dugoročno rješenja sistema otpadnih voda sa područja grada i prigradskih naselja i njihov centralni tretman;
- uređenje vodotoka rijeka u području grada;
- rješenje lokacije glavne transfer stanice;
- premanjena površina u području prigradskih naselja posebno njihovoj periferiji za potrebe porodičnog stanovanja, tamo gdje je prisutan pojačani intenzitet izgradnje i njihova sanacija osnovnom infrastrukturom koja će usmjeriti razvoj u unutrašnjosti naselja, tj. u infrastrukturno opremljen prostor;

Tabela 4. Bilans namjena površina generalnog urbanističkog rješenja – GUR (2012)

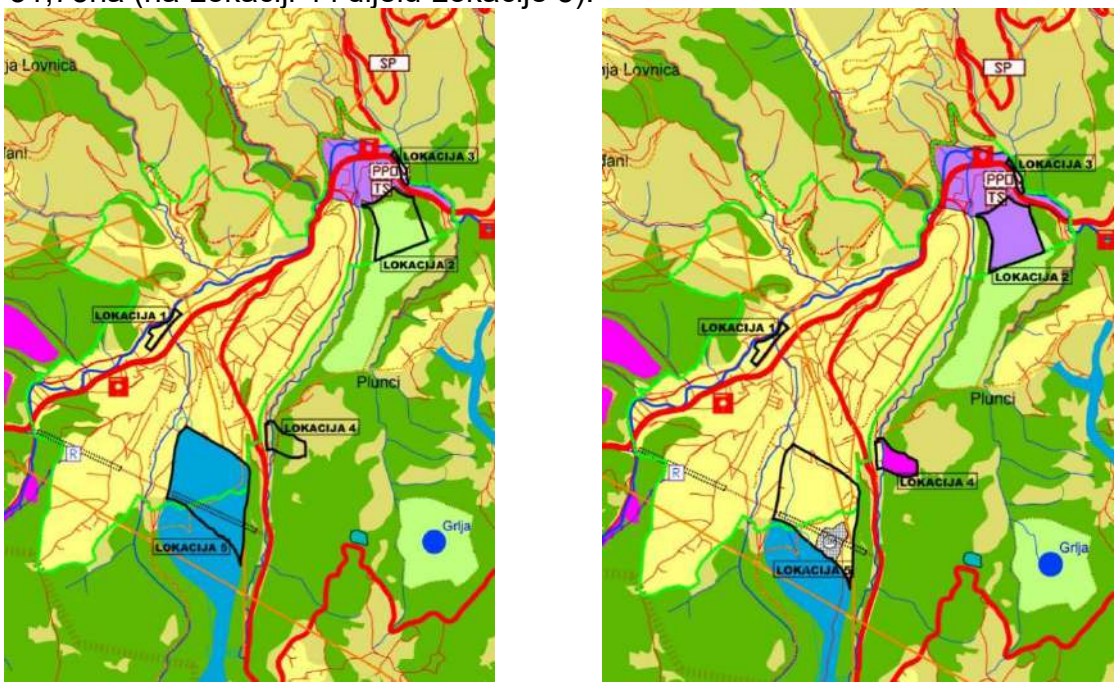
R.Br.	Namjena	Površina (ha)	%
1.	Površine stanovanja	325,66	35,40
2.	Površine mješovite namjene	75,89	8,28
3.	Površine centralnih funkcija	4,47	0,40
4.	Šumske površine	253,37	27,65
5.	Površine voda	19,22	2,10
6.	Površine industrije	29,50	3,22
7.	Poljoprivredne površine	112,00	12,22
8.	Površine saobraćajne infrastructure	33,00	3,60
9.	Površine školstva i obrazovanja	4,83	0,52
10.	Površine zdravstva	0,98	0,10
11.	Površine kukture	2,92	0,31
12.	Površine sporta i rekreacije	8,12	0,88
13.	Površine turizma	30,54	3,33
14.	Površine vjerskih objekata,	6,50	0,70
15.	Površine grobalja	3,75	0,40
16.	Površine komunalnih objekata	2,92	0,30
17.	Otvorene i javne površine	4,08	0,44
	UKUPNO:	**917,75**	**100,00**

6.3. Izvod iz Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana opštine Rožaje („Sl. list CG - o.p.” broj 02/17)

Obrađivač: Urbanprojekt a.d., Čačak,R Srbija

Izmjenama i dopunama grafičkog djela Prostorno-urbanističkog plana obuhvaćen je prostor u ukupnoj površini od 110,59ha (1105926,41m^2), na pet lokacija.

Izmjenama i dopunama su prenamjenjene površine u okviru GUR Rožaje u ukupnoj površini od 78,86ha (na Lokacijama 1, 2, 3 i dijelu Lokacije 5) i u okviru PUP Rožaje u ukupnoj površini od 31,73ha (na Lokaciji 4 i dijelu Lokacije 5).

Slika 4: ID PUP opštine Rožaje
a) Prethodno stanje b) Planirano stanje

Lokacija 1. Ova lokacija nalazi se u obuhvatu GUR Rožaje (DUP-a „Centar II“). Izmjenama i dopunama PUP-a, lokacija 1 se prenamjenjuje u površine za industriju i mješovite namjene. Površina za industriju definisana je u skladu sa potrebama funkcionisanja kompleksa. Planirano je uređenje javnih površina u vidu trga i pjaceta, kao i uspostavljanje prostornih veza sa rijekom.

Lokacije 2 i 3. Ove dvije lokacije nalaze se u obuhvatu DUP-a „Industrijska zona Zeleni“ i obrađene su važećim PUP-om, odnosno GUR-om.
Ovim Izmjenama i dopunama, lokacija 2 je opredjeljena za industriju u okviru koje će se organizovati biznis zona koja će sa ostatkom zahvata formirati funkcionalnu cjelinu. Lokacija 3 se Izmenama i dopunama opredeljuje za površinu za tehničku infrastrukturu, odnosno za prostor za izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

Lokacija 4 se nalazi u okviru PUP Rožaje, van obuhvata GUR-a. Izmjenama i dopunama, prostor zapadno od reke Crnje opredeljen je kao naseljska struktura, dok je površina istočno od reke planirana za razvoj turizma.

Lokacija 5. Ovaj prostor je važećim PUP-om, kao deo šireg poteza, opredjeljen za namjenu ski staze. Jednim djelom se nalazi u obuhvatu GUR-a (DUP „Ibarac“). Zbog povoljnog položaja ovog prostora, odnosno njegove blizine i povezanosti sa centrom Rožaja, kao i zbog pogodne nivelacije terena, Opština je za namjenu formiranja centralnog gradskog groblja obezbjedila prostor u okviru lokacije 5. Ovim Izmjenama i dopunama, na predmetnoj lokaciji, vrši se promjena planirane namene u površine naselja, u okviru kojih je dozvoljena organizacija groblja.

PUP-om definisane površine ovom Izmjenom i dopunom uvećavaju se površinama prikazanim u tabeli.

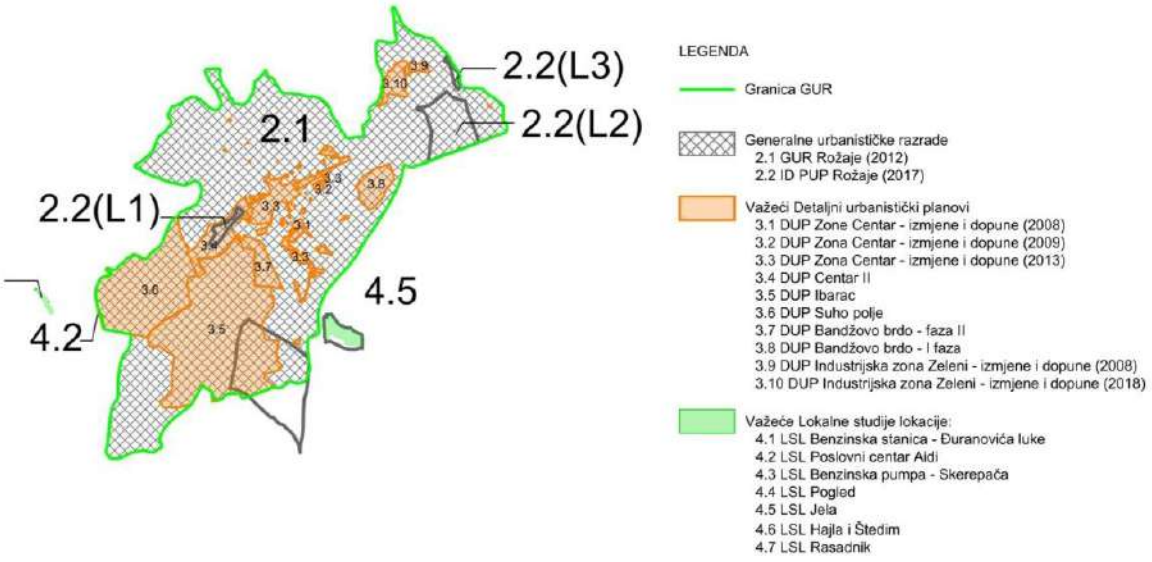
Tabela 5. Bilans namjena površina ID PUP (2017)

namjena	lokacija	uvećanje površine (m^2)
Industrija	Lokacija 1	6613,29
	Lokacija 2	281488,33
Mješovite namene	Lokacija 1	24672,63
Tehnička infrastruktura	Lokacija 3	17748,75
Turizam	Lokacija 4	77301,98
Groblja	Lokacija 5	75192,37
Naselja	Lokacija 4	18943,46
	Lokacija 5	603966,78

Napomena: U prikazanom bilansu površina Obrađivač Izmjena i dopuna PUP opštine Rožaje prikazuje uvećanje površine određenih namjena, pri čemu ne pravi razliku između površina u kategoriji opšte namjene – koje bi trebalo da se nalaze u planiranim bilasima PUP-a (2012), u odnosu na površine detaljnih namjena – koje su prikazane u planiranim bilasima površina GUR-a (2012).

6.4. VAŽEĆA LOKALNA PLANSKA DOKUMENTACIJA

6.4.1. Detaljni urbanistički planovi

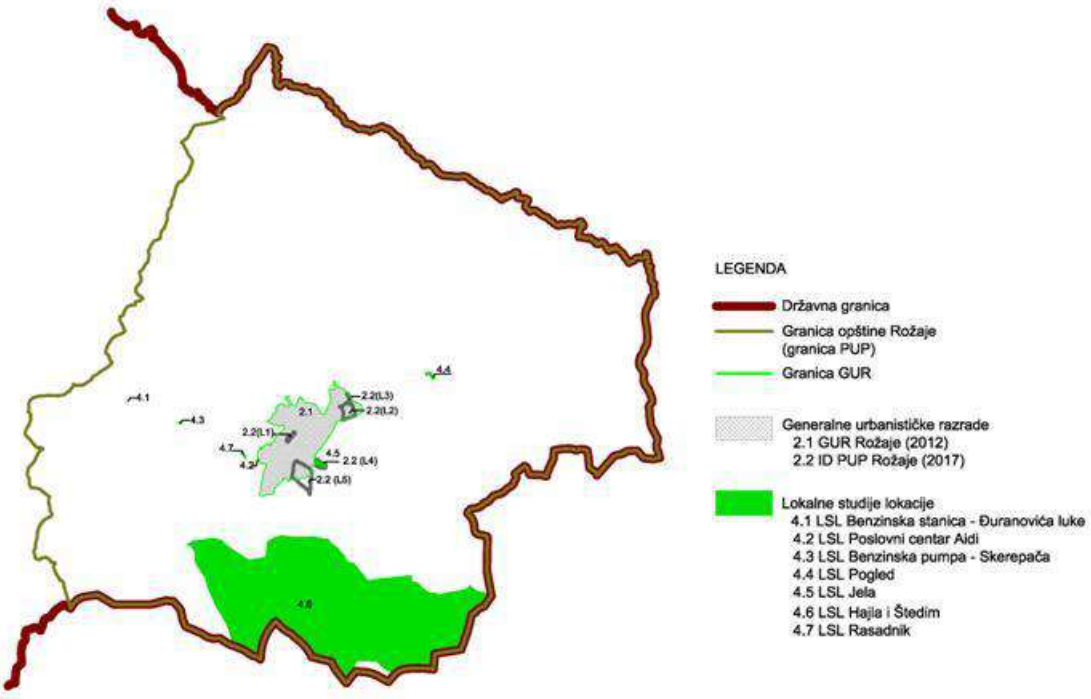
Slika 5: GUP Rožaje – Pokrivenost važećom planskom dokumentacijom gradskog područja

Tabela 6. Pregled važečih detaljnih urbanističkih planova

ID na karti	naziv plana	Službeni list	obrađivač	opis
3.1	DUP Zone "Centar", izmjene i dopune	o.p. br. 39/08	Arhitektonski fakultet Univerziteta u BG, Beograd RS	Tačkaste izmjene plana iz 1984.god.; veći dio plana se nalazi u obuhvatu DUP Zona Centar (2013); pretežno realizovano
3.2	DUP zona "Centar" - izmjene i dopune	o.p. br. 38/09	Urban design institute d.o.o., Rožaje	Predmet izrade su pet lokacija, od kojih se dvije nalaze u obuhvatu DUP Zona Centar (2013); pretežno realizovano
3.3	DUP Zona Centar - izmjene i dopune	o.p. br. 28/13	Urbanprojekt a.d., Čačak RS	Obuhvata tri veće lokacije u centralnoj zoni; uglavnom realizovano
3.4	DUP Centar II	o.p. br. 19/17	Urbanprojekt a.d., Čačak RS	Novi gradski centar na lokaciji bivše industrijske zone; nisu realozovani javni prostori
3.5	DUP Ibarac	o.p. br. 26/15	Winsoft i Urbi Montenegro, Podgorica	Prigradska zona; većim djelom nije ralizovano
3.6	DUP Suho polje	o.p. br. 26/15	Winsoft i Urbi Montenegro, Podgorica	Prigradska zona; većim djelom nije ralizovano
3.7	DUP „Bandžovo Brdo" faza II	o.p. br. 22/18	Urbanprojekt a.d., Čačak RS	Prigradska zona; većim djelom nije ralizovano
3.8	DUP „Bandžovo Brdo" - I faza	o.p. br. 22/18	Urbanprojekt a.d., Čačak RS	Prigradska zona; većim djelom nije ralizovano
3.9	DUP Industrijska zona Zeleni - izmjene i dopune	o.p. br. 39/08	Arhitektonski fakultet Univerziteta u BG, Beograd RS	Industijaska zona; realizovano
3.10	DUP Industrijska zona Zeleni - izmjene i dopune	o.p. br. 39/18	Urbanprojekt a.d., Čačak RS	Industrijaska zona; ugalavnom nije realizovano
	DUP Industrijska zona Zeleni - izmjene i dopune	U izradi	MEPPU (Gordana Raičević)	

Detaljni urbanistički planovi su većim djelom realizovani, posebno kada je u pitanju izgradnja na privatnim parcelama. Javni gradski prostori i objekti uglavnom nisu realizovani.

6.4.2. Lokalne studije lokacije

Slika 6: Pokrivenost važećom planskom dokumentacijom opštine Rožaje

Tabela 7. Pregled važečih lokalnih studija lokacija

ID na karti	naziv plana	Službeni list	obrađivač	opis
4.1	LSL Benzinska stanica - Đuranovića luke	o.p. br. 15/10	Arhing d.o.o., Bijelo Polje	Benzinska stanica; realizovano
4.2	LSL Poslovni centar Aidi	o.p. br. 15/10	Arhing d.o.o., Bijelo Polje	Poslovni i smještajni kapaciteti; realizovano
4.3	LSL Benzinska pumpa - Skerepača	o.p. br. 06/18	Urbanprojekt a.d., Čačak RS	Benzinska stanica; realizovano
4.4	LSL Pogled	o.p. br. 06/18	Urbanprojekt a.d., Čačak RS	Eksploatacija građevinskog kamena; realizovano
4.5	LSL Jela	o.p. br. 22/18	Urbanprojekt a.d., Čačak RS	Turistički i stambeni kapaciteti u blizini granice GUR; realizovano
4.6	LSL Hajla i Štedim	o.p. br. 22/18	Arhi Design d.o.o., Rožaje	Turistički i skijaški centar; nije realizovano
4.7	LSL Rasadnik	o.p. br. 39/18	Urbanprojekt a.d., Čačak RS	Izdvojeno građevinsko područje u bližoj okolini GUR; realizovano

Lokalne studije lokacije, izuzev LSL Hajla i Štedim, uglavnom su rađene na osnovu pojedinačnih inicijativa (benzinske stanice, poslovni centar, eksploatacija građevinskog kamena) i većim dijelom su realizovane.

Analiza detaljne planske dokumentacije

U sljedećoj tabeli je data detaljnija analiza urbanističkih parametara i planskih projekcija koji su definisani u detaljnim planovima (DUP i LSL).

Ocjena stanja

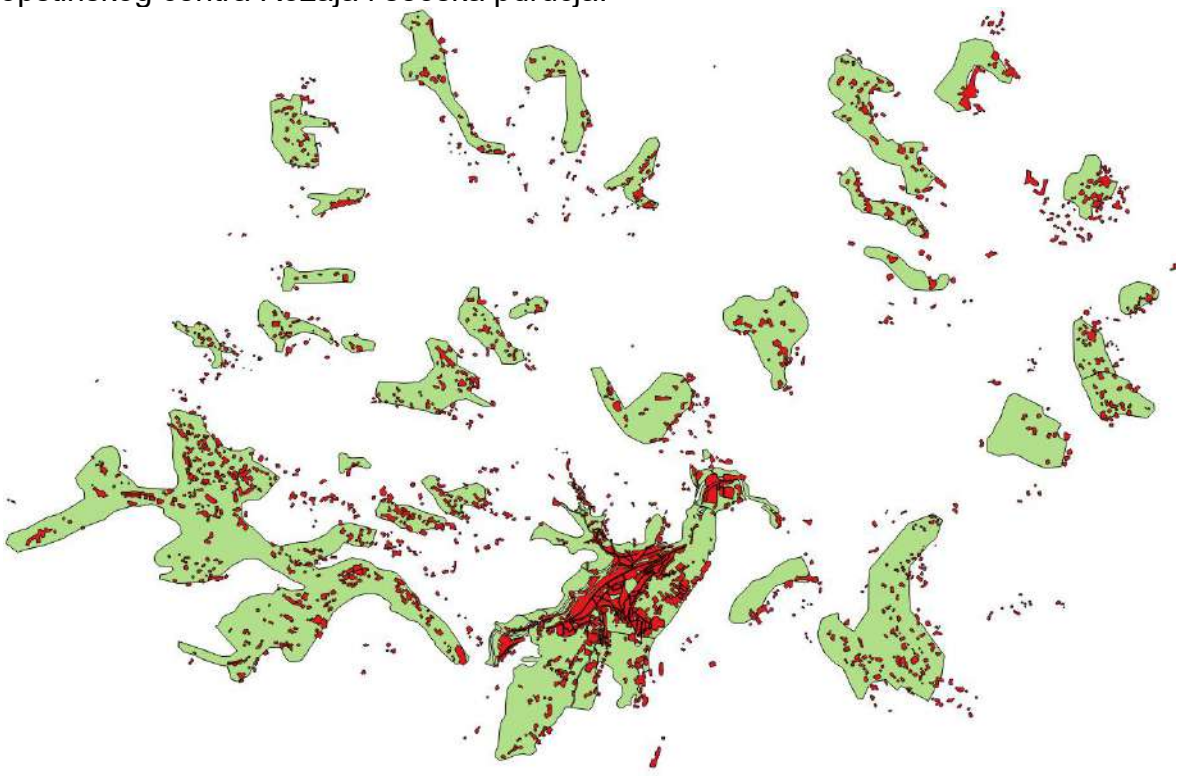
Tabela 8. Analiza realizacije planske dokumentacije

1	Površina opštine Rožaje	41.426,00	ha
2	Broj stanovnika - Popis 2011	22.964	st
3	Broj stanovnika - PUP projekcija	29.212	st
4	Planirani broj stanovnika - GUR projekcija	15.970	st
5	Planirani broj stanovnika u DUP-ovima	14.197	st
6	Gustina naseljenosti - 2011. godine	0,55	st/ha
7	Gustina naseljenosti - PUP projekcija	0,71	st/ha
	POSTOJEĆE STANJE		
8	Izgrađena područja	806,00	ha
9	Izgrađena područja u GUR-u	205,52	ha
10	Izgrađena područja van GUR-a	600,48	ha
	PLANIRANO STANJE		
11	Planirana građevinska područja	3.831,19	ha
12	Planirana građevinska područja u GUR-u	623,43	ha
13	Planirana građevinska područja van GUR-a	3.207,76	ha
14	Površina GUR	917,75	ha
15	Površina planova u okviru PUP	4.703,10	ha
16	Površina planova u okviru GUR	364,38	ha
17	Indikator pokrivenosti planovima - PUP	11,35	%
18	Indikator pokrivenosti planovima - GUR	39,70	%
	ANALIZA IZGRAĐENOSTI		
19	Indikator izgrađenosti (PUP)	1,95	%
20	Indikator planirane izgrađenosti (PUP)	9,25	%
21	Indikator iskorišćenosti građevinskog područja u GUR-u	32,97	%
22	Indikator iskorišćenosti građevinskog područja van GUR-a	18,72	%
	ANALIZA GUSTINE NASELJENOSTI		
23	Indikator planirane gustine naseljenosti u GUR	17,40	st/ha
24	Indikator planirane gustine naseljenosti u GUR na osnovu DUP-ova	38,96	st/ha
25	Indikator postojeće gustine naseljenosti građevinskog područja naselja	5,99	st/ha
26	Indikator potrošnje građevinskog područja naselja po stanovniku	1.312	m^2/st
27	Prostorne rezerve unutar građevinskog područja naselja	3.025,19	ha

Izvor: Analiza održivosti prostornog razvoja na bazi indikatora izgrađenosti za područje Crne Gore (bazna studija za potrebe NSOR), 2015 i Analize Stručnog tima za izradu ID PUP opštine Rožaje

Na osnovu prikazanih indikatora, opština Rožaje se svrstava među opštine u sjevernom regionu Crne Gore koje imaju najmanji stepen iskorišćenosti građevinskih područja, i kada je u pitanju gradsko područje - GUR (32,97%), i kada je u pitanju seosko područje van GUR-a (1,95 %). Prostorne rezerve definisane planskom dokumentacijom su četiri puta veće nego

postojeća izgrađenost u opštini Rožaje. Ovo se posebno odnosi na periferne djelove opštinskog centra Rožaja i seoska pdručja.

Slika 7: Prikaz planiranih i izgrađenih građevinskih područja za zonu GUR-a Rožaje i okolinu
Izvor: Analiza održivosti prostornog razvoja na bazi indikatora izgrađenosti za područje Crne Gore (bazna studija za potrebe NSOR), 2015

U okviru GUR Rožaje (2012), planirana je izrada sedam detaljnih urbanistički planova. Do sada je oko 40% gradskog područja je pokriveno važećim detaljnim planovima. U pitanju su, pretežno, planovi prigradskih naselja, gdje je planirana i manja gustina stanovanja, dok veliki dio centralne zone, sa većom gustinom stanovanja, nije obuhvaćen detaljnim planovima. U važećim planovima je, prema planskim projekcijama, predviđeno ukupno 14 197 stanovnika, što je oko 90% od ukupnog broja stanovnika koji su planirani za gradsko područje.

U prethodnom periodu nije urađena planska dokumentacija za područje biznis zone i područje lokacija za PPOV, transfer stanicu i reciklažni centar.

7. PRIRODNE I GEOGRAFSKE ODLIKE PROSTORA OPŠTINE

7.1. Položaj i opšti podaci

Prostor opštine Rožaje se nalazi na sjeveroistoku Crne Gore i može se koordinantno pozicionirati između 42º45' i 42º59' sjeverne geografske širine i 17º41' i 18º00' istočne geografske dužine. Zahvata površinu od 415 km2 ili 3,16 % teritorije Crne Gore. Teritorija opštine predstavlja prirodnu veze Crne Gore sa Kosovom i Metohijom i dalje sa Makedonijom u jednom pravcu i i Srbijom u drugom smjeru.

Graniči se sa opštinama: Berane i Plav u Crnoj Gori, Tutinom u Srbiji i sa opštinom Peć i Istok prema Kosovu i Metohiji.

Osnovne regionalne veze, van Crne Gore, ostvaruju se drumskim putevima:

- Jadranskom magistralom (M- 2) preko Ribarića (34 km) sa Kosovom –Kosovska Mitrovica (93 km) na istoku, i dalje preko Prištine na poziciji Đeneral Jankovića sa Makedonijom. Ovim pravcem može se uključiti, ekstenzivno, na najbliži evropski koridor-auto put Jesenice-Đevđelija (Skopje);
- Jadranskom magistralom (M- 2) preko Ribarića (34 km), pravcem Ibarske magistrale (M-22) na sjeveru, sa Novim Pazarom (56,5 km), Raškom (81 km), Kraljevom (170 km), Beogradom (370 km), na najbliţi evropski koridor-auto put Jesenice-Đevđelija (Niš ili Kragujevac);
- Regionalnim putem R-7 Rožaje-Vuča-Tutin i dalje Ribarići i Novi Pazar;
- Regionalnim putem R-8 Rožaje-Peć (46 km), na jugu sa Đakovicom (67 km) i Prizrenom (103 km), na već urađenu bočnu vezu (auto put) planiranog jadransko-jonskog koridora (Lješ) prema Albaniji, a na istoku sa Prištinom i dalje sa Makedonijom.

Najbliži aerodrom preko kojeg bi se ostvarivale reginalne veze je u Beranama, čije bi stavljanje u funkciju bila snažna razvojna šansa za opštinu. Inače najintezivnije putničke vazdušne veze se ostvaruje preko aerodroma u Podgorici i Prištini.

Preko željezničke stanice u Bijelom Polju (65 km) ostvaruju se veze sa Crnom Gorom u jednom i Srbijom u drugom smjeru (pruga Beograd-Bar).

Osnovne drumske veze unutar Crne Gore opština ostvaruje Jadranskom magistralom (M-2) preko Beranske opštine (25 km), sa kojom se direktno graniči i koja čini osnovnu vezu sa ostalim dijelom Crne Gore, i dalje Andrijevica, Plav u jednom pravcu, i Bijelo Polje-Beograd-Bar u drugom pravcu.
Komunikacija sa Beranskim mjesnim centrom Petnjicom sada ide modernizovanim reginalnim putem R-20. Rožaje-Turjak-Trpezi-Berane u jednom smjeru i Bioča (veza sa magistralnim putem)-Bijelo Polje i Berane u drugom smjeru.

Povoljan geoprometni položaj opštine Rožaje omogućuje komplementaran razvoj sa bližim i širim okruženjem-ostalim dijelom Crne Gore, Srbijom i Kosovom i Metohijom. Prostor opštine je i ujedno tranzitna veza, turistička i transportna Kosova i Makedonije sa crnogorskom Jadranskom obalom, koja je u turističkoj i drugoj sferi uvijek bila aktuelna. Kao klasično pogranično područje, prostor Opštine Rožaje ima posebne razvojne šanse.

Po popisu stanovništva, domaćinstava i stanova 2011.godine na prostoru opštine stalno živi 22 964 stanovnika, od toga ženskog pola 48,72% i muškog 51,28 %, nastanjenih u 6 664 stana, od toga u urbanom dijelu 3 619 stanova. Od ukupnnog broja stanovništva u urbanom dijelu opštine (Rožaje i Ibarac) živi 54,7 % stanovništva.
Prema preliminarnim rezultatima sprovedenog popisa stanovništva iz 2023. godine, Opština Rožaje ima 25 247 stanovnika, 6 595 domaćinstava i 8 399 stanova.

Administrativni, privredni i kulturni centar opštine je naselje Rožaje koje u mreži centara Crne Gore predstavlja opštinski centar. Prigradska naselja su Suho Polje, Ibarac, Bandžovo Brdo, Klekovača, Hurije, Šušteri i Zeleni. Sela sa najvećim brojem stanovnika su Kalače, Donja Lovnica, Bać, Bukovica i Biševo.

Teritorija opštine je podijeljena na 26. katastarskih opština i isto toliki broj statističkih naselja: Bać, Balotići, Bandžov, Bašča, Besnik, Bijela Crkva, Biševo, Bogaje, Bukovica,

Crnokrpe, Dacići, Donja Lovnica, Gornja Lovnica, Grahovo, Griţica, Ibarac, Jablanica, Kalače, Koljeno, Paučina, Plunci, Radetina, Rožaje-grad, Seošnica, Sinanovići i Vuča. Podjela na statistička naselja je korišćena kao **informacina osnova** za izradu Plana.

7.2. Analiza prirodnih karakteristika

7.2.1. Prirodni uslovi

Prirodna i stovrena osnova Rožaja u integralnoj vezi čine bazni resurs, koji koristi sadašnja demografska populacija Rožaja sa okolinom. Upoznavanje strukture i obima prirodne i stvorene osnove, predstavlja temelj za projekciju i unapređenje postojećeg stanja, te viziju - planiranje razvoja za budućnost.

Na prostoru opštine Rožaje priroda je bila izdašna, pa je stvorila značajne potencijale, kao uslove za ljudsku egzistenciju: bogatstvo poljoprivrednim zemljištem, ekološki, pejzažno i komercijalno značajni šumski ekosistemi, bogadstvo vodama, veoma povoljna geoografska pozicija, raznolikost reljefa, a u skladu sa tim, diverzitet mikroklimata, koji je uslovio bogastvo fito i zoodiverzitetim. U ovakvom, prostorno komfornom i prirodno bogatom ambijentu, egzistira stanovništvo, od minulih epoha, do današnjih dana.

Prirodni rariteti se po ljepoti mogu mjeriti sa alpskim: planine, kanjoni, klisure, vodopadi, brzaci, vrela, glacijalni vrhovi i cirkovi, speleološki objekti, šumski i livadski pejzaži.

Opšte karakteristike planskog područja su:

- Prostor opštine Rožaje se nalazi na sjeveroistoku Crne Gore.
- Površine teritorije opštine iznosi 41 500 ha, što predstavlja 3,16 % teritorije Crne Gore.
- Ukupnu površinu čine: gradsko naselje Rožaje, prigradska naselja Ibarac, Bandžovo Brdo, Suho Polje, Klakovača, Hurije, Zeleni i 60 ostalih naselja.
- Najpovoljniji uslovi za život obuhvataju prostor rožajske kotline, prostor riječnih dolina i područje brda i niskih planina.
- Prostor opštine je smješten u dijapazonu od 760 mnv (ušće rijeke Reka u Ibar) do 2403 mnv (Hajle). Sjeverni djelovi opštine su niži (1800) od jugoistočnih (2200). Tereni na jugoistoku više se približavaju desnoj obali Ibra, nego oni na sjeverozapadu. Tereni ispod 1000 m pružaju se duž vodotoka Ibra nizvodno od Rožaja, a prema sjeveru zavlače se dolinom Bukoviĉĉke rijeke do Rzadolja. Prema sjeverozapadu od lijeve obale Ibra teren se uzdiže do 1800 m. Ka vrelu Ibra nadmorske visine se penju do 2000 m.
- Skoro sva naselja su pozicionirana u pojasu od od 800 do 1300 mnv.
- Oko 2/3 teritorije ima prisojnu ekspoziciju (Lijeva obala Ibra), dok ostala teritorija ima osojnu ekspoziciju.
- Teren od Ibra prema sjeverozapadu ima u prosjeku manje nagibe od onih koji se prostiru na jugoistoku. Najveća površina, sa izuzetno povoljnim nagibom – do 10%, javlja se u trouglu Ibra, Tutinskog puta i granice opštine (Bijela Crkva, područje Biševa, Radetine, Vuča...), ali je i najdeficitarnija sa vodom.
- Najnepovoljniji nagibi od preko 25% javljaju se duž korita donjih tokova rijeka i na padinama viših planina: Bisernica, Hajla, Žlijeb, Mijkov vrh, Beleg itd.

7.2.2. Geološka građa

Čitav prostor crnogorskih brda i površi, na čijem sjeveroistočnom rubu leži opština Rožaje, izgrađen je od tri glavne vrste stijena:

1. Krečnjaka, koji zauzima najveći prostor opštine, planinsko područje, južno od puta preko Turjaka, magistralom, regionalnim putem do Bijele Crkve i dalje do granice Opštine. Viši krečnjački tereni i tereni izgrađeni od eruptiva su slabo propusni, mahom su ispucali i razbijeni, a često i glinoviti, pa je površina karsta obrasla humusom i bujnom vegetacijom, što je važno u ekološkom, vizelno-estetskom i komercijalnom smislu. Područje je bogato izvorima bistre vode, ali zbog vegetacije, rijetke su erozivne pojave. Ispod 1200 mnv krečnjak je jako porozan i vodopropustan, sa čestim podzemnim tokovima.
2. Paleozojskih škriljaca, koji grade područje brda i niskih planina, na lijevoj obali Ibra, sjeverno od krečnjačkih terena. Najveći dio grada leži na ovim stijenama, koje su zbog mekoće podložne klizanju na višim nagibima (lijeva obala Ibra, Klekovača). Ove stijene izgrađuju i dolinu Županice, Ibra i Ibarca, u krečnjačkom prostoru opštine. Stijene su vodonepropustne ili slabo propustne, te se u njihovom prostoru javlja veći broj stalnijih, bogatijih površinskih tokova.
3. Serpentina, koji čine osnovnu građu na jugu opštine, između Hajle i Kule.

Aluvijalne naslage prisutne su u dolini Županice, od Bogaja do Dimiškina mosta, a izgrađuju ih gline, pretežno svjetlosive boje. Zastupljene su, takođe, i masne gline, koje su se upotrebljavale za izradu cigle i crijepa (Skarepača).
U smislu geološke stabilnosti, posebnu pažnju treba posvetiti gradnji u zoni kontakata ovih dviju geoloških formacija.

Sama zona leži na terenima koje uglavnom izgrađuju šljunkovito pjeskovite gline. To je mahom aluvijalno deluvijalni nanos heterogenog sastava. Vodni režim, nagib i drugi uslovi čine ovu zonu stabilnom i povoljnom za gradnju. To međutim nije slučaj sa brdima koja se ka njoj spuštaju. Lijevu obalu Ibra u zoni industrije izgrađuju nestabilni tereni veoma skloni klizanju. Južni i jugoistočni obod zone takođe izgrađuju tereni podložni klizanju i na blažim nagibima. Područjem protiče rijeka Ibar i desna pritoka ibarac. Obe rijeke imaju bujični karakter. Rijeka Ibar je regulisana, a Ibarac ne, i te njegove karakteristike imaju znatan uticaj na predmetnu zonu. Na južnim padinama naslonjenim na industrijsku zonu izraženo je površinsko oticanje padavina i erozije, a u podnožju, na kontaktu padine i doline, teren je povremeno plavljen.

Erozivni oblici reljefa na planinama i njihovim podgorinama i ogroman morenski materijal sa obije strane Ibra (grad, Bandžovo Brdo, Carine, Ibarac, Golo Brdo, Zeleni), tragovi su posljednjeg pleistocenog glacijala. Morenski materijal izrađen je od pjeskovitih glina sa zaobljenim valutcima i blokovima različitog petrografskog sastava i dimenzija.

7.2.3. Pedološke karakteristike

Zemljišta prostora Opštine formirana su pod uticajem: geloške podloge, klime, reljefa, biljnog i životinjskog svijeta, kao i pod uticajem čovjeka.
Najveće rasprostranjenje imaju zemljišta iz klase – nerazvijenih, humusno–akumulativnih, kambičnih, aluvijalnih i deluvijalnih.

Iz klase nerazvijenih zemljišta - zastupljen je jedino kamenjar (litosol) i to isključivo na južnim i jugozapadnim djelovima teritorije Opštine. Ovo zemljište je veome plitko i po svom razvoju je blizu geološkoj podlozi. Krečnjačko dolomitski kamenjari se naročito zapažaju u supadinama Žljijeba, Hajle i Štedima. Sadrže male količine hranjivih materija koje su biljkama pristupačne. *Pošumljavanjem kamenjara* postigla bi se intenzivnija akumulacija humusa i evolucija kamenjara u razvijenija zemljišta.

Humusno akumulativna automorfna zemljišta - su veoma rasprostranjena i to: krečnjačko dolomitna crnica (kalkomelanosol) i rendzina-na južnom, jugozapadnom, sjevernom i sjeveriistočnom dijelu teritorije opštine.

Kalkomelanosol - je rasprostranjen u planinskom području na tvrdim krečnjacima i dolomitima. To je tip plitkog zemljišta, dubine najviše do 30 cm. Bogato je humusom i ima tamno-smeđu do crnu boju. To su, prije svega, travne površine-dobri planinski pašnjaci koji zauzimaju veliki prostor na južnoj, jugozapadnoj i sjevernoj strani ovog područja (Turkova livada, Mala Gora, Brahim Breg, Kula, Vlahovi, Cmiljevica, Piskavica, gradina idr.).
Na ovom tipu zemljišta u višim vlažnim područjima nailazimo na bukovo-jelove šume (osobito u rejonu izvorišta Ibra).

Rendzine – su se razvile na rastresitom karbonatnom supstratu (na glacijo-fluvjalnim nanosima) i naričito je dobro zastupljena na terasama i nanosima u Rožajama, Ibarcu i na čeonoj moreni kod Zeleni. Zbog ekoloških uslova djelimično služi za ekstenzivniju poljoprivrednu proizvodnju, a djelimično i za prirodnu vegetaciju (livade).

Kambična tla - u odnosu na predhodna dva tipa automorfnih zemljišta, predstavljaju dalji razvojni stadijum u evoluciji. Uslijed veće vlažnosti u uslovima dobre aeracije, nastaju u tlu vrlo povoljni hidrotermički uslovi za intenzivniji tok pedogenetskih procesa. Najrasprostranjenija su: distrično smeđa (distrični kambisol), smeđe krečnjačko (kalkokambisol) i manjim dijelom crvenica (terra rosa).

Distrično smjeđa tla - formiraju se na kisjelim stijenama pa se i nazivaju „kisjelo smeđa tla“. Rasprostranjenost ovog tipa tla vezana je za prostiranje kisjelih i silikatnih stijena na brdskom i planinskom području. Šume (listopadne, mješovite ili četinarske) predstavljaju prirodnu vegetaciju za ove tipove zemljišta.

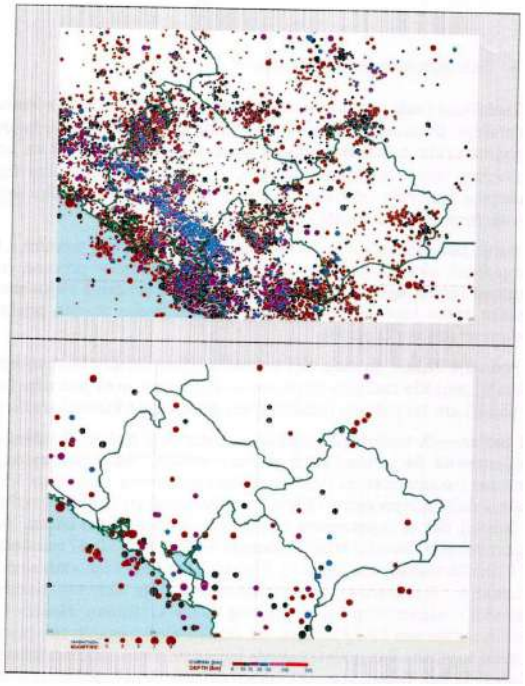
Smeđe krečnjačko zemljište - (kalkokambisol) rasprostranjeno je na krečnjačko dolomitskim podlogama, a i u područjima u kojima se smjenjuju sa krečnjačko dolomitnom crnicom naročito u višim zonama. Javlja se na raznim nadmorskim visinama i na blažim formama reljefa. Prirodna vegetacija ovog tipa tla je listopadna, mješovita ili četinarska šuma ili travne zajednice.

Crvenica - se nalazi na čvrstim krečnjacima i dolomitima, uglavnom iz doba trijasa, jure i krede. “Terra rosa”, se obično javlja u izdvojenim partijama i pokriva krečnjake (mezozojske starosti). Naročito je primjetan na krečnjačkoj zaravni Kamenice istočno od Rožaja.

7.2.4. Seizmotektonika i seizmičnost

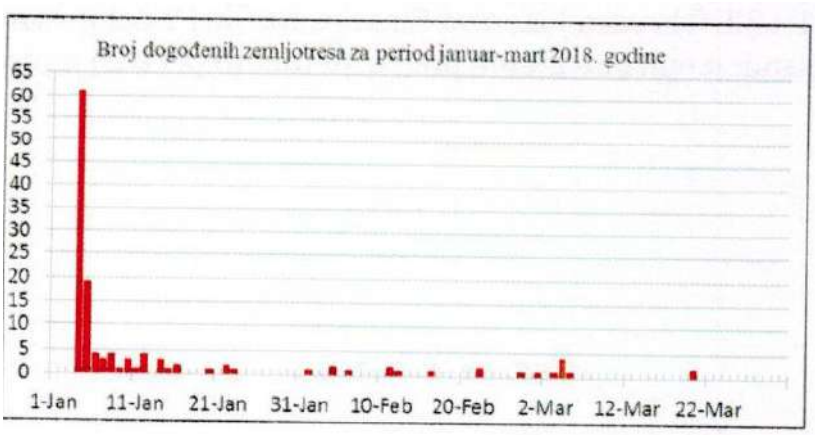
Geološkom i tektonskog regionalizacijom područje Rožaja svrstano je u mikroregiju Unutrašnjih Dinarida. Generalno, Unutrašnji Dinaridi pokazuju tendenciju navlačenja i uzdzanja preko tektonske jedinice Spoljašnjih Dinarida koji na području Crne Gore obuhvataju lanac priobalnih planina. U neposrednoj okolini izuzetak od ovakve tendencije pokazje relativno spustanje Beranske potline oko koje su se u njenom razvoju formirale prstenaste aktivne tektonske strukture.
Manji, plitki i iskidani nabori raznovrsnih orijentacija prisutni u limskoj tektonskoj pod-jedinici, ukazuju na dinamične i slozene tektonske procese. Na podrucju Rožaja mapirani rasjedi uglavnom su Dinarskog pravca pružanja i nisu značajno aktivni. Čelo navlake preko koje se mlađe stijene navlače preko starijih pruža se pravcem JI-SZ sjevernom obalom Županice.

Područje Rožaja do sada nije pokazalo odlike značajnije manifestacije seizmičnosti (Slika 1). Najbliža značajna seizmogena zona nalazi se na području Berana na rastojanju od oko 25 km. Na sličnom rastojanju su i seizmogena žarišta u Pećkoj kotlini.

Slika 9.
a) Karta epicentara zemljotresa u Crnoj Gori i neposrednom okruženju u periodu 1944-2019 godine.
b) Izdvojeni snažniji zemljotresi (M>4,5) u širem okruženju Rožaja. Veličina simbola na karti indicira njegovu jačinu dok boja simbola označava dubinu žarišta

Od savremenih značajnijih potresa lociranih u bližem okruženju Rožaja izdvaja se zemljotres od 04. januara 2018. godine - lociran 7 km sjeverozapadno od Plava. Prema finalnom parametarskom rješenju jačina zemljotresa iznosila je 5,1 jedinice Rihterove skale, a dubina hipocentra 11 km. U slučaju ovog zemljotresa prethodni udari potpuno su izostali, dok je registrovana značajna serija naknadnih udara. Tokom ovog perioda registrovan je jedan udar ML≥4 .0, ukupno 4 udara ML≥3.0, 47 zemljotresa sa ML≥2.0, kao i 77 slabijih zemljotresa (M<2.0). Registrovana seizmička aktivnost najintenzivnija bila je tokom 4. i 5. januara sa daljim trendom opadanja. Aktivnost se odvijala u više glavnih sekvenci - neposredno nakon glavnog udara 4. januara, sledeća koja je otpočela 10. januara, zatim oko 20-og januara, itd. Dubine registrovanih zemljotresa varirale su od 2-16 km, zavisno od segmenta rasjeda koji je aktiviran. Dominantana dubina hipocentara bila je 8-12 km. Tokom vremena lokacija afteršokova migrirala je u pravcu jug-jugoistok. Generalno, naknadni udari locirani zapadno u odnosu na glavni udar imaju uočljivu tendenciju smanjenja dubine žarišta. Tokom februara, najveći dio seizmičke aktivnosti odvijao se istočno i južno od rijeke Dosave, uz dva izolovana manja potresa u dijelu Polimlja - sjeverno od Berana. Najjaci afteršok ML=4.1 od 11. februara imao je lokaciju vrlo blisku lokaciji glavnog udara. Kasnija sekvenca slabijih zemjotresa registrovana je tokom 21. i 22. februara južno od Gusinja. Na Slici 2 dat je histogram seizmičkih događaja registrovanih u epicentralnom području tokom prva tri mjeseca 2018. godine.

Slika 10. Histogram broja registrovanih zemljotresa za period januar-mart 2018.godine

Od okolnih seizmičkih izvora - po učestalosti, izdvaja se indukovana seizmička aktivnost na području sjeverne Albanije - vezana za akumulaciju HE Fierza.

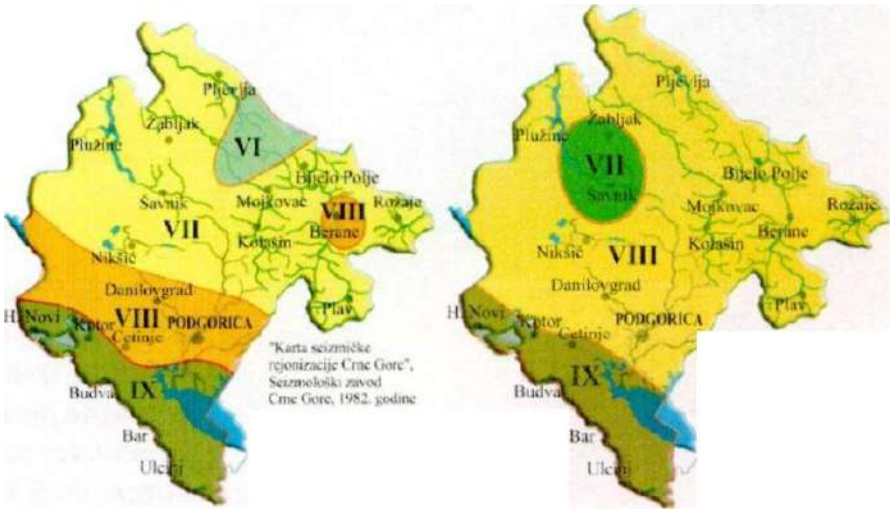
Od relativno udaljenijih seizmogenih zona značajni su: aktivni seizmički pojas Jadranskog priobalnog aktivni seizmičkog pojasa (na rastojanju od oko 110-170 km), srednji pojas koji definiše pravac Skadarsko - Bjelopavlićke ravnice (udaljen oko 80 km), kao i žarišta u jugoistočnoj Srbiji.

Utvrđivanje i analiza seizmičkog hazarda

Uobičajeni način prikazivanja prirodne opasnosti od pojave zemljotresa za neku širu teritoriju je mapiranje seizmičkog hazarda. Karte seizmičkog hazarda pokazuju prostornu distribuciju vjerovatnoće realizacije određenog parametra kretanja tla u specifičoom vremenskom periodu. Tako, zavisno od potrebe i namjene – seizmički hazard za neku teritoriju **(ili** posebnu lokaciju od značaja) može da izrazi vjerovatnoću realizacije zemljotresa određene magnitude, intenziteta, ubrzanja tla, trajanja potresa **ili** nekog drugog parametra kretanja tla u potresu. Za nacionalnu teritoriju ovi parametri se mapiraju za izabrane standardne uslove tla (najčešće je to uslov tzv. osnovne stijene ili čvrstog tla). Mapiranje u ovoj razmjeri često se naziva seizmičko makrozoniranje i osnovna namjena mu je da obezbijedi projektne parametre u nacionalnim normativima seizmičkog projektovanja.

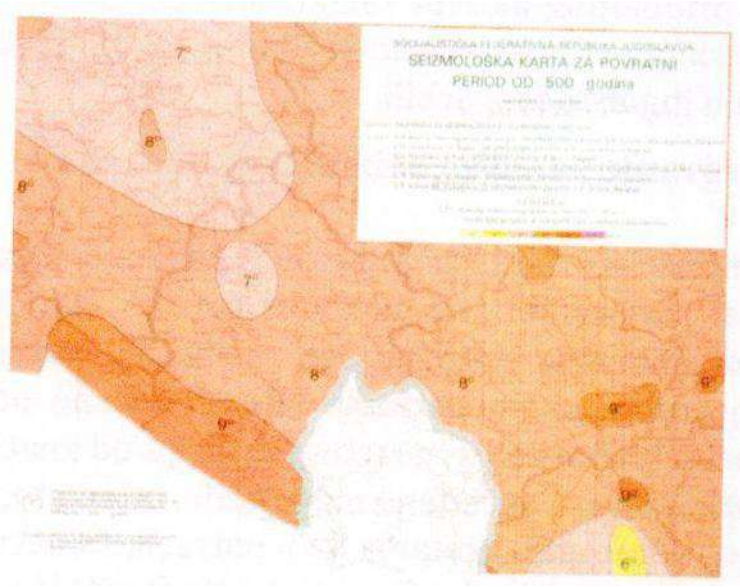
Seizmički hazard za teritoriju Crne Gore definisan je u viđe navrata primjenom različitih metodoloških pristupa. Značajno je pomenuti neke od postojećih seizmoloških podloga, koje su bile - ili su i dalje u upotrebi:

Karte seizmičke rejonizacije teritorije Crne Gore (V. Radulović, B. Glavatović, M. Arsovski i V. Mihailov, 1982) date su na Slici 3. Prema Seizmičkoj rejonizaciji Crne Gore razmatrano područje Rožaja nalazi se u zoni 7-og odnosno 8-og osnovnog stepena seizmičkog intenziteta – za povratne periode od 200 odnosno 500 godina, respektivno. Zone prikazane na Slici 2. odnose na na srednja tla - čija litološka definicija, brzina i raprostiranje seizmičkih talasa, kao i gustina materijala najbolje prezentuju realna tla koja su najzastupljenija na području Crne Gore.

Slika 11. Karte Seizmička rejonizacija Crne Gore (1982.):
a) za povratne periode od 200 i
b) za povratne periode od 500 godina.

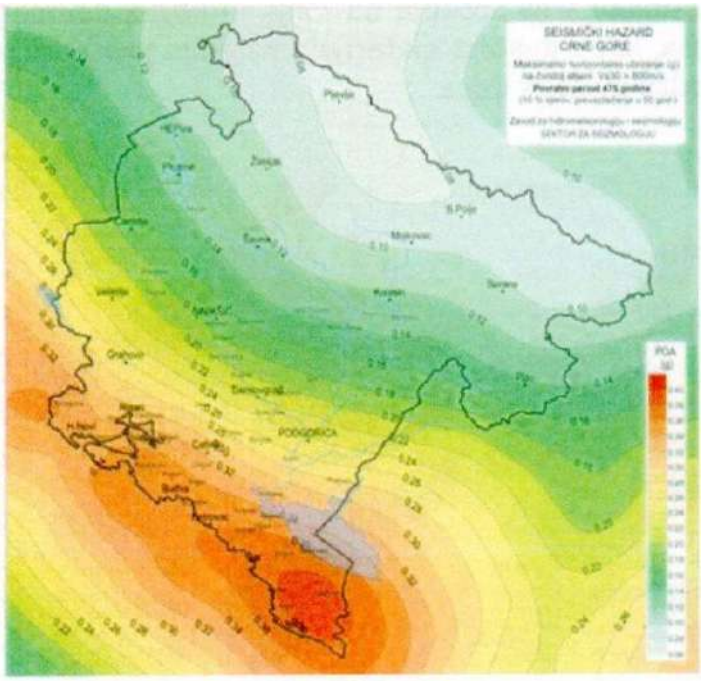
Privremena seizmološka karta intenziteta (1987. godina) (Slika 4) sastavni je dio "Pravilnika o tehničkim normativima za izgradnju objekata visokogradnje u seizmičkim područjima" (Službeni list SFRJ br. 31/81sa izmjenama br. 49/82, 29/83, 21/88 i 52/90) i predstavljala je osnovu za projektovanje objekata visokogradnje (tzv. II i III kategorija objekata).

Slika 12. Seizmološka karta za povratni period zemljotresa od 500 godina, podloga za projektovanje objekata II i III kategorije.

Na osnovu svih dosadašnjih istraživanja hazarda za potrebe definisanisanja parametara za projektovanje zgrada u seizmičkim uslovima izrađena je karta seizmičkog hazarda Crne Gore (sadržana u dokumentu *Nacionalnog aneksa za Eurokod 8: Projektovanje seizmički otpomih konstrukcija - Dial: Opšta pravila, seizmička dejstva i pravila za zgrade,* MEST EN 1998-1: 2015, Institut za standardizaciju Crne Gore, 2015) koja služi kao osnova za

definisanje seizmičkog dejstva u proračnu konstrukcija primjenom pomenute tehniče norme (Slika).

Slika 13: Seizmički hazard: Očekivano max horizontalno ubrzanje izraženo u djelovima g - za povratne periode od 475 godina izračunato za tlo koje prema Eurokodu 8 kategorisano klasom A.

U usvojenom Nacionalnom Aneksu date su diskretne vrijednosti ubrzanja za listu definisanih mjesta. Relevantni izvod za Rožaje dat je u Tabeli.

Tabela 9. Izvod iz spisaka gradova; *naselja sa pripadajucom seizmičkom zonom i referentnim maksimalnim horizontalnim ubrzanjem* a_{gR} *za povratni period T = 475 godina (u abecednom redu)*

Grad-naselje	Seizmička zona	a_{gR} (g)	a_gR (m/s2)
Rožaje	I	0.096	0.94

PREPORUKE

- Mikroseizmičko zoniranje. Seizmičko mikrozoniranje daje detaljne informacije o zemljotresnom hazardu u mnogo većoj razmjeri. Ono prepoznaje činjenicu da se seizmički uticaji (bilo da se radi o ubrzanju tla, očekivanom intenzitetu ili nekom drugom izabranom parametru kojim je iskazan seizmički hazard) unutar pojedinačne zone seizmičke regionalizacije – mogu razlikovati i to zavisno od geoloških uslova samog lokalnog tla.

Obzirom na nivo razrade Plana - preporučuje se upotreba referata Seizmičke mikrorejonizacije urbanih površi opština Crne Gore (1984-1988 god.) koja je rađena za potrebe izrade Generalnih urbanistickih planova opština. Sa aspekta seizmičnosti, za potrebe urbanističkog planiranja su od posebnog značaj a oleate koje sadrže detaljne

elemente seizmičke mikrorejonizacije i elemente podobnosti terena za izgradnju objekata. Posebno treba obratiti pažnju na definisane nestabilnosti terena.

7.3. Reljefna područja

1. **Planinsko područje na desnoj obali Ibra** zahvata oko 1/3 teritorije opštine. Ima dominantnu osojnu expoziciju, manje zaravnjenih površina i pašnjaka, bogatije je vodom (prva klasa) i šumom, višu prosječnu nadmorsku visinu (1000 do 2400 m), duže trajanje snijega (130 dana), veći broj ledenih dana u godini (5-10), veću visinu sniježnog pokrivača i veći nagib terena, a manju gustinu naseljenosti i manji broj naselja (oko 20%). Nad ovim prostorom,sa juga, dominiraju kao po ivici amfiteatra: Rožajski vrh, Smiljevica, Škrijeljska Hajla, sam vrh Hajle, Ahmica, Rusolija, Ţljeb, Seinova i Beleg, čije padine ovu lepezu zatvaraju do samih desnih obala Županice i Ibra, odnosno, do međudržavne granice sa Srbijom, ušće rijeke Reke u Ibar na koti 760 mnv. Ovo područje je pogodno rast čistih i mješovitih sastojine jele i smrče, a na višim nadmorskim visinama, javlja se i molika. Na granici šumske vegetacije na n.v. od 2000 m raste bor krivulj, koji pokriva znatnije površine Hajle.

   Između šumskih površina, u podnožju planina, su sočni pašnjaci i livade. Travnati pojas, usled sve oštrije klime, se završava na Hajli i Žljebu, na 2300-2400 mnv. Područje je povoljno za razvoj svih oblika planinskog turizma, posebno skijališta, hidroenergije, šumarstva i drvoprerade, ljekovitog bilja i stočarstva.

PODRUČJE VISOKIH PLANINA: Hajla-Ahmica-Štedim-Rusolija

2. **Područje brda i niskih planina na lijevoj obali Ibra** zahvata oko 2/3 teritorije opštine, ima dominantnu prisojnu orjentaciju, više zaravnjenih površina i pašnjaka, siromašnije je šumom i vodom (3. do 4. klasa), ima manju prosječnu n,v. (1000-1500 m), manju dužinu trajanja snijega, manji broj ledenih dana u godini (0-5), manju visinu sniježnog pokrivača i manji nagib terena. Najmarkantnjii orografski izdanci ovog prostora su: površ Vuča, Gospođin vrh sa svojim okruženjem (Rujište, Gornja Vuča, Karaula, Paučina, Vranjača, Kršine, Čuke, Krstača), preko kojih ide granica sa Srbijom. Na granici prema opštini Berane najizrazitiji izdanci su: Gradina, Mijokov vrh, u nastavku Šančevi, i pitomi greben Vlahovi, te dalje Crni Krš i Kalenderbrdo (1446 m.n.m.) Šumoviti greben–prevoj Turijak, gravitaciono odvaja sliv Ibra i sliv Lima.

Brojna su proširenja u dolinama rijeka, gdje su pozicionirana veća naselja. Najizrazitije je proširenje u dolini Ţupanice. Dio područja se obrađuje, a veći dio se koristi kao pašnjaci i livade. Najveći kompleksi livada i pašnjaka su na Vlahovima i Gradini, i s pravom se zovu ovčarske planine.
Uslovi za naseljavanje i poljoprivredu (osobito stočarstvo) su povoljni, pa je i **većina naselja opštine smještena na ovom području (oko 80%).** Ograničavajući faktor za intezivnu poljoprivredu je siromaštvo vodama, posebno, potez Grahovo-Bijela Crkva- i sva naselja biševskog kraja.

PODRUČJE NISKIH PLANINA, BRDA I ZARAVNI: Grad, dolina Županice i Lovničke rijeke

3. **Ibarska dolina,** koja se u literaturi naziva Gornji Ibar, obuhvata dolinu od Vrela Ibra do Dimiškinog mosta. Pomenuti potez ima sve karakteristike da bude proglašen Prirodnim rezervatom, (bogatstvo šumom i vodom 1. klase, zeljastom florom, te kopnenom i riječnom faunom). Na prethodnu dolinu se nadovezuje Rožajska kotlina, koja se prostire od Dimiškinog mosta do Zeleni, u kojoj je smješten opštinski centar sa prigradskim naseljima, industrija, društvene i servisne djelatnosti, a zatim Ibar ulazi u kanjon, od Balotskog mosta do Špiljani u dužini od 16,5 km.

7.3.1. Riječne doline

Rijeka Ibar i skoro sve njene pritoke na teritoriji opštine Rožaje, su tokom raznih geoloških epoha, svojim radom, formirale doline, klisure i kanjone.

Dolinski, Ibar teče, praktično, samo od Dimiškina mosta do Zeleni, dolina u kojoj se i formiralo gradsko naselje Rožaje. U samoj njegovoj čelenci vlada iskonska čistota, koja predstavlja resurs od posebnog značaja, te ga kao takvog i u toj funkciji treba učiniti trajnim. U tom cilju, predviđa se strogo zaštićeno lovište, koje će bogatsvo autohtonom florom i faunom ostaviti kao oazu najčistije prirodne sredine.
Dolina Županice, od Đuranovića Luka do Dimiškinog mosta je, sveukupno gledajući, najvrednija rožajska dolina. Gravitaciono posmatrano, ona je veliko slivno područje na kome su se pozicionirale seoske naseobine: Kalače, Đuranovića Luke sa Turjakom, Bogaje, Koljeno, Radeva Mahala i veći dio Seošnice. Ovom dolinom, iz smjera Berana, prolazi osnovna saobraćajna arterija – Ibarska magistrala, koja Rožaje veže u jednom smjeru, sa ostalim dijelom Crne Gore, a u drugom, sa Kosovsko-Metohijskom kotlinom i Srbijom.

Zbog svog geografskog položaja, blizine gradu, putne i ostale infrastrukture, kao i zbog činjenice da je ovo jedini postojeći pogodan prostor za širenje gradskog naselja, dolinu

Županice, sve do prostora iznad hotela Turjak (uzvodno posmatrano), treba planirati za stambene i poslovne objekte.

Dobar dio ovog prostora i sada je okupiran neplanskom gradnjom, koja se još uvijek da urbanistički urediti.
U ovoj dolini egzistira značajan broj hotelsko-turističkih objekata, a kapacitete hotela Turijak treba što prije valorizovati.
Okolni, mahom, livadski prostor sela: Kalača, Gusnica, Seošnice, Radeve Mahale, Bogaja i Koljena; po svim pedološkim, mikroklimatskim i vodnim parametrima, je pogodan za uzgajanje sezonskih kultura, posebno krompira i kupusa, koji bi bili domaća vegetarijanska hrana za potencijalne turiste u postojećim i novoizgrađenim hotelsko-turističkim kapacitetima.
Značajna poljoprivredna grana za ovu oblast je stočarstvo (u brdskom području) i slatkovodno ribarstvo, obzirom na prostranost doline i čistotu rijeke Županice.

Na potezu od Agovića do motela Grand, vodni bilans Županice bi mogao da zadovolji potrebe za čistom vodom u ribnjacima, u brojčanom iznosu od od najmanje 10 komada, srednjeg kapaciteta 1,5-2 tone. Pored ostalog, ovu činjenicu omogućavaju dva bitna faktora: prvi-stalnost riječnog vodotoka i drugi, takođe bitan, temperatura vode ove lijeve pritoke Ibra, bar u njenom srednjem toku, gdje se mogu planirati ribnjaci, jer je ista za par stepeni viša u odnosu na sve ostale pritoke Ibra, što je naročito bitno za razvoj mlađi iz ikre, pa tako postoje prirodni uslovi da se organizuje značajna proizvodnja ribe, a ne samo sezonska prehrana i prodaja adultnih komada. Ovakve uslove Županici omogućava reljef srednjeg toka i izdašnost i postojanost izvonih čelenki.

Zbog činjenice da se planira razvoj intenzivnog slatkovodnog ribarstva na Županici; radikalnim administrativnim mjerama bi trebalo zaustaviti svako dalje odlaganje piljevine i ostalog drvnog ostatka (otpada) na obalama ove rječice, jer piljevina u riječnim vodotocima predstavlja plutajući, a kasnije i lebdeći otpad, koji negativno utiče na prirodni i kultivisani ribni fond. Na ovaj način, pored ostalog, devastirane su gotovo sve pritoke Ibra, naročito Županica i Lovnička rijeka.

Dolina Ibaraca je ambijent u kojem se formiralo prigradsko naselje Ibarac, koje sve više postaje integralni gradski prostor. Rijeka Ibarac je ishodište padina Hajle, koja ima izrazite privredno-turističke resurse. Zbog neplanske izgradnje i prenaseljenosti, u donjem toku rijeke voda je preopterećena fekalnim kanalizacijama i čvrstim otpadom, a i zbog činjenice da vodotok u donjem toku nije stalan, to od ove, desne, pritoke Ibra, bar u donjem toku, u doglednom vremenu ne može biti neke opštedruštvene koristi.

Dolina Crnje, kao ishodište sliva Bukeljke i Lazanske rijeke, je važan saobraćajni koridor (obilaznica Ibarske magistrale, Pećki put). Srednji tok i okolni prirodni ambijent ove rijeke, pored Grahovače i Vrela Ibra, je jedno od glavnih prirodnih izletišta i kupališta za mještane Rožaja, tako da bi u pomenutom dijelu vodotoka trebalo planirati izgradnju atraktivnih otvorenih bazena za masovno korišćenje sa pratećim mobilijarom, a u skladu s tim, i prateće ugostiteljske objekte sezonskog karaktera.

Doline-Hamzića i Nurkovskog potoka, su prostor na kojem su se formirale seoske naseobine: Bačevac i Seošnica i one sve više prerastaju u prigradske naseobine, te kao takve nemaju neki poseban tretman ovim Planom.

Dolina Grahovske rijeke sve do pozicije Sastanci, čini atar sela Bašče i Griţice, sa veoma velikim eko-agro proizvodnim potencijalom. Do ove kote i ova rječica može biti pogodna za uzgoj, ali ne i za proizvodnju kalifornijske pastrmke.
U ataru Bašče, postoji izvor mineralne vode, koji nije dovoljno ispitan (ni hemijski, ni mikrobiološki), pa bi naredni koraci mogli biti usmjereni u tom pravcu, kako bi se ekonomski valorizovao ovaj prirodni resurs.
U srednjem toku rijeke izgrađeno je vikend naselje, polovično trajnog, polovično sezonskog karaktera, bez adekvatne komunalne infrastrukture, pa je ovaj dio lijepe doline, makar na duži rok, nasilno oduzet od prirode, bez značajnijeg opštedruštvenog interesa.

Doline Paučina i Bukovica, u kojima su mozaično situirana čitava sela i zaseoci, su jedan od, prirodno najbogatijih krajeva Rožaja. Na to upućuju relativno blaga konfiguracija terena (posebno Bukovice), pedološki sastav tla, mikroklima i vegetacija. Ovo je jedini kraj na rožajskom prostoru, gdje je pored ostalih, zastupljena degradirana šuma cera i hrasta kitnjaka (***Quercetum petrea cerris)*** Ovaj kraj obiluje voćnjacima, a u vrtovima i njivama uspievaju sve vrste povrća, i to na otvorenom, čak i paprika i krastavac, pasulj i grašak Ovaj predio rožajske teritorije, ima sve prirodne predispozicije za intenzivno povrtlarstvo, voćarstvo, pčelarstvo i stočarstvo.

7.3.2. Kanjoni

Jedini kanjonski oblik na rožajskoj teritoriji ima rijeka Ibra, nizvodno od Rožaja, tačnije od lokaliteta Hajrati, pa sve do ulaska Ibra u atar sela Bać, gdje se kanjon naglo proširuje u tanjirastu aluvijalnu ravan, a Ibar pravi meandre i riječne ade.

Dubina kanjona, sporadično, ili na dužim dionicama, dostiže vrijednost i do 200 m. Denivelacija terena od lokaliteta Plandišta (dio kanjona sa cca 970 mnv) do Kačapora (dio kanjona sa 850 mnv), koja ona iznosi cca 120 m na vertikalnom profilu, preporučuje ovaj lokalitet kao povoljan lokalitet za izgradnju hidrocentrale, uz opsežna ekološka i tehička ispitivanja i istraživanja. Na ovoj poziciji Vodoprivrednom osnovom planirana je višenamjenska hidroakumulacija – pribranska elektrana snage 47,8 GWh.

7.3.3. Klisure

Lovnička rijeka, skoro čitavom dužinom ima oblik klisure, a manjim djelom doline. Ona je gravitacija čitavog niza seoskih naseobina (Donje i Gornje Lovnice, Ćosovice, Zloglavlja, Klanca…). U donjem toku Lovničke rijeke, na 800 m od ušća iste u Ibar, formiralo se prigradsko naselje-Hurije, kao i susjedno Barmahala, stihijine urbanističke forme, za čiju urbanu i funkcionalnu sanaciju su potrebni radikalni prostorni zahvati. Voda na ovom potezu spada u IV kategoriju i kao takva je neupotrebljiva za bilo kakve namjene.
U cilju valorizacije izvorne čelenke ove rijeke-Ćosovsko vrelo, sa djelimičnim kaptiranjem bi se nadomestio nedostatak pitke vode u gradu i prigradskim naseljima, posebno značajno u sušnim periodima.

Klisura Plunčanske rijeke, u hidrografskom, geomorfološkom i florističkom smislu, predstavlja pravi **prirodni dragulj,** posebno gornji tok, koji s pravom nosi ime **Grlja.** Ramena klisure, na pojedinim mikrolokacijama, su uzdignuta i do 300 m iznad riječnog korita, što ostavlja snažan vizuelni utisak na posjetioce. Voda ove, po dužini toka najkraće i u donjem toku suve rječice, je kristalno bistra, maksimalno prozirna i ledeno hladna, pa je iz tih razloga polovina njenog sekundnog kapaciteta kaptirana za potrebe prvog gradskog vodovoda.

Nedaleko ispod izvorišta smješteni su najljepši slapovi, kojih, zavisno od vodostaja i klimatskih prilika, ima 7-8. Vodopadi Grlje predstavljaju najznačajniju prirodnu atrakciju okoline Rožaja.

Zbog izuzetnih hidrografskih, geomorfoloških, florističkih i fitocenoloških rijetkosti, područje Grlje treba proglasiti bar **posebnim predjelom prorodne ljepote**, zabraniti sječu šume i ostalog rastinja u bližoj okolini, a javnosti ga prezentirati kao posebnu turističku atrakciju, do koje se može doći samo pješice, ili konjicom. Za ove namjene bilo bi potrebno proširiti postojeću pješačku stazu, na potezu od Šabovskih katuna do Grlje i istu propisno markirati.

Klisura Bukovičke rijeke, poslije izlaza iz lokaliteta Begluk i zaseoka Razdolje, koji predstavljaju aluvijalnu plodnu ravnicu, gdje rijeka pravi značajne meandre, vodotok Bukovičke rijeke naglo ulazi u klisurski tijesnac značajne dubine, strmih, mjestimično golih litica. U vodotoku postoji značajan broj brzaka, a sporadično se javljaju i firovi, tako da postoje idelani uslovi za opstanak najznačajnije populacije potočne pastrmke u okruženju.
Ova klisura je, u botaničkoj literaturi, poznata i po tome što predstavlja jedno od dva prirodna staništa rožajskog regiona (pored Hajle), florističkog endemita Balkana- srpske ramondie (***Ramondia serboca L***). Kompletana dudžna klisure je floristički i fitocenološki jako interesantna i nedovoljno proučena, pa bi ovaj krajolik obavezno trebalo zakonski zaštititi kao **Park prirode.**

U komercijalnom smislu, ova klisura se može valorizovati kao prirodni objekat za potrebe naučnog i rekreativnog turizma, pa se može razviti i sportski ribolov potočne pastrmke (***Salmo truta fario***),kao posebna turistička atrakcija.

Vode ibarskog sliva su skoro iskonske čistote. Visoko planinski reljef se odrazio na malu dužinu riječnih tokova i na velike i jake oscilacije padova na uzdužnom profilu njihovih korita.
Županica, Ibarčanska rijeka, Hamzića i Nurkovski potok, Lovnička rijeka, Grahovača imaju karater bujica i ugrožavaju naseljena mjesta rijetkim ali obilnim poplavama.
U istraživačkom projektu Katastar malih vodotoka sa mogućnošću hidropotencijala do 10 MV, koji je izradio konzorcijumiz Češke Republike i Crne Gore uz podršku EBRD banke, u mart 2011.godine, od 21 analiziranog vodotoka Ibarskog sliva, samo njih 5 (pet) odabrano za dalja istraživanja i to: Županica, Bjeluha, Bjeluha i Morača, Bogajska rijeka i Ibarac.

7.3.4. Prirodna jezera

Jedino prirodno jezero sezonskog karaktera, sa svojom širom okolinom poznatije kao Rujišta, sa svojim prirodnim specifičnostima, veoma značajno i turistički atraktivno, nalazi se na nadmorskoj visini od preko 1.400 m. Ono predstavlja gorsko oko na visoravni u jugozapadnom podnožju Gospođina Vrha. Oko jezera su planinske livade, pogodne za golf terene i kamp naselje.
U faunističkom smislu, jezero je prirodni habitat planinskog i malog mrmoljka (*Mesotriton alpestris i mesotriton vulgaris*), vrste vodozemaca zakonom zaštićene.
Prostranstvo jezera je prekriveno najvećom, i na jedinici površine najgušćom populacijom zimske prešlice (*Equistum hiemale L*).

7.4. Izvorišta-izvori, vrela

Katastrom izvorišta opštine (1979) evdentirano je preko 180 izvorišta, ukupnog izmjerenog kapaciteta 674,98 l/sec. Ovaj hidrološki resurs je vaţžna egzistencijalna i razvojna komponenta ovog prostora (voda za piće, voda kao roba, voda kao prirodno stanište, voda kao medium za rekreaciju itd....).

Za racionalno korišćenje ovih potencijala biće potrebna posebna elaboracija-studija (kaptaţa, bazenske i druge akumulacije, tretman, povezivanje u više sistema...).
Najveća izvorišta kaptirana u funkciji snadbjevanja sa vodom za piće i sanitarne upotrebe:
- Vrelo Ibra (400 lit/sec) je kaptirano (1981) za gradski vodovod kojim se snabdijevaju domaćinstva, mali dio privrede i javne ustanove u gradu i prigradskim naseljima
- Izvorište Plunačke rijeke (30 lit/sec) je kaptirano (1965) takođe za snabdijevanje gradskog i prigradskog dijela.
- Malisorsko vrelo (10 lit/sec) ja kaptirano (2004) za potrebe napajanja naseobina u području Županice.
- Ćosovsko vrelo (60 lit/sec) nije kaptirano i prestavlja izvor sa kojeg je moguće planirati vodovod za područje jugozapada opštine u sistemu sa drugim izvorim na ovom prostoru.

Zbog siromaštva izvorišta najosjetljivije je snabdijevanje naselja vodom za piće na potezu Grahovo-Bijela Crkva-Biševo, te područja koja imaju najviše potencijala za razvoj poljoprivrede, posebno farmerstva, vodom za poljoprivredne potrebe i navodnavanje. Blizina Bukoviĉke rijeke i Ibra pruža realnu mogućnost da se potrebe ovih agrodestinacija zadovolje izgradnjom akumulacije na ovim vodotocima, a Grahovo je moguće snabdjeti vodom iz gradskog sistema.

7.5. Ljekovite hladne mineralne vode

Izvor kod Đuranovića luka, na 1150 mnv, ima 3-4 hladna difuzna disperziva. Izvor je prslinskog tipa, pa mu je izdašnost mala (27.V 1980.g. dostigla je 0,100 l/sec, odnosno 360 lit/h). Naglašeno je kiselog ukusa. Uvećano prisustvo CO2 i gvožđa upućuje na njenu ljekovitu prirodu, koja je nedovoljno ispitana.
Kalački izvor (Kiseli izvori, Rožajski izvori)-na 7 km od grada prema Đ. lukama, pored Ibarske magistrale, hidrološki nijesu ispitani, osim hemijske nepotpune analize. Voda je kalcijum gvožđevita i slankasta, a po nekim podacima, i radioaktivna. Još od 1919.g. koristi se u ljekovite svrhe.

Županica (Slana voda). Ima pokazatelja koji ukazuju da je dolina ove rijeke, od Đ. Luka do Dimiškina mosta, na mineralizovanim alkalnim izvorima. Izvorišta su rasuta, a isticanje dezorganizovano, osim u blizini OŠ „Skarepača“, gdje su 1986. godine izvršena bušenja. Izdašnost je procijenjena na oko 0,050 lit/sec ili 180 lit/h. Ima pH vrijednost 8,3 i osjetno slan ukus. Postoje indicije da su takve vode i Bogajskih izvora.

Slana bara – Izvorište je u selu Bašči, u dolini Grahovske rijeke, u obliku tri disperziva, od kojih su dva, prije 1985. godine, zatrpana. Po hemijskom sastavu su zemnoalkalni sa primjesama hlorida

7.6. Mineralne sirovine

Na prostoru opštine Rožaje se nalaze dva aktivna ležišta tehničko-građevinskog kamena i to:

Ležište tehničko-građevinskog kamena “Krš-Kaluđerski laz” - Rožaje
Kordinate i kote konturnih tačaka istražno-eksploatacionog prostora su:

Konturna tačka	*Koordinate i kote*		*Površina (ha)*
	x	*y*	
A	4 739 420,000	7 434 004,400	11,17
B	4 739 351,576	7 434 072,953	
C	4 739 283,806	7 434 132,963	
D	4 739 181,760	7 433 197,810	

E	4 739 014,320	7 434 280,770	
F	4 739 200,000	7 434 550,000	
G	4 739 421,662	7 434 372,342	

Ležište tehničko-građevinskog kamena „Krš" nalazi se u ataru sela Kaluđerski laz (Husovići) oko 6 km jugoistočno od Rožaja. Prema teritorijalno-administrativnoj podjeli pripada teritoriji Opštine Rožaje i nalazi se na listu „Rožaje", 1:100 000, sekcija „Rožaje", 1:25 000. Ležište zahvata prostor između nivoa 1.295 i 1.450 m.n.m.
Jugozapadno od istražno-eksploatacionog prostora, na oko 0,5 do 1,0 km nalazi se manji zaseok Kaluđerski laz, a sa sjeverozapadne strane selo Dacići sa desne i Bukelj sa lijeve strane rijeke Crnje, čiji se stanovnici bave poljoprivrednom proizvodnjom ili šumskom industrijom i ostalim granama u Rožajama.
Od ležišta „Krš", postoji pristupni, kolski makadamski put dolinom Lazanjske rijeke dužine oko 1 km koji se, na 5-om km od Rožaja, spaja sa regionalnim putem Rožaje - Peć. Sa sjeverne strane istražno-eksploatacionog prostora postoji i nešto lošiji kolski zemljani put kao i sa jugozapadne strane uz Lazanjsku rijeku prema selu Kaluđerski laz. Ukupna dužina pristupnog puta od Rožaja do istražnog prostora iznosi oko 6 km. Saobraćajne veze Rožaja sa ostalim mjestima u Crnoj Gori i šire su dobre, kad su u pitanju auto saobraćajnice, preko kojih je povezano sa Beranama, Novim Pazarom, Kosovskom Mitrovicom i Prištinom tzv. Jadranskom magistralom niz dolinu Ibra i sa Peći regionalnim putem preko prevoja Kula. Nema željezničkog kolosjeka a najbliža željeznička stanica nalazi se u Bijelom Polju.

Izvod iz Katastra koncesija za ležišta čvrstih mineralnih sirovina u Crnoj Gori (B. Jovanović,2022).

NAZIV: Krš-Kaluđerski laz
Katastarski broj TG/008

Vrsta sirovine	Naziv stijene	Opština
Tehničko - građevinski kamen	Krečnjak	Rožaje
Ugovor	**Naziv koncesionara**	**Površina**
Broj: 970-289/2019-1 Datum: 02.07.2019. Ugovor ističe: 02.07.2049	Tofi d.o.o. - Rožaje	P= 11,6 ha

Rezerve (m^3)	Analiza kvaliteta	Upotrebljivost za proizvodnju
Stanje 31.12.2018. **Bilansne** 3 326 251 **Vanbilansne** **Eksploatacione** 2 993 626	○ Mineralno-petrografska odredba sirovine, tehničko-građevinskog kamena, je krečnjak. ○ Zapreminska masa sa porama i šupljinama 2,635 g/cm^3. ○ Zapreminska masa bez pora i šupljina 2,680 g/cm^3 ○ Koeficijent zapreminske mase 0.992. ○ Poroznost 0,83%. ○ Upijanje vode 0,25%. ○ Čvrstoća na pritisak u suvom stanju 104,2 MPa.	○ Donjih nosećih mehanički stabilizovanih (tamponskih) slojeva kolovoznih konstrukcija. ○ Donjih nosećih slojeva kolovoznih konstrukcija od bituminiziranog materijala po vrućem postupku. ○ Gornjih nosećih slojeva kolovoznih konstrukcija od bituminiziranog materijala po

Kategorija rezervi $B+C_1$	○ Čvrstoća na pritisak u vodom zasićenom stanju 90,6 MPa. ○ Čvrstoća na pritisak poslije smrzavanja 91,6 MPa ○ Čvrstoća na savijanje 11,7 MPa ○ Otpornost ivicana na udar ”Treton” 17,4 mm% ○ Otpornost prema habanju brušenjem 16,01 $cm^3/50\ cm^2$ ○ Otpornost prema habanju ”Los Angeles” 20,41 mm% ○ Postojanost na dejstvo Na_2SO4 –kamen je postojan. ○ Postojanost na dejstvo mraza - kamen je postojan. ○ Sadržaj sulfida 0,0001%, sulfata 0,0001% i hlorida 0,0008%	vrućem postupku na putevima svih saobraćajnih grupa saobraćajnog opterećenja. ○ Donjih slojeva cement-betonskih kolovoznih ploča. ○ Cement-betona (masivnog, armiranog i prednapregnutog) koji nisu izloženi habanju i eroziji. ○ Agregata za izradu zaštitnog – tamponskog sloja trupa pruge. ○ Proizvodnju tucanika kategorije II za zastor železničkih pruga. ○ Lomljenog kamena - neobrađenog, poluobrađenog i obrađenog za sva zidanja u niskogranji (podzide, portali, i kosine) i visokogradnja. ○ Hidrotehničkog građevinskog kamena-lomljenog,poluobrađenog i obrađenog za izradu obaloutvrda, vodotokova, svih vrsta hidrotehničkih objekata, gabona, fašina i dr.

Starost: Srednji trijas - ladinik (T_2^2)

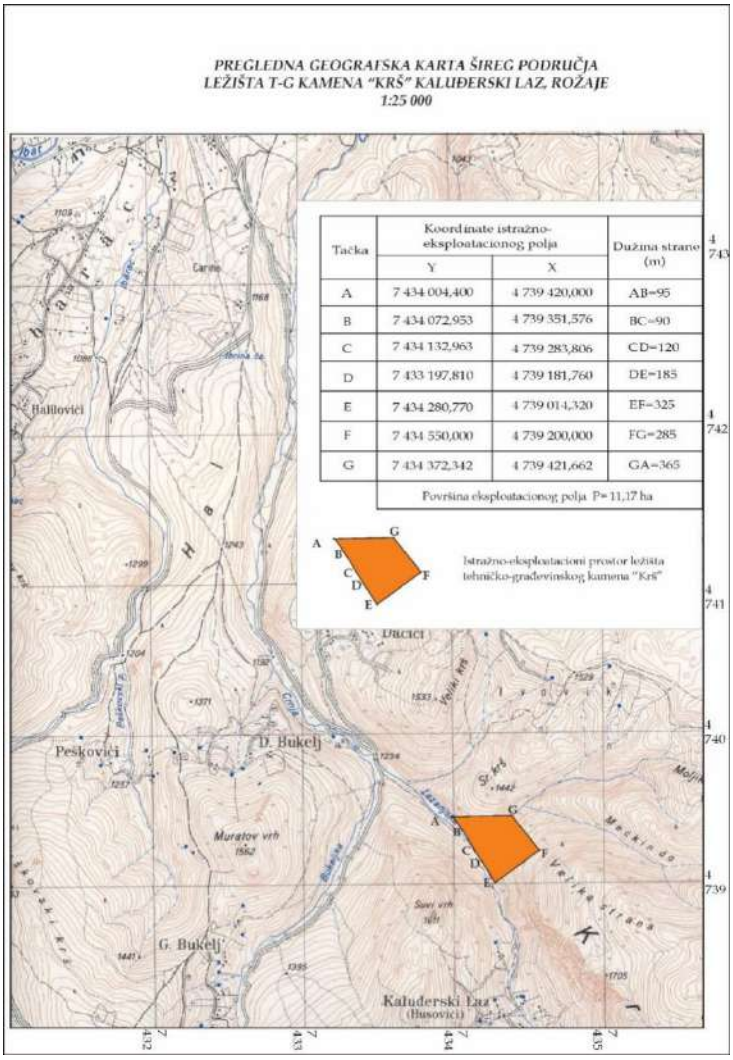
Građa ležišta: Ležište je izgrađeno od karbonatnih sedimenata a detaljnim geološkim istraživanjima, u području ležišta, utvrđeno je i prisustvo srednjetrijaskih vulkanita, vulkanoklastita i vulkanogeno-sedimentnih karbonatno-silicijskih stijena. Karbonatni sedimenti predstavljeni su krečnjacima, dolomitičnim krečnjacima i brečastim krečnjacima. Najveću zastupljenost imaju debelobankoviti sivi krečnjaci koji imaju slabo izražene međuslojne površine i koji se smjenjuju ili prelaze u masivne krečnjake svjetlosivesive boje, u nekim djelovima i rumenkastosive.

Geografski položaj ležišta tehničko-građevinskog kamena „Krš-Kaluđerski kaz“ (preuzeto sa Google Earth, 2022)

Ležište tehničko-građevinskog kamena „Krš-Kaluđerski laz“

Ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“, opština Rožaje

Opšti podaci o ležištu „Pogled”

Ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled” se nalazi na području opštine Rožaje, na udaljenosti od oko 5 km vazdušne linije od Rožaja, u pravcu sjeveroistoka. Sa Rožajama je, predmetni prostor, povezan magistralnim putem Rožaje-Kosovska Mitrovica, dužine od oko 7 km, koji dalje vodi prema graničnom prelazu Dračenovac. Sa ovog magistralnog puta, se odvaja novi asfaltni put koji vodi do naselja Balotići. Predmetno ležište se nalazi na oko 900 m od skretanja sa magistralnog puta Rožaje-Kosovska Mitrovica.

Istražno-eksploatacioni prostor tehničko-građevinskog kamena „Pogled” je smješten na južnim i jugozapadnim padinama uzvišenja Vrhovje (1280 m.n.m), sa desne strane rijeke Ibar i magistralnog puta Rožaje–Kosovska Mitrovica, na nadmorskoj visini od oko 1.124-1.238 m.n.m, pripada geološkoj karti „Rožaje“, 1:100 000, odnosno sekciji „Rožaje“, 1:25 000.

Kordinate i kote konturnih tačaka istražno-eksploatacionog prostora su:

Tačka	Koordinate		Površina (ha)
	x	y	
1	4 746 901,745	7 437 601,906	
2	4 746 957,730	7 437 595,576	
3	4 747 013,715	7 437 589,247	
4	4 747 030,733	7 437 641,076	
5	4 747 047,751	7 437 692,905	
6	4 747 048,592	7 437 767,408	
7	4 747 038,076	7 437 807,395	
8	4 747 003,764	7 437 859,097	
9	4 746 891,306	7 437 938,025	
10	4 746 778,848	7 438 016,954	
11	4 746 745,905	7 437 964,422	
12	4 746 712,962	7 437 911,891	
13	4 746 735,473	7 437 897,773	
14	4 746 761,867	7 437 874,304	6
15	4 746 781,906	7 437 860,707	
16	4 746 822,622	7 437 833,372	
17	4 746 856,446	7 437 811,013	
18	4 746 877,112	7 437 796,270	
19	4 746 902,932	7 437 777,723	
20	4 746 929,705	7 437 753,874	
21	4 746 938,452	7 437 735,906	
22	4 746 937,897	7 437 725,207	
23	4 746 932,681	7 437 713,649	
24	4 746 921,463	7 437 697,192	
25	4 746 911,400	7 437 670,969	
26	4 746 907,425	7 437 643,976	
27	4 746 903,450	7 437 616,983	

Predmetno ležište se nalazi na prostoru gdje nema industrijskih postrojenja i privatnih stambenih objekata koji bi imali uticaja na buduću eksploataciju. Najbliža naselja su Njeguši, oko 700 m vazdušne linije, istočno od lokacije i Višnjice na oko 1200 m, južno od predmetne

lokacije. Morfološke osobine svrstavaju ovaj prostor u brdsko–planinski tip reljefa, sa okolnim brdima Selište 1.190 m.n.m. i Glavica 1.404 m.n.m.
Hidrografske prilike su odraz tipične hidrografije i njenih fenomena koja karakterišu ovo područje. U blizini lokaliteta protiče rijeka Ibar, koja je glavni recipijent površinskih voda sa ovog područja prema slivu Crnog mora. Planinski masivi Hajle, Štedima i Žljeba su i vododjelnica između Crnomorskog i Jadranskog sliva.
Zbog povoljnih morfoloških (fizičko-geografskih) uslova atmosferske vode koje padnu na područje ležišta i neposredne okoline, brzo, gravitaciono otiču u okolne povremene ili stalne vodotokove. Položaj ležišta je takav da se nalazi iznad lokalnog erozionog bazisa i iznad površinskog vodotoka kojim se odvode površinske i podzemne vode.

NAZIV: Pogled
Katastarski broj TG/009

Vrsta sirovine	Naziv stijene	Opština
Tehničko - građevinski kamen	Krečnjak	Rožaje
Ugovor	Naziv koncesionara	Površina
Broj: 971-412/2019-2	Kvatro-RH d.o.o. -	P= 6 ha
Datum: 22.10.2019	Rožaje	
Ugovor ističe: 22.10.2024.		

Rezerve (m^3)	Analiza kvaliteta	Upotrebljivost za proizvodnju
Stanje 31.12.2019. Bilansne 2 455 682 Eksploatacione 2 087 330 Kategorija rezervi B	Zapreminska masa sa porama i šupljinama 2,7026 g/cm^3 Zapreminska masa bez pora i šupljina 2,7205 g/cm^3 Koeficijent zapreminske mase 0,9955 Poroznost 1% Upijanje vode 0,4262% Ćvrstoća na pritisak: U suvom stanje 120,36 MPa U vodom zasićenom stanju 111,8 MPa Poslije 25 ciklusa smrzavanja 103,85 MPa Ćvrstoća na savijanje 11,85 MPa Otpornost prema habanju bušenjem 18,47 cm^3/50cm^2 Postojanost na dejstvo Na2SO4 - postojan Postojanost na dejstvo mraza - postojan Sadržaj hlorida, sulfida i sulfata: Cl-0,0006 S2-0,001 SO42-0,001 Otpornost protiv drobljenja i habanja (,,Los Angeles”) 20,8% Otpornost ivica na udar (,,Treton”)	Donjih nosećih mehanički stabilizovanih (tamponskih) slojeva kolovoznih konstrukcija (JUS U.E9.020). Donjih nosećih slojeva kolovoznih konstrukcija od bituminiziranog materijala po vrućem postupku (JUS U.E9.028). Gornjih nosećih slojeva ko lovoznih konstrukcija od bituminiziranog materijala po vrućem postupku na putevima svih saobraćajnih grupa saobraćajnog opterećenja (JUS U.E9.021). Donjih slojeva cement-betonskih kolovoznih ploča (JUS U.E3.020). Cement-betona (masivnog, armiranog i prednapregnutog) koji nisu izloženi habanju i eroziji (JUS B.B2.009). Proizvodnju agregata za izradu zaštitnog – tamponskog sloja trupa pruge. Proizvodnju tucanika kategorije II za zastor železničkih pruga. Lomljenog kamena - neobrađenog, poluobrađenog i obrađenog za sva zidanja u niskogranji (podzide, portali, i kosine) i visokogradnja. Hidrotehničkog građevinskog kamena - lomljenog, poluobrađenog i obrađenog za izradu obaloutvrda, vodotokova, svih vrsta hidrotehničkih objekata, gabona, fašina i dr.

	17,05%	

Starost: Srednji trijas (ladinski kat) T_2^2

Građa ležišta: Ležište izgrađuju karbonatni sedimenti pretstavljeni slojevitim, debeloslojevitim (0,30-0,60 m) i bankovitim (0,60-1,50 m) krečnjacima, koji su u velikoj mjeri tektonizirani. Srednjotrijaski (ladinski kat) karbonatni sedimenti, predstavljeni su, većim dijelom, prekristalisalim krečnjacima, tamnosive do sive, ređe smeđe boje, sa mnogobrojnim kalcitskim žicama koje su često okomite na slojne površine.

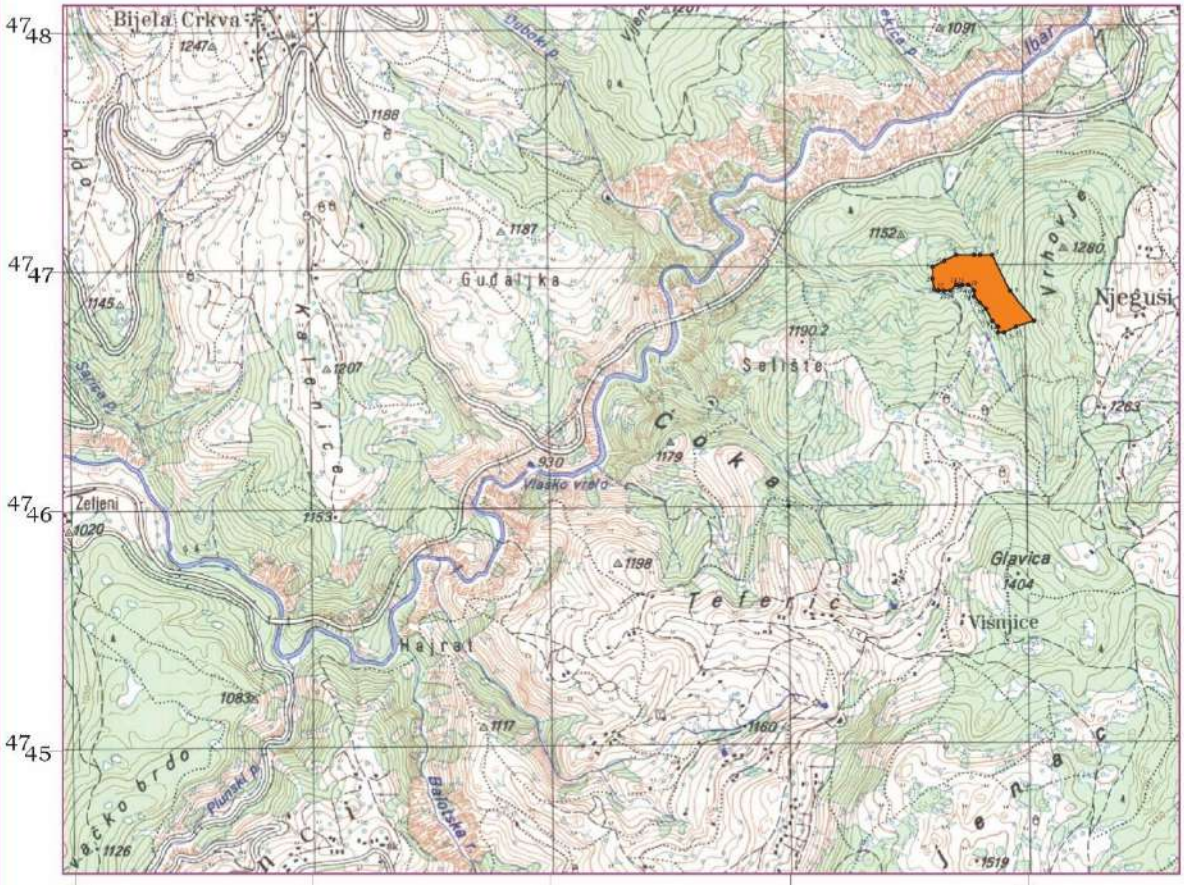

Geografski položaj ležišta arhitektonsko-građevinskog kamena „Pogled“ – Rožaje (preuzeto sa Google Earth, 2022)

Ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“ – Rožaje

GEOGRAFSKA KARTA ŠIREG PODRUČJA SA UCRTANIM GRANICAMA LEŽIŠTA TEHNIČKO-GRAĐEVINSKOG KAMENA "POGLED"-ROŽAJE, 1:25 000

LEGENDA

Granica
istražnog prostora-mikrolokacije «Pogled»
sa konturnim tačkama

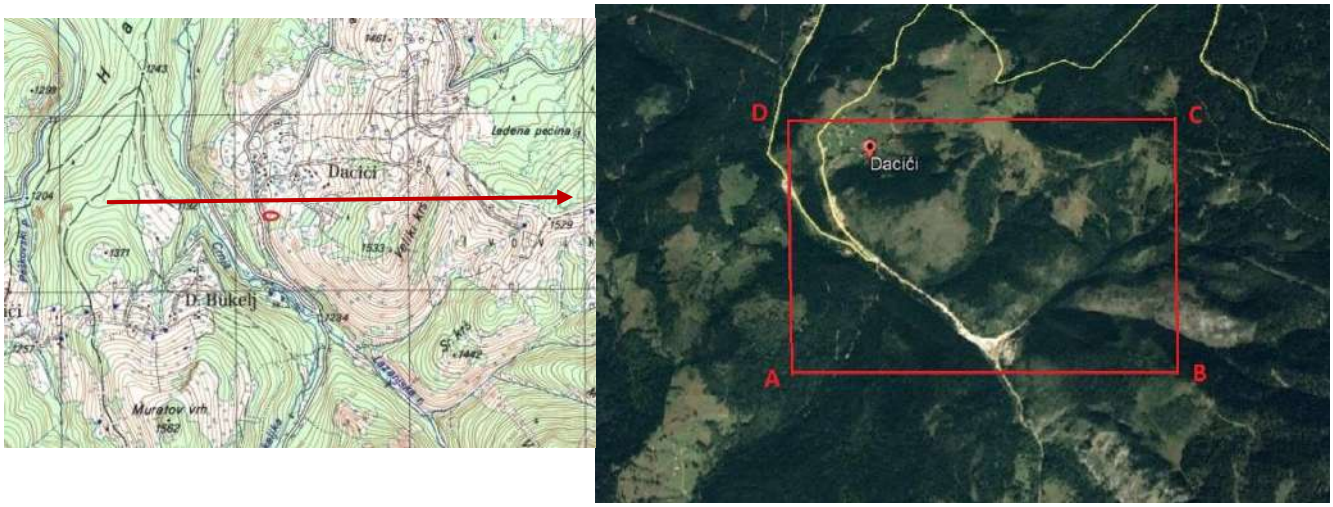
Tačka	Koordinate		Površina (ha)
	x	y	
1	4 746 901,745	7 437 601,906	6 ha
2	4 746 957,730	7 437 595,576	
3	4 747 013,715	7 437 589,247	
4	4 747 030,733	7 437 641,076	
5	4 747 047,751	7 437 692,905	
6	4 747 048,592	7 437 767,408	
7	4 747 038,076	7 437 807,395	
8	4 747 003,764	7 437 859,097	
9	4 746 891,306	7 437 930,025	
10	4 746 778,848	7 438 016,954	
11	4 746 745,905	7 437 964,422	
12	4 746 712,962	7 437 911,891	
13	4 746 735,473	7 437 897,773	
14	4 746 761,867	7 437 874,304	
15	4 746 781,906	7 437 860,707	
16	4 746 822,622	7 437 833,372	
17	4 746 856,446	7 437 811,013	
18	4 746 877,112	7 437 796,270	
19	4 746 902,932	7 437 777,723	
20	4 746 929,705	7 437 753,874	
21	4 746 938,452	7 437 735,906	
22	4 746 937,897	7 437 725,207	
23	4 746 932,681	7 437 713,649	
24	4 746 921,463	7 437 697,192	
25	4 746 911,400	7 437 670,969	
26	4 746 907,425	7 437 643,976	
27	4 746 903,450	7 437 616,983	

Među mnogim projektima koji se finansiraju iz budžeta Crne Gore je i Projekat: Prikupljanje i analiza podataka, izrada informacione baze i ocjena potencijalnosti kao osnove za planiranje proizvodnje i snabdijevanja primarnim kamenim agregatima u Crnoj Gori, (B. Jovanović,2022). čije je cilj definisanje i determinacija potencijalnih prostora za dokazivanje novih rezervi primarnih kamenih agregata odnosno tehničko-građevinskog kamena. Planiranim prospekcijskim radovima, u okviru ovog Projekta izdvojeno je nekoliko perspektivnih lokacija za detaljna geološka istraživanja, koje se nalaze na prostoru opštine Rožaje.

Lokacija Dacići (opština Rožaje)

Geografski položaj lokaliteta

Prostor se nalazi na udaljenosti od oko 5 km od Rožaja, neposredno uz regionalni put Rožaje-Peć. Lokacija zauzima sjeverne i sjeveroisročne obronke uzvišenja Veliki krš (1533 m.n.m).
Prema teritorijalno-administrativnoj podjeli lokacija „Pogled“ pripada teritoriji SO Rožaje i nalazi se na listu OGK "Rožaje", 1:100 000, sekcija "Rožaje", 1:25 000.
Površina perspektivnog prostora iznosi 50 ha, pravilnog je oblika i sa četiri prelomne tačke A, B, C, D i pravim linijama izmedu ovih tačaka.

Geografski položaj šireg područja lokaliteta “Gradina Dacići“, (Google Earth)

Kordinate konturnih tacaka perpektivnog prostora su:

Konturne tačke	Koordinate		Površina ha
	X	Y	
A	4 740 130	7 433 000	50
B	4 740 130	7 434 000	
C	4 740 700	7 434 000	
D	4 740 700	7 433 000	

Lokalitet tehničko-građevinskog kamena "Dacići"

Dosadašnja geološka istraživanja, rezerve i kvalitet mineralne sirovine

Na terenu obuhvaćenom predmetnom lokacijom vršena su osnovna geološka istraživanja, kroz izradu osnovne geološka karte, OGK SFRJ, 1:100 000, list "Rožaje", a detaljna geološka istraživanja, prema saznanjima, na ovom prostoru nisu izvođenja.

Prema osnovnoj geološkoj karti šireg prostora prostor je izgrađen od karbonatnih sedimenta, srednjeg trijasa-ladinik koji su predstavljeni sivim prekristalisalim krečnjacima.

U toku terenskih aktivnosti - geološke prospekcije sa predmetne kokacije uzeta je proba kamena za kompletnu analizu fizičko-mehaničkih karakteristika sa oznakom D-1/16.

Na osnovu rezultata laboratorijskih ispitivanja stijenska masa – krečnjak sa ovog lokaliteta može se upotrebiti kao tehnički građevinski kamen za proizvodnju:

- donjih nosećih mehanički stabilizovanih (tamponskih) slojeva kolovoznih konstrukcija (JUS U.E9.020);
- donjih nosećih slojeva kolovoznih konstrukcija od bituminiziranog materijala po vrućem postupku (JUS U.E9.028);
- gornjih nosećih slojeva kolovoznih konstrukcija od bituminiziranog materijala po vrućem postupku na putevima svih saobraćajnih grupa saobraćajnog opterećenja (JUS U.E9.021);
- donjih slojeva cement-betonskih kolovoznih ploča (JUS U.E3.020);
- cement-betona (masivnog, armiranog i prednapregnutog) koji nisu izloženi habanju i eroziji (JUS B.B2.009);
- lomljenog kamena - neobrađenog, poluobrađenog i obrađenog za sva zidanja u niskogranji (podzide, portali, i kosine) i visokogradnja;
- hidrotehničkog građevinskog kamena - lomljenog, poluobrađenog i obrađenog za izradu obaloutvrda, vodotokova, svih vrsta hidrotehničkih objekata, gabona, fašina i dr.

Infrastrukturni objekti

Saobraćajne veze u užoj i široj okolini ovog prostora i okolnim mjestima su povoljne, preko kojih je Rožaje povezano sa Beranama, Novim Pazarom, Kosovskom Mitrovicom i Prištinom, tzv Jadranskom magistralom niz dolinu Ibra i sa Peći regionalnim putem preko prevoja Kula. Najbliža željeznička stanica nalazi se u Bijelom Polju. Na udaljenosti od oko 500 m u nalaze se prve kuće naselja Dacići po kojem je i ova lokacija nazvana.

Lokacija Paučina (opština Rožaje)

Geografski položaj lokaliteta

Neposredno uz put Rožaje –Tutin nalazi se pozajmište koje je izgrađeno od krečnjaka i dijelom vulkano-sedimentne serije srednje trijaske starosti-ladinik (T_2^2).

Koordinate lokacije „Martinovići“ . X= 4 749 400 ; Y=7 435 900

Prema teritorijalno-administrativnoj podjeli lokacija „Paučina“pripada teritoriji opštine Rožaje i pripada topografskom listu "Paučina”, 1:25 000.

Geografski položaj šireg područja lokaliteta “Paučina“ , (Google Earth)

Lokalitet tehničko-građevinskog kamena “Paučina“

Lokacija Vijenac (opština Rožaje)

Prema teritorijalno-administrativnoj podjeli lokacija „Vijenac“pripada teritoriji SO Rožaje pripada topografskom listu "Rožaje”, 1:25 000. Čitav ovaj prostor je perspektivan za detaljnija istraživanja. Prostor je izgrađen od bioklastičnih biomikritskih krečnjaka srednje trijaske starosti-ladinik.

Nalazi se na putu Rožaje –Tutin blizu Dubovačkog potoka.
Koordinata lokacije „Vijenac“ X= 4 748 110 ; Y=7 435 159

Geografski položaj šireg područja pojave “Vijenac“ , (Google Earth)

Lokalitet tehničko-građevinskog kamena “Vijenac“

Lokacija Sarića brdo (opština Rožaje)

Prema teritorijalno-administrativnoj podjeli lokacija „Sarića brdo“ pripada teritoriji opštine Rožaje i topografskom listu "Rožaje”, 1:25 000.
Koordinata lokacije „Sarića brdo“ su X= 4 747 343; Y=7 433 780

Lokacija se nalazi uz put Rožaje –Tutin na južnim padinama Sarića brda. Ovu lokaciju izgrađuju krečnjaci srednje trijaske starosti-ladinik (T_2^2) i veoma je perspektivna sa aspekta istraživanja i eksploatacije tehničko-građevinskog kamena.

Lokalitet tehničko-građevinskog kamena "Sarića brdo"

7.7. Poljorivredno zemljište

Od ukupne površine opštine 48,9 % čini poljoprivredno zemljište ili 20 288 ha, od toga oranice i bašče 1 489 ha (7,3%), voćnaci 17 ha (0,7%), livade 7 979 ha (39,3 %) i pašnjaci 10 803 ha (47,3 %).

Struktura poljoprivrednog zemljišta je nepovoljna- 86,6% čine pašnjaci i livade- najlošiji bonitet. I struktura obradivog zemljišta je loša – svega 10% se koristi za ratarsko-povrtarsku proizvodnju.

Površine pašnjaka dobra su osnova za razvoj stočarstva, posebno ovčarsta.

Obzirom na lošiji bonitet sa skromnim produktivnim sposobnostima, a uz nepovoljnu kontinentalno-planinsku klimu, razvoj intenzivne oranične proizvodnje je ograničen.

7.8. Šume i šumsko zemljište

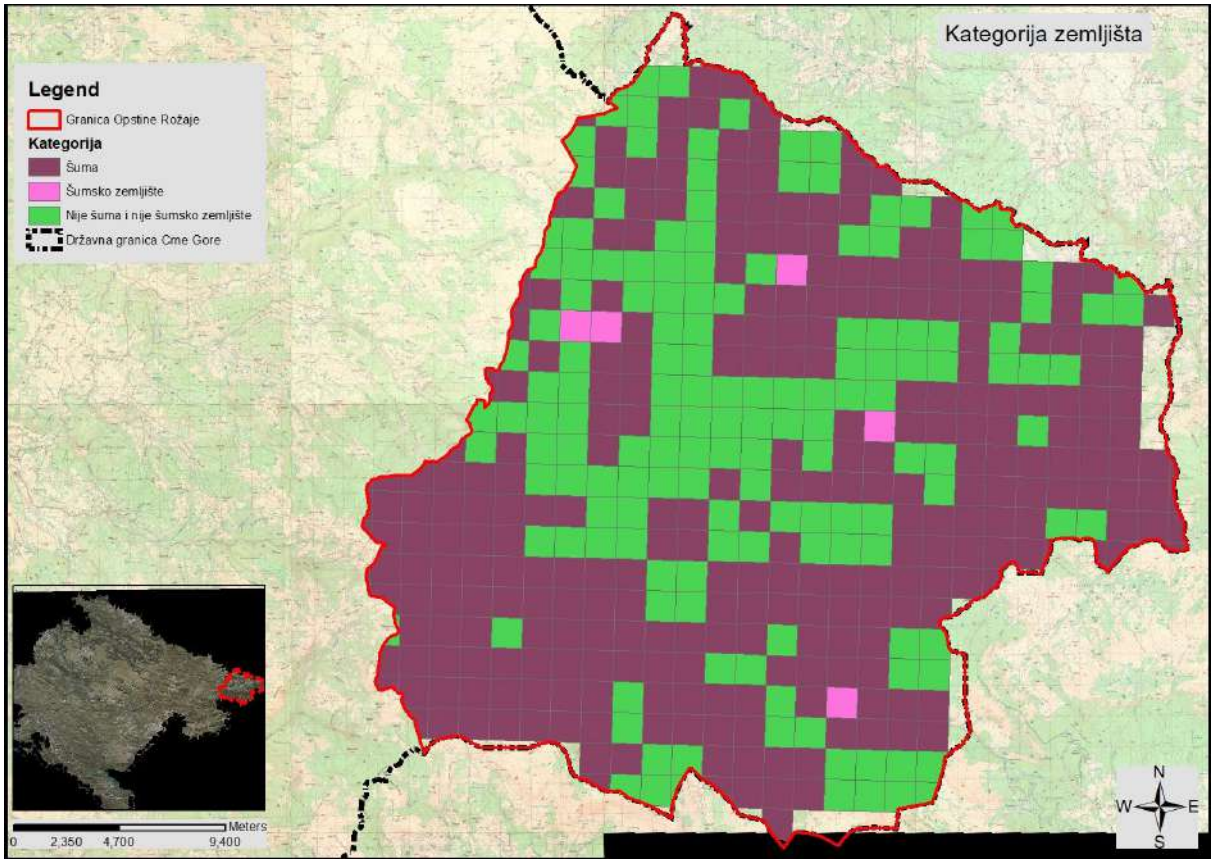
Prema Zakonu o šumama Crne Gore (Sl. list Crne Gore br. 77/2024) šumom se smatra zemljište koje je površine veće od 0,5 hektara sa stablima visočijim od 5 metara i krošnjama stabala koje pokrivaju više od 10% površine, ili stablima koja mogu dosegnuti tevrijednosti in situ, isključujući zemljište koje se uglavnom upotrebljava kao poljoprivredno ili urbano.

Šumom se smatraju površine obrasle drvećem, uključujući podmladne grupe prirodno izraslogdrveća ili šumske plantaže koje tek treba da dostignu minimalne vrijednosti obrasta, odgovarajuću drvnu zalihu ili minimalnu visinu drveća, uključujući svaku površinu koja uobičajeno čini dio šumskogzemljišta, iako na njoj privremeno nema drveća zbog ljudskog djelovanja poput sječe ili prirodnihuzroka, a može se očekivati da će ponovno postati šuma.

Šumsko zemljište je zemljište koje nije šuma i površine veće od 0,5 hektara, sa stablima visočijim od 5 metara i krošnjama koje pokrivaju od 5 do 10% površine, ili stablima koja mogu dostićite vrijednosti in situ; ili površine sa kombinovanom pokrivenošću žbunjem, grmljem i drvećem većom od 10%.

Prva Nacionalna inventura šuma (NIŠ) je rađena u periodu 2010-2013 i tada je po prvi put istovremeno, za teritoriju kompletne Crne Gore, jedinstvenom metodologijom izvršena inventura šumskog fonda bez obzira na vlasništvo. Za prikupljanje podataka o šumskom fondu korišćena je mreža klastera na pravilnom 2x2 km četvorougaonom rasteru.

Prema rezultatima Nacionalne inventure šuma (NIŠ) šume zauzimaju 26,984 ha, što čini 62,5% teritorije opštine Rožaje. Osim toga, po po podacima NIŠ-a šumsko zemljište zauzima površinu od 1,114 ha (2,6% teritorije opštine).

Rasprostranjenje šuma i šumskog zemljišta

Rasprostranjenost četinara je veća u odnosu na lišćarske vrste. Osnovne vrste šumskog fonda opštine Rožaje su: smrča, jela i bukva.

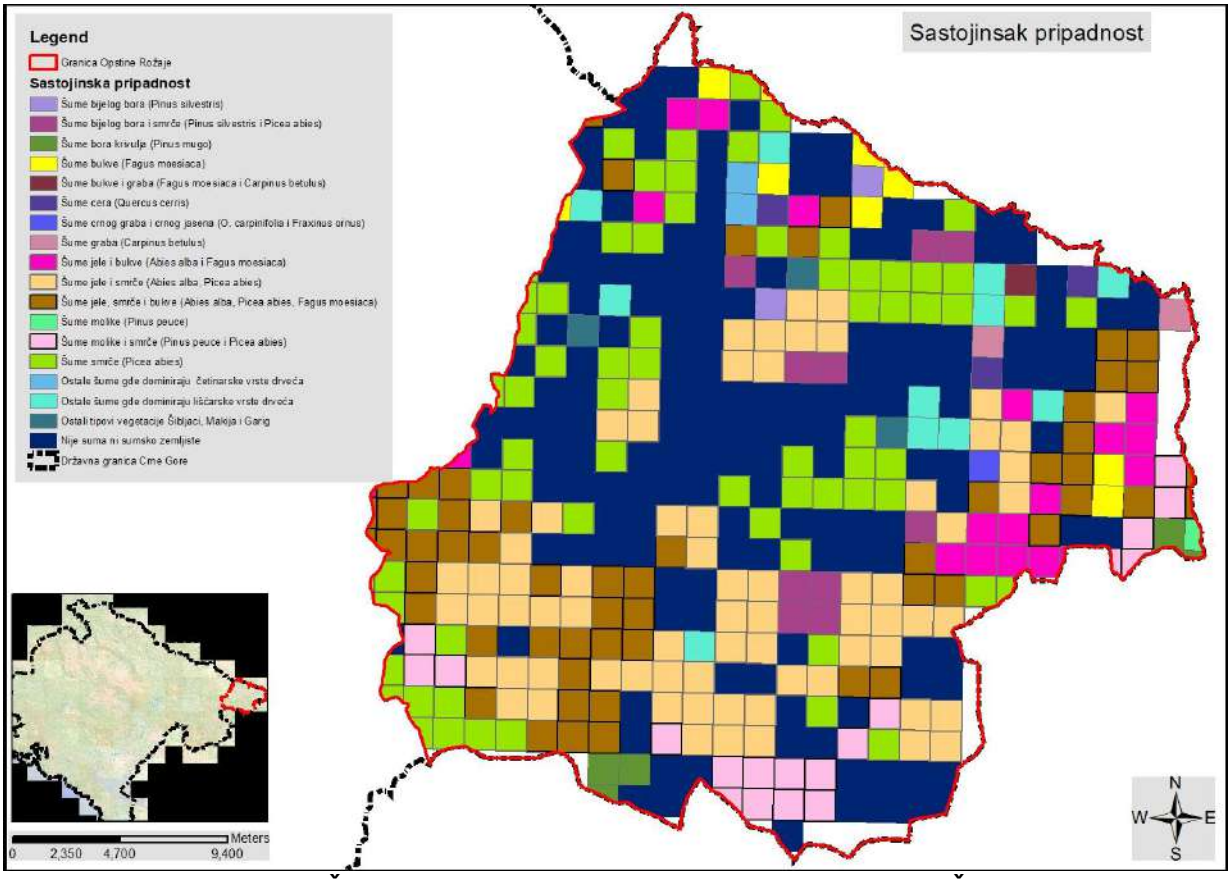
Po podacima NIŠ-a u ukupnoj dubećoj drvnoj zapremini rožajskih šuma dominiraju smrča i jela sa nešto više od 5,5 miliona m^3 što čini čini 74,7% ukupne drvne zapremine. Od lićarskih vrsta najzastupljenija je bukva koja ima udio u ukupnoj drvnoj zapremini 14,5 % sa dubećom drvnom zapreminom koja je procijenjena na nešto više od milion m^3

Najzastupljenije vrste u šumama opštine Rožaje (NIŠ)

Vrsta drveca	Površina (ha)	Br stabala N%	Drvna zapremina (V)	V/ha	V%	Zapreminski prirast (Zv)	Zv/ha	Zv%
Jela	6995.2	33.2	2,527,246	361.3	33.9	80,953.3	11.6	38.1
Smrca	11009.9	37.5	3,044,122	276.5	40.8	91,565.4	8.3	43.1
Bijeli bor	813.2	2.5	133,442	164.1	1.8	4,426.9	5.4	2.1
Crni bor	4.4	0.0	2,916	669.2	0.0	26.5	6.1	0.0
Munika	21.6	0.0	1,721	79.8	0.0	30.3	1.4	0.0
Molika	1026.5	2.3	296,278	288.6	4.0	6,032.8	5.9	2.8
Bukva	3306.9	14.5	1,079,667	326.5	14.5	19,790.6	6.0	9.3
Cer	469.1	2.0	69,320	147.8	0.9	1,527.0	3.3	0.7
Gorski javor	110.6	0.1	5,323	48.2	0.1	46.1	0.4	0.0
Jasen bijeli	98.7	0.1	1,988	20.1	0.0	93.2	0.9	0.0
Jasen crni	22.3	0.2	3,834	171.7	0.1	109.3	4.9	0.1
Obicni grab	108.1	0.9	26,576	245.9	0.4	337.5	3.1	0.2
Crni grab	117.9	1.7	16,165	137.1	0.2	586.8	5.0	0.3
Obicna breza	276.1	2.0	77,294	279.9	1.0	2,427.0	8.8	1.1
Jasika	286.4	0.9	62,180	217.1	0.8	1,883.6	6.6	0.9
Crna jova	57.3	0.3	4,217	73.6	0.1	266.5	4.7	0.1
Bijela jova	80.6	0.4	4,955	61.4	0.1	394.0	4.9	0.2
Klen	64.1	0.5	10,045	156.8	0.1	371.7	5.8	0.2
Plemeniti liscari	13.7	0.0	2,668	194.9	0.0	44.4	3.2	0.0
Meki liscari	19.3	0.0	5,181	267.9	0.1	132.2	6.8	0.1
Planinski javor	306.1	0.9	58,047	189.6	0.8	937.3	3.1	0.4
Bijeli dud	1.8	0.0	738	420.1	0.0	39.7	22.6	0.0

Divlja kruska	179.9	0.1	4,988	27.7	0.1	145.7	0.8	0.1
Divlja trešnja	186.7	0.2	11,961	64.1	0.2	322.6	1.7	0.2
Mukinja	6.9	0.0	1,190	171.7	0.0	36.7	5.3	0.0
Jarebika	1.0	0.1	307	310.7	0.0	23.4	23.7	0.0
Ostale vrste	1400							
Ukupno	26,984	100	7,452,369	280.3	100	212,550.7	8.0	100

Na horizontalnom i vertikalnom profilu područja diferenciraju se brojne šumske zajednice (Slika 3) uslovljene klimom (klimatogene šume) i orografsko-edafskim faktorima (klimaregionalne šume).

Šumske zajednice u opštini Rožaja (izvor NIŠ)

Mogu se izdvojiti slijedeće zone:

1. termofilno brdsko područje kserotermnih šuma i šikara u kome se javljaju šume sa dominacijom crnog graba (*Ostrya carpinifolia*) i jasena (*Fraxinus ornus*),
2. mezofilno prelazno područje hrastovih šuma kitnjaka i cera (*Quercetum petraea cerris*), sa grabom (*Carpinus betulus*)
3. mezofilno područje bukovih šuma (*Fagus moesiaca*)

4. zona mješovitih bukovo-četinarskih šuma i
5. zona četinarskih šuma

Osim osnovnih šumskih zajednica, srijeće se i niz prelaznih ekosistemskih formi na mikrolokacijama.

Održivo i višenamjensko gazdovanje šumama ostvaruje se donošenjem i sprovođenjem planskih dokumenata u skladu sa zakonom.
Po Zakonu o šumama strateški i operativni planski dokumenti u šumarstvu su:
Strateški planski dokumenti u šumarstvu su:
1) nacionalna šumarska politika;
2) strategija razvoja šumarstva (u daljem tekstu: strategija);
3) plan razvoja šuma za šumsko područje (u daljem tekstu: plan razvoja šuma).
Operativni planski dokumenti u šumarstvu su:
1) osnova gazdovanja šumama za gazdinsku jedinicu (u daljem tekstu: osnova gazdovanjašumama);
2) plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini.

Plan razvoja za šumsko područje čini prikaz stanja šuma sa namjenom šuma i šumskog zemljišta za to područje. Šumsko područje obuhvata sve šume, šumska zemljišta i goleti u granicama najmanje jedne jedinice lokalne samouprave. Planom razvoja šuma obuhvaćene su šume u državnoj i privatnoj svojini i sadrži prikaz stanja i potencijale šuma i šumskog zemljišta, vrednovanje funkcija i namjenu šuma, ciljeve i smjernice gazdovanja šumama u šumskom području. Plan razvoja šuma, uz prethodno pribavljeno mišljenje organa državne uprave nadležnog za zaštitu životne sredine i jedinice lokalne samouprave čije područje je obuhvaćeno planom, donosi Vlada na period od deset godina. Nažalost, trenutno su urađeni planovi razvoja šuma za samo par područja, ne i za rožajsko.
Osnova za gazdovanje šumama izrađuje se za gazdinsku jedinicu i njome se obuhvataju šume u državnoj svojini. Površina gazdinske jedinice, po pravilu, obuhvata od 1.000 do 5.000 ha, u skladu sa prirodnim uslovima i organizacionim potrebama. Gazdinske jedinice određuju se planom razvoja šuma. Za potrebe izrade programa gazdovanja šumama, kao i plana gazdovanja šumama vrši se sastojinska inventura šuma u skladu sa Pravilnikom o bližem sadržaju i načinu izrade programa gazdovanja šumama (Službeni list Crne Gore, broj 40/2013).

Na području rožajske opštine, za šume koje su u državnom vlasništvu izdvojene su sledeće gazdinske jedinice (GJ)

Površine po gazdinskim jedinicama (GJ):
- Baćko – besničke šume 4 687 ha,
- Balorske šume 1 938 ha,
- Crnja-Ibarac 3 768,
- Gornji Ibar 3 030,
- Županica 2 234 ha,
- Lovničke šume 2 190 ha,
- Paučinske šume 3 454 ha,
- Vučansko – biševske šume 2 142 ha.

Za šume u privatnoj svojini nadležni organ uprave izrađuje plan gazdovanja privatnim šumama. Najmanja površina šume za koju se radi plan gazdovanja privatnim šumama iznosi 5 ha. Za privatne šume na području Rožaja nijesu rađeni planovi gazdovanja privatnim šumama

Najvišu ekološko - ekonomsku vrijednost ima GJ Baćko – besničke šume, zbog srazmjerno tolerantne neobrasle površine – 399 ha ili 7,6 %, najniţu GJ Crnja – Ibarac – 1022 ha ili 27,14%, a najrentabilnija GJ je Županica, čija neobrasla površina iznosi 84 ha, ili 3,8%.

Na nadmorskoj visini do 1000 m rasprostranjeno je 8,2 % površine rožajskih šuma, od 1000 – 1200 – 23,1%, 1200-1400 – 32,4%, 1400 – 1600 -16,9 %, 1600 – 1800 – 10,2%, 188 -2000 – 7,7% i iznad 2000 m – 1,5%.
Na nagibu terena 1-5° - 0,4 % površine šuma, 6-10°- 5,5%, 11-20° - 50,50%, 21-30° - 38,70%, >30° - 4,9 %.
Najmanja površina šuma je razmještena na područja koja su najpovoljna za građenja (do 10° nagiba) – 5,9% .

Prosječna zapremina šuma Ibarskog područja iznosi 180 m3/ha, najmanja u Vučansko-biševskim šumama - 52m3/ha, a najveća u Županici – 266 m3/ha.
Prosječni zapreminski prirast iznosi, za obrasle površine 5,0 m3/ha, a za privredne šume 6,0 m3/ha. Najveći prirast privrednih šuma ima GJ Županica– 7,9 m3/ha, pa Gornji Ibar – 7,2 m3/ha, Bać – Besnik – 5,7%.

Idući od nižih ka višim nadmorskim visinama staništa, rožajske šume su jasno diferencirane u devet asocijacija, i to:

1. Asocijacija *Qercetum petraeae-cerris bertiscum,*Lakušić, 1976- šume kitnjaka i cera. Ova asocijacija je rasprostranjena na sjevernom dijelu rožajske teritorije, u okolinama sela Bać, Vučča i Bukovica, a nešto manji fragmenti se prostiru i prema Paučini. Nadmorska visina nihovih staništa se kreće od 760-1100 m. Sa aspekta očuvanosti, slobodno se može reći da je ovo najdegradiranija šuma u ž prostoru, iz razloga permanentne sječe iste za potrebe ogrijeva. Sada su to izdaničke šume, koje imaju više karakter krčevina i pašnjaka, nego šuma.
2. Asocijacija *fagetum moesiaceae montanum,* Bl.&L.1970- šume mezijske i brdske bukve. Na vertikalnom profilu, ova asocijacija se nadovezuje na prethodno opisanu, a njena staništa se nalaze u opsegu nadmorske visine između 1100 do 1500 m , najčešće prateći izvorišta rijeka i potoka. Ove šume zauzimaju svega 3% površine visokih šuma Rožaja. Njihovo najznačajnije stanište je južno od grada, (gornji tok Ibarca, Ibra i Županice), ali dobar dio naseljava i sjever, okolinu Baća, Bukovice i Paučine. Stanje očuvanosti ovog ekosistema je bolje u odnosu na prethodno, ali nije na zadovoljavajućem nivou. Ova asocijacija, shodno procentualnom učešću na terenu, ima mali privredni značaj za Rožaje.
3. Asocijacija *Abieto-Fagetum moesiaceae,* Lakušić 1979- šumje jele i bukve Šume ove asocijacije zauzimaju, gotovo, najveći prostor pod visokim šumama ovog kraja, oko 37-38%, te, zajedno sa četinarskim šumama, predstavljaju ekonomski najznačajniju šumu. Nadmorska visina staništa šuma ove asocijacije se kreće od 1200-1900 m, a razvijene su na cijelom gorskom pojasu naših planina, izuzev u Lučičkim šumama. U pogledu debljinskih razreda (klasa), u ovoj asocijaciji dominantno mjesto zauzima srednje jako i jako drvo (31-50 cm prsnog prečnika), izuzev u Vučansko-Biševskim šumama, gdje preovlađuje tanko drvo.
4. Asocijacija *Oxali-Alnetum incanae,* Blečić 1960- šume johe. Zbog dobro razvijene, i na terenu razgranate, hidrografske mreţe u rožajskoj okolini su dobro razvijene higrofilne šume johe, koje prate korita svih vodotoka, izuzev Plunčanske rijeke. Ova šuma nema privredni značaj, ali ima veliki ekološki značaj, jer štiti okolno zemljište od poplava.

5. Asocijacija *Pinetum heldreichi bertiscum,* Blečić 1959- šume munike. Ovo je jako interesantna, ali za područje slabo razvijena i malo zastupljena šuma. Jedino značajnije nalazište munike su Lazanski krši (1620-1750 mnv). Mjerenjem prsnog prečnika, najveći broj stabala ide od 32,5-37,5 cm, a srednji prsni prečnik sastojine je 33 cm. Zbog toga što je ovo drvo veoma rijetko, potrebno je uvesti poseban režim zaštite, posebno od požara, jer munika sadrži puno smole, pa je lako zapaljivo drvo, a teren staništa je jako nepristupačan za eventualno gašenje požara.
6. Asocijacija *Piceo-Pinetum sylvestris,* Blečić prov. 1975- smrčevo-borova šuma. Ova asocijacija, takođe, zauzima malu površinu, svega oko 2%. Značajnije stanište ove šume je u okolini sela Lučica (Vršine). Posmatrajući rastojanje između stabala, oblik krošnji, debljinu i visinu stabala, značajniji dio ovog lokaliteta je vještački pošumljavan. Prirodni podmladak bijelog bora je dosta vitalan i, na staništu, ravnomjerno raspoređen.
7. Asocijacija *Abieti-Picetum bertiscum,* Lakušić 1978- tamne četinarske šume. Šume ove asocijacije zahvataju najveći prostor pod visokim prirodnim šumama. Ova asocijacija predstavlja najznačajniji šumsko-privredni resurs rožajskog kraja. Prostire se na staništima nadmorske visine 920-1900 m, a najznačajnije sastojine su u intervalu između 1250-1600 mnv. Četinarske šume su najbolje razvijene na distrično smeđim zemljištima obrazovanim na kiselim stijenama. To su kiselo-smeđa tla. Ovo su srednjedobne šume, prsnog prečnika između 30 i 45 cm, sa godišnjim prirastom od 2,7-2,9%. Podmladak smrče, a posebno jele, vitalan je i veoma kvalitetan.
8. Asocijacija *Piceo-Pinetum peucis,* Lakušić 1965- smrčevo-molikova šuma. Glavni edifikator ove asocijacije je molika (*Pinus peuce,* Griseb). Molika je tercijarni relikt i endemit centralnog dijela Balkanskog poluostrva. To je jedini petoigličasti bor. U zajednici sa smrčom, rasprostire se u gorskom pojasu Hajle, Ahmice, Štedima Sienove i Belega. Raste isključivo na silikatnoj podozi, pa se naziva silikofilna i kalcifobna vrsta četinara. U rožajskim šumama se sreće na terenima nadmorske visine 1500-2000 m, a nekad ide i znatno niže, od 1150-1250 mnv. Najljepša , gotovo čista, sastojina molikove šume raste na sjeverim padinama Brahimbrega, u gorskom pojasu Hajle. Molikov podmladak je vitalan i dobrog kvaliteta.
9. Asocijacija *Wulfenio-Pinetum mugi calcicolum,* Lakušić 1972- šikare bora krivulja. Ovo je posljednja u nizu, na vertikalnom profilu, šumska zajednica. Na rožajskom prostoru raste na terenima nadmorske visine 1900-2200 m. Najljepše razvijena šuma bora krivulja zahvata potez od nekadašnjeg (sada srušenog spomenika) do Dermandola na Hajli. Ovaj četinar danas nema privredni značaj, a poslije II Svjetskog rata, koristio se kao sirovinska baza za destilaciju eteriĉčnih ulja, vrlo visokog kvaliteta, Najznačajnija je njegova ekološka uloga, jer sprječava eroziju zemljišta na planinskim padinama, a vrlo je značajan i za opstanak velikog broja vrsta ptica gnjezdarica.

U flori rožajskog kraja raste veliki broj ljekovitih, začinskih, aromatičnih i medonosnih biljaka. Za najveći broj njih može se koristiti zajednički atribut jestive, jer se mnoge koriste kao svježe voće i povrće, treće za spravljanje čajeva, a neke kao aromatične i dodatak jelima.
Značajan broj ovih biljaka ima komercijalnu vrijednost, čiim branjem, zajedno sa jestivim gljivama, stanovništvo i prerađivačka preduzeća ostvaruju značajne prihode.

7.9. Ljekovito i aromatično bilje i gljive

Ljekovite biljke- registrovano je preko 300 biljnih vrsta koje se u farmakologiji označavaju kao ljekovite: hajdučka trava, uva, divlji duhan, kim, đurđevak, bukva, jasen, lincura ţuta, kantarion,

bunika, kleka, crni sljez, kamilica, gorka deteljina, gladiševina, jorgovan, vimenjak, malina, zova, lipa, borovnica, ĉemerika, divizma, dan i noć idr.

Jestive biljke-mogu se koristiti kao povrće, začin i voće, izvor biološki visokovrijedne i hemijski nezagađene hrane: samoniklo voće (lijeska, drijen, jagoda, divljaka, kruška, trešnja, trjina, ribizla, kupina, malina, borovnica...), zeljaste jestive biljke (sedmolist, kozlac, loboda, krasuljak, vodopija, medveđa šapa, graholika, divlja nana, kaćun, štavalj, kostriš, maslačak, kopriva...) i začinske biljke (sporiš, lukovi, kim, bradavičak, majčino zelje, divlja nana, divlji čaj, majčina dušica...).

Medonosne biljke- ima ih u svim kopnenim ekosistemima i u svim vegetacijskim pojasevima. Med od njih je visokog kvaliteta: drveće (jela, klen, gorski javor, breza, grab, bukva, jasen, smrča, munika, molika, bijeli bor...), grmovi (drijen, lijeska, glog, šipurak...), zeljaste biljke (čičak, divlji duhan, konjski rep, crni sljez...).

Pečurke- Najvažnije vrste pečurki na planinama oko Rožaja su: poljski šampinjon, livadski šampinjon, anis šampinjon, biserka, crni vrganj, mrežasti vrganj, žuti vrganj, velika puhara, šumska puhara, stožasti smrčak, visoki smrčak, pravi smrčak, bukovača, slinavka, kestenjasti vrganj i dr.

Najveću komercijalnu vrijednost za ovo podneblje imaju: vrganj, lisičarka i smrčak.

7.10 Životinjski svijet

Životinjski svijet na teritoriji Rožaja odraţava opšte osobenosti ovog dijela Crne Gore.
Zec, lisica, jazavac, kuna zlatica, vjeverica, srna, vuk, medved, divokoza-su stanovnici ovog prostora. Divlji golub, jerebica, tetrijeb, veliki tetrijeb, soko, ptice pjevačice, suri orao-su najzastupljenije vrste ptica.

Ribe-Rožajske rijeke nastanjuju slijedeće vrste riba: potočna pastrmka i mladica, lipljan i potočna mrena. Staništa riba su ugrožena nepropisnim ribolovom, zagađenjem voda organskim i neorganskim materijama, devastacijim vodotoka i sl.
Veći dio faune ugrožen je, prije svega, od strane čovjeka (ilegalni lov, uništavanje staništa, eksploatacija šuma, izgradnja šumskih puteva, nedostatak rezervata za određene vrste, odsustvo organizovanog prehranjivanja u zimskom periodu i sl.). Potencijalni prirodni rezervati su u Gornjem Ibru, Vuđoj, Bukovici, Gornjoj i Donjoj Crnči.

Značajni potencijali biodiverziteta se već iskorišćavaju (šume, jestivo, aromatično i ljekovito bilje, ribni fond, lovne vrste divljači), ili se u budućnosti mogu koristiti. Njihovo održivo korišćenje treba da prate uži strukovni programi razvoja (stanje, sanacija, razvoj).

POTENCIJALI

- Geografski položaj područja opštine je povoljan. Opšte prirodne karakteristike su optimalne za žţivot, posebno u riječnim dolinama i na površinama niskih planina i brda.
- Klima je umjereno – kontinentalna, sa povoljnim parametrima temperature, osunčavanja i vazdušnih strujanja. Kiše nijesu obilne, a visina i trajanje sniježnog pokrivača i njegova visinska distribucija upućuje na razvoj zimskog turizma.
- Najrasprostranjenija zemljišta pogoduju rastu šumske vegetacije, travnatih zajednica i, u manjoj mjeri, razvoju ekstenzivne poljoprivrede.
- Prirodna osnova predstavlja stratešku konkurentsku prednost Opštine i važan činilac skladnog razvoja i kvaliteta življenja. U pogledu podizanja konkurentnosti i kvaliteta

življenja, u budućnosti, po količini i kvalitetu, izdvajaju se sledeće, najvažnije, razvojne komponente:

- *Prirodni prostor* je raznolik, autentičan i očuvan i kao takav udoban za život domaćina i privlačan za radoznalog gosta i kreativnog investitora. Na malom prostoru: planine, rijeke, šume, pašnjaci, livade, oranice, kotline, doline, kanjoni, stvorili su dobre uslove za život i biznis. Područja prirode bogata florom i faunom, atrakcije su za razvoj *alternativnog turizma* očuvane prirode (Wild Beauty): lov i ribolov, kampovanje, istraživanje, posmatranje, planinarenje, eco-level…
- *Prirodna dobra* su raznovrna, kvantitativno i kvalitativno razmještena i određena prirodnom osnovom. Stepen njihovog korišćenja i razvoja zavisiće od kvaliteta tehničke i preduzetničke infratsrukture, znanja, kapitala i tehnologije planiranja.
- *Poljoprivredno zemljišt*e - proizvodnja organske, brendirane hrane, naseljavanje, ekosistemska funkcija;
- *Šume i šumsko zemljište* – ekosistemska, industrujska, energetska i rekreacijska osnova (drvoprerada, šumski plodovi, eterična ulja, stabilnost voda, zaštita zemljišta, čist vazduh, sport i rekreacija, turzam, biomasa itd);
- *Vode* – vodosnabdijevanje, turističko – rekreacijska, komercijalna i energetska osnova;
- *Biotska raznovrsnost* – ekosistemska, kulturološka i rekreacijsko turistička osnova.

OGRANIČENJA

- Smještaj prostora opštine - naselja, djelatnosti i infrastrukture, u dijapazonu od 760 mnv (ušće rijeke Reka u Ibar) do 2403 mnv (ćafa Hajle);
- Klimatske karakteristike nijesu povoljne za razvoj oranične proizvodnje intenzivnog tipa; nepovoljna struktura poljoprivrednog zemljišta; niska produktivna sposobnost poljoprivrednog zemljišta i usitnjenost posjeda;
- Nerazvijena putna infrastruktura na ruralnom području, otežano snabdijevanje električnom energijom, nedovoljno ulaganje u razvoj farmi i neorganizovan otkup poljoprivrednih proizvoda;
- Neregulisani riječni tokovi: Ibar, Ibarac, Županica, Lovnička rijeka, Crnja, Nurkovski potok, Grahovača; u području naselja u pojavama bujica i poplava, mogu ugroziti materijalna dobra, pa i živote ljudi.

7.11. Klimatske karakteristike

Srednja temperatura vazduha na području Opštine Rožaje je 7.1 C. Najtopliji mjesec je jul sa prosječnom temepraturom vazduha od 16.6 C, a najhladniji januar sa prosječnom temperaturom od -2.9 C. Prosječna maksimalna temperatura vazduha je 14.3 C, a srednja maksimalna temperatura vazduha u julu je 24.6 C a u avgustu 24.9 C. Apsolutna maksimalna temperatura vazduha je 36.5 C. Prosječna minimalna temperatura vazduha je 1.4 C, a srednja minimalna temperatura vazduha u najhladnijem mjesecu, u januaru je
-7.7 C. Aposlutno minimlana temperatura vadzuha izmjerena na klimatološkoj stanici je -32.0 C.

Prosječna godišnja količina padavina na području Rožaja je 914 mm koja je raspodijeljenja na prosječno 142 dana sa padavinama. Najkišniji mjesec je jun sa prosječnom količinom od 93 mm, a najmanju količinu ima februar, prosječno 58 mm i ovakav režim padavina je karakteristika kontinentalne klima.

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
-2.9	-1.3	2.1	6.5	11.4	14.8	16.6	16.2	12.2	7.6	2.5	-1.7	7.1

Tabela: Srednja temperatura vazduha u C

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
16.3	23.8	23.3	28.0	31.8	34.0	36.5	36.0	35.4	30.0	23.0	15.8	36.5

Tabela: Apsolutno maksimalna temepratura vazduha u C

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
2.9	5.2	9.1	13.5	18.6	22.4	24.6	24.9	20.3	15.5	9.2	13.6	14.3

Tabela: Srednja maksimalna temepratura vazduha u C

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
-32.0	-26.5	-23.8	-14.0	-5.2	-2.4	-2.0	1.2	-7.5	-11.00	-27.2	-28.0	-32.0

Tabela: Apsolutno minimalna temepratura vazduha u C

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
-7.7	-6.2	-3.1	0.8	4.9	8.1	9.5	9.2	6.2	2.2	-2.2	-6.0	1.4

Tabela: Srednja minimalna temepratura vazduha u C

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
69.5	58.1	68.3	71.5	86.7	93.1	83.9	69.8	80.9	68.8	87.0	71.8	914.2

Tabela: Prosječna količina padavina u lit/m2

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
43.8	49.0	60.5	67.0	78.8	86.9	82.2	67.0	96.7	45.7	63.4	545.5	96.7

Tabela: Maksimalna dnevna količina padavina u lit/m2

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
4.7	4.8	5.0	3.8	3.6	5.6	9.1	9.6	6.3	6.4	5.9	5.3	66.7

Tabela: Prosječan broj vedrih dana (srednja dnevna oblačnost <2/10 pokrivenosti neba oblacima)

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
13.0	11.1	10.9	9.5	8.0	5.9	4.9	4.3	7.1	8.8	11.0	12.7	100.8

Tabela: Prosječan broj oblačnih dana (srednja dnevna oblačnost >8/10 pokrivenosti neba oblacima)

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul		avg	sep	okt	nov	dec	god
12.5	12.4	12.3	13.7	14.4	12.4	11.1		9.9	10.6	10.2	11.4	12.9	141.6

Tabela: Prosječan broj dana sa padavinama

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	1.6	4.2	4.4	0.6	0.0	0.0	0.0	10.9

Tabela: Prosječan broj topskih dana (maksimalna temperatura vazduha ≥30^{0}C

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
0.0	0.0	0.0	0.3	2.9	9.8	15.4	16.9	5.5	0.8	0.0	0.0	51.2

Tabela: Prosječan broj ljetnjih dana (maksimalna temperatura vazduha ≥25^{0}C

jan	feb	mar	apr	maj	jun	jul	avg	sep	okt	nov	dec	god
28.8	24.4	23.6	11.5	2.1	0.2	0.0	0.0	1.2	8.9	19.3	27.0	142.0

Tabela: Prosječan broj mraznih dana (mniimalna temperatura vazduha <0^{0}C

7.12. Podaci o zaštićenim područjima sa prostornim rasporedom i područja planirana za zaštitu

PPCG do 2040. godine (faza Predlog plana), područje planine Turjak sa Hajlom, predloženo je za zaštitu na nacionalnom nivou, a predložena kategorija zaštite je Park prirode.

Na osnovu primjene odredbi Bernske Konvencije, odnosno Habitatne Direktive i Direktive o pticama, područje Hajle identifikovano je kao NATURA 2000 područje. Prostorni podaci, nešumski tipovi habitata, šumski tipovi habitata i ostali podaci koji se odnose na značajnije biljne vrste i vrste ptica su obrađeni u skladu sa Direktivom o staništima Natura 2000 (kodovi habitata, adekvatan opis, očuvanost i sl.) u nastavku teksta kao izvod iz Strateške procjene uticaja za ID PUP-a Opštine Rožaje.

8. STANOVNIŠTVO I NASELJA

8.1. Stanovništvo

Od 1948. godine do danas, Rožaje bilježi konstantan porast broja stanovnika. Takođe, srazmjerno rastu broja stanovnika, rastao je i broj domaćinstava. Prema Popisu iz 2011. godine, broj domaćinstva rožajske opštine je 5.684 ili 2,9% od ukupnih u Crnoj Gori.

Prema podacima iz Popisa iz 2023 godine, koji je sproveden u periodu od 3. do 30. decembra 2023. godine u skladu sa međunarodnim preporukama UNECE-a i smjernicama primijenjene regulative 763/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta Evropske unije, Opština Rožaje ima 23 184 stanovnika ili 3.72 %. Podaci su preuzeti sa sajta MONTSTAT, Uprava za statistiku i saopštenja objavljenog dana 15.10.2024. godine

Podaci su rezultat sprovedenih statističkih kontrola i statističke obrade prikupljenih podataka u skladu sa definisanom Metodologijom za pripremu, organizaciju i sprovođenje popisa i predstavljaju konačne rezultate Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u 2023. godini. Rezultati se odnose na broj i strukturu stanovništva prema osnovnim demografskim obilježjima - polu i starosti, na nivou Crne Gore i po opštinama.

Popisom stanovništva, domaćinstava i stanova u 2023. godini, popisano je 623 633 lica sa uobičajenim mjestom boravka u Crnoj Gori.

Najveći broj stanovnika ima Podgorica i to 179 505, što predstavlja 28,78% stanovništva Crne Gore, zatim slijede Nikšić i Bar. U ove tri opštine skoncentrisano je oko 46,67% ukupnog stanovništva Crne Gore. Opštine sa najmanjim brojem stanovnika su Šavnik, 1 569 stanovnika, Plužine sa 2 177 stanovnika i Žabljak sa 2 941 stanovnikom.

Od ukupnog broja stanovnika, 316 826 ili 50.80% čine osobe ženskog pola a 306 807 ili 49.20% su osobe muškog pola.

Žene u prosjeku imaju 40,90 a muškarci 38,52 godina.

Prosječna starost stanovništva Crne Gore je 39.73 godina. Posmatrajući po opštinama, stanovništvo Plužina je u prosjeku najstarije sa 47.32 godine, a Rožaja najmlađe sa prosjekom 35.83 godina.

Posmatrajući prema starosnim grupama, djeca starosti od 0-5 godina, koja predstavljaju predškolski uzrast čine 6,85% od ukupnog stanovništva. Osnovno-školskog uzrasta, starosti od 6-14 godina, ima 11,18%, dok srednjoškolskog uzrasta, starosti od 15-18 godina, ima 4,63% u ukupnom stanovništvu.

Stanovništvo od 0 do 14 godina starosti čini 18,03% od ukupnog stanovništva. Radno sposobno stanovništvo (od 15-64 godine) čini 65.13%, dok stanovništva sa 65 i više ima 16.84%. Punoljetno stanovništvo čini 78.45% ukupnog stanovništva.

Tabela. Stanovništvo Crne Gore prema polu, po opštinama

Opština/Država	Stanovništvo			U %	
	Ukupno	Muško	Žensko	Muško	Žensko
Crna Gora	623 633	306 807	316 826	49.20	50.80
Rožaje	23 184	11 832	11 352	51.04	48.96

Tabela. Stanovništvo Crne Gore prema starosti i polu, po opštinama

Opštine /pol	Starost																
	Ukupno	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75+
Crna Gora	623 633	35 368	38 269	38 807	35 250	34 699	38 809	42 465	46 328	45 511	42 709	40 099	39 965	40 346	37 231	30 120	37 657
Rožaje	23 184	1 608	1 715	1 814	1 770	1 600	1 477	1 507	1 424	1 554	1 545	1 612	1 473	1 395	1 058	768	864
muško	11832	841	882	951	929	843	748	767	783	791	803	803	710	699	554	352	376
žensko	11352	767	833	863	841	757	729	740	641	763	742	809	763	696	504	416	488

Tabela. Prosječna starost stanovništva prema polu, po opštinama

Opština/Država	Prosječna starost	stanovništva	
	Ukupno	Muško	Žensko
Crna Gora	39.73	38.52	40.90
Rožaje	35.83	35.19	36.49

Tabela. Stanovništvo i polna struktura u Opštini Rožaje prema naseljima

Opština	Naselje	Ukupan broj stanovnika	Muški	Ženski
Rožaje	Bać	637	298	339
Rožaje	Bačevac	75	48	27
Rožaje	Balotiće	427	230	197
Rožaje	Bandžov	66	38	28
Rožaje	Bandžovo Brdo	4 381	2 226	2 155
Rožaje	Bašća	108	57	51
Rožaje	Baza	404	208	196
Rožaje	Besnik	474	248	226
Rožaje	Bijela Crkva	148	83	65
Rožaje	Biševo	398	204	194
Rožaje	Blace	/	/	/
Rožaje	Bogaje	51	31	20
Rožaje	Bukovica	225	129	96

Rožaje	Čokrlje	58	26	32
Rožaje	Ćosovića	156	80	76
Rožaje	Crnokrpe	98	52	46
Rožaje	Dacići	186	87	99
Rožaje	Donja Crnča	30	18	12
Rožaje	Donja Lovnica	188	101	87
Rožaje	Donje Biševo	113	58	55
Rožaje	Donji Bukelj	74	38	36
Rožaje	Dračenovac	114	55	59
Rožaje	Đuranovića Luke	112	59	53
Rožaje	Džudževići	26	10	16
Rožaje	Gornja Crnča	41	23	18
Rožaje	Gornja Lovnica	135	70	65
Rožaje	Gornji Bukelj	84	40	44
Rožaje	Grahovača	62	32	30
Rožaje	Grahovo	309	167	142
Rožaje	Grižica	91	49	42
Rožaje	Gusnice	73	43	30
Rožaje	Halilovići	143	82	61
Rožaje	Honsiće	112	51	61
Rožaje	Hunje	337	176	161
Rožaje	Ibarac	2 400	1 165	1 235
Rožaje	Jablanica	168	88	80
Rožaje	Kačare	72	32	40
Rožaje	Kajevići	115	62	53
Rožaje	Kalače	758	397	361
Rožaje	Kalenderi	44	22	22
Rožaje	Kaluđerski Laz	62	27	35
Rožaje	Klanac	199	113	86
Rožaje	Klekovača	161	85	76
Rožaje	Koljeno	408	213	195
Rožaje	Lučice	240	114	126
Rožaje	Malindubrava	112	56	56
Rožaje	Njeguš	106	56	50
Rožaje	Paučina	156	94	62
Rožaje	Peškovići	31	13	18
Rožaje	Plunci	149	69	80
Rožaje	Pripeč	54	23	31
Rožaje	Radetina	407	216	191
Rožaje	Radeva Mahala	116	58	58
Rožaje	Ramovići	247	137	110
Rožaje	Razdolje	61	28	33
Rožaje	Rožaje	4 434	2 227	2 207
Rožaje	Seošnica	458	224	234
Rožaje	Sinanovića Luke	219	114	105
Rožaje	Sređani	349	187	162
Rožaje	Stupa	58	33	25
Rožaje	Suho Polje	1 128	577	551
Rožaje	Šušteri	64	32	32
Rožaje	Tuzova Luka	36	22	14
Rožaje	Vuča	78	41	37
Rožaje	Zeleni	335	179	156
Rožaje	Zloglavlje	/	/	/

8.2. Državljanstvo

Prema rezultatima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u 2023. godini, u Crnoj Gori živi 623 633 stanovnika, od čega 90.73% ili 565 804 ima državljanstvo Crne Gore, 1.71% ili 10 691 ima državljanstvo Crne Gore i strane države, 7.52% ili 46 878 ima državljanstvo strane države, dok je 0.04% ili 240 bez državljanstva i 20 bez odgovora.

Polna struktura stanovništva prema državljanstvu pokazuje da od ukupnog broja lica sa državljanstvom Crne Gore 50.36% su žene, a 49.4% su muškarci. Kod stranih državljana učešće žena je 54.39%, dok je 45.61% muškaraca.

Tabela. Stanovništvo Crne Gore prema državljanstu, po opštinama

Opštine/ Država	Ukupno	U %	Državljanstvo CG	U %	Državljanstvo CG i strane države	U %	Državljanstvo strane države	U %	Bez državljanstva	U %	Bez odgovora	U %
Crna Gora	623 633	100	565 804	90.73	10 691	1.71	46 878	7.52	240	0.04	20	0.00
Rožaje	23 184	100	21 730	93.73	836	3.61	613	2.64	/	/	/	/

Tabela. Žensko stanovništvo Crne Gore prema državljanstvu, po starosti

Starost	Ukupno	U %	Državljanstvo CG	U %	Državljanstvo CG i strane države	U %	Državljanstvo strane države	U %	Bez državljanstva	U %	Bez odgovora	U %
Crna Gora	316 826	100	284 932	89.93	6 271	1.98	25 497	8.05	114	0.04	/	/
0-9	35 570	100	32 493	91.35	386	1.09	2 635	7.41	/	/	/	/
10-19	35 421	100	32 559	91.92	477	1.35	2 371	6.69	/	/	/	/
20-29	35 945	100	32 361	90.03	457	1.27	3 102	8.63	/	/	/	/
30-39	44 565	100	37 195	83.46	906	2.03	6 452	14.48	/	/	/	/
40-49	44 816	100	39 002	87.03	1 334	2.98	4 474	9.98	/	/	/	/
50-59	40 730	100	37 036	90.93	1 018	2.50	2 670	6.56	/	/	/	/
60-69	40 193	100	37 262	92.71	857	2.13	2 073	5.16	/	/	/	/
70-79	26 865	100	25 075	93.37	584	2.17	1 191	4.43	/	/	/	/
80 i više	12 731	100	11 949	93.86	252	1.98	529	4.16	/	/	/	/

Tabela. Muško stanovništvo Crne Gore prema državljanstvu, po starosti

Starost	Ukupno	U %	Državljanstvo CG	U %	Državljanstvo CG i strane države	U %	Državljanstvo strane države	U %	Bez državljanstva	U %	Bez odgovora	U %
Crna Gora	306 807	100	280 872	91.20	4 420	1.44	21 381	6.97	126	0.04	/	/
0-9	38 067	100	34 717	91.35	421	1.11	2 865	7.53	/	/	/	/
10-19	38 636	100	35 542	91.99	475	1.23	2 601	6.73	/	/	/	/
20-29	35 945	100	34 319	91.36	423	1.13	2 800	7.45	/	/	/	/
30-39	44 226	100	38 958	88.08	502	1.14	4 749	10.74	/	/	/	/
40-49	43 404	100	39 291	90.52	669	1.54	3 440	7.93	/	/	/	/
50-59	39 334	100	36 391	92.52	729	1.85	2 211	5.62	/	/	/	/
60-69	37 384	100	35 087	93.86	662	1.77	1 632	4.37	/	/	/	/
70-79	20 531	100	19 300	94.00	408	1.99	822	4.00	/	/	/	/
80 i više	7 660	100	7 265	94.87	131	1.71	261	3.41	/	/	/	/

Stanovništvo Crne Gore sa državljanstvom strane države iznosi 46 878. Od tog broja, državljanstvo Ruske federacije u Crnoj Gori ima 13 550 ili 28.90 %, Srbije 13 031 ili 27.80, Bosne i Hercegovine 5 050 ili 10.77 %, Kosova 3 053 ili 6.51 %, Ukrajine 3 049 ili 6.50 %, države Evropske unije 2 602 ili 5.55 %, Turske 1 869 ili 3.99 %, Bjelorusije 738 ili 1.57 % i ostalih država 2 102 ili 4.49 %. Na Popisu iz 2023 godine bez odgovora je bilo 673 ili 1.44 %.

U opštini Rožaje, broj stanovnika sa državljanstvom strane države iznosi ukupno 613. Od tog broja 350 ili 57.10 % građana Rožaja ima državljanstvo Srbije, 25 ili 4.08 % državljanstvo Bosne i Hercegovine, 47 ili 7.67 % državljanstvo Kosova, 104 ili 16.80 % državljanstvo Evropske unije, 12 ili 1.96 % državljanstvo Turske, 55 ili 8.97 % državljanstvo ostalih država, dok je 12 odnosno 1.96 % građana bilo bez odgovora.

8.3. Žensko stanovništvo i broj živorođene djece u Crnoj Gori

Popisom stanovništva, domaćinstava i stanova u 2023. godini prikupljali su se podaci koji se odnose na broj živorođene djece kod lica ženskog pola starosti 15 i više godina.

U Crnoj Gori ima ukupno 316 826 žena od kojih 262 653 starosti 15 i više godina.
U fertilnom dobu je njih 142 144, što je 44,87% od ukupnog broja žena. Fertilno doba je doba u životu žene kada je ona sposobna da rađa i u nauci je definisan kao period od 15-49 godina starosti.

Posmatrajući po opštinama, učešće žena u fertilnom dobu u ukupnom broju žena je najveće u Budvi (50,23%), zatim Podgorici (48,42%) i Tuzima (46,88%). Najmanji biološki potencijal za reprodukciju stanovništva je u opštinama Plužine (34,60%), Šavnik (35,85%) i Pljevlja (36,96%), gdje ima više žena starijih od 50 godina nego žena od 15-49 godina starosti.

U Crnoj Gori od ukupnog broja žena starosti 15 godina i više rodilo je 180 566 žena tj. 68,75%. Sa povećanjem starosti žena povećava se i broj žena koje su rađale.
Najveće učešće žena koje su rađale u ukupnom broju žena starosti 15 i više godina je u Pljevljima i to 74,04%, dok je najmanje u Podgorici gdje je 65,95% žena starosti 15 i više godina rađalo.

U Crnoj Gori prosječan broj djece po ženi koja je rađala je 2,5. Prosječan broj djece po ženi koja je rađala najveći je u opštinama Petnjica i Plav, i iznosi 3,7 odnosno 3,4. Ispod prosjeka broja djece na nivou Crne Gore, rodile su žene u Cetinju, Pljevljima, Podgorici, Baru, Kotoru, Tivtu, Herceg Novom i Budvi.

Prosječan broj djece raste sa povećanjem starosti. Najmanji je kod žena starosti 15-19 godina i iznosi 1,3 dok je kod žena starih 75 i više godina ovaj prosjek troje i više djece.

Najviše žena, i to 41,07%, rodilo je dvoje djece, zatim 27,34% njih je rodilo troje djece. Sa jednim djetetom je 16,97% žena, dok je sa četvoro i više živorođene djece 14,62% žena.

Žene koje su rađale starosti od 15-29 godina najčešće imaju po jedno dijete, dok sve ostale starosne grupe karakteriše najveći broj žena sa dvoje djece.

Tabela. Biološki potencijal za rađanje po opštinama u %

Opština	Fertilno doba (15-49)	Van fertilnog doba (mlađe od 15 i starije od 49)
Rožaje	45.90 %	54.10 %

Tabela. Žene starosti 15 i više godina koje su rađale i koje nijesu rađale u CG u %

Država	Žene koje su rađale	Žene koje nijesu rađale	Bez odgovora
Crna Gora	68.75 %	29.34 %	1.91 %

Tabela. Žene starosti 15 i više godina koje su rađale i koje nijesu rađale po opštinama

Država/Opština	Ukupno žene starosti 15 i više godina	Žene koje su rađale	U %	Žene koje nijesu rađale	U %

Crna Gora	262 653	180 566	68.75	77 066	29.34
Rožaje	8 889	6 112	68.76	2 529	28.45

Tabela. Prosječan broj djece po ženi koja je rađala prema starosnim grupama

Starost	Prosječan broj djece
15-19	1.3
20-24	1.5
25-29	1.7
30-34	2.0
35-39	2.2
40-44	2.3
45-49	2.4
50-54	2.5
55-59	2.6
60-64	2.6
65-69	2.7
70-74	2.8
75-79	3.0
80 i više	3.2

Tabela. Prosječan broj djece po ženi koja je rađala po opštinama

Opština	Prosječan broj djece
Rožaje	3.3

Tabela. Stuktura žena koje su rađale prema broju živorođene djece u Crnoj Gori

Jedno dijete	16.97 %
Dvoje djece	41.07 %
Troje djece	27.34 %
Četvoro djece	9.36 %
Petoro i više djece	5.26 %

Tabela. Žene koje su rađale prema broju živorođene djece i starosti žene u Crnoj Gori

Starost	Ukupno	Jedno	U %	Dvoje	U %	Troje	U %	Četvoro	U %	Petoro i više	U %
Crna Gora	180 566	30 647	16.97	74 159	41.07	49 359	27.34	16 907	9.36	9 494	5.26
15-19	182	139	76.37	41	22.53	/	/	/	/	/	/
20-24	1 990	1 242	62.42	556	27.94	/	/	39	1.96	/	/
25-29	6 902	3 341	48.41	2 489	36.06	768	11.13	197	2.85	107	1.55
30-34	13 252	4 391	33.13	5 723	43.19	2 404	18.14	515	3.89	219	1.65
35-39	17 690	4 017	22.71	8 122	45.91	4 099	23.17	1 037	5.86	415	2.35
40-44	18 669	3 412	18.28	8 309	44.51	5 017	26.87	1 406	7.53	525	2.81
45-49	18 030	2 983	16.54	7 990	44.32	5 006	27.76	1 474	8.18	577	3.20
50-54	17 073	2 523	14.78	7 335	42.96	4 994	29.25	1 555	9.11	666	3.90
55-59	17 251	2 086	12.09	7 408	42.94	5 226	30.29	1 796	10.42	735	4.26
60-64	17 974	1 965	10.93	7 484	41.64	5 642	31.39	1 907	10.61	976	5.43
65-69	16 916	1 601	9.46	6 703	39.63	5 509	32.57	2 008	11.87	1 095	6.47
70-74	14 559	1 297	8.91	5 460	37.50	4 627	31.78	1 927	13.24	1 248	8.57
75-79	8 972	756	8.45	3 140	35.00	2 765	30.82	1 252	13.95	1 057	11.78
80 i više	11 106	892	8.03	3 399	30.61	3 161	28.46	1 794	16.15	1 860	16.75

8.4. Stanovništvo Crne Gore prema nacionalnoj odnosno etničkoj pripadnosti, vjeri, maternjem jeziku i jeziku kojim se uobičajeno govori

Prema rezultatima popisa, sprovedenog 2023. godine, u Crnoj Gori se 256 436 ili 41,12% lica izjasnilo kao Crnogorci, 205 370 ili 32,93% kao Srbi, 58 956 ili 9,45% kao Bošnjaci, 30 978 ili 4,97% kao Albanci, 12 824 ili 2,06% kao Rusi, dok se 10 162 ili 1,63% izjasnilo kao Muslimani.

Podaci koji se odnose na vjersku strukturu pokazuju da je 443 394 ili 71,10% stanovnika izjavilo da su pravoslavne vjere, zatim 124 668 ili 19,99% islamske, 20 408 ili 3,27% katoličke, dok je 14 260 ili 2,29% lica izjavilo da su ateisti.

Podaci popisa pokazuju da je 269 307 ili 43,18% lica izjavilo da im je srpski jezik maternji. Crnogorski jezik je maternji za 215 299 ili 34,52% lica, bosanski jezik za 43 470 ili 6,97%, albanski za 32 725 ili 5,25%, zatim ruski za 14 731 ili 2,36% i srpsko-hrvatski je maternji za 12 999 ili 2,08% lica.

Od ukupnog broja stanovnika u Crnoj Gori, njih 271 422 ili 43,52% je izjavilo da uobičajeno govori srpskim jezikom. Crnogorskim jezikom uobičajeno govori 225 956 lica ili 36,23%, bosanskim 41 636 ili 6,68%, albanskim 27 979 ili 4,49%, ruskim 13 783 ili 2,21% i srpsko-hrvatskim 9 421 ili 1,51%.

Na pitanje o nacionalnoj, odnosno etničkoj pripadnosti 17 907 ili 2,88% građana je dalo odgovor „*Ne želi da se izjasni*“, na pitanje o vjeri 13 093 ili 2,10%, na pitanje o maternjem jeziku 10 691 ili 1,71%, a na pitanje o jeziku kojim uobičajeno govori 11 176 ili 1,79% građana.

Tabela. Stanovništvo Opštine Rožaje prema nacionalnoj odnosno etničkoj pripadnosti

Opština Rožaje	Broj stanovnika	U %
Crnogorci	868	3.74
Srbi	593	2.56
Bošnjaci	19 627	84.66
Albanci	1 176	5.07
Bosanci	10	0.04
Crnogorci-Muslimani	16	0.07
Goranci	23	0.10
Jugosloveni	10	0.04
Ostalo	10	0.04
Ne želi da se izjasni	84	0.36
Ukupno	**23 184**	**100**

8.5. Migracije stanovništva

Migracija ili preseljavanje stanovništva jeste prostorno kretanje stanovništva iz jednog mjesta u drugo. Ljudi koji se nalaze u migraciji se nazivaju **migranti**, a u zavisnosti od konteksta **emigranti** (iseljenici) ili **imigranti** (doseljenici).

Popisom je identifikovan kontigent stanovnika koji su se doselili u Crnu Goru - imigranti, kao i lica koja su, iz razloga školovanja, rada ili drugih razloga, otišla iz Crne Gore na duže od godinu dana - emigranti. Odgovor se prikupljao na bazi izjave lica. Emigranti iz popisa su predstavljeni Saopštenjem *Popisani državljani Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore,* dok su imigranti tj. lica koja su se doselila i koja predstavljaju dio stanovništva Crne Gore, predmet ovog saopštenja**.**

U Crnoj Gori, od ukupnog broja stanovnika, 500 889 ili 80,3% lica nije nikad boravilo u inostranstvu godinu i duže, dok je 122 744 ili 19,7% imigranata, odnosno lica koja su nekada živjela ili boravila u inostranstvu najmanje jednu godinu.

Od ukupnog broja imigranata, njih 63 779 ili 52,0% je žena, a 58 965 ili 48,0% muškaraca.
Posmatrajući prema državljanstvu, 59,6% imigranata ima državljanstvo Crne Gore, dok je 35,3% stranih državljana.
Najviše imigranata se doselilo u Crnu Goru iz Srbije i to 44 303, zatim Bosne i Hercegovine 16 082 i Ruske federacije 14 853.
Prema izjavi imigranata, najčešći razlog za doseljenje u Crnu Goru je porodične prirode, pa je oko 48,8% lica u Crnu Goru došlo radi porodičnih razloga, 16,8% imigranata je došlo zbog razloga ekonomske prirode, 14,6% zbog ratnih sukoba na području prethodnog mjesta boravka lica i 4,4% radi školovanja.

Tabela. Imigranti po državi rođenja, državljanstvo i polu

	Ukupno	Pol		U %	
		Muški	Ženski	Muški	Ženski
Imigranti prema državi rođenja					
Rođeni u CG	48 643	28 690	19 953	59.00	41.00
Rođeni van CG	73 945	30 213	43 732	40.90	59.10
Nepoznata država rođenja	156	62	94	39.70	60.30
Imigranti prema državljanstvu					
Državljani CG	73 162	37 275	35 887	50.90	49.10
Državljani CG i strane države	6 270	2 201	4 069	35.10	64.90
Državljani strane države	43 268	19 468	23 800	45.00	55.00
Lica bez državljanstva	44	21	23	47.70	52.30
Ukupno	**122 744**	**58 965**	**63 779**	**48.00**	**52.00**

Tabela Imigranti, po državi porijekla i opštini boravka u Crnoj Gori

Država porijekla	Opština boravka u Crnoj Gori
	Rožaje
Srbija	1 006
Bosna i Hercegovina	168
Ruska federacija	11
Njemačka	587
Kosovo	250
Sjedinjene Američke Države	15
Turska	114
Albanija	17
Sjeverna Makedonija	93
Slovenija	13
Švajcarska	44
Francuska	36

Luksemburg	69
Švedska	55
Austrija	21
Holandija	30
Belgija	15
Ostale države	47
Nepoznato	10
Ukupno	**2 617**

Tabela. Imigranti prema starosti i opštini boravka u Crnoj Gori

Starost	Opština boravka u Crnoj Gori
	Rožaje
0-9	210
10-19	212
20-29	298
30-39	447
40-49	460
50-59	453
60-69	325
70 i više	212
Ukupno	**2 617**

Tabela. Polna struktura lica koja su živjela ili boravila van Crne Gore godinu dana i duže (migranti) po opštinama u %

Opština	Muški pol (%)	Ženski pol (%)
Rožaje	41.30	58.70

8.6. Stanovništvo Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore

Prema rezultatima Popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u 2023. godini, popisano je 44 017 lica koja imaju državljanstvo Crne Gore, a na radu su, školovanju ili boravku u inostranstvu.

Najveći broj popisanih državljana Crne Gore radi, školuje se ili boravi u Njemačkoj i to 10 413.

Najveći broj popisanih lica koja rade, školuju se u inostranstvu je iz Podgorice i to njih 6 384.

Tabela. Državljani Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore, po opštini porijekla i državi rada, školovanja, boravka

Država	Opština boravka u Crnoj Gori
	Rožaje
Njemačka	2 679
Srbija	261
Sjedinjene Američke Države	92
Luksemburg	701
Švajcarska	203
Bosna i Hercegovina	157
Švedska	234
Francuska	207
Italija	32
Slovenija	36

Holandija	154
Kosovo	79
Austrija	106
Danska	20
Belgija	84
Turska	188
Norveška	17
Sjeverna Makedonija	29
Ostale države	26
Ukupno	**5 337**

Tabela. Državljani Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore prema godini odlaska u inostranstvu i po opštini porijekla

Godina odlaska u inostranstvu	Opština porijekla u Crnoj Gori
	Rožaje
2023	432
2022	296
2021	237
2020	238
2015-2019	1 041
2010-2014	738
2005-2009	534
2000-2004	568
1995-1999	486
1990-1994	483
1985-1989	51
prije 1985	89
nepoznato	144
Ukupno	**5 337**

Tabela. Državljani Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore prema starosti i po opštini porijekla

Godina odlaska u inostranstvu	Opština porijekla u Crnoj Gori
	Rožaje
0-9	579
10-19	848
20-29	1 141
30-39	960
40-49	921
50-59	655
60-69	178
70 i više	55
Ukupno	**5 337**

Tabela. Državljani Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore prema nacionalnoj odnosno etničkoj pripadnosti, po opštini porijekla

Nacionalna odnosno etnička pripadnost	Opština porijekla u Crnoj Gori
	Rožaje
Bošnjaci	4 657
Srbi	63
Crnogorci	178
Albanci	270
Muslimani	148
Ukupno	**5 337**

Tabela. Državljani Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore prema vjeri i po opštini porijekla

Vjera	Opština porijekla u Crnoj Gori
	Rožaje
Islamska	5 254
Pravoslavna	66
Ukupno	**5 337**

Tabela. Državljani Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore prema maternjem jeziku i po opštini porijekla

Maternji jezik	Opština porijekla u Crnoj Gori
	Rožaje
Srpski	70
Crnogorski	853
Bosanski	4 115
Albanski	232
Bošnjački	46
Ostali jezici/ostalo	10
Ne želi da se izjasni	10
Ukupno	**5 337**

Tabela. Državljani Crne Gore na radu, školovanju ili boravku van Crne Gore prema jeziku kojim se uobičajeno govori i po opštini porijekla

Jezik kojim se uobičajeno govori	Opština porijekla u Crnoj Gori
	Rožaje
Srpski	71
Crnogorski	881
Bosanski	4 111
Albanski	165
Bošnjački	54
Ostali jezici/ostalo	21
Ne želi da se izjasni	26
Ukupno	**5 337**

Izvor: Monstat

8.7. Naselja

8.7.1. Mreža i funkcija naselja i centara

Postojeću mrežu čine 66 naselja, koja su data po azbučnom redu: *Balotići*, Baza, *Bandžov,* Bandžovo Brdo, *Bašča*, *Bać*, Bačevac, *Bijela Crkva*, *Biševo*, Blace, *Bogaje, Bukovica*, *Crnokrpe,* Čokrlije, *Daciće*, *Donji Besnik*, Đurenovića Luka, *Donja Lovnica,* Donje Biševo, Dračenovac, Donja Crnča, Donji Bukelj, *Gornja Lovnica,* Gornja Crnča, *Gornji Besnik,* Gornji Bukelj, Grahovača, Gusnice, *Grahovo, Griţica, Ibarac, Jablanica, Kalače*, Kačare, Klanac, Kalenderi, Kaluđerski Laz, Klekovača, *Koljeno*, Lučice, Malindubrova, Njeguši, Tuzeva Luka, *Paučina*, *Plunci,* Peškovići, Pripeč, *Radetina, Rožaje Centar*, Razdolje, Ramovići, Radeva Mahala, Džudževići, *Seošnica,* Sređani, *Sinanovića Luke*, Stupa, Suho Polje, Šušteri, Hurije, Honsiće, Halilovići, *Vuča,* Zloglavlje, Zeleni i Ćosovica.

U transformaciji naselja odlučujući uticaj imala je mreža regionalnih puteva i razmještaj osnovnog obrazovanja – matičnih škola i područnih odjeljenja zdravstva, TK i PTT usluga.

Duž ovih saobraćajnica i vodotoka rijeka formirala su se značajnija naselja: grad, Biševo, Razdolje, Vuča, Bać, Koljeno, Kalače, Dacići, kao i veći dio privredne strukture (drvoprerada, transport, trgovina, poljoprivreda, turizam, servis). Sam grad se razvija u glavni funkcionalni centar Opštine, kojem gravitiraju sva naselja. Industrijska urbanizacija centra podstiče migraciju sa sela. Migranti naseljavaju rubne djelove grada, formirajući stambena prigradska naselja, bez odgovarajuće društvene i komunalne infrastrukture. Jedan broj seoskih naselja permanentno gubi stanovništvo, dok opštinski centar i prigradska naselja demografski i fizički rastu. Najdinamičnije promjene od 1971. godine bile su u naseljima, koja su u neposrednoj blizini grada i u prigradskim naseljima.

Sva ruralna naselja su razbijenog tipa. Stambene i privredne jedinice u rožajskim selima pozicionirane su u okviru individualnih posjeda – gazdinstava. Kako se radi o prostoru pod nagibom, to je i dijapazon nadmorskih visina takvih naselja veoma izražen . Kao ilustraciju toga imamo Bać na 734mnv i Bandžov na 1.500mnv. Između ostalog i ovakva vertikalna raščanjenost otežavala je izgradnju odogovarajuće putne i druge infrastrukture,.

Infrastrukturna neizgrađenost bitno je generisala da su skoro sva rožajska ruralna naselja ekstezivnog tipa.

Postojeći obrazac naselja je ugrožen suburbanom, prije svega, raštrkanom gradnjom po rubovima naselja i na otvorenom prostoru između naselja. Poseban problem na području ovakve gradnje, koji degradira prostor, su privremene i vikend naselja. Raspršena gradnja je zbog niske komunalne opremljenosti uzrok zagađivanja okoline, a posebno voda i zemljišta.
Uprkos negativnim uticajima i događajima, opšta struktura naselja ostala je konzistentna, sa očuvanim vrijednostima prirode i demografskom osnovom za dalji razvoj.

U odonosu na veličinu, položaj i značaj – uticaj naselja, broj stanovnika i razvijenu društvenu i komunalnu infrastrukturu, naselja Opštine se mogu izdvojiti u slijedeće kategorije:

1. **Opštinski centar-** grad sa prigradskim naseljima u granicama GUP-a. Obuhvata naselja Rožaje Centar, Ibarac, Halilovićе, Bandžovo Brdo, Suho Polje, Klekovača, Hurije i Zeleni.
2. **Sekundarni centri –** veća, brojnija i razvijenija naselja ili grupa naselja: Koljeno (Kalače, Baza, Bogaje), Bać i Biševo.
3. **Centri naselja –** Donja Lovnica, Bašča, Bukovica, Balotiće i Daciće.
4. **Ostala stalna primarna naslja –** sela i zaseoci.
5. **Privremena naseljena mjesta –** katuni

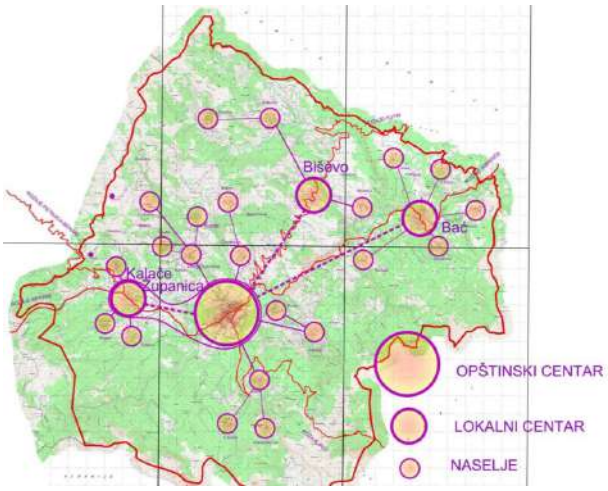
Posebnu kategoriju naselja u budućnisti predstavljaće **naselja sa posebnim funkcijama,** koja će se formirati u obimu, dinamici i sadržaju razvoja turističkih centara u području Hajle (planinski turizam) i Rujišta (naselje golf terena).

Po demografskoj veličini, statistička naselja se razvrstavaju u slijedeće grupe:

1. Naselja do 200 stanovnika: Bandžov, Bašča, Bijela Crkva i Plunci.
2. Naselja od 201 do 500 stanovnika: Gornji i Donji Besnik, Biševo, Bogaje, Bukovica, Crnokrpe, Dacići, Gornja Lovnica, Grahovo, Luččice i Grižica, Jablanica, Paučina, Radetina, Sinanovići i Vuča.
3. Naselja od 501 do 1.000 stanovnika: Kalače, Seošnica, Donja Lovnica, Balotići, Koljeno, Bać i Bukovica.
4. Naselja od 1.001 do 5.000 stanovnika: Ibarac

5. Naselja sa preko 5.000 stanovnika: Rožaje

OPŠTINSKI CENTAR- razvijao se kao uslužno-industrijsko naselje sa gravitacionom zonom prostora opštine. Magistralnim i regionalnim putevima ostvaruje komunikacije sa susjednim gradovima i, u većem dijelu, sa sekundarnim centrima, a manjim dijelom lokalnim komunikacijama. Osnovu privrednog razvoja činio je reprolanac šumarstvo – drvoprerada i komplementarne djelatnosti ugostiteljstavo - turizam, transport, industrija, dekor papir i trgovina. U tu svrhu su koncipirane dvije industrijske zone – Centar i Zeleni. Zona Centar – kombinat drvne industrije, je prestao sa radom 2006. godine, a Zeleni je djelimično u funkciji. Industrijska zona Centar zahtijeva potpunu prenamjenu u multifunkcionalnu zonu urbanih funkcija, koje će povezati gradski centar sa prigradskim naseljima Ibarac i Suho Polje. Grad i prigradska naselja karakteriše komunalna nerazvijenost, posebno infrastrukture otpadnih voda i otpada. Periferni pojasevi se izgrađiju neplanski i zahtijevaće urbanističku, saobraćajnu i komunalnu sanaciju.

SEKUNDARNI CENTRI - Koljeno (naselja u dolini Županice), Bać, Biševo, razvijaju se kao naselja, koja pored stanovanja i primarne djelatnosti imaju i javno – socijalnu infrastrukturu: osnovno obrazovanje, PTT saobraćaj i TK infrsatrukturu.

U prostoru naselja u dolini Županice već je formirana privredna i stambena struktura:
- turistička (Turjak sa skijalištima, Bogaje, Grand hotel, Duga ...)
- proizvodna (primarna i finalna prerada drveta, ljekobilje, šumski plodovi...)
- uslužna (Pošta, Benzinska pumpa, šoping centar Wahels..)
- obrazovna (Osnovna škola Skarepača, područna odjeljenja Kalače i Seošnica).

Karakteristika sadašnjeg korišćenja prostora dobija stihijske razmjere intezivne izgradnje mješovitih funkcija, što objektivno ugrožava svestrani potencijal u cjelini. Potrebno je stvoriti planske uslove za **cjelovito** opremanje i izgradnju, a posebno u užem pojasu doline.

Naselja, sela i zaseoci u gravitacionim područjima sekundarnih centara imaju poljoprivrednu funkciju, rasutu stambenu izgradnju, očuvanu prirodu, a pojedina su opremljena objektima isturenih odjeljenja matičnih osnovnih škola.

CENTRI NASELJA – Donja Lovnica, Bašča, Bukovica, Balotiće i Daciće, razvijaju se kao stambena naselja individualnh kuća, u kombinaciji sa ekstenzivnom poljoprivredom, uglavnom,

za svoje potrebe. Srednjoškolsko obrazovanje i zdravstvene amgbulante gravitaciona naselja zadovoljavaju u ovim naseljima. Donja Lovnica, Balotići i Daciće upućeni su direktno na opštinski centar, a Bukovica preko Biševa (zdravstvena ambulata i PTT usluge).

PRIMARNA NASELJA – razvijaju se u tradicionalnom obrascu stanovanja i poljorivrede, sa malim brojem stanovnika. Upućena su na centre naselja, ili sekundarne centre, a preko njih i na opštinski centar.

POTENCIJALI

- **Heterogena struktura naselja i raznovrsnost u pogledu položaja, veličine, broja stanovnika i opremljenosti, omogućava formiranje organizovane, funkcionalne i hijerarhijski zasnovane mreže naselja i centara.**

OGRANIČENJA

- **Ograničavajuće faktore uravnoteženog prostorno – funkcionalnog razvoja predstavljaju koncentracija stanovništva, privrednih aktivnosti i javnih funkcija u opštinskom centru, na jednoj strani, i demografska usitnjenost i disproporcija u razmještaju javnih funkcija i privredne djelatnosti na ruralnom području, na drugoj strani.**
- **Nadekvatna opštinska mreža puteva, koja bi omogućila razvoj javnog saobraćaja i ruralna naselja učinila privlačnim za ulaganje i privrednu djelatnost, posebno farmerstvo, turizam, obnovljive izvore energije, organsku hranu i sl.**

9. PRIVREDA

Danas se razvoj opštinske ekonomije zasniva na razvoju sektora malih i srednjih preduzeća. Međutim, mali sistemi preduzetništva, a prije svega, porodični biznis zahtijeva drugačije prostorne uslove za razvoj, koji treba da omoguće brzu valorizaciju prirodnih resursa i znanja, uređen i konkurentan poslovni ambijent, standarnu saobraćajnu, energetsku, komunikacionu i komunalnu infrastrukturu.

9.1. Industrija

Čitava rožajska industrija, dosta znalački koncipirana i podignuta između 1970 i 1990, skoro potpuno je degradirana. Ta industrija, po strukturi, gotovo cjelosno, je iskazivala održive ekonomske parametre. Međutim, prostor moderne industrijske zone Zeleni je sačuvan i pruža optimalne uslove za revitalizaciju u industrijsku-biznis zonu. Lokacija prostora industrijske zone Centar, u centralnom gradskom jezgru, nije adekvatna za industrijsku djelatnost u pogledu osnovnih planerskih pravila i propisa, a pogotovu, sa aspekta zaštite životne sredine i transporta.

Pogoni tekstilne industrije u Biševu i Bukovici su lokacijski i građevinski i dalje pogodni za proizvodne djelatnosti.

Proizvodni kapaciteti, pretežno, primarne, polufinalne i finalne prerade drveta porodičnog biznisa, razmješteni van industrijskih zona, u području naselja, nijesu u konfliktu sa strukturom i funkcijom naselja, a ostali postojeći i budući negativni efekti se mogu izbjeći primjenom tehničko-tehnoloških standarda i standarda zaštite životne sredine.

Energetski potencijali su obimni i raznovrsni: hidro i energija vjetra, sunca i biomase.

9.2. Šumarstvo i drvoprerada

Prema Zakonu o šumama Crne Gore (Sl. list Crne Gore br. 77/2024) Šume predstavljaju dobro od opšteg interesa, a načelo trajnosti se postavlja kao osnova. Šume i šumska zemljišta uživaju posebnu zaštitu, koja se ostvaruje:

- trajnim očuvanjem i unapređivanjem šuma i šumskih zemljišta i njihovih funkcija;
- održivim i multifunkcionalnim gazdovanjem šumama;
- očuvanjem i unapređivanjem biološke i pejzažne raznovrsnosti šuma, kao i kvaliteta njihoveživotne sredine;
- finansiranjem očuvanja, zaštite i unapređivanja stanja šumskih ekosistema;
- izradom osnova i planova gazdovanja šumama;
- obavljanjem poslova iz oblasti reproduktivnog materijala u skladu sa zakonom;
- monitoringom stanja šuma i održivog gazdovanja šumama;
- uspostavljanjem, razvojem i korišćenjem informacionog sistema u šumarstvu;
- povećanjem doprinosa sektora šumarstva ukupnom društveno-ekonomskom razvoju.

Po Zakonu o šumama Šumom, šumskim zemljištem, drvećem van šume i goletima u privatnoj svojini upravljaju i gazduju njihovi vlasnici u skladu sa Zakonom.

Šumom, šumskim zemljištem, drvećem van šume i goletima u državnoj svojini, osim u šumama u okviru nacionalnih parkova, upravlja organ uprave nadležan za upravljanje i gazdovanje šumama u skladu sa Zakonom.

Šumom, šumskim zemljištem, drvećem van šume i goletima u državnoj svojini gazduje privredno društvo za gazdovanje šumama čiji je osnivač Vlada Crne Gore.

Održivo i višenamjensko gazdovanje šumama ostvaruje se donošenjem i sprovođenjem planskih dokumenata u skladu sa zakonom. Planski dokumenti u šumarstvu usklađuju se sa planskim dokumentima višeg reda kao i sa planskim dokumentima drugih sektora vezanih za šume i šumska zemljišta.

Po Zakonu o šumama, šumom, šumskim zemljištem, drvećem van šume i goletima u privatnoj svojini upravljaju i gazduju njihovi vlasnici u skladu sa zakonom, dok šumom i šumskim zemljištem u državnoj svojini upravlja nadležni organ uprave u skladu sa zakonom.

Prema Zakonu o šumama **promjena namjene šuma**, odnosno šumskog zemljišta u građevinsko ili drugo zemljište krčenjem može se izvršiti samo u skladu sa prostorno planskim dokumentom, odnosno planom razvoja šuma u skladu sa zakonom:
- radi izgradnje objekata za zaštitu od elementarnih nepogoda i odbrane zemlje;
- u postupku komasacije i arondacije poljoprivrednog zemljišta i šuma u skladu sa zakonom;
- u slučajevima kada to zahtijeva javni interes utvrđen zakonom ili na osnovu zakona.

Odredbama Zakona o šumama **zabranjena je izgradnja trajnih ili privremenih objekata** u šumi, na šumskom zemljištu i na goletima, koji nijesu u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu. Za postavljanje objekata koji su u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu odobrenje izdaje nadležni organ uprave, u skladu sa zakonom.

Šume na ovom prostoru predstavljaju jedan od najznačajnijih prirodnih resursa razvoja. Korišćenje šuma, šumskog zemljišta i nedrvnih šumskih proizvoda u državnoj svojini vrši se uskladu sa osnovom gazdovanja šumama, odnosno izvođačkim projektom.

Sredstva ostvarena od korišćenja šuma, šumskog zemljišta i nedrvnih šumskih proizvoda udržavnoj svojini prihod su privrednog društva za gazdovanje šumama.

Prodaja drvnih sortimenata i drugih proizvoda iz šuma u državnom vlasništvu vrši se u šumi, u dubećem stanju, na šumskim i drugim stovarištima, po cijenama koje utvrđuje privredno društvo zagazdovanje šumama, uz saglasnost Vlade. Prodaju vrši privredno društvo za gazdovanje šumama.

Nedrvni šumski proizvodi iz šuma u državnoj svojini mogu se koristiti u komercijalne inekomercijalne svrhe u skladu sa osnovom gazdovanja šumama, na način kojim se ne ugrožavajuekosistemi i funkcije šuma.

Komercijalno korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda obuhvata njihovo sakupljanje, radi stavljanjau promet. Nekomercijalno korišćenje nedrvnih proizvoda je njihovo sakupljanje ukoličinama dnevnih potreba pojedinca, odnosno manje od 2 kg dnevno jestivih šumskih proizvoda.

Pravo na komercijalno korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda imaju pravna i fizička lica registrovana za sakupljanje nedrvnih šumskih proizvoda u Centralnom registru privrednih subjekata.

Komercijalno korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda obezbjeđuje privredno društvo, planiranjem, praćenjem stanja i kontrolom sakupljanja, vođenjem evidencija sakupljanja nedrvnih šumskihproizvoda i izdavanjem uvjerenja o porijeklu nedrvnih šumskih proizvoda.

Osnovni motivi za višenamjensko korišćenje šuma vezani su za širok spektar proizvoda i usluga koje nude šume i šumska zemljišta. Kompleks funkcija šuma teorijski je moguće podijeliti u tri osnovne grupe:

- Ekološke:
  - Regulacija vodnog režima
  - Regulacija klime
  - Stanište za životnje i biljke (zaštićene i nezaštićene)
  - Biodiverzitet
  - Akumulacija CO_2 iz atmosfere
- Ekonomske:
  - Proizvodnja drveta
  - Nedrvni šumski prozvodi (ljekovito bilje, pečurke, šumski plodovi, med...)
  - Lov
  - Šumsko sjeme i sadnice
  - proizvodnja ćumura
- Socialne:
  - Rekreacija i turizam
  - Estetsko-dekorativne funkcije (pejzaža)

- Zdravstvene funkcije (deponovanje čestica, umanjenje buke i sl.)
- Obrazovanje i istraživanje

Prva grupa obuhvata čitav niz značajnih zaštitnih funkcija šume. Druga grupa je jasno izražena u proizvodnji drveta i ostalih šumskih proizvoda. Treća grupa koja poslednjih decenija sve više dobija na značaju, a proizilazi iz pozitivnog djelovanja šume na zdravlje ljudi i životnu sredinu koju ljudi koriste za zadovoljavanje svojih potreba. Takođe, gotovo sve šume su prirodne strukture te se ističu bogastvom biodiverziteta koji odlikuje veliki broj vrsta drveća i grmlja, što im osigurava polifunkcionalnost i stabilnost.

Da bi omogućili maksimalno postizanje koristi od šuma, treba izraditi i ekonomsku valorizaciju funkcija šuma shodno namjeni. Postizanje saznanja o monetarnoj vrijednosti funkcija šuma koje se ne valorizuju na tržištu kao proizvodnja drveta i nedrvnih proizvoda poslužiće kod određivanja prioriteta u upravljanju šumama.

Zahvaljujući prirodnim uslovima u navećem dijelu Opštine prisutan je veliki broj različitih vrsta ljekovitog bilja i šumskih plodova, čije branje predstavlja značajan izvor prihoda lokalnog stanovništva.

POTENCIJALI

Osnovni motivi za multifunkcionalno i višenamjensko korišćenje šuma vezani su za širok spektar proizvoda i usluga koje nude šume i šumska zemljišta. U uslovima koji vladaju u Crnoj Gori, kompleks funkcija šuma teorijski je moguće podijeliti u tri osnovne grupe:

- proizvodne
- ekološke (zaštitne) i
- socijalne (društvene)

Proizvodne funkcije su izražene u proizvodnji drveta i ostalih šumskih proizvoda, kao i korišćenje šuma i šumskog zemljišta za pašarenje, pčelarstvo i sl.. Pod ostalim šumskim proizvodima smatraju se:

- proizvodi za obnovu šuma (šumsko sjeme, sadnice šumskog drveća, reznice idr.);
- šumski plodovi, ljekovito biljke, gljive
- proizvodi za razne industrijske svrhe (smola, humus, četine, šišarice i td.)

Ekološke – zaštitne funkcije obuhvataju čitav niz značajnih aspekata kao što su:

- zaštita i obnova zemljišta;
- akumulacija i prečišćavanje voda;
- povoljan uticaj na ublažavanje klimatskih ekstrema:
- zaštita od zagađenja;
- proizvodnja kiseonika;
- očuvanje i unapređenje biodiverziteta itd.

Socijalne funkcije šuma poslednjih decenija sve više dobija na značaju, a proizilazi iz pozitivnog djelovanja šume na zdravlje ljudi i životnu sredinu koju ljudi koriste za zadovoljavanje svojih potreba, a to su:

- rekreativno-zdravstvena;
- turistička;
- ambijentalno-pejzažna;

- nastavno-vaspitna i dr.

Uvažavanje samo jedne od grupa ili pojedinačnih funkcija sa stanovišta savremenog "ekološkog" šumarstva je neprihvatljivo. Osim neophodnosti spoznaje i vrednovanja svih funkcija šuma savremeni trendovi su vezani i za proširenje zaštitnih pojaseva, mapiranje urbanih šuma i unapređenje agrošumarskih praksi kao dio sistema adaptibilnosti u odnosu na klimatske promjene i mitigaciju migraciju stanovništva i sl. Ovo predstavlja suštinu i najnovije Strategije razvoja šuma EU.

OGRANIČENJA

Među brojnim faktorima koji utiču na destabilizaciju šumskih ekosistema, čovjek ima dominantnu, a često i odlučujuću ulogu. Njegovim aktivnostima, direktnim ili indirektnim, pričinjavaju se znatne štete kod nas, što se direktno odražava na stanje cjelokupne životne sredine.

U kompleksu negativnih uticaja izdvajaju se:

Šumski požari svake godine uništavaju značajne površine pod šumom. Požari su naročito česti tokom ljetnjih mjeseci, gdje osim drvne mase uništavaju šumsku prostirku i humus u oskudnom zemljišnom sloju, a zemljište biva vodenom erozijom odnešeno. Sanacija opožarenih površina je veoma skup i dugotrajan proces

Bespravne sječe su posledica društveno-ekonomskih prilika i neefikasnog sistema kontrole i sprječavanje bespravnih aktivnosti u šumama. Bespravnim sječama devastirane su značajne površine šuma, naročito u privatnom vlasništvu.

Krčenje šuma je razlog da znatne površine pod šumom nestaju trajno izgradnjom puteva, dalekovoda, izgradnjom ski staza, vikend i turističkih objekata.

Odlaganje otpada u šumi, pored puteva i u blizini naselja predstavlja problem koji se negativno odražava na stanje šuma.

Zagađenje vazduha i vode izazivaju industrijska postrojenja sa neregulisanim sistemom za regulisanje emisija, saobraćaj, nekontrolisana upotreba pesticida i sl. Ovim dolazi do povećane koncentracije štetnih materija u vazduhu, zemljištu i vodi, a kao rezultat toga dolazi i do fiziološkog slabljenja stabala i konačno sušenja šuma. **Sušenje šuma** kao progresivna pojava, danas je najveći šumarski, a u mnogim zemljama i ekološki problem. Kao najvažniji uzroci destabilizacije šuma osim zagađenja ističu se klimatski ekscesi, fitopatogene gljive i insekti. Svi ovi uzroci najčešće djeluju simultano i izazivaju stresna stanja i sušenje šumskog drveća.

Očekivane **klimatske promjene** imaće za posljedicu pomjeranje određenih vegetacionih zona (tipova šuma) kako po geografskoj širini tako i po nadmorskoj visini, a kao naročito ranjive označene su četinarske vrste i vrste sa malim arealom.

Kako se šumske sastojine uglavnom nalaze na inkliniranim terenima koji su skloni **eroziji**, jedna od dominantnih ekoloških funkcija je upravo u zaštiti tih terena od erozije. Pored ispunjavanja te funkcije, ove šumske sastojine su značajne i za održavanje vodnog režima, a

takođe i za obezbjeđenje sigurnog staništa – utočišta mnogim drugim vrstama koje su vezane za šumski ekosistem i zavise od njega.

Šumski putevi predstavljaju osnovnu infrastrukturu, bez koje se ne može zamisliti intezivno gazdovanje što podrazumijeva i sveobuhvatnu zaštitu šumskih kompleksa. Planirani radovi na unapređivanju i korišćenju šumskog fonda zahtijevaju optimalnu i kvalitetnu putnu infrastrukturu koja omogućava smanjenje troškova radova i upotrebu savremene šumske mehanizacije i primjenu novih tehnologija u izvođenju radova.

Društveno ekonomske promjene prethodnih decenija, a naročito tokom koncesionog načina korišćenja šuma uticale su na šumarstvo kao privrednu granu, posebno na stanje šuma što je imalo za posljedicu:

- pogoršanje strukture šumskog fonda;
- povećanje broja požara, bespravnih sječa i šteta po ovom osnovu;
- izostajanje ulaganja u izgradnju i održavanje šumskih puteva;
- neostvarivanje planiranih aktivnosti u šumama;
- izostajanje planiranog obima radova na gajenju i obnovi šuma;
- neracionalno korišćenje drvne mase i dr.

Na nezadovoljavajuće stanje šumskog fonda pored navedenih karakteristika koje su najvećim dijelom posledica složene ekonomsko finansijske situacije, bitno su uticali:

- česte organizacione promene u sektoru šumarstva;
- nedostatak stručnog kadra
- neusklađenost stanja i značaja šuma sa konceptom korišćenja šuma;
- pritisak predimenzioniranih kapaciteta primarne prerade za obezbeđenje sirovine;
- pogrešan stav koji je dominirao u društvu da su šume prirodno bogastvo koje donosi korist bez ulaganja;
- korišćenje privatnih šuma iznad njihove mogućnosti;
- precijenjena sirovinska uloga šume;
- previsoki intenzitet sječe u najboljim šumskim kompleksima, posebno u onim sa izgrađenom infrastrukturom;

9.3. Poljoprivreda

Prema Monstat-u, popis poljoprivrede je sproveden u periodu od 1. oktobra do 1. decembra 2024. godine u skladu sa Zakonom o popisu poljoprivrede ("Službeni list Crne Gore", br. 77/2024 od 05.08.2024.) i važećim regulativama 2018/1091, 2018/1874 i 2021/2286 Evropskog parlamenta i Savjeta Evropske unije i jedinstvenim standardima Međunarodne organizacije za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija (FAO).

Preliminarni rezultati popisa poljoprivrede, koji su preuzeti iz MONSTAT-a i prezentovani u daljem tekstu sadrže osnovne podatke o broju gazdinstava, nosiocu porodičnog poljoprivrednog gazdinstva, korišćenom poljoprivrednom zemljištu, stočnom fondu i mehanizaciji (traktori).

Popis poljoprivrede je sproveden u cilju usaglašavanja međunarodnog i nacionalnog zakonodavnog okvira u odnosu na Popis poljoprivrede iz 2010. godine, i u cilju obezbjeđivanja uporedivosti podataka koji su odrađeni u odnosu na važeće kriterijume iz popisa poljoprivrede i u odnosu na EU kriterijume.

Prema preliminarnim rezultatima Popisa poljoprivrede u 2024. godini ukupan broj poljoprivrednih gazdinstava u Crnoj Gori je 26 711. Poljoprivredna gazdinstva u 2024. godini koristila su 248 234,2 hektara poljoprivrednog zemljišta.

Ukupan broj goveda na poljoprivrednim gazdinstvima iznosio je 68 600, ovaca 167 344, koza 28 184, svinja 52 272 i živine 1 361 403.

Tabela. Broj poljoprivrednih gazdinstava po opštinama

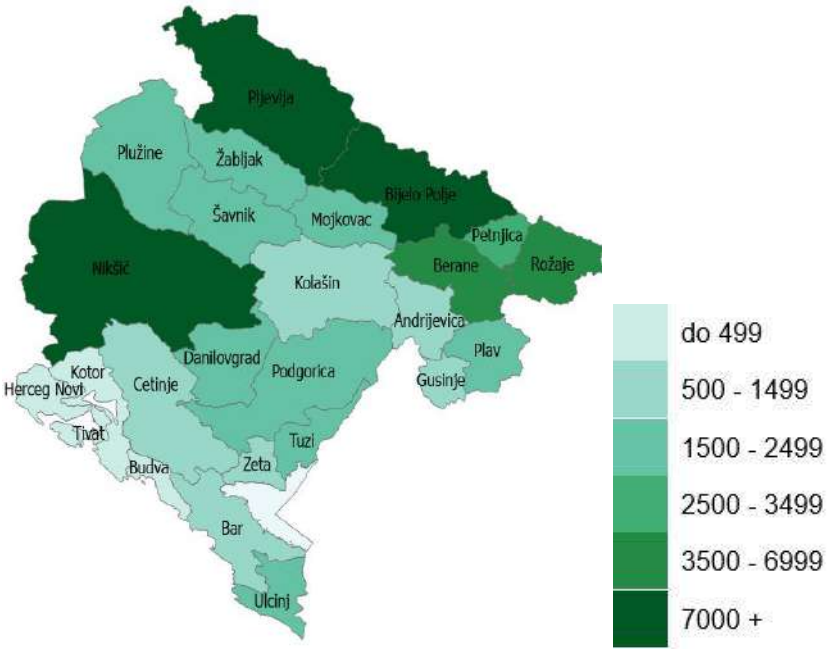
Naziv opštine	Broj poljoprivednih gazdinstava
Rožaje	1 216

Tabela. Poljoprivredna gazdinstva prema korišćenom poljoprivrednom zemljištu i broju stoke i živine – preračun po nacionalnim i EU kriterijumima, Crna Gora

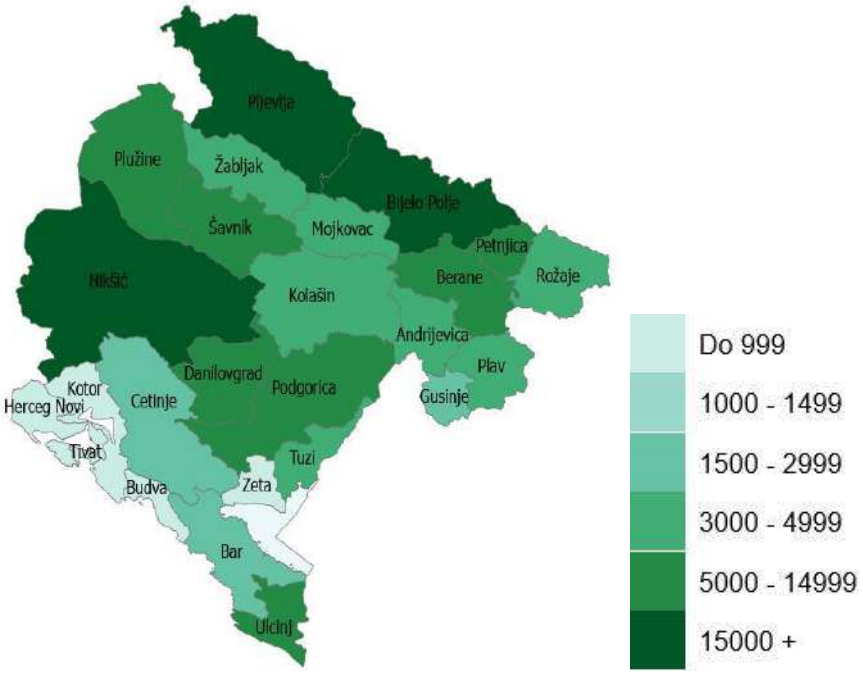
	Nacionalni kriterijumi Popisa 2024.		Stopa	Nacionalni kriterijumi Popisa 2010.		Stopa	EU kriterijumi		Stopa
	2024	2010		2024	2010		2024	2010	
Broj poljoprivrednih gazdinstava	26 711	38 798	-31.2	30 284	48 870	-46.4	18 774	21 199	-11.4
Korišćeno poljoprivredno zemljište (sa katunima i komunima) ha	248 234.20	219 167.90	13.3	248 332.60	221 295.50	12.2	239 335.20	199 388.90	20.0
Goveda	68 600	80 134	-14.4	68 602	80 209	-14.4	66 642	71 236	-6.4
Ovce	167 344	228 218	-26.7	167 360	229 037	-26.9	164 921	224 238	-26.5
Koze	28 184	34 363	-18.0	28 205	35 756	-21.2	26 942	31 122	-13.4
Svinje	52 272	42 943	21.7	52 416	47 673	9.7	49 312	34 807	41.7
Živina	1 361 403	603 831	125.5	1 362 452	620 802	119.1	1 324 516	557 637	137.5

Tabela. Prosječno korišćeno poljoprivredno zemljište, prosječno uslovno grlo i prosječna starost nosioca poljoprivrednog gazdinstva Crna Gora

	Nacionalni kriterijumi Popisa poljoprivrede 2024.	
	2024	2010
Prosječno korišćeno poljoprivredno zemljište po gazdinstvu (sa katunima i komunima) ha	9.3	5.6
Prosječno korišćeno poljoprivredno zemljište po gazdinstvu (bez katuna i komuna) ha	4.7	2.6
Proječno uslovno grlo po gazdinstvu	4.0	2.8
Prosječna starost nosioca gazdinstva	59	57

Slika. Broj goveda po opštinama

Slika. Broj ovaca po opštinama

Tabela. Nosilac i lice koje donosi dnevne odluke na poljoprivrednom gazdinstvu (menadžer) prema polu i starosti po opštinama

	Broj nosilaca poljoprivrednog gazdinstva	Pol nosioca		Pol menadžera		Prosječna starost nosioca	Prosječna starost menadžera
		muško	žensko	muško	žensko		
Rožaje	1 214	1 090	124	1 093	123	58	58

Tabela. Broj poljoprivrednih gazdinstava, korišćeno poljoprivredno zemljište (bez katuna i komuna), brojno stanje stoke, živine i košnica pčela po opštinama

	Crna Gora	Rožaje
Broj gazdinstava	26 711	1 216
Korišćeno poljoprivredno zemljište, ha	126 614.2	6 701.0
Oranice, ha	8 542.1	200.3
Višegodišnji zasadi, ha	9 434.8	43.7
Livade i pašnjaci, ha	107 605.6	6 424.7
Ostalo, ha	1 031.7	32.3
Uslovno grlo	106 622.0	5 706.0
Goveda	68 600	5 730
Ovce	167 344	4 825
Koze	28 184	331
Svinje	52 272	89
Živina	1 361 403	60 336
Košnice pčela	113 794	4 551

I pored dobre prirodne osnove za razvoj intenzivne poljoprivredne proizvodnje, ona je nerazvijena, tj. ekstenzivna i odvija se u okviru individualnih poljoprivrednih gazdinstava, tek na nivou proste reprodukcije, bez tržišne orijenacije.
Njeno učešće u DP opštinske privrede konstantno je nisko (najviše do 2,3 % ,podatak iz 1985.g.).

Tabela. Mehanizacija i oprema – traktori po opštinama

	Ukupan broj gazdinstava	Broj gazdinstava koji posjeduju traktor	Broj traktora			
			Do 40 kW (54 KS)	Od 41 kW do 60 kW (56 KS do 82 KS)	Od 61 kW do 100 kW (83 KS do 136 KS)	Više od 100 kW (više od 136 KS)
Crna Gora	26 771	7 271	6 734	1 685	741	213
Rožaje	1 216	632	571	93	115	11

Osnov za poljoprivrednu proizvodnju čini 13.358 hektara poljoprivrednog zemljišta (oranice, bašte, voćnjaci, livade i pašnjaci...), i 1 216 poljoprivredno gazdinstvo. Poljoprivredni prostor je u ambijentu čistog zemljišta, čistog vazduha i čiste vode, pa ima karakter klasične čiste eko sredine. U takvim uslovima poljoprivredni proizvod mogao bi biti bonificiran i takozvanom **eko-rentom.** Naime, on bi bio vredniji na trţištu, nego neki sličan proizvod proizveden na nekom drugom, manje ekološkom, prostoru od ovoga. Industrija mesa «Gradina Company» i proizvodnja mliječnih proizvoda «Amiprom» su pionirski pokušaj organizovanije valorizacije, u prvom redu, stočarske djelatnosti na ovom prostoru.

Najveći broj porodičnih poljoprivrednih gazdinstava su ona koja posjeduju od 1- 2 ha korišćenog poljoprivrednog zemljišta.

Takođe, najveći broj poljoprivrednih gazdinstava uzgajaju od 1 –2 grla goveda i 1 – 9 grla ovaca.

Sa teritorije opštine se godišnje otkupi i izveze pečurke i šumskih plodova, u strukturi:

- vrganj 400 tona

- lisičarka 81 tona
- smrčak 1 tona
- kleka 130 tona
- šipurak 140 tona
- borovnica 500 tona
- malina 40 tona
- kupina 8 tona
- jagoda 10 tona

Stočni fond sa 5.730 goveda, 4.825 ovaca, 331 koza, 89 svinja, 60.336 živine, je solidna razvojna osnova.

Voćnjake posjeduje oko 300 domaćinstava (30-100 stabala). Od povrtarskih kultura najprisutnije su kupus i krompir (550 ha). Žitaricama, uglavnom, ovas i jelam, godišnje se zasadi cca 90 ha. Razvoj malinarstva je u začetku (oko 18 proizvođača po 0,2-1,3 ha).

Oko 150 gazdinstava koristi ljetne katune: Bisernica, Dobro Buče, Kula, Vlahovi, Šoljani, Rukatke, Bjeluha, Donje Biševo, Vršine, Kočine, Ruine, Giljevo Polje, Zakamenje, Bandžov, Jelenčica, Gradina, Turjak i Završe.

Postoje kapaciteti za otkup i primarnu preradu šumskih plodova, ljekovitog bilja i jestivih gljiva, te otkup i preradu mlijeka i otkup i preradu mesa.

Površine oranica u zadnjih desetak godina se smanjuju. Žitarice se uzgajaju na oko 90 ha, povrtno bilje na 551 ha i razno krmno bilje na 85 ha. Struktura krmnog bilja se skoro ne mijenja u zadnjih deset godina.

Poljoprivredne površine u privatnom vlasništvu su usitnjene, što otežava primjenu mašinske obrade. Od ukupno 1 216 gazdinstava, na 3-4 ha posjeda egzistira 500 domaćinstava, na 0,01-2 ha 698, na 3-10 ha 290, na 10-20 ha 56, preko 20 ha 54, a 47 poljoprivrednih gazdinstava je bez zemlje.

Voćnaci su mali-manji broj zasada na okućnicama domaćinstava, i to voćnih vrsta: jabuka, kruška, šljiva, trešnje i višnje.
Pod malinom je oko 4 ha, odnosno,18 manjih plantaža od 10-70 ari.

POTENCIJALI

- **Povoljan geografski položaj,**
- **Velike površine poljoprivrednog zemljišta, razmještene u području svih naselja,**
- **Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava,**
- **Obimni i kvalitetni planinski pašnjaci, pogodni za stočarsku proizvodnju, posebno ovčarstvo i govedrastvo,**
- **Šumski plodovi, ljekovito i aromatično bilje – preko 300 vrsta**
- **Prerađivački kapaciteti mesne industrije, otkupa i prerade mlijeka,**
- **ISO i HASAP standardi u mesnoj industriji,**
- **Tradicija poljoprivredne proizvodnje, posebno stočarstva i ratarstva,**
- **Spremnost stanovništva da se bavi poljoprivredom,**
- **Agrobudžet, subvencije, premije, veterinarske usluge…**
- **Sredstva za regionalnalni razvoj,**
- **Sredstva evropskih fondova.**

OGRANIČENJA

- **Nepovoljni klimatski uslovi za razvoj oraničene proizvodnje,**
- **Nepovoljna struktura poljoprivrednog zemljišta,**
- **Usitnjenost posjeda,**
- **Nerazvijeno klastersko i agencijsko poslovanje u oblasti poljoprivrede i komplementarnih djelatnosti: šumarstva- drvoprerade, turizma-poljoprivrede.**

9.4. Turizam

Razvoj turističke privrede se temeljio na geografskom položaju (Ibarska magistrala) i prirodnim vrijednostima (planine, sniježni pokrivač) i odvijao se u okviru dinamičkog razvoja reprolanca šumarstvo-drvna industrija, inicirajući i povezujući brojne privredne i društvene djelatnosti i imao je velike multiplikativne efekte na razvoj lokalne ekonomije.Turistički kapaciteti izgrađeni u tom periodu i danas predstavljaju osnovu za revitalizaciju turističke djelatnosti (Hotel „Rožaje“, Motel „Turjak“ sa skijalištima i Motel „Bogaje“). Od 1990 godine razvoj turizma je zaustavljen i do danas beleži stalni pad.

Planski su koncipirana dva uvezana centra razvoja planinskog turizma-Đuranovića Luke i Skrivena, jedan podcentar-Bogaje, i turističke niše-Bać, Kula i Vrelo Ibra. Realizovani su u značajnoj mjeri kapacitetei u Đ. Likama i Bogajama, dok se razvoj Skrivene i turističkih niša zaustavio na izradi projekata. Skrivena je izašla iz administrativne nadležnosti opštine, a za turističke niše nisu se stekli uslovi da se izgrade, zbog nedostatka sredstava i vremena.

Ostale turističke kapacitete čine turistički objekti preduzeća i uz saobraćajne koridore izgrađeni bez standarnog sadržaja, i uglavnom čine ili čisto ugostiteljske, smještajne ili ugostiteljsko-smještajne objekte za lokalne i tranzitne posjetioce ili sezonsku radnu snagu (*Bread & Brekfast*).

Statistički podaci o broju ležajeva i noćenja dovoljno govore u kakvom se statusu nalazi ova veoma potencijalna privredna djelatnost Rožaja.

Kapaciteti za smještaj i vrste objekata za smještaj u opštni Rožaje (Monstat, 2022 godine):

Kategorije smještaja	Broj objekata	Broj smještajnih jedinica	Sobe	Apartmani	Broj kreveta	Stalni kreveti	Pomoćni kreveti
Crna Gora	438	21 263	17 087	3 578	50 917	47 910	2 877
Rožaje ukupno	**3**	**45**	**43**	**2**	**107**	**97**	**10**
Mali hotel 3 *	**1** 1	**14** 14	**13** 13	**1** 1	**45** 45	**35** 35	**10** 10
Hotel 4 *	**1** 1	**14** 14	**13** 13	**1**	**35** 35	**35** 35	
Ostalo	**1**	**17**	**17**		**27**	**27**	

Od avgusta 2011 broj objekata kolektivnog smještaja u opštini Rožaje se smanjivao, pa je po zadnjim statističkim podatcima iz 2022. godine, broj smjestajnih objekata 3. Ovi objekti imaju ukupno 43 sobe i 107 kreveta. Primjetan je trend **povećanja** individualnog turističkog smještaja u privatnim sobama i stanovima/kućama.

Planinarska društava se bave, uglavnom, promocijom planinskih vrijednosti i u manjoj mjeri, organizovanjem izleta na prirodno vrijednim predjelima (Hajla, Ruslolija, Bandžov, Gradina...). Na inicijativu planinarskih društava, sredstvima donatora sagrađenja su dva skromna planinarska doma, Bandžov i Grope ispod Hajle, kojima i gazduju.

Današnji turizam u Rožaju odvija se, skoro isključivo, uz saobraćajne koridore.

Prostor opštine posjeduje izdašne prirodne turističke resurse: planine sa snijegom, planine bez snijega, kanjone, vidikovce, opšti pejzaž i njegov kolorit, izdašnost voda, čistu eko sredinu, tranzitni položaj, istorijsko nasljeđe, bogadstvo flore i faune, međugranični položaj. Ovakvi resursi zahtjevaju plansku projekciju moguće turističke valorizacije.

9.5. Ostalo

Ostale privredne djelatnosti, usluge i drugo, zakonito su zavisne od osnovne privredne strukture koja skoro i da ne postoji.
Planska projekcija, moraće da temeljno postavi sanaciono razvojne principe, kao konstante, od čijeg poštovanja će zavisiti da li će period koji slijedi imati: ***retrogradni***, ***stagnirajući*** ili ***razvojni trend***. Scenario retrogradnog ili stagnirajućeg ekonomskog hoda, generisaće socio-ekonomske probleme (siromaštvo, unutrašnje i eksterne migracije…).

Bruto nacionalni dohodak Crne Gore u 2023. godini iznosio je 7 032 miliona eura odnosno 101,0% BDP-a i nominalno je veći u odnosu na 2022. godinu za 16,4%. Saldo primarnog dohotka iz inostranstva za 2023. godinu bio je pozitivan i iznosio je 68,4 miliona eura što je za 49,6 miliona eura manje nego u uporednom periodu. Posmatrano po komponentama računa primarnog dohotka, suficit na računu primarnog dohotka je rezultat većeg priliva po osnovu naknada zaposlenima, koji je iznosio 354,4 miliona eura i veći je za 0,2% u odnosu na 2022. godinu. Bruto nacionalni dohodak po stanovniku u 2023. godini iznosio je 11 106 eura.

POTENCIJALI

- **Povoljan geografski položaj za razvoj projekata međudržavnog zanačaja, posebno planinskog turizma (Hajla),**
- **Prirodni prostor je raznolik, autentičan i očuvan. Na malom prostoru planine, rijeke, šume, pašnjaci, livade, oranice, kotline, doline, kanjoni, stvorili su dobre uslove za život i biznis. Područja prirode bogata florom i faunom atrakcije su za razvoj *alternativnog turizma* očuvane prirode (Wild Beauty): lov i ribolov, kampovanje, istraživanje, posmatranje, planinarenje, eco-level. Planine, visina i dužina trajanja sniježnog pokrivača, povoljni za razvoj planinskog turizma…**

OGRANIČENJA

- **Ne postoji trategija razvoja turizma sa ciljnim tržištima-turistički proizvod, organizacija, investicije, planovi, marketning…**
- **Mali i nekvalitetni smještajni kapaciteti i usluge,**
- **Nerazvijena turistička infratsruktura,**
- **Nerazvijena zaštita prirodnog prostora, neplanska izgradnja u područjima interesantnim za turističke investicije,**
- **Nerazvijena putna i komunalna infrastruktura,**
- **Nerazvijeno klastersko i agencijsko poslovanje u oblasti turizma i komplementarnih djelatnosti: pojoprivreda, šumarstva, drvoprerade, kultura…**

10. DRUŠTVENE DJELATNOSTI

10.1. Školstvo

Obrazovni sistem dobro funkcioniše na čitavom prostoru opštine.
Mrežu školskih objekta čine gimnazija, srednja mješovita škola, gradske osnovne škole, matične osnovne škole u značajnim lokalnim centrima i matična odjeljenja u njihovim gravitacionim područjima.

Na seoskom području funkcionišu, u prilično neadekvatnim uslovima i propisanim standardima, osnovne škole.

U samom gradskom jezgru ustanove srednjeg obrazovanja (gimnazija, srednja stručna škola) omogućuju ovaj nivo obrazovanja za čitav prostor Opštine. Bolja putna mreža omogućila bi racionalniji pristup učenika srednjeg obrazovanja sa prigradskih i seoskih područja.

10.1.1. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

Po popisu 2024. godine opština Rožaje ima 1 608 djece starosnog doba 0-4 godine. U samom gradu (i Opštini) postoji samo jedan objekat predškolske ustanove, dječji vrtić „Boško Buha”, koji prima 134 djece. Ustanova ima objekat za dnevni boravak djece i ekonomsku zgradu-kuhinju sa servisima, bez posebnog uslovnog prostora za ishranu. U ustanovi nijesu organizovane jaslice. Ukupna površina zatvorenog prostora iznosi 598 m2, a otvorenog 2959 m2, što je dovoljno za 80 djece (zatvoreni) odnosno 118 (otvoreni prostor).

10.1.2. Osnovno vaspitanje i obrazovanje

Osnovno obrazovanje se odvija u 22 osnovne škole: dvije gradske škole i devet matičnih škola sa trinaest područnih odjeljenja na seoskom području. Po Popisu iz 2023. godine, broj školske djece od 5-14 godina iznosi 3 529.

Sve ukupno, zatvorenog i otvorenog školskog prostora ima više od propisanog standarda. Međutim, stanje prostornog komfora nije isto, na seoskom području i u Gradu., dok na selu imamo višak učeničkog prostora, u gradskim školama imamo prostornu tjeskobu.

Postojeći prostorni koncept razmještaja ustanova osnovnog obrazovanja je dobar. Uglavnom svi osnovno-školski objekti su rekonstruisani, adaptirani i opremljeni učeničkim prostorom i opremom.

10.1.3. Srednješkolsko obrazovanje

Programi srednjoškolskog obrazovanja sprovode se u dvije gradske škole: Gimnazija “30 septembar,”, i Srednja stručna škola. Po Popisu iz 2023. godine ukupan broj srednjoškolske djece uzrasta od 15-19 godina iznosi 1 770.

10.2. Kulturne djelatnosti

Kulturne institucije, su koncentrisane u Gradu (Centar za kulturu i Zavičajni muzej). U objektu Centra za kulturu smještena je Gradska bibliteka. Uz dograđeni aneks ovog objekta 2010 godine, objekat ima dovoljno prostora za odvijanje kulturih programa (višenamjensku dvoranu za kino, pozorišne, koncerte, društvene i druge aktivnosti).

Na teritoriji opštine Rožaje prepoznate su određene kulturne manifestacije:
- Međunarodni festival dječje pjesme “Zlatna pahulja”,
- Rožajsko kulturno ljeto,
- Dani gljiva i ljekovitog bilja,

- Septembarski dani kulture: promocija književnog i likovnog stvaralaštva, književni susreti “Miroslav Đurović”…

Programske aktivnosti: pozorišno stvaralaštvo, likovno stvaralaštvo, muzički prograni, filmski program, književni program. U okviru centra djeluje i poznatu muzički- folklorni ansambl koji okuplja preko 200 čanova razvrstanih u 4 generacije, te plasni ansambl “Pahuljice”. Nadaleko je poznat i KUD “Vrelo Ibra”, učesnik mnogobrojnih smotri i festival folklore u zemlji i svijetu.

Gradska biblioteka sa čitaonicom raspolaže sa 12 750 publikacija i 6120 naslova. Sav material biblioteke je obrađen u skladu sa odgovarajućim pravilnikom o UDK šemi.

U Bogajama u okviru turističkog kompleksa izgrađena je i višenamjenska dvorana u kojoj se mogu kvalitetno odvijati svi kulturno-zabavni sadržaji.. Dio kulturnih aktivnosti moći će da se odvija i u okviru fiskulturnih sala škola, ili njihovih holova-foajea i sl.

10.3. Zdravstvena djelatnost

Opština Rožaje ima Dom zdravlja što je u skladu sa značajem Rožaja, kao opštinskog centra.

Dom zdravlja, svoju djelatnost obavlja na dva nivoa: primarni i sekundarni.
Primarni nivo se obavlja u Domu zdravlja, a sekundarni u mjesnim zdravstvenim ambulantama. Objekat Doma zdravlja je sagrađen 1977. godine. Ukupna korisna površina zatvorenog prostora iznosi 3 700 m2, odnosno 0,16 m2/po stanovniku opštine. Objekat je rekonstruisan i adaptiran u cilju prilagođavanja normativima i standardima reformi primarnog nivia zdravstvene zaštite: izabrani doktor, centar za podršku, dijagnostika i sl. Dom zdravlja ima prostora i odgovarajuću infrastrukturu da kvalitetno servisira potrebe stanovništva. Njegovo funkcionisanje remeti Služba hitne pomoći, koja sada djeluje u njegovom okviru, a koju treba odvojiti na lokaciji koja odgovara njenoj ulozi i značaju za korisnike.

Mjesne zdravstvene ambulante su locirane u Baću (115 m2), Biševu (182m2), Bašči (62 m2), Donjoj Lovnici (57 m2), Bukovici (57 m2), Dacićima (57 m2) i Balotićima (40 m2). Objekti su sagrađeni osamdesetih godina prošlog vijeka. Ambulante u Dacićima i Balotićima nijesu u funkciji, a koriste ih osnovne škole iz ovih naselja.

Ostale potrebe u zdravstvu zadovoljavaju se u Regionalnom centru u Beranama i Kliničkom centru u Podgorici.

10.4. Socijalna zaštita

Za socijalnu zaštitu brine Javna ustanova Centar za socijalni rad Opštine Rožaje, smješten u zgradi, zajedno sa, kancelarijom Biroa rada i Fonda PIO-a. Nijesu razvijeni sadržaji za lica sa posebnim potrebama i gerontološke usluge. Trenutni broj lica na teritoriji Opštine Rožajem po Popisu iz 2023. godine i koja imaju rješenje o statusu lica sa invaliditetom iznosi 2 546.

10.5. Sport i rekreacija

Opština Rožaje ima Gradsku sportsku dvoranu u okviru Sportsko-rekreacionog centra na Bandžovom Brdu. Dvorana je savremena, sagrađena 2005 godine, površine 1900 m2, kapaciteta 1000 gledalaca, a teleskopske tribine omogućavaju višenamjensko korišćenje prostora. Ima optimalne prostorne i infrastrukturne uslove za odvijanje treninga dvoranskih sportova (izuzev atletike), takmičenja istih i rekreaciju svih kategorija stanovništva. U okviru SRC je i fudbalski stadion dim. 105 x 75 m sa atletskom stazom sa šest traka i pomoćni

stadion dim. 105 x 62 m. Planira se uređenje tribina i ostalih neophodnih sadržaja da bi zadovoljavao takmičarske propozicije.

U okviru JU “Sportski centar” koje obezbjeđuje usluge u oblasti sporta, fizičke kulture i sportske rekreacije je SRC i kompleks terena za male sportove uz OŠ “ 25. maj” koji sadrži: teren za mali fudbal sa vještačkom travom (mini-pirch) dimenzija 33x18 m, teren za kombinovanu upotrebu sa asfalt-betonskom podlogom na kojem su markirani tereni za mali fudbal 41x25m, košarku 30x15 m i odbojku 18x11m, jednostrane tribine za cca 50 gledalaca.

Srednjoškolski objekti, objekti gradskiih osnovnih škola i matična škola na Skarepači su opremljene školskom fuskulturnom salom.

Trenutno opština ima 3 230 m2 zatvorenog prostora i 27 210 m2 otvorenog prostora za sport i rekreaciju, što je mnogo manje od zahtjevanih standarda. U ove površine su uračunate i fiskulturne sale i otvorena igrališta uz objekte škola. Kompletiranjem sadržaja SRC i izgradnjom fiskulturnih sala i otvorenih igrališta u okviru osnovnih škola i nove gradske škole, opština će se približiti zahtjevima standarda.

U opštini djeluju 24 sportska društva u skoro svim sportslim oblastima i disciplinama koja se takmiče u raznim uzrastima i rangovima od lokalnog, regionalnog do državnog i međunarodnog nivoa.

11. INFRASTRUKTURNI SISTEMI

11.1. SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA

Dominantna uloga drumskog saobraćaja ukazuje na razvojna ograničenja Opštine, odnosno potrebu da se kvantitet i kvalitet drumski saobraćajnica i njihova tehnička opremljenost podignu na viši nivo.
Drumske veze sa okruženjem Rožaje ostvaruje državnim putevima - magistralnim i regionalnim. Komunikaciju sa gravitacionim prostorom ostvaruje i ovim putevima i mrežom lokalnih i nekategorisanih puteva i gradskih ulica. Dakle, drumsku mrežu puteva na teritoriji Opštine čine: magistralni put, regionalni putevi, lokalni i nekategorisani putevi i gradske ulice.

Državna putna mreža

Mreža magistralnih i regionalnih puteva, u zoni zahvata je u dosta lošem stanju, uzimajući u obzir da je prosječna starost putne mreže dosta velika. Takođe, godinama je malo ulagano u održavanje i rekonstrukciju putne mreže, tako da ima dosta kritičnih mjesta, posebno na velikim nadmorskim visinama.

Slika 1: Putna mreža (E, M i R) Crne Gore, putevi koji prolaze kroz opštinu Rožaje

U Sektorskoj studiji (SS-AE) 4.7. Saobraćaj i komunikacije, za potrebe prostornog plana CG, data je analiza značajnih karakteristika mreže postojećih puteva na prostoru Crne Gore. U nastavku je dat izvod iz predmetne studije koji se odnosi na mrežu postojećih puteva na prostoru opštine Rožaje.

Tabela 1. Tehničko eksploatacione karakteristike postojećih magistralnih puteva po saobraćajnim dionicama na prostoru opštine Rožaje:

Broj	POTEZ Saobr. dionica)	Dužina km	Širina traka /bankina m	Vrsta puta /broj traka	Terenski uslovi /nadm. visina	% zabranj. preticanja
M-5	Gr.Srbije(Špiljani)-Rožaje	19,88	3,50/0,50	DP-2	Plan.-700	50
M-5	Rožaje –Berane	31,09	3,50/0,50	DP-2	Plan.-700	50

Tabela 2. Magistralni putevi opšti podaci o putnim dionicama

Broj puta	E put	Relacija	Stacionaža	Dužina km
M-5	E65	Berane(2)Turjak - Kalače	1118+086-1140+202	22,116
M-5	E80	Kalače - Rožaje1(Kula)	1140+202-1148+518	8,316
		Rožaje1(Kula) - Rožaje2(Vuča)	1148+518-1149+55	1,037
		Rožaje2(Vuča) - Gran.CG(Špiljani)	1149+555-1168+299	18,744

Tabela 3. Regionalni putevi opšti podaci o putnim dionicama

Broj puta	E put	Relacija	Stacionaža	Dužina km
R-5		Rožaje1(Kula) - Gran.CG (Kula)	0+000-17+406	17,406
R-6		Rožaje2(Vuča) - Gran.CG (Vuča)	0+000-28+172	28,17
R-12		Berane2(Turjak) – Kalače	0+000-36+865	36,865

Ukupna dužina magistralnih puteva u zoni zahvata Plana iznosi 28,097km ili 3,321%, a dužina regionalnih puteva iznosi 52,44km ili 5,52% u odnosu na putnu mrežu Crne Gore. Gustina državne putne mreže magistralnih i regionalnih puteva iznosi 19,41km/100km², a ukupno sa lokalnim putevima 62,08 km/100km².

Magistralni put M-5 (Ibarska magistrala) predstavlja osnovnu putnu arteriju rožajske Opštine, koja ovaj prostor veže u jednom smjeru prema Beranama i dalje čitavom Crnom Gorom i u drugom smjeru sa Srbijom i Kosovom i Metohijom. Iz sliva Ibra u sliv Lima, Ibarska magistrala prelazi tunelom Lokve na visini od 1350mnm, a zatim se dosta velikim padom i sa malim radijusima horizontalnim krivinama spušta do Berana, što uslovljava propusnu moć i nesigurnu vožnju.

Na putnom pravcu Rožaje - Berane, magistralni put (M-5) je dužine 51 km (na dijelu opštine Rožaje oko 34km). S obzirom na položaj susjedne opštine predstavlja i tranzitnu zonu za saobraćajne tokove iz Berana prema Podgorici i za primorje i zbog izrazito velikih saobraćajnih tokova, procijenjeno je da kapacitet magistralnog puta na tom pravcu ne ispunjava osnovne kriterijume u pogledu kvaliteta i bezbjednosti odvijanja drumskog saobraćaja.

Na putnom pravcu Rožaje – Novi Pazar, magistralni put (M-5) je dužine 56,5 km. S obzirom na njegov geografski položaj, prema NP gravitiraju veliki tokovi iz Srbije i grad predstavlja tranzitnu tačku za tokove iz Srbije ka Podgorici i primorju. Kako su i na ovoj relaciji izraženi veliki saobraćajni tokovi, procijenjeno je da kapacitet magistralnog puta (M-5) na toj relaciji ne ispunjava osnovne kriterijume u pogledu kvaliteta i bezbjednosti odvijanja drumskog saobraćaja.
U toku je rekonstrukcija magistralnog puta M-5 dionica Rožaje-Špiljani. Izvedena je I faza obilaznice oko Rožaje.
Na putnom pravcu Rožaje – Peć, **regionalni put (R-5)** je dužine oko 46km (na dijelu opštine Rožaje 23,24km). To je najkraća veza između Rožaja i Kosova. Radi se o veoma neuslovnoj saobraćajnici (prevoj Kula nalazi se na visini od 1790mnm, 30 serpentina, veliki padovi – usponi, mali radijusi horizontalnih krivina).
Na putnom pravcu Kalače (Turjak) – Berane, **regionalni put (R-12)** je dužine oko 36km (na dijelu opštine Rožaje 6,45km). Ovo je alternativni putni pravac kojim je opština Rožaje povezana sa opštinom Berane.

Na putnom pravcu Rožaje –Tutin, **regionalni put (R-6)** je dužine oko 40km (na dijelu opštine Rožaje 28,48km). Ovim putem je opština Rožaje kao i sjeverni dio Crne Gore takođe povezan sa Srbijom. Na ovaj putni pravac oslanja se veliki broj sela: Grahovo, Bijela Crkva, Biševo, Radetina, Paučina, Bukovica, Crnča i Vuča. Izuzetno je nepovoljnih tehničkih elemenata (velika dužina na maloj distanci, kontra padovi na trasi, izuzetno mali radijusi horizontalnih krivina).

Može se zaključiti da je stanje državnih puteva na užem i širem području opštine Rožaje nezadovoljavajuće. Potrebno je pokrenuti aktivnosti na rehabilitaciji postojeće mreže, a kao prioritetni zadatak u periodu koji slijedi ostaje izgradnja II-faze obilaznice oko Rožaja.

Mreža lokalnih i nekategorisanih puteva
Ukupna dužina lokalnih puteva u Opštini Rožaje je 177,1km što čini 3,45% od ukupne dužine lokalnih puteva u Crnoj Gori. Dužina nekategorisanih puteva u opštini iznosi 97km.

Opštinskom odlukom definisana je mreža lokalni (L) i nekategorisanih (N) puteva u Opštini, kao i uređen način izgradnje, rekonstrukcije, održavanja, zaštite i korišćenja istih. Ukupna dužina L puteva u Opštini Rožaje iznosi 162,00km, a N puteva 95,60km. Prosječna gustina L i N puteva iznosi 62,00 km/100km². Od značajnijih lokalnih puteva koji povezuju ruralne oblasti sa centrom opštine izdvajaju se sljedeći putni pravci: Rožaje –Lovnica /Ćosovica, Rožaje-Bašča /Lučice, Rožaje–Seošnica /Honsiće i Rožaje-Plunci-Balotiće.

U period 2007 - 2010.godina pojedini nekategorisani putevi su asfaltiranjem dobili status lokalnih puteva, pa dužina lokalnih puteva zaključno sa 2010.godinom iznosi 177,10 km, a nekategorisanih puteva 97,00 km. Sa aspekta tehničko eksploatacionih karakteristika, širina kolovoza se kreće od 2,80-4,0 m. Prema vrsti kolovoznog zastora, sa lakim asfaltnim zastorom prekriveno je 75,8 km, odnosno 42,80 % L puteva, a ostali dio lokalnih puteva je makadamski (tucanik) 32,10 km, odnosno18,12 % i zemljani 69,20km odnosno39,08 %. Nekategorisani putevi su zemljanog tipa. Brojanje saobraćaja na lokalnoj putnoj mreži do sada nije sprovodeno tako da je nepoznat podatak o prosječnom godišnjem dnevnom saobraćaju (PGDS) na svim putnim pravcima. Saradnja sa državnim organima na održavanju lokalne putne infrastrukture i intervencijama na njima ostvaruje se preko Direkcije javnih radova CG.

Dužina i gustina lokalnih puteva ukazuju da opština Rožaje ima razgranatu lokalnu putnu mrežu, što je karakteristično za opštine na sjeveru Crne Gore.

Lokalni putni pravci sa dužinama prema stanju iz 2010 godine

Izvor: Agencija za investicije opštine Rožaje

Redni broj puta	Dionica lokalnog puta (od mjesta do mjesta)	Dužina u km			
		Ukupno	savremeni kolovoz	tucanik	zemljani
1.	Zeleni-Plunci-Balotiće-Kujevići-Teferič-priključak na magistralu	15,1	7,5	7,6	-
2.	Zelenski most-Grahovča-Bašča	10,0	7,0	3,0	-
3.	Hurije-G. Lovnice-Ćosovica	12,0	8,0	-	4,0
4.	Biševo(Crnokrpe)-Radetina	4,0	3,0	-	1,0
5.	Razdolje-G. Bukovica-Rijeka	6,0	3,5	-	3,5
6.	Raskrsnica-Blace-Paučina	5,7	6,0	-	-
7.	Bać-Pripeč-Malindubrava-Vuča	9,5	3,0	3,0	3,5
8.	Suho Polje-Seošnica-Hosniće	12,0	4,0	-	7,0
9.	Satanci-Lučice	3,0	2,0	-	1,0
10.	Skerepača-Bogaje	2,0	1,0	-	1,0
11.	Kalače-Gusnice	3,0	2,0	-	1,0
12.	Skerepača-R. Mahala-Seošnica-Subabe	4,0	3,0	0,3	-
13.	Hurije-Sređani	2,0	1,7	-	-
14.	Biševo-G. Vrh (RtV)	3,5	2,0	-	1,5
15.	Bać-Jablanica	4,3	4,3	-	-
16.	Besnik(od magistrale do centra sela)	2,5	2,0	-	0,5
17.	D. Lovnica-Klanac	3,0	3,0	-	-
18.	Baza-Koljeno-Zakamenje	6,0	4,0	-	2,0
19.	Biševo(Crnokrpe)-Čokrlije	3,8	-	-	3,8
20.	Dračenovac-Stupa	3,0	-	-	3,0
21.	Njeguš(od magistrale do centra sela)	3,0	-	-	3,0
22.	Dračenovac-Crnča	6,0	-	4,0	2,0
23.	J. Potok-Grahovo	2,0	-	-	2,0

24.	Razdolje-Binjoši	2,4	-	-	2,4
25.	Biševo(Skakavac-Dokća brdo i Skakavac-D. Biševo)	2,2	-	0,6+1,6	-
26.	Biševo(S. Luke-D. Mahala)	1,5	1,5	-	-
27.	Kalače(od magistrale-Gabeljuša-regional. put)	1,5	1,5	-	-
28.	Hurije-Ramovići-T. Luka	6,0	-	-	6,0
29.	Bać-Džudževići	2,5	-	-	2,5
30.	Daciće-K. Laz	2,5	-	-	2,5
31.	Daciće-D.Bukelj	1,5	-	-	1,5
32.	Daciće-G. Bukelj	2,5	-	-	2,5
33.	Bašča-Grižica	2,0	-	-	2,0
34.	D. Lovnica-T. Luka	2,0	-	-	2,0
35.	Čaušice-Zloglavlje	1,0	-	-	1,0
36.	Dimiškin most-Ibar-Bandžov	10,0	-	10,0	-
37.	Perališta-Kačari-Blace	4,0	-	-	4,0
38.	Budan-Ćorovići	0,8	0,8	-	-
39.	Bać(od magistrale-Murići-Kurbardovići)	2,0	2,0	-	-
40.	Perališta-Karaula	2,0	1,5	-	0,5
41.	Bukovica-Krdžače	1,0	0,5	-	0,5
42.	Bijela Crkva(škola-pored groblja-Glavica)	2,0	0,5	-	1,5
43.	Bijela Crkva(od reg.puta-pored Crkve)	1,0	0,5	-	0,5
UKUPNO	**177,10**	**75,8**	**32,10**	**69,20**	

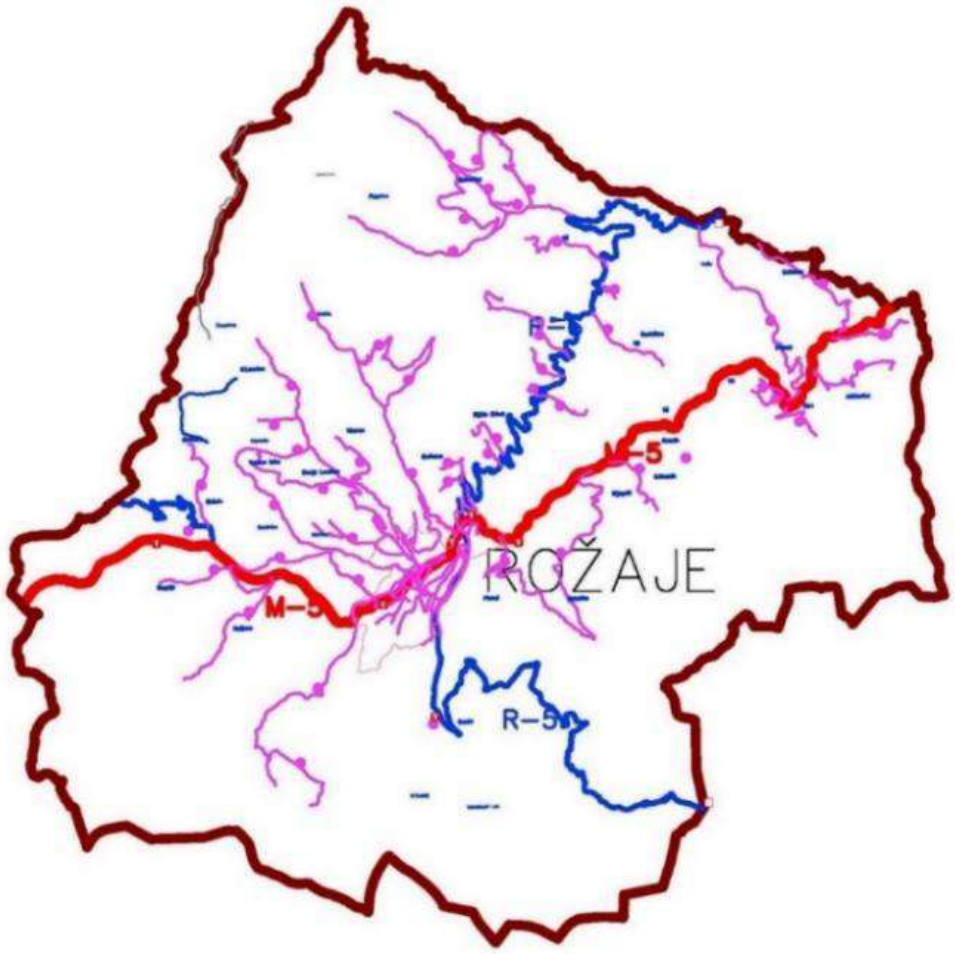
Nekategorisani putni pravci sa dužinama prema stanju iz 2010.godine

Izvor: Agencija za investicije opštine Rožaje

Redni broj puta	**Dionica nekategorisanog puta (od mjesta do mjesta)**	**dužina u km**	
		ukupno	**zemljani**
1.	Radetina -Besnik	4,5	4,5
2.	Biševo(Barakovac-do kuće Rujevića)	1,8	1,8
3.	Biševo(Crnokrpe-Kukavičak)	2,0	2,0
4.	Klanac(od puta-do kuća Đurovića i Murića)	1,5	1,5
5.	Bijela Crkva(Duboki potok-M hanovi-Samar)	1,5	1,5
6.	Biševo(Skakavac-D.brdo-D.mahala)	1,1	1,1
7.	Biševo(D.Mahala -Vršine)	2,2	2,2
8.	Grahovo(Zeleni - do seoskog groblja)	2,0	2,0
9.	Bukovica(Perališta)-Rikavci	2,0	2,0
10.	Paučina -Rikavci	2,0	2,0
11.	Repišta-Musina jama-Gradina	5,5	5,5
12.	Bašča-Ćemani	0,4	0,4
13.	Lučice-Grižica-Soha-Paučina	6,0	6,0
14.	Bogaje -Kočina	3,0	3,0
15.	Skarepača-Repišta	3,5	3,5
16.	Skarepača-Madžarev laz-Koljeno	1,5	1,5
17.	Bralićе-Dobro buče- Marin grob	3,5	3,5
18.	Đuranovića luke - Marin grob	1,5	1,5
19.	Gusnice-Honsiće-Zloglavlje-G.Lovnica	3,0	3,0
20.	Sređani-Seošnica	1,2	1,2
21.	Rožaje-Šušteri-Klanac	3,2	3,2
22.	Rožaje-Subabe-Vodenice	3,0	3,0

23.	Ibarac-Peškoviće	4,0	4,0
24.	Dimiškin most-Bačevac-Seošnica	2,0	2,0
25.	T.luka-Honsiće-Lokve-Vlahovi-Musina jama	15,0	15,0
26.	Bać(od magistrale-Jelićeva česma-MurićiKurbardovići)	4,0	4,0
27.	Bać (od magistrale -srednja livada)	3,5	3,5
28.	Teferič-Giljevo polje	3,0	3,0
29.	Njeguš-Giljevo polje	2,5	2,5
30.	Gornji Besnik-Beluha	4,0	4,0
31.	Budan-Redžovići	0,6	0,6
32.	Biševo(Crnokrpe-Breza-Ravnice-Lazine)	2,5	2,5
UKUPNO		**95,6**	**95,6**

Dužina i gustina lokalnih puteva ukazuju da Opština Rožaje ima razgranatu lokalnu putnu mrežu, što je karakteristično za opštine na sjeveru Crne Gore.

12. Slika: Postojeće stanje saobraćaja

Stepen motorizacije

S obzirom da se na registarske tablice registruju vozila samo iz opštine Rožaje podaci o broju registrovanih vozila za 2018 i 2019 su prikazani u sljedećoj tabeli.

Tabela - Broj registrovanih motornih i priključnih vozila u periodu od 01.01.2018 do 31.12.2019 po godinama

	BROJ REGISTROVANIH MOTORNIH I PRIKLJUČNIH VOZILA U PERIODU OD 01.01.2018. DO 31.12.2019. GODINE												
GODINA	OPŠTINA	MOTOCIKL	PUTNIČK1 AUTOMOBIL	KOMBI	AUTOBUS	TERETNA VOZtLA	SPECIJALNA 1RADNA VOZILA	VUČENA VOZILA	PRIKLJUČNA VOZILA	POLJOPRIVREDNI TRAKTOR!	UKUPNO	PA/1000	Voz/1000
2018	RO	12	4 609	49	51	221	29	133	198	-	5 302		
			4609/22.964								5302/22.964	201PA	231voz
2019	RO	18	4 813	47	53	243	25	176	247	5	5 627		
			4813/22.964								5627/22.964	209PA	245voz

Stepen motorizacije se iskazuje u jedinicama vozila/1000stanovnika (PA/1000stanovnika) i jedinicama stanovnika/vozilu. Stepen motorizacije na teritoriji opštine Rožaje 2018 godine (broj stanovnika 22964) iznosi 231voz/1000 stanovnika, odnosno 201PAI1000s tanovnika, a 2019 godine (broj stanovnika 22964) iznosi 245 voz/1000 stanovnika, odnosno 209PA/1000 stanovnika.
Stepen motorizacije 2023 godine (broj stanovnika 25.247) iznosi 270voz/1000 stanovnika, odnosno 230PAI1000stanovnika.

Stepen motorizacije 2018 godine na teritoriji Crne Gore (broj stanovnika 620029, broj registrovanih vozila 235385, broj registrovanih putničkih automobile 206453) iznosio 380voz/1000stanovnika, odnosno 333PA/1000stanovnika, a 2019 godine (broj stanovnika 620029, broj registrovanih vozila 249301, broj registrovanih putničkih automobile 217959) iznosi 402voz/1000st, odnosno 351PA/1000st.

Mreže gradskih saobraćajnica
Saobraćajna mreža u gradu je već formirana i izgrađena, te poboljšanje u funkcionisanju saobraćaja treba tražiti u boljoj regulaciji i novim trasama u skladu sa tendencijama širenja prigradskih naselja razmještajem društvenih i privrednih djelatnosti. Mreža soabraćajnica u gradu prilagođena je uslovima koje je diktirao prolazak magistralnog puta kroz sredinu naselja. Danas magistrala pri prolasku kroz grad ima karakter tranzitne i gradske saobraćajnice sa mješovitom strukturom saobraćaja (pješaci, biciklisti, dostava i sl).

Veze kroz grad u podužnom pravcu predstavljaju Ulica 30.septembar i Ulica Maršala Tita koja se prolazeći ispod magistrale nastavlja u put za Ibarac i novoizgrađena Ulica Jaha Kurtagića na lijevoj obali Ibra. Takođe je značajna i Ulica Rifata Burdžovića koja predstavlja dio regionalnog puta za Peć na koju se veže nekoliko poprečnih ulica na desnoj strani obale Ibra. Ostale saobraćajnice u gradu čine mrežu poprečnih veza i uvode spoljne puteve u gradsko tkivo.

Takođe se može zaključiti da su pojedini profili ulica izmijenjeni i izgrađeni u manjim gabaritima nego što je to bilo planirano GUP-om. Analizom postojeće ulične mreže može se

zaključiti da značajan dio saobraćajnica može da ostane u postojećim gabaritima, jer su isti po mišljenju obrađivača daleko primjereniji nego planirani. Osim pomenutih razloga postoji i poseban razlog gusto izgrađene zone stanovanja (stepen izgrađenosti i indeks zazetosti na terenu) tim prije što se radi o nekim djelovima GUP-a gdje su tereni veoma strmi i gdje je zbog zemljanih radova za realizaciju ulice velikog gabarita potreban daleko veći prostor nego što je dimenzijama iz GUP-a predviđeno. Izmjenama i dopunama GUP-a iz 2008 proširene su granice postojećeg GUP-a iz 1993.godine. Ovim GUP-om planirana je prva faza obilaznice i data njena trasa. Što se tiče ostalih saobraćajnica sve je ostalo isto kao u GUP-u iz 1993 godine s tim što je usljed pomjeranja-proširenja granica zahvata u prostoru povećana dužina nekih saobraćajnica koje prolaze kroz novoplanirani prostor. Tako se dužina magistrale u okviru novog GUP-a povećava za 0,5km, dužina regionalnog put za Peć za 3,2km, put za Lovnicu za 2,5km i regionalni put za Biševo za 0,9km.

U odnosu na površinu potrebnu za stacionarni saobraćaj koja je bila planirana GUP-om iz 1993.godine (P_p=5,2ha) vrlo malo prostora je realizovano u ove svrhe na osnovu čega se može zaključiti da je ovo jedan veoma veliki komunalni problem koji je potrebno što hitnije rješavati.

Javni saobraćaj

Jedini vid javnog putničkog saobraćaja u Rožajama predstavlja autobuski saobraćaj. Veliki broj magistralnih autobuskih linija prolazi kroz ovo područje. Autobuska stanica je smještena u užem području grada, iznad magistrale. Ovakav položaj autobuske stanice povoljan je zbog prihvatljivih nastajanja pješačenja, ali je istovremeno i nepovoljan zbog magistrale koja je odvaja od grada. Postojeći kapaciteti autobuske stanice zadovoljavaju sadašnje potrebe.

Međumjesni saobraćaj se obavlja na relaciji Rožaje - MZ sa stajalištima.

Veza između autobuske stanice i grada bez ukrštanja sa magistralom riješena je pješačkim tunelom ispod magistrale kod Doma zdravlja.

Javni saobraćaj između opštinskog centra i većih naselja na ruralnom području lokalnim putevima ne odvija se zbog neuslovnih elemenata ovih puteva.

Saobraćaja u mirovanju

Veliki komunalni problem predstavlja nedostatak prostora za parkiranje u centru posebno u ljetnjoj sezoni. Bez obzira što Rožaje nije veliki grad ni po broju stanovnika ni po površini koju zahvata problem stacionarnog saobraćaja u njemu je veoma izražen, jer je veliki dio gradske površine već zaposjednut.

Sadašnji kapaciteti za parkiranje u centru se kreću između 250-300 mjesta što nije dovoljno sa aspekta iskazanih potreba.

Stepen motorizacije danas iznosi 270voz/1000st, odnosno 230PA/1000stanovnika) a u zoni šireg centra je potrebno između 400 i 500 parking mjesta.

Potreban broj parking mjesta dimenzioniše se na osnovu zahtjeva dvije kategorije korisnika, vlasnika vozila u stambenim zonama i korisnika centralnih sadržaja. Prilikom izgradnje kolektivnih stambenih objekata nije se vodilo računa o tome da je potrebno predviđeti po jedno mjesto u garaži ili na parkingu za svaki stan. Kod individualne stambene izgradnje stacioniranje vozila je djelimično riješeno i obavlja se na parceli ili u objektu vlasnika.

Sadašnje potrebe na području GUR-a za stacioniranje putničkih automobila procjenjuju se na oko 3500 mjesta.

Pješački saobraćaj
Kretanje pješaka je osnovni vid kretanja u gradu veličine Rožaja. Pretpostavlja se da se pješice obavi oko 75% svih kretanja u gradu. Pješaci se moraju prostorno ili vremenski odvojiti od tokova motornog saobraćaja. Dio saobraćajnica na gradskom području je opremljen sa trotoarima, a ovaj sistem se dopunjava mrežom izgrađenih pješačkih staza. U užem i širem gradskom jezgru ima nekoliko zona namijenjenih pješacima.

U prethodnom periodu izgrađena je pješačka staza duž magistrale na dionici Dimiškin most-Ibarčanski most koja povezuje naselje Suho Polje i Centar grada. Zatim duž Ulice Maršala Tita, od zgrade opštine do raskrsnice sa Ulicom Ibarska. Takođe duž Ulice 30 septembar je izgrađena pješačka staza sa lijeve strane, a planira se i izgradnja sa desne strane. Isto tako u užem gradskom jezgru između Ulice 30 Septembar i Ulice 13 Jul, definisana je stalna pješačka zona - gradski trg sa miješanom upotrebom, koja uključuje poseban režim isključljivo za dostavna vozila. Prilikom rekonstrukcije Ulice Karavanski Put, izgrađena je i pješačka staza. Izgrađena je i pješačka kominikacija-stepenište od Ulice 30 Septembar do Ulice Rifata Burdžovića koja povezuje dio naselja Bandžovo Brdo sa centrom.Takođe su izgrađene i pješačke komunikacije između Ulica 13 Jul i Karavanski Put, Ulica Sarajevska i Ulica Karavanski Put. Svi prelazi pješaka preko magistrale regulisani su horizontalnom signalizacijom, a neki su denivelisani. Trenutno je izgrađen jedan pješački prolaz ispod magistrale i to pješački tunel kod Doma zdravlja).

Biciklistički saobraćaj
Trenutno u gradu ne postoje posebne biciklističke staze.

Stanice za snabdijevanja gorivom
Benzinske pumpe su locirane obodom zahvata GUR-a u gradskim zonama i van GUR-a, sa orjentacijom na magistralni put M–5. U gradu, jedna je na putnom pravcu M-5, Rožaje-Berane, a druga na putnom pravcu Rožaje-Ribariće. Takođe postoje i dvije van grada i to jedna je na putnom pravcu M-5, Rožaje-Berane, na udaljenosti cca 10km od centra, a druga je na putnom pravcu Rožaje-Ribariće na udaljenosti cca 6km od centra grada.

Servisi za tekuće održavanje motornih vozila nalaze se u opštinskom centru po obodu zone.

11.2. ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Kroz područje Opštine Rožaje prolazi 400kV dalekovod “Ribarevine-Peć 3” i 110kV dalekovod “Berane-Rožaje” koji radi pod 35kV naponom.

Rožaje je povezano sa Beranama i dalje u Crnogorski elektro-energetski prenosni sistem. Osnovni primarni vod limitira permannetnu snadbjevenost električnom energijom, jer na prostoru opštine Rožaje nije obezbijeđen kriterijum „n-1“ sigurnosti napajanja potrošača na prenosnom naponskom nivou.
Budući razvoj – privredne i druge strukture, zahtjevaće dvosmjerno napajanje, pa će biti potrebna i planska koncepcija takvih rešenja.
Pogotovo će to biti neophodno za formiranje buduće planinsko-turističke strukture, za koju postoje razvojni resursi.

Snadbjevanje energentima - Elektro energijom Rožaje se snadbjeva iz državnog energetskog sistema. Naftnim derivatima Rožaje je dobro snadbjeveno.
Za toplotnu energiju, dominantno se koristi električna struja i drvo kao energent, u većini javnih, posebno školskih objekata, koristi se plin, tečno gorivo D-2. U manjem broju još uvijek ugalj.

Elektrodistribucija Rožaje na svom konzumnom području snabdijeva svoje potrošače električne energije sa dvije trafostanice 35/10 kV, 2x4 MVA i to:

- Trafostanica 35/10KV,2x4 MVA ,koja se nalazi u Rožajama i
- Trafostanica TS 35/10 KV,2x4 MVA, Zeleni.

Izvorna trafostanica za elektro snabdijevanje potrošača u Rožajama je TS 110/35kV, Rudeš, koja se nalazi u Beranama. Veza između ove dvije trafostanice je ostvarena jednim dalekovodom 110 kV, rađenim na željezno rešetkastoj konstrukciji koja nosi provodnike 3x150mm2Al-če+35mm2. Dalekovod je dimenzionisan, na skoro čitavoj trasi ,do četvrtog stuba iz pravca Rožaja, za naponski 110kV napon, ali sada zbog neizgradjene trafostanice 110/ 35 kV u Rožajama radi pod naponom 35 kV.

U prostornom konceptu razvoja energetske infrastrukture PP CG dalekovod Berane-Rožaje sa lokacijom TS Rožaje, odnosno njegov koridor treba sačuvati i kroz prostorno-plansku dokumentaciju Opštine Rožaje.
Veza od Berana do Rožaja je jednostrana i jednostruka, pa je sigurnost elektro napajanja neizvjesna. Zbog toga razloga treba tražiti i rješavati rješenja za dvostano napajanje ovog konzuma oslanjajući se, dugoročno, na postojeći Rožajski energetski hidro potencijal, a kratkoročno, zatim i na EES Srbije.
Naravno, povezivanje ova dva sistema bi bilo od višestrukih interesa obje države.

U prostornom konceptu razvoja energetske infrastrukture PP CG dalekovod Rožaje –Tutin odnosno njegov koridor treba sačuvati i kroz prostorno-plansku dokumentaciju Opštine Rožaje ukoliko se formira trafostanica Tutin u Srbiji.
Ukupno instalisani kapaciteti na 35kV naponu iznose16 MVA.

Trafostanica 35/10kV, 2x4MVA Rožaje
Trafostanice 35/ lo kV Rožaje je izgrađena 1965.godine i na 35kV strani ima pet 35kVaćelija, Minelove proizvodnje, od kojih su dvije dovodno-odvodne, dvije trafo i jedna mjerna ćelija. Na 10kV strani, se preko 10 aktivnih, zasebnih 10 kV kablovskih izvoda, položenim kabalovima različitih tipova i presjeka, koji nakon izlaska iz trafostanice prelaze u nadzemnu 10kV mrežu ukupne dužine 57,895km obezbeđuje snabdijevanje potrošača električne energije Napajanje potrošača je ostvareno preko 79 trafostanice 10,04 kV, različitog vlašnistva, karakteristika i tipova, čija ukupna instalisana snaga na naponskom nivou 0.4kV iznosi 28,40. MVA.

Trafostanica 35/10kV 2x4MVA Zeleni
Trafostanice 35/ 10 kV Zeleni je izgrađena 1986.godine i na 35kV strani ima pet 35kV ćelija, od kojih su dvije dovodno-odvodne, dvije trafo i jedna mjerna ćelija. Na 10 kV strani se preko pet aktivnih, deset kilovotnih izvoda, od kojih je jedan nadzemni, a ostali kablovski, različitih karakteristika, tipova i presjeka koji, nakon izlaska iz kruga elektrodistribucije, prelaze u nadzeme. Napajanje je ostvareno preko 75 distributivnih trafostanica čija je ukupna instalisana snaga na 0,4 kV nivou 12,28 MVA.

Uvidom u izmjereno opterećenje TS 35/10 kV (Tabela 1), prema *Planu razvoja distributivne mreže Crnogorskog elektrodistributivnog sistema (2020 - 2029)* može se uočiti da TS 35/10kV nijesu preopterećena, već da su opterećene ispod 70%.

Tabela 1. Pregled mjerenja opterećenja TS 35/10 kV Rožaje I TS 35/10 kV Zeleni

Naziv TS	Sn [kVA]	Pmax [kW]	Qmax [kVAr]	Opterećenost
Rožaje	8000	5181.75	945	66%
Zeleni	8000	1869	447,75	24%

Na osnovu mjerenja napona u TS 35/10 kV može se uočiti da su naponi u 35 kV mreži tokom godine konstantno u propisanom opsegu za navedene TS.

U *Planu razvoja distributivne mreže Crnogorskog elektrodistributivnog sistema (2020 - 2029)* dostavljeni su statistički podaci o prekidima napajanja u 35kV mreži. Dostavljeni podaci obuhvataju period od dvije godine: 2016 i 2017 godinu. Nažalost, ovaj period nije dovoljan za formiranje pouzdanog seta ulaznih podataka. Ipak, bez obzira na to data je statistička obrada podataka i proračun parametara pouzdanosti.

Tabela 2.Statistički podaci o prekidima napajanja TS 35/10kV Rožaje I TS 35/10kV Zeleni

TS	Broj potrošača	2016 godina		2017 godina	
		Broj prekida	Trajanje prekida (min)	Broj prekida	Trajanje prekida (min)
Rožaje	5323	12	662	17	1162
Zeleni	2200	17	2098	24	1714

U cilju dobijanja tačnijih ulaznih podataka i rezultata proračuna potrebno je uzeti u obzir duže vremenske periode. Takođe, evidencija podataka o kvarovima i prekidima napajanja potrebni su kako bi se izbjegle greške i omogućile tačnije analize.

U *Planu razvoja distributivne mreže Crnogorskog elektrodistributivnog sistema (2020 - 2029)* dat je proračun pokazatelja pouzdanosti orijentisananih potrošaču po TS i to:
- SAIFI – Indeks prosječne učestanosti prekida napajanja u sistemu
- SAIDI - Indeks prosječnog trajanja prekida napajanja.

Kriterijum za ocjenu vrijednosti pokazatelja pouzdanosti je na osnovu izvještaja CEER (Council of European Energy Regulators) za 2016 godinu koji obuhvata 27 članica EU. Vrijednosti pokazatelja pouzdanosti se kreću u sledećim opsezima: SAIFI = 0,4 – 6 pr./potr. SAIDI =20 – 1000 min./potr

Na osnovu prikazane analize može se zaključiti da su pokazatelji pouzdanosti TS-a 35/10kV Rožaje i TS 35/10kV Zeleni na zadovoljavajućem nivou, što ne isključuje potrebu da se dodatnim aktivnostima postignu bolje vrijednosti.

Tabela 3. Proračun pokazatelja pouzdanosti za TS 35/10 kV Rožaje I TS 35/10 kV Zeleni

TS	Broj potrošača	2016 godina		2017 godina	
		SAIFI (pr./potr.)	SAIDI (min./potr.)	SAIFI (pr./potr.)	SAIDI (min./potr.)
Rožaje	5323	0,0023	0,124	0,0032	0,218
Zeleni	2200	0,007717	0,954	0,0109	0,779

Mreža nazivnog napona 10kV je dominantno vazdušna.

Kako je značajna dužina 10 kV mreže po TS 35/10 kV Rožaje I TS 35/10 kV Zeleni, a pošto je opterećenje TS 35/10 kV Zeleni nisko to njene pogonske karakteristike nijesu nepovoljne. Nešto veće dužine mreže od crnogorskog prosjeka karakterišu TS 35/10 kV Rožaje.

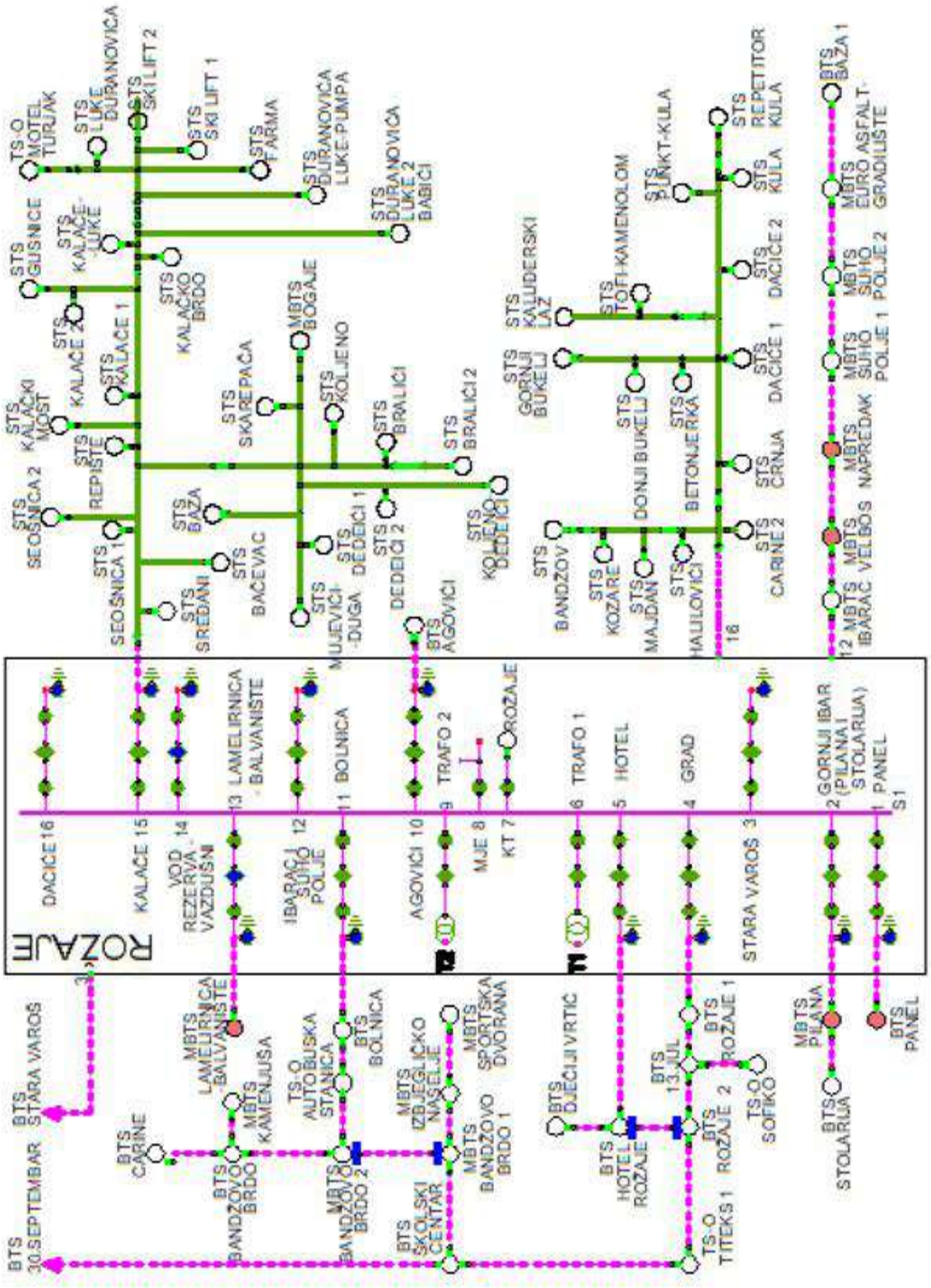
Tabela 4. Dužina 10 kV mreže po TS 35/10 kV Rožaje I TS 35/10 kV Zeleni

Naziv	**Kablovski vod (km)**	**Vazdušni vod (km)**	**Ukupno (km)**
TS 35/10 kV Rožaje	17,02	43,65	60,67
TS 35/10 kV Zeleni	1,3	81,508	82,808

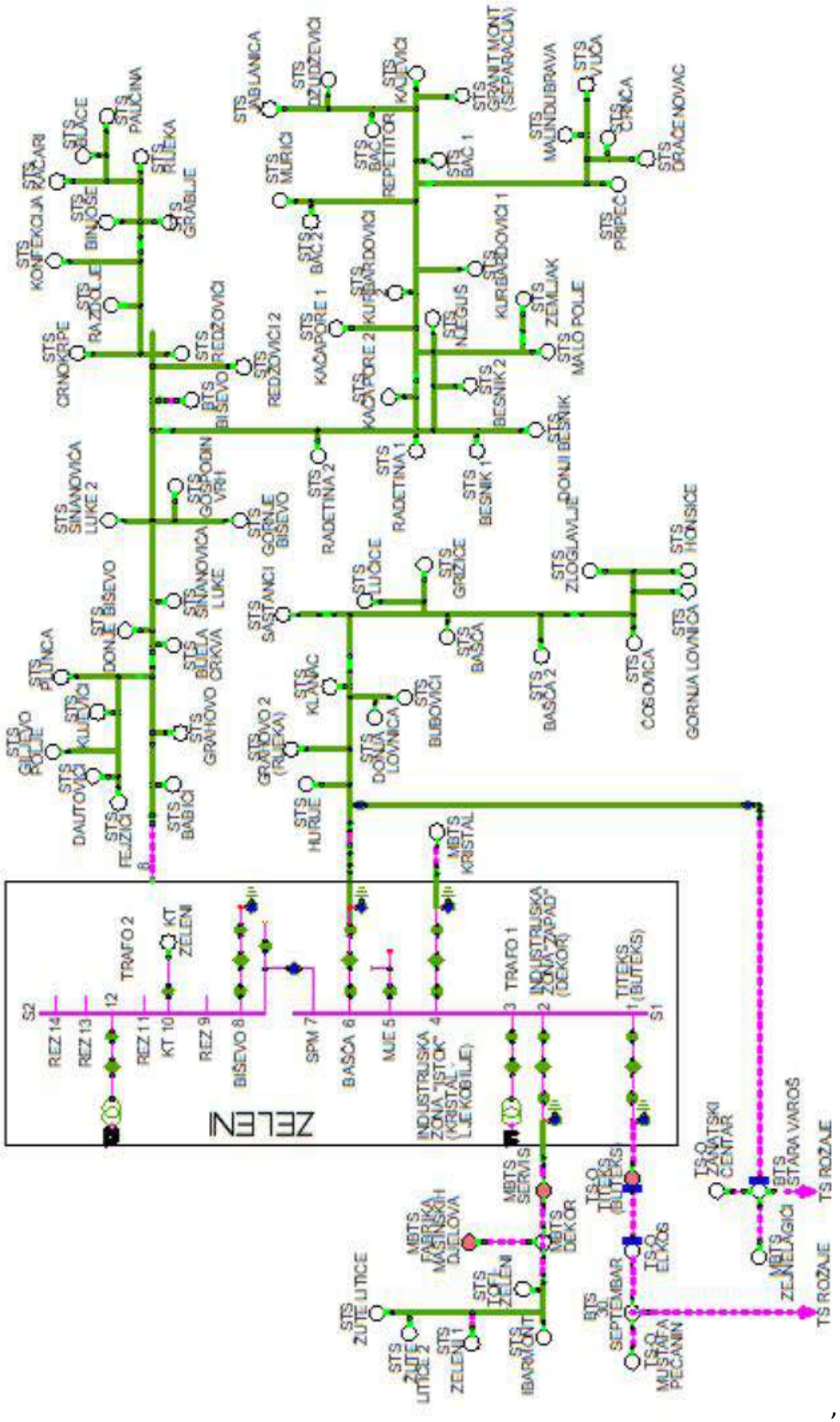
Iz svih trafostanica 10/04kV, ukupne instalisane snage 40,680 MVA, i ukupnog broja, na konzumnom području, od 154 trafostanice preko niskonaponske mreže različitih tehničkih karakteristika, vlasnika i mogućnosti je obezbijđeno elektrosnabdijevanje za potrošača električne energije.

Na slici 1 i slici 2 prikazane je su jednopolne šeme TS 35/10kV Rožaje i TS 35/10kVZeleni.

Slika 1. Jednopolna šema TS 35/10kV Rožaje

Slika 2. Jednopolna šema TS 35/10kV Zeleni

PLAN

Ciljevi razvoja elektroenergetske infrastrukture su neposredno vezani za ukupne ciljeve razvoja i definisani su kroz zahtjeve za podmirenjem postojećih potreba i stvaranjem uslova za buduće potrebe razvoja naselja i privrede Opštine. Osnovni cilj razvoja elektroenergetske mreže je:

- da potrošači dobijaju kvalitetnu električnu energiju;
- sigurnost napajanja potrošača električnom energijom;
- da tehničke karakteristike prenosnih i distributivnih vodova budu takve da se prekidi u snabdijevanju energijom svedu na najmanju mjeru;
- da potrošnja električne energije bude u tolerantnim granicama i da se vodi takva politika cijena električne energije da se ona što manje troši, a da se koriste drugi vidovi energije za potrebe potrošača;
- da se smanje gubici električne energije.

Glavni pokretači energetske potražnje, kako na globalnom tako i na lokalnom nivou, su rast broja stanovnika, ekonomski i tehnološki razvoj i cijene energenata.

Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2030.g. određuju se:

1. Dugoročni razvojni ciljevi i smjernice za razvoj snabdijevanja i zadovoljavanja potrošnje energije uz uvažavanje tehnoloških i ekonomskih kriterijuma, u skladu sa uslovima zaštite životne sredine.
2. Pravci razvoja energetske infrastrukture i mjere za podsticanje korišćenja obnovljivih izvora energije i povećanje efikasnosti korišćenja energije.
3. Dugoročna projekcija ukupnog energetskog bilansa države, dinamika i način ostvarivanja i praćenja razvojnih ciljeva, kao i ocjena njihovih efekata.
4. Drugi ciljevi i elementi od značaja za utvrđivanje i sprovođenje energetske politike u skladu sa zakonom.
5. Okvirna finansijska sredstva za realizaciju strategije.

Načela urbanističkog i prostornog planiranja elektroenergetskih mreža grada ili reona grada, svode se na zadovoljavanje opštih ciljeva razvoja urbanih cjelina. To predstavlja skup više uslova i povezanih zahtjeva, kao što su:

- privredni, društveni i demografski rast,
- prirodne mogućnosti za razvoj koje utiču na gustinu stanovanja i koeficijent izgrađenosti,
- porast društvenog i ličnog standarda,
- poboljšanje ekonomskih uslova življenja,
- zadovoljavanje potrebe neposrednih korisnika gradskog prostora kao i poboljšanje standarda urbane opreme, poboljšanje standarda stanovanja i poboljšanje komunalnog standarda.
- obezbijediti povećanje energetske efikasnosti u svim segmentima korišćenja energije (saobraćaj, domaćinstva, industrija i privreda).
- savremena tehnička rješenja i oprema i
- važeći standardi, propisi i preporuke.

Generalno gledajući, nakon analize postojećeg stanja mreže, bez obzira na režim rada, potrebno je riješiti probleme vezane za planiranje i razvoj elektroenergetske mreže ovog područja kroz programe razvoja mreže, prostorne planove i planove nižeg reda.

Ovim Planom se štite postojeći i potencijalni koridori dalekovoda i TS definisani prostornim konceptom razvoja energetske infrastrukture PP CG: dalekovod 400kV "Ribarevine-Peć 3", dalekovod 110 kV Berane - Rožaje sa lokacijom TS Rožaje i dalekovod Rožaje –Tutin ukoliko se formira trafostanica Tutin u Srbiji.

Prostorno-urbanističkim planom Opštine Rožaje štite se postojeći koridori dalekovoda 35KV, 10 KV i NNM 0,4 KV i lokacije TS 35/10.4kV i TS 10/0,4kV na čitavom prostoru teritorije Opštine Rožaje.

Planirani prostorni koncept uvažava slijedeće elemente-ciljeve:

- Rožajski elektroenergetski konzum je obezbijeđen sa trafostanicama 35/10KV,2x4 MVA (Centar i Zeleni). Prioritetno je povezivanje ove dvije TS-ce kablovskim prstenom 10 KV, kako bi se instalisana rezerva u TS Zeleni mogla koristiti u preraspodjeli opterećenja i stabilnijem snabdijevanju konzuma cijele Opštine, kao i povećanje instalisanih snaga na 35 kV nivou odnosno zamjeni energetskih transformatora u fazma na TS 35/10 kV Rožaje i Zelene na 2 x 8 MVA.
- Instalisani kapaciteti postojećih TS su veći od prosječne godišnje potrošnje u prethodnih deset godina, što ukazuje da je planiranje, izgradnja i prostorna distribucija istih bila u skladu sa projekcijom razvoja konzuma Opštine Rožaje. Rezerve u postojećim TS, koje se mogu postići promjenama njihovih teh. karakteristika obezbjeđuju najracionalnij način prilagođavanja TS projektovanom razvoju područja koje snadbijevaju el. energijom.
- U vremenu obuhvata iskoristiti prirodni potencijali opštine u iskorišćavanju alternativnih izvora energije posebno sunca u domaćinstvima i turističkim objektima kao dopunska energija, što će uticati na smanjenje učešće potrošnje el. energije ovog konzuma.

Planirani koncept elektroenergetike ima za cilj da obezbijedi stabilno i dugoročno razvojne potrebe opštine.

Planirani koncept obuhvata:

1. Podizanje postojećeg naponskog nivoa – dalekovoda Berane - Rožaje sa 35 kV na 110 kV,
2. Izgradnja TS 110/35kV Rožaje,
3. Izgradnja TS 35/10 kV snage 2x4MVA na lokalitetu Crnja.
4. Povećanje instalisanih snaga na 35 kV nivou odnosno zamjena energetskih transformatora na TS 35/10 kV Rožaje i TS 35/10 kV Zelene na 2 x 8 MVA,
5. Izgradnja 35 kV kablovskih vodova kojim se povezuju izvorna TS 110/35kV sa postojećim TS 35/ 10 kV (Rožaje, Zeleni) i planiranom TS 35/ 10 kV (Crnja),
6. Povezivanje 35 kV kablovskim vodovima postojećih TS 35/ 10 kV (Rožaje, Zeleni) i planirane TS 35/ 10 kV (Crnja),
7. Prelazak radijalne 35 kV i 10 kV u prstenatu mrežu radi obezbjeđenja stabilnog i pouzdanog sistema snabdijevanja i zadovoljenja kriterijuma stabilnosti n-1,
8. Stvaranje prstenaste mreže na naponskom nivou 0,4 kV.
9. Izmjenama tehničkih karakteristika postojećih kapaciteta TS, gdje je to moguće.
10. Izgradnjom novih TS 10/0,4kV,
11. Rekonstrukcijom postojećih nadzemnih dalekovoda i NN mreža i izgradnjom novih – kablovskih, prema potrebama područja. Kablovski vodovi na svim naponskim nivoima su obavezni u urbanom području.
12. Projektovanjem i korišćenjem standardne-tipizirane opreme i materijala.

I ovako planiran osnovni elektroenergetski sistem opštine je nepouzdan, jer se napaja iz jednog pravca čime nije zadovoljen osnovni kriterijum stabilnosti n-1. Iz tog razloga preduslov projektovanog razvoja opštine je obezbjeđenje napajanja konzuma opštine ili iz još jednog pravca ili novog hidroenergetskog izvora sa lokalnog područja.

Projekat čija realizacija se očekuje u sistemu EMS-a jeste TS 110/20kV Tutin (Republika Srbija) i koji bi posebno trebalo razmatrati u kontekstu povezivanja sa sistemom Crne Gore. Naime, kao nastavak ovog projekta, EMS je uzeo u razmatranje još jedan projekat, a to je DV 110kV Tutin – državna granica (TS Rožaje (ME).

Pri planiranju novih objekata potrebno je za postojeće i planirane vodove i trafostanice, prenosa i distribucije elektroenergetske infrastrukture u zahvatu ovog plana sačuvati koridore I lokacije od drugih zahtjeva i korišćenja koje su u suprotnosti ili ometaju predvidjenu upotrebu, a sve u skladu sa Pravilnikom o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1kV do 400kV (“Službeni list SFRJ”, broj 95/88 i (“Službeni list Crne Gore”, broj 18/92) i Pravilnikom o granicama izlaganja elektromagnetnim poljima (“Službeni list Crne Gore”, broj 06/15 i 09/15).

Prema postojećoj praksi i pozitivnom iskustvu kod nas, kao i pravilima operatora prenosnih sistema zemalja u okruženju minimalna širina koridora za dalekovod 110kV iznosi 40m (po 20m sa obije strane ose dalekovoda), a minimalna širina koridora za dalekobvod 400kV iznosi 70m (po 35m sa obije strane dalekovoda).

Pošto je planom predviđena mogućnost izgradnje DV 110kV Rožaje -Tutin (Republika Srbija) to je data trasa iz PP CG, ali se ostavlja mogućnost njene promjene, a samim tim I zaštitnog koridora ovog dalekovoda.

Širina zaštitnog koridora za dalekovode 35 kV je min 20m (obostrano po 10m od ose dalekovoda),a za dalekovod 10 kV je min 10m (obostrano po 5m od ose dalekovoda).

Pri izgradnji objekata pridržavati se propisa o minimalnom rastojanju od vodova pod naponom prema važećim prorisima koji tretiraju ovu oblast. Za dobijanje odobrenja za izradnju objekata u blizini vodova navedenog naponskog nivoa potrebno je pribaviti saglasnost od nadležnog preduzeća za prenos ili distribuciju električne energije, koje će kao subjekat koji koristi elektroenergetske objekte utvrditi uslove za izgradnju.

Ukoliko se ukaže potreba za izmiještanjem elektroenegetskih objekata, investitor je dužan da podnese zahtjev vlasniku elektroenergetskih objekata za izdavanje tehničkih uslova za izmiještanje elektroenergetskog objekta (ukoliko postoji mogićnosti),kao i da zaključi ugovor o finansiranju i drugim međusobnim pravima i obavezama u vezi eventualnog izmiještanja energetskog objekta.

Orijentacione površine za planiranje i projektovanje objekata elektroenergetske infrastrukture su: TS 110/35 kV: 2 – 3 ha i TS 35/10kV: 1 ha.

Tačne lokacije planiranih TS 110/35kV i TS 35/10kV odrediti u skladu sa tehničkim propisima i zahtjevima CGES-a i Operatora distributivnog sistema.

Prilikom lociranja i izgradnje dalekovoda poštovati sledeće uslove:

- Trase dalekovoda ne smiju voditi preko objekata sa zapaljivim i eksplozivnim materijalom;
- Nije dozvoljeno vođenje dalekovoda preko nadzemnih objekata u kojima se nalazi lako zapaljiv materijal (skladišta benzina, ulja, eksploziva i sl.). Na prolazu pored navedenih objekata horizintalna sigurnosna udaljenost jednaka je visini stuba uvećanoj za 3m, a mora iznositi najmanje 15m;
- Prilikom izgradnje elektroenergetskih vodova voditi računa kod ukrštanja sa drugim objektima infrastrukture (telekonunikacioni vodovi, magistralni i regionalni putevi, željezničke pruge i postrojenja).
- U slučaju izgradnje elektroenergetskih vodova preko stambenih i javnih površina treba obezbjediti minimalnu sigurnosnu visinu i minimalnu sigurnosnu udaljenost od pomenutih objekata (električna sigurnost).

Pri projektovanju i izgradnji trafostanica 10/0.4kV opremu tipizirati u skladu sa tehničkim propisima i zahtjevima Operatora distributivnog sistema.

Trafostanice 10/0,4kV treba da budu bar jedan put prolazna na strani srednjeg napona sa srednjenaponskim postrojenjem u SF6 tehnologiji.

Pri planiranju TS 10/0,4kV potrebno je obezbjediti prostor za tu namjenu sledećih dimenzija: 7,02 x 5,60m za TS 1x1000 kVA, odnosno 7,54 x 6,71m za TS 2x1000 kVA. TS 10/0,4kV se ne ograđuju i nemaju zaštitnu zonu.

Predvidjeti faznu izgradnju novih trafostanica TS 10/0,4kV sa planirana dva transformatora u skladu sa potrebama povećanja konzuma, a maksimalno do njihove projektovane snage.

Zidovi TS 10/0,4kV treba da budu sa ugrađenim zvučno-izolacionim materijalom koji će ograničiti nivo buke. Za TS 10/0,4kV propisan je maksimalni nivo buke od 30db danju i 35db noću.

Zbog spriječavanja negativnog uticaja na životnu sredinu u slučaju havarija usled izlivanja transformatorskog ulja, potrebno je ispod transformatora izgraditi kade ili jame za skupljanje ulja (za uljne transformatore).

Svim trafostanicama 10/0,4kV potrebno je obezbjediti pristupni put minimalne širine 3m do najbliže javne saobraćajnice za pristup teretnog vozila.

Ukoliko se TS 10/0,4 kV gradi na javnoj površini u zoni raskrsnice, njen položaj mora biti takav da ne ugrožava preglednost i bezbjednost kretanja svih učesnika u saobraćaju.

Do trafostanica 10/0,4kV planirana je izgradnja priključne elektroenergetske vodove 0,4kV i 10kV u vidu podzemnih i nadzemnih vodova.

Predviđena je mogućnost izgradnje nadzemne elektrodistributivne mreže na način da na istim stubovima bude moguća izgradnja mreže različitih naponskih nivoa u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.

Trafostanice 10/0,4kV se mogu graditi u okviru objekata na građevinskoj parceli ili na slobodnom prostoru u okviru bloka.

Objekat za smještaj TS 10/0,4kV može biti montažni ili zidani.

Za sve TS 10/0,4kV u urbanom području mora biti zadovoljen uslov pouzdanosti napajanja (n-1), trase 10kV kablova moraju biti u skladu sa tim.
U zonama industrije i servisno-radnim zonama TS 10/0,4kV mogu se graditi u objektu u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika, na slobodnom prostoru u okviru kompleksa pojedinačnih korisnika ili na javnoj površini, kao objekat ili stubna trafostanica.

Za sve trafostanice (postojeće i planirane) predvidjeti mogućnost buduće rekonstrukcije u smislu povećanja kapaciteta i pouzdanosti, a u skladu sa zahtjevanim potrebama konzuma i u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.

Ukoliko zbog stanja i dotrajalosti opreme nije moguća ili ekonomski isplativa rekonstrukcija postojeće TS predviđa se mogućnost izgradnje nove u blizini ili na mjestu iste koja bi je zamijenila, a u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.

Izgradnju novih elektroenergetskih objekata (EEO) potrebne snage i uklapanje u elektroenergetsku visokonaponsku, srednjenaponsku i niskonaponsku mrežu izvesti prema važećim tehničkim propisima i uslovima Operatora distributivnog sistema.

Prilikom definisanja trasa podzemnih kablovskih vodova, potrebno je voditi računa da iste, ako je to moguče, prate saobraćajnice i da se ugrađuju u zoni trotoara i u zonama koje su u vlasništvu opštine ili države.

Trase 35kV i 10kV vodova i lokacije TS 35/10kV I TS 10/0,4kV moguće je mijenjati uz saglasnost Operatora distributivnog sistema i rješavanje imovinsko-pravnih pitanja.

Za postojeće i planirane nadzemne vodove ostavlja se mogućnost rekonstukcije u smislu ugradnje zaštitne i upravljačke opreme u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.
Trase podzemnih kablovskih vodova, gdje god je to moguće, prate saobraćajnicu I planirani su u trotoaru.

Za postojeće i planirane vodove podzemne i nadzemne vodove ostavlja se mogućnost rekonstrukcije i izmještanja u smislu povećanja prenosne moći, u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.

Pod izmiještanjem postojećih i planiranih elektroenergetskih objekata (EEO) podrazumijeva se:

- Izgradnja novih elektroenergetskih objekata (EEO) potrebne snage sa uklapanje u postojeću elektroenergetsku VN (35kV), SN(10kV) i NN(0,4kV) mrežu u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;.
- Demontažu postojećih EEO moguće je izvršiti tek nakon izgradnje, uklapanja u postojeću elektroenergetsku (SN i NN) mrežu i puštanja u rad novih EEO.
- Ukoliko se ukaže potreba za izmiještanjem elektoenergetskih objekata, investitor je dužan da podnese zahtjev vlasniku elektroenergetskih objekata za izdavanje tehničkih uslova za izmiještanje elektroenergetskog objekta (ukoliko za to postoji mogućnost, kao i da zaključi ugovor o finansiranju i drugim međusobnim pravima i obavezama u vezi eventualnog izmiještanja elektroenergetskog objekta.

U slučaju izmiještanja postojećih elektroenergetskih objekata potrebno je pridržavati se odredbi čl. 220 Zakona o energetici.

Postojeće i planirane nadzemne vodove 35kV, 10kV i NN moguće je kablirati u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.

Niskonaponska mreža se izvodi kao kablovska podzemna i nadzemna standarnih presjeka provodnika u skladu sa glavnim projektima objekata i uslovima Operatora distributivnog sistema.
Duž saobraćajnica, prilaza i trotoara, pješačkih komunikacija, parking prostora, objekata potrebno je izvesti javnu rasvjetu.

Svim saobraćajnicama na području Plana treba odrediti svjetlotehničku klasu u skladu sa standardom EN 13201 i preporukama CIE (Publikation CIE 115, 2010.g.).- Međunarodna komisija za osvjetljenje (International Commission on Illumination) i na osnovu istih vršiti projektovanje osvjetljenja.
Svjetleća tijela namjenjena javnoj rasvjeti postavljati na stubove namijenjene za javnu rasvjetu ili zajedno sa niskonaponskom mrežom 0.4kV, gdje to uslovi dozvoljavaju. Javnu rasvjetu treba razvijati sa svjetiljkama tako da zadovolje standarde u pogledu osvjetljaja. Cjelokupnu rasvjetu izvesti svjetiljkama jedinstvenog i usklađenog tipa koje zadovoljavaju u pogledu energetske efikasnosti. Preporučuju se LED svjetiljke zbog svoje male potrošnje, dužeg vijeka trajanja i manjih troškova održavanja.
Posebnu pažnju posvetiti osvjetljenju glavnih i obilaznih saobraćajnica.

Napajanje instalacije javne rasvjete predviđeno je sa NN polja u TS 10/0.4kV, ili OJR kablovima standardnih presjeka (25 mm², 0,6/1 kV za ulično osvjetljenje i 16 mm²; 0,6/1 kV za osvjetljenje u sklopu uređenja terena) a upravljanje fotorelejom ili uklopnim satom. Obezbjediti mjerenje utrošene električne energije.

Za polaganje napojnih vodova važe isti uslovi kao i kod polaganja ostalih niskonaponskih vodova.

11.3. HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA
PROSTORNO URBANISTIČKI PLAN OPŠTINE
POSTOJEĆE STANJE

Opšti koncept Rožajskog vodovoda definisan je činjenicom da se oblast snabdijevanja vodom nalazi između 990 i 1.150 mnm dok se glavni izvor Vrelo Ibra nalazi na jugozapadu grada na 1.241 mnm i drugi izvor Grlja nalazi na jugu grada na 1.210 mnm.Ovakav položaj izvora u odnosu na grad omogućio je gravitaciono snabdijevanje grada kvalitetnom vodom bez upotrebe pumpi i predstavlja vrlo racionalno rješenje.Postojeći gradski vodovodni sistem čine kaptaže na dva izvora , tri rezervoara dvije prekidne komore i distributivna mreža.

Vodovodni sistem Opštine čini organizovani gradski i prigradski vodovodni sistem i manje organizovani grupni ili pojedinačni vodovodi na ruralnom području.

Opštinski centar-grad sa prigradskim naseljima
Grlja - ima srednji kapacitet 30 l/sec. Izvorište je kaptirano 1965.godine i sve do 1982. godine sa njega se snabdijevao najuži dio grada (domaćinstva, privreda i javne ustanove). Izvorište se nalazi na 1.210 mnm a udaljeno je 3,5 km jugoistočno od Grada. Maksimalna izdašnost zahvaćene vode je 20 l/sec, a minimalna 5 l/sec u ljetnjim mjesecima. Dužina cjevovoda je 3,2 km, cijevi su ACC prečnika 150 mm, bez rezervoara, te se voda koristi iz kapaciteta protoka vode kroz cjevovod. Kao tipično karstno vrelo karaktriše ga pojava mutne vode u znatnoj mjeri uz pojavu bakteriološkog opterećenja i nitrata. U pogledu radioaktivnosti, voda zadovoljava dozvoljenu graničnu vrijednost. Slivno područje izvora je nenaseljeno, ali je teren ogoljen i nije uspostavljena normativno propisana zona sanirtarne zaštite.

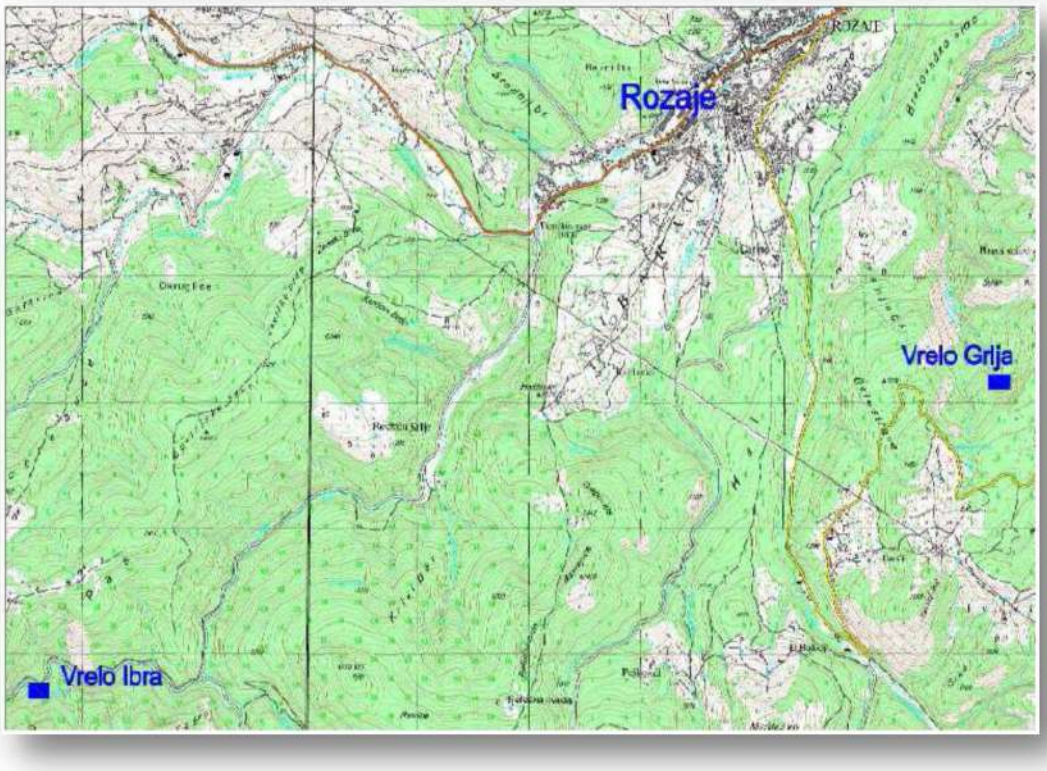
Vrelo Ibra - ima srednji kapacitet 400 l/sec. Kaptirano je 1982. godine, a zahvaćeno je 100 l/sec. Izvorište se nalazi na nadmorskoj visini između 1.239 i 1.242m. Ima sliv površine 25 km² koji je sagrađen od tektonski polomljenih skaršćenih krečnjaka srednjotrijarske starosti, nenaseljeno, sa rijetkim katunima. Nije uspostavljna obavezna zona sanitarne zaštite oko izvorišta Dužina cjevovoda do postojećeg rezervoara na Vukoserima V=300 m³ je 7. 639 m i izveden je od ACC cijevi prečnika Ø300 i 400 mm. Cjevovod se sastoji od dvije dionice:

Vrelo Ibra - PK , Ø 250 mm, L= 1.230 m

PK - rezevoar Vukoser, Ø300 mm, L= 6.139 m

Dnevni kapacitet zahvaćene vode sa oba izvorišta iznosi 10. 368 m^3 dnevno, 315. 360 m^3 mjesečno i 3. 784 320 m^3 godišnje. Izvorske vode su vrlo kvalitetne sa aspekta zdravstveno higijenske ispravnosti, te ispunjavaju standarde kvaliteta vode za piće (preko 90%).

Prosječni kapacitet svih izvorišta na teritoriji opštine iznosi 675 l/sec. Proračunato na km 2 površine teritorije to iznosi 1,63 l/s odnosno 1,63 l/s na 52,5 stanovnika (prosječna gustina naseljenosti) ili 2682,5 litara dnevno po stanovniku. Vode za piće, količinski, opština ima u izobilju.

Slika 1.18/5 Izvori Vrelo Ibra i Vrelo Grlja

Studija vodosnabdijevanja je pokazala da postojeći gradski sistem vodosnabdijevanja ima nedostatak rezervoarskog prostora.Rezervoar Zeleni V=388 m 3 snabdijeva samo industrijsku zonu pa najveći dio distributivne mreže ima ukupan rezervoarski prostor od V=700m 3 (rezervoar Vukoser V=300m 3 i Bandžovo brdo V=400m3) što predstavlja rezervu samo za

dva sata od prosečnih dnevnih zahtjeva a to je nedovoljno.Takođe tokom nekoliko zadnjih godina je česta pojava kvarova na glavnom cjevovodu od ACC cijevi prečnika 300mm i to 7-9 puta godišnje a u toku 2006 i 2007. godine čak 23 puta godišnje.

Gradski vodovodni sistem je višefunkcionalan, jer pored obezbjeđenja potreba za pijaćom vodom, obezbjeđuje i vodu za gašenje požara, za zalivanje zelenih površina i pranje javnih gradskih površina, te za industrijske vode.

Vodovodna mreža je podijeljena na tri visinske zone:

I visinska zona od kote 1.010 - 1.060 II visinska zona od kote 1.060 - 1.120 III visinka zona od kote 1.120 - 1.140
Postojeće rješenje ne obezbjeđuje kvalitetno snabdijevanje potrošača III visinske zone.

Kapaciteti izgrađenih rezervoara na gradskom vodovodu su:

1. Rezervoar na Vukoserima 300 m³

2. Rezervoar na Bandžovom brdu 400 m³

3. Rezervoar na Golom brdu (nije u funkciji) 250 m³

4. Rezervoar za industrijsku zonu Zeleni 388 m³ UKUPNO: 1.050 m³

Potrošnja vode u domaćinstvima: Prema aktuelnim procjenama-mjerenjima trenutna prosječna potrošnja vode u gradskim i prigradskim domaćinstvima je 140 l/s/dan - dnevna potrošnja po članu domaćinstva iznosi 0,20 m^3 odnosno 205,80 l.

Potrošnja vode u industriji: Podaci o potrošnji vode u industriji nema jer se ona evidentira u grupi ostali potrošači, izvan kategorije domaćinstva.

Postojeća industrijska tehnologija, uglavnom, koristi vodu iz gradskog sistema za piće i kao sanitarnu vodu, te se može procijeniti da se ona kreće oko 150 l/s/dan po zaposlenom.

Potrošnja vode u institucionalnim/komercijalnim objektima: Kao i za industrijske potrošače, podaci o potrošnji vode u institucionalnim/ komercijalnim objektima su ograničeni.

-mjesečna potrošnja svih korisnika iznosi 10. 435 m^3

Potrošnja vode u domaćinstvima učestvuje sa 82 % u ukupnoj potrošnji vode dok sa 18% učestvuje potrošnja institucija,industrije i malih i srednjih preduzeća.

Po rezultatima popisa 2011. u gradu sa prigradskim naseljima živi oko 12. 761 stanovnika, što znači da je sadašnja mjesečna potrošnja cca 5,2 m3 po stanovniku ili dnevna 123 l/ po stanovniku.

Gradaski vodovodni sistem koristi 52% ukupnog stanovništva a procent korisnika u obalsti vodosnabdijevanja je 96%. Ostali dijelovi opštine su suviše udaljeni da bi bili povezani na isti sa izuzetkom Grahova i Županice.Prema Studiji vodosnabdijevanja u narednom periodu se očekuje da se broj korisnika u gradu povećava a na ruralnom području da opada tako da će kao rezultat toga do 2040.godine 60% ukupnog stanovništva u opštini biti povezano na gradski vodovodni sistem.

Ako se uporedi mjesečni kapacitet zahvaćene vode (315. 360 m^3) i fakturisane vode (77. 100 m^3) vidi se da su gubici cca 76,5% odnosno da je ovaj procenat vode zahvaćen sa oba izvorišta ali da nije distribuiran potrošačima! Pred gubitaka na mreži i nelegalne potrošnje, najveći procenat gubitaka uzrokuje nemogućnost vraćanja viška vode iz glavnog rezervosara na Vukoserima na izvorište odnosno Vrelo Ibra, već višak preliva iz rezervoara nekontrolisano u prostor naselja. Naime, postojeći transportni cjevovod iz ACC cijevi ne dozvoljava ovaj proces, jer bi došlo do njegovog pucanja uslijed visokog pritiska koji bi nastao u ovom procesu. Ovakvo ograničenje postojećeg transportnog cjevovoda, je i ekonomski i ekološki neprihvatljivo i neodrživo. Količina od 2. 895 005 m3 zahvaćene pitke vode se zne koristi!

Postojeći kapaciteteti zahvaćene vode dovoljni su za snabdijevanje preko 74. 000 stanovnika. Dakle, voda za piće neće biti ograničavajući faktor dugoročnog razvoja grada u svim scenarijama-projekcijama. Sanitarne zone zaštite izvora Za izvore Vrelo Ibra i Grlja do sada nije urađena nijedna detaljna studija zone zaštite od zagađenja.Nije urađena ni neposredna zaštita izgradnjom ograde oko izvorišta. Preduzeće koje se bavi ViK je obavezno da uradi ovu studiju i preduzme odgovarajuće mjere u skladu sa zakonskim propisima .Studija će omogućiti uspostavljanje neposrednih unutrašnjih i spoljašnjih zaštitnih zona i poboljšanje sanitarnih i zdravstvenih uslova javnog vodovoda.Pored toga zaštitna ograda treba da bude postavljena i u zoni prekidnih komora u sistemu vodosnabdijevanja.

Ruralno područje: Na teritoriji opštine na ruralnom području najbrojnija su naselja koja broje 250-500 i 500-1.000 stanovnika. Za njih pojedinačno treba obezbijediti min 25 m^3 odnosno 50 m^3 dnevno i maksimalno 50 odnosno 100 m3 što se teoretski može obezbijediti sa izvorišta koji ima srednji kapacitet 0,30 l/sec-1,15 l/sec. Takvih izvorišta ima na cijelom prostoru opštine (Vidi: Katastar izvorišta opštine Rožaje).Po popisu 2011. Izvan grada i prigradskih naselja živi 10 551 stanovnik, organizovanih u 66 naselja, sela i zaseoka, odnosno 2485 domaćinstava nastanjenih u 3. 048 stanova.Osnovna karakteristika seoskih vodovoda, jeste usitnjenost i nizak standard kvaliteta izgradnje i upotrijebljenih materijala. Usitnjenost, u prvom redu znači korišćenje izvorišta male ili veoma male izdašnosti, koja u sušnim periodima presušuju, i kao takva nižih su zdravstveno-higijenskih karakteristika. Pored toga, uslijed loše izgradnje vodozahvata javljaju se gubici i opasnost zagađivanja od površinskih voda.

U zadnje dvije decenije izgrađen je značajan broj organizovanih seoskih vodovoda koji kvalitetno snabdijevaju stanovništvo sa vodom za piće.

PLANIRANO STANJE

Grad i prigradska naselja

Dugoročno sanabdijevanje grada i prigradskih naselja i dalje se planira sa postojeća dva izvorišta odnosno gravitaciona vodovoda: Vrelo Ibra(ima srednji kapacitet 400 l/sec) i Vrelo Plunačke rijeke – Grlja(ima srednji kapacitet 30 l/sec). Dnevni kapacitet zahvaćene vode sa oba izvorišta iznosi 10. 368 m^3 dnevno,

315. 360 m^3 mjesečno i 3. 784 320 m^3 godišnje.

Preama projekciji prisutnog stanovništva za Rožaje PP CG projektuje slijedeće stanje:

- Opština ukupno stanovnika 29. 212
- Gradsko stanovništvo 12. 520
- Ostalo područje 16. 692

- Računajući sa prosječnom normom potrošnje domaćinstva, komerciajlnog sektora i privrede od 150 litara i gubitke od 10%, postojeći kapaciteti zahvaćenih izvorišta zadovoljavaju potrebe za 62. 836 stanovnika u gradu i prigradskim naseljima. Jasno je da rezerve dugoročno ima i za privredu i za planirane turističke kapacitete.

Studijom vodosnabdijevanja za opštinu Rožaje definisan je plan razvoja vodosnabdijevanja grada i prigradskih naselja za planski period do 2025. godine i definisan koncept gradske vodovodne mreže koji je detaljno obrađen u Generalnom urbanističkom rješenju za centar lokalne samouprave u Planu infrastrukturnih sistema.

Ruralno područje Vodosnabdijevanje naselja na seoskom području planirano je kao i do sada : izgradnjom organizovanih seoskih vodovoda, grupnih i individualnih. Kvalitet i sigurnost na postojećim vodovodima će se postići izgradnjom dodatnog rezervoarskog prostora gdje je to moguće.

- Alokacija izvorišta i vrela data u Katastru izvorišta opštine ukazuje da se sva naselja trajno i kvalitetno mogu snabdijevati vodom za piće sa istih, izuzev B. Crkve, biševskog područja, Radetine i Vuče, koja su siromašnija vodom. Noramativ potrošnje za ruralno područje se planira do 100 l/ stanovniku/ dan i za krupno grlo stoke 60 l/ dan po grlu (Master plan).

Planom je dato rješenje organizovanog snabdijevanja vodom za:
- Područje Biševo - Crnokrpe,
- Područje Baća,
- Područje naselja u dolini Županice (Koljeno, Bogaje, Baza, Radeva Mahala, Seošnica i Kalače).

Vodovodni sistem za Biševo i Crnokrpe obuhvata izgradnju vodozahvata za izvorišta Blato i Studenac, izgradnju dovodnog cjevovoda do glavnog rezervoara i izgradnju distributivne mreže za četiri visinske zone pritiska ,što je prikazano na narednoj slici.

Vodosnabdijevanje Baća je planirano sa vodoizvorišta pored Alijine livade sa mogućnošću uzimanja i ostalih izvora na jugu, izgradnju dovodnog cjevovoda do glavnog rezervoara za četiri visinske zone pritiska što je prikazano na narednoj slici .

Na osnovu Studije vodosnabdijevanja i izvršene analize sa ciljem obezbjđivanja pouzdanijeg sistema vodosnabdijevanja slivnog područja rijeke Županice planira se postavljanje cjevovoda Ø150mm duž magistrale Rožaje –Berane i izgradnja distributivne mreže za dvije visinske zone pritiska. Priključenje cjevovoda je planirano na mrežu (prekidna komora Vukoseri) iznad naselja Suho Polje. Izgradnja distributivnog cjevovoda će obezbijediti vodu za oko 2000 stanovnika sela Bogaje, Koljeno,Kalače, Radeva mahala, Baza i Seošnica. Šema vodovodnog sistema je prikazana na narednoj slici.

Ukidanje azbestno-cementnih vodovodnih cijevi – korak prema sigurnijem vodosnabdijevanju

Azbestno-cementne cijevi, nekada smatrane tehnološkim dostignućem u izgradnji vodovodnih sistema, danas se sve više uklanjaju i zamjenjuju savremenim materijalima zbog zdravstvenih rizika i dotrajalosti. Mnoge lokalne zajednice širom regiona pokreću projekte obnove vodovodne infrastrukture s ciljem potpunog ukidanja azbestnih cijevi i unapređenja kvaliteta života građana.

Azbestno-cementne cijevi su se koristile u vodovodnim sistemima od sredine 20. vijeka zbog svoje otpornosti na koroziju, trajnosti i niske cijene. Međutim, vremenom je otkriveno da azbest,

naročito kada se oslobađa u obliku sitnih vlakana usled habanja ili oštećenja cijevi, predstavlja ozbiljnu prijetnju po ljudsko zdravlje. Dugotrajna izloženost azbestnim vlaknima može dovesti do ozbiljnih bolesti.

Zamjena AC cijevi – zdravstveni, ekološki i infrastrukturni prioritet
Zamjena azbestno-cementnih cijevi predstavlja važan javnozdravstveni i infrastrukturni korak. Novije generacije cijevi, poput onih od polietilena (PE), polipropilena (PP) ili duktilnog lijeva, nude veću dugovječnost, sigurnost i pouzdanost.
Iz svega gore navedenog u opštini Rožaje planirano je hitno ukidanje azbestno-cementnih cijevi, čime se ovaj proces jasno definiše kao prioritetno i strateško rješenje u okviru razvoja komunalne infrastrukture.

POTENCIJALNI RESURSI
Opština Rožaje raspolaže sa velikim brojem izvorišta. Glavna izvorišta se već koriste za snabdijevanje pitkom vodom. Postoji i veliki broj izvorišta koja su uređena do nekog prihvatljivog nivoa i koriste se za grupno vodosnabdijevanje jednog broja Mjesnih zajednica.
Na području opštine Rožaje postoje izgrađeni slijedeći seoski vodovodni sistemi:

- Vodovod "Malisorsko Vrelo"; izdašnost cca 40l/s; dužina cca 10km; broj potrošača cca 2000.
- Vodovod "Malindubrava"; izdašnost cca 10l/s; dužina cca 8km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Honsići"; izdašnost cca 10l/s; dužina cca 0,5km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Jablanica"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 5km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Bać"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 5km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Ćosovsko Vrelo"; izdašnost cca 50l/s; dužina cca 6km; broj potrošača cca 2000 (u izgradnji).
- Vodovod "Radetina"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 10km; broj potrošača cca 600.
- Vodovod "Biševo"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 0,5km; broj potrošača cca 200.

KANALIZACIJA
POSTOJEĆE STANJE
Grad i prigradska naselja
Kanalisanje otpadnih voda i njihov tretman-prečišćavanje, prije ispuštanja u prirodne recipijente, nije razvijeno. Ne postoji uređaj za prečišćavanje otpadnih voda sa gradskog i prigradskog područja. Kanalizaciona mreža je ograničena na grad i prigradska naselja. . Po podacima komunalnog preduzeća 40% populacije koristi septičke jame, a 60% ispušta otpadne vode u prirodne recipojente, najčešće rijeke.

Opštinski centar- Grad sa prigradskim naseljima
Otpadne vode iz gradske mreže se direktno ispuštaju u vodotoke-rijeka (Ibarac, Lovnička rijeka, Ibar, Crnja). Postojeća gradska kanalizaciona mreže je gravitaciona. Samo u centralnom dijelu grada, sa obe strane Ibra, u dužini od cca 400 m izgrađeni su sabirni kolektori od PVC cijevi, prečnika 300 mm. Kanalizacioni sistemi su projektovani i izgrađeni separatno-jedan za fekalne i drugi za atmosferske vode. Međutim, ponegdje su kanali, koji odvode atmosfersku vodu, povezani sa kanalizacionom mrežom za fekalne otpadne vode i obrnuto, dajući sistemu karakteristike polukombinovanog tipa.

Većina kanalizacija od azbestno cementnih cijevi izgrađena je u zadnjih 35 godina. Priključci na sistem u šahtovima i sve cijevi se završavaju sa unutrašnje strane, tako da otpadne vode, u slapu, padaju na dno.

Postojeću kanalizacionu mrežu otpadnih voda u gradu čine:
- sabirni kolektori od PVC cijevi, prečnika Ø300 mm izgrađeni u centralnom dijelu grada, sa obe strane Ibra, u dužini od cca 400 m,
- kolektor u Ulici Rifata Burdžoviića od AC cijevi prečnika Ø200 mm,
- kolektor u Ulici Karavanski put od AC cijevi prečnika Ø200 mm,
- kolektor na desnoj obali rijeke Ibar između ulice M.Tita i ulice 29.novembra od PVC cijevi prečnika Ø200 mm,
- ostali kanalizacioni sistemi koji su priključeni na prethodne kolektore

Po podacima popisa iz 2003.godine 77 % stanovništva opštine je bilo bez kanalizacije.

Po podacima opštinskog komunalnog preduzeća 35% posto domaćinstava grada i prigradskog dijela nije priključeno na kanalizacioni sistem.

Veliki procenat populacije Rožaja 65.7% povezano je na kanalizacioni sistem koji ispušta otpadne vode direktno u Ibar i njegove pritoke. Proticaj rijeke je vrlo nizak, što smanjuje mogućnost samoprečišćavanja. U ljetnjem periodu, kada je vodostaj veoma mali, ispuštene otpadne vode formiraju stajaće bare, koje predstavljaju permanentni vizuelni i ekološki akcident.

Zagađivanje voda industrijskim otpadnim vodama nije registrovano, zbog prestanka rada industrije.
Može se konstatovati da su glavni nedostaci postojeće gradske kanalizacione mreže:
- veliki broj ispusta- najmanje 24 glavnih i 50 individualnih ispusta,
- neplanska izgradnja kanalizacije što je dovelo do toga da su kolektori nizvodno manjih prečnika od kolektora uzvodno,
- neadekvatno održavanje -ViK nema nikakav plan za održavanje kanalizacije niti imaju opremu za takve operacije,
- veliki broj kućnih priključaka na atmosfersku kanalizaciju-ilegalno,
- mali broj kaskadnih šahti u sistemu što uzrokuje veće nagibe cijevi i brzine veće od 1m/s,
- mala dubina položenih cijevi i turbulentan režim protoka u većini cijevi,
- blokade u funkcionisanju kanalizacije izazvane prisustvom čvrstog otpada u sistemu što prouzrokuje i izlijevanje tečnosti iz šahti,

Ruralno područje
Ruralna naselja, sela i zaseoci, nijesu pokriveni kanalizacionom mrežom, već se otpadne vode sakupljaju u improvizovane septičke jame ili u većini, ispuštaju direktno u prirodne recipijente. Rijetke su i septičke jame, a one koje su izvedene , su sa propustnim zidom prekrivenim betonskim poklopcem.

PLANIRANO STANJE
Proširenje i kompletiranje sistema za prikupljanje otpadnih voda za opštinsko područje i obezbjeđivanje adekvatnog tretmana otpadnih voda u narednom periodu se smatra prioritetnim ciljevima.

Planom predviđeno proširenje kanalizacione mreže obuhvata sljedeća naselja :Hurije, Ibarac, Carine, Suho Polje, industrijsku zonu i potencijalno prostor sliva rijeke Županice i ruralnih naselja Bać, Biševo i Crnokrpe.

U opisu postojećeg stanja kanalizacionog sistema je naglašeno da je potrebno pored proširenja kanalizacione mreže sanirati postojeću kanalizaciju, kako bi sistem pravilno funkcionisao.

Međutim, glavne potrebe su, osim proširenja kanalizacione mreže za prihvat otpadnih voda iz prigradskih naselja i njihovo uključivanje u glavni kanalizacioni sistem, izgradnja glavnih kolektora i pumpnih postrojenja za prihvat i odvod otpadnih voda do buduće lokacije postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u industrijskoj zoni Zeleni.

Fekalne vode Predloženi koncept inkorporira rješenja i tehnologiju iz Strateškog master plana za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore i rješenje iz Studije otpadnih voda.

U gradu i prigradskim naseljima planirana je izgradnja organizovanog kanalizacionog sistema gravitacionog tipa i centralnog uređaja za prečišćavanje voda fekalnog porijekla na poziciji Industrijske zone Zeleni.

Na ruralnom području u dugoročnom planu obuhvaćena su područja najvećih sekundarnih centara (dolina Županice, područje Biševa-Crnokrpe i područje Baća). Ostala rješenja će se sprovoditi izgradnjom manjih kanalizacionih sistema naselja i naseljenih mjesta, a svaki objekat mora izgraditi i konvencionalnu septičku jamu, ukoliko ne postoji kanalizacioni sistem u tom području.

Kako UWWTD 271 Evropske Unije nalaže izgradnju kanalizacione mreže u naseljima sa populacijom većom od 2.000 (ES), a zaključeno je da septičke jame ne uzrokuju nikakvo zagađenje podzemnih voda, predloženo je da se kanalizacioni sistem ne gradi u svakom selu na projektnom području, osim u onima koja čine prošireni grad-prigradskim naseljima (tj. u onima koja se nalaze blizu gradskog naselja) i većim sekundarnim centrima. Cijena izgradnje kanalizacionog sistema u ruralnim područjima bila bi najmanje 1.500 E/po stanovniku, što je veoma skupo, a na osnovu analiza i nepotrebno.

Idetifikovana su tri osnovna izvora otpadnih voda-tri namjene površina: stambeni objekti, industrijski objekti i institucionalno/komercijalni objekti.

U Rožajama, aktivne fabrike i budući industrijski kapaciteti biće locirani u Industrijskoj zoni Zeleni, daleko od centra grada.

Planirani turistički lokaliteti imaće posebne organizovane sisteme za kanalisanje fekalnih voda i postrojenja za njihovo prečišćavanje do klase A1 prije ispuštanja u prirodne recipijente. Isti princip i kriterijum mora zadovoljiti i svaka kompleksnija gradnja na čitavoj teritoriji opštine.

Master plan je za planiranje usvojio prosječnu potrošnju vode za Rožaje do 2029. godine sa sljedećim parametrima: vode za domaćinstva u gradskim naseljima od 150 l/stanovnik na dan, a na selima 100 l/stanovnik na dan; u fabrikama ukupno 452m^3/dan i u institucijama ukupno 260 m^3/dan.

U prvoj fazi se planira izgradnja sabirnih kanalizacionih kolektora duž gradskog vodotoka rijeke Ibar, koji bi prihvatio otpadne vode gravitacionih sekundarnih kanala sa područja lijeve i desne obale Ibra do centralnog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Postrojenje za prečišćavanje bi bilo modularne izvedbe, što znači da bi se kapacitet modularno povećavao, u zavisnosti od količine otpadnih voda koje će se povećavati uključivanjem sekundarne kanalizacije sa ostalih prigradskih područja, koje će se izgrađivati fazno.

Uz sabirni kolektor gradskog vodotoka Ibra planira se fazno, izgradnja i kanalizacionih kolektora duž Ibarca, Lovničke rijeke, Nurkovskog potoka i Županice. Kompletiranjem integralnog kanalizacionog sistema voda Ibra i njegovih gradskih pritoka bile bi propisane klase A1.

Propisima se zahtijeva za Ibar uzvodno od grada klasa vode A1 za piće, klasa S za ribolov i klasa i za kupanje, a nizvodno klasa vode A2 za piće, klasa C za ribolov i klasa II za kupanje.

Izgradnja kolektora duž vodotoka gradskih rijeka planira se paralelno sa regulisanjem njihovih korita, dimenzioniranih na 100-godišnje maksimalne vode. Izbor tehnologije regulacije i sabirnih kanala sprovešće se kroz istraživanje i projektovanje konkretnog vodotoka.

U sekundarnoj kanalizacionoj mreži planira se prioritetna zamjena svih cijevi manjih prečnika od 200 mm. i zamjena dotrajalih kanalizacionih cijevi.

Fabrike su obavezne de sačine i implementiraju sopstvene šeme upravljanja otpadnim vodama, na način da se njihov uticaj na površinske i podzemne vode neutrališe.

Priključenjem postojeće gradske kanalizacione mreže na postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda neutralisaće se njihov uticaj na površinske vodene tokove.

Master plan predviđa povećanje ukupne količine otpadnih voda za Rožaje do 2029. godine na 2.241 m^3/dan, od čega industrijske 17%, a predviđa smanjenje količine otpadnih voda iz domaćinstava i institucija na 120 l/s. dan.

Atmosferske vode

Obzirom na konfiguraciju terena odvodnja atmosferskih voda u gradu i prigradskim naseljima se može projektovati i izvoditi gravitaciono do ulivanja u prirodni recipijent, uz najstrožu primjenu propisa – uslova za njihovo ispuštanje u prirodne recipijente .U zemljište, odnosno podzemne vode, ispuštaju se samo drenažne i atmosferske otpadne vode, ukoliko kvalitet tih voda zadovoljava granične vrijednosti izpropisane Pravilnikom.

Objekti za odvođenje otpadnih voda na području bez kanalizacione mreže

Objekti za odvođenje otpadnih voda na području bez kanalizacione mreže su zasebne “septičke jame”. Ovaj termin zapravo predstavlja “infiltracione jame”, najčešće sa zapreminom od 9m^3 , sa zidovima i dnom pogodnim za cijeđenje (filtraciju) otpadnih voda. U jamama se vremenom odvija zadržavanje čvrstih materija, čime se smanjuje kapcitet procjeđivanja, jer se oko 75% jama nikad nije praznilo. Na taj način će se postići određena funkcionalnost konvencionalnih (vodonepropusnih) septičkih jama.

Funkcionisanje objekata na području bez kanalizacione mreže bi se značajno poboljšalo izgradnjom **uređaja za biološko prečišćavanje bez primarnog taložnika, stepen prečišćavanja 95-99%,** po evropskim standardima. Stoga se predlaže da se svaka nova kuća

obaveže na izgradnju **uređaja za biološko prečišćavanje** ukoliko kanalizaciona mreža ne postoji.

Očuvanje rijeke Ibar u opštini Rožaje od izlivnih voda iz septičkih jama
Rijeka Ibar predstavlja jedan od najvažnijih prirodnih resursa opštine Rožaje, ali suočena sa ozbiljnim ekološkim problemima, među kojima su izlivne vode iz septičkih jama i izlivne vode kanalizacione mreže pošto uređaj za prečišćavanje ne postoji. Ovakvo zagađenje ugrožava ne samo biljni i životinjski svijet rijeke, već i zdravlje lokalnog stanovništva.

Da bi se očuvala čistoća rijeke Ibar, neophodno je preduzeti konkretne korake – izgraditi adekvatnu kanalizacionu mrežu, hitno izgraditi novi sistem za preradu otpadnih voda i uvesti redovnu kontrolu i sankcije za nelegalno ispuštanje otpadnih voda. Takođe, edukacija građana o važnosti očuvanja životne sredine igra ključnu ulogu.

Zaštita rijeke Ibar je zajednička odgovornost svih – lokalne vlasti, institucija i građana. Samo zajedničkim djelovanjem možemo obezbijediti da rijeka ostane čista i zdrava za buduće generacije.

Kako je opština Rožaje je pasivniji dio za ulaganje a do finalizacije izgradnje kanalizacionog sistema potreban je određen vremenski period, predlaže se hitno djelovanje posebno po pitanju izlivnih voda iz septičkih jama. Ovo predstavlja ozbiljan rizik za vodeni ekosistem, kao i za zdravlje ljudi koji žive u njenoj blizini.

Jedno od efikasnih rješenja jeste obavezno uvođenje u sva domaćinstva koja su bez kanalizacionog prijključka, **uređaja za biološko prečišćavanje bez primarnog taložnika, stepen prečišćavanja 95-99%, po evropskim standardima.** Ovi savremeni sistemi omogućavaju ekološki prihvatljivo prečišćavanje otpadnih voda, čime se sprječava njihov direktan odlazak u rijeku. Osim što su dugoročno održivi, biološki prečistači su i jednostavni za upotrebu i ne zahtijevaju kasnije priključenje na kanalizacionu mrežu ni velika ulaganja u infrastrukturu.

Poseban podsticaj za ovakve projekte dolazi kroz subvencije Evropske unije, koje su dostupne za sufinansiranje nabavke i ugradnje bioloških prečistača u ruralnim i osjetljivim područjima. Korišćenjem ovih sredstava, domaćinstvima se omogućava lakši prelazak na ekološki prihvatljive tehnologije uz značajno smanjenje troškova.

Opština Rožaje može igrati ključnu ulogu u realizaciji ovog rješenja kroz informisanje i edukaciju građana, tehničku podršku i zajedničku saradnju sa EU fondovima. Uvođenjem bioloških prečistača, zajednica pravi veliki korak ka očuvanju rijeke Ibar i stvaranju zdravije i održive životne sredine za sve.

Važno je naglasiti da rijeka Ibar ne pripada samo Crnoj Gori – ona protiče kroz više država, uključujući Srbiju i Kosovo, i uliva se u rijeku Zapadnu Moravu. Zbog toga, njeno očuvanje ima regionalni značaj, jer zagađenje u jednom dijelu toka može imati posljedice i u drugim državama nizvodno. Održivo upravljanje i zaštita rijeke Ibar zahtijevaju saradnju ne samo na lokalnom, već i na međunarodnom nivou.

Scenariji dugoročnog razvoja opštinskog sistema otpadnih voda
Analizom mogućih rješenja za obezbjeđivanje dugoročnog razvoja tretmana i kvalitetne odvodnje otpadnih voda na području opštine, u Studiji otpadnih voda indetifikovane su potrebe

i definisani su investicioni zahtjevi, koji su podijeljeni u četiri scenarija i to: minimalni, osnovni, maksimalni i dugoročni projekat razvoja.

Prema scenariju minimalnog projekta razvoja planirana je rekonstrukciju postojećeg kanalizacionog sistema i izgradnju novoplanirane kanalizacione mreže kako bi se obuhvatila sva gradska i prigradska naselja na kvalitetan način kao i izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

Osnovni projekat obuhvata pored izgradnje novih kolektora za Suho Polje, Ibarac, Bandžovo brdo, Stara čaršija i Bar mahala i sve mjere koje je potrebno preuzeti u minimalnom projektu.

Maksimalni projekat obuhvata pored izgradnje novih kolektora za Suho Polje, Hurije, Bandžovo brdo, Stara čaršija i Bar mahala i sve mjere koje je potrebno preuzeti u minimalnom i osnovnom projektu. U ovoj fazi su predloženi sekundarni kolektori.

Dugoročni projekat razvoja podrazumijeva realizaciju svih prethodno navedenih faza projekta kao i mjere koje treba preduzeti na području Baća, Biševa - Crnokrpa i Županice.Ova područja predstavljaju sekundarne opštinske centre i izgradnja kanalizacionog sistema predstavlja značajan korak u njihovom daljem razvoju.

Područje sliva Županice obuhvata nekoliko sela : Kalače, Bogaje , Baza, Radeva M ahala, Seošnica i Koljeno. Glavni gravitacioni kolektor koji povezuje ovo područje sa kanalizacionim sistemom Rožaja je planiran u dužini 8.590m, cijevi PEHD prečnika Ø300 mm.Ovaj kolektor je planiran pored magistralnog puta Rožaje-Berane. Dužina sekundarne kanalizacione mreže koja se povezuje sa glavnim kolektorom iznosi 3.450m, cijevi PEHD prečnika Ø250mm. Ukupna dužina PVC cijevi kojima su povezani objekti na sekundarnu kanalizacionu mrežu je 3.000m cijevi PVC prečnika Ø160mm.

Ukupan broj stanovnika koji će biti povezan na budući kanalizacioni sistem procjenjuje se na 4.200.

Kanalizacioni sistemi za Bać i Biševo su dizajnirani kao odvojeni kanalizacioni sistemi graviatcionog tipa. Ukupna dužina kanalizacionog kolektora za područje Baća se procjenjuje na 8.010m. Planiran je kao gravitacioni kanalizacioni sistem sa lokalnim PPOV. Ukupan broj stanovnika koji će biti povezan na budući kanalizacioni sistem procjenjuje se na 430.

Ukupna dužina novih kolektora za Biševo i Crnokrpe procjenjuje se na 7.180m . Planiran je kao gravitacioni kanalizacioni sistem sa lokalnim PPOV. Ukupan broj stanovnika koji će biti povezan na budući kanalizacioni sistem procjenjuje se na 470.

REGULACIJA VODOTOKA

POSTOJEĆE STANJE

Područje Rožaja ne obiluje kišama, ali visina snjega na planinama i njihovim podgorinama, u vrmenu otoapanaj, te planinski reljef uzrokuje pojavu bujica i poplava naseljenih područja. Posebno je plavno područje doline Županice, Ibra – u području garad, Ibarca, Nurkovskog i Hamzića potoka, Lovničke rijeke i Grahivske rijeke u području naselja Grahovača.

U najužem centru grada regulisano je korito Ibra u dužini ok 500 m. Prioritetno treba regulisati korito Ibra, Ibarca, Lovničke rijeke, Nurkovskog i Hamzića potoka u donjem dijelu vodotoka i Županice u čitavoj dužini.

PLANIRANO STANJE

U cilju zaštite od poplava i prostornog uređenja vodotoka u području gradu i prigradskim naseljima i izgradnje sabirnih kanalizacionih i atmosferskih kiolektora planira se regulacija slijedećih rijeka:
Vodotok Ibra od Dimiškina mosta do izlaza iz grada (pozicija napuštenog magacina) u dužini od cca 3,5 km ;
Vodotok Ibarca od izvorišta do uliva u Ibar, u dužini od cca 1,9 km ;

Vodotok Lovničke rijeke od Donje Lovnice do uliva u Ibar u dužini od oko 4,0 km. Za uređenje ovod vodotoka potrebno že istražiti tehnički racionalno i izvodljivo rješenje, obzirom da je i sam vodotok i priobalno područje ugroženo izgradnjom objekata stanovanje, privrede i individualnih prelaza-mostova i propusta preko rijeke;

- Vodotok Nurkovskog potoka od centar naselja do uliva u Ibar, u dužini od oko 3,0 km;
- Vodotok Županice od Đ. Luka do uliva u Ibar, u dužini od 8,0 km.

Detalnije uslove regulacije planiranih vodotoka izradiće se na osnovu Lokalnog plana zaštite od poplava i planova državnih subjekata kroz izdavanje vodoprivrednih uslova.

ZONE ZAŠTITE VODA

Zone i pojasevi sanitarne zaštite izvorišta vodosnabdijevanja. Pod sanitarnu zaštitu stavljaju se sva površinska i podzemna izvorišta u slivnim područjima i objekti koji čine funkcionalnu cjelinu.

U zonama i pojasevima sanitarne zaštite izvorišta vodosnabdijevanja utvrđuju se sledeće zone (režimi) zaštite i pravila izgradnje i uređenja prostora:

Izvorišta u karstnim izdanima - Zbog specifičnosti karstnih vodonosnika, odnosno specifičnosti podzemnih tokova i režima voda karstnih izdani, određivanje zona sanitarne zaštite i mjera zaštite za izvorišta voda u tim izdanima obavlja se selektivnim pristupom zaštite, koji se uklapa u planove održivog razvoja, u funkciji smanjivanja rizika od zagađenja karstnih vodonosnika. Pri tome se obavezno uzima u obzir: vrijeme mogućeg transporta zagađenja, režim izdani, način prihranjivanja i pražnjenja izdani, naročito gledano u odnosu na prethodni položaj i stanje izdani.

a) I zona zaštite: I zona zaštite izvorišta podzemnih voda u karstnim izdanima, određuje se radi zaštite izvorišta, objekata za zahvat vode i njihove neposredne okoline od zagađenja voda i drugih negativnih uticaja.

Granica I zone zaštite mora biti udaljena od svih objekata za zahvatanje vode, najmanje 10 m. Na području I zone zaštite, mogu se, uz primjenu potrebnih mjera zaštite, nalaziti vodozahvatni i objekti za vještačko prihranjivanje podzemnih voda, rezervoari, crpne stanice, instalacije za popravak kvaliteta vode, komore za prekid pritiska, trafostanice, poslovni objekti, prilazni i unutrašnji putevi i drugi objekti koji su neophodni za rad objekta za snabdijevanje vodom za piće.

U I zoni zaštite mogu se obavljati samo aktivnosti koje su vezane za eksploataciju, prečišćavanje i transport vode u sistem za vodosnabdijevanje.

U I zonu zaštite dozvoljen je pristup samo licima koja rade na objektima u toj zoni i nadležnim inspektorima, a drugim licima uz odobrenje vlasnika, odnosno korisnika objekta za snabdijevanje vodom za piće.

Područje I zone zaštite mora biti zaštićeno od neovlašćenog pristupa zaštitnom ogradom. Korisnik vodozahvata mora na odgovarajući način obilježiti I zonu zaštite i istaći upozorenje o zabrani neovlašćenog pristupa.

b) II zona zaštite: Područje II zone zaštite za karstna izvorišta, obrazuje se oko I zone zaštite i obuhvata prostor od granice I zone zaštite do spoljne granice II zone zaštite.
Spoljna granica II zone zaštite izvorišta u karstnim izdanima sa zahvatanjem vode sa površine (kaptaže), određuje se u skladu sa količinom i režimom eksploatacije, hidrogeološkim karakteristikama terena izvorišta i sliva i mogućnostima zagađivanja izdani u kojoj je izvorište. Spoljna granica II zone zaštite izvorišta u karstnim izdanima sa zahvatanjem vode iz podzemlja (bunari, bušotine, tuneli i sl.) predstavlja granicu od koje je istražnim radovima procijenjeno da zagađene vode mogu doći u zonu uticaja izdani.

U II zoni zaštite zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti kojima se mogu zagaditi vode izvorišta, a naročito:
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda; odlaganje otpada, uključujući i odlaganje na sanitarne deponije;
- građenje hemijskih industrijskih postrojenja;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- površinska i podzemna eksploatacija mineralnih sirovina;
- poljoprivredna proizvodnja, osim proizvodnje bez primjene vještačkih đubriva, pesticida i herbicida (proizvodnja zdrave hrane);
- stočarska proizvodnja, osim za vlastite potrebe domaćinstva; građenje pogona za proizvodnju, skladištenje i transport opasnih materija;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- građenje drugih objekata koji mogu ugroziti kvalitet vode.

Korisnik vodozahvata. mora na odgovarajući način obilježiti II zonu zaštite i istaći obavještenje o zoni zaštite izvorišta.

v) III zona zaštite Područje III zone zaštite obuhvata prostor od spoljnje granice II zone zaštite, do hidrogeološke vododjelnice karstnog izvorišta.

U III zoni zaštite zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti kojima se mogu zagaditi vode izvorišta, a naročito:
- privredne i druge aktivnosti kojima se narušava prirodni režim prihranjivanja podzemnih voda izvorišta, ukoliko se posebnim mjerama ne osigura vještačko prihranjivanje u količini dovoljnoj za nadoknađivanje izgubljene količine;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- izgradnja industrijskih i drugih objekata čije otpadne vode i druge otpadne materije iz tehnološkog procesa proizvodnje mogu zagaditi izvorište;

- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- skladištenje radioaktivnih i hemijskih materija;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- druge aktivnosti za koje se utvrdi da mogu imati negativne posljedice na karstno izvorište.

Izvorišta sa zahvatom površinskih voda - Zahvat iz akumulacije ili jezera

a) I zona zaštite: I zona zaštite se utvrđuje radi zaštite akumulacije ili jezera i objekata za zahvat vode od zagađenja i drugih negativnih uticaja.

I zona zaštite obuhvata akumulaciju ili jezero, branu, crpnu stanicu, postrojenja za preradu vode, građevine za pogon, održavanje i skladištenje, zaštitne taložnice na ušću dotoka i zaštitni pojas uz akumulaciju ili jezero, u širini od 30 m od ivice vode, pri normalnom usporu.

U I zoni zaštite moraju biti ograđeni: vodozahvat, crpna stanica, postrojenja za preradu vode i građevine za pogon i skladištenje i istaknuta upozorenja o zabrani neovlašćenog pristupa.

U I zoni zaštite zabranjuje se:
- izvođenje radova, građenje i obavljanje privrednih i drugih djelatnosti, osim djelatnosti potrebnih za zahvatanje vode, preradu i transport vode u vodovodni sistem;
- odlaganje otpada;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
-građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih, hemijskih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- eksploatacija mineralnih sirovina;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvlitet vode;
- stočarska proizvodnja;
- napajanje stoke;
- upotreba vještačkih đubriva i sredstava za zaštitu bilja;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- javni saobraćaj vozila i pješaka;
- korišćenje svih vrsta plovnih sredstava, sportovi na vodi i kupanje;
- ribarenje i sportski ribolov, uzgoj ribe;
- građenje drugih objekata koje mogu ugroziti kvalitet vode.

b) II zona zaštite: II zona zaštite određuje se radi zaštite akumulacije ili jezera od zagađenja koja mogu nastati iz stalnih ili povremenih dotoka.

II zona zaštite obuhvata pojas širine najmanje 50 metara sa svake strane dotoka, mjereno od granice I zone, a prostire se uz dotok do granice područja sliva akumulacije ili jezera, kao i pojas od 100 m uz akumulaciju ili jezero mjereno od granice I zone.

U II zoni zaštite zabranjuje se:
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;

- građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- eksploatacija mineralnih sirovina;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvalitet vode;
- poljoprivredna proizvodnja, osim s ograničenom primjenom vještačkog đubriva i lako razgradivih pesticida;
- stočarska proizvodnja, osim za vlastite potrebe domaćinstva;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- građenje drugih objekata koji mogu ugroziti kvalitet vode.

Korisnik vodozahvata mora na odgovarajući način obilježiti II zonu zaštite i istaći obavještenje o zoni zaštite izvorišta.

v) III zona zaštite: III zona zaštite određuje se radi zaštite akumulacije ili jezera od uticaja sa površina u njenom slivu.

III zona zaštite određuje se samo za akumulacije ili jezera na kojima nije razvijena površinska hidrografska mreža, već oticanje atmosferskih voda karakteriše površinsko oticanje.

III zona zaštite obuhvata pojas od granice II zone zaštite do spoljne granice sliva.

U III zoni zaštite zabranjuje se:
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvalitet vode.

Pojasevi sanitarne zaštite oko magistralnih cjevovoda. Pojas sanitarne zaštite određuje se oko glavnih cjevovoda i, u zavisnosti od konfiguracije terena iznosi po 2 m od osovine cjevovoda sa obje strane, a za cjevovode za vodosnabdijevanje do 200 stanovnika, po 1 m od osovine cjevovoda sa obje strane. U pojasu zaštite nije dozvoljena izgradnja objekata, postavljanje uređaja i vršenje radnji koje na bilo koji način mogu zagaditi vodu ili ugroziti stabilnost cjevovoda.

Zaštita rezervoara koji se koriste za vodosnabdijevanje. Oko rezervoara u sistemu za vodosnabdijevanje, koji se nalazi izvan I zone zaštite, određuje se samo I zona zaštite, a koristi se prema pravilima za I zonu zaštite izvorišta u karstnim izdanima.

Tretman postojećih objekata u zonama sanitarne zaštite. Ukoliko su u II i III zoni zaštite izgrađeni objekti ili se obavljaju djelatnosti u skladu sa zakonom, odrediće se, ukoliko je to moguće, potrebne mjere za zaštitu izvorišta, uz obavezu stalnog praćenja uticaja objekta, odnosno djelatnosti na izvorište. Ukoliko se dokaže da i pored predviđenih mjera zaštite postoji negativan uticaj na izvorište, objekat se uklanja, odnosno zabranjuje se dalje obavljanje te djelatnosti.

U slučaju izvođenja radova na rekonstrukciji ili dogradnji objekata, izgrađenih u skladu sa zakonom u II i III zoni zaštite, radi se projekat, kojim se detaljnim i namjenskim vodoistražnim radovima ispituje uži lokalitet, na kojem se planira izvođenje radova ("mikrolokacija"). Na bazi rezultata ovih istraživanja, utvrđuje se pogodnost terena za izvođenje predviđenih radova, a na osnovu njegove osjetljivosti, određuju se odgovarajuće mjere zaštite unutar tog prostora.

Zaštita voda
Koncept očuvanja kvaliteta i zaštite površinskih i podzemnih voda obuhvata:

⇒ potpuno kanalisanje i prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda Rožaja ;

⇒ redovno osmatranje i održavanje propisanih nivoa kvaliteta voda rijeke Ibar i Županica;

⇒ pošumljavanje goleti, neplodnih zemljišta i neobraslih površina u područjima izloženim jakoj i srednjoj eroziji;

⇒ proširenje sistema vodovodne i kanalizacione mreže na području opštine;

⇒ ispitivanje kvaliteta podzemnih voda, posebno u karstnim terenima i zonama eksploatacije mineralnih sirovina;

⇒ dispoziciju postojećih smetlišta i odlagališta čvrstog komunalnog otpada lociranih na obalama riječnih tokova, posebno pokraj rijeke Ibar i Županica;

⇒ primjenu odgovarajućih sanitarno-tehničkih standarda prilikom izgradnje septičkih jama u seoskim domaćinstvima;

Mjere zaštite voda
Prema Zakonu o vodama ("Sl.list RCG", br.27/07) zaštita voda od zagađivanja ostvaruje se:
- organizacijom kontrole kvaliteta vode i izvora zagađivanja, zabranom i ograničavanjem unošenja u vode opasnih i štetnih materija-supstanci, zabranom stavljanja u promet supstanci opasnih za vode za koje postoji supstitucija ekološki pogodnijih proizvoda i dr.;
- ekonomskim mjerama plaćanjem naknade za zagađivanje vode, koja nije niža od troškova njegovog prečišćavanja;
- prečišćavanjem otpadnih voda na mjestu nastajanja, primjenom tehničko-tehnoloških mjera i uvođenjem savremenih tehnologija u proizvodnju;
- vodnim mjerama, kojima se poboljšava režim i kvalitet malih voda namjenskim ispuštanjem čiste vode iz akumulacija, a posebno radi otklanjanja posledica havarijskih zagađenja.

GENERALNO URBANISTIČKO RJEŠENJE OPŠTINE
VODOSNABDIJEVANJE
POSTOJEĆE STANJE
Opšti koncept Rožajskog vodovoda definisan je činjenicom da se oblast snabdijevanja vodom nalazi između 990 i 1.150 mnm dok se glavni izvor Vrelo Ibra nalazi na jugozapadu grada na 1.241 mnm i drugi izvor Grlja nalazi na jugu grada na 1.210 mnm.Ovakav položaj izvora u odnosu na grad omogućio je gravitaciono snabdijevanje grada kvalitetnom vodom bez upotrebe pumpi i predstavlja vrlo racionalno rješenje.Postojeći gradski vodovodni sistem čine kaptaže na dva izvora , tri rezervoara dvije prekidne komore i distributivna mreža.

Vodovodni sistem Opštine čini organizovani gradski i prigradski vodovodni sistem i manje organizovani grupni ili pojedinačni vodovodi na ruralnom području.

Opštinski centar-grad sa prigradskim naseljima
Grlja - ima srednji kapacitet 30 l/sec. Izvorište je kaptirano 1965.godine i sve do 1982. godine sa njega se snabdijevao najuži dio grada (domaćinstva, privreda i javne ustanove). Izvorište se nalazi na 1.210 mnm a udaljeno je 3,5 km jugoistočno od Grada. Maksimalna izdašnost zahvaćene vode je 20 l/sec, a minimalna 5 l/sec u ljetnjim mjesecima. Dužina cjevovoda je 3,2 km, cijevi su ACC prečnika 150 mm, bez rezervoara, te se voda koristi iz kapaciteta protoka vode kroz cjevovod. Kao tipično karstno vrelo karaktriše ga pojava mutne vode u znatnoj mjeri uz pojavu bakteriološkog opterećenja i nitrata. U pogledu radioaktivnosti, voda zadovoljava dozvoljenu graničnu vrijednost. Slivno područje izvora je nenaseljeno, ali je teren ogoljen i nije uspostavljena normativno propisana zona sanirtarne zaštite.

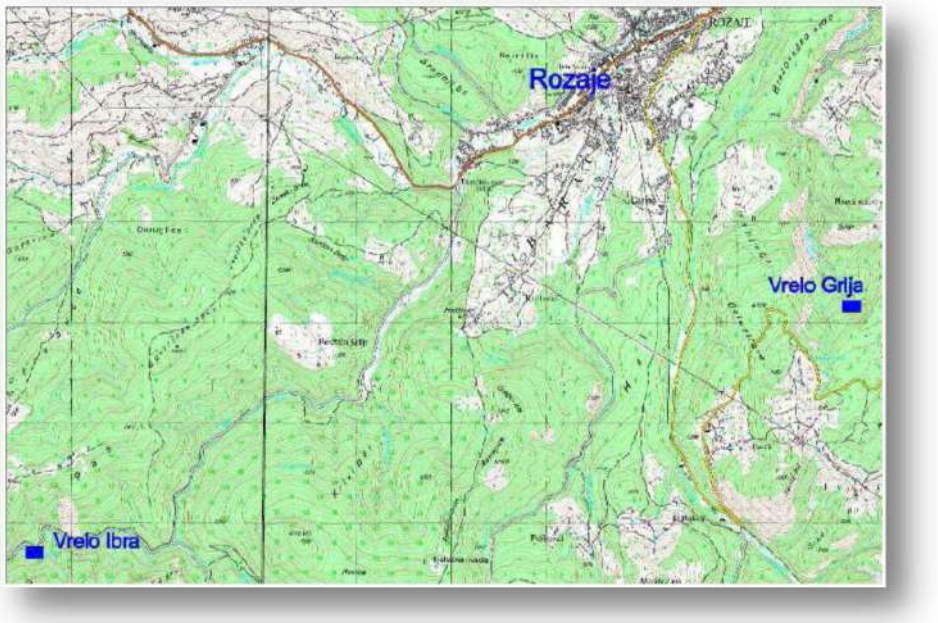
Vrelo Ibra - ima srednji kapacitet 400 l/sec. Kaptirano je 1982. godine, a zahvaćeno je 100 l/sec. Izvorište se nalazi na nadmorskoj visini između 1.239 i 1.242m. Ima sliv površine 25 km² koji je sagrađen od tektonski polomljenih skaršćenih krečnjaka srednjotrijarske starosti, nenaseljeno, sa rijetkim katunima. Nije uspostavljna obavezna zona sanitarne zaštite oko izvorišta Dužina cjevovoda do postojećeg rezervoara na Vukoserima V=300 m³ je 7. 639 m i izveden je od ACC cijevi prečnika Ø300 i 400 mm. Cjevovod se sastoji od dvije dionice:

Vrelo Ibra - PK , Ø 250 mm, L= 1.230 m

PK - rezevoar Vukoser, Ø300 mm, L= 6.139 m

Dnevni kapacitet zahvaćene vode sa oba izvorišta iznosi 10. 368 m^3 dnevno, 315. 360 m^3 mjesečno i 3. 784 320 m^3 godišnje. Izvorske vode su vrlo kvalitetne sa aspekta zdravstveno higijenske ispravnosti, te ispunjavaju standarde kvaliteta vode za piće (preko 90%).

Prosječni kapacitet svih izvorišta na teritoriji opštine iznosi 675 l/sec. Proračunato na km 2 površine teritorije to iznosi 1,63 l/s odnosno 1,63 l/s na 52,5 stanovnika (prosječna gustina naseljenosti) ili 2682,5 litara dnevno po stanovniku. Vode za piće, količinski, opština ima u izobilju.

Slika 1.18/5 Izvori Vrelo Ibra i Vrelo Grlja

Studija vodosnabdijevanja je pokazala da postojeći gradski sistem vodosnabdijevanja ima nedostatak rezervoarskog prostora.Rezervoar Zeleni V=388 m^3 snabdijeva samo industrijsku zonu pa najveći dio distributivne mreže ima ukupan rezervoarski prostor od V=700m 3 (rezervoar Vukoser V=300m^3 i Bandžovo brdo V=400m^3) što predstavlja rezervu samo za dva sata od prosečnih dnevnih zahtjeva a to je nedovoljno.Takođe tokom nekoliko zadnjih godina je česta pojava kvarova na glavnom cjevovodu od ACC cijevi prečnika 300mm i to 7-9 puta godišnje a u toku 2006 i 2007. godine čak 23 puta godišnje.

Gradski vodovodni sistem je višefunkcionalan, jer pored obezbjeđenja potreba za pijaćom vodom, obezbjeđuje i vodu za gašenje požara, za zalivanje zelenih površina i pranje javnih gradskih površina, te za industrijske vode.

Vodovodna mreža je podijeljena na tri visinske zone:

I visinska zona od kote 1.010 - 1.060 II visinska zona od kote 1.060 - 1.120 III visinka zona od kote 1.120 - 1.140

Postojeće rješenje ne obezbjeđuje kvalitetno snabdijevanje potrošača III visinske zone. Kapaciteti izgrađenih rezervoara na gradskom vodovodu su:
1. Rezervoar na Vukoserima 300 m^3
2. Rezervoar na Bandžovom brdu 400 m^3
3. Rezervoar na Golom brdu(nije u funkciji) 250 m^3
4. Rezervoar za industrijsku zonu Zeleni 388 m^3 UKUPNO: 1.050 m^3

Potrošnja vode u domaćinstvima Prema aktuelnim procjenama-mjerenjima trenutna prosječna potrošnja vode u gradskim i prigradskim domaćinstvima je 140 l/s/dan - dnevna potrošnja po članu domaćinstva iznosi 0,20 m^3 odnosno 205,80 l.

Potrošnja vode u industriji Podaci o potrošnji vode u industriji nema jer se ona evidentira u grupi ostali potrošači, izvan kategorije domaćinstva.

Postojeća industrijska tehnologija, uglavnom, koristi vodu iz gradskog sistema za piće i kao sanitarnu vodu, te se može procijeniti da se ona kreće oko 150 l/s/dan po zaposlenom.

Potrošnja vode u institucionalnim/komercijalnim objektima, kao i za industrijske potrošače, podaci o potrošnji vode u institucionalnim/ komercijalnim objektima su ograničeni.

-mjesečna potrošnja svih korisnika iznosi 10. 435 m^3

Potrošnja vode u domaćinstvima učestvuje sa 82 % u ukupnoj potrošnji vode dok sa 18% učestvuje potrošnja institucija,industrije i malih i srednjih preduzeća.

Po rezultatima popisa 2011. u gradu sa prigradskim naseljima živi oko 12. 761 stanovnika, što znači da je sadašnja mjesečna potrošnja cca 5,2 m^3 po stanovniku ili dnevna 123 l/ po stanovniku.

Gradaski vodovodni sistem koristi 52% ukupnog stanovništva a procent korisnika u obalsti vodosnabdijevanja je 96%. Ostali dijelovi opštine su suviše udaljeni da bi bili povezani na isti sa izuzetkom Grahova i Županice.Prema Studiji vodosnabdijevanja u narednom periodu se očekuje da se broj korisnika u gradu povećava a na ruralnom području da opada tako da će

kao rezultat toga do 2040.godine 60% ukupnog stanovništva u opštini biti povezano na gradski vodovodni sistem.

Ako se uporedi mjesečni kapacitet zahvaćene vode (315. 360 m^3) i fakturisane vode (77. 100 m^3) vidi se da su gubici cca 76,5% odnosno da je ovaj procenat vode zahvaćen sa oba izvorišta ali da nije distribuiran potrošačima! Pred gubitaka na mreži i nelegalne potrošnje, najveći procenat gubitaka uzrokuje nemogućnost vraćanja viška vode iz glavnog rezervosara na Vukoserima na izvorište odnosno Vrelo Ibra, već višak preliva iz rezervoara nekontrolisano u prostor naselja. Naime, postojeći transportni cjevovod iz ACC cijevi ne dozvoljava ovaj proces, jer bi došlo do njegovog pucanja uslijed visokog pritiska koji bi nastao u ovom procesu. Ovakvo ograničenje postojećeg transportnog cjevovoda, je i ekonomski i ekološki neprihvatljivo i neodrživo. Količina od 2. 895 005 m3 zahvaćene pitke vode se zne koristi!

Postojeći kapaciteteti zahvaćene vode dovoljni su za snabdijevanje preko 74. 000 stanovnika. Dakle, voda za piće neće biti ograničavajući faktor dugoročnog razvoja grada u svim scenarijama-projekcijama. Sanitarne zone zaštite izvora Za izvore Vrelo Ibra i Grlja do sada nije urađena nijedna detaljna studija zone zaštite od zagađenja.Nije urađena ni neposredna zaštita izgradnjom ograde oko izvorišta. Preduzeće koje se bavi ViK je obavezno da uradi ovu studiju i preduzme odgovarajuće mjere u skladu sa zakonskim propisima. Studija će omogućiti uspostavljanje neposrednih unutrašnjih i spoljašnjih zaštitnih zona i poboljšanje sanitarnih i zdravstvenih uslova javnog vodovoda.Pored toga zaštitna ograda treba da bude postavljena i u zoni prekidnih komora u sistemu vodosnabdijevanja.

Ruralno područje Na teritoriji opštine na ruralnom području najbrojnija su naselja koja broje 250-500 i 500-1.000 stanovnika. Za njih pojedinačno treba obezbijediti min 25 m^3 odnosno 50 m^3 dnevno i maksimalno 50 odnosno 100 m3 što se teoretski može obezbijediti sa izvorišta koji ima srednji kapacitet 0,30 l/sec-1,15 l/sec. Takvih izvorišta ima na cijelom prostoru opštine (Vidi: Katastar izvorišta opštine Rožaje).Po popisu 2011. Izvan grada i prigradskih naselja živi 10 551 stanovnik, organizovanih u 66 naselja, sela i zaseoka, odnosno 2485 domaćinstava nastanjenih u 3. 048 stanova.Osnovna karakteristika seoskih vodovoda, jeste usitnjenost i nizak standard kvaliteta izgradnje i upotrijebljenih materijala. Usitnjenost, u prvom redu znači korišćenje izvorišta male ili veoma male izdašnosti, koja u sušnim periodima presušuju, i kao takva nižih su zdravstveno-higijenskih karakteristika. Pored toga, uslijed loše izgradnje vodozahvata javljaju se gubici i opasnost zagađivanja od površinskih voda.

U zadnje dvije decenije izgrađen je značajan broj organizovanih seoskih vodovoda koji kvalitetno snabdijevaju stanovništvo sa vodom za piće.

PLANIRANO STANJE

Grad i prigradska naselja

Dugoročno sanabdijevanje grada i prigradskih naselja i dalje se planira sa postojeća dva izvorišta odnosno gravitaciona vodovoda: Vrelo Ibra(ima srednji kapacitet 400 l/sec) i Vrelo Plunačke rijeke – Grlja(ima srednji kapacitet 30 l/sec). Dnevni kapacitet zahvaćene vode sa oba izvorišta iznosi 10. 368 m^3 dnevno,

315. 360 m^3 mjesečno i 3. 784 320 m^3 godišnje.

Preama projekciji prisutnog stanovništva za Rožaje PP CG projektuje slijedeće stanje:

- Opština ukupno stanovnika 29. 212
- Gradsko stanovništvo 12. 520

- Ostalo područje 16. 692
- Računajući sa prosječnom normom potrošnje domaćinstva, komerciajlnog sektora i privrede od 150 litara i gubitke od 10%, postojeći kapaciteti zahvaćenih izvorišta zadovoljavaju potrebe za 62. 836 stanovnika u gradu i prigradskim naseljima. Jasno je da rezerve dugoročno ima i za privredu i za planirane turističke kapacitete.

Studijom vodosnabdijevanja za opštinu Rožaje definisan je plan razvoja vodosnabdijevanja grada i prigradskih naselja za planski period do 2025. godine i definisan koncept gradske vodovodne mreže koji je detaljno obrađen u Generalnom urbanističkom rješenju za centar lokalne samouprave u Planu infrastrukturnih sistema.

- Alokacija izvorišta i vrela data u Katastru izvorišta opštine ukazuje da se sva naselja trajno i kvalitetno mogu snabdijevati vodom za piće sa istih, izuzev B. Crkve, biševskog područja, Radetine i Vuče, koja su siromašnija vodom. Noramativ potrošnje za ruralno područje se planira do 100 l/ stanovniku/ dan i za krupno grlo stoke 60 l/ dan po grlu (Master plan).

Planom je dato rješenje organizovanog snabdijevanja vodom za:
- Područje Biševo - Crnokrpe,
- Područje Baća,
- Područje naselja u dolini Županice (Koljeno, Bogaje, Baza, Radeva Mahala, Seošnica i Kalače).

Vodovodni sistem za Biševo i Crnokrpe obuhvata izgradnju vodozahvata za izvorišta Blato i Studenac, izgradnju dovodnog cjevovoda do glavnog rezervoara i izgradnju distributivne mreže za četiri visinske zone pritiska ,što je prikazano na narednoj slici.

Vodosnabdijevanje Baća je planirano sa vodoizvorišta pored Alijine livade sa mogućnošću uzimanja i ostalih izvora na jugu, izgradnju dovodnog cjevovoda do glavnog rezervoara za četiri visinske zone pritiska što je prikazano na narednoj slici.

Na osnovu Studije vodosnabdijevanja i izvršene analize sa ciljem obezbjđivanja pouzdanijeg sistema vodosnabdijevanja slivnog područja rijeke Županice planira se postavljanje cjevovoda Ø150mm duž magistrale Rožaje –Berane i izgradnja distributivne mreže za dvije visinske zone pritiska. Priključenje cjevovoda je planirano na mrežu (prekidna komora Vukoseri) iznad naselja Suho Polje. Izgradnja distributivnog cjevovoda će obezbijediti vodu za oko 2000 stanovnika sela Bogaje, Koljeno,Kalače, radeva mahala, Baza i Seošnica. Šema vodovodnog sistema je prikazana na narednoj slici.

Ukidanje azbestno-cementnih vodovodnih cijevi – korak prema sigurnijem vodosnabdijevanju

Azbestno-cementne cijevi, nekada smatrane tehnološkim dostignućem u izgradnji vodovodnih sistema, danas se sve više uklanjaju i zamjenjuju savremenim materijalima zbog zdravstvenih rizika i dotrajalosti. Mnoge lokalne zajednice širom regiona pokreću projekte obnove vodovodne infrastrukture s ciljem potpunog ukidanja azbestnih cijevi i unapređenja kvaliteta života građana.

Azbestno-cementne cijevi su se koristile u vodovodnim sistemima od sredine 20. vijeka zbog svoje otpornosti na koroziju, trajnosti i niske cijene. Međutim, vremenom je otkriveno da azbest, naročito kada se oslobađa u obliku sitnih vlakana usled habanja ili oštećenja cijevi, predstavlja

ozbiljnu prijetnju po ljudsko zdravlje. Dugotrajna izloženost azbestnim vlaknima može dovesti do ozbiljnih bolesti.

Zamjena AC cijevi – zdravstveni, ekološki i infrastrukturni prioritet
Zamjena azbestno-cementnih cijevi predstavlja važan javnozdravstveni i infrastrukturni korak. Novije generacije cijevi, poput onih od polietilena (PE), polipropilena (PP) ili duktilnog lijeva, nude veću dugovječnost, sigurnost i pouzdanost.
Iz svega gore navedenog u opštini Rožaje planirano je hitno ukidanje azbestno-cementnih cijevi, čime se ovaj proces jasno definiše kao prioritetno i strateško rješenje u okviru razvoja komunalne infrastrukture.

POTENCIJALNI RESURSI

Opština Rožaje raspolaže sa velikim brojem izvorišta. Glavna izvorišta se već koriste za snabdijevanje pitkom vodom. Postoji i veliki broj izvorišta koja su uređena do nekog prihvatljivog nivoa i koriste se za grupno vodosnabdijevanje jednog broja Mjesnih zajednica.
Na području opštine Rožaje postoje izgrađeni slijedeći seoski vodovodni sistemi:

- Vodovod "Malisorsko Vrelo"; izdašnost cca 40l/s; dužina cca 10km; broj potrošača cca 2000.
- Vodovod "Malindubrava"; izdašnost cca 10l/s; dužina cca 8km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Honsići"; izdašnost cca 10l/s; dužina cca 0,5km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Jablanica"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 5km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Bać"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 5km; broj potrošača cca 500.
- Vodovod "Ćosovsko Vrelo"; izdašnost cca 50l/s; dužina cca 6km; broj potrošača cca 2000 (u izgradnji).
- Vodovod "Radetina"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 10km; broj potrošača cca 600.
- Vodovod "Biševo"; izdašnost cca 5l/s; dužina cca 0,5km; broj potrošača cca 200.

KANALIZACIJA

POSTOJEĆE STANJE

Grad i prigradska naselja
Kanalisanje otpadnih voda i njihov tretman-prečišćavanje, prije ispuštanja u prirodne recipijente, nije razvijeno. Ne postoji uređaj za prečišćavanje otpadnih voda sa gradskog i prigradskog područja. Kanalizaciona mreža je ograničena na grad i prigradska naselja. Po podacima komunalnog preduzeća 40% populacije koristi septičke jame, a 60% ispušta otpadne vode u prirodne recipojente, najčešće rijeke.

Opštinski centar- Grad sa prigradskim naseljima
Otpadne vode iz gradske mreže se direktno ispuštaju u vodotoke-rijeka (Ibarac, Lovnička rijeka, Ibar, Crnja). Postojeća gradska kanalizaciona mreže je gravitaciona. Samo u centralnom dijelu grada, sa obe strane Ibra, u dužini od cca 400 m izgrađeni su sabirni kolektori od PVC cijevi, prečnika 300 mm. Kanalizacioni sistemi su projektovani i izgrađeni separatno-jedan za fekalne i drugi za atmosferske vode. Međutim, ponegdje su kanali, koji odvode atmosfersku vodu, povezani sa kanalizacionom mrežom za fekalne otpadne vode i obrnuto, dajući sistemu karakteristike polukombinovanog tipa.

Većina kanalizacija od azbestno cementnih cijevi izgrađena je u zadnjih 35 godina. Priključci na sistem u šahtovima i sve cijevi se završavaju sa unutrašnje strane, tako da otpadne vode, u slapu, padaju na dno.

Postojeću kanalizacionu mrežu otpadnih voda u gradu čine:
- sabirni kolektori od PVC cijevi, prečnika Ø300 mm izgrađeni u centralnom dijelu grada, sa obe strane Ibra, u dužini od cca 400 m,
- kolektor u Ulici Rifata Burdžoviića od AC cijevi prečnika Ø200 mm,
- kolektor u Ulici Karavanski put od AC cijevi prečnika Ø200 mm,
- kolektor na desnoj obali rijeke Ibar između ulice M.Tita i ulice 29.novembra od PVC cijevi prečnika Ø200 mm,
- ostali kanalizacioni sistemi koji su priključeni na prethodne kolektore

Po podacima popisa iz 2003.godine 77 % stanovništva opštine je bilo bez kanalizacije.

Po podacima opštinskog komunalnog preduzeća 35% posto domaćinstava grada i prigradskog dijela nije priključeno na kanalizacioni sistem.

Veliki procenat populacije Rožaja 65.7% povezano je na kanalizacioni sistem koji ispušta otpadne vode direktno u Ibar i njegove pritoke. Proticaj rijeke je vrlo nizak, što smanjuje mogućnost samoprečišćavanja. U ljetnjem periodu, kada je vodostaj veoma mali, ispuštene otpadne vode formiraju stajaće bare, koje predstavljaju permanentni vizuelni i ekološki akcident.

Zagađivanje voda industrijskim otpadnim, vodama nije registrovano, zbog prestanka rada industrije.

Može se konstatovati da su glavni nedostaci postojeće gradske kanalizacione mreže:
- veliki broj ispusta- najmanje 24 glavnih i 50 individualnih ispusta,
- neplanska izgradnja kanalizacije što je dovelo do toga da su kolektori nizvodno manjih prečnika od kolektora uzvodno,
- neadekvatno održavanje -ViK nema nikakav plan za održavanje kanalizacije niti imaju opremu za takve operacije,
- veliki broj kućnih priključaka na atmosfersku kanalizaciju-ilegalno,
- mali broj kaskadnih šahti u sistemu što uzrokuje veće nagibe cijevi i brzine veće od 1m/s,
- mala dubina položenih cijevi i turbulentan režim protoka u većini cijevi,
- blokade u funkcionisanju kanalizacije izazvane prisustvom čvrstog otpada u sistemu što prouzrokuje i izlijevanje tečnosti iz šahti,

PLANIRANO STANJE

Proširenje i kompletiranje sistema za prikupljanje otpadnih voda za opštinsko područje i obezbjeđivanje adekvatnog tretmana otpadnih voda u narednom periodu se smatra prioritetnim ciljevima.

Planom predviđeno proširenje kanalizacione mreže obuhvata sljedeća naselja: Hurije, Ibarac, Carine, Suho Polje, industrijsku zonu i potencijalno prostor sliva rijeke Županice i ruralnih naselja Bać, Biševo i Crnokrpe.

U opisu postojećeg stanja kanalizacionog sistema je naglašeno da je potrebno pored proširenja kanalizacione mreže sanirati postojeću kanalizaciju, kako bi sistem pravilno funkcionisao.

Međutim, glavne potrebe su, osim proširenja kanalizacione mreže za prihvat otpadnih voda iz prigradskih naselja i njihovo uključivanje u glavni kanalizacioni sistem, izgradnja glavnih

kolektora i pumpnih postrojenja za prihvat i odvod otpadnih voda do buduće lokacije postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u industrijskoj zoni Zeleni.

Fekalne vode Predloženi koncept inkorporira rješenja i tehnologiju iz Strateškog master plana za kanalizaciju i otpadne vode u centralnom i sjevernom regionu Crne Gore i rješenje iz Studije otpadnih voda.

U gradu i prigradskim naseljima planirana je izgradnja organizovanog kanalizacionog sistema gravitacionog tipa i centralnog uređaja za prečišćavanje voda fekalnog porijekla na poziciji Industrijske zone Zeleni.

Na ruralnom području u dugoročnom planu obuhvaćena su područja najvećih sekundarnih centara (dolina Županice, područje Biševa-Crnokrpe i područje Baća). Ostala rješenja će se sprovoditi izgradnjom manjih kanalizacionih sistema naselja i naseljenih mjesta, a svaki objekat mora izgraditi i konvencionalnu septičku jamu, ukoliko ne postoji kanalizacioni sistem u tom području.

Kako UWWTD 271 Evropske Unije nalaže izgradnju kanalizacione mreže u naseljima sa populacijom većom od 2.000 (ES), a zaključeno je da septičke jame ne uzrokuju nikakvo zagađenje podzemnih voda, predloženo je da se kanalizacioni sistem ne gradi u svakom selu na projektnom području, osim u onima koja čine prošireni grad-prigradskim naseljima (tj. u onima koja se nalaze blizu gradskog naselja) i većim sekundarnim centrima. Cijena izgradnje kanalizacionog sistema u ruralnim područjima bila bi najmanje 1.500 E/po stanovniku, što je veoma skupo, a na osnovu analiza i nepotrebno.

Idetifikovana su tri osnovna izvora otpadnih voda-tri namjene površina: stambeni objekti, industrijski objekti i institucionalno/komercijalni objekti.

U Rožajama, aktivne fabrike i budući industrijski kapaciteti biće locirani u Industrijskoj zoni Zeleni, daleko od centra grada.

Planirani turistički lokaliteti imaće posebne organizovane sisteme za kanalisanje fekalnih voda i postrojenja za njihovo prečišćavanje do klase A1 prije ispuštanja u prirodne recipijente. Isti princip i kriterijum mora zadovoljiti i svaka kompleksnija gradnja na čitavoj teritoriji opštine.

Master plan je za planiranje usvojio prosječnu potrošnju vode za Rožaje do 2029. godine sa sljedećim parametrima: vode za domaćinstva u gradskim naseljima od 150 l/stanovnik na dan, a na selima 100 l/stanovnik na dan; u fabrikama ukupno 452m3/dan i u institucijama ukupno 260 m3/dan.

U prvoj fazi se planira izgradnja sabirnih kanalizacionih kolektora duž gradskog vodotoka rijeke Ibar, koji bi prihvatio otpadne vode gravitacionih sekundarnih kanala sa područja lijeve i desne obale Ibra do centralnog postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda. Postrojenje za prečišćavanje bi bilo modularne izvedbe, što znači da bi se kapacitet modularno povećavao, u zavisnosti od količine otpadnih voda koje će se povećavati uključivanjem sekundarne kanalizacije sa ostalih prigradskih područja, koje će se izgrađivati fazno.

Uz sabirni kolektor gradskog vodotoka Ibra planira se fazno, izgradnja i kanalizacionih kolektora duž Ibarca, Lovničke rijeke, Nurkovskog potoka i Županice. Kompletiranjem integralnog kanalizacionog sistema voda Ibra i njegovih gradskih pritoka bile bi propisane klase A1.

Propisima se zahtijeva za Ibar uzvodno od grada klasa vode A1 za piće, klasa S za ribolov i klasa I za kupanje, a nizvodno klasa vode A2 za piće, klasa C za ribolov i klasa II za kupanje.

Izgradnja kolektora duž vodotoka gradskih rijeka planira se paralelno sa regulisanjem njihovih korita, dimenzioniranih na 100-godišnje maksimalne vode. Izbor tehnologije regulacije i sabirnih kanala sprovešće se kroz istraživanje i projektovanje konkretnog vodotoka.

U sekundarnoj kanalizacionoj mreži planira se prioritetna zamjena svih cijevi manjih prečnika od 200 mm. i zamjena dotrajalih kanalizacionih cijevi.

Fabrike su obavezne de sačine i implementiraju sopstvene šeme upravljanja otpadnim vodama, na način da se njihov uticaj na površinske i podzemne vode neutrališe.

Priključenjem postojeće gradske kanalizacione mreže na postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda neutralisaće se njihov uticaj na površinske vodene tokove.

Master plan predviđa povećanje ukupne količine otpadnih voda za Rožaje do 2029. godine na 2.241 m^3/dan, od čega industrijske 17%, a predviđa smanjenje količine otpadnih voda iz domaćinstava i institucija na 120 l/s. dan.

Atmosferske vode

Obzirom na konfiguraciju terena odvodnja atmosferskih voda u gradu i prigradskim naseljima se može projektovati i izvoditi gravitaciono do ulivanja u prirodni recipijent, uz najstrožu primjenu propisa – uslova za njihovo ispuštanje u prirodne recipijente .U zemljište, odnosno podzemne vode, ispuštaju se samo drenažne i atmosferske otpadne vode, ukoliko kvalitet tih voda zadovoljava granične vrijednosti izpropisane Pravilnikom.

Objekti za odvođenje otpadnih voda na području bez kanalizacione mreže

Objekti za odvođenje otpadnih voda na području bez kanalizacione mreže su zasebne “septičke jame”. Ovaj termin zapravo predstavlja “infiltracione jame”, najčešće sa zapreminom od 9m3 , sa zidovima i dnom pogodnim za cijeđenje (filtraciju) otpadnih voda. U jamama se vremenom odvija zadržavanje čvrstih materija, čime se smanjuje kapcitet procjeđivanja, jer se oko 75% jama nikad nije praznilo. Na taj način će se postići određena funkcionalnost konvencionalnih (vodonepropusnih) septičkih jama.

Funkcionisanje objekata na području bez kanalizacione mreže bi se značajno poboljšalo izgradnjom **uređaja za biološko prečišćavanje bez primarnog taložnika, stepen prečišćavanja 95-99%,** po evropskim standardima. Stoga se predlaže da se svaka nova kuća obaveže na izgradnju **uređaja za biološko prečišćavanje** ukoliko kanalizaciona mreža ne postoji.

Očuvanje rijeke Ibar u opštini Rožaje od izlivnih voda iz septičkih jama

Rijeka Ibar predstavlja jedan od najvažnijih prirodnih resursa opštine Rožaje, ali suočena sa ozbiljnim ekološkim problemima, među kojima su izlivne vode iz septičkih jama i izlivne vode kanalizacione mreže pošto uređaj za prečišćavanje ne postoji. Ovakvo zagađenje ugrožava ne samo biljni i životinjski svijet rijeke, već i zdravlje lokalnog stanovništva.

Da bi se očuvala čistoća rijeke Ibar, neophodno je preduzeti konkretne korake – izgraditi adekvatnu kanalizacionu mrežu, hitno izgraditi novi sistem za preradu otpadnih voda i uvesti

redovnu kontrolu i sankcije za nelegalno ispuštanje otpadnih voda. Takođe, edukacija građana o važnosti očuvanja životne sredine igra ključnu ulogu.

Zaštita rijeke Ibar je zajednička odgovornost svih – lokalne vlasti, institucija i građana. Samo zajedničkim djelovanjem možemo obezbijediti da rijeka ostane čista i zdrava za buduće generacije.

Kako je opština Rožaje je pasivniji dio za ulaganje a do finalizacije izgradnje kanalizacionog sistema potreban je određen vremenski period, predlaže se hitno djelovanje posebno po pitanju izlivnih voda iz septičkih jama. Ovo predstavlja ozbiljan rizik za vodeni ekosistem, kao i za zdravlje ljudi koji žive u njenoj blizini.

Jedno od efikasnih rješenja jeste obavezno uvođenje u sva domaćinstva koja su bez kanalizacionog prijključka, uređaja za biološko prečišćavanje bez primarnog taložnika, stepen prečišćavanja 95-99%, po evropskim standardima. Ovi savremeni sistemi omogućavaju ekološki prihvatljivo prečišćavanje otpadnih voda, čime se sprječava njihov direktan odlazak u rijeku. Osim što su dugoročno održivi, biološki prečistači su i jednostavni za upotrebu i ne zahtijevaju kasnije priključenje na kanalizacionu mrežu ni velika ulaganja u infrastrukturu.

Poseban podsticaj za ovakve projekte dolazi kroz subvencije Evropske unije, koje su dostupne za sufinansiranje nabavke i ugradnje bioloških prečistača u ruralnim i osjetljivim područjima. Korišćenjem ovih sredstava, domaćinstvima se omogućava lakši prelazak na ekološki prihvatljive tehnologije uz značajno smanjenje troškova.

Opština Rožaje može igrati ključnu ulogu u realizaciji ovog rješenja kroz informisanje i edukaciju građana, tehničku podršku i zajedničku saradnju sa EU fondovima. Uvođenjem bioloških prečistača, zajednica pravi veliki korak ka očuvanju rijeke Ibar i stvaranju zdravije i održive životne sredine za sve.

Važno je naglasiti da rijeka Ibar ne pripada samo Crnoj Gori – ona protiče kroz više država, uključujući Srbiju i Kosovo, i uliva se u rijeku Zapadnu Moravu. Zbog toga, njeno očuvanje ima regionalni značaj, jer zagađenje u jednom dijelu toka može imati posljedice i u drugim državama nizvodno. Održivo upravljanje i zaštita rijeke Ibar zahtijevaju saradnju ne samo na lokalnom, već i na međunarodnom nivou.

Scenariji dugoročnog razvoja opštinskog sistema otpadnih voda

Analizom mogućih rješenja za obezbjeđivanje dugoročnog razvoja tretmana i kvalitetne odvodnje otpadnih voda na području opštine, u Studiji otpadnih voda indetifikovane su potrebe i definisani su investicioni zahtjevi, koji su podijeljeni u četiri scenarija i to: minimalni, osnovni, maksimalni i dugoročni projekat razvoja.

Prema scenariju minimalnog projekta razvoja planirana je rekonstrukciju postojećeg kanalizacionog sistema i izgradnju novoplanirane kanalizacione mreže kako bi se obuhvatila sva gradska i prigradska naselja na kvalitetan način kao i izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda.

Osnovni projekat obuhvata pored izgradnje novih kolektora za Suho Polje, Ibarac, Bandžovo brdo, Stara čaršija i Bar mahala i sve mjere koje je potrebno preuzeti u minimalnom projektu.

Maksimalni projekat obuhvata pored izgradnje novih kolektora za Suho Polje, Hurije, Bandžovo brdo, Stara čaršija i Bar mahala i sve mjere koje je potrebno preuzeti u minimalnom i osnovnom projektu. U ovoj fazi su predloženi sekundarni kolektori.

Dugoročni projekat razvoja podrazumijeva realizaciju svih prethodno navedenih faza projekta kao i mjere koje treba preduzeti na području Baća, Biševa - Crnokrpa i Županice.Ova područja predstavljaju sekundarne opštinske centre i izgradnja kanalizacionog sistema predstavlja značajan korak u njihovom daljem razvoju.

Područje sliva Županice obuhvata nekoliko sela : Kalače, Bogaje , Baza, Radeva M ahala, Seošnica i Koljeno. Glavni gravitacioni kolektor koji povezuje ovo područje sa kanalizacionim sistemom Rožaja je planiran u dužini 8.590m, cijevi PEHD prečnika Ø300 mm.Ovaj kolektor je planiran pored magistralnog puta Rožaje-Berane. Dužina sekundarne kanalizacione mreže koja se povezuje sa glavnim kolektorom iznosi 3.450m, cijevi PEHD prečnika Ø250mm. Ukupna dužina PVC cijevi kojima su povezani objekti na sekundarnu kanalizacionu mrežu je 3.000m cijevi PVC prečnika Ø160mm.

Ukupan broj stanovnika koji će biti povezan na budući kanalizacioni sistem procjenjuje se na 4.200.

Kanalizacioni sistemi za Bać i Biševo su dizajnirani kao odvojeni kanalizacioni sistemi graviatcionog tipa. Ukupna dužina kanalizacionog kolektora za područje Baća se procjenjuje na 8.010m. Planiran je kao gravitacioni kanalizacioni sistem sa lokalnim PPOV. Ukupan broj stanovnika koji će biti povezan na budući kanalizacioni sistem procjenjuje se na 430.

Ukupna dužina novih kolektora za Biševo i Crnokrpe procjenjuje se na 7.180m . Planiran je kao gravitacioni kanalizacioni sistem sa lokalnim PPOV. Ukupan broj stanovnika koji će biti povezan na budući kanalizacioni sistem procjenjuje se na 470.

REGULACIJA VODOTOKA

POSTOJEĆE STANJE

Područje Rožaja ne obiluje kišama, ali visina snjega na planinama i njihovim podgorinama, u vrmenu otoapanaj, te planinski reljef uzrokuje pojavu bujica i poplava naseljenih područja. Posebno je plavno područje doline Županice, Ibra – u području garad, Ibarca, Nurkovskog i Hamzića potoka, Lovničke rijeke i Grahivske rijeke u području naselja Grahovača.

U najužem centru grada regulisano je korito Ibra u dužini ok 500 m. Prioritetno treba regulisati korito Ibra, Ibarca, Lovničke rijeke, Nurkovskog i Hamzića potoka u donjem dijelu vodotoka i Županice u čitavoj dužini.

PLANIRANO STANJE

U cilju zaštite od poplava i prostornog uređenja vodotoka u području gradu i prigradskim naseljima i izgradnje sabirnih kanalizacionih i atmosferskih kiolektora planira se regulacija slijedećih rijeka:
Vodotok Ibra od Dimiškina mosta do izlaza iz grada (pozicija napuštenog magacina) u dužini od cca 3,5 km ;
Vodotok Ibarca od izvorišta do uliva u Ibar, u dužini od cca 1,9 km ;

Vodotok Lovničke rijeke od Donje Lovnice do uliva u Ibar u dužini od oko 4,0 km. Za uređenje ovod vodotoka potrebno že istražiti tehnički racionalno i izvodljivo rješenje, obzirom da je i sam

vodotok i priobalno područje ugroženo izgradnjom objekata stanovanje, privrede i individualnih prelaza-mostova i propusta preko rijeke;

- Vodotok Nurkovskog potoka od centar naselja do uliva u Ibar, u dužini od oko 3,0 km;
- Vodotok Županice od Đ. Luka do uliva u Ibar, u dužini od 8,0 km.

Detalnije uslove regulacije planiranih vodotoka izradiće se na osnovu Lokalnog plana zaštite od poplava i planova državnih subjekata kroz izdavanje vodoprivrednih uslova.

SMJERNICE ZA ZAŠTITU PROSTORA I REŽIMI KORIŠĆENJA PROSTORA

Ovi kriterijumi se primenjuju na prostore za koja se ne predvidja donošenje detaljnog urbanističkog plana, urbanističkog projekta ili lokalne studije lokacije. U ovom poglavlju daju se kriterijumi i smjernice za korišćenje, uređenje i zaštitu prostora i izgradnju rekonstrukciju objekata i izvođenje radova za prostor opštine Rožaje izvan područja urbanističke razrade, za koje se kriterijumi i smjernice daju u posebnom djelu planske dokumentacijke koji se odnosi na urbanističko plansko rješenje za grad Rožaje.

Zaštićene zone i koridori

Utvrđuju se zone i pojasevi s posebnim režimima i pravilima izgradnje i uređenja prostora i to:
1. Zone zaštite voda
2. Zone zaštite prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara
3. Zaštitni pojasevi u infrastrukturnim koridorima
4. Zone i pojasevi zaštite od izvora zagađenja životne sredine.

Napominje se da se, s obzirom da se kriterijumi i smjernice za korišćenje prostora u zaštićenim
zonama i koridorima utvrđuju u skladu sa Zakonom, pravila koja se definišu, odnose na cjelokupno područje opštine bez obzira da li je za pojedinu zonu propisano donošenje urbanističkog plana, ili se uslovi za izgradnju mogu izdavati direktno iz PUP-a.

ZONE ZAŠTITE VODA

Zone i pojasevi sanitarne zaštite izvorišta vodosnabdijevanja. Pod sanitarnu zaštitu stavljaju se sva površinska i podzemna izvorišta u slivnim područjima i objekti koji čine funkcionalnu cjelinu.

U zonama i pojasevima sanitarne zaštite izvorišta vodosnabdijevanja utvrđuju se sledeće zone (režimi) zaštite i pravila izgradnje i uređenja prostora:

Izvorišta u karstnim izdanima - Zbog specifičnosti karstnih vodonosnika, odnosno specifičnosti podzemnih tokova i režima voda karstnih izdani, određivanje zona sanitarne zaštite i mjera zaštite za izvorišta voda u tim izdanima obavlja se selektivnim pristupom zaštite, koji se uklapa u planove održivog razvoja, u funkciji smanjivanja rizika od zagađenja karstnih vodonosnika. Pri tome se obavezno uzima u obzir: vrijeme mogućeg transporta zagađenja, režim izdani, način prihranjivanja i pražnjenja izdani, naročito gledano u odnosu na prethodni položaj i stanje izdani.

a) I zona zaštite: I zona zaštite izvorišta podzemnih voda u karstnim izdanima, određuje se radi zaštite izvorišta, objekata za zahvat vode i njihove neposredne okoline od zagađenja voda i drugih negativnih uticaja.

Granica I zone zaštite mora biti udaljena od svih objekata za zahvatanje vode, najmanje 10 m. Na području I zone zaštite, mogu se, uz primjenu potrebnih mjera zaštite, nalaziti vodozahvatni i objekti za vještačko prihranjivanje podzemnih voda, rezervoari, crpne stanice, instalacije za popravak kvaliteta vode, komore za prekid pritiska, trafostanice, poslovni objekti, prilazni i unutrašnji putevi i drugi objekti koji su neophodni za rad objekta za snabdijevanje vodom za piće.

U I zoni zaštite mogu se obavljati samo aktivnosti koje su vezane za eksploataciju, prečišćavanje i transport vode u sistem za vodosnabdijevanje.

U I zonu zaštite dozvoljen je pristup samo licima koja rade na objektima u toj zoni i nadležnim inspektorima, a drugim licima uz odobrenje vlasnika, odnosno korisnika objekta za snabdijevanje vodom za piće.

Područje I zone zaštite mora biti zaštićeno od neovlašćenog pristupa zaštitnom ogradom. Korisnik vodozahvata mora na odgovarajući način obilježiti I zonu zaštite i istaći upozorenje o zabrani neovlašćenog pristupa.

b) II zona zaštite: Područje II zone zaštite za karstna izvorišta, obrazuje se oko I zone zaštite i obuhvata prostor od granice I zone zaštite do spoljne granice II zone zaštite.
Spoljna granica II zone zaštite izvorišta u karstnim izdanima sa zahvatanjem vode sa površine (kaptaže), određuje se u skladu sa količinom i režimom eksploatacije, hidrogeološkim karakteristikama terena izvorišta i sliva i mogućnostima zagađivanja izdani u kojoj je izvorište. Spoljna granica II zone zaštite izvorišta u karstnim izdanima sa zahvatanjem vode iz podzemlja (bunari, bušotine, tuneli i sl.) predstavlja granicu od koje je istražnim radovima procijenjeno da zagađene vode mogu doći u zonu uticaja izdani.

U II zoni zaštite zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti kojima se mogu zagaditi vode izvorišta, a naročito:
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda; odlaganje otpada, uključujući i odlaganje na sanitarne deponije;
- građenje hemijskih industrijskih postrojenja;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- površinska i podzemna eksploatacija mineralnih sirovina;
- poljoprivredna proizvodnja, osim proizvodnje bez primjene vještačkih đubriva, pesticida i herbicida (proizvodnja zdrave hrane);
- stočarska proizvodnja, osim za vlastite potrebe domaćinstva; građenje pogona za proizvodnju, skladištenje i transport opasnih materija;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- građenje drugih objekata koji mogu ugroziti kvalitet vode.

Korisnik vodozahvata. mora na odgovarajući način obilježiti II zonu zaštite i istaći obavještenje o zoni zaštite izvorišta.

v) III zona zaštite Područje III zone zaštite obuhvata prostor od spoljnje granice II zone zaštite, do hidrogeološke vododjelnice karstnog izvorišta.

U III zoni zaštite zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti kojima se mogu zagaditi vode izvorišta, a naročito:

- privredne i druge aktivnosti kojima se narušava prirodni režim prihranjivanja podzemnih voda izvorišta, ukoliko se posebnim mjerama ne osigura vještačko prihranjivanje u količini dovoljnoj za nadoknađivanje izgubljene količine;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- izgradnja industrijskih i drugih objekata čije otpadne vode i druge otpadne materije iz tehnološkog procesa proizvodnje mogu zagaditi izvorište;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- skladištenje radioaktivnih i hemijskih materija;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- druge aktivnosti za koje se utvrdi da mogu imati negativne posljedice na karstno izvorište.

Izvorišta sa zahvatom površinskih voda - Zahvat iz akumulacije ili jezera

a) I zona zaštite: I zona zaštite se utvrđuje radi zaštite akumulacije ili jezera i objekata za zahvat vode od zagađenja i drugih negativnih uticaja.

I zona zaštite obuhvata akumulaciju ili jezero, branu, crpnu stanicu, postrojenja za preradu vode, građevine za pogon, održavanje i skladištenje, zaštitne taložnice na ušću dotoka i zaštitni pojas uz akumulaciju ili jezero, u širini od 30 m od ivice vode, pri normalnom usporu.

U I zoni zaštite moraju biti ograđeni: vodozahvat, crpna stanica, postrojenja za preradu vode i građevine za pogon i skladištenje i istaknuta upozorenja o zabrani neovlašćenog pristupa.

U I zoni zaštite zabranjuje se:
- izvođenje radova, građenje i obavljanje privrednih i drugih djelatnosti, osim djelatnosti potrebnih za zahvatanje vode, preradu i transport vode u vodovodni sistem;
- odlaganje otpada;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
-građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih, hemijskih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- eksploatacija mineralnih sirovina;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvlitet vode;
- stočarska proizvodnja;
- napajanje stoke;
- upotreba vještačkih đubriva i sredstava za zaštitu bilja;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- javni saobraćaj vozila i pješaka;
- korišćenje svih vrsta plovnih sredstava, sportovi na vodi i kupanje;
- ribarenje i sportski ribolov, uzgoj ribe;
- građenje drugih objekata koje mogu ugroziti kvalitet vode.

b) II zona zaštite: II zona zaštite određuje se radi zaštite akumulacije ili jezera od zagađenja koja mogu nastati iz stalnih ili povremenih dotoka.

II zona zaštite obuhvata pojas širine najmanje 50 metara sa svake strane dotoka, mjereno od granice I zone, a prostire se uz dotok do granice područja sliva akumulacije ili jezera, kao i pojas od 100 m uz akumulaciju ili jezero mjereno od granice I zone.

U II zoni zaštite zabranjuje se:
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- eksploatacija mineralnih sirovina;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvalitet vode;
- poljoprivredna proizvodnja, osim s ograničenom primjenom vještačkog đubriva i lako razgradivih pesticida;
- stočarska proizvodnja, osim za vlastite potrebe domaćinstva;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- građenje drugih objekata koji mogu ugroziti kvalitet vode.

Korisnik vodozahvata mora na odgovarajući način obilježiti II zonu zaštite i istaći obavještenje o zoni zaštite izvorišta.

v) III zona zaštite: III zona zaštite određuje se radi zaštite akumulacije ili jezera od uticaja sa površina u njenom slivu.

III zona zaštite određuje se samo za akumulacije ili jezera na kojima nije razvijena površinska hidrografska mreža, već oticanje atmosferskih voda karakteriše površinsko oticanje.

III zona zaštite obuhvata pojas od granice II zone zaštite do spoljne granice sliva.

U III zoni zaštite zabranjuje se:
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvalitet vode.

Pojasevi sanitarne zaštite oko magistralnih cjevovoda. Pojas sanitarne zaštite određuje se oko glavnih cjevovoda i, u zavisnosti od konfiguracije terena iznosi po 2 m od osovine cjevovoda sa obje strane, a za cjevovode za vodosnabdijevanje do 200 stanovnika, po 1 m od osovine cjevovoda sa obje strane. U pojasu zaštite nije dozvoljena izgradnja objekata, postavljanje uređaja i vršenje radnji koje na bilo koji način mogu zagaditi vodu ili ugroziti stabilnost cjevovoda.

Zaštita rezervoara koji se koriste za vodosnabdijevanje. Oko rezervoara u sistemu za vodosnabdijevanje, koji se nalazi izvan I zone zaštite, određuje se samo I zona zaštite, a koristi se prema pravilima za I zonu zaštite izvorišta u karstnim izdanima.

Tretman postojećih objekata u zonama sanitarne zaštite. Ukoliko su u II i III zoni zaštite izgrađeni objekti ili se obavljaju djelatnosti u skladu sa zakonom, odrediće se, ukoliko je to moguće, potrebne mjere za zaštitu izvorišta, uz obavezu stalnog praćenja uticaja objekta, odnosno djelatnosti na izvorište. Ukoliko se dokaže da i pored predviđenih mjera zaštite postoji negativan uticaj na izvorište, objekat se uklanja, odnosno zabranjuje se dalje obavljanje te djelatnosti.

U slučaju izvođenja radova na rekonstrukciji ili dogradnji objekata, izgrađenih u skladu sa zakonom u II i III zoni zaštite, radi se projekat, kojim se detaljnim i namjenskim vodoistražnim radovima ispituje uži lokalitet, na kojem se planira izvođenje radova ("mikrolokacija"). Na bazi rezultata ovih istraživanja, utvrđuje se pogodnost terena za izvođenje predviđenih radova, a na osnovu njegove osjetljivosti, određuju se odgovarajuće mjere zaštite unutar tog prostora.

Zaštita voda

Koncept očuvanja kvaliteta i zaštite površinskih i podzemnih voda obuhvata:

⇒ potpuno kanalisanje i prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda Rožaja ;

⇒ redovno osmatranje i održavanje propisanih nivoa kvaliteta voda rijeke Ibar i Županica;

⇒ pošumljavanje goleti, neplodnih zemljišta i neobraslih površina u područjima izloženim jakoj i srednjoj eroziji;

⇒ proširenje sistema vodovodne i kanalizacione mreže na području opštine;

⇒ ispitivanje kvaliteta podzemnih voda, posebno u karstnim terenima i zonama eksploatacije mineralnih sirovina;

⇒ dispoziciju postojećih smetlišta i odlagališta čvrstog komunalnog otpada lociranih na obalama riječnih tokova, posebno pokraj rijeke Ibar i Županica;

⇒ primjenu odgovarajućih sanitarno-tehničkih standarda prilikom izgradnje septičkih jama u seoskim domaćinstvima;

Mjere zaštite voda

Prema Zakonu o vodama ("Sl.list RCG", br.27/07) zaštita voda od zagađivanja ostvaruje se:
- organizacijom kontrole kvaliteta vode i izvora zagađivanja, zabranom i ograničavanjem unošenja u vode opasnih i štetnih materija-supstanci, zabranom stavljanja u promet supstanci opasnih za vode za koje postoji supstitucija ekološki pogodnijih proizvoda i dr.;
- ekonomskim mjerama plaćanjem naknade za zagađivanje vode, koja nije niža od troškova njegovog prečišćavanja;
- prečišćavanjem otpadnih voda na mjestu nastajanja, primjenom tehničko-tehnoloških mjera i uvođenjem savremenih tehnologija u proizvodnju;
- vodnim mjerama, kojima se poboljšava režim i kvalitet malih voda namjenskim ispuštanjem čiste vode iz akumulacija, a posebno radi otklanjanja posledica havarijskih zagađenja.

11.4. TELEKOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA

Fiksne telekomunikacije

Opšte stanje elektronskih komunikacija na područje Opštine Rožaje u periodu kada se rade Izmjene I dopune PUP-A Rožaje može se smatrati povoljnim. Kablovska infrastruktura za pružanje usluga na fiksnoj lokaciji većinski pripada «Crnogorskom Telekomu«, a organizaciono pripadaju glavnoj telefonskoj centrali Berane. Organizacija javnih komunikacija fiksne telefonije na području Opštine Rožaje realizovana je preko pet isturenih pretplatnickih stepena(IPS ili RSS)- telefonskih centrala koje su optičkim spojnim putem vezane na glavnu telefonsku centralu Berane. To su RSS Rožaje, RSS Bać, RSS Bijela crkva, RSS Biševo i RSS Skarepača.
Isturene pretplatničke centrale su povezane pomoću optičkih kablova i odgovarajućih sistema prenosa sa glavnom centralom u Opštini Berane. S druge strane preko teritorije opštine Rožaje prolazi i međunarodni opticki kabal prema Republici Srbiji u koridiru Jadranske magistrale.

Stanje fiksne telekomunikacione mreže u opštini Rožaje za potrebe izrade prethodnog plana prikazano je kapacitetima u komutacijama i pristupnim mrežama tokom 2010. godine. Takođe je za taj period prikazan stepen izgrađenosti mreža optičkih spojnih kablova i pristupne optičke mreže. Konstatovano je da je 10 telefonskih priključaka na sto (100) stanovnika Opština Rožaje daleko ispod evropskog prosjeka od 40-50 komunikacionih priključaka na 100 stanovnika.

U periodu 2010 godine na teritoriji opštine Rožaje je bilo uključeno stotinak korisnika ruralne telefonije na lokacijama naselja gdje nije izgrađena pristupna mreža za fiksni pristup (Paučina, Bukovica,Vuča, Crnca, Pripeč, Malindubrava, Jablanica, Besnik, Balotiće, Plunci, Daciće, Gornji i Donji Bukelj na ukupno tada 786 domacinstava). Navedeni korisnici su mogli koristiti samo usluge fiksnog telefona a ne i usluge širokopojasnih servisa. Registrovana su u istom periodu i područja opštine koja nemaju nikakve mogućnosti za pristup servisima ni fiksno ni ruralno a to su: Donja Lovnica, Gornja Lovnica, Ćosovica,Zloglavlje,Klanac,Bašća,Gritica i Lučice (naselja sa ukupno 1747 stanovnika na 383 domaćinstava).

U “Crnogorskom Telekomu” kao dominantnom operatoru fiksne telefonije izgrađena je posebna mreža za prenos podataka “MIPNET”, u koju je uključen komunikacioni čvor “Rožaje”, tako da su stvoreni svi uslovi za razvoj ove vrste usluga. Tada je već instalirano u opštini 126, a ukljuceno 68 ISDN prikljucaka.
Takođe operator “M-tel” je u razvoju svojih servisa počeo da pruža usluge fiksne telefonije i širokopojasnog pristupa internetu WiMAX tehnologijom.

Tehničke mogućnosti za širokopojasne usluge su stvorena na svim RSS-ma osim na RSS Bijela Crkva i Biševo, gdje vec postoji telekomunikaciona mreža. Registrovano je uključenih, korisnika interneta 1040 i korisnika EXTRA TV 860.

Kapaciteti sirokopojasnih usluga 2010. godine

RSS	Instalisani priključci	Uključeni korisnici
RSS Rožaje	1596	1250
RSS Bać	24	24
RSS Skarepača	132	132
RSS Biševo	Nije bilo mogućnosti	
RSS Bijela crkva	Nije bilo mogućnosti	

Telekomunikacione pristupne mreže su izgrađene uglavnom uvlačnim tkomunikacionim kablovima tipa TK OO V i TK 59GM. Na teritoriji opštine Rožaje izgrađeni su sledeći optički kablovski pravci: Magistralni optički kabal Berane-Rožaje-Špiljani (granica sa Srbijom) kapaciteta 38 optičkih vlakana, koji je postavljen duž jadranske magistrale i uveden u objekat TSC Rožaje, optički kabl Rožaje-Bijela Crkva–Biševo-Gospođin vrh , kapaciteta 8 vlakana, postavljen duž regionalnog puta Rožaje-Tutin i optički kabl Rožaje-Bandžovo brdo kapaciteta 8 vlakana.

Kao što je navedeno postojeći RSS-ovi, “Rožaje”, “Skarepača”, “Bijela Crkva”, ”Biševo” i “Bać” su povezani sa matičnim komutacionim čvorom “Berane” pomoću optičkih kablova, i to RSS ”Rožaje”, RSS “Skarepača” i RSS “Bać” magistralnim optičkim kablom Berane –Rožaje-Špiljani dok su RSS “Bijela Crkva” i RSS “Biševo” povezani sa matičnom centralom posebnim optičkim kablom kapaciteta 8 vlakana. Za potrebe širokopojasnog pristupa Internetu, “Crnogorski Telekom”, koristeći tehnologiju ADSL-a , ima instaliran kapacitet od 1750 portova, od čega je 1400 trenutno zauzeto odnosno u komunikacionom saobraćaju.

Kablovski distribucioni sistem (KDS)
Pored državnih i lokalnih radio-difuznih servisa, čiji prenos i distribuciju signala radija i TV, vrši JP Radio-difuzni centar Crne Gore, na području Opštine Rožaje u vrijeme obrade prethodnog plana nije postojao neki drugi operatori KDS-a. “Crnogorski Telekom” koristeći svoje kapacitete prenosne pristupne mreže, na bazi IP TV tehnologije je uključio 860 priključaka IP TV-a i sa dovoljnim komutacionim potencijalnim kapacitetima za period obuhvata plana.

Mobilna telefonija
Na području obuhvata prostornog plana Opštine Rožaje 2010. godine registrovana su i pružali su usluge mobilne telefonije operatori mobilne telefonije, „Pro Monte“, „T-mobile“ i “M-tel”. Na prostoru Opštine Rožaje bile su u funkciji 11 baznih stanica, “Gospođin vrh”, “Bać”, “Plunci”, “Bandžovo brdo”, “Rožaje”, “Bogaje”, “Kula”, “Kacuber”, “Završka glavica”, “Tunel Lokve-repetitor” I “Bać 2”. Stanje mobilnih komunikacija u periodu obrade prethodnog plana se moglo smatrati povoljnim jer je pokrivenost mobilnim signalom iznosila 80% opštinskog prostora. U periodu obrade prethodnog plana već je planirana izgradnja desetak novih baznih stanica što je u perspektivi omogućilo dalji razvoj kvaliteta i dostupnosti servisa mobilnih mreža i mogućnost korišćenja novih usluga i tehnologija preko GSM mreže na teritoriji Opštine Rožaje.

Prema navedenim podacima, ukupno stanje javne komunikacione mreže se moglo ocijeniti kao solidnoi i nije predstavljalo smetnju privrednom i ostalom razvoju opstine. Opšte stanje elektronskih komunikacija se ogledalo naročito u sledećem:

- Digitalizacija komunikacione mreže je u završnom procesu
- Broj uključenih telefonskih priključaka je bio 12,47 priključaka/100 stanovnika;
- Dobra izgrađenost pristupne mreže na dijelu teritorije (26% zauzetost pristupne mreže);
- Dobra izgrađenost spojnih optičkih kablova;

U dijelu potreba za komunikacionim servisima ostalo je da se riješe naselja Donja Lovnica, Gornja Lovnica, Ćosovica, Zloglavlje, Klanac, Bašća, Gritica i Lučice a na teritoriji koja je trenutno pokrivena ruralnom telefonijom, naselja Paučina, Bukovica, Vuča, Crnca, Pripeć, Malindubrava, Jablanica, Besnik, Balotiće, Plunci, Daciće, Gornji i Donji Bukelj da se uvedu mogućnosti za širokopojasnim servisima.

Prema datim podacima, prepoznat je veliki potencijal u izgrađenosti pristupnih mreža. Zauzetost pristupne mrete na tim lokalitetima registrovana je kao nedovoljna (Rotaje 39.1%, Skarepaca 40.5%, Bijela Crkva 15.3% , Biševo 18.7% , Bac 15.8%. U potencijale spada i relativno dobra izgrađenost kablovske komunikacione kanalizacije i zastupljenost optickih kablova (posebno međumjesnih). Kao najveće ogranicenje u razvoju posebno fiksnih komunikacija je veoma težak teren za izgradnju kablovske komunikacione mreže, naročito na gore navedenim lokalitetima tada pokrivena ruralnom telefonijom.

Prema podacima Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost od 31.12.2021. godine, u sledećoj tabeli daje se pregled usluga za Opštinu Rožaje.

AGENCIJA ZA ELEKTRONSKE KOMUNIKACUIJE I POŠTANSKU DJELATNOST		
PREGLED USLUGA ZA OPŠTINU ROŽAJE		
Opština	Usluge	Operater
Rožaje	Javno dostupna telefonska usluga u fiksnoj elektronskoj komunikacionoj mreži	Crnogorski Telekom M:tel
Rožaje	Usluga pristupa internetu	Crnogorski Telekom M:tel One Crna Gora Orion Telekom SBS Net Montenegro
Rožaje	Usluga prenosa i distribucije audio vizuelnih medijskih sadržaja (izuzima zemaljsku radiodifuziju koja se ne naplaćuje)	Crnogorski Telekom, M:tel,Telemach, Orion Telekom i Radio–difuzni centar
Rožaje	Javno dostupne usluge u mobilnoj elektronskoj komunikacionoj mreži	Crnogorski Telekom M:tel One Crna Gora

11.5. PLAN PREDJELA

Nacionalni zakonodavni okvir

Predio je odredeno područje, viđeno ljudskim okom, čije su karakteristike rezultat međusobnog djelovanja prirodnih I /ili ljudskih faktora."(Evropska Konvencija o planiranju predjela).

Postojeća zakonodavna regulativa Crne Gore kojom su regulisana pitanja zaštite predjela/pejzaža obuhvaćena je u nekoliko zakona:

Zakon o ratifikaciji konvencije o evropskim predjelima (Sl.list RCG br. 006/08-135) koji određuje opšte principe zaštite, upravljanja i planiranja predjela.

Zakon o zaštiti prirode (Sl. list CG, br. 51/08, 21/09, 40/11, 62/13) objašnjava pojam predjela I pejzažne raznovrsnosti, definiše zaštitu predjela, predio izuzetnih odlika, prepoznaje pejzažne vrijednosti i aktivnosti sa specifičnim rasporedom ekosistema pri razvrstavanju zaštićenih prirodnih dobara u kategorije. Definiše plan upravljanja, uslove korišćenja, monitoring i sadržaj strategije zaštite prirode.

Član 9. ovog zakona definiše mjere i uslove zaštite prirode u planovima, osnovama i projektima između ostalih i mjere očuvanja predione raznovrsnosti.

Član 27. ovog zakona definiše da se Zaštita predjela vrši se planiranjem i sprovođenjem sveobuhvatnih mjera kojima se sprečavaju neželjene promjene i degradacija prirodnih, prirodi bliskih ili stvorenih predjela, radi očuvanja značajnih obilježja i karaktera predjela, raznovrsnosti, jedinstvenosti i estetske vrijednosti i omogućavanja trajnog korišćenja prirodnih dobara.

Prije izrade prostorno-planske dokumentacije pribavlja se mapa predjela koju izrađuje organ uprave, a prije izrade projektne dokumentacije pribavlja se analiza zelenila sa pejzažnom taksacijom. Prostorno planskom i projektnom dokumentacijom i planovima korišćenja prirodnih dobara definiše se očuvanje značajnih i karakterističnih osobina predjela, kao i održavanje bioloških, geoloških i kulturnih vrijednosti koje određuju njegov karakter i estetski doživljaj.

Predio

Predio kao autohtona prostorna cjelina, zahvata prostor između lokaliteta i regije, dakle različitih je veličina, sastava, složenosti i značaja za socio-ekonomski i dr. aspekte razvoja. Zato su brojne definicije i diferencijacije predjela na Zemlji uslovljene ne samo različitim teorijsko-metodološkim konceptima, već i različitim prirodnim, socio-ekonomskim, kulturnim, političkim i dr. faktorima.

Izdvajanje, uređenje, zaštita i korišćenje predjela motivisani su ekonomskim, saznajno-kulturološkim, zdrastvenim i brojnim drugim potrebama razvoja.

Karakterizacija predjela Crne Gore

Valorizacija predjela je bitan kriterijum za utvrđivanje adekvatne namjene racionalnog korišćenja zaštite i unaprijeđivanja prostora. Osnovni kriterijumi za valorizaciju pejzaža su: izvornost, reprezentativnost i raznolikost.

Osim svojom specificnom građom, predio se odlikuje i odgovarajućom slikom koja je rezultat postojeće građe. Predstavlja "sistem ekosistema" koji je nastao kao odraz ili poslijedica raznih uslova, odnosa i međudejstava: geološke podloge, reljefa, zemljišta, klime, erozivnih procesa, biljnog I životinjskog svijeta, antropogenih faktora i dr. u odredjenom vremenu i prostoru.

Prvi korak u tipologiji je analiza atributa, a drugi je ustanovljavanje njihove hijerarhije. Pristupi kartiranju i klasifikaciji su veoma različiti.

Geografski informacioni sistem (GIS) igra sve veću ulogu kao oruđe procjene karaktera predjela. Dobra analiza prostora zavisi od raspoloživih podloga urađenih u digitalnoj formi, postojeće prostorno – planske dokumenatcije, studija, projekata, terenskog rada, uključivanja stručnjaka raznih profila. Rasčlanjivanje prostora ima za cilj da se utvrdi prirodno uslovljena pogodnost prostora za različita korišćenja odnosno da se pomoću njega izradi razvojni koncept predjela.

Karakter predjela je dosljedna i jasna šema predionih elemenata koja predio čini prepoznatljivim, drugačijim u odnosu na ostale. U odnosu na karakter izdvajaju se različiti tipovi predjela. Svaki predioni tip je rezultat fizičkih, društvenih i ekoloških uticaja i njihovom indetifikacijom se izdvajaju tipovi karaktera predjela, a daljom analizom područja karaktera predjela.

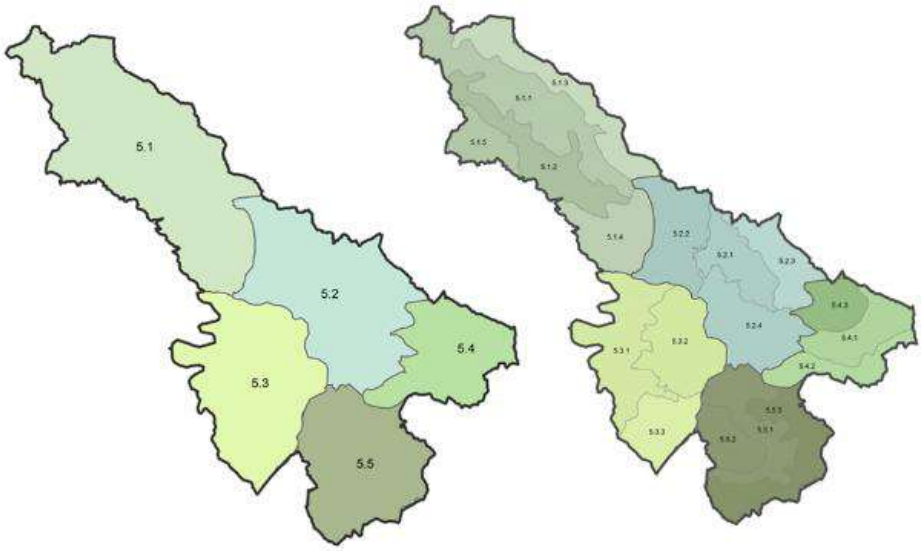
Prema Studiji „Mapiranje i tipologije predjela Crne Gore“ (Ministarstvo održivog razvoja i turizma, 2015.), uzimajući u obzir reljef, klimu, geološke i pedološke karakteristike, pokrivač tla, homogenost i prepoznatljivost predjeli Crne Gore su svrstani u pet regiona a područje Rožaja pripadaju **predjelima planina i dolinskih rijeka sjevernog regiona.**

Prediona regionalizacija Crne Gore

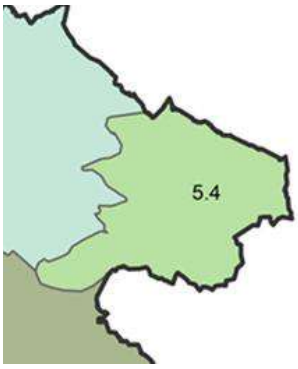
Kulturni obrazac:

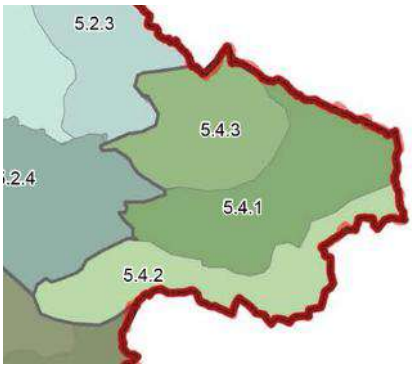
- urbana i semiurbana naselja u dolinama rijeka
- ruralna planinska naselja sa malim poljoprivrednim gazdinstvima (ograđena polja, obori i torovi za držanje stoke, niski objekti za stanovanje, pomoćni objekti –štale, stogovi sa sijenom i sl.)
- Katuni

Područja karaktera predjela sjevernog regiona, regionalni i lokalni nivo

Područja karaktera predjela

Regionalni nivo:

5.4 Predjeli Rožajskog područja

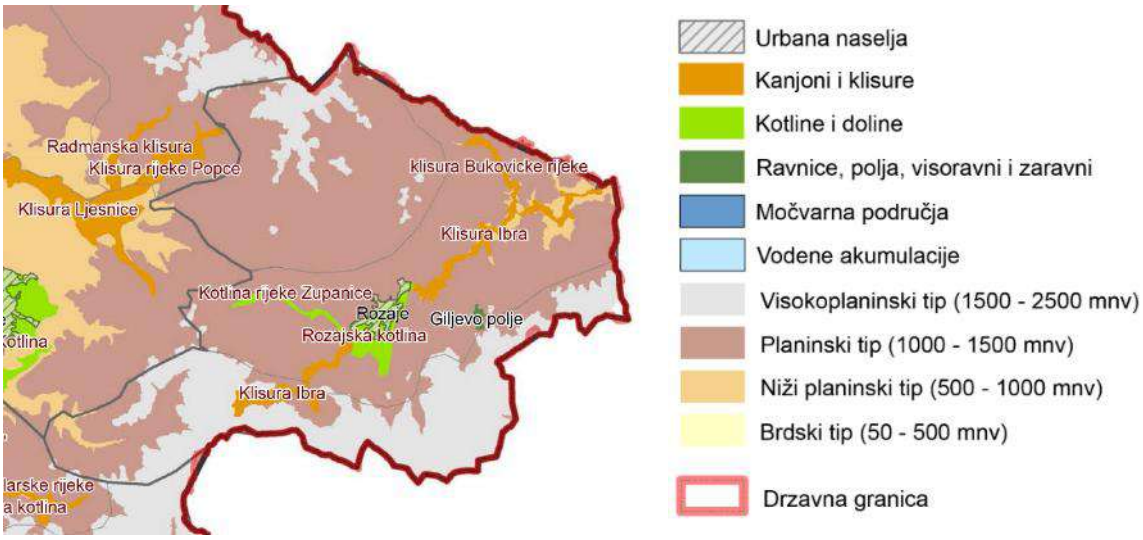
Lokalni nivo:

5.4.1 Predjeli doline Ibra i Rožajske kotline

5.4.2 Visokoplaninski predjeli Hajle

5.4.3 Planinski i visokoplaninski predjeli Vlahova

Predjelima sjevernog regiona prepoznatljivost daju doline i klisure planinskih rijeka uokvirene brojnim planinama. U ovom region dominiraju četinarske šume jele i smrče i mješovite šume četinara sa bukvom.

Područja i tipovi karaktera predjela unutar PUP Rožaje

Tipologija predjela PUP Rožaje

Na osnovu navedene karakterizacije *(Mapiranje i tipologija predjela Crne Gore, 2015 MoRT/Lamp)*, zatim na osnovu *Analize predjela* i na osnovu preklapanja podataka vegetacijskih, pedoloških, hidroloških, orografskih karakteristika, namjene i korišćenja prostora, na području opštine Rožaje su izdvojena:

5.4 Predjeli Rožajskog područja

Područja karaktera predjela - lokalni nivo

(Mapiranje i tipologija predjela Crne Gore, 2015 MoRT/Lamp):

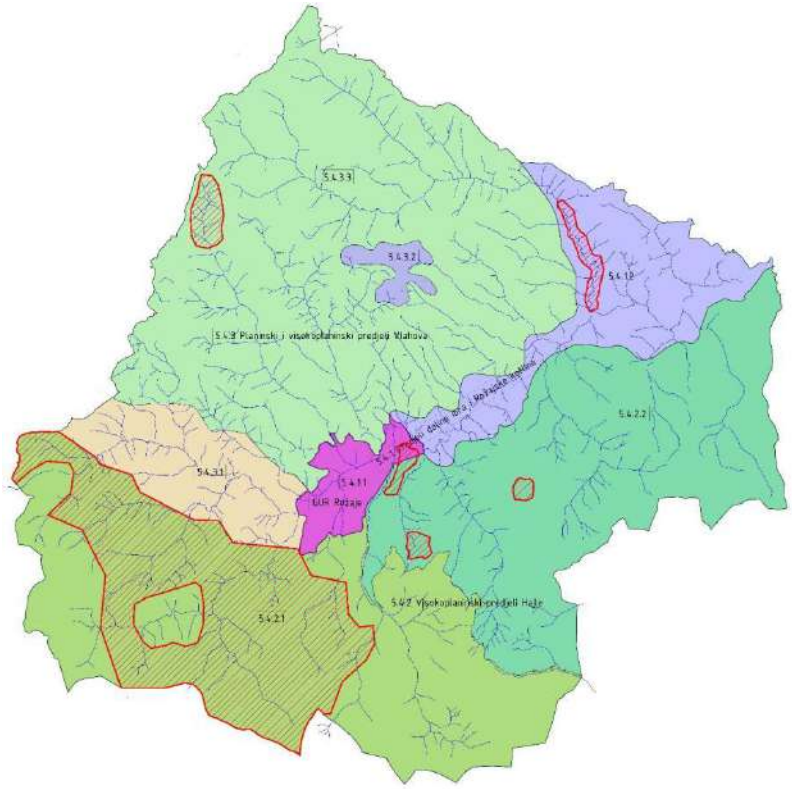
5.4.1 Predjeli doline Ibra i Rožajske kotline

5.4.2 Visokoplaninski predjeli Hajle

5.4.3 Planinski i visokoplaninski predjeli Vlahova

Područja karaktera predjela - Predione cjeline

Karta Tipologija predjela – Područja karaktera predjela

5.4.1 Predjeli doline Ibra i rožajske kotline

Tip 1 - 5.4.1.1 Gradsko naselje Rožaje

Grad Rožaje

Rožaje se prvi put pominje 1585. godinie u jednom turskom defteru, a kao ndseobina potiče iz VII vijeka nove ere. Rožaje i krajevi oko njega ušli su u sastav Osmanskog carstva oko 1455. godine. Nahija Trgovište u početku osmanke vlasti administrativno je pripadala vučitrnskom sandžakatu. Kasnije je kadiluk Trgovište, odnosno nahiia Trpovište, priključena prizrenskom sdndžaku (1527.godine) U sastavu tog sandžakata ostala je do polovine 17 vijeka, kada je priključena novopazarskoj oblasti,a kasnije bosanskom sandžakatu. Prema sumarnom popisu prizrenskog sandžakata iz 1527. Godine nahiji Trgovište pripadalo je 110 seoskih naselja i Trgovište koje je bilo administrativno sjedište nahije. U vrijeme turske vladavine u turskoj administraciji umjesto naziva Rožaje upotrebljava naziv Trgovište. O ranijem životu na ovom prostoru postoje ostaci naselja i gradjevina kao i grobalja. Iz ilirskog, rimskog i njemanjićkog perioda u opštini Rožaje postoje lokaliteti, ilirsko groblje na Brezovačkom brdu, Gradina na planini Vlah,, naselje Bačevcu. U drugoj polovini devetnaestog vijeka, na području rožajskog kraja razvija se trgovina stokom i poljoprivrednim proizvodima. To je naročito došloo do izražaja poslije otvaranja pruge do Kosovske Mitrovice. Rožaje je preko svojih poznatih trgovaca, među kojima je bilo i Kalača, sa ovog područja izvozilo stoku, bijeli smok, kožu, vunu, med. Izvoz roba je bio uglavnom za Solun, Instanbul i dalje. Izvoz i uvoz roba sa tih područja omogućio je procvat trgovine u XIX vijeku na ovim prostorima. Opština Rožaje i grad Rožaje, značajan razvoj doživjeli su u periodu socijalističkog sistema 1945-1990. U tom periodu ekonomija se ubrzano razvijala, bilo je 20 fabrika koje su zapošljavale u prosjeku po 200 radnika, tako da je 1990. godine bilo zaposljeno 4.000 hiljade radnika u tim fabrikama.

Kulturna baština - Preme zakonskoj evidenciji zaštićenih spomenika kulture u Crnoj Gori (357) po kategorijama i vrstama u opštini Rožaje nije registrovan nijedan spomenik kulture I,II ili III kategorije. Razne civilizacije ostavile su svoje brojne tragova na prostoru opštine Rožaje. Na to ukazuju brojni arheološki lokaliteti iz latinskog, ilirskog, rimskog, osmanlijskog i srednjovekovnog vremena. Nažalost arheološka znamenja su malo istražena i nimalo zaštićena.

Urbano zelenilo

Postojeće stanje **urbanog zelenila** karakteriše usitnjenost, nepovezanost i neravnomjeran raspored. Na većem dijelu predmetnog područja nema uređenih zelenih površina, a prisustvo kvalitetne vegetacije je minimalan. Objekti poslovanja i stanovanja sa djelatnostima imaju uglavnom neuređene i zapuštene prilaze. Industrijski objekti su djelimično zapušteni i obrasli vegetacijom koja je u izvesnoj mjeri izgubila formu i kvalitet.

Stanje zelenih površina javnog korišćenja je takođe nezadovoljavajuće. To je zelenilo pozicionirano uz magistralnu saobraćajnicu kao zaštitni drvored prema industrijskoj zoni, koje karakteriše nepovezanost i nejednak stepen uređenosti. Opšti utisak je da nivo postojećeg gradskog zelenila ne zadovoljava osnovne kriterijume, kako u funkcionalnom, tako i u dekorativno-estetskom i ekološkom pogledu.

Tip 2 - 5.4.1.2 Dolina Ibra sa klisurom

Pogled sa Bijele crkve na dolinu Ibra

Ibarska dolina, koja se u literaturi naziva Gornji Ibar, obuhvata dolinu od Vrela Ibra do Dimiškinog mosta. Pomenuti potez ima sve karakteristike da bude proglašen Prirodnim rezervatom, (bogatstvo šumom i vodom 1. klase, zeljastom florom, te kopnenom i riječnom faunom). Na prethodnu dolinu se nadovezuje Rožajska kotlina, koja se prostire od Dimiškinog mosta do Zeleni, u kojoj je smješten opštinski centar sa prigradskim naseljima, industrija, društvene i servisne djelatnosti, a zatim Ibar ulazi u kanjon, od Balotskog mosta do Špiljani u dužini od 16,5 km. Dolinski, Ibar teče, praktično, samo od Dimiškina mosta do Zeleni, dolina u kojoj se i formiralo gradsko naselje Rožaje. Dolina Županice, od Đuranovića Luka do Dimiškinog mosta je, sveukupno gledajući, najvrijednija rožajska dolina. Gravitaciono posmatrano, ona je veliko slivno područje na kome su se pozicionirale seoske naseobine: Kalače, Đuranovića Luke sa Turjakom, Bogaje, Koljeno, Radeva Mahala i veći dio Seošnice. Ovom dolinom, iz smjera Berana, prolazi osnovna saobraćajna arterija – Ibarska magistrala.

Pogled sa magistralnog puta na kanjon Ibra

5.4.2 Visokoplaninski predjeli Hajle

Tip 3 - 5.4.2.1 Hajla i Štedim

Hajla čini južnu granicu rožajske kotline.Reljef karakterišu brojni vrhovi iznad 2000mnm, kanjoni i klisure planinskih rijeka, brojne i slikovite četinarske šume i planinski pašnjaci. Najviši vrh Hajle, 2403mnv, nalazi se na golom stjenovitom grebenu. Visinom i ljepotom ističe se i vrh Ahmica 2271 mnv.Ispod Hajle nalazi se veća zaravan, pašnjačko područje Brahim breg (1810 mnv), s izvorom vode i stočarskim stanovima. Od Bandžova prema Brahimbrijegu, Biser vodi i Dermandolu, planinarske i ostale staze prolaze kroz predivnu šumu smrče i molike, preko subalpinskih i alpinskih pašnjaka, kroz polja borovnica, planinskih ruža , raznovrsnog cvijeća i ribizle i preko cvjetnih kamenjara i stijena.

Zbog smjera pružanja Hajle vodeni tokovi teku sa planine u dva glavna smjera, prema sjeveru i prema jugu. U podnožju planine oni se ulivaju u dvije rijeke Ibar na sjeveru i Pećka Bistrica na jugu, koje pripadaju dvema različitim rječnim slivovima: crnomorskom (svi vodotoci sa sjevernih obronaka Hajle, ulivaju se u Ibar) te jadranskom (svi vodotoci s južnih obronaka Hajle, ulivaju se u Pećku Bistricu).

Štedim

Štedim je planinska visoravan koja se nalazi izmedju planina Ahmice, Žljeba i Rusulije i koja se proteže od 1700 do 2000 mnv , pretežno pašnjačkog tipa sa obodima krečnjačkih stijena. Kao veza između planinskih grebena Hajle i Žljeba predstavlja izvanrednu lokaciju za razvijanje i korišćenje aktivnih planinskih sportova, odnosno razvijanje planinsko seoskog i eko-turizma.

Seoska naselja Gornji Bukelj i Kaluđerski laz - Ova naselja po svojoj strukturi predstavljaju tipičan primjer planinskih sela.Osnovna odlika je razuđena forma naselja sa izgrađenim objektima poljoprivrednog domaćinstva.Generalno objekti su prilično lošeg boniteta sa neuređenom jasnom formom.U poslednjih nekoliko godina prisutna je izgradnja kvalitetnijih objekata od savremenih materijala.Osnovna djelatnost stanovništva na ovom području je stočarstvo, šumarstvo i zemljoradnja.U selima postoji osnovna infrastruktura: struja,voda,put. Putna infrastruktura je u dosta lošem stanju,radi se o makadamskim putevima.

Gornji Bukelj

Kaluđerski laz

Katuni na Hajli - Bandžovski stanovi se nalaze u podnožju planine Hajle. To su bogata pasišta s dosta vode, šume i pašnjaka. Ovdje izdižu mještani iz Bandžova, Gornjeg Bukelja, Kaluđerskog Laza i neke porodice sa Kosova. Udaljenost stanova od spomenutih sela je oko jedan sat hoda. Prostor oko ovih stanova je veliki s bogatim pašnjacima , livadama i šumom. Vode i šume ima u izobilju. Izgone se ovce i goveda oko 1. juna, a zdizanje krajem septembra,

a po neko ostane i duže. Čobani čuvaju i ovce i goveda, kao što je na većini stanova na ovim rožajskim prostorima.

Katuni na Štedimu - U ovom travnatnom planinskom raju je smješteno nekoliko grupacija katuna (Dubovački,Kraljanski, Baranski...) gdje tokom ljeta borave stočari sa svojim stadima i krdima.

Katuni na Hajli

Katuni na Bandžovu

Dubovački stanovi-katuni

Kraljanski stanovi-katuni

Hajla, Ahmica, izvorište rijeke Ibra, katun Bandžov, Turjak, Grlja, Grahovačka rijeka, jezero Rujište ispod Gospođinog vrha, najposjećenije su turističke destinacije u rožajskom kraju. Ispod planine Hajle, ljepotice rožajskog kraja, nalazi se selo Bandžov. Zbog odlaska stanovništva u grad stanovnici ovog sela manje se bave poljoprivredom, pa je pretvoreno u katun. Osnovne prirodne vrijednosti ovog kraja ogledaju se u nadmorskoj visini, izvornoj, čistoj i zdravoj prirodi, u raznovrsnosti reljefa, bogatstvu biljnog i životinjskog svijeta i u izuzetnim hidrografskim motivima.

Pogled sa Hajle

Planinarski dom Hajla zimi

Na Hajli je prisutno nekoliko tipova još uvijek dobro očuvanih šumskih ekosistema od kojih je najvažnije istaći šume molike (Pinus peuce) i munike (Pinus heldreichii). Na ovoj planini nalaze se i subalpinski kamenjari u čijoj flori je prisutan veći broj endemičnih biljnih vrsta. Posebnu vrijednost predstavlja endemični tip staništa čiji je edifikator vrsta šarplaninski kostolom (Narthecium scardicum), crnogorsko-albanski endem. Hajla predstavlja jedno od 32 predložena EMERALD područje, područja za očuvanje biološke raznovrsnosti kao i stanišnih uslova za razvoj divlje flore i faune, potencijalno područje buduće nacionalne ekološke mreže - Natura 2000 mreže.

Izvor Ibra

Šumsko područje Rožaje predstavlja slivno područje rijeke Ibar i bogato je sa mnogo vodoizvorišta. I sam izvor Ibra nalazi se u šumskom području ispod planine Hajla. Ukupna dužina svih vodotoka je cca 600 km. Većina korita ovih vodotoka imaju blagi nagib te su pored njih izgrađeni šumski putevi.

Tip 4 - 5.4.2.2. Šumski predio Balotića, Baća i Jablanice

Prirodna baština je na prostoru opštine je raznovrsna, kvantitativno i kvalitativno alocirana i određena geološkim sastavom terena, reljefom, klimom, hidrografijom i drugim generatorima. Način korišćenja prirodnih dobara uslovljen je tehničkom i preduzetničkom infrastrukturom, ljudskim i finansijskim kapitalom, znanjem i prostorno-planskom dokumetacijom. Najviše je je ugrožen šumski ekosistem neprimjernim gazdovanjem i nesprovođenjem propisanih mjera uzgoja i zaštite, izvorišta voda i vodotoci rijeka nesprovođenjem propisanih mjera zaštite izvorišta i nerazvijenim sistemima upravljanja otpadnim vodama i otpadom, te neplanskom izgradnjom u područjima njihovih vodotoka.

Na šumskom području Rožaje do sada nijesu proglašavana nacionalno zaštićena područja u smislu Zakona o zaštiti prirode, dok ujedno ne postoje područja koja imaju međunarodni status zaštite. U šume čija je prioritetna funkcija zaštita biodiverziteta izdvojene su šume molike i munike zaštićenih vrsta i endemita Balkanskog poluostrva. Zastupljene su u vidu čistih sastojina i pojedinačno primiješana sa drugim vrstama.

Visoko planinski reljef se odrazio na malu dužinu riječnih tokova i na velike i jake oscilacije padova na uzdužnom profilu njihovih korita. Županica, Ibarčanska rijeka, Hamzića i Nurkovski

potok, Lovnička rijeka, Grahovača imaju karater bujica i ugrožavaju naseljena mjesta rijetkim ali obilnim poplavama.

Pogled sa magistrale na naselje Bać i šumski predio u okruženju

Bogat i raznovrstan šumski fond je prirodna osnova za ekonomski i ekološki razvoj Opštine.

Uzimajući u obzir sve prirodne uslove koje karaterišu rožajski kraj, može se sa sigurnošću konstatovati da obiluje velikom raznovrsnošću biljnog svijeta. Na rožajskim planinama, pored uobičajenih, vrlo su česte i tercijarne i endemične vrste flore. Markišić (2002) navodi 27 ovakvih vrsta biljaka, od kojih spominjemo neke: Ramondia serbica – raste u klisuri Bukovičke rijeke, Pinus heldreichii Christ – raste na Lazanskim kršima, Pinus peuce Griseb. – raste na Hajli, Ahmici, Štedimu, Kuli, Belegu i Sjenovi, Pancicia serbica – široko rasprostranjena u gorskom pojasu svih planina, Taxus baccata L. i td. Nije mali broj endemičnih i reliktnih biljnih vrsta, koje moraju biti zaštićene. Planinski pašnjaci na kojima dominira busika (Nardus stricta) i

borovnica (Vaccinium myrtillus) nijesu precizno određeni nadmorskom visinom, već, drugim-mikro klimatskim, mikro edafskim i ekološkim faktorima.

Beleg, planinarski dom

5.4.3 Planinski i visokoplaninski predjeli Vlahova

Tip 5 – 5.4.3.1 Predio Turjaka, Kalača, Ravništa

Izgled predjela Turjaka, Kalača i Lokacije ski staza na Turjaku

Hotel "Turjak" u Đuranovića lukama - Hotel "Turjak", sa 136 ležajeva, dvije žičare i drugim pratećim objektima čija je izgradnja zaršena 1977. godine, označavao je početak zimskog turizma u Rožajama. Danas je ovaj hotel čija je rekonstrukcija započeta napušten.

Selo Kalače

Pogled na šumski predio sa puta Berane-Rožaje

Visokoplaninski predio – Musina jama

Pogled sa Ilirske tvrdjave (Bošnjački grad)

Tip 6 – 5.4.3.2 Predio Rujišta

Jedino prirodno jezero, često sezonskog karaktera, koje je sa širom okolinom poznato kao Rujišta. Po svojim predionim specifičnostima je mnogo značajno i turistički atraktivno. Sama činjenica da se nalazi na nadmorskoj visini od preko 1.400 m. To je pravo gorsko oko na visoravni u jugozapadnom podnožju Gospođina Vrha.

jezero Rujište

Tip 7 – 5.4.3.2 Šumski visokoplaninski predio

Najznačajniju vrstu biljnih zajednica i vegetacionog pokrivača u Rožajama predstavljaju šume. Zbog velikih visinskih razlika između najniže i najviše tačke (maksimalno 1.630 m), vegetacija je zonalno raspoređena na rožajskim planinama. Od podnožja ka vrhovima smjenjuju se različiti tipovi vegetacije, počev od submediteranskih kserotermnih šikara do subnivalne vegetacije oko snježanika na visokim planinama. Stepen šumovitosti Rožajskog kraja je visok i znatno je iznad državnog prosjeka.

Bašča, selo unutar visokoplaninskog predjela

Kaćunići

Bukovica

Predione vrijednosti

Vegetacija

Idući od nižih ka višim nadmorskim visinama staništa, rožajske šume su jasno diferencirane u devet asocijacija, i to:

1. Asocijacija Qercetum petraeae-cerris bertiscum,Lakušić, 1976 - šume kitnjaka i cera.

Ova asocijacija je rasprostranjena na sjevernom dijelu rožajske teritorije, u okolinama sela Bać, Vuča i Bukovica, a nešto manji fragmenti se prostiru i prema Paučini. Nadmorska visina nihovih staništa se kreće od 760-1100 m.

Sa aspekta očuvanosti, slobodno se može reći da je ovo najdegradiranija šuma u našem prostoru, iz razloga permanentne sječe iste za potrebe ogrijeva. Sada su to izdaničke šume, koje imaju više karakter krčevina i pašnjaka, nego šuma.

2. Asocijacija fagetum moesiaceae montanum, Bl.&L.1970 - šume mezijske i brdske bukve.

Na vertikalnom profilu, ova asocijacija se nadovezuje na prethodno opisanu, a njena staništa se nalaze u opsegu nadmorske visine između 1100 do 1500 m , najčešće prateći izvorišta rijeka i potoka. Ove šume zauzimaju svega 3% površine visokih šuma Rožaja. Njihovo najznačajnije stanište je južno od grada, (gornji tok Ibarca, Ibra i Županice), ali dobar dio naseljava i sjever, okolinu Baća, Bukovice i Paučine. Stanje očuvanosti ovog ekosistema je bolje u odnosu na prethodno, ali nije na zadovoljavajućem nivou. Ova asocijacija, shodno procentualnom učešću na terenu, ima mali privredni značaj za Rožaje.

3. Asocijacija Abieto-Fagetum moesiaceae, Lakušić 1979 - šumje jele i bukve

Šume ove asocijacije zauzimaju, gotovo, najveći prostor pod visokim šumama ovog kraja, oko 37-38%, te, zajedno sa četinarskim šumama, predstavljaju ekonomski najznačajniju šumu. Nadmorska visina staništa šuma ove asocijacije se kreće od 1200-1900 m, a razvijene su na cijelom gorskom pojasu naših planina, izuzev u Lučičkim šumama. U pogledu debljinskih razreda (klasa), u ovoj asocijaciji dominantno mjesto zauzima srednje jako i jako drvo(31-50 cm prsnog prečnika), izuzev u Vučansko-Biševskim šumama, gdje preovlađuje tanko drvo.

4. Asocijacija Oxali-Alnetum incanae, Blečić 1960 - šume johe

Zbog dobro razvijene, i na terenu razgranate, hidrografske mreže u rožajskoj okolini su dobro razvijene higrofilne šume johe, koje prate korita svih vodotoka, izuzev Plunčanske rijeke. Ova šuma kod nas nema privredni značaj, ali ima veliki ekološki značaj, jer štiti okolno zemljište od poplava.

5. Asocijacija Pinetum heldreichi bertiscum, Blečić 1959- šume munike

Ovo je jako interesantna, ali za naše područje slabo razvijena i malo zastupljena šuma. Jedino značajnije nalazište munike kod nas su Lazanski krši (1620-1750 mnv). Mjerenjem prsnog prečnika, ustanovili smo da najveći broj stabala ide od 32,5-37,5 cm, a srednji prsni prečnik sastojine je 33 cm. Zbog toga što je rijetko drvo na našem prostoru, potrebno je uvesti poseban režim zaštite, posebno od požara, jer munika sadrži puno smole, pa je lako zapaljivo drvo, a teren staništa je jako nepristupačan za eventualno gašenje požara.

6. Asocijacija Piceo-Pinetum sylvestris, Blečić prov. 1975- smrčevo-borova šuma

Ova asocijacija, takođe, zauzima malu površinu pod našim šumama. Svega oko 2%. Značajnije stanište ove šume je u okolini Lučica (Vršine), pa je i najvjerovatnije i selo dobilo

ime po njoj. Posmatrajući rastojanje između stabala, oblik krošnji, debljinu i visinu stabala, da se zaključiti da je značajan dio ovog lokaliteta vještački pošumljavan. Prirodni podmladak bijelog bora je dosta vitalan i, na staništu, ravnomjerno raspoređen.

7. Asocijacija Abieti-Picetum bertiscum, Lakušić 1978- tamne četinarske šume

Šume ove asocijacije zahvataju najveći prostor pod visokim prirodnim šumama našeg područja. Ova asocijacija predstavlja najznačajniji šumsko-privredni resurs rožajskog kraja. Prostire se na staništima nadmorske visine 920-1900 m, a najznačajnije sastojine su u intervalu između 1250-1600 mnv. Četinarske šume su najbolje razvijene na distrično smeđim zemljištima obrazovanim na kiselim stijenama.

8. Asocijacija Piceo-Pinetum peucis, Lakušić 1965- smrčevo-molikova šuma

Glavni edifikator ove asocijacije je molika (Pinus peuce, Griseb). Molika je tercijarni relikt i endemit centralnog dijela Balkanskog poluostrva. To je naš jedini petoigličasti bor. U zajednici sa smrčom, rasprostire se u gorskom pojasu Hajle, Ahmice, Štedima Sienove i Belega. Raste isključivo na silikatnoj podozi, pa je zovu silikofilna i kalcifobna vrsta četinara. U rožajskim šumama se sreće na terenima nadmorske visine 1500-2000 m, a nekad ide i znatno niže, od 1150-1250 mnv. Najljepša, gotovo čista, sastojina molikove šume raste na sjeverim padinama Brahimbrega, u gorskom pojasu Hajle. Molikov podmladak je vitalan i dobrog kvaliteta.

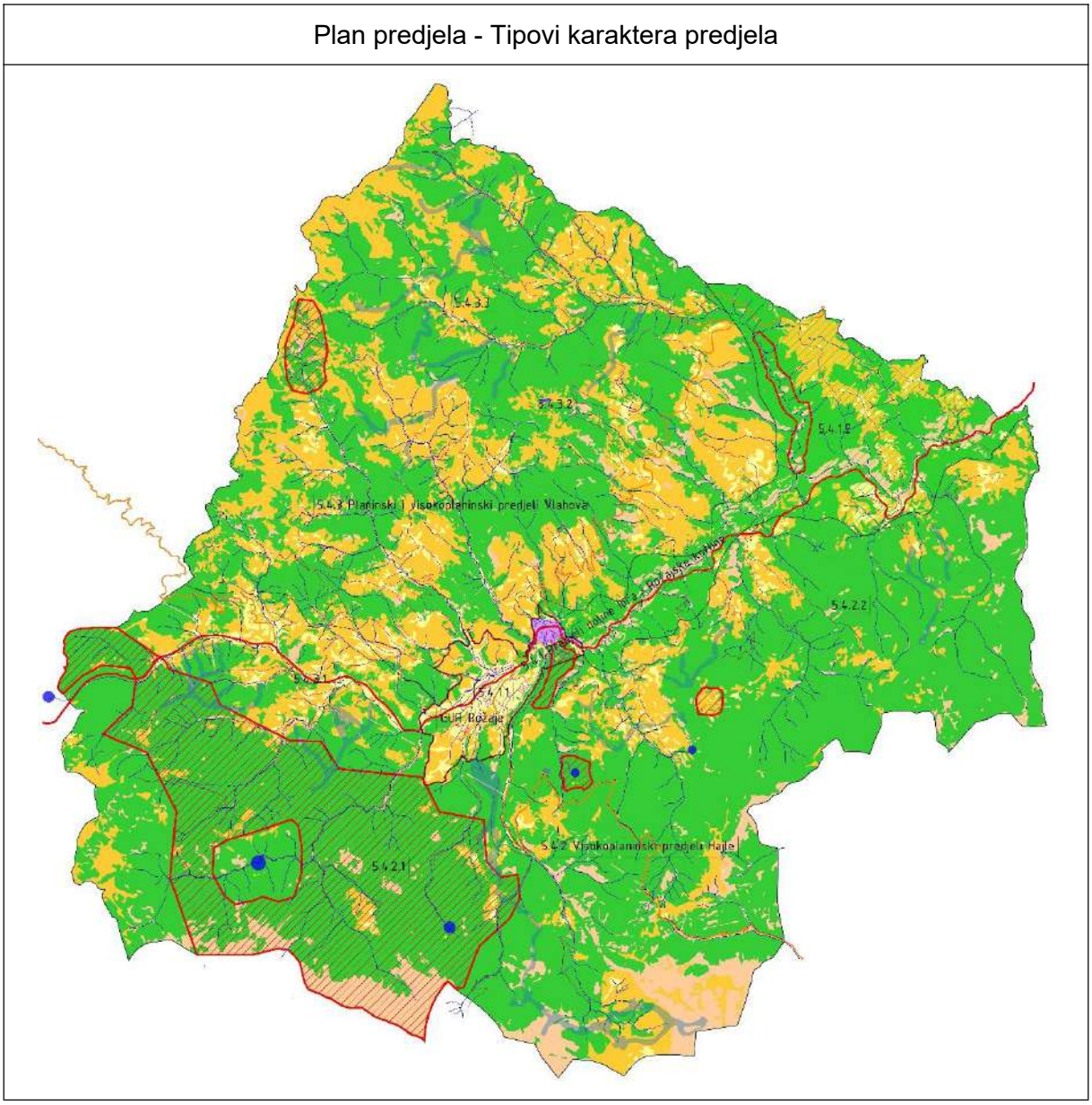
9. Asocijacija Wulfenio-Pinetum mugi calcicolum, Lakušić 1972- šikare bora krivulja

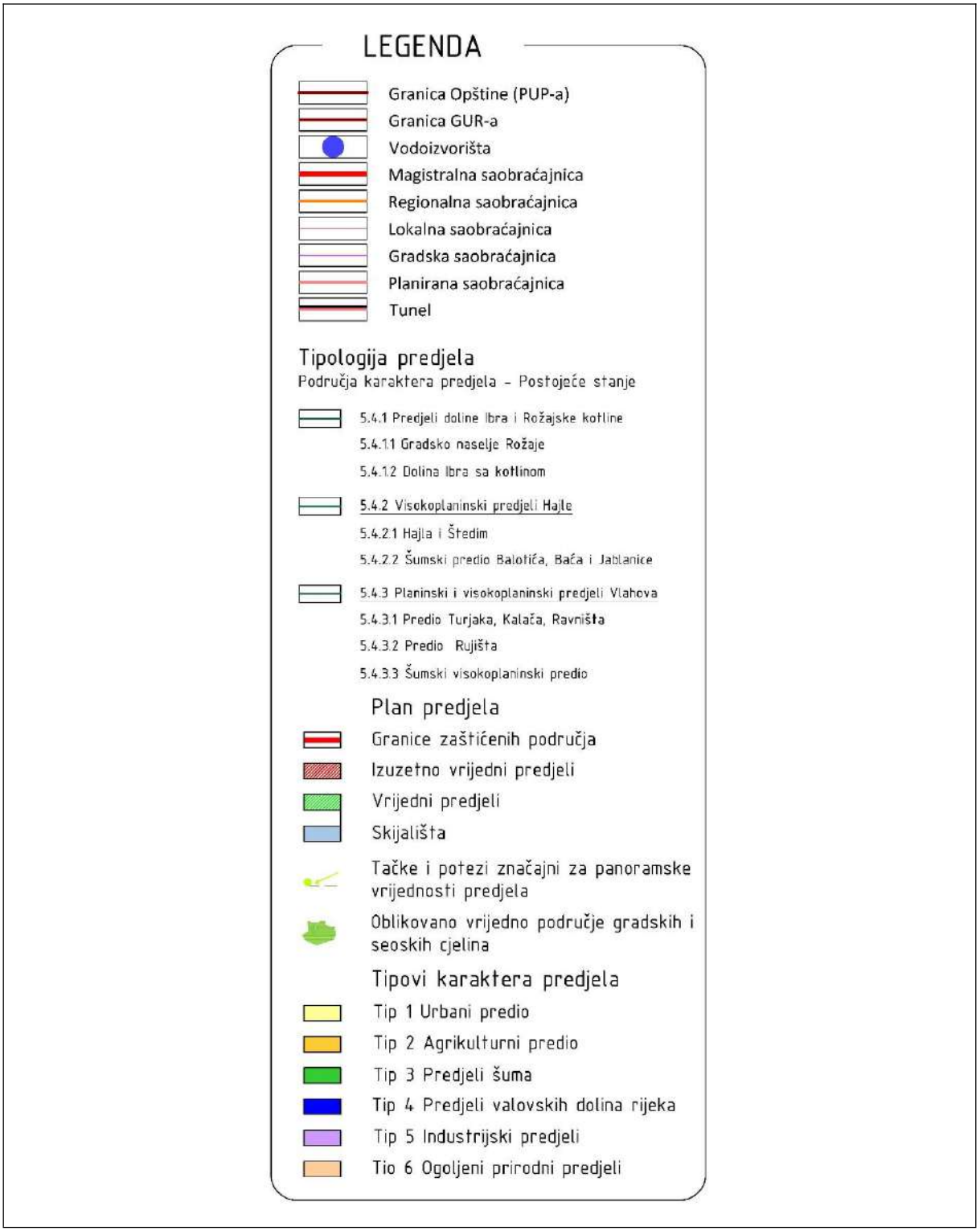
Ovo je posljednja u nizu, na vertikalnom profilu, šumska zajednica. Na rožajskom prostoru raste na terenima nadmorske visine 1900-2200 m. Najljepše razvijena šuma bora krivulja zahvata potez od nekadašnjeg (sada srušenog spomenika) do Dermandola na Hajli. Ovaj četinar danas nema privredni značaj, a poslije II Svjetskog rata, kod nas se koristio kao sirovinska baza za destilaciju eteričnih ulja, vrlo visokog kvaliteta, Najznačajnija je njegova ekološka uloga, jer sprječava eroziju zemljišta na planinskim padinama, a vrlo je značajan i za opstanak velikog broja vrsta naših ptica gnjezdarica. Do prije desetak godina, nesavjesni čobani su uništavali, paljenjem, ovu plemenitu vrstu četinara, zarad proširenja pašnjaka, što je apsolutno pogrešno i nedopustivo. Posebna vrijednost rožajskog kraja su ljekovite, jestive i aromatične bilje i gljive. Registrovano je preko 300 biljnih vrsta ljekovitih biljaka koje se u farmakologiji označavaju kao ljekovite: hajdučka trava, uva, divlji duhan, kim, đurđevak, bukva, jasen, lincura žuta, kantarion, bunika, kleka, crni sljez, kamilica, gorka deteljina, gladiševina, jorgovan, vimenjak, malina, zova, lipa, borovnica, čemerika, divizma, dan i noć i dr.

Tipovi karaktera predjela

Karta tipova predjela je pripremljena preklapanjem više slojeva prostornih podataka (Corina Land cover, Nacionalna inventura šuma, Ortofoto snimak, topografska karta) kao i sagledavanjem literature i terenskih podataka.
Prepoznati *tipovi predjela* (Urbani predio, *Predjeli šuma, Prelazni šumski pojasevi, Predjeli valovskih dolina I rijeka, Agrikulturni predjeli, Ogoljeni stjenoviti predjeli, Industrijski predjeli*) se većinom baziraju na prirodnim karakteristikama i mogu se naći u različitim djelovima istraživanog područja, ali bilo gdje da se nalaze oni dijele sličnu kombinaciju geologije, topografije, hidroloških šema, vegetacije i istorijskog korišćenja zemlje kao i šeme naselja. Pojam se odnosi se na različite tipove predjela koji su relativno homogenog karaktera. To ne znači da su sva područja identična već da postoje zajedničke šeme koje se mogu uočiti i na karti i na terenu. Definisane su granice izuzetno vrijednih i vrijednih predjela.

Plan predjela - Tipovi karaktera predjela

Vrednovanje predjela

Prikaz indikatora "kvaliteta predjela" pripremljen je na osnovu vrednovanja predjela. Vrednovanje predionih područja znači odrediti vitalnost (prirodnu i ekonomsku), doživljajnu vrijednost (ljepotu) i stabilnost (zdravlje) predjela (Marušič, 1998.).

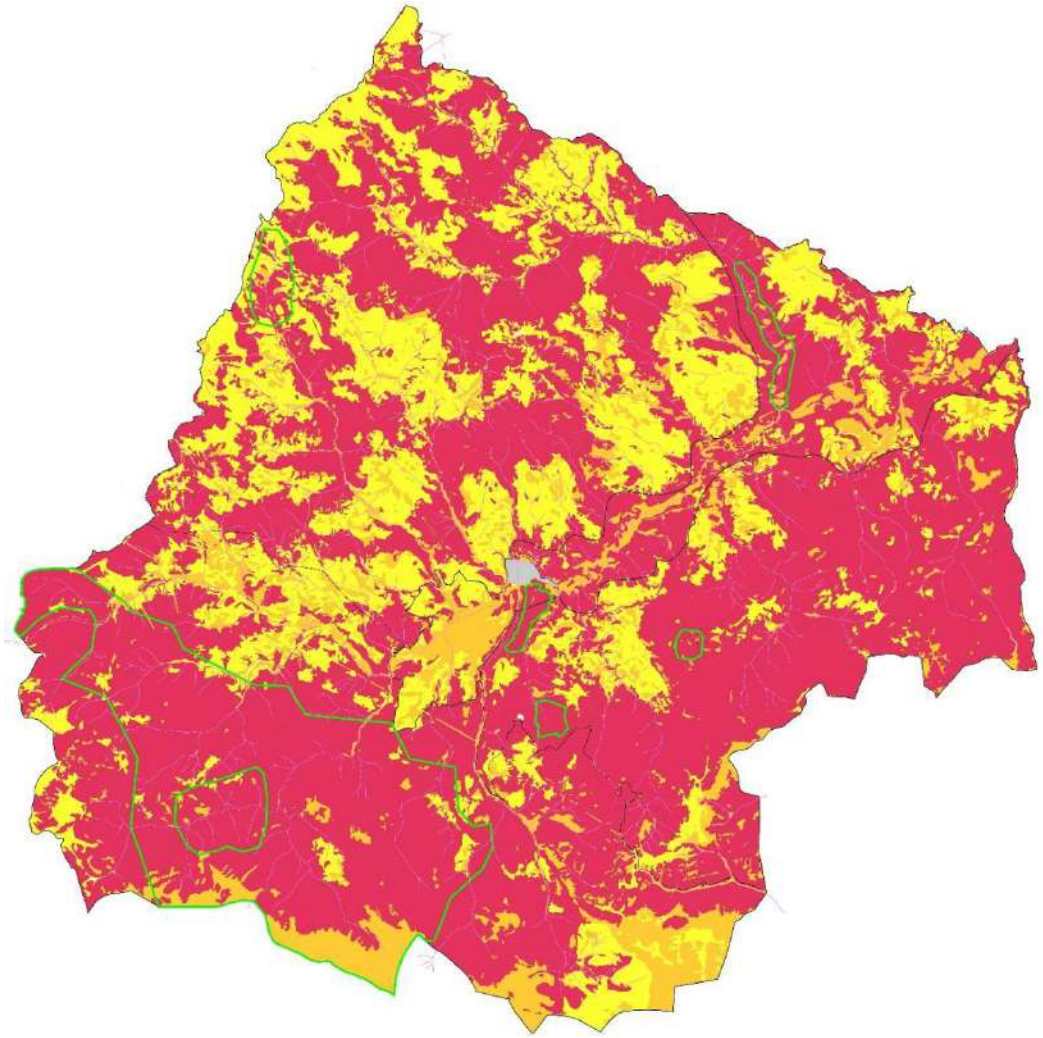
Mjerila za vrednovanje su:

- prirodna očuvanost: vrijednija su područja sa očuvanim prirodnim elementima, odnosno, gdje se prostor percipira kao izvorno prirodan;
- raznolikost: vrijednija su područja sa većom raznolikošću elemenata, tamo gdje je veća različitost oblika pojavljivanja šuma, razvedenost reljefa, kombinacije šume, reljefa i vode, kombinacije uzoraka polja i naselja;
- prostorni red: vrijednija su područja s većim stepenom prostornog reda, odnosno prisutnošću elemenata prostornog reda kao što su ponavljanje, ritam, smjer, gradacija (sa visokim stepenom prostornog reda su npr. ocijenjeni predjeli sa prepoznatljivim ponavljajućim uzorkom);
- harmoničnost, koja je označena kao najvažniji kriterijum kod vrednovanja doživljajne vrijednosti predionih područja i u suštini objedinjuje sve prethodne kriterijume, posebno raznolikost i prostorni red: vrijednija su područja gdje je predio rezultat dobre transformacije prirodnih uslova, tj. velikog stepena prilagođensoti postojećim prirodnim uslovima, te prepoznatljiva područja;
- simbolično značenje prirodnih i kulturnih elemenata predjela: vrijednija su područja prepoznata na nacionalnom i regionalnom nivou. Simbolično značenje može izlaziti iz prirodnih (npr. šumska područja, geomorfološki fenomeni, planinska područja) i kulturnih (npr. područje sa tradicionalnom graditeljskom baštinom) elemenata predjela.

Kriterijumi za ocjenu vrijednosti predjela:

	Ocjena vrijednosti	**Kriterijum**
1	Veoma niska vrijednost (Narušeni i degradirani predjeli)	Izgrađene površine građevinskog područja naselja, industrijska i degradirana područja u kojim je izgubljena kulturnost/prirodnost.
2	Niska vrijednost (Predjeli bez posebnih karakteristika)	Područja bez osobitosti, područja naselja
3	Srednja vrijednost (Uobičajen, autohton predio)	Područja preklapanja mješovitog, prirodnog i kulturnog predjela, područja u kojim su prisutni kulturni elementi ali nisu neizraziti, prirodna područja bez velike bioraznolikosti, područja naselja, infrastrukture.
4	Visoka vrijednost (Vrijedni predjeli)	Područja sa prepoznatljivim, izrazitim, očuvanim karakteristikama na regionalnom ili lokalnom nivou - prirodna područja i područja sa istaknutim kulturno i predionim karakterom, primjeri karakteristične kombinacije predionih elemenata, područja, koja odražavaju veliku preglednost prostora, zanimljive vizure, područja značajnijih vizura.
5	Veoma visoka vrijednost (Izuzetno vrijedni predjeli)	Izuzetna područja s posebnim, istaknutim karakteristikama i/ili značajem na nacionalnom nivou - prirodno ili kulturno očuvanim predionim karakterom, uključujući područja istorijskog predjela.

Vrednovanje predjela

Ranjivost predjela
Izabrani koncept je koncept opšte ranjivosti predjela po sistemu „što je vrednije to je i ranjivije“, pa se **ranjivost** u ovom slučaju može smatrati kao **poseban oblik vrednovanja prostora.**

Opšti model ranjivosti uzima u obzir glavne karakteristike predjela koje mogu biti narušene u slučaju izgradnje u datom prostoru (turizam, industrija, infrastruktura i dr.) i prema njima daje procjenu osjetljivosti tj. ranjivosti predjela.

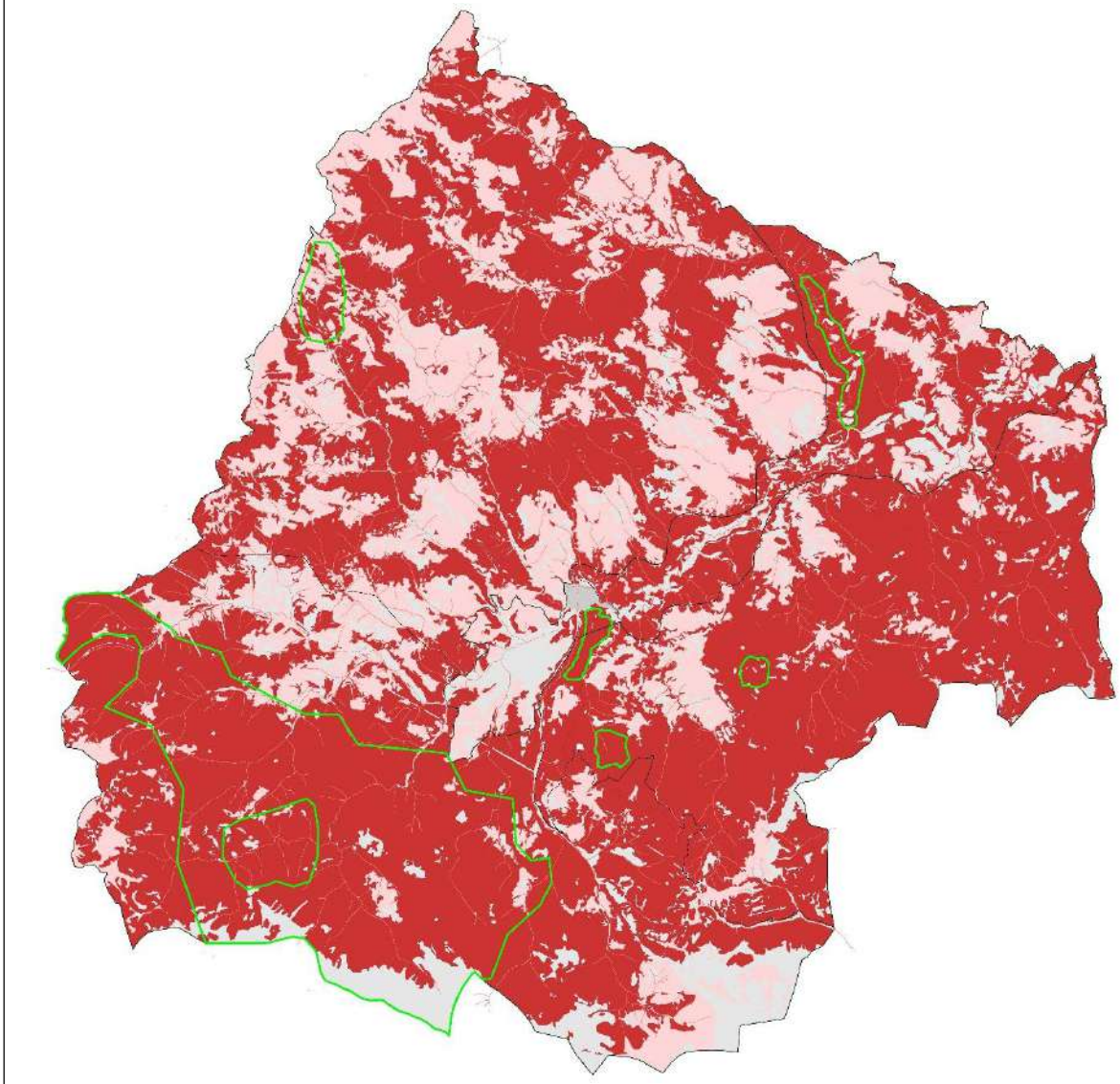
Posmatrane karakteristike predjela koje mogu biti potencijalno ugrožene su sljedeće:
- Ekološke karakteristike - životna sredina (vode, zemljište, vazduh, biljni i životinjski svijet);
- Kulturne karakteristike - kulturna baštinua (npr. tradicionalne poljoprivredne površine tradicionalni objekti stanovanja, i sl.);
- Pejzažne karakteristike - vizuelni kvalitet predjela.

Procjena ranjivosti se vrši pomoću vrijednosne skale ocjena (1 - 5), gdje 1 predstavlja najmanju vrijednost a 5 najvišu.

Tabelarni prikaz ocjena ranjivosti za predio:

5	Veoma visoka ranjivost	Područja velike predione prepoznatljivosti i velikog predionog diverziteta, sa posebnim oblicima reljefa, vegetacije i tradicionalnim poljoprivrednim uzorkom, vidljivo izložena
4	Visoka ranjivost	Područja srednje predione prepoznatljivosti i predionog diverziteta, vidno izloženi prirodni predjeli
3	Srednja ranjivost	Područja manje predione prepoznatljivosti i predionog diverziteta,
2	Niska ranjivost	Urbanizovana područja sa zelenim površinama
1	Veoma niska ranjivost	Područja infrastrukturnih koridora, proizvodnih aktivnosti, degradirana područja

Ranjivost predjela

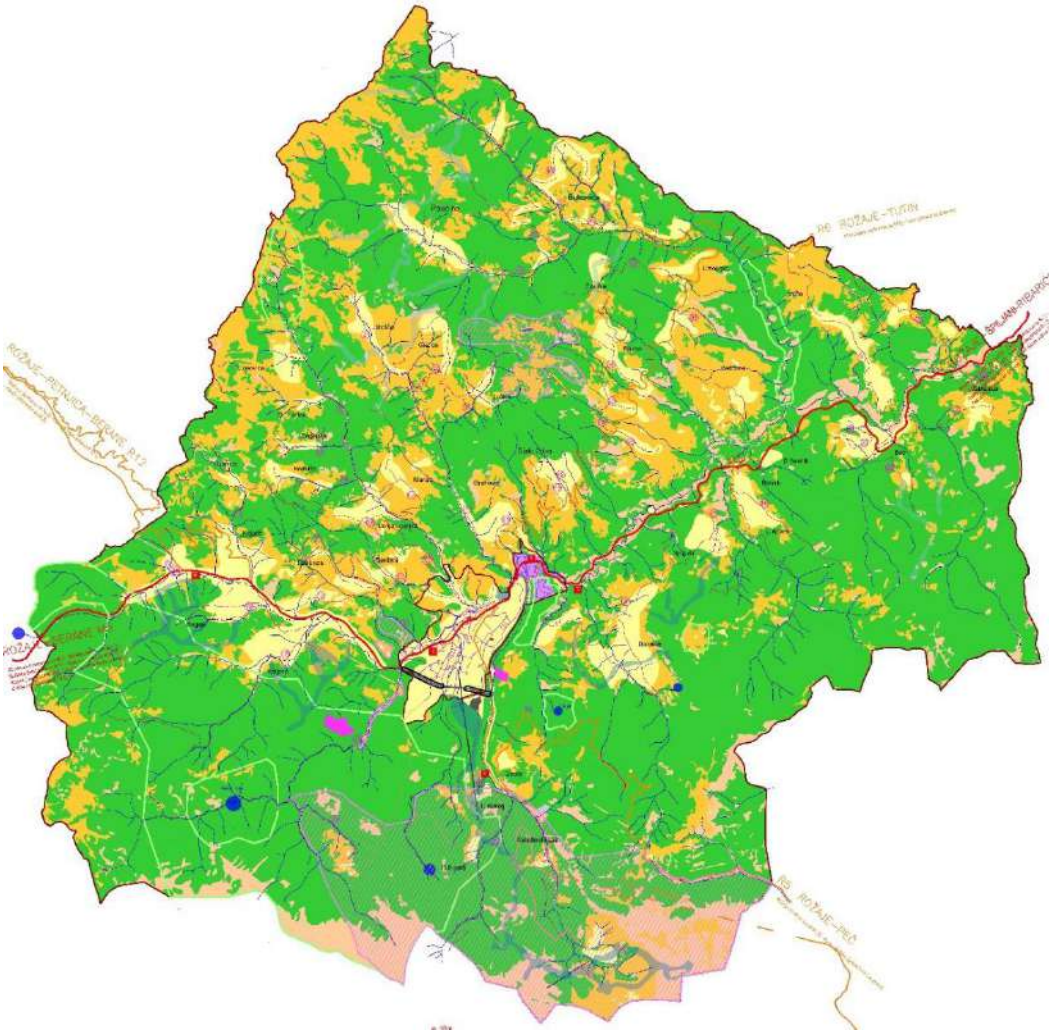

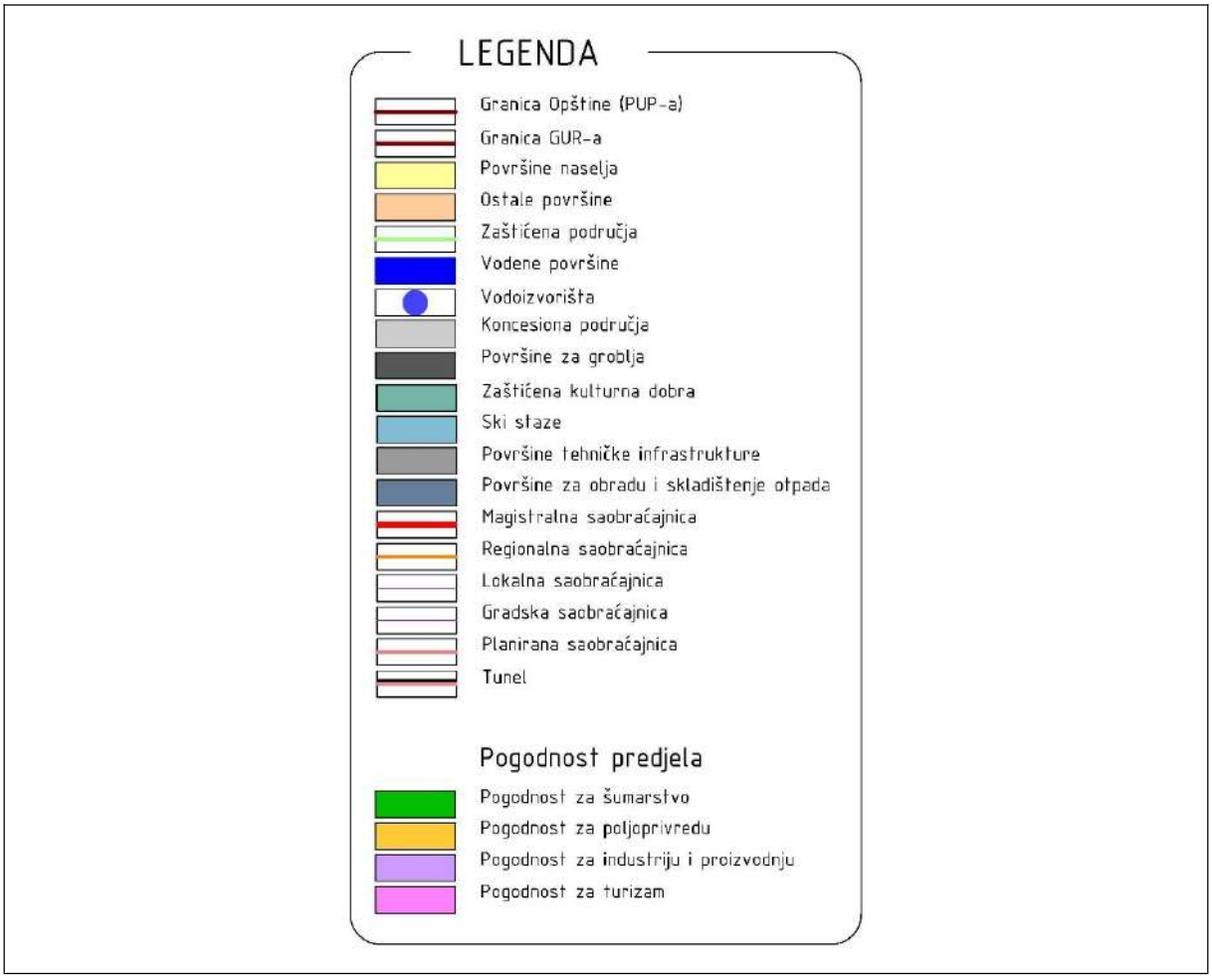
Pogodnost predjela

Pogodnost predjela da prihvati određenu djelatnost koja se planira u prostoru znači pripisivanje vrijednosti predjelu i traženje mogućnosti da prostor istovremeno bude nosilac razvojnih vrijednosti i da je privlačan za razvoj djelatnosti i da je ujedno ranjivost predjela u odnosu na planiranu djelatnost najmanja.

Prostor se analizira u odnosu na dva aspekta: **analiza razvojnih mogućnosti i analiza ostvarivanja zaštitnih ciljeva**. Pored analize ranjivosti prostora neophodno je prema tome uraditi model privlačnosti prostora gdje se prvenstveno uzima u obzir razvojni aspekt-ekonomska korist ili interes.

Pogodnost predjela

Faktori koji se razmatraju prilikom izrade pogodnosti predjela za određenu djelatnost zavise prije svega od planirane djelatnosti.

Kada je u pitanju pogodnost predjela za turizam i rekreaciju najčešće su to sljedeći faktori: prirodna dostupnost - udaljenost od postojeće infrastrukture, od postojećeg centra naselja, kulturno istorijskih centara; nagib terena, manji nagib terena znači lakše uslove gradnje i bolju funkcionalnu organizaciju; ekspozicija - izloženost sunčevoj radijaciji je indikator takođe toplotnih režima, pa ekspozicija uveliko utiče na dužu dnevnu i godišnju insolaciju (najbolje osunčanje ima ravniji teren južno orjentisan); zemljište - bolja kategorija (bonitetna klasa) znači veću štetu ukoliko je planirana neka druga djelatnost; vegetacija - “gruba ekološka” vrijednost postojećeg vegetacionog pokrivača, u smislu opšte razvijenosti ekosistema, njegove produkcije biomase i njegovih pozitivnih efekata na okolinu (mikroklimatskih, pejzažnih i sl.). Viši stepen ekološke vrijednosti u ovom slučaju znači veću štetu u varijanti izgradnje i korišćenja za druge namjene.

Na osnovu prethodne analize može se zaključiti da područje opštine Rožaje odlikuje velika prediona prepoznatljivost i raznolikost pejzažnih elemenata. Osim urbanog područja u kome je antropogeni uticaj naizraženiji, ovaj uticaj je znatno manje prisutan u neizgrađenim područjima gdje se nalaze ogromni prirodni potencijali za razvoj turizma, poljoprivrede i šumarstva.

Bogata prirodna baština, riječni tokovi, jezera, tradicionalni katuni, šumski kompleksi, visoki planisnki vrhovi čine ovo područje izuzetno atraktivnim za različite korisnike prostora.

Pogodnost za šumarstvo - Šumsko bogatstvo predstavlja značajan privredni i ekoloski potencijal opštine Rožaje. Zbog svojih prirodnih i opštekorisnih funkcija, šume su od visestrukog znacaja za ukupan privredni razvoj opštine Rožaje, ali i nezamjenljiv faktor zaštite i kvaliteta životne sredine i nadasve uslov življenja budućih generacija. Šume i šumska zemljišta su bogatstva od opšteg značaja, koja se štite i odrzavaju u skladu sa odgovarajućim zakonskim propisima (Zakon o šumama) i planskim aktima kao sto su: Nacionalna šumarska politika, Strategija razvoja šuma i šumarstva 2014-2023, Plan razvoja šuma za šumsko područje (2020 2029), Godišnji Program gazdovanja šuma za gazdinsku jedinicu i Godišnji plan gazdovanja šumama Uprave za šumarstvo Crne Gore. Rožajsko područje se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Crne Gore sa površinom od oko 432 km2. Površina državnih i privatnih šuma i šumskog zemljista je 28.080 ha, sto čini 66,9% teritorije opstine Rozaje. Šumom je obraslo 24.372ha, tj. 88% od ukupne površine šuma i šumskog zemljišta, odnosno 57% opštine Rožaje obraslo je šumom. Površina državnih suma iznosi 21.221 ha, odnosno 86%, a privatnih 3.509 ha ili 14%.
Rožajsko područje je veoma bogato raznovrsnom dendroflorom, gdje u ukupnoj drvnoj zalihi, dominiraju tri glavne vrste drveća i to : smrča koja je zastupljena sa 40,1%, zatim jela sa 33,9% i bukva sa 14,5%, koje čine cca 90% ukupne drvne zalihe područja, dok sve ostale vrste učestvuju sa svega 10%. Funkcije šuma i šumskih zemljišta su višestruke i one se definišu kao: Proizvodne, Ekološke i Socijalne.
Proizvodne funkcije šuma su: 1.Proizvodnja drvnih šumskih proizvoda 2.Proizvodnja nedrvnih šumskih proizvoda.

Ekološke funkcije šuma su: 1.Zastita šumskog zemljista od spiranja i erozije 2.Očuvanje vodnog režima 3.Očuvanje bioloske i pejzažne raznovrsnosti 4.Ublažavanje makro klimatskih promjena, regulacija i poboljšanje mikro klime. 5.Vezivanje CO2 iz vazduha 6.Proizvodnja kiseonika 7.Očuvanje stanišnih uslova za razvoj divlje flore I faune 8.Zaštita su protiv radioaktivnog zračenja 9.Smanjuju buku u gradovima itd
Socijalne funkcije šuma su: 1.Zaštita naselja i infrastrukturnih objekata od erozije i klizišta 2.Povoljan uticaj na snadbijevanje vodom za različite namjene 3.Obezbeđuje prostor za odmor i rekreaciju 4.Razvoj ekoturizma 5.Istraživanje i obrazovanje 6.Zaštita prirodne baštine 7.Zaštita kulturne baštine 8.Obezbedjivanje lokalnog stanovništva drvetom 9.Očuvanje ruralnih područja 10.Odbrana zemlje itd.
U skladu sa zakonom vrši se i vrednovanje suma i njihovih namjena, tako da se u skladu sa funkcijom sume dijele na: privredne, zaštitne i šume posebne namjene.

- Privredne šume- su šume u kojima je naglašena proizvodna funkcija
- Zaštitne šume- su šume u kojima je naglašena ekoloska funkcija
- Šume posebne namjene- mogu biti šume u kojima su posebno naglašene socijalne funkcije i šume koje se nalaze u okviru nacionalnih parkova.

Pored drvo-prerade i šumarstva šume su od ogromnog značaja za razvoj turizma i poljoprivrede kako sa aspetka prelijepih predjela za šetnju i rekreaciju, tako i sa aspekta ponude zdrave hrane, šumskog voća i ljekovitog bilja. Poznato je da je ovo područje veoma bogato ljekovitim i aromatičnim biljem, šumskim plodovima i jestivim vrstama gljiva. Pravilnim branjem i sakupljem gore navedenih vrsta, omogućava se dugotrajno korišćenje ovih proizvoda, kako za ličnu upotrebu, tako i u komercijalne svrhe. Zato je trajna potreba da se vrsi

stalna edukacija berača i sakupljača šumskih plodova, jestivog i aromatičnog bilja, jestivih gljiva, kako nebi došlo do uništenja pojedinih vrsta. Ovo je oblast kojoj se takođe mora posvetiti posebna paznja, a naročito kada je u pitanju prerada i finalizacija nedrvnih šumskih proizvoda. Poznato je da su prihodi od nedrvnih šumskih proizvoda u mnogo država u svijetu veci od prihoda osnovnih drvnih proizovda. Razvoja šumarstva i drvoprerade nema bez održivog gazdovanja šumama, koje podrazumijeva upravljanje i korišćenje šuma i šumskog zemljišta. Na takav način i u takvom stepenu, da se očuva biodiverzitet, a produktivnost, obnavljanje, vitalnost I potencijal šuma da budu na nivou kojim bi se zadovoljile odgovarajuće, ekološke, ekonomske i socijalne potrebe današnjih i budućih generacija uz očuvanje ekosistema. Gazdovanje šumama mora se vršiti na principima održivog gazdovanja, kojim se obezbjeđuje konstantan prinos, osigurana proizvodnja i siguran prihod. Ovakav način gazdovanja zahtijeva: dugoročno planiranje, racionalno korišćenje, rad na njezi, zaštiti i obnavljanju postojećih šuma, sadnja novih šuma i dr.

Mjere koje je neophodno sprovesti kako bi se kvalitetno razvila oblast šumarstva ogledaju se u sljedećem:

- Izrada inovirane strateške osnove razvoja šuma i šumskog zemljišta u partnerskom odnosu Ministarstva poljoprivrede i lokalne uprave,
- Adekvatno gazdovanje šumskim etatom,
- Ograničena i strogo kontrolisana sječa drvne sirovine,
- Permanentan rad uzgoju kvalitetnog zasada,
- Stroga zaštita osjetljivih područja kao što su vodoizvorišta, i erozijom ugroženih lokaliteta, Pošumljavanje lokaliteta kako bi se održala biološka količina etata.

Pogodnost za poljoprivredu - Ovaj prostor je jedan od najočuvanijih prirodnih prostora u Crnoj Gori, što pruža uslove za trajnu orijentaciju na proizvodnju visokokvalitetne i zdravstveno bezbjedne hrane. Bogatstvo pašnjaka i livada pružaju dobre mogućnosti za razvoj stočarstva. I pored toga što je poljoprivreda jedna od tri osnovne razvojne grane u rožajskoj opštini, iz godine u godinu bilježi se smanjivanje obradivih površina, a sve je manji i stočni fond. Brojna seoska domaćinstva su ugašena zbog odlaska mladih, koji uglavnom idu u inostranstvo trbuhom za kruhom. Razvijati uzgoj stoke, gajenje kultura, mješovitae poljoprivredne proizvodnje, sakupljanje šumskih plodova itd.

Turizam - Zbog izuzetnih biogeografskih i geomorfoloških odlika, teritorija Opštine Rožaje predstavljaja jedinstven turistički potencijal Crne Gore za različite oblike planinskog i sportsko rekreativnog turizma sa akcentom na očuvanje i zaštitu prirode. Treća strateški bitna razvojna grana za opštinu **Rožaje**, je vezana za razvoj turističke privrede. Posebno predviđene zone za razvoj **turizma** su: pejzaži visokih planinskih vrhova planina Smiljavice, Hajle, Štedima i Žljeba, koji pripadaju Prokletijama, uzburkani gornji tok i vrelo reke Ibra, guste šume i bogati planinski pašnjaci i katuni, neizmerno bogatstvo lekovitog bilja, gljiva i šumskog voća, arheološka nalazišta, stare džamije, kule i crkve, planinsko jezerce Ruište, i mnogobrojne mogućnosti za aktivan odmor.

Vodni potencijal - Hidrološku osnovu područja zahvata Plana čini rijeka Ibar sa svojim pritokama. Grad je smješten u gornjem toku rijeke Ibar. Nasuprot velikim vrhovima, planine Hajle (2403 m/nm), nalaze se brojne rječne i valovske doline koje su disecirale reljef, učinile ga raznolikim i u pejzažno-estetskom pogledu veoma interesantnim. Jezero Rujište, Lovnička rijeka, Crnja, Županica, Ibarac, Zakamenjska rijeka, Paučinska rijeka, Baščanska

rijeka (Grahovača), Balotska rijeka, Seošnička rijeka imaju izuzetan značaj za vodosnabdijevanje naselja, turističke i sportsko-rekreativne aktivnosti, uzgoj ribe, napajanje stoke, održavanje specifičnih ekosistema i dr.

Mjere i smjernice za zaštitu i razvoj predjela

- zaštita i unapređenje životne sredine,
- rekultivacija devastiranih površina uz napomenu zaštite autentičnih oblika pejzaža,
- povezivanje sa zelenim masivima kontaktnih zona u jedinstven sistem zelenila.
- razvijati integralnu zaštitu prirodnog i kulturnog naslijeđa i upravljanje njima, kao generatora turističkog i šireg ekonomskog razvoja, odnosno održivog razvoja čitavog područja.
- pored područja predloženih za zaštitu, na osnovu istraživanja i saznanja mogu se predložiti i druga područja/objekti.
- predjeli koji imaju odlike **vrijedni predjeli**, a koji nisu predloženi ili nisu pod neposrednim režimom zaštite štite se preko zelenih prodora/cezura, ograničenja/zabrana (šume, geološko-paleontološki objekti, rijeke, jezera, i dr.). Ovi predjeli se kroz buduću proceduru mogu zaštititi kao Predjeli izuzetnih odlika i sl., ukoliko se drugačije ne dokaže.
- napraviti jedinstveni okvir za identifikaciju kulturnih predjela (katuna i sela) i obavezna izrada **registra izuzetnih kulturnih predjela**.
- za potrebe zaštite i razvoja sela obavezno izraditi **Studiju razvoja ruralnih predjela** kojom će se izvršiti detaljno mapiranje predjela (matrica ruralnih naselja i poljoprivrednih polja, tipične kuće, okućnice/bašte i sl.) sa konzervatorsko-pejzažnim smjernicama.
- posebnu pažnju posvetiti zoni tradicionalne seoske izgradnje kako bi se očuvao identitet lokacija.
- podsticati i podržavati sistematska naučna istraživanja vezana za **poljoprivredne pejzaže**, ruralno nasljeđe, tradicionalne oblike poljoprivredne proizvodnje i autohtone sorte gajenog bilja i rase stoke.
- sprovesti detaljnu identifikaciju i mapiranje tradicionalnih poljoprivrednih površina u Crnoj Gori, koristeći: istorijske i arhivske podatke, terenske obilaske, savremene prostorne podatke (topografske mape, katastarske planove, ortofoto snimke), podatke dobijene kroz intervjue sa predstavnicima lokalne zajednice. Mapiranje i formiranje baza podataka sprovesti korišćenjem savremenih tehnologija - GIS (kao pilot projekat mogu da posluže sprovedena istraživanja u okviru Agriscape&ME projekta u Gornjoj Lastvi)
- nakon identifikacije i mapiranja tradicionalnih poljoprivrednih površina u Crnoj Gori sprovesti analizu njihovog načina korištenja kroz vrijeme i trenutnog stanja (način korištenja, karakteristike zemljišta, socijalni i društveni aspekti). Sprovedena identifikacija i analize treba da budu osnova za proaktivno djelovanje, tj. planiranje pejzaža, uključujući ocjenu potencijala i mogućnosti korišćenja, kao i ocjenu mogućih konflikata
- Uupolitici očuvanja pejzaža razvijati i primjenjivati pristup primjene politike koja se zasniva na podacima i evidenciji (evidence based policy)
- maksimalno očuvati autentične pejzažno-ambijentalne vrijednosti predione cjeline (vegetacijske, orografske, geomorfološke, hidrološke i td.);
- ocuvanje istaknutih vizura, ocuvanje postojece drvenaste vegetacije uz rijeke i potoke;

- povezivanje semiurbanog podrucja sa gradskim zelenim/rekreativnim površinama zelenim prstenovima ili pješackim, biciklistickim ili kolskim pristupima;
- uspostavljanje optimalnog odnosa izmedu površina pod livadama i šumama sa posebnim akcentom na očuvanju karaktera predjela;
- uvodenje u jedinstven sistem zelenila, odnosno umrežavanje razlicitih tipova zelenih površina i njihova integracija sa izgradenim tkivom grada, što podrazumijeva maksimalnu primjenu linijskog zelenila (*drvoreda i prateceg linijskog zelenila*);
- Unapredjenje „panoramskih puteva“, koje treba tretirati kao instrumenat za razvoj turizma. jedinstveni pejzaži su jedna od izvornih atrakcija opštine. Uspostavljanjem panoramskih puteva, privlačnost turističkih destinacija biće uvećana.
- zabraniti svaki vid neplanskog uništavanja postojeće šumske vegetacije (sječe, krčenje, kresanje, paljenje i sl.).
- Rožajsko područje je veoma bogato raznovrsnom dendroflorom, gdje u ukupnoj drvnoj zalihi, dominiraju tri glavne vrste drveća i to: smrča koja je zastupljena sa 40,1%, zatim jela sa 33,9% i bukva sa 14,5%, koje čine cca 90% ukupne drvne zalihe područja, dok sve ostale vrste učestvuju sa svega 10%. U skladu sa šumskim potencijalom i tradicijom ovog kraja, koji se godinama bavio i bavi preradom drveta. Pored drvo-prerade i šumarstva šume su od ogromnog značaja za razvoj turizma i poljoprivrede kako sa aspetka prelijepih predjela za šetnju i rekreaciju, tako i sa aspekta ponude zdrave hrane, šumskog voća i ljekovitog bilja. Poznato je da je ovo područje veoma bogato ljekovitim i aromatičnim biljem, šumskim plodovima i jestivim vrstama gljiva. Pravilnim branjem i sakupljem gore navedenih vrsta, omogućava se dugotrajno korišćenje ovih proizvoda, kako za ličnu upotrebu, tako i u komercijalne svrhe. Zato je trajna potreba da se vrsi stalna edukacija berača i sakupljača šumskih plodova, jestivog i aromatičnog bilja,jestivih gljiva, kako ne bi došlo do uništenja pojedinih vrsta.
- neophodno je izraditi Detaljne studije predjela za izuzetno vrijedne predjele na teritoriji opštine Rožaje kao i za degradirane ili potencijalno degradirane predjele po metodologiji iz Priručnika o planiranju predjela (MORT, LAMP, 2015 god.). Na ovaj način će se obezbjediti očuvanje kvalitetnih i vrijednih elemenata i njihovo uključivanje u budući razvojni projekat kako bi se očuvao karakter i autentičnost predjela.
- Gradnja mini hideoelektrana se usmjerava na pejzažno manje osetljivim lokacijama, a lokacije za izgranji MHE do 10 MW se proveravaju kroz izradu Detaljnih studija predjela sa aspekta uticaja na predio u cilju odredjivanja ekološki prihvatljivog modela, lokacije i ublažavanja uticaja.
- Gradnja solarnih elektrana se usmjerava na pejzažno manje osetljivim lokacijama, a lokacije za izgranju se provjeravaju kroz izradu Detaljnih studija predjela sa aspekta uticaja na predio u cilju odredjivanja ekološki prihvatljivog modela, lokacije i ublažavanja uticaja.

Mjere i smjernice za planiranje i izgradnju

Urbani predio

- Nije dozvoljena linearna gradnja duž saobraćajnica i sastavljanje naselja u jedno građevinsko područje.
- Potrebna je izrada **Detaljne studije predjela** za: oblikovno vrijedna područja, potencijano zaštićena prirodna dobra, područja zaštićenih i potencijano zaštićenih kulturnih vrijednosti,

prostore pod posebnim pritiskom u kojima je kvalitet predjela od posebnog značaja za razvoj (turističke zone, žičare, sportsko-rekreativne zone, infrastrukturni koridori, EMERALD/NATURA područja), ugrožene i degradirane prostore u kojima je potrebno sprovesti mjere sanacije.

- **Za izdvojeno građevinsko područje** izvan naselja gdje je dominantna namjena turizam, kroz karakterizaciju predjela (**Detaljna studija predjela**) izvršiti analizu osjetljivosti predjela na osnovu postojećih i planiranih pritisaka na predjele, njihove vrijednosne skale i praga nosivosti prostora za novoplanirane sadržaje. Detaljne studije predjela raditi prije izrade planskog dokumenta, idejnog, konkursnog riješenja i sl.
- Novim intervencijama ne smije se izmjeniti prirodna topografija terena – objekte projektovati i raditi u skladu sa prirodnim odlikama lokacije.
- Radi zaštite od erozije zabraniti gradnju objekata na strmim i jako strmim terenima, na terenima nagiba preko 15 %.
- Kod uređenja terena maksimalno očuvati prirodnu konfiguraciju terena. Na umjereno strmim terenima (nagiba većeg od 10 %) objekti treba kaskadno da prate liniju terena.
- Izgradnju saobraćajnica usmjeriti po izohipsama, bez velikih usjecanja, izbjegavati šumske komplekse.
- Smanjiti negativne uticaje infrastrukturnih i komunalnih objekata kroz očuvanje postojećih šuma, podizanje zaštitnih šumskih pojaseva od autohtonih vrsta, obnovu biljnog pokrivača, rekonstrukciju i pejzažno uređenje infrastrukturnih koridora, zaštitnih pojaseva i degradiranih površina.
- Usjeke raditi samo u izuzetnim slučajevima i tada ih podzidati kamenom ili ozeleniti odgovarajućim biljkama koje će pokriti nastale “ožiljke” u prostoru.
- Sačuvati postojeće puteve i staze (trase, profile, materijale, i dr.). Ukoliko se javi opravdana potreba za novim putevima ili stazama, potrebno je koristiti tradicionalne principe gradnje (trasu birati prema prirodnim odlikama terena, primijeniti lokalne materijale za obradu potpornih zidova, i sl.).
- Za devastirane površine napuštenih industrijskih postrojenja, kamenoloma, pozajmišta ili zone eksploatacije mineralnih sirovina, odlagalište otpada i sl., predvidjeti sanaciju i rekultivaciju.
- Za pošumljavanje i ozelenjavanje koristiti isključivo autohtone vrste i izbjegavati nastajanje monokultura.
- Koristiti vrste otporne na ekološke uslove sredine i usklađivanje sa kompozicionim i funkcionalnim rješenjima.
- Zabranjeno je unošenje invazivnih vrsta i vrsta iz drugog areala.
- Pejzažno uređenje sprovoditi u slobodnom pejzažnom stilu u skladu sa autohtonom slikom predjela.
- Očuvati slobodne i široke vizure u prostoru.
- Očuvati vidikovace i pejzažnie terase i obezbjediti pristup ka njima.

Predjeli šuma

- Zabranjena je gradnja u šumama - vrijedni predjeli.
- Izgradnja i uređenje objekata u funkciji šumarstva, uzgoja divljači, stočarstva i rekreacije (planinarske kuće) treba da je maksimalno usklađena sa prirodnim ambijentom i arhitektonskom tradicijom područja.

- Pošumljavanje erodiranih, ogoljenih i degradiranih površina sprovesti autohtonim biljnim vrstama na osnovu planova pošumljavanja.
- U saradnji sa Upravom za šume i nadležnim gazdinstvima promovisati zaštitu šuma i stumulisati lokalnu upravu na pošumljavanje.

Predjeli valovskih dolina

- obavezna izrada **Detaljnih studija predjela za valovske doline**, koja najčešće predstavljaju izvorišta mnogih Rijeka. Nasuprot velikim vrhovima nalaze se brojne rječne i valovske doline koje su disecirale reljef, učinile ga raznolikim i u pejzažno-estetskom pogledu veoma interesantnim I vrijednim.

Predjeli livada i pašnjaka

- Očuvati cjelovitost i karakteristike livada i pašnjaka uz ograničeno pretvaranje u zone izgradnje.
- Moguće je visokoplaninske pašnjake koristiti za pregonsku ispašu stoke, rekreaciju (ljeti) i skijaške terene (zimi).
- Trasiranje skijaške infrastrukture je moguće (žičarare, ski-liftovi, ski-staze) uz izvođenje prosjeka sa minimalnom sječom šume, uz maksimalno prilagođavanje terenskim prilikama, uklapanje u predio i uz obaveznu obnovu oštećenog biljnog pokrivača na pravcima trasa.

Agrikulturni predio

- Sačuvati, obnoviti i revitalizovati obradive površine, uključujući livade, polja, udoline i vrtače.
- Nije dozvoljena prenamjena poljoprivrednog u građevinsko zemljište.
- Podsticanje tradicionalne poljoprivredne proizvodnje (organska poljoprivreda).
- Zaustaviti proces usitnjavanja poljoprivrednih gazdinstava. Podsticanje na povećanje površina pod poljoprivrednim zemljištem ukrupnjavanjem i udruživanjem parcela.
- Očuvati postojeće živice/šumarke i matrice polja na poljoprivrednim površinama.

Detaljne studije predjela

- Detaljne studije predjela rade se ako postoji opravdana potreba da se određeni predio sačuva od promjena i zaštite njegove karakteristike ili se pak planira revitalizacija nekog predjela a ne postoje već rađenje studije predjela za dato plansko područje.
- Detaljna studija predjela ima za cilj da definiše:

1. Koncept razvoja i zaštite predjela - odluke o razvoju i zaštiti na osnovi usklađenih ciljeva;
2. Smjernice za razvoj i zaštitu, smjernice za buffer zone, smjernice za očuvanje identiteta predjela, sanaciju predjela, smjernice za buduće intervencije u predjelu i sl.

Prije otpočinjanja aktivnosti na projektovanju, obavezna je izrada sljedećih Detaljnih studija predjela po metodologiji u Priručniku o načinu izrade plana predjela, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Crne Gore:

1. **Detaljna studija predjela Vrelo Ibra** - Shodno prirodnim karakteristikama i bogatom biodiverzitetu, potrebno je pokrenuti postupak zaštite za lokalitet Vrelo Ibra, koji bi mogao dobiti status ili Spomenika prirode ili Predjela izuzetnih odlika.

2. **Detaljna studija predjela obala Ibra -** Imajući u vidu da su obale Ibra u samom gradskom jezgru uglavnom omedjene privatnim dvorištima neophodno je slobodne prostore pejzažno oblikovati I učiniti dostupnim gradjanima I posjetiocima uz formiranje privlačnih sadržaja. Uredjenje korita Ibra omogućiće razvoj zone po dubini, sa razmještajem i razvojem drugih djelatnosti prema zonama šetališta obalom.
3. **Detaljna studija predjela Brezovačko brdo -** Lokalna vlast je 2019. God odlučila da proglasi za gradski park šumski kompleks Brezovačko Brdo. Nastaviti sa aktivnostima na pejzažnom uredjenju ovog veoma vrijednog predjela.
4. **Detaljna studija predjela Grlje** - Zbog izuzetnih predionih, hidrografskih, geomorfoloških, florističkih i fitocenoloških rijetkosti, područje Grlje treba proglasiti posebnim predjelom prorodne ljepote, zabraniti sječu šume i ostalog rastinja u bližoj okolini, a javnosti ga prezentirati kao posebnu turističku atrakciju, do koje se može doći samo pješice, ili konjicom. Za ove namjene bilo bi potrbno proširiti postojeću pješačku stazu, na potezu od Šabovskih katuna do Grlje i istu propisno markirati.
5. Obavezna je izrada **Detaljne studije predjela Klisura Bukovičke rijeke**, poslije izlaza iz lokaliteta Begluk i zaseoka Razdolje, koji predstavljaju aluvijalnu plodnu ravnicu, gdje rijeka pravi značajne meandre, vodotok Bukovičke rijeke naglo ulazi u klisurski tijesnac značajne dubine, strmih, mjestimično golih litica. U vodotoku postoji značajan broj brzaka, a sporadično se javljaju i firovi, tako da postoje idelani uslovi za opstanak, možda , najznačajnije populacije popotočne pastrmke u našem okruženju. Ova klisura je, u botaničkoj literaturi, poznata i po tome što predstavlja jedno od dva prirodna staništa rožajskog regiona (pored Hajle), florističkog endemita Balkana- srpske ramonde (Ramonda serbica L). Kompletana dužina klisure je floristički i fitocenološki jako interesantna i nedovoljno proučena. U komercijalnom smislu, ova klisura se može valorizovati kao prirodni objekat za potrebe naučnog i rekreativnog turizma, a to je, ne toliko masovana, koliko visoko platežna klijentela, tim prije što je ovo najznačajniji prirodni rezervat potočne pastrmke (Salmo trutta fario), pa se može razviti i sportski ribolov, kao posebna turistička atrakcija.
6. **Detaljna studija predjela Hajla i Štedim** obuhvata dio potencijalnog – predloženog zaštićenog područja – Regionalni park – Park prirode „**Turjak sa Hajlom“. Obavezna izrada Detaljne studije predjela** po metodologiji u Priručniku o načinu izrade plana predjela, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Crne Gore.
7. Za sve **energetske objekte** planirane na teritoriji opštine – vjetroelektrane, solarne elektrane, male hidroelektrane obavezna je izrada **Detaljne studije predjela sa procjenom vizuelnog uticaja na predio.**

Upravljanje predjelima

Odgovorno upravljanje prirodnim resursima i zaštita okoline znači smanjenje konflikata između tražnje za prirodnim resursima, odnosno izgradnje i očuvanja zaštićenih prostora, između propisanih režima zaštite i korišćenja zemljišnog i vodnog resursa u turističke, poljoprivredne, privredne, lovne, ribolovne i druge svrhe i njihovog očuvanja za buduće generacije u pogledu trajnosti, kvaliteta i dovoljnosti.

Upravljanje predjelima znači djelovanje sa stanovišta održivog razvoja, radi osiguranja redovne brige o predjelima, sa ciljem vođenja i usklađivanja promjena nastalih usljed socijalnih, ekonomskih procesa i procesa u životnoj sredini (Evropska konvencija o predjelima). To podrazumijeva sljedeće aktivnosti:

- Monitoring sprovođenja prostornih planova
- Monitoring u zaštićenim područjima
- Upravljanje sistemom zelene infrastrukture grada.

Zaštićenim prirodnim dobrima upravlja upravljač. Prema Zakonu o zaštiti prirode, upravljač zaštićenog prirodnog dobra određuje se aktom o proglašenju (Sl. list Crne Gore, br. 054/16 od 15.08.2016.)

Natura 2000 - Mreža zaštićenih područja Evropske unije prema Direktivi Savjeta br. 43/92 o očuvanju prirodnih staništa i divlje flore i faune (1992) i Direktivi Savjeta br. 409/79 o očuvanju divljih ptica (1979): Svaka zemlja članica treba svojim propisima da odredi zaštićena područja i vrste životinja i biljaka od evropske važnosti i njima upravlja prema ciljevima očuvanja biodiverziteta. Za pomenuta područja i prioritetne vrste treba da donese planove upravljanja, kojima se osigurava postizanje adekvatnog statusa njihovog očuvanja.

Upravljanje lokalnim prirodnim resursima:
- Svim šumama gazdovaće se u skladu sa odgovarajućim planovima upravljanja šumama zasnovanim na načelima održivog razvoja i očuvanja biološke raznovrsnosti, očuvanja prirodnog sastava, strukture i funkcije šumskih ekosistema.
- Djelovima šuma i šumskih zemljišta koji su primarno namijenjeni ekološkim funkcijama kao što su: zaštita vodnih resursa, zaštita od erozije i lavina ili zaštita biodiverziteta gazdovaće se zajedno sa ostalim šumama, ali je gazdovanje u njima u funkciji zaštite.
- Vangradskim sportsko-rekreativnim površinama upravljaće se po planovima upravljanja šumama, sa liberalnijim zaštitnim karakterom, integralno sa organima lokalne samouprave I korisnicima prostora.
- Gradskim/urbanim zelenim površinama i djelovima šuma unutar urbanog područja upravlja lokalna samouprava.

Pejzažna arhitektura

Koncept plana pejzažne arhitekture usklađen je sa namjenom lokacije, prostornom organizacijom sadržaja i sa funkcionalnim zahtjevima okruženja.
Jedan od važnih segmenata strategije razvoja opštine Rožaje između ostalih su unapređenje prirodnih i pejzažnih vrijednosti. Koncepcija ozelenjavanja planskog područja usmjerena je na povećanje kvaliteta zelenih površina, rekonstrukciju postojećih i povezivanje svih zelenih površina u sistem, preko linijskog zelenila i na drugi način.

Planska opredjeljenja koja se odnose na dio faze pejzažne arhitekture su sledeća:
- maksimalno očuvanje i uklapanje postojećeg vitalnog i funkcionalnog zelenila u nova urbanistička rješenja, metodom pejzažne taksacije
- obezbijediti što više zelenih površina u skladu sa traženim normativima u skladu sa planiranim namjenama
- uspostavljanje optimalnog odnosa između izgrađenih i slobodnih zelenih površina;
- povezivanje planiranih zelenih površina u jedinstven sistem sa posebnim odnosom prema neposrednom okruženju
- usklađivanje kompozicionog rješenja zelenila sa namjenom (kategorijom) zelenih površina
- potrebu korištenja biljnih vrsta otpornih na postojeće uslove sredine i usklađene sa kompozicionim i funkcionalnim zahtjevima.

- Očuvati prirodnu vegetaciju. Tokom implementacije planskog dokumenta a u cilju maksimalnog očuvanja karaktera i autentičnosti pejzažno-ambijentalnih vrijednosti predione cjeline, a prije izrade idejnog rješenja, idejnih-glavnih projekata **obavezno je uraditi Elaborat pejzažne taksacije postojećeg zelenila** i elaboratom zaštite zelenila za sve urbanističke parcele. Ovim će se vrednovati sastavni predioni elementi i dati preciznije smjernice i preporuke za očuvanje karaktera predjela i revitalizaciju ili podizanje novih površina, kako ne bi daljom intervencijom na parceli došlo do narušavanja vizura pejzaža i degradacije postojećeg zelenilo i dale smernice za nadoknadu zaštićenih vrsta. Pejzažnu taksaciju raditi po metodologiji definisanoj u poglavlju Zaštita identiteta i karaktera predjela – pejzažna taksacija u Priručniku o načinu izrade plana predjela, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Crne Gore.

Koncept pejzažnog uređenja usklađen je sa namjenom lokacije, prostornom organizacijom sadržaja i sa funkcionalnim zahtjevima okruženja.
Osnovni cilj ozelenjavanja predstavlja:

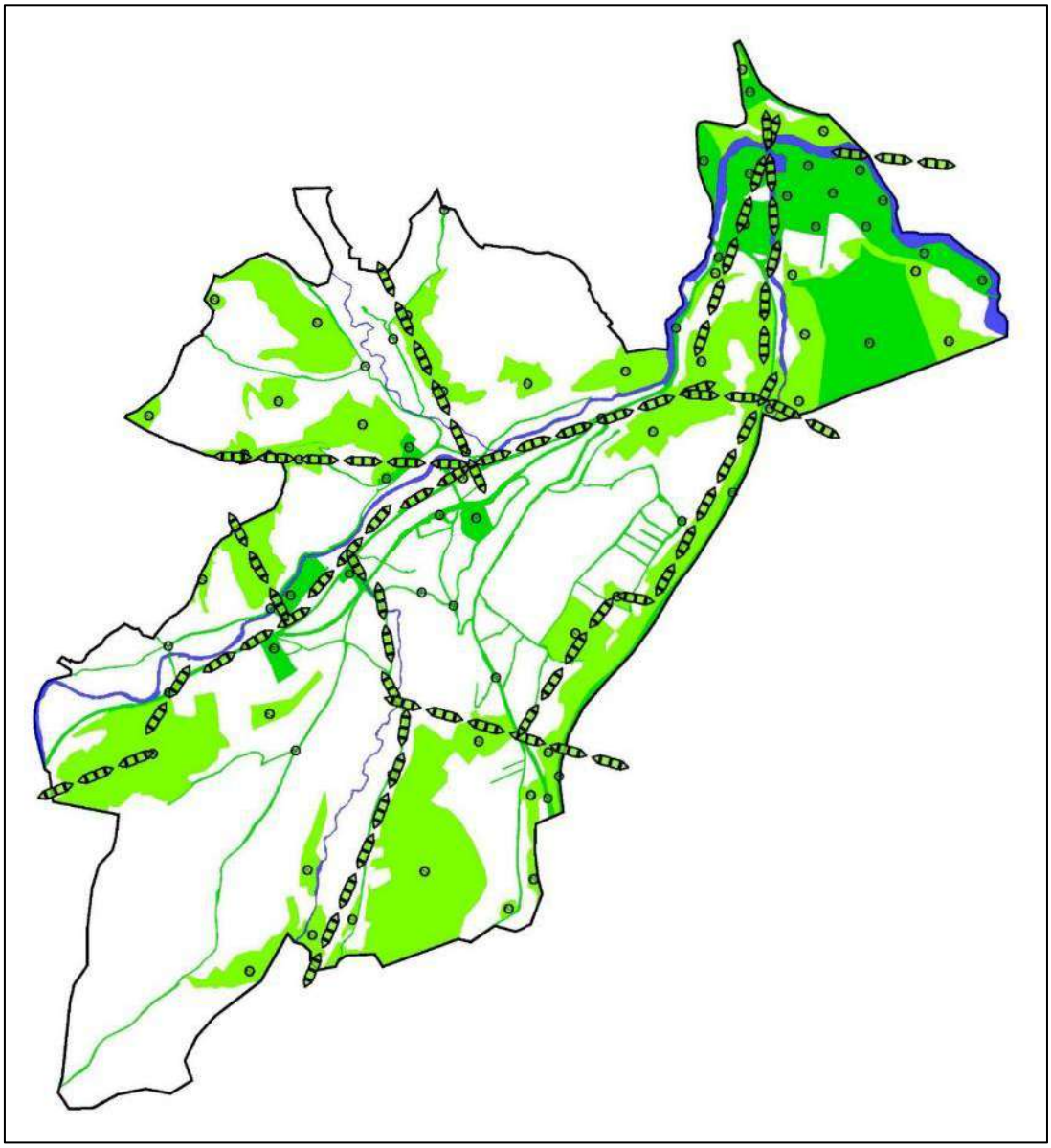
- zaštita i unapređenje životne sredine
- rekultivaciji devastiranih površina
- povezivanje sa zelenim masivima kontaktnih zona u jedinstven sistem zelenila

Planirani objekti pejzažne arhitekture:
Predviđene su sledeće kategorije zelenila:
I Objekti pejzažne arhitekture javne namjene

II Objekti pejzažne arhitekture ograničene namjene

III Objekti pejzažne arhitekture specijalne namjene

Objekti pejzažne arhitekture javne namjene	**Objekti pejzažne arhitekture ograničene namjene**	**Objekti pejzažne arhitekture specijalne namjene**
Park-šuma Park, trg,skver Zona rekreacije Uređenje obala Zelenilo uz saobraćajnice	Zelenilo individualnih stambenih objekata Zelenilo stambenih objekata i blokova Zelenilo objekata prosvjete Zelenilo objekata zdravstva Zelenilo administrativnih I poslovnih objekata Sportsko-rekreativne površine Zelenilo za turizam	Zaštitni zeleni pojasevi Zelenilo industrijskih zona Površine za groblja

Sistem zelene infrastrukture sa prikazom zelenih površina javne i specijalne namjene

OBJEKTI PEJZAŽNE ARHITEKTURE JAVNE NAMJENE (PUJ)

Park-šume (PŠ)

Pored planirane revitalizacije park-sume Brezovačko Brdo planirano je formiranje novih šumsko-parkovskih povšina na nekoliko lokaliteta unutar granica predviđenih za generalnu razradu. Na ovim površinama treba izvršiti mjere sanacije i rekultivacije, kako bi se oformile površine pogodne za šetnju, rekreaciju, boravak u prirodi. Ove zelene površine ostaju dijelom zatečena vegetacija, tako da predstavljaju vezu sa okolnim zelenilom.

Za obezbjeđenje dostupnosti do dubljih područja park-šume, a takođe u cilju očuvanja njene vegetacije neophodno je predvidjeti sistem pješačkih i biciklističkih staza (maršuta); a u perifernim djelovima park – šume neophodno je planiranje parkinga. Mreža staza treba da se trasira vodeći računa o otvaranju živopisnih pejzaža, u određenoj naizmjeničosti.

Park šuma Brezovačko brdo

Veličina park šume određuje takođe i broj mjesta za odmor sa klupama, nadstešnicama i strehama za zaštitu od nepogoda. Topografija terena takođe uslovljava i broj vidikovaca kao najatraktivnijih tačaka park šume. Kompozicijom vegetacije postiže se stvaranje daljinskih vizura i vizuelnih prodora.
Estetski doživljaj sredine je glavna uloga pješačkih staza u parkovima, rekreacionim i drugim otvorenim prostorima U park šumama su pogodni uslovi za stvaranje kondicionih trasa za trčanje, naučnih i programskih staza i sl. Ove aktivnosti se mogu dopuniti stazama za bicikliste, uređenjem ljetnjih pozornica i sl. Optimalna širina staza je 2.5-3m, a minimalna širina je 1.5m. Ipak nije poželjno planirati minimalnu širinu da bi u slučaju požara ili nekih drugih hitnih intervencija nesmetano moglo da se dođe do određenog mjesta interventnim vozilom.
Potrebno je planirati i postavljanje javnih česmi na odmorištima i, ukoliko je moguce, otvaranje restorana ili manjih barova na vidikovcima. Na vidikovcima je potrebno postavljati urbani mobilijar (klupe, kante za otpatke, česme, oglasne table i slično)
Uređenje ovih površina uključuje obaveznost izrade projekta pejzažne arhitekture.

U pojedinim svojim segmentima park šume nose i karakteristike zaštitnih zelenih gradskih pojaseva, stoga pored navedenih smjernica za ovu kategorjiu važe i smjernice koje se odnose na zaštitne pojaseve**.**
Na površini park - šume, pored navedenog mogu se formirati i sadržaji tipa kafe – restorana, kao i dopuna sadržajnih komponenti u svrhu aktivne i pasivne rekreacije (mobilijara, sportskih terena, uređenje dinamičnih trim staza).
Prilikom gradnje i uređenja staza (biciklističke, trim staze, pješačke staze) dozvoljene su manje intervencije u smislu nivelacije terena i donosa materijala za podloge (pijesak, zemlja, šljunak). Prilikom postavljanja opreme za dječiju igru (tobogani, ljuljaške i sl.), urbane opreme (klupe, stolovi, sjenici, roštilji, kante za otpatke) i uređenje terena uz maksimalnu zaštitu drveća i grmlja, mogući su manji zahvati u terenu izgradnjom podzida, ogradnih zidova i zidanje postolja za roštilje, isključivo od kamena, iz lokalnog majdana u okruženju, i drveta. Oprema mora biti sačinjena od autohtonog ili biomaterijala, uklopljena u postojeći ambijent. Koristiti autohtoni biljni material; a poželjno je saditi u odgovarajućem procentu četinarske vrste zbog svojih fitocidnih svojstava.

Različite sadržaje u park šumama potrebno je odvojiti vizuelno i prostorno. Nižim ogradama ili zelenilom naglasiti pojedinačne cjeline namijenjene različitim korisnicima prostora (npr. zona

za igru djece, zona aktivne rekreacije, zona za igru pasa I sl.) Pratećim informativnim tablama označiti zone i režime korišćenja sadražaja u parku.
Za ove površine neophodno je uraditi **Detaljnu studiju predjela** kojom bi se sagledalo postojeće stanje vegetacije, interesantne vizure, kao i dale smjernice za dalju razradu i koncept pejzažnog uređenja i izrade glavnog projekta pejzažne arhitekture.

Primjeri urbane opreme i opremanja park - šume

Parkovi, trgovi, skverovi i pješačke zone (P, T, S)
Zelene površine u parku treba da pogoduju organizaciji kretanja ljudi, da usmjeravaju, a takodje da pogoduju realizaciji osnovne ideje prostorne organizacije. Kompozicija zelenila treba da odgovara značaju prostora a takodje i veličini. U kompoziciji nijesu bitni obilje oblika i šarenilo boja, već jasnoća i jednostavnost rješenja. Duž pravaca svakodnevnog kretanja neophodno je rasporedjivati drvorednu sadnju lišćarskog drveća sa širokim krošnjama, koje pješacima stvaraju zaštitu od direktni sunčevih zraka.
Park je jedan od osnovnih elemenata oblikovanja gradskih prostora, ne samo da treba da doprinese koncepciji urbane revitalizacije i rekonstrukcije gradskih površina, već u morfološkom smislu treba da potencira prepoznatljivost pojedinih predjela grada i revalorizaciju njegovog urbanog tkiva sa dopunom neophodnim sadržajima.
U parku mogu da budu podignuti sledeći objekti: dječja igrališta, objekti u funkciji održavanja parka, manji otvoreni amfiteatri za kulturne i sportske manifestacije i infrastrukturni objekti od opšteg interesa utvrđeni na osnovu zakona;
Na postojećim zelenim površinama su dozvoljeni sljedeći radovi: sanitarna sječa stabala, rekonstrukcija cvijetnjaka, nova sadnja, rekonstrukcija vrtno – arhitektonskih elemenata, rekonstrukcija staza, rekonstrukcija postojećih objekata, podizanje novih vrtno – arhitektonskih elemenata, podizanje fontana, rekonstrukcija i popravka raznih objekata, dječijih i sportskih igrališta, ograđivanje parka. Park treba opremiti standardnom infrastrukturom i sistemom za navodnjavanje.
Zelenilo treba da bude reprezentativno; poželjno je planirati i elemente kao što su skulpture; vodene površine (bazene, česme, fontane i sl.). Sadržaji treba da budu koncentrisani (miran odmor, igra, rekreacija, i dr.); takođe sadržaj treba da obuhvati sve starosne grupe.

Za sve parkovske površine je površine neophodno je uraditi projekat pejzažne arhitekture i Elaborat pejzažne taksacije postojećeg biljnog fonda sa procjenom zdravstvenog stanja. (Metodologija izrade je data u Priručniku o načinu izrade plana predjela, MORT, jun 2014).

Primjeri pejzažnog uređenja parka

Trg je slobodan, otvoren prostor, uređen i prijatan, proporcionalan veličini grada čija je osnovna uloga estetska i socijalna. Prostor koji se projektuje da primi što veći broj građana prilikom raznih okupljanja i manifestacija. To je slobodan pješački prostor povezan pješačkim ulicama. Poželjno je da ima aktivne rubove, odnosno da ga definišu javni programi. Najveći procenat površine trga je popločan sa pratećim mobilijarom (klupe, rasvjeta, fontane) uz mogućnost postavke skulpture, statue, česme itd.

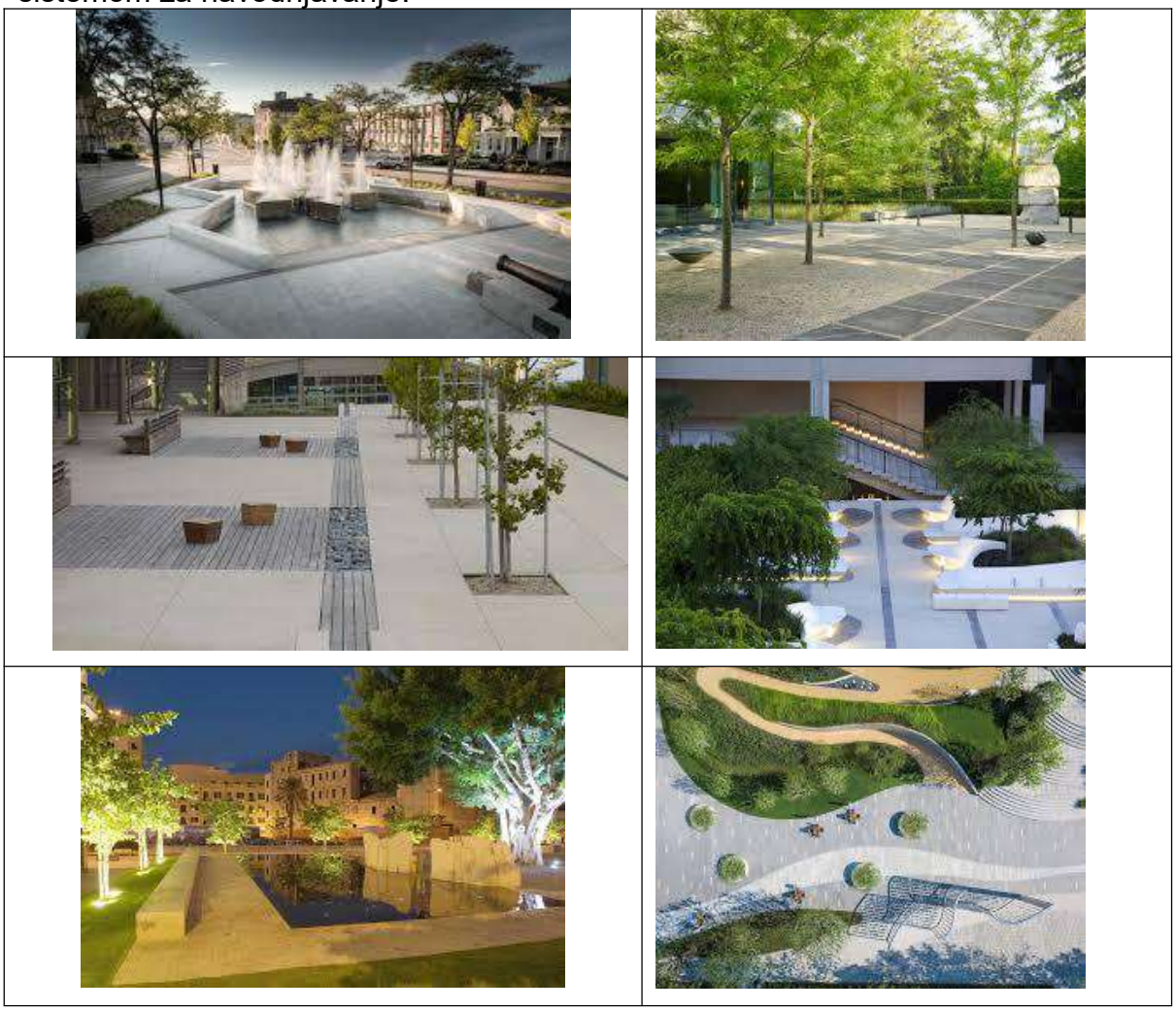
Zelene površine trga i skvera treba da pogoduju organizaciji kretanja ljudi, da usmjeravaju, a takodje da pogoduju realizaciji osnovne ideje prostorne organizacije. Kompozicija zelenila treba da odgovara značaju prostora a takodje i veličini. U kompoziciji nijesu bitni obilje oblika i šarenilo boja, već jasnoća i jednostavnost rješenja. Na skverovima trgovima neophodno je ostvariti optimalan odnos između zelenih i popločanih povrsina.

Na trgovima potrebno je planirati ozelenjavanje u vidu zasada visokodekorativnih vrsta alohtonih i autohtonih drveća, kao i stvaranja niskog sklopa biljaka u vidu žardinjera. Zadržati se u određenim normativima pri projektovanju Fontana - ne zauzimati velike površine i uskladiti arhitekturu sa arhitekturom okolnih objekata. Projektovati prostor sa otvorenim vizurama ka značajnim objektima - vjerskim, državnim, zdravstvenim itd. Pješačke ulice savremeno dizajnirati i popločati prirodnim materijalima. Koristiti moderan dizajn elemenata rasvjete uz uklapanje u postojeće arhitektonsko oblikovanje.

U sklopu oblikovanja gradskih ulica predviđa se značajan porast drvoreda. Nužno je da dogradnju primarnog uličnog sistema prati i uporedo podizanje drvoreda. Drvorede treba širiti posebno na potezima koji imaju reprezentativni karakter ili spajaju prirodno-rekreativna značajna područja. U planu zelenila predviđa se podizanje i višestrukih drvoreda kao vizuelnih barijera između različitih sadržaja namjene prostora.

Duž pravaca svakodnevnog kretanja u pješačkim zonama, neophodno je rasporedjivati drvorednu sadnju lišćarskog drveća sa širokim krošnjama, koje pješacima stvaraju zaštitu od direktni sunčevih zraka.

Na postojećim zelenim površinama su dozvoljeni sljedeći radovi: sanitarna sječa stabala, rekonstrukcija cvijetnjaka, nova sadnja, rekonstrukcija vrtno – arhitektonskih elemenata, rekonstrukcija staza, rekonstrukcija postojećih objekata, podizanje novih vrtno – arhitektonskih elemenata, podizanje fontana. Trgove i skverove treba opremiti standardnom infrastrukturom i sistemom za navodnjavanje.

Primjeri pejzažnog uređenja trgova

Uređenje obala i zona rekreacije (UO i ZR)

Zelene površine duž obale vodotoka predviđaju mjesta za rekreaciju građana: uređena šetališta, povezana sa vodom rijeka, biciklističke staze. Na ove površine nadovezuju se na određenim lokacijama uređena sportska igrališta ili manja parkovna uređenja uz bližnje objekte javnog značaja.

Uređenje obale i vodotoka rijeka primjenjuje se u svim evropskim gradovima i postaje glavni ekonomski resurs. Potrebno je otvoriti vizure ka obalama rijeka, i urediti vodotoke u svrhu turizma i rekreacije. Ujedno, regulacijom vodotoka reguliše se smanjenje erozije. Uz rječne vodotoke planirani su zeleni zaštitni pojasevi. Zaštitne pojaseve je moguće urediti u svrhu rekreacije kroz formiranje šetališta, biciklističkih staza i prostora na kojima je moguće stvoriti sadržaje u svrhu razvoja turizma. Biciklističke staze treba projektovati sa pristupom mrežnom sistemu biciklističkih staza grada.

Prostor vodotoka rijeka potrebno je bolje uvezati sa gradskim jezgrom, uz postavku određenih sadržaja za pasivan i aktivan odmor. Budućim razvojem prostora omogućiti izlazak na rijeku. Koristiti prirodne materijale i biljnom sadnjom uvezati zemljište, čime bi se spriječila erozija rječnog vodotoka. Koristiti biljni materijal koji dobro vezuje zemljište i koji raste na vlažnim staništima sa izraženom dekorativnom funkcijom.

Primjer uređenja šetališta pored obale

Uređenje vodotoka sprovesti kroz primjenu prirodnih materijala, kaskadno riješenih zelenih terasa uz izlazak na rječne tokove, čime bi se minimizirao efekat “betoniranja” rječnih tokova.

Kupališta je potrebno locirati na djelovima gdje postoji konstantna cirkulacija vode, na minimalnoj udaljenosti 100-150 m od prečišćivača otpadnih voda. Potrebno je opremiti prostor kupališnim mobilijarom kao i prostorima za sportski ribolov.

Primjeri uređenja šetnih i biciklističkih staza sa zaštitnim zelenilom i uz rijeku

Zelenilo uz saobraćajnice (ZUS)

Zelenilo uz saobraćajnice uvezuje sve zelene površine (parkove, trgove, skverove) u jedinstveni zeleni infrastrukturni sistem. Stvaranje drvoreda sa visokim drvorednim sadnicama moguće je formirati samo u novoprojektovanim ulicama u kojima je širina trotoara minimalno 2,5 m. U užim ulicama drvored se formira samo na sunčanoj strani ili obostrano, ali sa niskim drvorednim sadnicama. Kod formiranja drvoreda na parking mjestima potrebno je projektovati po jedno drvo na dva upravna parking mjesta, dok kod podužnog parkiranja na jedno parking mjesto po jedno drvo. Gdje postoji mogućnost kod dvostrukih drvoreda planirati između stabala zelene površine u vidu travnjaka. Koristiti biljne vrste koje imaju dubok korjenov sistem, čime bi se izbjeglo podizanje trotoara. Kod izbora drvorednih sadnica koje su na zelenim površinama moguće je koristiti biljke sa plitkim korjenovim sistemom, koji doprinosi estetskom izrazu prostora. Ujedno potrebno je birati vrste koje su otporne na zagađenje zemljišta, vazduha, buke itd. Rastojanje između pojedinačnih stabala iznosi od 6 do 12 m, pri čemu minimalno rastojanje od objekta iznosi 5 m. Koristiti vrste koje rastu u otežanim uslovima - zbijenom i zagađenom zemljištu, velikim količinama prašine na listovima, velikom intenzitetu buke.

Na saobraćajnim ostrvima, na razdjelnim trakama, skverovima otvorenog tipa, kružnim tokovima itd. saditi isključivo biljni materijal niskog rasta sa sitnim listovima i plodovima, parterno zelenilo zbog preglednosti saobraćaja. Kružne tokove urediti kompozicijski i saditi visokodekorativan sadni materijal.
Za saobraćajnice koje su riješene uz denivelaciju prostora saditi biljni materijal koji veže zemljište kao i vertikalno ozelenjavanje terena - koristiti puzavice.

Primjer uređenja linearnog zelenila duž saobraćajnica

Primjer uređenja zelenih pojaseva duž saobraćajnica

Primjer uređenja trotoara i proširenja uz saobraćajnice

Danas se iz raznih razloga (*zdravstvenih, ekoloških, financijskih i dr.*) ponovo nastoji popularizovati korištenje bicikla, pri čemu se kao jedan od najvažnijih preduslova postavlja postojanje adekvatne infrastrukture za sigurno odvijanje biciklističkog saobraćaja u urbanim sredinama.

Biciklizam se može posmatrati i kao oblik sporta, rekreacije i turizma (*cikloturizam*).
Bicikl je optimalan kao prevozno sredstvo za udaljenost do 8 km i na terenu manjih visinskih razlika. Razdaljine od 3 km smatraju se razumnim za vožnju biciklom, sa gornjom granicom od oko 5 km.

Pozicija biciklističkih staza u odnosu na kolovoz i trotoar

Na osnovu Priručnika za planiranje i uredjenje javnih povrsina u CG, kod biciklističke staze ivica modula (*širine za jednog biciklistu*) je udaljena od ivice kolovoza 0.70 m. Širina staze za jednosmjerni saobraćaj je od 1,0 (1,2) do 1,5 m, a za dvosmjerni 2,0 m ili više.
U zahvatu DUP-a prilikom projektovanja saobraćajnica pa i parkovskih površina i uređenja obala neophodno je planirati biciklističke trake i pješačke staze. Biciklističke trake i pješačke staze poželjno je odvojiti od kolovoza zelenom tampon trakom sa drvoredom ili nižim žbunastim bordurama. Biciklističke trake mogu biti i dio protočnog kolovoza na saobraćajnicama višeg reda, kao poseban dio kolovoznih traka, koji je posebno označen i namjenjen isključivo za bicikliste.
Parkirališta za bicikle pozicionirati na mjestima predviđenim za odmor i rekreaciju građana.

Veoma je bitno naglasiti da postojeće zelenilo koje je u kategoriji visokokvalitetnog zelenila treba uklopiti i duž pjesačkih tokova, unutar popločanih površina, ukoliko ne ometaju normalan prolaz.

OBJEKTI PEJZAŽNE ARHITEKTURE OGRANIČENE NAMJENE (PUO)

Sportsko-rekreativne površine (SR)

Zelenilo sportsko-rekreativne zone je kategorija ozelenjavanja sa svim svojim specifičnostima a one se ogledaju u tome da su to uglavnom vrlo posjećene površine koje su organizovane kao park sa puno različitih sadržaja. Svi ovi sadržaji treba da budu „upakovani“ u jedan prirodan ambijent. Osnovni zadatak je pravilno prožimanje svih sportskih i drugih elemenata zelenilom koje stvara ugodnu atmosferu i zdravije uslove.
Prema određenim standardima neophodno je da minimum 35%–50% teritorije Sportsko rekreativnih kompleksa bude pod zelenilom.
Neizmijenjeni, prirodni ambijent zelenila ima veliku estetsku i pejzažnu vrijednost. Normativna oprema površinama za rekreaciju m2/stanovniku je u okviru površina za rekreaciju i sport 3.0 m2/st od čega su korisne 1.3 m2/st, dok su prateće 1.7 m2/st. Zajedno sa najbližom parkovskom površinom od 3m2/st, ukupna površina za rekreaciju treba da bude 6.0m2/st.

Primjeri uredjenja površina rekreacije

Zelenilo stambenih objekata i blokova (ZOS)

Zelenilo stambenih objekata i blokova predstavlja bitnu komponentu zelenog sistema grada. Osim estetske funkcije, zelenilo objekata i blokova ima izraženu i sanitarno-ekološku funkciju. Pješačke komunikacije unutar blokova spojene su sa vanblokovskim pješačkim stazama. Zelenilo u funkciji rekreacije u okviru namjene stanovanja može da se planira zajedno sa objektima obrazovanja i dječjim igralištima.

Prostor je potrebno urediti zelenilom alohtonog i autohtonog biljnog materijala, ujedno zelenilom stvoriti prostore za pasivan odmor i odvojiti ih od dječjih igrališta zelenilom koje ima funkciju vizuelne barijere kao i tampon zone protiv buke. Voditi računa o osunčanosti, položaju drveća u odnosu na objekte, instalacije, mobilijar itd.

Primjer uređenja stambenog bloka

Zelenilo individualnih stambenih objekata (ZO)

Zelenilo individualnih stambenih objekata čini uređenje okućnica, čiji je likovni i bioekološki izraz produkt vlasnika stambenih objekata. Na prostou GUR-a postoji veliki broj individualnih stambenih objekata sa uređenim okućnicama koje je potrebno uvezati u zeleni sistem grada. Korisnici ovih prostora su isključivo vlasnici objekata. Zelenilo je izgubilo svoj prvobitni estetski karakter dugogodišnjom nepažnjom i vremenskom degradacijom. Sadašnji sistem zelenila okućnica izvodi se u prednjem dijelu parcele ka uličnom frontu. Ovakav vid ozelenjavanja omogućava poboljšanju kompletne slike grada. Potrebno je urediti prostore između građevinske i regulacione linije, u širokim frontovima ulica koje nemaju drvored preporučuje se sadnja visokih drvorednih sadnica čime ulica dobija drvored, a vlasnik okućnice vizuelnu barijeru. Preporučuje se sadnja živih ograda umjesto stvaranja betonskih zidova. U slučajevima projektovanja betonskih ograda potrebno ih je ozeleniti vertikalnim zelenilom, različitim vrstama visokodekorativnih puzavica. Neophodno je obezbijediti min. 30-40% zelenih površina, u zavisnosti od položaja parcele, zone stanovanja i namjene.

Primjeri pejzažnog uređenja dvorišta individualnih stambenih objekata

Zelenilo administrativnih i poslovnih objekata (ZA i ZPO)

Zelenilo administrativnih i poslovnih objekata, prije svega, ima estetsko-dekorativnu funkciju, u službi naglaska objekta. Koristiti visokodekorativne alohtone i autohtone vrste. Preporučuje se solitarna sadnja visokodekorativnih vrsta koje naglašavaju funkciju objekata. Izbjegavati vrste sa plodovima, šarenim listovima, toksične vrste kao i vrste sa trnovima i bodljama. Ujedno, izbjegavati prenatrpavanje prostora sadnjom biljaka, dati akcenat na travnjak kao bitan estetski element uređenja administrativnih i stambenih objekata. Najvažniji segment uređenja jeste travnjak koji naglašava uniformnost objekata. Pri parternom uređenju koristiti prirodne materijale geometrijskih oblika. Potrebno je urediti parking prostore linearnom sadnjom drvoreda. Na površinama gdje je prostorno moguće preporučuje se stvaranje prostora za miran odmor. Prostore je potrebno opremiti pratećim mobilijarom - kante za otpatke, rasvjeta itd.

Ozelenjavanje se sprovodi primjenom autohtonih i odgovarajućih alohtonih vrsta, sa posebnom pažnjom na uređenje prilaza kompleksu, isticanje reklamnih i informacionih tabli , uz ostale elemente kao što su klupe, korpe za otpatke i adekvatno osvetljenje.

Primjeri uređenja poslovnog kompleksa

Zelenilo oko vjerskih objekata (ZVO)

Strogi izbor autotonog biljnog materijala, dobar raspored biljaka, kako one ne bi zaklanjale nego isticale objekat, pravilno odvajanje teritorije samog objekta neki su od glavnih principa koje treba uvažavati kod stvaranja ovakvih kategorija zelenila

Reprezentativnost vjerskih objekata, uređenje terena i posebno briga o održavanju zelenila, doprinijet će da ono ima pored zaštitne i veliku estetsko dekorativnu funkciju, gdje se na malim povšinama mogu naći i divna i velika drvoredna stabla, soliterna stabla lišćara i četinara, ukrasno grmlje, perene, žive ograde i travnjaci sa sezonskim cvijećem. Zelenilo vjerskih objekata urediti adekvatno tipu objekta. Koristiti vrste koje imaju istorijsku važnost, autohtone vrste koje doprinose bitnosti objekta. Zelenilom usmjeriti vizure ka objektu.

Zelenilo objekata prosvjete (ZOP)

Uređenje vrtića, osnovnih i srednjih škola treba da bude podređen korisnicima prostora, odnosno djeci različitih uzrasta. Postojeće zelene površine vrtića i škola potrebno je obnoviti i rekultivisati. Potrebno je stvoriti djelove za miran odmor, ljetnje učionice, zakloniti ih od aktivne rekreacije.

Po normativima veličina školskog dvorišta treba da bude 25-35 m2 po učeniku, uzevši u obzir samo jednu smjenu. U gustom tkivu blokovske izgradnje površina po učeniku može da bude 10-15 m2 a nikako manje od 6 m2. U tom slučaju se nastava fizičkog obrazovanja odvija u najbližem sportskom centru.

Prostor dvorišta objekata prosvjete opremiti pratećim mobilijarom, klupama, kantama za smeće, rasvjetom. Obzirom na različit uzrast, pri optimalnim uslovima, poželjno je dvorište podijeliti na više manjih platoa pomoću raznovrsnih vrtno-arhitektonskih elemenata: niskih zidića za sjedenje, klupa, stepenica, živih ograda, nadstrešnice, pergole za ljetnje učionice i sl. Kao dopunu nastavi iz biologije formirati školski vrt.

U ljetnjim učionicama potrebno je obezbijediti sadržaj za sprovođenje nastave-amfiteatar, kao i sprovesti sadnju visokog drveća što će omogućiti zasjenu u ljetnjim mjesecima.

Primjeri uređenja dvorišta vrtića

Zelenilo objekata zdravstva (ZOZ)

Jedna od uloga zelenila u okolini zdravstvenih ustanova je odvajanje površina u higijenskom smislu. Pacijenti nekad moraju dugo da čekaju na ambulantni pregled. Pri dobroj organizaciji mogli bi čekanje da provedu u prirodnoj sredini- na zelenim površinama. Tako da je najbolje u blizini ulaza u ordinaciju ili čekaonice isplanirati kutak za odmor koji služl kao čekaonica u prirodnoj sredini. Čekaonice u prirodi se uređuju kao atrijumski vrt sa dovoljnim brojem klupa. Pogodan elemenat je fontana jer voda djeluje umirujuće. Stvarati ambijentalne prostore za pasivan odmor korisnika sa sadnjom biljnog materijala sa fitocidnim svojstvima koji pozitivno utiču na zdravstveno stanje bolesnika, kao i one vrste koje doprinose sanitarnim uslovima prostora.

Kod planiranja bolničkih kompleksa i sanatorijuma, zelene površine treba da zauzimaju I do 70% površine kompleksa. Potrebno je stvoriti pješačke staze kružnih oblika, odvojene zelenilom čime bi se omogućio pasivan vid rekreacije. Izbjegavati alergene vrste i korovske.

Zelenilo za turizam (ZTH)

Razvoj turizma - poslovni turizam, tranzitni turizam, kulturni, naučni, kongresni turizam, sport i rekreacija, kao i razvoj izletničkog turizma.

„Cjelogodišnji“ turizam jeste postojanje kapaciteta koji ispunjavaju potrebe turista tokom različitih godišnjih doba i potreba raznih ciljnih grupa. U skladu sa ovim, potrebno je urediti prostore hotela visokodekorativnim autohtonim i alohtonim biljkama. Uređenje slobodnih površina potrebno je prilagoditi podneblju i arhitektonskom nasljeđu, kao i arhitekturi objekata.

Zelene površine hotelskih objekata svojim oblikom i kvalitetom bitno utiču na stvaranje što primamljivijeg ambijenta za boravak turista. Ove zelene površine treba da budu organizovane tako da gostima omoguće pasivan odmor.

Kvalitet ovog prostora posebno ističe neposredna blizina jezera, objekata kulturne baštine i najatraktivnija smjena pejzaža, što sve mora doći do izražaja u pejzažnom uređenju ovog prostora.

OBJEKTI PEJZAŽNE ARHITEKTURE SPECIJALNE NAMJENE

Zeleni zaštitni pojas (ZP)

Zaštitni pojasevi mogu biti isključivo sanitarno-higijenskog karaktera ili zeleni zaštitni pojasevi. Sanitarno-higijenski pojasevi sprečavaju negativan uticaj buke, aerozagađenja, dominantnih vjetrova i štite prostor od dalje neformalne gradnje. Postavljaju se oko industrijskih/proizvodnih kompleksa, saobraćajnica, vodoizvorišta, pored vodotoka, ispod dalekovoda itd.

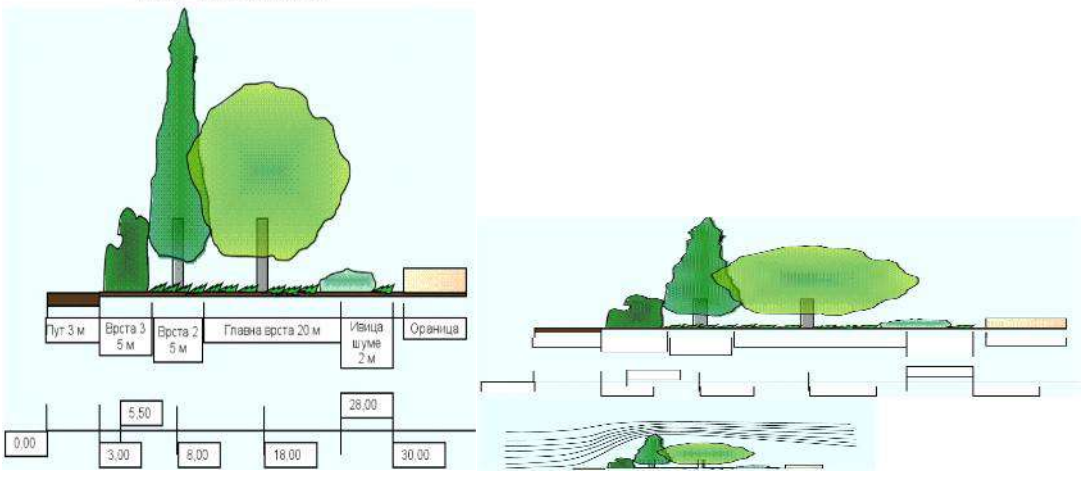
Ovi pojasevi se formiraju kao višefunkcionalni sanitarni, rekreativni i dekorativni pojasevi u granicama građevinskih zona, i služe dodatno kao sredstvo za ograničavanje nelegalne gradnje i prekomjerno širenje naselja u horizontalnom smislu. U ovim zaštitnim pojasevima je dozvoljeno formiranje park šuma, izletišta i rekreativnih površina. Ovoj kategoriji pripaadaju zone prirodnog i poluprirodnog predjela i predstavljaju značajan pejzažni i ekološki elemenat koji se ne bi smio uništavati. Ove površine imaju važnu ulogu za zaštitu zemljišta od erozije, stabilizaciju slabih zemljišta, kao i za održanje mikroklimatskih uslova.

Prirodni biljni pokrivač djeluje prvenstveno kao faktor prirodne ravnoteže, zaštite zemljišta od erozije i bujica. Kao mjera zaštite postojeće vegetacije i obnavljanja degradiranih površina predlažu se rekultivacija i regeneracija i podizanje novih zaštitnih pojaseva.

Rekultivacija postojećih i proširenje ovih površina smatra se veoma značajnim. Neizmjenjeni, prirodni pejzaž ima veliku estetsku i pejzažnu vrijednost.

Pri ovome treba imati u vidu ciljeve prostornog i pejzažnog uređenja. Gotovo je pravilo da na jednoj istoj zelenoj površini treba da se ispuni više funkcija (npr. zaštita od erozije,vjetra, pejzažni aspekt I sl.).

Slika 1 - Tok vazdušnih masa

Princip formiranja zaštitnog pojasa_____Kretanje vazdušnih struja

Iz ovog razloga na ovim površinama preporučuje se:

- Sprovođenje sanitarno-higijenskih uzgojnih mjera (sanitarna sječa, proreda, orezivanje, podkresivanje, krčenje i td),
- Konverzija tj. prevođenje u viši sastojinski oblik
- Dopuna zelenog fonda autohtonom florom i introdukcija drugih flornih elemenata
- Koristiti standardne sadnice sa busenom, rasadnički dobro odnjegovane i viske vitalnosti, minimalana starost sadnog materijala 5 godina.

- rekultivaciju devastiranih površina vršiti primjenom tehničkih, agrotehničkih i bioloških mjera.
- izbjegavati nastajanje monokultura
- voditi računa o protivpožarnoj zaštiti (osiguranje protivpožarnih – vatrogasnih puteva sa omogućavanjem pristupa u sva područja, formiranje šumskih prosjeka-protivpožarnih pruga upravno na pravac duvanja dominantnih vjetrova)

Smisao zelenih pojaseva duž puteva nije samo zaštita od buke i aerozagađenja već i u vizuelnom odvajanju i formiranju prirodnijeg ambijenta, koji obezbjeđuje mirnu i nesmetanu vožnju i vizuelni komfor. Čak i najuži pojas trave ili niskog žbunja predstavlja dragocjenost, a da ne pričamo o visokom zelenilu, što sve zajedno doprinosi sprečavanju monotonije putovanja, zaštiti puteva od jakih uticaja vjetra i pretjerane insolacije. Sve ovo upućuje i na to da ova kategorija zelenila pozitivno utiče i na povećanje bezbjednosti vozača i putnika. Karakter zelenila duž puta pomaže u sticanju osnovne slike o predjelu i teritoriji kojom put prolazi.
Održavanje zelenila duž puteva zahtjeva stalnu i upornu kontrolu. Stoga se u održavanju puta mora voditi računa i o troškovima uređivanja zelenila

Zelenilo industrijskih zona (ZIZ)

Korišćenje ovih zelenih površina specijalne namjene, čiji je zadatak da smanje i spriječe širenje uticaja zagađenja iz industrijskih pogona u okolinu, predstavlja jednu od rijetkih raspoloživih mogućnosti da se u procesu neizbježnog zagađivanja životne sredine krene odgovornijim putem. Namjensko zelenilo u okviru parcele je osnovni uslov zaštite okoline za bilo koju vrstu industrijske proizvodnje.
Razvijene zemlje u svijetu odavno su uspostavile praktične norme koje služe opštem cilju zaštite životne sredine od uticaja industrije. Iako su ove norme formalnog karaktera i izvedene su na osnovu prosječnih vrijednosti, ipak i takve su jedina prepreka drastičnom razaranju prihvatljivog okvira života i treba ih poštovati koliko je moguće i primjenjivati što rigoroznije.
Jedna od praktičnih i prilično rigoroznih normi za ozelenjavanje industrijskih teritorija je ona koja se odnosi na širinu zaštitnih zelenih pojaseva za pojedine vrste industrijskih objekata. U svijetu je, prema toj normi, minimalna širina zone zelenila potrebne za neutralisanje negativnih uticaja nekih aerozagađivača iznosi 1km. Podizanje zaštitnog prstena širine 1km podrazumijeva sadnju gustog tampona sastavljenog od drveća i žbunja autohtonih biljaka, široke guste krošnje i velike visine, i to posebno u onom dijelu koji je okrenut najbližem naselju. Sledeća norma se odnosi na prostor unutar fabričke teritorije koji treba da bude ozelenjen visokim i kvalitetnim biljkama i to od 15-25% od ukupne površine pogona.
Kod nas je veoma teško ispoštovati ove norme prvenstveno zbog lošeg izbora lokacija za pojedine kapacitete ili nasleđivanja starih pogona čija je lokacija odabrana u drugačijim uslovima, a zbog stihijskog širenja gradova i naselja ovi su se pogoni našli nadomak tih naselja. Zelene površine oko industrijskih pogona, predstavljaju stvarni pokušaj da se i u veoma teškim uslovima obezbijedi minimum komfora i prijatniji uslovi za rad.

Groblje (GR)

Vegetacija na grobljima je već tradicionalno utvrđena, a to je drveće i šiblje koje je za takvu sredinu karakteristično. Pri njihovom izboru vodimo računa o njihovoj veličini, kako ne bi smetalo objektima na groblju (grobovi,grobnice,staze…)
Takođe se izbjegava pretjerano zasjenčenje. Okolina treba da bude dostojanstvena, mirna.

Izgled postojećeg groblja može se postepeno poboljšavati skromnim zahvatima u njihovoj neposrednoj okolini, kao i na samom groblju. Na mjestu nekih zapuštenih grobova zasadiće se više ili visoko zelenilo,a sporedne i manje korišćene staze mogu se zatraviti, Treba težiti postizanju jedinstvenog obilježavanja grobnih mjesta. Za površine groblja odnos površina za sahranjivanje prema površinama ostalog sadržaja kreće se u rasponu 60:40% kod izrazito arhitektonske do 40:60% kod pejzažne kompozicije. Ova funkcionalna podjela uglavnom se sastoji u sljedećim odnosima: 60% površine namijenjene grobnim mjestima, 20% zeleni pojas i parkovski oblikovan prostor, 16% površine za pješačke staze i saobraćajnice, 3% trg za ispraćaj sa objektima kapele, i 1% ostali sadžaji. Uređenjem je potrebno stvoriti prostor koji odaje osjećaj mirnoće. Potrebno je stvoriti tampon zone zelenila ivicom groblja, prvenstveno na grobljima u užem gradskom jezgru. Velike betonske zidove potrebno je oplemeniti vertikalnim sistemom ozelenjavanja. Postojeća stara groblja potrebno je sačuvati kao dio istorijskog nasljeđa i parkovno ih urediti.

Smjernice za uređenje zelene infrastrukture i objekata pejzažne arhitekture

- **Zelenu infrastrukturu** čine zelenilo uz saobraćajnice, linearno zelenilo – drvoredi duž ulica i vodotoka Ibra, koji povezuju predjele oko grada sa urbanim zelenilom u prostoru pješačkih tokova, parkova, skverova, zaštitnih pojaseva itd. Planovima detaljne regulacije neophodno je obezbijediti očuvanje i unaredjenje zelene infrastructure.
- Pejzažno oblikovanje naselja, Novogradnja i obnova će poštovati vizuelni kvalitet, mjerila i pejzažni okvir svakog naselja. Prije izrade planova detaljne regulacije neophodno je izraditi Detaljnu studiju predjela kako bi se očuvale predione karakteristike. Na taj način će se obezbijediti očuvanje prepoznatljivosti urbanog predjela naselja kao cjeline i urbanističkih cjelina u naselju, koja se obnavljaju ili grade nova. Neophodno je izraditi Detaljne studije predjela u skladu sa posebnim smjernicama i pejzažnu taksaciju u okviru parcela urbanog zelenila po metodologiji iz Priručnika o planiranju predjela (MORT, LAMP, 2015 god.). Na ovaj način će se obezbjediti očuvanje kvalitetnih i vrijednih sadnica i njihovo uključivanje u budući projekat pejzažne arhitekture u onoj mjeri u kojoj se ne budu narušavali osnovni pravci komunikacije i vizure u prostoru.
- Javne zelene površine odgovarajućih prostornih volumena se planiraju u skladu sa planiranim namjenama i raspoloživim prostorom. Ove prostore je potrebno urediti na način da postanu istinski estetski, humani i oblikovni prateći elementi stanovanja, poslovanja, turističke ponude, kao i drugih namjena u okviru kojih se nalaze. U skladu sa ostalim planiranim namjenama i raspoloživim prostorom parkovske površine je potrebno urediti na način da postanu estetski, humani i oblikovni prateći elementi stanovanja, poslovanja, kao i drugih namjena u okviru kojih se nalaze. Autentičnost parka postiže se malim arhitekturnim rješenjima (fontane, klupe, osvjetljenje, informaciono-reklamne table, korpe za otpatke), uz svu neophodnu opremu za potrebe rekreacije kao I igru djece. Vegetacijsku osnovu u prvom redu čini posebno kvalitetno visoko drveće koje obezbjeđuje veći stepen sanitarno-higijenskog učinka zelenila, kao i poboljšanje mikroklime. Najmanje 70% površine namijenjene parku treba da bude pod zelenilom.
- Posebno osmisliti pejzažno uredjenje gradskog groblja tako da dobije značaj zelene, ekološke i vizuelne cjeline.

- Izrada projekta pejzažnog uredjenja obala Ibra. Loše komunijkacije lijeve i desne obala Ibra u ovom prostoru zahtijevaju ozbiljnu analizu prostornih mogućnosti za izgradnju mosta izmedju starog mosta kod bivše vodenice
- Jasno formirati linijsko zelenilo – drvorede duž ulica i vodotoka Ibra
- Prostor izmedju ulice M.Pećanin i Ibra je neopravdano zapostavljen iz razloga neregulisanog i neuredjenog korita rijeke, te je neophodno ovaj prostor u skladu sa pretežnom namjenom, funkcionalno i ambijentalno aktivirati skladu sa rješenjem planiranog uredjenja rijeke.
- Postojeći putevi prema zoni Šušteri, koja nijesu uslovna za dobru vezu ovih zona treba rješavati na način da se oblikuju kao stambene ulice za područje, a kao atraktivne pješačke i panoramske poteze prema zoni Šušteri. Za zonu Šušteri je PUP-om planirana kvalitetnija veza sa pozicije Grahovače. Neophodno je izraditi Detaljnu studiju predjela sa analizom vizura.
- Objekat „Ganića Kula", značajni fond slabije ili bolje očuvane Rožajske kuće, borova šuma. Posebnu zaštitu treba usmjeriti na prirodnu cjelinu Ganića krša, posebno prostornu zaštitu koja će zaštititi izvornu prirodu i omogućiti nesmetano posjećivanje i uživanje na panoramu grada i širu okolinu. Obavezna je izrada Detaljne studije predjela sa procjenom vizuelnog uticaja na predio.
- Često se dešava da uz saobraćajnice "spontano" počinje prostorno razmještanje aktivnosti koje i nijesu prvobitno bile planirane. Na primjer, obično se u dolinama rijeka i ravnijim predjelima zemljište, pored magistralnih puteva, postepeno počinje koristiti za izgradnju raznih pratećih sadržaja (pumpe, servisi, odmorišta, parkinzi, ugostiteljski objekti, hoteli, moteli, skladišta,...). Osim što se ovo obično najkvalitetnije zemljište, koristi za gradnju objekata i narušava pejzaž, sve ovo utiče i na bezbjednost saobraćaja.

11.6. OSTALA KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

Upravljanje otpadom

Na prostoru Opštine ne postoji nijedna sanitarna deponija, već neuređena odlagališta. Glavnim gradskim neuređenim odlagalištem “upravlja” opštinsko komunalno preduzeće, a ostalim ne gazduje niko, niti se vrši kontrola odlaganja otpada. Locirano neposredno uz rijeku Ibar, ne zadovoljava osnovne tehničko-ekološke uslove za lokaciju sanitarne deponije.

Sakupljanje i odvoz otpada je neselektivno.

Po podacima JP “Komunalno”, mjesečno se odlaže 928 m3 ratresitog komunalnog otpada, odnosno 11 136 m3 godišnje, te 559 m3 presovanog otpada mjesečno, odnosno 6 798 m3 godišnje. Neutralisanje i uništavanje svih vrsta otpada na deponiji vrši se prirodnim sagorijevanjem.

Neuređena odlagališta na seoskim područjima nijesu organizovane i uređene, ni pojedinačno ni na nivou mreže naselja, te se otpad stihijski odlaže.
Ovakvim stanjem organizacije i tretmana otpada, izuzetna čistota Rožaja, je veoma ugrožena. Ovaj aspekt kolektivnog življenja se mora koncipirati, na nivo najsavremenijih tehnologija kako ovaj aspekt ne bi prestavljao veliko razvojno ograničenje.

Javne površine
Gradske i prigradske ulice – Kolovozi skor svih ulica su uređeni-asfaltirani i sa osnovnom infrastrukturom odvodnje površinskih voda. Centralne ulice su opremljene pješačkim stazama-trotoarima. Uređene, biciklističke staze kao elementi gradskog saobraćaja ne postoje. Ulična mreža u ruralnim područjima nije razvijena, uglavnom, zbog raštrkane izgrađene strukture naselja.

Trgovi – Optinski centar ima formiran i uređen Gradski trg, namijenjen isključivo pješacima. U prigradskim naseljima trgovi ne postoje kao urbani elementi: nema koncentracije sadržaja i objekata koji bi zahtijevali organizaciju trga, jer dominira individualna stambena gradnja. Ista je situacija i u većim ruralnim naseljima.

Javna rasvjeta – Skoro sve gradske i prigradske ulice su opremljene osnovnom javnom rasvjetom, čija dužina iznosi preko 10 km. Osnovna javna rasvjeta je izvedena i u centralnom području ruralnih naselja: Bać, Biševo, Kalače, Donja Lovnica, Koljeno, Baza i Sošnica.

Pijace
Pijace su organizovane samo u urbanom dijelu, Rožaja.

Zelena pijaca - Locirana je na lijevoj obali Ibra, u centru grada, i izgrađena je kao otvoreni prostor (I faza). Postojeći kapaciteti su nedovoljni, posebno u vrijeme pazarnog dana. Pristupačnost pijaci posebno ugrožava kamionska prodaja, koja se odvija i na prostoru pijace i u prilaznim ulicama. Prostor za prodaju domaćih prehrambenih proizvoda (sir, mlijeko, jaja, pršuta..) nije izdvojen u posebnom sektoru. Pijaca nema svoj parking prostor. Ovaj problem je izuzetno izražen budući da usluge pijace koristi stanovništvo cijele Opštine.

Stočna pijaca – odvija se u prostoru ulice “Oslobođenje” i lokalnog puta za D. Lovnicu naselja-Hurije. Pijačna aktivnost se obavlja pazarni danom u vremenu aktivnosti na zelenoj pijaci. Koncentracija ljudi, robe i vozila duž ulice ugrožava bezbjednost svih učesnika u saobraćaju i predstavlja higijensko-sanitarni problem.

Buvlja pijaca – Locirana je u užem prostoru Autobuske stanice i Doma zdravlja, a izgrađena kao betonska površina sa natkrivenim pokretnim tezgama, bez osnovne prateće infrastrukture. Ona ugrožava sve učesnika u saobraćaju, a posebno korisnike i službe Doma zdravlja.

Kamionska pijaca – prostorno nije definisana, veće se aktivnosti odvijaju uz Ibarsku magistralu pa i u cenralnim gradskim ulicama, u blizini Autobuske stanice. Obuhvata kamionsku prodaju građevinskog materijala (šljunak, pijesak, kamen, ogrijevno drvo,...).

Groblja
Urbana groblja su skromno uređena, bez ambicija da se urede i tretiraju kao posebni elemeti gradskog zelenila. Neparcelisane lokacije dovode do stihijskog korišćenja, devastacije, ali je takođe jedan od velikih problema neadekvatno održavanje. Groblja u urbanom dijelu grada su ograđena, nisu opremljena nikakvom infrastrukturom, ili pratećim pomoćnim objektima. Trenutno su groblja povjerena vjerskim organizacijama na gazdovanje ali bez urbanističkih smjernica i pravne regulative nemoguće je adekvatno tretirati i urediti postojeća groblja. U gradskom području ima ih šest lokaliteta i to: Top, Bandžovo brdo, Industrijska zona, kod pravoslavne crkva, kod džamije Sultan Murat II i Ibarac. Seoska groblja su uglavno zaštićena ogradama, takođe bez bilo kakve infrastrukture.

Animalna groblja ne postoje kao posebni objekti i uređene lokacije.

12. ŽIVOTNA SREDINA

Rezultati monitoringa o stanju segmenata životne koje sprovodI Agencija za zaštitu životne sredine i druge specijalizovane državne instutucije ukazuju da je životna sredina dobrim dijelom očuvana.

Industrijski zagađivači, proizvodni kapaciteti: Gorniji Ibar, Dekor, Kristal, nijesu u funkciji, pa njihovi otpadi ne ogrožavaju lokalnu eko sredinu.

Najugroženiji dio eko sistema su vode, Ibar i njegove pritoke, posebno na prostoru užeg gradskog jezgra i prigradskih naselja (Ibarac, Bandžovo Brdo, Lovnička rijeka, dolina Županice, Crnja, Grahovska rijeka). Otpadne vode, čiji su recipijenti Ibar i njegove pritoke, ispuštaju se bez tretmana prečišćavanja.

Ibar je jedna od najzagađenijih rijeka u Crnoj Gori. Nizvodno od Rožaja, blizu Baća, po kvalitetu vode, ova rijeka ne pripada ni trećoj klasi u pogledu propisanih parametara prisutni amonijumi, nitriti, fosfati, fekalni koliformi, i čvrsti otpad-u velikoj proporciji. Rijeku Ibar, od izuzetne čistote na izvoru i toku sve do Dimiškinog mosta transformišu u nadprosječno zagađeni vodotok, a tome najviše doprinosi neuređena privremena gradska deponija u Njegušima koja se nalazi u neposrednoj blizini vodotoka Ibra, koja bez ikakve zaštite i tretmana čvrstog otpada nadzemnim i podzemnim vodama veoma lako dolazi do vodotoka.

Otpad je drugi po rangu najveći zagađivač, kako vodnih sistema tako i samog zemljišta. Poseban vizuelni i ekološki konflikt generiše postojeća deponija čvrstog otpada u samom koritu Ibra na poziciji Njeguši. Neutralisanje i uništavanje svih vrsta otpada na deponiji vrši se prirodnim sagorijevanjem.

Aero zagađenje generišu: tranzitni saobraćaj i grejne jedinice u toku sezone grijanja, a posebno one koje koriste fosilna goriva (ugalj i naftne derivate). U najužem dijelu grada (raskrsnice, Autobuska stanica) zabilježena je povećana koncentracija materija porijeklom iz izduvnih gasova motornih vozila. Ove koncentracije u gradu su pojačane u jutarnjim i večernim satima, pogotovo tokom zime, kada su prisutne temperaturne inverzije.

Evidentirana je i pojava kisjelih kiša (pH<5,6). Radiološka opterećenja stanovništva nijesu evidentirana.

U mikro planu-najugroženije pozicije su u blizini: neuređenih odlagališta najprometnijih saobraćajnica, trafostanica, industrijskih zona, riječnih obala u naseljenim djelovima, te u prostoru oko autoservisnih radnji i praonica motornih vozila.

Kvalitet poljoprivrednog zemljišta ocjenjuje se visoko na cijelom prostoru Opštine, zbog minimalne upotrebe mineralnih đubriva i sredstava za zaštitu bilja.

Iako su podaci o stanju biodiverziteta skromni, sa sigurnošću se može ocijeniti da je stanje relativno dobro.

Sprovedene analize podzemnih voda –izvora za potrebe izgradnje seoskih vodovoda ukazuju da su njihove hemijsko biološke vrijednosti veoma dobre, pa se mogu koristiti za piće. Ovaj

kvalitet je očuvan uprkos slabom sprovođenju zakonski propisanih mjera sanitarne zaštite izvorišta voda.

13. PRIRODNE I DRUGE NESREĆE

Ugroženost od poplava, bujica i erozije

Periodični poplavni talasi na području opštine najčešće su posljedica izlivanja vode iz rijeke Ibar, pri čemu je njegov intenzitet najizraženiji u proljećnim i jesenjim mjesecima (april, maj – oktobar, novembar), kao rezultat otapanja snježnih nanosa sa planinskih masiva i obilnih kišnih padavina. Intenzivne poplave javljaju se u dijelu urbanog područja na mjestima gdje nije uređeno korito , kao i na mjestima gdje je suženo i napadnuto objektima.

Na području opštine su evidentirani određeni bujični vodotoci, odnosno bujičarskog karaktera kao što su: rijeka Crnja, Županica, Ibarac, Lovnička Rijeka, Grahovska Rijeka u naseljenom području. Ovo su rijeke planinskog karaktera i kao takve mogu da izazovu veoma velike štete a pogotovu u dijelu urbanog dijela, odnosno mjesta ulivanja u Ibar. I ove rijeke nemaju uređeno korito u urbanom dijelu grada.

Na osnovu karte erozije iz Prostornog plana Crne Gore do 2020. godine, može se zaključiti da su erozioni procesi najizraženiji na širem gradskom području Rožaja, a posebno lokalitetu Klakovača. Na ovom prostoru prisutna je erozija srednje jačine, dok su na ostalim djelovima opštine zapaženi slabi i jako slabi erozioni procesi.

Ugroženost od požara

Veliki procenat četinarskih šuma na planskom području opredjelio je opštinu Rožaje kao područje povećanog požarnog rizika. Latentu opasnost na ovim prostorima predstavljaju tzv. “visoki požari”, koji zahvataju stabla od korijenja do vrha krošnje, uzrokujući pojave eolske i vodne erozije i nakon toga, degradirane površine na kojima se javljaju manje vrijedne vrste drveća. Ovo može da bude posebno problem oko izvorišta rijeka, šumski pojasevi koji se nalaze u blizini naselja kao što su Crnja, dio Bandžovog brda, Hurije, Carine…

Ugroženost od tehničko-tehnoloških akcidenata

U slučaju područja opštine Rožaje, najveća opasnost od tehničko-tehnoloških akcidenata prijeti usled transporta, skladištenja i korišćenja goriva. Prostor povećanog nivoa rizika od ove vrste akcidenata je: − lokacija benzinske pumpe u Suhom Polju, u neposrednoj blizini naselja.

Odsusutvo većih industrijskih postrojenja na području opštine, kao i objekata visokog nivoa rizika po životnu sredinu smanjuje ugroženost stanovništa, prirodnih i materijalnih dobara od mogućih tehničko-tehnoloških akcidenata, na osnovu čega se može konstatovati da je cjelokupno područje opštine zona sa niskim stepenom rizika.

14. PRIRODNA I KULTURNA DOBRA

Prirdna baština – na prostoru opštine je raznovrsna, kvantitativno i kvalitativno alocirana i određena geološkim sastavom terena, reljefom, klimom, hidrografijom i drugim generatorima.

Način korišćenja prirodnih dobara uslovljen je tehničkom i preduzetničkom infrastrukturom, ljudskim i finansijskim kapitalom, znanjem i prostorno-planskom dokumetacijom.

Najviše je ugrožen šumski ekosistem neprimjernim gazdovanjem i nesprovođenjem propisanih mjera uzgoja i zaštite, izvorišta voda i vodotoci rijeka nesprovođenjem propisanih mjera zaštite

izvorišta i nerazvijenim sistemima upravljanja otpadnim vodama i otpadom, te neplanskom izgradnjom u područjima njihovih vodotoka.

Kulturno nasljeđe- Prema zakonskoj evidenciji zaštićenih spomenika kulture u Crnoj Gori (357) po kategorijama i vrstama u opštini Rožaje nije registrovan nijedan spomenik kulture I,II ili III kategorije.

Razne civilizacije ostavile su svoje brojne tragova na prostoru opštine Rožaje. Na to ukazuju brojni arheološki lokaliteti iz latinskog, ilirskog, rimskog, osmanlijskog i srednjovekovnog vremena. Naţalost arheološka znamenja su malo istraţena i nimalo zaštićena.

Evidentirani aheološki lokaliteti
01 – Ilirsko naselje – Brezovačko brdo
02 – Manastirski kompleks Lučice – Lučice
03 – Grac –Crnča
04 - Crkva – Gusinjci, Suho Polje
05 – Crkva – Kaluđerski laz
06 – Groblje – Biševo
07 – Groblje - Dragolovac, Ibarac
08 – Crkva – Gospođin vrh
09 – Groblje – Vuča
Potencijalni arheološki lokaliteti su malo istraženi i nimalo zaštićeni. Manja istraživanja su izvršena za Lučice i Grac.

Manastirski kompleks Lučice
Nalazi se u istoimenom kanjonu rječice, na putu ka selu Lučice. Čine ga ostaci crkve, konaka i bunara. Radi se o manastirskom kompleksu koji je podignut krajem XIV i početkom XV vijeka. Naziv Lučice može se povezati sa činjenicom da je kompleks posvećen Sv. Luki, od čega je ostao toponim, naziv rijeke i sela. Kompleks nije dovoljno istražen, a ostaci nijesu konzervirani i zaštićeni, kao kulturno-istorijski i sakralni spomenik.

Grac
Lokalitet se nalazi na oko 16 km od Rožaja ka Ribarićima, na ulazu u tijesni kanjon Ibra koji počinje ispod sela Baća ka selu Špiljani. Lokalitetom dominira stjenovito uzvišenje zvano Grac, koje se nalazi na lijevoj obali Ibra i svojim položajem dominira blagim padinama i plodnim kosinama sela Malindubrave i Pripeča. Postojanje ostataka grobova, pećina-utvrđenja, stambenih objekata, na relativno malom prostoru i rastojanju, ukazuju da se radi o srednevekovnoj naseobini. Na to porijeklo ukazuje i toponim Grac, skraćenica od Gradac, što je uobičajen toponim za srednjevekovne utvrde. Detaljnija arheološka istraživanja, definisala bi vrijeme nastajanja, ove oblasti i njegove funkcije.

Evidentirani spomenici kulture
01 – Ganića kula
02 – Džamija Sultan murata II
03 – Kučanska džamija
04 – Biševska džamija
05 – Kula Hadžialijagića
06 – Rožajska kuća: Zejnelagića, Fetahovića, Feleća, Sutovića, Pepića, Bećiragića

Od tradicionalnog arhitektonskog nasljeđa poznat je tip dinarsko-orijentalne kule (Ganića i Kurtagića kula) sa svojstvenom strukturom fasade, karakterističnim četvorovodnim krovom i doksatima, kao i tip Rožajske kuće. Karakteristižna urbana matrica tradicionalne kompozicije ovih objekata je nestala. Tradicionalno graditeljstvo kao paradigma održivog razvoja u urbanističkim planovima i arhitektonskom projektovanju ovog prostora nije uvaženo kako od strane struke tako i od strane administrativnih odluka.

Evidentirani spomenici NOB-a
01 – Spomenik palim borcima – Park
02 – Bista Mustafa Pećanin – OŠ M. Pećanin
03 – Bista Milun Ivanović – OŠ Biševo
04 – Spomen ploča palim borcima u Biševu
05 - Spomen ploča palim borcima u Baću
06 – Spomen ploča Radunu Đukiću – Top
07 – Spomen grob Hivzija Ćatović –Top
08 – Spomen grob Jaho Kurtagić –Top

15. SINTEZNA OCJENA POSTOJEĆEG STANJA

Opština Rožaje raspolaže sa raznovrsnim prirodnim i stvorenim resursima. Prirodnu osnovu i uslove ocenjenji su kao strateška konkurenta prednost Opštine i važan činilac skladnog razvoja i kvalitetu življenja.

U pogledu podizanja konkurentnosti i kvaliteta življenja, po količini i kvalitetu izdvajaju se slijedeće najvažnije razvojene komponente:

Vodni resursi- vodosnabdijevanje, turističko-rekreacijaska i energetska funkcija;
- Šume – ekosistemska, industrijska, energetska i funkcija rekreacije;
- Zemljište za proizvodnju kvalitetne, zdrave hrane-poljoprivredna, ekosistemska i funkcija naseljavanja;
- Prirodni pejzaž-rekreacijsko-turistička funkcija,
- Biotska raznovrsnost-ekosistemska, kulturološka i rekreacijsko-turistička funkcija,
- Demografski rast,

I pored, evidentno, bogate prirodne osnove, izgrađenih privrednih kapaciteta i infrastrukture, ostvarenih projekcija planova, sadašnje stanje prostornog i društveno- ekonomskog razvoja opštine nije prosperitetno:
- privredna struktura nije preživjela tranziciju i potpuno je van funkcije,
- društveni proizvod je ispod praga razvijenosti,
- visoka stopa nezapošljenosti,
- kupovna moć stanovništva i kvalitet radnih mjesta veoma nizak,
- nizak stepen i kvalite izgrađene infrastrukture i javnog kapitala, posebno putne mreže i komunalne opreme,
- životna sredina je ugrožena, a posebno vodni ekosistem-nije izgrađen komunalni sistem i postrojenje za tretman fekalnih voda, i nije riješen problem deponovanja čvrstog komunalnog otpada.

Uprkos ovakvom stanju, opština je očuvala osnovne resurse za koncipiranje i ostvarivanje prosperitetnog-održivog prostornog i društveno-ekonomskog razvoja – prirodne resurse, eko-sistem i demografsku osnovu.

16. POLOŽAJ I PRAVCI RAZVOJA LOKALNE SAMOUPRAVE U ODNOSU NA SUSJEDNE JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE I U ODNOSU NA CRNU GORU

16.1. Položaj i pravci razvoja u odnosu na susjedne jedinice lokalne samouprave

Opšttina Roţaje se razvija kao opštinski centar u policentričnom drţavnom sistemu urbanih naselja. Od 2006 ima karakter pograničnog mjesta. Okosnicu regionalne veze opštine sa ostalim dijelom Crne Gore i susednim područjima Srbije i Kosova čini Jadranska magistrala. Prostor Rožaja je i ujedno i tranzitna veza, turistička i druga juga Srbije, Kosova i Makedonije sa Crnogorskom Jadranskom obalom Sa opštinom Peć ostvaruje veze regionalnim putem Rožaje-Kula-Peć, a sa opštinom Tutin i Novi Pazar Ibarskom magistralom i regionalnim putem Rožaje-Vuča-Tutin-Novi Pazar. Sa opštinom Berane ostvaruje komunikaciju i regionalnim putem Kalače-Petnica-Berane.

Rožaje se direktno graniči samo sa opštinom Berane, pa ova kontaktna zona čini osnovnu vezu sa ostalim dijelom Crne Gore. Berane je regionalni centar kada je pitanju zdravstvo, visokoškolske ustanove, fondovske institucije i sl. u kojima stanovništvo Rožaja zadovoljava svoje potrebe takvog nivoa.

1. Turistički resursi na prostoru Smiljevice – Berane i doline Županice-Rožaje, te izgrađeni turistički kapaciteti Lokve i Turjak, saobraćajno, sadržajno, infrastrukturno i marketinški mogu se razvijati samo u integralnoj koncepciji-klasteru, povezano i dalje sa destinacijom Bjelasice i Plava. *Rožaje je u Klaster 5- Bjelasica i Komovi-Prokletije-Plav, Rožaje-Turizam u prirodi, sportski turizam, konferencije, Wellnes*;

U toj koncepciji plan stavljanja u funkciji aerodroma Berane ima poseban značaj za ukupan razvoj opštine Rožaje.

Veza sa Metohijom, odnosno sa Pećkom regijom je tradicionalna. Jedan broj stanovnika Peći ima – imovinu, na području Rožaja (Kaluđerski Laz, Bukelj, Bandžov…). Peć je tradicjonalno trgovački grad. Poseban značaj skladne veze Rožaja i Metohije ima novoizgrađeni auto put na relaciji: Lješ-Prizren-Priština i dalje na jug, sve do veze sa auto putem Skoplje-Đevđelija.
Planinski masiv Rusolija-Štedim-Hajla je na granici Rožaja, odnosno Crne Gore sa Pećkom regijom. Kako je ovo već evidentirani značajni turistički potencijal, to bi komplementarni – međugranični, sihronizovani, razvoj dao najbolje efekte i za jednu i za drugu stranu.

Rožaje i dio Polimske razvojne zone (Berane i Andrijevica, Plav) i prekogranična područja (Peć, K. Mitrovica) opredijeljena su kao posebna međugranična zona. Prioritetne oblasti saradnje su saobraćaj, zaštita ţivotne sredine, kulturno-sportska saradnja i saradnja u oblasti privrede.

16.2. Položaj i pravci razvoja u odnosu na Crnu Goru

U odnosu na cijelu Crnu Goru opština Rožaje se razvija kao opštinski centar na krajnjem sjeveroistočnom dijelu države, na granici prema Srbiji i Kosovu. Čini jednu od 25 opština države. Po površini zauzima 14. mjesto, po broju stanovnika 11, a po indeksu razvijenosti 2007-2009, godina 18. mjesto.

Pravci razvoja u Crnoj Gori opredijeljeni su i teritorijalnom i razvojnom pripadnošću opštine nerazvijenoj prostornoj cjelini- Sjevernom region države. Zajeno sa opštinama: Berane, Bijelo Polje, Pljevlja- centri regionalnog značaja; Andrijevica, Plav, Mojkovac, Kolašin, Žabljak, Plužine i Šavnik-opštinski centri. U regiji opština Rožaje po veličini zauzima 9. mjesto, po broju stanovnika 4. mjesto.

Značajni šumski, poljoprivredni, vodni i turistički resursi opredjeljuju opštinu kao zonu za razvoj šumarstva i drvoprerade, poljoprivrede-posebno farmerstva, industrije prerade mesa i mliječnih proizvoda, turizma i hidroenergije, u razvojnom koridoru br, 5- Rožaje-Bijelo Polje-Pljevlja.

Drvna industrija Rožajskog kraja u integralnom repro kompleksu, od šumskog zemljišta do finalnog proizvoda, bila je veoma važna i za Crnu Goru kao cjelinu. Taj status ona bi mogla ponovo imati u varjanti racionalne revitalizacije i razvoja, primjenjujući najsavremenije tehnologije.

17. CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA

Ciljevi prostornog razvoja rezultat su analize prostornih resursa na teritoriji Opštine Rožaje, njenih razvojnih potreba i smjernica iz državnih prostornih dokumenata, i ima za cilj održivu i prosperitetnu razvojnu koncepciju.

17.1. Opšti i posebni ciljevi

Polazeći od administrativnog statusa i značaja područja opštine, odredbi PP CG i drugih državnih dokumenata, a imajući u vidu ciljeve ESDP- European Spatial Development Perspective Tovards Balanced and Sustainable Development of the Teritory of EU, utvrđuju se slijedeći opšti ciljevi prostornog razvoja:

- Obezbjeđenje pravne i planske pretpostavke za dugoročni razvoj, organizaciju, uređenje, očuvanje i zaštitu prostora opštine, u skladu sa prostornim politikama i razvojnim ciljevima države;
- Jačanje položaja, uloge i konkurentnosti opštine u Sjevernom regionu, državnom okviru i pograničnoj zoni;
- Stvaranje prostornih uslova za ubrzan ekonomski rast i razvoj, poštujući polazište, da opština obezbjeđuje prostorne uslove za razvoj privredne i društvenih djelatnosti, te da ima programske mogućnosti podsticanja tog razvoja, u koordinaciji sa državnim subjektima koji sprovode usvojene politike, strategije i programe održivog razvoja Crne Gore;
- Uravnotežen i ravnomjeran teritorijalni razvoj i jačanje partnerstva između urbanog centra i ruralnog područčja;
- Ekonomski efikasno, društveno odgovorno i ekološki održivo korišćenje i upravljanje prirodnom resursima u funkciji razvoja opštinske zajednice i države;
- Očuvanje kulturne raznolikosti, suživota i tolerancije;
- Zaštita i unapređenje kvaliteta životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara;
- Određivanje prioritetnih aktivnosti, nosilaca realizacije i drugih učesnika u sprovođenju planskih rješenja.

Posebni ciljevi se odnose na racionalno korišćenje i razvojnu valorizaciju raspoloživih prirodnih i stvorenih resursa. Posebni ciljevi predstavljaju dugoročna razvojna opredeljenja, u skladu sa razvojnim mogućnostima i inicijativama. Realizacija posebnih ciljeva sprovodi

se posebnim sektorskim planovima i programima razvoja (šumarstvo, lov i ribolov, turizam i rekreacija, komunalno uređenje i dr.) u skladu sa planskim rešenjem.

Posebni ciljevi se odnose na:
Demografski razvoj- Očuvanje i unaprijeđenje pozitivnih demografskih pokazatelja i trendova, a posebno: trend kontinuiranog rasta broja stanovnka; pozitivne pokazatelje starosne i polne strukture; kulturne raznolikosti i demografski razmještaj stanovništva na prostoru opštine.

Paralelno, ali u većoj mjeri treba da postakne i omogući: usklađivanje obrazovne strukture stanovnoštva sa potrebama tržišta rada, posebno ubrzanog razvoja lokalne ekonomije; smanjenje migracija iz opštine; povećanje zaposlenosti, posebno mladih i ženske populacije; zaustavljanje trenda rasta dugotrajne nezaposlenosti; poboljšanje ekonomskog statusa, tj, povećanje BDP po glavi stanovnika i rast indeksa humanosti (IHR).

Privredni razvoj- Maksimalna valorizaciju, izmjerenih i procijenjenih prirodnih i stvorenih potencijala, uz primjenu načela kontinuiranog prostornog razvoja. Planirani projekti i program treba da omoguće opštini da obezbijedi prostorne uslove za podsticanje razvoja privrede - dominantno privatnog sektora i društvenih djelatnosti, u saradnji sa državnim subjektima koji sprovode politike razvoja na svim nivoima. Dalje, privredni razvoj se **mora** zasnivati na principima i iskustvima razvoja lokalnih ekonomija sa prostora EU, tj. konkurentnosti zasnivane na znanju, inovacijama i preduzetništvu.

Na osnovu kvantiteta i kvaliteta prirodne osnove, demografskih kretanja i stvorenih uslova prioritetni ciljevi privrednog razvoja su:

- ***Poljoprivredna proizvodnja*** – treba da postiče intezivni farmerski tip gazdinstava. Razmještaj u skladu popisanem poljoprivredna gazdinstava po pojedinim seoskim naseljima.
- ***Šumarstvo i drvoprerada*** - Šumski ekosistemi predstavljaju resurs od izuzetnog značaja. Ekonomska valorizacija rožajskih šuma, treba da ide u pravcu multifunkcionalnog i održivog korišćenja šuma u skladu sa zakonskim, strateškim i planskim rješenjima zasnovanih na trajnom gazdovanju i unapređenju stanja šuma. Strateški dokumenti ukazuju na neophodnost povećanja efikasnosti korišćenja posječenog drveta (unapređenje tehnologija za eksploataciju, razvoj lanca prerade drveta, korišćenje drvnog otpada i pospješivanje prelaska na naprednije vidove korišćenja biomase). Podržati napore za povećanje stepena korišćenja otpadne biomase kao energenta (pelet i slični oblici), integraciju sektora šumarstva, turizma i ruralnog razvoja, naročito u kontekstu omogućavanja novih radnih mjesta u šumarstvu, drvnoj industriji, kao i onim koji su vezani za usluge i korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda, a u cilju povećanja prihoda domaćinstava u ruralnom području.
- ***Turizam*** - Turistički razvoj treba početi na pozicijama najizrazitjih resursa). Biće značajan razvojni faktor i međugranični komplementarni interes, Rožajskog i Pećkog kraja, odnosno intres Crne Gore i Kosova, da koriste svoje razvojne prednosti na ovom prostoru.

  Turizam na seoskom području (Dolina Županice, Bašča, Paučina, Bukovica, Jablanica, Njeguši, Balotići, Plunci) koristiće proizvodnju eko-čiste hrane u logičnoj tehnološkoj vezi sa turističkim konzumom, odnosno plasmanom poljoprivrednih proizvoda **„na kućnom pragu“ – izvoz na kućnom pragu“**.

Samo gradsko jezgro Rožaja intezivnije će se uključiti u turistički razvoj kad dostigne neophodne standarde (uređenja i funkcije grada). Strategija procjenjuje da će u ovom slučaju turistička tehnologija ići sa planine u grad, a ne iz grada ka planini.

- ***Namjenska industrija*** - Ovaj vid industrije treba da koristi položajnu rentu, koja omogućuje industrijsku preradu autohtonih primarnih proizvodnih resursa koji se, po svom značaju mogu pozicionirati po redosljedu: primarna poljoprivreda, šumska drvna masa, voda kao roba, proizvodnja energije na bazi vode, vjetra, sunca, drvne biomase. Čitava ovakva primarna struktura najefektnije će se valorizovati u ambijentu, klasterskog – agencijskog udruživanja u okviru pojedinih repro-kompleksa.

- ***Energetika*** **-** Proizvodnja energije će se osloniti na: hidroenergetske potencijale Ibra i njegovih pritoka; potencijale-vjetra, sunca i drvne biomase. U termin planu-najveće razvojne šanse ima hidroenergija za čiju proizvodnju već postoje određene državne projekcije.

  U individualnim domaćinstvima i potrošaćima te javnim objektima energija sunca treba da supstituiše i smanji potrošnju el. energije i drugih energenata u formi dopunske energije, što će imati pozitivne implikacije za eko-sredinu, a posebno vazduh.

- ***Ostala privreda*** **-** Ova privredna struktura biće dominantna osnovnim nosiocem privrede u klasičnom pristupu (poljoprivrede, šumarstva drvne industrije, prehrambene industrije, energetike,...).

U skladu sa ciljevima privrednog razvoja i uslovim područja, koncipiraće se njihova dugoročna prostorna distribucija, planirati osnovna i poslovna infrastruktura, izvršiti procjena ulaganja i ekonomskih efekata.

Razvoj mreža naselja i centara – Prostorno i funkcionalno organizovan razvoj naselja i centara, sa težištem na kvalitetnoj opremljenosti centara zajednice naselja javnim službama i komunalnom infrastrukturom i razvoju privrednih aktivnosti. Razvoj informacione i komunikacione tehnologija, koji će pomoći razvoju preduzetništva i u ruralnim područjima. To može da inicira nova ulaganja zbog niže cijene lokacije.

Izgradnja i revitalizacija puteva i druge infrastrukture – Definisanje orijentacionih kapaciteta i razvojnih prioriteta od interesa za integralni razvoj i uređenje prostora u cilju povećanja konkurentnosti opštine.

Zaštita životne sredine, prirodnih i kulturnih dobara- Utvrđivanje osnovnih mjera zaštite u svim fazama realizacije i integrisanje prirodnih i kulturnih dobara i posebnih ambijentalnih vrijednosti u ukupan ekonomski i društveni razvoj opštine.

17.2. Ciljevi razvoja po pojedinim oblastima

Prostornim planom obezbjeđuje se razvojno integrisanje postojećih i planiranih djelatnosti, kao i usklađivanje uočenih i potencijalno mogućih konflikata. U tom pogledu, namjena prostora i razvoj pojedinih oblasti (poljoprivreda i šumarstvo, turizam, saobraćaj, vodoprivreda i dr.) određeni su u kontekstu integalnog razvoja i uređenja područja.

- Obezbjeđenje prostornih mogućnosti za razvoj stanovanja, privrednih i društvenih djelatnosti, prije svega u opštinskom centru- gradu i prigradskim naseljima i značajnijim

lokalnim centrima u skladu sa njihovim značajem u mreži naselja, te njihovo opremanje osnovnom i poslovnom infrastrukturom;
- Poboljšanje prostornih i drugih uslova za razvoj novih radnih mjesta aktivnom zemljišnom politikom i aktivnim pridobivanjem razvojnih sredstava za komunalno opremanje zemljišta za razvoj privrednih djelatnosti i nova radna mjesta, prije svega u opštinskom središtu i lokalnim centrima, razvojnim zonama i centrima i seoskom području;
- Razvoj opštinske putne mreže, mreže unutar lokalnih centara, poslovnih zona, poljoprivrednih i turističkih područja- izgradnja druge faze obilaznice, izmještanje tranzitnog saobraćaja sa poteza magistrale kroz grad i sa pećkog puta i transformaciju istih u gradske ulice, izgradnja turističkih puteva za zonu planinskog turizma Hajla-Štedim-Ahmica-Rusolija i golf terena na lokalitetu Rujišta, izgradnja razvojne saobraćajnice u dolini Županice;
- Razvoj vodosnabdijevanja- rekonstrukcija glavnog gradskog vodovoda Vrelo Ibra sa novim rezervoarskim prostorom, integracija ovog vodovoda sa postojećim vodovodima za naselja u dolini Županice i uključivanje naselja Grahovo i lokaliteta za stočnu pijacu u ovaj sistem. Razvoj organizovanih vodovodnih sistema, etapno, za naselja u lokalnom centru Bać i Biševo;
- Razvoj integralnog kanalizacionog sistema za urbano područje, dolinu Županice, područje Baća i Biševa sa tretmanom otpadnih voda;
- Razvoj integralnog sistema upravljanja otpadom, sa prioritetom: opštinski centar, značajni lokalni centri i razvojne zone, ostala naselja;
- Razvoj ostale tehničke infrastrukture u području naselja, privrednih zona, turističkih područja, postupnim opremanjem s prioritetima i etapnom izgradnjom u skladu sa funkcijom i potencijalima naselja i područja;
- Usmjeravanje izgradnje prije svega u prostor postojećih naselja;
- Razvoj turističkih i rekreacijskih aktivnosti kao jednog od značajnijih razvojnih programa, prije svega obezbjeđenjem prostorsnih uslova za novogradnju i širenje postojećih turističkih sadržaja u integralnoj vezi sa poljoprivredom, uz očuvanje prirode i zaštitu kulturnih vrijednosti;
- Zaštita prostora opštine - prirodnog prostora, prirodnih dobara, izgrađenog prostora, prostora regionalne, državne i lokalne infrastrukture.

18. KONCEPCIJA PROSTORNOG RAZVOJ OPŠTINE

Prostorni razvoj opštine Rožaje mora biti u skladu sa sadašnjim u budućim potrebama populacije, koji će se odvijati u koordinaciji i saglasnosti sa prostornim razvojem Države, u ambijentu evropskih integracija i globalnih promjena, koristeći resurse na ekonomski efikasan, društveno odgovoran i ekološki održiv način.

Koncepcija prostornog razvoja opštine zasnovana je na gegrafskim predispozicijama, tradiciji i rezultatima dosadašnjeg razvoja, potencijalima za održivi razvoj prema savremenim mjerilima, funkcionalnim predispozicijama i uticajima i kulturnim specifičnostima.

Položaj opštine sadrži nekoliko ključnih faktora od kojih zavisi njen prostorni razvoj u širem regionalnom okruženju. Ovi faktori imaju širi regionalni značaj i u velikoj mjeri će usloviti budući razvoj opštine, koji će doći do punog izražaja u započetim pristupnim procesima sa EU. Ti faktori su:

- periferni položaj u odnosu na prostor Sjevernog regiona i Države,
- centralno mjesto u Pograničnoj zoni prema Srbiji i Kosovu,
- povoljan položaj u odnosu na na pravce evropskih koridora: krak Beograd-Niš-Skoplje, krak Tirana-Prizren-Priština-Skoplje i dalje prema Maloj Aziji, te budući auto put Bar-Boljari (pozicija Bioča),
- aerodrom Berane,
- bogati i očuvani prirodni resursi- poljoprivredno zemljište, šumski, vodni i turistički resursi, te očuvana životna sredina.

Perferni položaj opštine u odnosu na prostor Sjevernog regiona i Države, državnim planom koncipiran kao posebna razvojna zona-Rožajska zona, zahtijeva dobru integraciju, a prije svega saobraćajnu, sa Sjevernim regionom i pograničnim područjima, Ovim instrumentima eliminisali bi se negativni efekti perifernog položaja na ukupan razvoj i status populacije opštine. U ovu svrhu treba usmjeriti i programe i mjere Strategije regionalnog razvoja CG.

Status pograničnog mjesta prema Srbiji i Kosovu, programski ojačan pozicioniranjem u prekograničnoj razvojnoj zoni Plav-Andrijvica-Berane-Rožaje i prekogranična područja Srbije i Kosova, predstavlja značajan faktor prostornog razvoja opštine posebno u oblasti saobraćaja i saobraćajne integracije, poljoprivrede, šumarstva i turizma, te ekologije i kulture. Intenzivnu saradnju omogućiće prekogranični programi EU, modernizacija graničnih prelaza i standardizacija procedura.

Povoljan položaj u odnosu na evropski koridor sjever-jug, te koridore Jadran –Beograd i Jadran –Tirana-Skoplje–Mala Azija, daje mogućnost boljeg povezivanja opštine sa regionalnim centrima i evropskim metropolama, uz uslov da se postojeći državni putevi-magistralni i regionalni značajnije moderniziju, a novi izgarde na način da obezbijede visok stepen saobraćajne integracije opštine i pogranične regije sa ovim koridorima. Povećanje stepena pristupačnost opštine i prekogranične zone, biće preduslov za efikasnije korišćenje razvojnih potencijala.

U svrhu podizanja stepena pristupačnosti opštine biće i planirana modernizacija aerodroma u Beranama, što će biti posebno korisno za razvoj turističke privrede i opštine i regiona.

Unapređenje funkcionalne povezanostu prostora opštine ključni je uslov za ekonomski razvoj.

Prirodna i stvorena osnova upućuju na koncipiranje razvojno-prioritetnih oblasti: putna i komunalna infrastruktura, poljoprireda, šumarstvo-drvoprerada, turizam, vodoprivreda i obnovljivi izvori energije

Struktura privrednih resursa ruralnog područja i njihov razmještaj u prostoru opštine (poljoprivredno zemljište, šume i šumsko zemljište, vode, turistički resursi, poljoprivredna domaćinstva, stočni fond, stambeni fond) zahtijevaju kvalitetniju infrastrukturu.

Prioritetno treba razvijati:

- **Putnu infrastrukturu**- na način koji će obezbijediti razvoj mreže naselja i zona lokalne ekonomije, generisati novi razvoj, omogućiti disperziju privrednih djelatnosti, policentričan i uravnotežen razvoj, razvoj javnog saobraćaja i pristupačnost znanju. Razvojno koncipirana putna mreža osnov je razvoja grada i ruralnih naselja, koja su pozicionirana mozaično na čitavoj teritoriji u velikom dijapazonu nadmorske visine i

preduslov policentričnog i uravnoteženog razvoja opštine. Ona je i uslov disperzije privrednih-proizvodnih djelatnosti iz opštinskog centra i smanjenja pritiska za stambenim površinama na perifernom pojasu prigradskih naselja, te razvoj javnog saobraćaja. Saobraćaj Ibarskom magistralom i Pećkim putem mora se izmjestiti iz grada, kako bi se izbjegle saobraćajne gužve u gradu, a ove komunikacije transformisale u gradske ulice.

- **Vodosnabdijevanje za ukupnu populaciju**. U gradu i prigradskim naseljima rekonstrukcijim i unapređenje postojećeg vodovodnog sistema sa izvorišta Ibra i Plunačke rijeke, a na ruralnom području organizovanim vodovodima za značajnije sekundarne centre i manje organizovanim i individualnim vodovodima za primarna naselja, zaseoke i individualna domaćinstva,
- **Komunalnu infrastrukturu** – integralni komunalni sistema za sakupljanje i prešišćavanje otpadnih voda sa područja grada i prigradskih naselja, te organizovane kanalizacije za značajnije sekundarne centre i primarna naselja sa lokalnim uređajima za njihov tretman i individualnih objekata i uređaja za individualne korisnike; uređena odlagališta za sekundarne centre i zone razvoja i centralnu transfer-stanicu, te privremenu deponiju za mulj; ljudska groblja; stočna pijaca.
- **Energetsku infrastrukturu-** 110 kV naponski dalekovod iz pravca Berana; povećanje kapaciteta TS 35 kVA; dvosmjerno napajanje konzuma opštine; **ravnomjeran raspored instalisanih** kapaciteta transformatorskih jedinica (broj i snaga); iskorišćavanje hidroenergije, energije vjetra i biomase.
- **Telekomunikacionu infrastrukturu**- primjenu novih-širokopojesnih tehnologija i njihovu dostupnost na čitavoj teritoriji, te obezbjeĊenje lokacija za bazne stanice.

Prirodna i stvorena osnova upućuju na usmjeravanje privrednog razvoja u prioritetnim oblastima: poljoprireda, šumarstvo, drvoprerada, turizam, vodoprivreda i obnovljivi izvori energije.

Poljoprivredni resursi kvantitativno izkazani kroz površinu i strukturu raspoloţivog poljoprivrednog zemljišta, procenat ruralnog stanovništva, statistiku registrovanih poljoprivrednih gazdinstava, stočnog i drugih fondova, usmjeravaju na potrebu **unapređenja prostornih uslova** za razvoj stočarstva, u prvom redu ovčarstva i govedarstva i sakuplanju i preradu šumskog ljekovitog bilja (oko 300 biljnih vrsta, što Rožaje po ovom kriterijumu pozicionira na prvom mjestu u CG). Poljoprivredna proizvodnja treba da podstiče razvoj intenzivanog tipa farmerskog gazdinstva, u tehnološkom modelu kombinacije štalsko-pašnog procesa. Razvoj voćarskih kultura-šljive, kruške, jabuke, uz uzgoj maline, kupine i borovnice treba da obogati ukupan prostor- ekonomski i estetski. Razmještaj u prostoru treba da poštuje evidentirana poljoprivredna gazdinstva po naseljima.

Šumski resursi su od izuzetnog značaja. Ekonomska valorizacija rožajskih šuma, treba da ide u pravcu multifunkcionalnog i održivog korišćenja šuma u skladu sa zakonskim, strateškim i planskim rješenjima zasnovanih na trajnom gazdovanju i unapređenju stanja šuma. Strateški dokumenti ukazuju na neophodnost povećanja efikasnosti korišćenja posječenog drveta (unapređenje tehnologija za eksploataciju, razvoj lanca prerade drveta, korišćenje drvnog otpada i pospješivanje prelaska na naprednije vidove korišćenja biomase). Podržati napore za integraciju sektora šumarstva, turizma i ruralnog razvoja, naročito u kontekstu omogućavanja novih radnih mjesta u šumarstvu, drvnoj industriji, kao i onim koji su vezani za usluge i korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda, a u cilju povećanja prihoda domaćinstava u ruralnom

području. Primjena EU standarda gazdovanja šumama, povećaće stabilnost, vrijednost i proizvodni potencijal privrednih šuma. Ekonomska valorizacija šuma treba da ide u pravcu njihovog multifukcionalnog održivog korišćenja i većeg stepena finalizacije u drvopreradi.

Turističkа privrada će se razvijati kao jedan od temeljnih strateških usmjerenja privrednog razvoja i unapređenja kvaliteta življenja, na način koji će opštinu afirmisati kao turističko područje. Smještajni i ugostiteljski kapaciteti, inicijalno će se razvijati u prostoru grada i prigradskih naselja i Doline Županice, a kasnij u tehnološkoj vezi sa najizrazitijim pozicijama planinskog turizma na području Hajle (planinski turizam), na lokalitetu Rujište (golf) i na drugim lokacijama koje imaju turustički potencijal (sekundarni centri i turističke niše na ruralnom području).

Veće **industrijsko-proizvodne** djelatnosti odvijaće se u industrijskoj zoni Zeleni, a u manjem obimu u drugim područjima. Prioritetno treba obezbijediti prostorne uslove za programe i projekte koji će brže dati ekonomske efekte i uticati na razvoj privrednih djelatnosti, a posebno projekte u modelu privatno-javnog parterstva i direktnih investicija: planinsko-turistička područja; područja za agrobiznis; hidroenergija, energija vjetra i biomase; flaširanje vode; lovna i rekreativna područja; industrijska zona Zeleni; pogranična područja; stambena izgranja; javne garaže i sl.

Prostorni razvoj **društvenih djelatnosti** odvijaće se u smjeru unapređenje postojećih kapaciteta i izgradnje novih, u skladu sa demografskim kretanjima.

Zaštita prirode i kulturnih vrijednosti sprovodiće se sinhrono u obimu i dinamici sprovođenja plana i primjene propisa.

Zaštita životne sredine ostvarivaće se u obimu i dinamici izgradnje komunalnog sistema opštine i primjene propisa.

19. PLAN ORGANIZACIJE, KORIŠĆENJA I UREĐENJA PROSTORA

19.1. Demografski razvoj

Podaci o broju stanovnika, važnijih starosnih i funkcionalnih kontigenata preuzeti su sa zvanične internet stranice Montstata, i preliminarnih i zvaničnih, konačnih podataka Popisa iz 2023. godine. Takođe, projektovani broj stanovnika preuzet je iz Predloga Prostornog plana Crne Gore do 2040 godine.k

Tabela: Razlika između projektovanog broja stanovnika prema PPCG do 2020. i preliminarnih rezultata popisa stanovništva 2023. godine.

Opština /region	Preliminarni rezultati po Popisu iz 2023	Konačni rezultati po Popisu iz 2023	Projekcije PPCG do 2021. g.	
	2023	2023		
	25 247	23 184	projektovani broj stanovnika	razlika između projektovanog i broja stanovnika 2023. g.
Rožaje	247	184	29 212	-3 965

Na osnovu analize demografskih kretanja u Crnoj Gori, rađene za potrebe izrade Prostornog plana Crne Gore, konstatovano je sljedeće:

- Broj stanovnika Crne Gore je opao u periodu 2003-2011. godina, da bi u zadnjem međupopisnom periodu (2011-2023) zabilježen rast, ali, obzirom na negativne stope

prirodnog priraštaja stanovništva i izraženu emigraciju van granica države, realno je očekivati da u narednim periodima dođe do opadanja broja stanovnika ukoliko se ne zaustave negativni trendovi;
- Depopulacija Sjevernog regiona je veoma izražena (u periodu 1981-2023. godina izgubio je 76 727 stanovnika, odnosno 33,5 % stanovništva iz 1981. godine);
- Od 13 opština u Sjevernom regionu Crne Gore, u 10 je zabilježeno opadanje broja stanovnika, od čega su opštine: Andrijevica, Kolašin, Žabljak, Plužine, Pljevlja i Šavnik imale opadanje tokom čitavog posmatranog perioda (1961-2023. g.), a najveći intenzitet imala je opština Plužine. Kod ostalih opština regiona značajnija emigracija je počela poslije 80-tih godina prošlog vijeka. Jedina opština koja je tokom čitavog posmatranog perioda imala rast broja stanovnika bila je Rožaje.

Izvor: Prostorni plan Crne Gore do 2040 godine, faza Predlog plana

U svakoj varijanti planirani prostorni uslovi treba da doprinesu unapijeđenju pozitivnih demografskih kretanja i ostvarenju svih planiranih ciljeva.

Projekcija demografskih kretanja osnova je za planiranja privrednog i društvenog razvoja i njegove fizičke strukture (namjena zemljišta, kapaciteti objekata i infrastrukture, stanovanja...). U planiranju su korišćene maksimalne veličine u cilju formiranja trajnih dobara visokih investicionih vrijednosti ili definisanja namjene i očuvanja prostora za kontinuirani razvoj.

19.2. Razvoj i prostorni razmještaj privrede

Modernizacija prostora opštine, jaka saobraćajna i razvojna integracija u ekonomski prostor države i širi region, usmjeravanje razvoja u područja opštine sa izrazitim potencijalima za razvoj u klasterskom modelu i osmišljavanje i implemantacija ukupnog razvoja u Agencijskom modelu (planiranje, projektovanje, finansiranje, gazdovanje...) uslov je ubrazanog razvoja i zaštite i umaprijeđenja prostora.

Prirodni uslovu usmjeravaju na razvoj onih privrednih sektora koji koorespondiraju sa strateškim ciljevima države i dugoroččnim kretanjema na tržištu, a koji mogu generisati brojnija zapošljavanja raspoložive obrazovne strukture, posebno mladih, žena i kontigenta trajne nezaposlenosti: poljoprivreda, reprokompleks šumarstvo – drvoprerada, turizam, vodoprivreda, obnovljiva energija i usluge.
Uz ove perspektive zapošljavanja, prioritetne djelatnosti će postaći direktna i indirekta investiranja, domaća i strana, a posebno u sektoru hidroenergije, energije vjetra i sunca, turizma i flaširanja prirodne vode.
Posebna prednost je mogućnost korišćenja resursa u mjestu egzistiranja, a njihova izvorna ekološka priroda omogućava razmještaj i u području naseljenih mjesta i područja ostalih namjena, bez uređivanja posebnih poslovnih površina i zona.

19.2.1. Poljoprivreda

Aktuelni razvoj, koji se odvija i konceptu dopunske proizvodnje za sopstvene potrebe, nije tržišno orijenisan i kao takav nema potencijala za ozbiljniji ekonomski i socijalni razvoj ruralnog područja.

U strukturi poljoprivredne i komplementarne proizvodnje najviše potencijala ima za intezivno: govedarstvo, ovčarstvo, kozarstvo, pčelarstvo, kontinentalno povrće, ljekovito bilje, prateću proizvodnu industriju.

Kvantitatvivni pokazatelji- poljoprivredno zemljište i klima, bogatstvo voda, broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava (2091 od 3205 ruralnih domaćinstava), stočni fond, očuvana životna sredina i tradicija, prioritetno upućuju na razvoja farmerskog tipa gazdinstva kao proizvdne osnove za agroindustriju.
Ratarstvo, povrtarstvo i voćarstvo sprovodi se na usitnjenim parcelama, te je uslov razvoja ukrupnjivanje posjeda koji omogućuje organizovanu proizvodnju, upotrebu mehanizacije i primjenu tehniloških mjera.
Početni koraci i rezultati u uzgajanju maline, kupine, borovnice, ukazuju da su prirodni uslovi dobri, te treba intenzivirati djelatnosti, edukativno i marketniški, a pararelno razvijati kapacitete otkupa i prerade.
Bogastvo šumskih plodova, ljekovitog i aromatičnog bilja (preko 300 vrsta) nije valorizovano. Započete programe promocije ekonomskih šansi treba nastaviti i intenziviratai i na regionalnom nivou.

Tržišna aktuelnost autohtone eko-organske proizvodnje, sugeriše da bi poljoprivredni proizvod sa rožajskog područja mogao biti bonificiran sa eko-rentom. Naime, proizveden na eko čistom prostoru, bio bi na tržištu vredniji nego sličan proizvod proizveden na nekom manje čistom prostoru od rožajskog.
U ovom smjeru razvoja rožajske poljoprivrede mora ići i razvoj programa srednjeg stručnog obrazovanja.

U nekom rožajskom new deal –u (novi ugovor- niz ekonomskih i upravnih mjera, uključujući i osnivanje niza agencija u svhu zapošljavanja)-putna, energetska i vodna infrastruktura; klastersko ili agencijsko vođenje (projektovanje, finasiski inţinjering, transfer tehnologije, marketing) teoretski utemeljenje projekcije, mogle bi biti u znaĉajnoj mjeri ostvarene.

U integralnom razvoju, sa turizmom, na istom prostoru, poljoprivredni eko proizvod bio bi plasiran-izvezen, na kućnom pragu, što treba da predstavlja dodatni razvojni stimulans.
Scenario, status Qo (nulti scenario) generisao bi daljne siromaštvo, depopulaciju proizvodno najpotencijalnijeg prostora, internu i širu migraciju stanovništva-što svakako ne može biti interes ni rožajskog kraja, ni Crne Gore.

Razvojno, od Jablanice na istoku do Đuranarovića luka na zapadu i od Bandžova na jugu do Bukovice na sjeveru-mogu se kvantifikovati sledeće terenske eko-agro-proizvodne pozicije i njihova tipska integralna struktura:

- Dolina Županice: agrokompleks u integralnoj vezi sa turizmom, šumarstvom, drvopreradom, mineralnim vodama..
- Sliv Hamzića i Nurkovskog potoka: intenzivan tip poljoprivrednog domaćinstva-farmerstvo, organska hrana, staklenička proizvodnja...
- Sliv Lovniĉke rijeke: proizvodnja u kombinaciji štalsko-ispašnog tipa..Gradina..
- Sliv Grahovske rijeke: ratarstvo i povrtarstvo, organska proizvodnja u integralnoj vezi sa eko-turizmom..
- Sliv Bukovičke rijeke: organska proizvodnja u korelaciji sa šumarstvom-drvopreradom i turizmom...
- Područje Biševa: uslov za korišĉenje poljoprivrednih resursa je izgradnja akumulacije za potrebe navodnjavanja zemljišta i stočnog fonda na poziciji donjeg sliva Bukovičke rijeke i za agrokompleks Vuča...

- Područje Baća: agrokompleks Vuča u korelaciji sa hidroenergijim, šumarstvom i eko-turizmom...
- Područje Balotića: poljoprivredna proizvodnja u kombinaciji štalsko-ispašnog tipa u korelaciji sa eko i alternativnim turizmom...
- Područje Dacića: proizvodnje u integralnoj vezi sa planiranim turističkim razvojem Hajle, hidroenergijom.....

Prioritetni pravci razvoja:

- Stočarstvo – govedarstvo,ovčarstvo, kozarstvo, živinarstvo ..
- Prerađivaĉki kapaciteti: mesna industrija, prerada mliječnih proizvoda, jestivog, ljekovitog i aromatičnog bilja,
- Šumski plodovi, ljekobilje i aromatično bilje,
- Pčelarstvo,
- Ratarstvo i povrtarstvo – žitnice i krmno bilje,
- Voćarstvo i malinarstvo – jabuke, kruške, šljive, maline, kupine,
- Otkupni centri.
- Klastersko – agencijsko udruživanje i poslovanje.

Uslov razvoja poljoprivrede je izgradnja kvalitetne infrastrukture, pod predpostavkom da je državnom koncepcijom stvoren razvojni ambijejnt i projektovana agrarna politika, zakonodavstvo i institucije sa sprovođenje i podršku razvoju agrobiznisa.

19.2.2. Šumarstvo

Svim šumama treba gazdovati u skladu sa zakonskim i planskim dokumentima kako bi se obezbijedilo načelo trajnosti, održivog razvoja, multifunkcionalnosti, uz očuvanje stabilnosti, prirodnosti i biološke raznovrsnosti šumskih ekosistema. Šume i šumska zemljišta mogu se koristiti samo na način kojim se obezbjeđuje njihova privredna, ekološka i socijalna funkcija u skladu sa zakonom.

Po Zakonu o šumama, šumom, šumskim zemljištem, drvećem van šume i goletima u privatnoj svojini upravljaju i gazduju njihovi vlasnici u skladu sa zakonom, dok šumom i šumskim zemljištem u državnoj svojini upravlja nadležni organ uprave u skladu sa zakonom.

Prema Zakonu o šumama **promjena namjene šuma**, odnosno šumskog zemljišta u građevinsko ili drugo zemljište krčenjem može se izvršiti samo u skladu sa prostorno planskim dokumentom, odnosno planom razvoja šuma u skladu sa zakonom:

- radi izgradnje objekata za zaštitu od elementarnih nepogoda i odbrane zemlje;

- u postupku komasacije i arondacije poljoprivrednog zemljišta i šuma u skladu sa zakonom;

- u slučajevima kada to zahtijeva javni interes utvrđen zakonom ili na osnovu zakona.

Odredbama Zakona o šumama zabranjena je izgradnja trajnih ili privremenih objekata u šumi, na šumskom zemljištu i na goletima, koji nijesu u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu. Za postavljanje objekata koji su u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu odobrenje izdaje nadležni organ uprave, u skladu sa zakonom.

Održivo gazdovanje šumskim resursima podrazumijeva ispunjenje socijalnih, ekoloških i ekonomskih, potreba sadašnjih i budućih generacija za šumskim proizvodima i uslugama, kao što su: drvo i drvni proizvodi, voda, hrana, energija, ljekovito bilje, stanište za divljač, vezivanje ugljen dioksida, prostor za rekreaciju i turizam, pejzaž, i dr. Uvažavanje samo jedne od grupa ili pojedinačnih funkcija sa stanovišta savremenog "ekološkog" šumarstva je neprihvatljivo. Osim neophodnosti spoznaje i vrednovanja svih funkcija šuma savremeni trendovi su vezani i za proširenje zaštitnih pojaseva, mapiranje urbanih šuma i unapređenje agrošumarskih praksi kao dio sistema adaptibilnosti u odnosu na klimatske promjene i mitigaciju migraciju stanovništva i sl. Ovo predstavlja suštinu i najnovije Strategije razvoja šuma EU.

Strateški dokumenti ukazuju na neophodnost povećanja efikasnosti korišćenja posječenog drveta (unapređenje tehnologija za eksploataciju, razvoj lanca prerade drveta, korišćenje drvnog otpada i pospješivanje prelaska na naprednije vidove korišćenja biomase). Podržati napore za povećanje stepena korišćenja otpadne biomase kao energenta (pelet i slični oblici), integraciju sektora šumarstva i ruralnog razvoja, naročito u kontekstu omogućavanja novih radnih mjesta u šumarstvu, drvnoj industriji, kao i onim koji su vezani za usluge i korišćenje nedrvnih šumskih proizvoda, a u cilju povećanja prihoda domaćinstava u ruralnom području. Definisani strateški ciljevi u dokumentu Nacrta strategije razvoja šuma i šumarstva Crne Gore za naredni petogodišnji period su:

- Obezbjeđivanje osnova održivog upravljanja šumama Crne Gore, poštujući princip polifukcionalnosti;
- Očuvanje i jačanje kapaciteta šuma za otpornost i prilagođavanje klimatskim promjenama;
- Uvećanje površine zaštićenih šuma,zaštita biodiverziteta i predjela;
- Podsticanje održivosti i konkurentnosti industrija koje se temelje na šumama ,bioenergiji i šire „zelenoj“ industriji i cirkularnoj ekonomiji;
- Institucionalno jačanje i finansijska potpora u cilju profitabilnosti i izgradnje konkurentnosti na evropskom nivou i pripremi crnogorskog šumarskog sektora za evropske integracije.

Pitanje kvalitetnog upravljanja šumama je veoma kompleksna stvar. Ono zahtijeva multidisciplinaran pristup u svim fazama rada u šumarstvu dakle od kvalitetnog planiranja, razvoja sjemenske i rasadničke proizvodnje, provođenja šumsko-uzgojnih mjera sa pratećim mjerama zaštite, izgradnje i održavanja šumskih saobraćajnica, pa sve do aktivnosti sječe i izvlačenja drvnih sortimenata iz šume.

Primjenom ekosistemskog upravljanja garantuje se da će aktivnosti korišćenja prirodnih resursa biti kompatibilne sa dugoročnom održivošću šuma. U obnovi šuma treba primarno da se koristi prirodno pomlađivanje, a gdje je potrebna sadnja/vještačko pošumljavanje treba da se koristi kvalitetan autohtoni sadni material. Pri tome treba da se vodi briga o zaštiti gena za komercijalne u ugrožene vrste šumske vegetacije.

- Globalni cilj i principi upravljanja šumskim ekosistemima definisani su kroz zaštitu, očuvanje i unapređivanje stanja šumskih ekosistema, zaštitu i očuvanje genetskog fonda;
- Svim šumama gazdovati u skladu sa odgovarajućim planovima, koje treba kompletirati i koji trebaju biti zasnovani na načelima multifunkcionalnosti, održivog razvoja i očuvanja biološke raznovrsnosti, očuvanja prirodnog sastava, strukture i funkcije šumskih ekosistema;

- Neophodno je uspostaviti efikasniji sistem zaštite od požara, monitoring, kao i efikasnu sanaciju požarišta uz optimalnu otvorenost šuma i sprovođenje mjera zaštite od erozije i mjera zaštite od štetnog dejstva fitopatoloških i entomoloških faktora;
- Primjenjivati mjere njege, uzgoja i obnove šumskog fonda u planiranom obimu i u skladu sa pravilima struke. Za formiranje novih šuma na rekultivisanim površinama neophodno primijeniti preporuke struke u punom intenzitetu.
- Uspostaviti efikasan sistem kontrole i zaštite od bespravnih aktivnosti u šumama. Neutralisati pritisak profitnih aktivnosti koje rezultiraju degradacijom šuma i smanjenjem površine pod šumama.
- Efikasnije koristiti posječenu biomasu
- Preduzeti aktivnosti ka uspostavljanju organizovanog i kontrolisanog korišćenja nedrvnih šumskih proizvoda.
- Uspostaviti multidisiplinaran pristup pri rješavanju prepoznatih potencijalnih konflikata korišćenja prostora, naročito kada su u pitanju zaštićena područja.
- Uspostaviti međunarodno priznate standarde održivog gazdovanja šumama kroz proces sertifikacije šuma.
- Posvetiti pažnju edukaciji iz oblasti šumarstva.

19.2.3. Agro industrija

Postojeći agro industrijski embrion (Gradina Compani, Amiprom) je dobar primjer, a ta i druge agro industrijske kompanije treba da se razvijaju integralno sa primarnom proizvodnjom u prvom redu meso i mljijeko. Imajući u vidu ekološku čistotu ovog prostora takvi proizvodi imali bi šansu da se kao eko brend visoko pozicioniraju na tržištu. Stepen koji će se preraditi industrijski od primarne proizvodnje je 50% a valorizacijoni koeficijent 2.

Zatvoreni proizvodni pogoni domaće radinosti u Biševu i Bukovici mogli bi se prednosno iskoristiti za agropreradu i zapošljavanje mjesnog stanovništva, što bi ubrzalo proces obnove područnih naselja.

19.2.4. Drvna industrija

Drvna industrija počinje na šumskom zemljištu a njen krajnji ekonomski cilj je finalni proizvod visokog kvaliteta i dizajna, odnosno visoke vrednosne klase.

Rožaje ima dugu tradiciju a samo prije 20 godina drvna industrija je je bila veoma dobro tehnološki i kadrovski situirana i sa čitavim spektrom proizvoda (rezana graža, panel ploča, lamel ploča, stolarija, dekor papir) bila je amfirmisana na regionalnom i širem prostoru.
Postojeća mala preduzeća-bez savremene tehnologije i kadrova ne mogu da supstituišu niti da budu konkurentna ni na crnogorskom, a kamoli na širem tržištu. Pozitivan primjer je fabrika montažnih kuća “Jela komerc”, koja svoje proizvode plasira na tržištu do nivoa održivosti.

Industrija stilskog namještaj, u skromnim tehničko-tehnološkim uslovima i bez odgovarajućeg specijalističkog drvnog kadra, ima rezultate na samoj granici egzistencije. U industrijskoj zoni, na pr, bilo bi poželjno infrastrukturno situirati industrijske parcele koje bi interesentima trebalo, uz odgovarajuće programe, ustupiti u kreditnom aranžmanu sa dugim grejs periodom, velikim rokom otplate i minimalnim kamatama.

Ekonomski parametri (reprokompleks, šumarstvo i drvna industrija)

Prostorni razmještaj djelatnosti drvoprerade u obimu porodičnog biznisa (mikro i mala preduzeća do 10 zapošljenih) nema ograničenja ni u području naselja (mješovita namjena) niti

ostalih namjena, uz uslov da su izvan zaštićenih područja i da se grade u skladu sa propisima zaštite prostora, (zagađivanje, buka, koridori..). Proizvodnju većeg obima usmjeravati na rubna područja naselja, izvan naselja ili u posebno opremljenim površinama, uz ispunjavanje kruterijuma zaštite prostora.

19.2.5. Hidroenergija

Glavni tok Ibra i njegovih pritoka kroz Crnu Goru, odnosno kroz Opštinu Rožaje, posjeduje značajne proizvodne hidro energetske potencijale.
Na glavnom toku Ibra, državnim dokumentom-Vodoprivrednom osnovom, 2001.-planirana je višenamjenska hidroakumulacija Bać, sa hidroelektranom, pribranskog tipa.

Pritoke Ibra raspolažu hidro potencijalom, koji nije dovoljno istražen.
Konkretna istraživanja (količina vode, pozicioniranje objekata, proračun snage i energije) dala bi odgovor o ekonomskoj opravdanosti moguće hidroenergetske valorizacije u opštini.
Istraživanje, projektovanje, građenje i eksploataciju hidropotencijala sprovoditi u skladu sa propisima i na način da se ne ugrožavaju prirodne vrijednosti uže i šire lokacije, posebno ekosistemske, reljefne i naseljske. Prednost treba dati multifunkcionalnom iskorišćavanju potencijala vodotoka-turizam, uzgoj ribe, organska proizvodnja.

19.2.6. Energija vjetra i sunca

Iako je Rožaje, poslije Pljevalja prostor sa najmanje vjetrova-najviše tišina u Crnoj Gori, na pojedinim grebenima sjeverno od Županice i lijevo od Ibra, moguće da postoje potencijali za vjetrogeneratore:
→Straževica→Simovaglava→Bačevac;
→Crnikrši→Crkvište→Honsiće;
→Krstača→Gradina→Mujov vrh→Šančevi→Vlahovi→Borike;
→Bubovićе→Kamenuša;
→Duduška glava→Glavica→Klanac→Golobrdo→Šuster;
→Crni vrh→Grahovo;
→Lom→Glavica;
→Čuke→Ober→Debeli krš→Dugo polje→Gvozdovi;
→Spasevica→Soa;
→Ruišta→Gospođin vrh→Kukavićak;
→Gola brda →Šulan→Komkuće.

Veliki broj sunčanih dana, odnosno oko 2.800 h godišnje, sugerišu da je sunčana energija resurs na bazi kojeg se u Rožajama može proizvoditi toplotna i elektro energija. Djelimično valorizovane pozicije date su u grafičkom dijelu Infrastrukturni sistemi (Šušteri, Biševo-Radetina, Vukoseri, Đ. Luke).
Za istraživanje pogodnih lokacija neophodno je izraditi ružu vjetriva za prostor opštine. Dobra prednost vjetroelektrana je što se mogu smještati i na poljoprivrednom i na obradivom zemljištu, jer se prostor između stubova generatora i dalje može obrađivati. Buka koju stavra okretanje propelera savremenim tehnološkim rješenjima zvučne izolacije je smanjena. Vjetroelektrane su sve više i turistička atrakcija koja se mjeri sa nacionalnim parkovima.

19.2.7. Energija na bazi drvne biomase

Prostor opštine raspolaže sa dosta velikom količinom drvne biomase (šumski ostatak, prostorno drvo, drvnoindustrijski ostatak) čije je najracionalnije korišćenje-tranfer u toplotnu i električnu energiju u formi peleta.

Pored prihoda i zapošljavanja ova proizvodnja bi imala i ekološki efekat, jer bi umanjula negativan uticaj drvnog odpada na prostor i smanjila potrebu domaćinstava za grijanjem na bazi drvnog ogrijeva, koja se procjenjuje na oko 35 000 m3 u grejnoj sezoni.

19.2.8. Voda kao roba

Procjenjuje se da će se postojećim zahvatanjem vode Lučička vrela od 10-16l/s, za određeni period od 20 godina, postići kapacitet koji se flašira, od 10 l/s-što bi u klasičnom tržišnom vrednovanju, uz cijenu od 22 centa/l i 250 radnih dana rezultiralo prihodom od 47.500.000 €. Dobit se procjenjuje na 60% od ukupnog prihoda što iznosi 28.500.000 €, a broj zaposlenih 45.

19.2.9. Ostala industrija

Industrija usluga i tekstilna industrija imaju razvojnu šansu u aranžmanu privatnog javnog partnerstva, gdje bi država, odnosno Opština Rožaje učestvovala sa zemljištem i infrastukturnom opremljenošću na poziciji Biševo, Zeleni, Koljeno Bogaje, Bašča, Paučina,... Obnova tradicije tekstilne proizvodnje veoma je bitna za zapošljavanje visokog broja raspoložive ženske populacije.

19.2.10. Namjenska industrija

Ovaj vid industrije treba da koristi položajnu rentu, koja omogućuje industrijsku prerada autohtonih primarnih proizvodnih resursa koji se mogu pozicionirati po redosljedu: primarna poljoprivreda, šumska drvna masa, voda kao roba, proizvodnja energije na bazi vode, vjetra, sunca, drvne biomase.
Ĉitava ovakva primarna struktura najefektnije će se valorizovati u ambijentu, klasterskog – agencijskog udruživanja u okviru pojedinih repro-kompleksa.

19.2.11. Turizam

Prirodni i stvoreni potencijali Rožajama daju nadprosječne razvojne turističke šanse: pogranično-tranzitni položaj, bogatstvo voda, bogastvo flore i faune, planinski izdanci, kulturna raznolikost, istorijsko nasleđe..

Trenutno stanje karakteriše mali turistički promet. Turistički razvoj treba početi na pozicijama najizrazitijih resursa, a to je prostor: Ahmica→Štedim→Rusolija, odnosno tehnološka arterija do samog gradskog jezgra Rožaja (Carina i Ibarca). Kroz planiranje prostora za ovakav razvoj će se primjeniti planersko – programska tehnologija, a po ugledu na Alpski dio Evrope.

Ovakav model biće značajan razvojni faktor i međugranični komplemetarni interes, Rožajskog i Metohijskog kraja, odnosno interes Crne Gore i Kosova, da koriste svoje razvojne prednosti na ovom prostoru.

Padine: Rusolije, Ahmice, Štedima, Hajle, Bisernice, Smiljevice – omogućuju projektovanje i podizanje čitavog spektra turističke strukture (alpsko skijanje, turno skijanje, alpinizam, planinarstvo, monting bajk, džip reli, golf, lov, ribolov).

Turizam na seoskom području (Dolina Županice, Bašča, Paučina, Bukovica, Jablanica, Njeguši, Balotići, Plunci) koristiće proizvodnju eko-čiste hrane u logičnoj tehnološkoj vezi sa turističkim konzumom, odnosno plasmanom poljoprivrednih proizvoda **„na kućnom pragu“ – izvoz na kućnom pragu“**.

Grad Rožaje je, po prirodi, klasićni “skijaški grad” definiđe – georeferencira u prostoru, kao osnov za detaljnu plansko-projektnu razradu.

Uz to padine u slivovima: Županice, Grahovske rijeke, Paučine, gornjeg toka rijeke Bukovice – su poseban ambijent za zimski i ljetnji turizam (skijanje, planinarenje, panoramske šetnje i vožnje terenskim ljetnjim i zimskim vozilima, seoske idile...).

Rusolija je klasični granični međudržavni resurs čija izrazita turistička razvojna komplementanost sugeriše da bi integralni razvojni koncept bio racionalan i za Rožaje i za Peć, odnosno za Crnu Goru i Metohijsku regiju.

Samo gradsko jezgro Rožaja intezivnije će se uključiti u turistički razvoj kad dostigne neophodne standarde (uređenja i funkcije grada). Na taj način bi turistička tehnologija mogla ići sa planine u grad, a ne iz grada ka planini.

Turističke zone

Zona Hajla – Rusolija – Rožaje

Izmjereni i prostorno georeferencirani alpsko skijaški kapacitet je 25.723 smučara. Kroz planski dokument je dat idejni koridor od Malog Ibarca do Štedima i Rusolije, odnosno do ishodišta sa Pećke strane (Savine vode).

Zona Županica

Tehnološko ishodište ove zone je desno priobalje rijeke Županice, od Đunarovića luka pa nizvodno do ušća Županice u Ibar (Dimiškin most).
Istraženi alpsko skijaški kapacitet ove zone je 12.595 smučara.
Prostorna struktura, poslužiće za detaljnu prostornu plansko i projektnu razvojnu elaboraciju, desnog priobalja Županice (DUP ili Studija lokacije).

U cilju stvaranja prostorno-planskih uslova za sveukupni razvoj doline Županice, u turističkom smislu, plan je koncipirao putnu komunikaciju sa pozicije Rasadnik gdje je veza sa Ibarskom magistralom, pa desnom obalom Županice sve do pozicije motel Turjak, gdje se ova planirana komunikacija ponovo veže za Ibarsku magistralu. Njeno izvođenje omogućiće laku saobraćajnu vezu desnog priobalja Županice (neposredno uz rijeku, Bogaje i Koljena i samog ishodišta padina Smiljevice i Bisernice).
Pored ove putne komunikacije, kroz plansko rješenje se predlaže da se koncipira ispravljanje meandriranog korita Županice i njeno uređenje (kinetiranje). Na uređenom koritu predviđene su kupališne fleksibilne ustave koje bi se u zimskom periodu spuštale na nivo korita, a u toku kupališnog peripoda (jun, jul, avgust) ustave bi se dizale do nivoa potrebnog za povoljan tehnološki i ambijetalni zahtjev kupališta (ovakvim zahvatima u samom neposrednom ravnom priobalju Županice oslobodili bi se značajne površine zemljišta, koje su sada meandriranim tokom i povremenim plavljenjem potpuno i mobilisane), za turističku, stanbenu i drugu namjenu.

Zona Bašča – Paučina – Bukovica

Bašča, Paučina, Bukovica, odnosno čitav dio između regionalnog puta Rožaje-Crnokrpe-Tutin na istoku grebena Vlahovina na zapadu i srbijanske granice na sjeveru, posjeduje nadprosječne turističke resurse: zimski turizam (alpsko skijanje, turno skijanje, vožnja sniježnim vozilima), ljetnji turizam (planinski biciklizam, džip reli, paraglajding, šetnje, planinarstvo, seocke idile, kupanje na rijekama, ribolov), agro turizam. Na ovom prostoru, skoro u njegovom centru je Rujište sa jezerom “Blatom” gdje se planira golf teren, što će biti poseban turistički brend.

Na ovom prostoru: Klanac, Bašča, Grižice, Paučina, Bukovica, Čukrlije, Crnokrpe, živi značajan broj stanovnika. Veliki broj domaćinstava je opredjeljeno je da se bavi poljoprivredom. Intezivna proizvodnja protežirana u komplementarnoj vezi sa turizmom, predstavlja budućnost ovog kraja.

Putna infrastruktura koja se planira, a čiji je najvažniji segment putna arterija Rožaja, Grahovača, Bašča, tunel, Paučina, stvorila bi osnovnu putnu predpostavku za sveobuhvatan razvoj ovog prostora.

Zona Plunci – Balotići-Njeguši-Bać – Jablanica
I ovaj dio Rožajske Opštine posjeduje turističke resurse. Naime, sela na desnom priobalju Ibra, i na padinaman Belega: Plunci, Balotići, Njeguši, Bać, Jablanica imaju svoj turistički šarm. Za zimske uslove-imaju sjevernu ekspoziciju i povoljne visine na kojima se snijeg zadržava između 60 i 100 dana; za ljetnji period, motivi su izdašnost voda, kanjoni (kanjoning), planinski biciklizam, džip reli, šetnja...

I ovaj prostor posjeduje komplementarni agro proizvod čija osnova je zemljište i još uvijek značajan broj stanovnika koji se bavi poljoprivredom.
Planirani put broj 42 Crnja-Plunci-Balotići-Njeguši povezao bi ovo područje sa sigurnom i brzom putnom komunikacijom.

Turističke zone, izuzev Zone Hajla – Rusolija – Rožaje i Zone Rujište, su date na nivou istraživanja prirodnih danosti i mogućnosti prostora, te ih u daljem planiranju, ukoliko se iskaže interes, treba detalnije analizirati sa svih aspekata: tržišnih, prostornih, ekonomskih, demografskih....

Zona Rožaje-grad
Ishodište sjevernih padina Hajle i Rusolije je sam grad Rožaje, što je izuzetan turistički razvojni benefit. Prigradske – gradske naseobine: Ibarac i Carine su pozicije koje je priroda opredijelila da budu ekskluzivne, gradske, turističke destinacije. Alpsko, skijaška polazišta i ishodišta Rusolije, Ahmice i Hajle su Carine, odnosno dolina Ibarac, što Rožaju daje karakter tipično ”skijaškog grada”.

Osnovni alpsko skijaški koridor kao idejno rješenje, daje se na relaciji: Mali Ibarac → greben Hal → Muratov rt (kota 1562 mnm) → Gornji Bukelj (Crnja) → Crni vrh → Ahmica (2272 mnm) → Baranski stanovi → vrh Rusolije (2326 – granica sa Kosovom i Metohijom) → Savine vode (Kosovska teritorija).

Uže gradsko jezgro Rožaje posjeduje i značajno istorijsko nasleđe kao motiv turističkog interesa. Rožaje je i tranzitno područje pa će i taj vid turizma predstavljati dobar razvojni osnov. Postojeći sportski objekti (stadion, sportska hala i oni koji se planiraju-klizalište, kupališta na Ibru, plivački bazeni) u kombinaciji sa visinskim zonama, Štedim na prm., biće izuzetna osnova za trening sportista u dia fazonu nadmorske visine, između 1000 do 1800, odnosno do 2300 mnm.

Zona Rujište
Obuhvata jezersku visoravan koji prožima prostorne cjeline u dolini Grahovače, Bukovičke rijeke i Biševa.
U skladu sa Strategijom razvoja golfa u Crnoj Gori ovo područje je pozicionirano kao zona alternativnih golf terena sa 18 rupa, objektima za vježbanje sa mogućnošću prerastanja u

teren pune veličine, objekti za vježbanje i mali ili porodični golf teren sa 9 rupa, a u perspektivi golf objekti koji se mogu razvijati prema zahtjevima tržišta. Klupska kuća je na najvišoj tački lokacije, pruža prekrasan pogled na mozaična sela u svim pravcima i na jedistvene planine vijenca Hajle. Površina lokacije iznosi 40 ha. Dio lokacije je planiran za razvoj turističkih stanovanja (10 ha) i hotela (8 ha). Centaralna lokacija u odnosu na područje Biševa, Bukovice, Bašče i njihovih gravitacionih naselja i zaseoka pretežno agrarne funkcije, u korelaciji sa eko-hranom i korišćenjem prirodnih predizpozicija za zimsku rekreaciju, ovaj regionalni i ekskluzivni program, je velika razvojna šansa područja, regiona i države.

Zona-lovište Hajle
Sliv samog izvorišta Ibra uzvodno od ušća Bjeluhe u Ibar racionalno je ekološki zaštititi jer se radi o izuzetno čistom izvorištu na koje se uže i šire gradsko jezgro Rožaja oslanja za sadašnje i buduće vodosnadbjevanje.

Formiranje lovišta na tom prostoru imalo bi multifunkcionalni značaj (ekološka zaštita, turistička djelatnost – turistički brend ovog prostora...).

Prostorni obuhvat
Granica lovišta definiše se: Suvovara (kota 1436mnm) granica sa Opštinom Berane → jugoistočno granicom Opštine Rožaje i Berane → Ćamov krš (kota 1972 mnm) → Bergimuit (kota 1941 mnm) gdje je granica sa Opštinom Berane i državna granica sa Kosovom. Sa kote 1941 mnm, granica ide istočno, granicom sa Kosovom: → vrh Hajle (2403 mnm) pa i dalje granicom sa Kosovom → Brahim breg → Maja e Bergut (1937 mnm). Sa ove pozicije granica ide jugozapadno, na kotu 1951 mnm a zatim sjeverozapadno na kotu 1640 mnm (obala rijeke Bjeluhe). Sa ove tačke granica ide nizvodno desnom obalom Bjeluhe do ušća Bjeluhe u Ibar a zatim lijevom obalom Ibra uzvodno do na početnu tačku - Suvovara (kota 1436 mnm).
Lovište u okviru ovog prostornog obuhvata (cca 1500 ha) ima izdašne prirodne resurse za život i razvoj autohtonih životinjskih vrsta: visoka stjenovita planina Hajla; rijeke Ibar i Bjeluhu; mnoštvo izvora; visoko vrijedne šumske komplekse od smrčevih sastojina u najnižim pozicijama do Krivulja (Pinus Montana) i Klečice (Yuniperus Nana) na najvisočijim pozicijama Hajle; pitome visoko planinske proplanke i livade.

Na ovom prostoru treba formirati exkluzivno državno lovište za reprodukciju, uzgoj, zaštitu i korišćenje u prvom redu autohtonih lovnih i ribolovnih vrsta. Ovaj programirani, ograđeni mikroekosistem bio bi poseban privredno ekološki brend: zaštita izvorišta Ibra; reprodukcija, zaštita i korišćenje autohtonih vrsta faune.

19.2.12. Saobraćaj
Saobraćaj kao privredna grana imaće u prvom redu funkciju usluge na nivou prostora Opštine. Planirane putne komunikacije, u izvedenom stanju omogućiće vrlo brz transport sa svih pozicija Opštine do užeg gradskog jezgra Rožaja. Najdalja vremenska distanca ne bi prelazila 20 minuta što je povoljna okolnost za korišćenje opšte gradske infrastrukture, odnosno širi prostorni razvoj.

19.2.13. Koncesiona područja
Državna dobra: vode, šume, turističko dobro, mogu se davati na korišćenje u koncesionom aranţmanu za određeni vremenski period. Ovaku privrednu djelatnost reguliše Zakon o koncesijama.

Na koncesiono korišćenje po BOT sistemu dato je izvorište pitke vode Lučice. Ovaj aranžman je pozitivan primjer početka korišćenja vode u komercijalne svrhe "voda kao roba."
U vodotoku Ibra na poziciji Bać sprovodi se koncesioni ugovor za korišćenje riječnog šljunka i pijeska.

Ležište tehničko – građevinskog kamena "KRŠ" u ataru sela Kaluđerski laz (Husovići), čije su reserve izmjerene u kategoriji B 1 264 166 m3 i u kategoriji C1 2 278 715 m3, oko 6 km jugoistočno od Rožaja realizije se koncesioni aranžman.

Aranžmani za korišćenje planinskog turističkog dobra mogu biti kao privatno javno partnerstvo uz odgovarajuću putnu, energetsku i vodovodnu infrastrukturu.

19.2.14. Ostalo

Ostale djelatnosti razvijaće se u strukturi interesa ili samostalno ili u koperantskim odnosima sa baznom privrednom strukturom (poljoprivrednom, šumarskom, industrijskom, turističkom).

Ekonomski parametri, prikazani su u varijanti optimalnog scenarija razvoja koji podrazumeva, brzi transfer savremenih tehnologija, valorizacije sličnih resursa:

- **Agro kompleks**, primarna poljoprivredna proizvodnja i agroindustrija,- imaju realne razvojne osnove: eko čistota, zemljišna osnova, demografska osnova, tržisna aktuelnost, model za transfer tehnologije (alpski dio Evrope). Plasman na domaćem tržištu-izvoz na kućnom pragu, uz formiranje eko brenda, je poseban benefit. Na taj način bi se smanjio uvoz, a rožajski kraj, gde je dominantna stočarska primarna odnosno prerađivačka struktura, može se značajno supstituisati u cjelokupnoj crnogorskoj proizvodnji.
- **Hidroenergija** ima: izmereni i procjeneni potencijal, izvjesno tržište, visoku poziciju profita.
- **Energija drvne biomase** kao obnovljiva i čista energija je svakim danom sve više aktuelna.
- **Šumarstvo i drvna industrija**, su reprokompleks koji na prostoru opštine Rožaje i Crne Gore ima sve uslove da se na bazi svoje: prirodne i stvorene osnove (šumski eko sistem, tradicija, znanje, trzište…) revitalizuje i razvija.
- **Voda kao roba**, sa ovog područja imala bi trzište, sa aspekta uslova kvaliteta svih izvorišta.
- **Proekcija razvoja turizma** oslanja se na izvanrednu prirodnu i pozicijonu osnovu. Projektovani kvantum od 10 000 ležaja na Štedimu kao Green Field investicija, je realna proporcija u odnosu na potencijal i u odnosu na infrastrukturni ulog.

Navedeni scenario je optimalni scenario razvoja koji generiše veliki prihod, koji uz investiciona ulaganja doprineo i u konačnom donio profit.
Realizacija ovakvog razvojnog trenda predpostavlja formiranje profesionalne, personalno visoko stručne i iskustvene agencije, koja u okviru opštine vodi ovakav razvoj (planiranje, projektovanje, finansiski inžinjering, transfer tehnologije , upravljanje ...).

Nulti scenario razvoja–sadašnje stanje, generiše dalju stagnaciju: interne i eksterne migracije, depopulaciju najvrednijeg prostora.

19.3. Razvoj mreže naselja i centara

Razvoj i uređenje naselja zasnovan je na jačanju policentričnog sistema centara prostorno – funkcionalnih cjelina, sa opštinskim centrom kao generatorom sveukupnog razvoja opštine.

Osnovnu mrežu centara čine:

- **Centar lokalne samouprave** – Obuhvata grad sa prigradskim naseljima: Rožaje Centar i prigradska naselja: Ibrac, Halilovići, Bandžovo Brdo, Zeleni, Šušteri, Hiruje, Klekovača, Suho Polje .
- **Sekundarni centri** – Kalače, Koljeno, Seošnica, Donja Lovnica, Bašča, Biševo, Bukovica, Bać, Balotiće i Daciće
- **Centri naselja -** Donja Lovnica, Bašča, Bukovica, Balotiće i Daciće.
- **Primarna naselja –** ostala naselja sa zaseocima.
- **Naselja sa posebnom funkcijom –** planirana turistička naselja na lokalitetu Hajla i Štedim i loklalitetu Rujište.

U CENTRU LOKALNE SAMOUPRAVE - koncenrisan je najveći broj stanovništva, građevinskog fonda, privrednih djelatnosti, društvene opreme i funkcija. Rožaje Centar- uži centar dominira u sistemu funkcijskih centara koncentracijom urbanih sadržaja. Ibarac sa Halilovićima je pretežno stambeno naselje. Suho polje je pretežno stambeno naselje sa trgovinsko-servisnim sadržajima i pojasu magistrale (linijski centar). Bandžovo Brdo je domonantno stambeno naselje u kojem su izgrađeni i objekto osnovnog i srednjeg obrazovanja, Dom zdravlja i Gradski sportsko-rekreacioni centar. Zeleni su industrijska Zona, a Šušteri popljoprivredno naselje sa rijetkom porodičnim kućama i pratećim objektima. Klekovača je potencijalno klizište sa rijetkom porodičnim kućama. Planira se bolje povezivanje strukture užeg centra sa svojim područjem infrastrukturno i sadržajno, a posebno prenamjenom sadašnje Industrijske zone Centar u multifunkcionalnu urbanu zonu.

SEKUNDARNI CENTRI čine osnovu ravnomjernog funkcionisanja opštinske teritorije, pružanjem usluga gravitacionom području i ostvarujući njegovo povezivanja sa centrom lokalne samouprave. U njima su funkcije osnovnog obrazovanja – matične osnovne škole (osim Kalača i Seošnice, gdje su matične škole u području Županice, na pozciji Skarepača), a u važnijim naseljima, područna odjeljenja i zdravstvene ambulante. Bać i Biševo su opremljeni i PTT kancelarijama. Ostale javne usluge nijesu razvijene, te je potrebno podsticanje razvoja ostalih javnih i usluga (matične službe, kulture, sporta i rekreacije..) i privrednih djelatnosti (servisa, trgovine, turizma, proizvodnje..), u skladu sa demografskim kretanjima i ekonomskim potencijalima.

CENTRI NASELJA – Donja Lovnica, Bašča, Bukovica, Balotiće i Daciće, razvijajaće se kao stambena naselja individualnh kuća, u kombinaciji sa intenzivnom poljoprivredom, tržišno orijentisanom. Srednjoškolsko obrazovanje i zdravstvene amgbulante, gravitaciona naselja zadovoljavaju u ovim naseljima. Donja Lovnica, Balotići i Daciće biće upućeni direktno na opštinski centar, a Bukovica preko Biševa.

PRIMARNA NASELJA – ostala naselja sa zaseocima imaće funkciju stanovanja i poljoprivrede, po modelu individualnog gazdinstva. U većim naseljima, u skladu sa demografijom i prostornim distancama, izgrađene su područne osnovne škole (do IV razreda). Potebno je planirati dobru osnovnu infrastrukturu i komunikacijsku vezu sa sekundarnim centrom, ili centrom naselja.

NASELJA SA POSEBNOM FUNKCIJOM – planirana turistička naselja na lokalitetima Hajle i Štedim i lokallitetu Rujište, razvijaće se i opremati u skladu sa posebnim planovima.

19.4. Prostorno – funkcionalne cjeline

Prostorna organizacija opštine Rožaje, i posledično, njen prostorni razvoj, zasnivaće se na prevashodnom aktiviranju više cjelina oko doline Županice, Lovničke rijeke, Bukovičke rijeke, Grahovske rijeke, Vučanske plodne zaravni, područja planina Hajle i zaravni Rujišta, na ruralnom području, prigradskim naseljima Ibarac i Bandžovo Brdo, te obnovi gradskih naselja prenamjenom industrijske zone Centar i revitalizacijom industrijske zone Zeleni. Rožaje, kao opštinski centar, sa svojim institucionalnim, privrednim, kadrovskim, tehničkim i finansijskim kapacitetima, povezaće ova područja i značajnija postojeća i nova (turistička) naselja u prostorno funkcionalnu, ekonomski efikasnu i ekološki održivu cjelinu.

Istovremeno, preko Rožaja značajniji centri zajednice naselja biće povezani na širem interregionalnom nivou sa drugim centrima u Crnoj Gori, odnosno Sjevernom regionu, Srbiji i Kosovu. Centralni položaj u pograničnoj zoni daje prirodnu mogućnost da prostor dobije funkciju povezivanja naselja u Polimskoj dolini, u koridoru budućeg auto-puta Bar-Boljari, sa naseljima u Metohijskoj ravnici, u koridoru auto-puta Tirana-Priština-Skoplje i dalje prema Maloj Aziji.
U skladu sa karakteristikama stanja organizacije, uređenja i korišćenja prostora, prirodnim i stvorenim potencijalima, a u finkciji ostvarivanja ciljeva i koncepta prostornog razvoja opštine određene su slijedeće osnovne prostorno-funkcionalne cjeline:

- **Grad sa prigradskim naseljima** obuhvata urbano područje - Rožaje Centar i prigradska naselja: Ibrac, Halilovića, Bandžovo Brdo, Zeleni, Šušteri, Hiruje, Klekovaču i Suho Polje.
- **Dolina Županice** obuhvata naselja: Bazu, Koljeno, Bogaje, Đuranovića Luke, Kalače, Gusnice i Radevu Mahalu.
- **Seošnica-Bačevac-Sređani** obuhvata naselja: Seošnicu, Sređani i Bačevac.
- **Dolina Lovničke rijeke** obuhvata naselja: Donju i Gornju Lovnicu, Ramoviće, Honsiće, Tuzevu Luku, Zloglavlje, Ćosovicu, Kalendere i Klanac.
- **Dolina Grahovačke rijeke** obuhvata naselja: Bašču, Grižicu, Ličice, Grahovaču i Grahovo.
- **Prostor Biševa** obuhvata naselja: Bijelu Crkvu, Donje Biševo, Biševo, Sinanovića Luke, Čokrlije, Crnokrpe, Blace i Radetinu.
- **Dolina Bukovičke** rijeke -obuhvata naselja: Paučinu, Bukovicu, Kačare i Razdolje.
- **Prostor Baća**: - obuhvata naselja: Bać, Vuču, Malidubrovu, Džudževiće, Pripeč, Dračenovac, Gornju i Donju Crnču, Stupu, Jablanicu, Gornji i Donji Besnik.
- **Prostor Balotića** obuhvata naselja: Balotiće, Plunce i Njeguši.
- **Prostor Dacića** - obuhvata naselja: Daciće, Gornji Bukelj, Donji Bukelj, Peškoviće i Bandžov.

Kao posebne prostorne cjeline, u funkciji lokalne i regionalne integracije, određene su i:

- **Prostor Hajla-Štedim** obuhvata planine i njihove podgorine: Hajle, Ahmice, Štedima i Rusolije.
- **Prostor Rujišta** – obuhvata jezersku visoravan koja prožima prostorne cjeline u dolini Grahovače, Bukovičke rijeke i Biševa.

- **Grad sa prigradskim naseljima**

Grad sa prigradskim naseljima razvijaće se kao multifunkcionalni uži i širi centar opštine Rožaje.

Rožaje Centar sa prigradskim naseljima razvijaće se i uređivati kao opštinski centar sa pripadajućim funkcijama: administrativnim, privrednim, društvenim… Osnovna integracija grada i prigradskih naselja ostvariće se daljom modernizacijom postojeće infrastrukture i planiranjem nove, u prvom redu, saobraćajne i komunalne.

Izmeštanje tranzitnog prometa sa Ibarske magistrale i Pećkog puta obilaznicom, transformisaće Jadransku magistralu i Pećki put u dijelu kroz grad u gradske ulice, a gradu i prigradskim naseljima omogučiti komforniju i bezbjedniju komunikaciju.

Prenamjena i urbanističko – arhitektonska valorizacija sadašnje Industrijske zone Centar u multifunkcionalni urbani kompleks, mješovitog sadržaja, jasno će integrisata gradsko jezgro sa Ibarcem i Suhopoljskim naseljem. On će predstavljati u razvojnom smislu proširenje administrativnih, poslovnih i stambenih sadržaja užeg gradskog jezgra, odnosno, kvalitativni prostorni razvoj opštinskih funkcija. Na ovom prostoru planiraju se nove otvorene javne površine koje treba da promovišu novi, prostraniji i sadržajniji centar Grada. Čitav ovaj prostor arhtiektonski funkcionalno integriše se sa Ibrom, odnosno njegovom desnom obalom sa kojom čini jedinstven vizuelni i funkcionalni sklad.
Revitalizacija industrijske zone Zeleni po modelu poslovne biznis zone pružiće dobre uslove za privredni razvoj uključujući i industriju. U graničnim područjima prema Brezovačkom brdu i Grahovu, razvijaće se kontrolisana izgradnja mješovitih sadržaja, male privrede u kombinaciji sa stanovanjem. U ovoj zoni je locirano postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda sa cjelokupnog prostora grada, prigradskih naselja, doline Županice i Lovničke rijeke, te transfer stanica za otpad.

Ibarac, prigradsko naselje, imaće funkciju ishodišta planinsko-turističkog centra Hajle, i pored za sada isključivo stambenog naselja koja se zadržavaju, imaće i turističke sadržaje apatrmana i ugostiteljstva u gornjoj dolini Ibarca i u pojasu prema lokalitetu Carine. Prostor se saobraćajno integriše novom kružnom komunikacijom sa gradskim centrom, i novom komunikacijom sa naseljem Bandžovo Brdo

Bandžovo Brdo uz postojeće društvene objekte i sportsko-rekreativne sadržaje, te intenzivnu individualnu stambenu uzgradnju, dobiće nove površine za mješovite sadržaje uključujući i turističke. Planirana osnovna komunikacija kružnog toka obezbijediće uslov za razvoj pomenutih sadržaja.

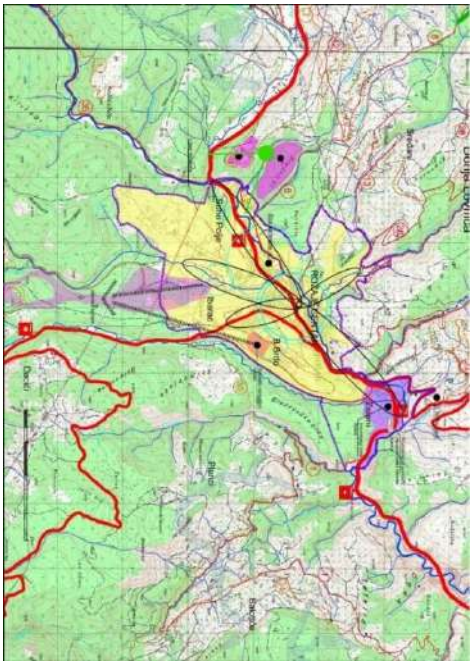
Suho Polje, u konceptu izmještanja tranzita sa Ibarske magistrale i prenamjene industrijske zone Centar, dobija sve prostorne uslove za razvoj stanovanja, poslovanja, i rekreacije.

Šušteri, sa slobodnom površinama južne ekspozicije i izuzetne vizuelne percepcije na grad i planinski masiv Hajle, predstavljaće poseban ambijent za stambenu izgradnju. Prostor se, jedino, racionalno saobraćajno može povezati iz same doline Grahovačke rijeke, odnosno lokalnog puta Rožaje-Bašča.

Klekovača, potencijalno klizište, djelimično izgrađeno stambenim objektima, saniraće se na najracinalniji način i ograničiti dalja izgradnja.

Planirano integralno rješenje kanalizacionog sistema na prostoru grada, sa postrojenjem za prečišćavanje na poziciji Zeleni, učiniće Ibar na prostoru uže gradske zone, od Dimiškinog mosta do Zeleni, funkciju i ljepotu, a ne recipijent za neprečišćene otpadne gradske i prigradske vode. Podrazumijeva se da vode Ibra i na ovoj relaciji treba da budu u kvalitetnoj klasi A1, što generiše nivo prečišćenosti svih otpadnih voda prije ispuštanja u recipijent.
Ovako koncipiran razvoj opštinskog centra, stvoriće prostorne uslove za razvoj stambenih, privrendnih, društvenih, servisnih…sadržaja i smanjenje koncentracije stanovništva u užem gradskom jezgru.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Grad sa prigradskim naseljima**

- **Dolina Županice**

Područje dolina Županice razvijaće se i uređivati kao područje mješovitih sadržaja urbanog naselja, koje će omogućiti i razvoj sekundarnih, tercijarnih i kvartarnih djelatnosti, pored sadašnjih stanovanja, turizma i drvoprerade. Njihovi nukleusi već su formirani.

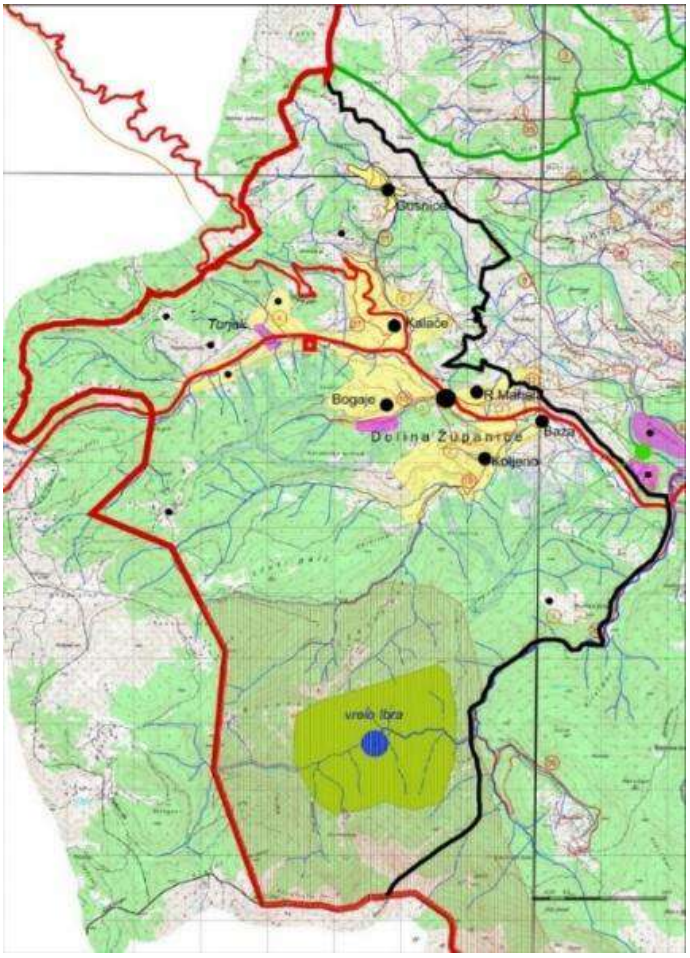
Okosnicu planiranog razvoja činiće: Ibarska magistrala, dolina rijeke Županica, Regionalni put Kalače-Turjak-Berane i, već, izgrađeni kapaciteti turizma, drvoprerade i poljoprivrede.
Kvalitativni razvoj ovom području daće planirana regulacija korita Županice, sa sabirnim kolektorima, koji će se uključiti u gradski kanalizacioni kolektor, na poziciji kod Dimiškina mosta; nova saobraćajnica dolinom Županice, te integracija postojećeg organizovanog sistema vodovoda sa gradskim vodovodom, na poziciji novog rezervoara Vukoser.

Đuranovića Luke, Kalače, Bogaje, Baza, Koljeno razvijaće se na principima unaprijeđena postojećih kapaciteta turizma i ugostiteljstva, šumarstva i drvoprerade i poljoprivrede u korelaciji sa novim sadržajima trgovine, obrazovanja, kulture, sporta i rekreacije. Dalji razvoj odvijaće se u oblasti korišćenja evidentiranih mineralnih voda i hidropotencijala vodoka. Ukupni razvoj će se odvijati u uslovima intenzivne stambene gradnje, posebno, u području priobalnog područja Županice, duž Ibarske magistrale i regionalnog puta preko Turijaka i

Zakamenjske rijeke. Duž rijeke Županice, odnosno nove trase saobraćajnice, postoje dobri uslovi za razvoj kolektivnog stanovanja i poslovanja.

Gusnice i Radeva Mahala razvijaće se kao naselja, pretetno, stanovanja i poljoprivrede.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Dolina Županice**

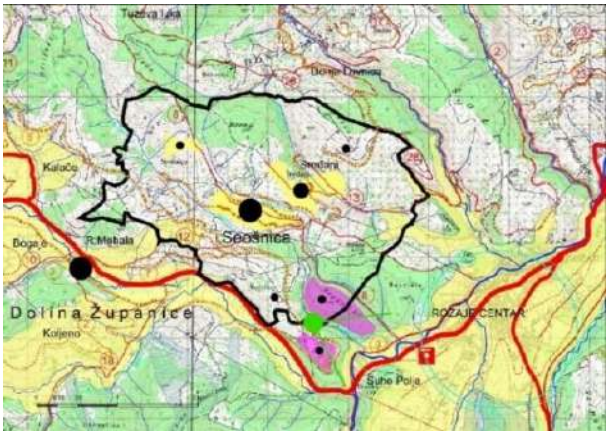
- **Seošnica-Bačevac-Sređani**

U međuprostoru doline Županice i Donje Lovnice, područje direktno gravitira gradu i ima izvanrednu ekspoziciju. Ovakav položaj pruža mogućnosti za razvoj stanovanja, poljoprivrede i turističkih sadrtaja, u formi rurala, a na jugu, turističkih sadržaja na atraktivnim visoravnima, u modelu vidikovca na grad i planinski ambijent Hajle.

Prioriteti: nastavak komunalnog opremanja, modernizacija puteva u okviru gravitacionog područja, povećanje kapaciteta elektrosnabdijevanja, ekološka zaštita Nurkovskog, Hamzića i Sređanskog potoka, izgradnjom zatvorenog kanalizacionog sistema, koji će se uključiti u kanalizacioni sistem Ibra i Lovničke rijeke.
Dugoročno: kvalitetnije snabdijevanje vodom, izgradnja kvalitetnije putne mreže, koja će poboljšatii pristupačnost, odnosno bolje veze sa centrima susjednih područja i korišćenje hidroenergije Nurkovskog potoka.

Kao centar naselja ovog područja ističe se naselje Seošnica.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Seošnica – Bačevac – Sređani**

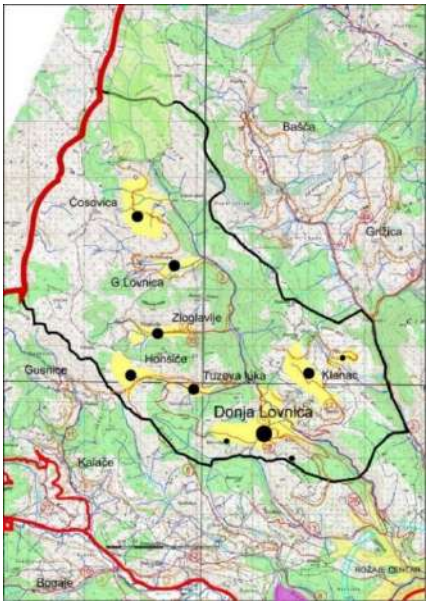

- **Dolina Lovničke rijeke**

Područje je pozicionirano u dolini Lovničke rijeke, a na krajnjem jugu, u kontaktu sa Opštinskim centrom. Okosnicu razvoja čini lokalni put od ulice Oslobođenja do naselja Ćosovica. Donja Lovnica se razvija kao centar naselja ovog područja, u kojem je smještena Osnovna škola, zdravstvena ambulanta i PTT kancelarija, a ostala naselja će se razvijati pretežno za stanovanje, po modelu poljoprivrednog gazdinstva, šumarstva-drvoprerade i turističke ponude, integralno sa poljoprivredom.

Prioriteti: rekonstrukcija lokalnog puta grad-Ćosovica, optika od grada do isturenog stuba u G. Lovnici, izgradnja putne mreže unutar područja, povećanje kapaciteta elektrosnabdijevanja, regulacija vodotoka Lovničke rijeke na dionici od Gornje Lovnice do grada, uz izgradnju kanalizacionog sistema za sakupljanje otpadnih voda, vodosnabdijevanje područja sa izvorišta Ćosovsko vrelo, područno odjeljenje OŠ u Klancu i fiskulturna sala u okviru osnovne škole u Donjoj Lovnici.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Dolina Lovničke rijeke**

- **Dolina Grahovske rijeke**

Pozicionirano u gornjem i srednjem slivu Grahovske rijeke i Lučičkog potoka, područje će se razvijati pretežno za stanovanje po modelu poljoprivrednog gazdinstva, šumarstva-drvoprerade i turističke ponude, integralno sa poljoprivredom. U integralnoj vezi sa budućim turističkim lokalitetom Rujišta, ima posebnu razvojnu šansu.
Na visočijim pozicijama, sa dugom tradicijom, formirane su katunske naseobine, koje su veoma dobra tehnološka osnova, posebno, za stočarsku proizvodnju, štalsko-pašnog tipa, koja predpostavlja intenzivno štalsko gajenje van vegetacionog perioda, a katunsku ispašu u toku kasnog proljeća, ljeta i rane jeseni.

Pored agroosnove, ovaj prostor posjeduje i značajne turističke resurse, koji u komplementarnoj vezi sa eko hranom, mogu biti dobra razvojna šansa. Turistička osnova se bazira i na orografskim izdancima: Radulova glava, Lom, Rudnica, Sohe, Kosmatica i na samom sjeveroistoku Gola brda, Gospođin vrh i, u njihovom podnožju, plato Rujišta sa jezerom.
Prostor direktno gravitira gradu, asfaltnim putem niz dolinu Grahovače. Njegova rekonstrukcija i povezivanjem sa Paučinom i Bukovicom bio bi veoma dobar razvojni zahvat, za ovaj, demografski i privredno, veoma važan, dio Rožaja.

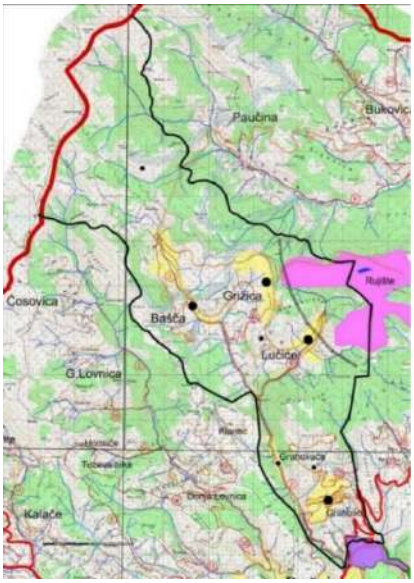
Bašča se razvija kao centar naselja ovog područja, u kojem je smještena matična Osnovna škola sa područnim odeljenjem u Lučicama i zdravstvenom ambulantom.

Naselje **Grahovača** je izgrađeno kao vikend naselje. U scenariju komunalnog opremanja, ima šanse da se razvija kao turističko naselje.

Lučice i Grižica se razvijaju kao naselja sa pretežno stambenom funkcijom po modelu poljoprivrednog gazdinstva.

Prioriteti: rekonstrukcija lokalnog puta Zeleni-Baščča, povećanje kapaciteta elektrosnabdijevanja, TK infrastruktura, uređenje korita rijeke u zoni Grahovače, komunalno opremanje,….

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Dolina Grahovske rijeke**

- **Prostor Biševa**

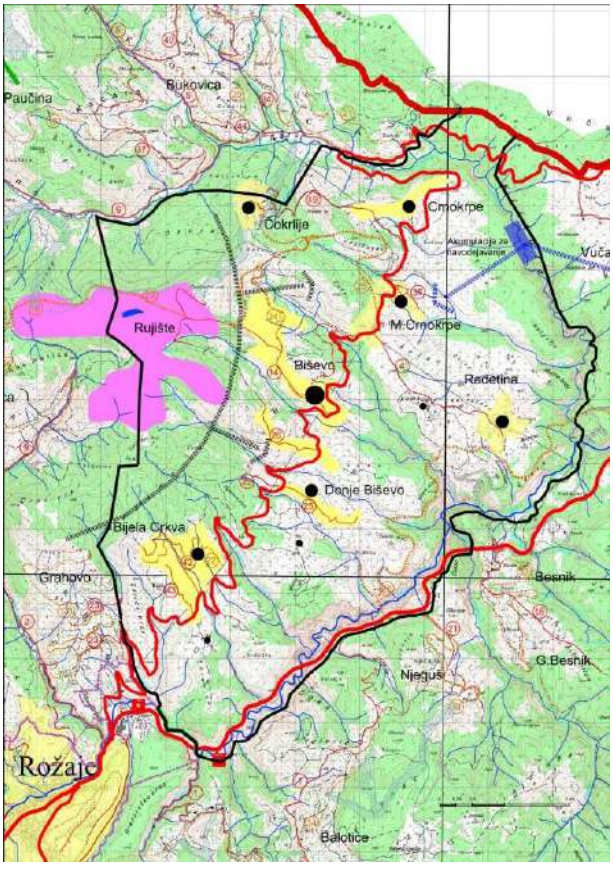
Područje je pozicionirano duž regionalnog puta Rožaje-Vuča-Tutin, gravitira slivu Ibra, ima južnu ekspoziciju i bez izdašnijih izvorišta vode.
Kao sekundarni centar, ističe se Biševo, gdje je izgrađena matična Osnovna škola, sa područnim odjeljenjima u Radetini, Sinanovića Lukama i Bijeloj Crkvi. Poseban potencijal predstavlja fabrika domaće radinosti, koja nije u funkciji, a može se revitalizovati za proizvodnju na bazi prirodnih resursa područja. Napušteni objekti Agrobisernice mogu se iskoristiti za razvoj tercijarnih i kvartarnih djelatnosti.

Područje će se razvijati, pretežno, za stanovanje po modelu poljoprivrednog gazdinstva, šumarstva-drvoprerade i turističke ponude, integralno, sa poljoprivredom. U integralnoj vezi sa budućim turističkim lokalitetom Rujišta, ima posebnu razvojnu šansu.

Snabdijevanje područja za poljoprivredne potrebe, moguće je riješiti izgradnjom akumulacije za ove namjene u donjem slivu Bukovičke rijeke, koja bi se koristila i za agro kompleks Vuča.
Dugoročno, snabdijevanje vodom za piće treba istražiti sa vodoizvorišta Ćosovsko vrelo, koje ima kapacitet 60 l/s. Dugoročno, koncipirana je saobraćajnica sa pozicije Ibarske magistrale (Njeguši), kojim će naseljima na donjoj poziciji prostora (Donje Biševo, Radetina, Crnča) biti omogućeno brzo povezivanje sa opštinskim centrom.

Prioriteti: vodosnabdijevanje, rekostrukcija regionalnog puta, morednizacija lokalnih puteva unutar područja, komunalno opremanje naselja, revitalizacija napuštenih pogona i objekata zadruge, povećanje kapaciteta elektrosnabdijevanja, zaštita izvorišta i vodotoka rijeka.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Prostor Biševa**

- **Dolina Bukovičke rijeke**

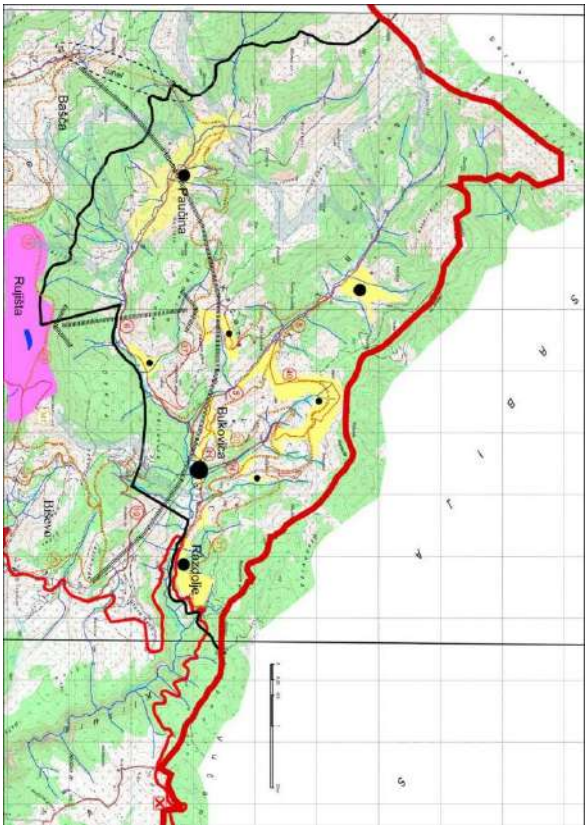
Područje ovih sela, u varijanti izgradnje planiranog puta broj. 23, Rožaje-Bašča-tunel Repišta-Paučina, dobijaju sasvim izgledne razvojne šanse za valorizaciju izdašnih resursa (poljoprivrednih, vodnih, vodnoenergetskih, turističkih, šumarskih, drvnoindustrijskih, agro industrijskih). Demografska regresija, koja je na sceni, ekonomskim aktiviranjem postojećih potencijala bila bi zaustavljena, a oni koji planiraju da idu, ostali bi na svojim imanjima da grade sigurniju egzistenciju.

Kao centar naselja, istiĉće se Bukovica, gdje je izgrađena matična Osnovna škola sa područnim odjeljenjem u Paučini, a ostala naselja će se razvijati pretežno za stanovanje po modelu poljoprivrednog gazdinstva, šumarstva-drvoprerade i turističke ponude, integralno, sa poljoprivredom. Zimsko-turistička struktura, koja je planirana, ima lokalni značaj i karakter, ali u integralnom razvojnom scenariju (šumarstvo, hidroenergija, roba kao voda, drvna industrija, poljoprivreda) može imati širi značaj.

Poseban potencijal predstavlja napušteni pogon Bitex-a, koji nije u funkciji, a može se revitalizovati za proizvodnju na bazi prirodnih resursa područja.

Prioriteti: vodosnabdijevanje, rekostrukcija regionalnog puta, modernizacija lokalnih puteva unutar područja, fiskulturna sala u okviru matične škole, komunalno opremanje naselja, revitalizacija napuštenih pogona, povećanje kapaciteta elektrosnabdijevanja, zaštita izvorišta i vodotoka rijeka. Dugoročno, koncipirana je adekvatna mreža puteva, koji će kvalitetno povezati naselja u području.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Dolina Bukovičke rijeke**

- **Prostor Baća**

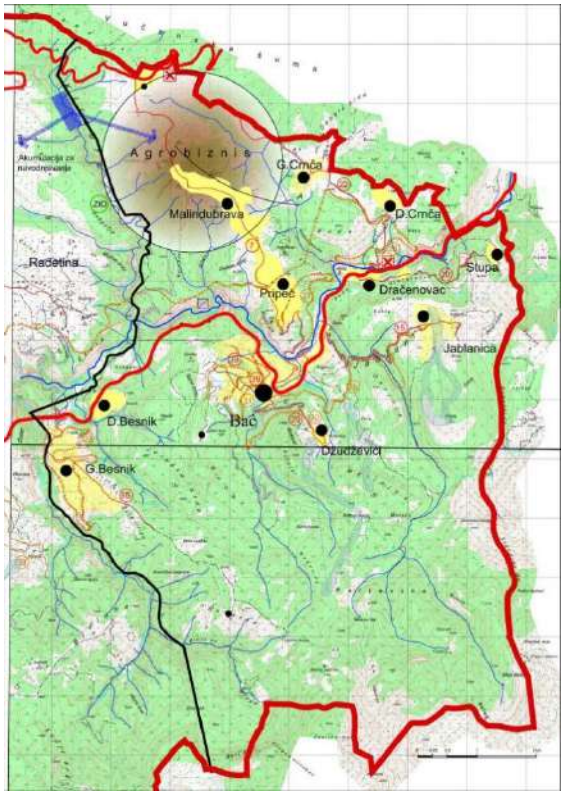
Područje direktno gravitira na Ibarsku magistralu. Naselja su pozicionirana u širokom dijapazonu nadmorske visine, što zahtijeva adekvatnu mrežu puteva, kao uslov razvoja. Područje ima dobru saobraćajnu vezu Ibarskom magistralom sa opštinskim centrom, na jednoj strani, i susjednim opštinama u Srbiji, na drugoj.

Bogatstvo vodama, šumama i poljoprivrednim zemljištem, upućiju na razvoj intenzivne poljoprivrede (farmerstvo, ratarstvo, voćarstvo...), u integralnoj vezi sa turizmom, posebno, na lokalitetu Vuča, hidroenergije, drvoprerade i servisa. Već se u području Ibra eksploatiše riječni šljunak i pijesak, po modelu koncesija. Zimsko-turistička struktura, koja je planirana, ima lokalni značaj i karakter, ali u integralnom razvojnom scenariju (šumarstvo, hidroenergija, roba kao voda, drvna industrija, poljoprivreda) može imati širi značaj.

Bać, sa matičnom Osnovnom školom i područnim odjeljenjima u Jablanici, Besniku i Malindubravi, te TK isturenim stubom i PTT kancelarijom, ističe se kao sekundarni centar, a ostala naselja će se razvijati pretežno za stanovanje, po modelu poljoprivrednog gazdinstva, šumarstva-drvoprerade i turističke ponude integralno sa poljoprivredom.

Prioriteti: vodosnabdijevanje (prioritetno Vuča, Pripeč, Crnča i Jablanica), dogradnja matične škole sa fiskulturnom salom, modernizacija lokalnih puteva unutar područja, komunalno opremanje naselja, povećanje kapaciteta elektrosnabdijevanja, korišćenje hidroenergije, zaštita izvorišta i vodotoka rijeka. Dugoročno, koncipirana je adekvatna mreža puteva, koji će kvalitetno povezati naselja sa Ibarskom magistralom.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Prostor Baća**

- **Prostor Balotića**

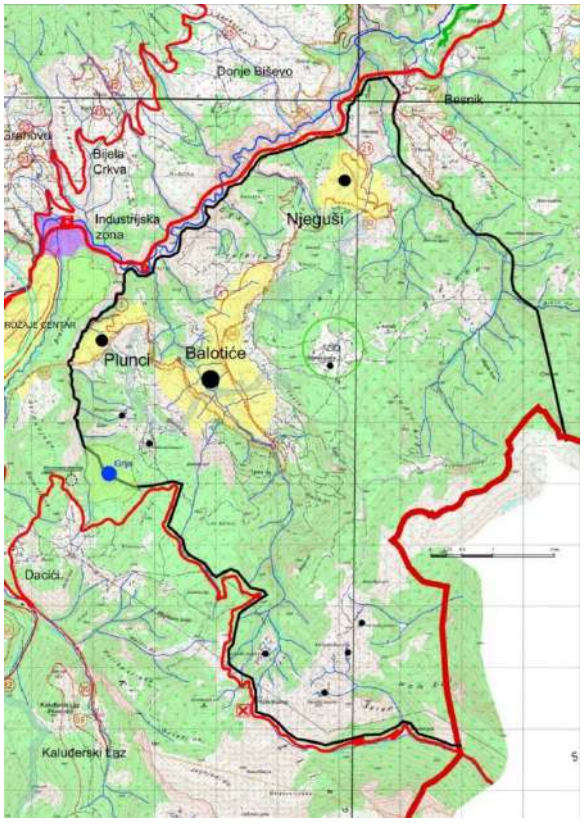
Prostor direktno gravitira na Ibarsku magistralu, kao osnovnu putnu komunikaciju. Novoplanirani putevi omogućili bi savremenu i brzu komunikaciju, kako direktno sa dolinom Crnje, odnosno, obilaznicom Ibarske magistrale i Pećkog puta, tako sa opštinskim centrom. Šumarstvo-drvoprerada, hidroenergija, poljoprivreda, imaju prirodnu osnovu za razvoj, uz bolju povezanost područja sa opštinskim centrom.

Zimsko-turistička struktura, koja je planirana, ima lokalni značaj i karakter, ali u nekom integralnom razvojnom scenariju (šumarstvo, hidroenergija, roba kao voda, drvna industrija, poljoprivreda) može imati širi značaj.

Kao centar naselja ističe se Balotiće, gdje je izgrađena matična Osnovna škola sa područnim odjeljenjem u Kujevićima i zdravstvenom ambulantom, a ostala naselja će se razvijati, pretežno, za stanovanje, po modelu poljoprivrednog gazdinstva, šumarstva-drvoprerade i turističke ponude, integralno sa poljoprivredom.

Prioriteti: vodosnadbijevanje, povećanje kapaciteta elektrosnabdijevanja, izgradnja putne mreže unutar područja, komunalno opremanje naselja, fiskulturna sala u okviru matične škole, korišćenje hidroenergije, zaštita izvorišta i vodotoka rijeka.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Prostor Balotića**

- **Prostor Dacića**

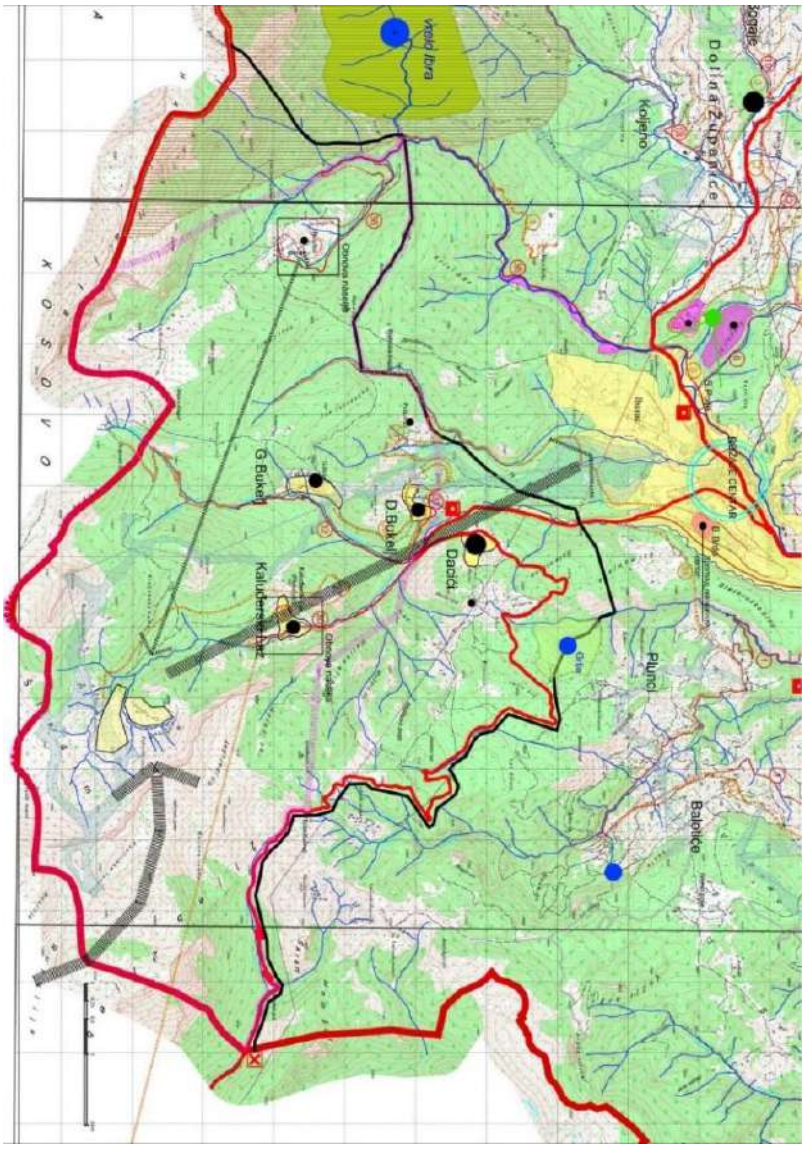
Naselja u ovom prostoru predstavljaju poseban seoski ambijent, pozicioniran između Gornjeg toka Ibra, Ibarca i Pećkog puta, u pograničnom prostoru prema Kosovu. Njihov razvojni put je, dominantno, poljoprivreda i namjenska industrija. Kaluđerski laz, Bukelj, Peškovići i Bandžov

su direktno na turistički najatraktivnijem prostoru, padinama Rusolije, Ahmice i Hajle. Pored turističkih resursa, oni su direktno, kao proplanci, smješteni u najvrednijim šumskim sastojinama na čitavom rožajskom području, pa su šume, na bazi kojeg mogu graditi i unapređivati svoju egzistenciju. Poljoprivreda, kao komlementarna djelatnost, biće takođe, resurs na koju se ove naseobine mogu nasloniti. Na prostoru Kaluđerskog laza vrši se eksploatacija građevinskog kamena, po modelu koncesija.

Hidro energija na Lazanjskoj rijeci, Bukeljci, Ibarcu, Morači i Bjeluhi, je resurs koji se najprije može ekonomski aktivirati.

Prioriteti: obnova zapuštenih naselja (K.Laz i Bandžov), putna mreža, povećanje kapaciteta elektro snabdijevanja, komunalno opremanje naselja, zgrada matične škole, korišćenje hidroenergije, zaštita izvorišta i vodotoka rijeka.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Prostor Dacića**

- **Prostor Hajla-Štedim** obuhvata planine: Hajlu, Ahmicu, Štedim, Rusolij, i njihove podgorine.

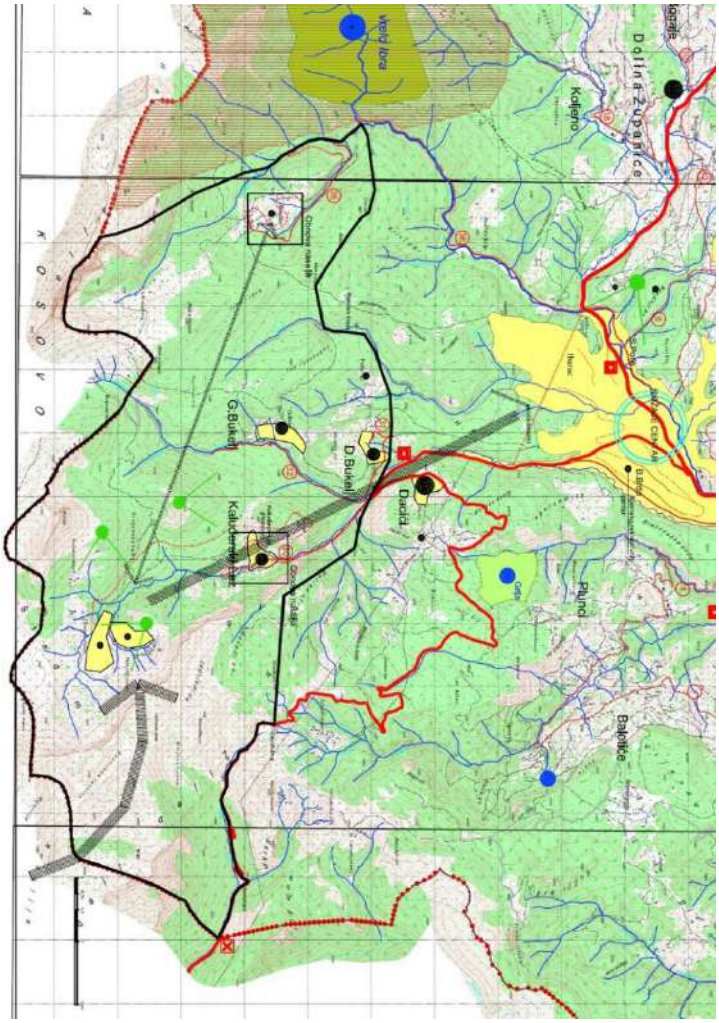
Prostor je zoniran kao područje ekskluzivnog planinskog turizma, ne samo opštinskog, nego i državnog i regionalnog značaja, u prostoru planinskog masiva Hajle, Ahmice, Štedima, Rusolije, a u tehnološkoj vezi sa gradom i prigradskim naseljima Ibarac i Bandžovo Brdo. Izmjereni i prostorno georeferencirani alpsko – skijački kapacitet je cca 25.000 skijaša I dat samo kao idejno rješenje.

Biće značajan razvojni faktor i međugranični komplemetarni interes rožajskog i pećkog kraja, odnosno, interes Crne Gore i Kosova, da koriste svoje razvojne prednosti na ovom prostoru.

U prostoru ove zone su i napuštena naselja Kaluđerski Laz i Bandžov, koja u konceptu razvoja ovog sadržaja imaju realnu šansu za cjelovitu obnovu.

Plan koncipira osnovnu putnu infrastrukturu – turističke puteve, energetiku (TS 35kV) i TK infrastrukturu, a ostali sadržaji kroz detaljne razrade za ovu zonu.

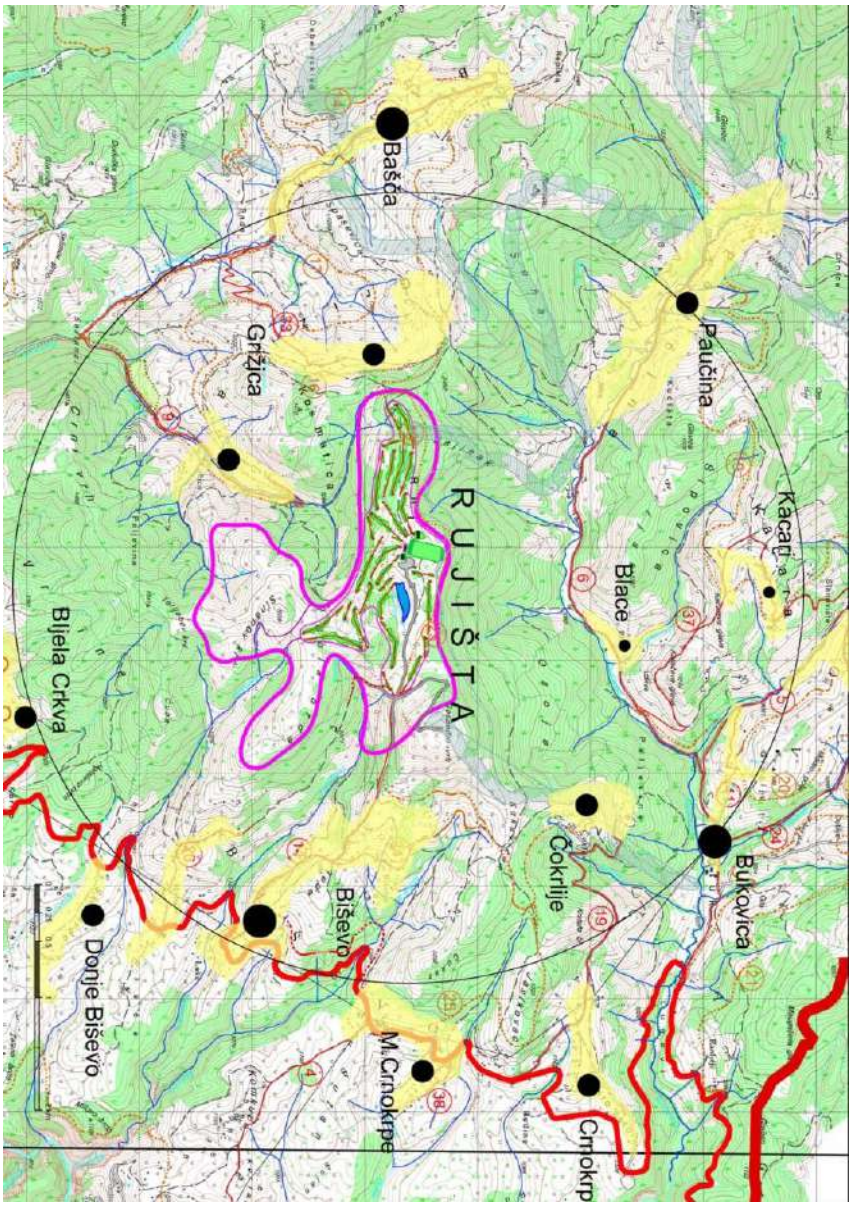
Prostorno-funkcionalna cjelina: **Hajla i Štedim**

- **Prostor Rujišta** obuhvata jezersku visoravan, koja prožima prostorne cjeline u dolini Grahovače, Bukovičke rijeke i Biševa.

U skladu sa Strategijom razvoja golfa u Crnoj Gori, ovo područje je pozicionirano kao zona alternativnih golf terena sa 18 rupa, objektima za vježbanje, sa mogućnošću prerastanja u teren pune veličine i objekta za vježbanje i mali ili porodični golf teren sa 9 rupa, a u perspektivi golf objekti, koji se mogu razvijati prema zahtjevima tržišta. Klupska kuća je na najvišoj tački lokaliteta i pruža prekrasan pogled na mozaična sela, u svim pravcima i na jedistvene ljepote Hajle. Površina lokacije iznosi 40 ha. Dio lokacije je planiran za razvoj turističkih stanovanja (10 ha) i hotela (8 ha). Centaralna lokacija, u odnosu na područje Biševa, Bukovice, Bašče i njihovih gravitacionih naselja i zaseoka, preteţno agrarne funkcije, u korelaciji sa eko-hranom i korišćenjem prirodnih predizpozicija za zimsku rekreaciju, ovom regionalnom i ekskluzivnom program daje veliku razvojnu šansu.

Prostorno-funkcionalna cjelina: **Prostor Rujišta**

19.5. Razvoj i prostorni razmještaj stanovanja

Broj i veličina domačinstva biće refleksija brzine razvoja, ali će i dalje biti dominantna četvoročlana porodica.
Uzimajući kriterijum od 4 ara po stanovniku u planskom periodu treba obezbijediti cca 245 ha građevinskog zemljišta, od toga u urbanom području 135 ha i ruralnom 110 ha.
U odnosu na broj domaćinstava treba obezbijediti oko 1 550 stanova, na urbanom području oko 850, a na ruralnom 700.
Uz standard 20 m2 stana po stanovniku (dominantno četvoročlano domaćinstvo) treba obezbijediti oko 124 000 m2 stambenog prostora, na urbanom 68 000m2 i na ruralnom 56 000 m2.

Najintezivnija izgaradnja očekuje se u Gradu sa prigradskim naseljima i u području doline Županice, Seošnice, Donje Lovnice i Baća.
Zadovoljavanja ove potrebe će se odvijati u prioritetnom modelu prenamjene, dogradnje, nadogradnje i novogradnje (porodično stanovanje, stanovanja za trţište i solidarna stanovanja) ličnim sredstvima, privatno-javnim partnersvom i javnim sredstvima.

U gradu i prigradskim naseljima: razvoj – izgradnja stanovanja odvijaće se u slijedećim relacijama i rješenjima:

- U centralnoj zoni mješovite namjene i veće gustine stanovanja: adaptacijom, rekonstrukcijom, prenamjenom i eventualno dogradnjom i nadogradnjom u skladu sa urbanističkim planovima.
- U zonama srednjih gustina stanovanja: adaptacijom, rekonstrukcijom, prenamjenom, dogradnjom, nadogradnjom i novogradnjom, u skladu sa urbanističkim planovima.
- U zonama niske gustine stanovanja: prevashodno revitalizacijom postojećih objekata i novogradnjom pretežno individualnih porodičnih objekata, u skladu sa urbanističkim planovima.
- U industrijskoj zoni Centar: prenamjenom iz industrije u zonu mješovite funkcije, gje se planira i kolektivno stanovanje veće i srednje gustine (cca 380 stanova)

Na ruralnom području: razvoj – izgradnja stanovanja odvijaće se u dosadašnjem obrascu: individualna porodična kuća-samostalno ili u okviru poljoprivrednog gazdinstva. Za očekivati je da će u području Županice početi razvoj kolektivnog stanovanja za tržište, zbog blizine grada i izuzetnih prednosti prostora za ovakav vid organizacije stanovanja.

Dugoročno, projektovana koncepcija razvoja opštine treba da stabilizuje demografska kretanja i migracije sa ruralnog područja, odnosno proces usmjeri u obrnutom smjeru – ka ruralu.

19.6. Razvoj i razmještaj društvenih djelatnosti

Ubrzani razvoj, predpostavlja razvoj društvenih djelatnosti na nivo koji nameće potreban međuzavistan odnos. Opšti društveni-ekonomski prosperitet u prostoru nije moguć bez odgovarajućeg razvoja: školstva, zdrastva, kulture, državnih uprava, odnosno obrnuto sve društvene djelatnosti se ne mogu razvijati na željeni način u nerazvijenom statusu.

Razvoj društvenih djelatnosti i prostorni razmještaj objekata prilagođen je demografskim stanjima – projekcijama razvoja i potrebama stanovništva u centru lokalne samouprave, sekundarnih centara i primarnih neselja.

Generalno, svi javni i društveni objekti će svoje funkcionisanje prilagoditi propisanim prostornim uslovima za osobe smanjene pokretljivosti.

19.6.1. Predškolsko vaspitanje i obrazovanje

U uslovima niske zaposljenosti, posebno žena, malo je izražena potreba za objektima predškolskog vaspitanja i obrazovanja. U konceptu ubrzanog razvoja koji se projektuje trebaće obezbijediti nove namjene, površine i objekte za ove svrhe, posebno u blizini zona koncentrisane stambene izgradnje i sekundarnim centrima intenzivnijeg zapošljavanja.

Po projekciji razvoja stanovništva do 2020. godine kontigent od 0-6 godina iznosiće 2 922 djece, u približno istom odnosu urbani-ruralni. Međutim, Popis iz 2023 godine je pokazao da je kontingent stanovništva od 0-4 godine 1 608. U planiranom obimu, treba stvoriti prostorne uslove za obuhvat 20% ove populacije:

- rekonstrukcijom postojećeg dječjeg vrtića,
- izgradnjom nove ustanove za sve grupe u prostoru planirane koncentracije kolektivnog stanovanja (prenamjena industrujske zone Centar),
- izgradnjom manjih ustanova u prigradskim naseljima Bandţžovo Brdo, Ibarac i Suho Polje, samostalno ili u okviru drugih komplementarnih sadržaja,
- izgradnjom manjih ustanova u sekundarnim centrima, samostalno ili u okviru drugih komplementarnih sadržaja,
- izgradnjom, dugoročno, u naseljima posebnih funkcija (Hajla, Rujišta).

Kapacitet i konkretne lokacije novih ustanova prilagoditi demografskim kretanjima uz primjenu projektantskih standarda.

19.6.2. Školstvo

Školski sistem, na prostoru Opštine, kao postojeće stanje, koncipiran je na nivou ekonomskog statusa Crne Gore i Opštine Rožaje i u takvoj međuzavisnosti on je održiv i nije razvojno ograničenje. Njegovo unapređenje je relativno lako imajući u vidu da postoji veoma solidna prostorna, kadrovska struktura kao i duga vremenska tradicija.

Privatne ustanove ili ustanove u privatno javnom partnerstvu, svih nivoa, koje koorespondiraju sa potrebama i ciljevima razvoja, biće poželjne, bilo u okviru prenamjene postojećih objekata druge namjene ili izgradnje novih.

Izgradnja planirane putne infrastrukture značajno bi popravila uslove školovanja sa seoskog područja, jer bi se novim komunikacijama do centra Opštine višestruko sigurnije i kraće dolazilo nego danas – i to javnim prevozom. U takvoj varijanti, napr., u srednje škole u gradu mogli bi ići od svojih kuća i stanovnici Bukovice i Paučine, što u sadašnjim uslovima nije moguće.

Izmještanje magistrale i Pećkog puta iz područja grada znatno će povećati stepen pristupaćnosti i sigurnosti za sve gradske škole.

Razvoj školstva ići će prioriteno u smjeru adaptacije, dogradnje i nadogradnje i opremanja školskih objekata, u skladu sa sprovođenjem programa.

19.6.2.1. Osnovno vaspitanje i obrazovanje

Po projekciji razvoja stanovništva do 2020. godine kontigent od 6 – 14 godina iznosiće 3 525 djece. Po Popisu iz 2023. godine kontingent od 6-14 godina iznosi 3 529 djece.

Postojeći broj učenika je: na urbanom 2 081 i na ruralnom 1410 učenika. U gradske dvije škole smješteno je 2 081 učenika u približno 5 000 m2 zatvorenog i isto toliko slobodnog prostora. U

skladu sa minimalnim standardima za projektovanje školskih objekata, za rad u dvije smjene, trebalo bi izgraditi bar 8 500 m2 otvorenog i bar 20 000 m2 slobodnog prostora. Prostor osnovne škole “25.maj” ima mogućnosti za dogradnju aneksa, dok osnovna škola “M. Pećanin” nema.

U oblasti osnovnog obrazovanja, prioritetno će se sprovoditi:

1. **Na ruralnom području:**

- Opremanje objekata, uređenje dvorišta, tekuće i investiciono održavanje, izgradnja otvorenih školskih igrališta i zatvorenih fiskulturnih sala, tako da će svi objekti matičnih škola biti opremljeni fiskulturnom salom (28 x14m ili 24 x 14 m) i otvorenim igralištem (28 x 14 ili 24 x12 m), a područno odjeljenje otvorenim igralištem (24 x 12 m).
- U Grahovu, Klancu i Kalačama izgradnja zgrade područne škole.

2. **Na urbanom području:**

- Opremanje objekata, uređenje dvorišta, tekuće i investiciono održavanje.
- Izgradnja objekta nove gradske škole u prostoru prenamjene Industrijske zone Centar kapaciteta maksimalno 600 učenika u jednoj smjeni.

19.6.2.2. Srednje obrazovanje

U dvije srednje škole (Stručna i Gimnazija) nastavu pohađa 1075 učenika u dvije smjene. Projekcija predviđa do 2020. godine maksimalno povećanje ukupnog broja do 1400 učenika. Po Popisu iz 2023. Godine broj učenika iznosi 1770. Prostorni uslovi lokacije i objekti mogu da prihvate ovaj broj učenika.
U oblasti srednjeg obrazovanja, prioritetno će se sprovoditi opremanje objekata, uređenje dvorišta, tekuće i investiciono održavanje.

Nije planiran razmještaj srednjeg obrazovanja na ruralnom području, ali se ne isljučuje takva mogućnost, ukoliko budu zahtijevali demografski i drugi uslovi.

19.6.3. Zdravstvo

Sadašnja – primarna zdrastvena zaštita u opštini organizovana je u Dom zdravlja, a na ruralnom području u sekundarnim centima Bać, Biševo, Bukovica, Donja Lovnica i Dacićima gdje postoje objekti ambulante. Sekundarni nivo zaštite sprovodi se u regionalnom centru Berane i, djelimično Bijelo Polje, a tercijarni u KBC u Podgorici
Efikasnija zdrastvena zaštita, šire strukture usluga zavisiće od ekonomskog unapređenja Crne Gore u cjelini pa i Opštine Rožaje.

Postojeći koncept zdravstvene zaštite treba unaprijediti opremanjem Doma zdravlja i ruralnih ambulanti, uz preporuku da se u većim i udaljenijim sekundarnim centrima organizuju osnovne apotekarske usluge.

19.6.4. Kultura

Centar za kulturu u gradu je namjenski koncipiran objekat za kulturne i druge društvene aktivnosti i šireg značaja. Zavičajni muzej u tradicinalnom ruhu Rožajske kule pruža dobre mogućnosti za prezentaciju raznolike etnološke i umjetničke baštine rožajskog kraja. Neophodno je prostorno i sadržajno zaokruživanje ovog objekta i programa u okviru postojeće lokacije-funkcionalno, ambijentalno i estetski, kako bi u punom kapacitetu bio i u turustičke svrhe.

Mjestotvorno koncipiran i izgrađen Gradski trg pruža optimalne mogućnosti za organizovanje kulturnih i društvenih događaja na otvorenom.

Višenamjenska Gradska sportska dvorana u okviru Sportsko-rekreacionog centra na Bandžovom Brdu, takođe, pruža optimalne mogućnosti za sprovođenje i kulturnih programa.

Samostalna gradska biblioteka, pod krovom prostora Centra za kulturu, za sada zadovoljava potrebe ljubitelja knjige i u manjem obimu stručne literature. Ipak se sugeriše da se ovaj statusni program u budućnosti razvija u okviru namjenski osmišljenog samostalnog objekta uz neophodne prateće sadržaje i informatičku opremu.

Objekti školstva na ruralnom području, u planiranom konceptu izgradnje fiskulturnih sala i otvorenih igrališta, u koordiniranoj upotrebi sa institucijom obrazovanja, pružiće prostorne uslove za lokalne kulturne i društvene događaje i za događaje koji se distribuiraju iz gradske kulturne ponude i šire.

19.6.5. Socijalna i dječja zaštita

Državne programe i propise iz oblasti socijalne i dječje zaštite sprovodi Centar za socijalni rad-kancelarija Rožaje, a opštinske programe lokalna uprava. Posebni program za djecu sprovode se u državnom projektu u Bijeloj i Kotoru.

Određene programe sprovodi i Crveni krst, u državnom, opštinskom i donatorskom programu.

Zbog tradicionalnog modela porodice, za sada nije izražena potreba za gerontološkim uslugama, pa u skladu sa navedenim, ne postoji određena lokacija za ovakav sadržaj. Ukoliko se razvije potreba, prostorno nema ograničenja za njegov razmještaj, uz poštovanje kriterijuma dobre lokacije i standarda u projektovanju.

Prioritetno, predviđen je Centar za djecu sa posebnim potrebama, na rubu Sportsko-rekreacionog centra na Bandžovom Brdu, u prostoru dobre saobraćajne pristupačnosti, komunalne opremljenosti i zelenih površina.

19.6.6. Sport i rekreacija

Prirodni uslovi za razvoj sporta i rekreacije su dobri: morfologija terena, planine, klima, snijeg, šume, vodotoci….U cilju daljeg razvoja i unaprijeđenja, sa aspekta prostornih uslova, planiranaju se slijedeće aktivnost:

1. Urbano područje:

- Programsko zaokruživanje Sportsko-rekreacionog centra na Bandžovom Brdu: završetak pomoćnih fudbalskih igrališta, izgradnja tribina i prateće zgrade i propisno uređivanja gradskog stadiona. Zaokruživanjem ovih prostornih cjelina stvoriće se propisani uslovi za odvijanje fudbalskih treninga i takmičenja svih uzrasta na svim nivoima. Dalje, izgradnja otvorenih sportski terena za rukomet, odbojku, košarku, tenis i gradskog zatvorenog bazena u okviru ovog centra. Uz gradsku sportsku dvoranu, ovi sadržaji će postati prostorno-programska osnova za za kvalitetno sprovođenje razvoja sporta i rekreacije i nihovo uključivanje u turističke programe;
- Izgradnja biciklističkih staza u okviru planiranih gradskih saobraćajnica i, dugoročno, dijela razvojnih puteva, posebno prema turističkim destinacijama i u području sekundarnih centara;

2. Ruralno područje naselja:

- U saradnji sa Ministarstvima i donatorima, opremanje svih matičnih škola fiskulturnom salom i otvorenim igralištima, koja će, u kordiniranom postupku, služiti i mjesnom stanovništvu;
- U saradnji sa Ministarstvima i donatorima, opremanje svih područnih odjeljenja matičnih škola otvorenim igralištima, koja će, u kordiniranom postupku, služiti i mjesnom stanovništvu.

3. Ostalo:

- Planirani razvoj ekskluzivnih i lokalnih turističkih programa (Hajla, Rujište/ mjesni centri), dugoročno, biće osnova za razvoj planinskih sportova i rekreacije. Do tada će se koncipirati, uređivati i izgrađivati : planinske bisiklističke staze, staze za pješačenja, džip reli trase, izletišta, planinarski i lovački domovi i kuće u funkciji i rekreacije i promocije Rožajskog kraja.
- Podsticanje razvoja sportskog lova i ribolova, u skladu sa propisima;
- Podsticanje razvoja sporta i rekreacije na čitavom prostoru opštine.

19.6.7. Uprava i administracija

Državna uprava, u vidu republičkih i opštinskih nadležnosti, funkcioniše na zadovoljavajući način, a njeno prostorno unapređenje je nužno kao jedna od osnovnih predpostavki razvoja. U tom cilju planira se rekonstrukcija i proširenje postojeće zgrade opštinske uprave i stavljanje u funkciju zgrade Ministarstva odbrane za potrebe državnih i lokalnih organa i institucija.

U okviru administrativnog razmještaja funkcija mjesnih zajednica i mjesnih kanselarija, a u cilju efikasnog ostvarivanja statutarnih obaveza, nužno je koncipirati minimalne prostorne uslove. U skladu sa navedenim, planirano je fazno formiranje kancelarije Centara mjesnih zajednica u udaljenijiim i manje pristupačnijim sekundarnim centrima (Biševo-Bukovica, Donja Lovnica, Bašća…) i na urbanom području jedan Centar za sve mjesne zajednice. Kancelarije treba opremiti osnovnom IT opremom.

20.ANALIZA ORGANIZACIJE I UREĐENJA PROSTORA

Urbano područje Rožaja se pretežno razvijalo i gradilo u skladu sa smjernicama važeće planske dokumentacije. Međutim, istovremeno sa implementacijom planskih rješenja, kao posljedica migracije stanovnika sa ruralnog područja prema gradu, na ovom prostoru je, kao i na prostoru većina crnogorskih gradova, mimo planske dokumentacije izgrađen veći broj nelegalnih objekata.

Izgradnjom nelegalnih objekata, kao i nelegalnih dogradnji i nadgradnji postojećih objekata, pojedinačnih ili u grupacijama, često se odvijala bez valjane projektne dokumentacije, pa je samim tim došlo je do degradacije većeg dijela prostora grada i uništavanja objekata prirode i pejzaža.

U blizini regionalnih i magistralnih puteva, gdje se važećim PUP-om preklapaju namjene površina naselja i šumskih površina, posebno na putnim pravcima Rožaje-Daciće, Rožaje-Biševo, Rožaje-Kalače, evidentna je degradacija prostora izgrađenim grupacijama nelegalnih objekata.

Takođe, zona koja je evidentan primjer degradacije koja nije u skladu sa planskim dokumentima, je prigradsko naselje Zeleni, koje se razvijalo kao uslužno-industrijsko područje

sa gravitacionom zonom prostora opštine. Ova zona magistralnim i regionalnim putevima ostvaruje komunikacije sa susjednim gradovima i u većem dijelu sa sekundarnim centrima, a manjim djelom lokalnim komunikacijama. Industrijska zona Zeleni pored Industrijske zone Centar čini osnovu privrednog razvoja opštine, koju obuhvata reprolanac šumarstvo – drvoprerada i komplementarne djelatnosti ugostiteljstvo - turizam, transport, industrija, dekor papir i trgovina.

Lokacija 2 u Indistrujskoj zoni Zeleni, koja je kroz Izmjene i dopune PUP-a iz 2017. godine predviđena za zonu za industriju i proizvodnju, u postojećem stanju je degradiran izgradnjom usitnjenih struktura stambenih i stambeno-poslovnih objekata.

Grad i prigradska naselja karakteriše komunalna nerazvijenost, posebno infrastrukture otpadnih voda i otpada.

Poseban kulturni identitet grada Rožaja, kao i njegova uloga pograničnog grada u istorijskom razvoju Crne Gore nijesu afirmisani u potrebnoj mjeri. Sadržaji kulture i događaji vezani za kulturu, koji govore o multietničkoj i multinacionalnoj strukturi stanovnika nijesu dostupni kako svim stanovnicima tako i posjetiocima-turistima, a samim tim ne doprinose stvaranju jedinstvenog brenda grada.

Na teritoriji grada postoje različite vrste turističkog smještaja, od hotela, motela i privatnih pansiona do privatnog smještaja. Određeni broj turističkih objekat nije u funkciji, a postojeći hoteli ne odgovaraju zahtjevima visokobudžetnih gostiju.

Ulaznim podacima koje je dostavila Opština Rožaje, akcenat je stavljen na promjenu namjene za pojedine planove nižeg reda, prije sveta DUP-ove «Ibarac», «Suho polje», «Ibarac I4», kao i promjene granica LSL «Rasadnik» i proširenje građevinskih područja u ruralnim naseljima.

Takođe, preporučeno je da se predvidi nekoliko novih lokacija za poslovno-turističke objekte, prije svega na lokalitetu Crnja, lokacije za zdravstveni turizam – rehabilitacioni centar za plućne bolesti, lokacije za nove turističke kapacitete, lokacije za postavljanje solarnih panela, nove lokacije za transfer stanicu i reciklažni otpad.

Najveći akcenat koji treba da predstavlja osnov za izmjenu važeće prostorno-planske dokumentacije je stavljen na saobraćajna rješenja koja podrazumijevaju predviđanje tunela Rožaje-Peć sa pristupnim saobraćajnicama, saobraćajnica Rožaje-Petnjica, novi putni pravci Ćosovića-Vlahovi-Petnjica, nova obilaznica Šabovske livade-Balotiće, nove prilazne saobraćajnice sa magistralnog puta Rožaje-Špiljani.

20.1.Korišćenje prostora

Korišćenje prostora iskazano je na nivou opštih i detaljnih kategorija namjene površina:

Kategorije opšte namjene površina

- Površine naselja
- Površine šuma
- Površine zaštitnih šuma
- Zelene i rekreacione površine koje obuhvataju travnjake, livade, poljoprivredne površine
- Ostale površine koje obuhvataju golete, kamenjare i sl.
- Koncesione površine
- Površine za turizam

Kategorije detaljne namjena površina na nivou GUR-a

- Površine za stanovanje
- Površine za mješovite namjene
- Površine za centralne djelatnosti
- Površine za industriju i proizvodnju
- Površine za školstvo i socijalnu zaštitu
- Površine za zdravstvenu zaštitu
- Površine za kulturu
- Površine za sport i rekreaciju
- Površine za vjerske objekte
- Šumske površine
- Poljoprivredne površine
- Slobodne površine
- Javne otvorene površine
- Površine za groblja
- Površine tehničke infrastrukture

U okviru GUR-a, prepoznate su prostori za gradske servise, kao što su autobuska stanica, gradska pijaca, pošta, sud, tržni centar, terminal i sl.

Podaci o površinama u okviru Prostorno-urbanističkog plana i Generalnog urbanističkog rješenja Opštine Rožaje

Tabela 1. Prostorno urbanistički plan Opštine Rožaje

Tabela 2. Generalno urbanističko rješenje Opštine Rožaje

POSTOJEĆE STANJE			PLANIRANO STANJE			RAZLIKA	
Namjena površina	**Površina (m2)**	**Površina (ha)**	**Namjena površina**	**Površina (m2)**	**Površina (ha)**	**Površina (m2)**	**Površina (ha)**
Površine za stanovanje	2.944.822	294,48	Površine za stanovanje	3.746.357	374,63	Povećanje 801.535	80,16

POSTOJEĆE STANJE			PLANIRANO STANJE			RAZLIKA	
Namjena površina	**Površina (m2)**	**Površina (ha)**	**Namjena površina**	**Površina (m2)**	**Površina (ha)**	**Površina (m2)**	**Površina (ha)**
Površine naselja	18.073.790	1.807,37	Površine naselja	42.234,131	4.223,41	Povećanje 24.160.34	2.416
Poljoprivred. površine	101.782.845	10.178,28	Poljoprivredne površine	83.055.757	8.305,57	Smanjenje 18.727,09	1,87
Šumske površine	281.636.622	28.163,66	Šumske površine	277.033.672	27.703,3	Smanjenje 4.602,95	0,46
Površine za industriju i proizvodnju	545.866	54,58	Površine za industriju i proizvodnju	765.100,8	76,51	Povećanje 219.234	21,92
Površine za turizam			Površine za turizam	354.287,5	35,43		
Koncesiona područja			Koncesiona područja	52.701,6	5,27		
Površine za groblja			Površine za groblja	75.192	7,51		
Površine tehničke infrastrukture			Površine tehničke infrastrukture	53.908,8	5.39		
Zaštićena kulturna dobra			Zaštićena kulturna dobra	66.514,7	6.65		
Površine za obradu, sanaciju i skladištenje otpada	21.240	2,12	Površine za obradu, sanaciju i skladištenje otpada	21.241,9	2.12		
Vodene površine	30.933	3,09	Vodene površine	30.933	3,09		
Ostale prirodne površine	30.929.706		Ostale prirodne površine	29.277.563	2.927,75	Smanjenje 1.652,14	0,16
UKUPNO	**433.021.004**	**43.302,10**		**433.021.003**	**43.302,10**		
Poljoprivredne površine	1.888.626	188,86	Poljoprivredne površine	1.524.024	152,40	Smanjenje 364.602	36,45

Šumske površine	2.302.168	230,22	Šumske površine	1.537.520	153,75	Smanjenje 764.648	76,47
Površine za mješovitu namjenu	746.085	74,61	Površine za mješovitu namjenu	819.198,90	81,92	Povećanje 70.113,9	7,11
Površine za industriju i proizvodnju	301.632	30,16	Površine za industriju i proizvodnju	570.907,80	57,09	Povećanje 269.275,8	26,93
Površine za drumski saobraćaj	423.867	42,39	Površine za drumski saobraćaj	423.867	42,39		
Površine za kulturu	2.613	0,26	Površine za kulturu	2.613	0,26		
Površine za turizam	3.674	0,37	Površine za turizam	3.674	0,37		
Površine za zdravstvenu zaštitu	9.295	0,93	Površine za zdravstvenu zaštitu	9.295	0,93		
Površine za centralne djelatnosti	49.897	4,99	Površine za centralne djelatnosti	38.890	3,89	Smanjenje 11.007	1,10
Površine za školstvo i socijalnu zaštitu	56.568	5,66	Površine za školstvo i socijalnu zaštitu	56.568,10	5,66		
Površine za sport i rekreaciju	81.673	8,17	Površine za sport i rekreaciju	58.879	5,89	Smanjenje 22.793,70	2,28
Javne otvorene površine	3.219	0,32	Javne otvorene površine	3.219,10	0,32		
Slobodne površine	41.559	4,15	Slobodne površine	41.558,80	4,15		
Površine tehničke infrastrukture	31.522	3,15	Površine tehničke infrastrukture	31.522,20	3,15		
Površine za vjerske objekte	16.138	1,61	Površine za vjerske objekte	15.192	1,52	Smanjenje 946	0,09
Površine za groblja	39.149	3,91	Površine za groblja	40.049,10	4,04	Povećanje 900	0,09
Površinske vode	219.650	21,96	Površinske vode	220.119,90	22,01	Povećanje 469,90	0,04
Zaštićeno kulturno dobro				60.226,60			
UKUPNO	**9.162.187,00**	**916,22**		**9.181.557,9**	**918,15**		

Površine za stanovanje

Površine za stanovanje su površine za stalno i povremeno stanovanje.

Površine za mješovite namjene

Površine mješovite namjene su površine za stanovanje kao i za druge namjene koje ne predstavljaju značajnu smetnju stanovanju:

- trgovina, sadržaji uprave i društvenih djelatnosti, objekti za sport i rekreaciju i ostale djelatnosti koje služe potrebama stanovnika područja;
- ugostiteljski objekti i objekti za smještaj turista;
- objekti komunalnih servisa koji služe potrebama stanovnika područja;

Površine za centralne djelatnosti
Površine za centralne djelatnosti su površine na kojima su smješteni centralni - poslovni, komercijalni i uslužni sadržaji.

Površine za industriju i proizvodnju
Površine za industriju i proizvodnju su površine namjenjene razvoju privrede, koja nije dozvoljena u drugim područjima. Prije svega oni obuhvataju: privredne objekte za proizvodnju, zanatsvo, skladišta, stovarišta, robno-distributivni centri, servisne zone, skladišta, objekti i mreže infrastrukture, komunalni servisi, pumpne stanice. Izuzetno od pretežne namjene mogu biti i objekti i sadržaji poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti, smještajni i zdravstveni objeki, parkinzi i garaže.

Površine za školstvo i socijalnu zaštitu
Površine za školstvo i socijalnu zaštitu su površine na kojima su izgrađeni objekti namijenjeni obrazovanju, nauci i socijalnoj zaštiti, a prije svega se odnose na:

- predškolske ustanove
- osnovne škole;
- srednje škole;

Površine za zdravstvenu zaštitu
Površine za zdravstvenu zaštitu su površine objekata u funkciji zdravstva i odnose se na objekte:

- domova zdravlja;
- ambulante, zdravstvene stanice;
- instituti, klinike i poliklinike;
- drugi zdravstveni objekti;

Površine za kulturu
Površine za kulturu su površine na kojima su izgrađeni objekti namijenjeni razvoju kulture i umjetnosti.

Površine za sport i rekreaciju
Površine za sport i rekreaciju su površine namijenjene razvoju sportsko-rekreativnih sadržaja. Na ovim površinama mogu se planirati kompleksi i objekti za sport na otvorenom i zatvorenom prostoru, a to su: stadioni, sportske dvorane, sportski tereni za sportove na otvorenom, bazeni i plivališta, uređena i izgrađena kupališta, klizališta, trkališta, sportska strelišta, akva parkovi....

Površine za vjerske objekte
Površine za vjerske objekte su površine na kojima su izgrađeni objekti u kojima se održavaju vjerski obredi i ostale vjerske djelatnosti.

Šumske površine

Šumske površine obuhvataju sve površine koje su u skladu sa odredbama Zakona o šumama definisane kao šume i šumska zemljišta.
Po namjeni mogu biti: privredne šume, zaštitne šume i šume sa posebnim namjenom.

Poljoprivredne površine
Poljoprivredne površine su namijenjene prvenstveno poljoprivrednoj proizvodnji. One se klasifikuju u skladu sa posebnim zakonima, a odnose se na: oranice, bašte, voćnjake, vinograde, maslinjake, livade, pašnjake, trstice, bare i močvare, kao i na drugo zemljište koje po svojim karakteristikama može da se koristi za neku poljoprivrednu proizvodnju (rasadnici, površine i objekti za stočarstvo, ribnjaci, mrestilišta i sl.)

Površine za groblja
Površine za groblja su površine koje su namijenjene za sahranjivanje tijela preminulih ljudi. Na ovim površinama izgrađeni su i prateći objekti u funkciji groblja (kapele, sakralni objekti, objekti za snabdijevanje neophodnom opremom).

Površine tehničke infrastrukture
Površine saobraćajne infrastrukture obuhvataju objekte i koridore infrastrukture drumskog i vodnog saobraćaja.
Površine ostale infrastrukture obuhvataju pobjekte i koridore telekomunikacione, elektroenergetske, hidrotehničke infrastrukture.

20.2.Urbanističke odlike područja
Prvi Prostorni plan opštine Rožaje (PPO) i Generalni urbanistički plan Rožaja (GUP) donijeti su 1980. godine, a Detaljni urbanistički planovi (DUP) za centalnu zonu grada i prigradska naselja Suho Polje i Ibarac 1984.godine. Kasnije izmjene i dopune GUP-a i DUP-ova su obuhvatale sam manje prilagođavanje novonastalim potrebama razvoja pojedinih sektora, a najviše individualnog stanovanja i javnih funkcija.

PPO i GUP su donešeni za period do 2000.godine. Projekcija ukupnog stanovništva (sa migracijama) PPO i GUP sa 20 227 (1981) na 31 500 (2001) nije se ostvarila. Projekcija planova da će broj stanovnika u urbanom dijelu (57%) biti veći od ruralnog (43%), takođe nije ostvarena. Osnovni uzrok je privredna stagnacija, odnosno zatvaranje industrijskih kapaciteta. Posljedice su smanjenje koncentracije stanovništva na radnim mjesta i intezivne migracije preme razvijenijim regijama u Crnoj Gori i inostranstvu.

U ekonomskom razvoju prioriteti su bili brži razvoj industrije i male privrede: reprolanca šumarstvo-drvoprerada-dekor papir, metalno-prerađivačke industrije u saradnju sa Željezarom Nikšić, tekstilne industrije, prerada ljekovitog bilja, stočarstva i industrije prerade mesa, građevinarstva i turističke privrede, hidroenergije, te usluga transporta i trgovine. Planirane industrijske zone Centar i Zeleni su realizovane.

Na lokalitetu Skrivena-Đuranoviča luke, planirani su centri zimsko-planinskog turizma sa motelima, hotelima i skijalištime. Realizovan je hotel „Turjak“ sa dva skijališta opremljena ski-liftovima. Ostali planirani sadržaji nijesu izgrađeni. Grad, Ibarac i Koljeno bile su prioritetne zone za razvoj turizma. Planirani ugostiteljski objekti na Vrelu Ibra, Kuli i Baći nijesu izgrađeni. Planirani broj ležajeva od 2 850 do 2000. godine, od toga u gradu i Ibarcu 1000, do sada nije ostvaren, kao ni broj zapošljenih (700).

Planirana hidtroelektrana na lokalitetu Bać čija bi se instalisana godišnja proizvodnja mogla kretati od 60 GWh do 80 GWh nije realizovana.

U planovima razvoja poljoprivrede prioriteti su bili povećanje učešća aktivnog poljoprivrednog stanovništva (32%) u poljoprivrednom stanovništvu, koje je učestvovalo sa 40 % u ukupnom stanovništvu opštine.

Prioriteti u saobraćaju: modernizacija regionalnih pravaca Rožaje-Turijak-Berane i Rožaje-Vuča, modernizacija lokalnih puteva do sekundarnih centara i centara Mjesnih zajednica su ostvareni.

Projekcija planova da do 2000. godine svako domaćinstvi ima stan, iskazana statističkim podacima je ostvarena. Po podacima popisa iz 2003. godine broj domaćinstava je iznosio 5004, a stanova 5308. Značajan statistički broj stanova predstavlja nužni ili privremeni smještaj ili kuće za odmor, odnosno sezonsko korišenje (stanovi na katunima). Planirani odnos između kolektivnog i individualnog stanovanja u opštinskom centru, računat po broju domaćinstava, od 25:75 nije postignut. Taj odnos je znatno nepovoljniji i u korist je individualnog stanovanja. Planirana distribucija kolektivnog stanovanja u Biševu, Baću i Koljenu (10% od ukupnog stambenog fonda u ovim naseljima) nije započeta.

Planirana stočna pijaca, kao i zelena pijaca su samo djelimično realizovani.

Dislokacija tri gradska groblja nije realizovana iz opravdanih razloga.

Dosadašnja planska dokumentacija nije preciznije definirala način rješavanja parkiranja u urbanom centru u smislu predviđanja izgradnje posebnih otvorenih parkinga ili objekata garaža.

Planirani dalekovodi, TS, drugi elektroenergetski objekti, elektronska komunikacija i vodosnabdijevanje, su iskazani u poglavljima koji se odnose na tu infrastrukturu.

Projekcija razvoja i distribucije društvenih djelatnosti-predškolsko obrazovanje, osnovno i srednjoškolsko obrazovanje je, uglavnom, ostvarena kako u pogledu prostornih parametara tako i u pogledu opremanja.

Planirani koncept razvoja djelatnosti i objekata kulture je realizovan izgradnjom polifunkcionalnog objekta Centra za kulturu u gradu sa gradskom bibliotekom, te Zavičajni muzej u novom objektu tradicionalnog oblika i izraza Ganića Kule.

Plan razvoja zdravstvenih djelatnosti i ustanova-Dom zdravlja i zdravstvenih ambulanti u sekundarnim centrima je ostvaren.

Planirani razvoj i standardi socijalnih ustanova su djelimično ostvareni.
Nije realizovana preporuka za izgradnju Doma za smještaj srednjoškolaca u gradu sa najudaljenih područja – naselja opštine, jer je razvoj i organizacija saobraćaja omogućila dostupnost ustanova srednjih škola.

Projekcija razvoja sporta i rekreacije, tj. obezbjeđivanje prostornih uslova i opreme (standarda i normativa) za potrebe stanovništva, sportskih klubava i turista je djelimično ostvarena. U projekciji centralno mjesto je dato sportsko-rekreacionom centru na Bandžovom Brdu koji je u izgradnji.

Koncept organizacije prostora opštine Rožaje sa tri nivoa centara: Rožaje-opštinski centar; Koljeno, Bać i Biševo- sekundarni centari i Bukovica, Bašča, Balotići i Donja Lovnica- centri mjesnih zajednica je, uglavnom, realizovan, posebno u dijelu opremanja društvenom infrastrukturom-osnovne škole, zdravstvene ambulante, istureni stubovi TK i PTT servis, te saobraćajnim vezama sa opštinskim centrom. Grad Rožaje se razvija i oprema kao administrativni, društveni i privredni centar opštine.

Projekcije usvojenih Lokalnih studija lokacija odnosi se na manje programe i površine zahvata u cilju relizacije planiranog programa i plana razvoja područja opštine i kao takve u potpunosti su inkorporireane u važeći PUP.

U projekciji zaštite prirode i životne sredine planirani ciljevi i mjere su djelimično sprovedene, te je njihovo stanje danas relativno dobro. Najmanje su relizovani programi i projekti zaštite vodotoka od otpadnih voda i neplanske gradnje u urbanom dijelu i u područjima gušće naseljenih mjesta i upravljanje otpadom na čitavom prostoru opštine.

Sa aspekta prostornih projekcija i organizacije i uređenja prostora PPO i GUP su u značajnom obimu realizovani do početka izrade PUP-a, posebno u dijelu osnovne, poslovne i društvene infrastrukture.

Ostale projekcije koje su se odnosile na ekonomski i društveni razvoj, bile su realne za period do devedesetih godina prošlog vijeka.

Prostorno urbanistički plan Opštine Rožaje je donešen 2012. godine.

U periodu poslednjih dvadeset godina, za ovaj prostor su rađene jedne izmjene Prostorno-urbanističkog plana, u septembru 2016. godine. Izmjenama i dopunama PUP-a Oštine Rožaje izvršena je izmjena 5 lokacija u cilju prilagođavanja novonastalim uslovima i zahtjevima lokacija.

22. PLANSKI KONCEPT

Plan namjene i korišćenja prostora opštine poštuje njegove osobenosti i koncipira se kao sklad sa prostorom, a ne kao njegovo narušavanje. Prenamjena površina u odnosu na njihovu prirodnu fizionomiju i funkciju vršiće se samo tamo gdje to bude uslovljeno višim intresima – lokalnim, opštinskim, državnim, regonalnim,…

Prostor opštine koristiće ze za slijedeće osnovne namjene (opšte kategorije namjene površina):
1. Površina naselja;
2. Poljoprivredne površine;
3. Šumske površine;
4. Vodne površine;
5. Ostale prirodne površine;
6. Površine tehničke infrastrukture;
7. Površine za posebne namjene i specijalne režime korišćenja.

1. Površine naselja – su namijenjene za izgradnju i razvoj naselja.
Obuhvataju građevinsko zemljište (izgrađene i neizgrađene površine namijenjene za stanovanje, rad i odmor, javne objekte, infrastrukturu i površine posebne namjene, zelene površine) i negrađevinsko zemljište (površine koje nijesu opredijeljene za izgradnju).

*Izgrađeni dio građevinskog zemljišt*a čine izgrađene i uređene građevinske parcele i druge površine privedene različitoj namjeni kao i slobodne i neuređene parcele zemljišta koje sa izgrađenim dijelom područja naselja čine funkcionalnu prostornu cjelinu *Neizgrađeni dio građevinskog zemljišta* naselja čine povezane neizgrađene i neuređene parcele zemljišta, koje je planirano za razvoj i proširenje naselja.
Za sva naselja u okviru prostorno-funkcionalnih cjelina, koja imaju uslove za dalji razvoj, Planom su utvrđena građevinska zemljišta, u skladu sa propisanim kriterijumima (*Pravilnik*), prirodnim uslovima, razmještajem stanovništva, projekcijom privrednog razvoja, infrastrukturom, javnim objektima, kriterijumima zaštite životne sredine,
Površine naselja se *koriste* na način da se usmjerava i podstiče razvoj novih i unapređenje postojećih kapaciteta u konceptu racionalnog korišćenja prostora, u skladu sa Planom.
Za nova naselja sa posebnom funkcijom- turistička naselja na lokalitetu Hajle (planinski turizam) i Rujišta (golf igrališta) u Planu je građevinsko zemljište određeno samo poziciono, a detaljno će biti utvrđeno kroz izradu planirane prostorno-planske dokumentacije.

2. Poljoprivredne površine – su namijenjene prvenstveno poljoprivrednoj proizvodnji i izgradnji
objekata u funkciji gazdovanja poljoprivrednim zemljištem.
U skladu sa posebnim propisom klasifikuju se na: oranice, bašte, voćnjake , vinograde, livade, pašnjake, trstice, bare i močvare, kao i drugo zemljište koje, po svojim prirodnim i ekonomskim uslovima, može da služi opštim interesima, ako se koristi ili može koristiti za poljoprivrednu proizvodnju.
U ove površine spadaju još: površine za rasadnike (proizvodnja ukrasnog grmlja, drveća i cvijeća), površine i objekti za stočarstvo (farme za uzgoj domaćih i drugih životinja, katuni, ergele i sl.), površine za ribnjake, mrestilišta i marikulturu.
Obradivim poljoprivrednim zemljištem, u smislu propisa, smatraju se: oranice, bašte, voćnjaci, vinogradi i livade.
Pod *pašnjakom*, u smislu propisa, podrazumijeva se zemljište obraslo prirodnim travnim pokrivačem koje služi za ispašu i izgon stoke, kao i zemljište na kojem se nalazi žbunje, rijetko drveće, kleka, borovnica, sitni grab, makija, ako se takvo zemljište ne vodi u katastru kao šuma ili šumsko zemljište. Odredbe ovog propisa ne primjenjuju se na pašnjake do 1 ha koje su enklave u šumama.

3. Šumske površine– imaju ekonomsku, ekološku i socijalnu funkciju.

Šume se prema namjeni, u skladu sa funkcijom šuma, dijele na privredne, zaštitne i šume posebne namjene. Namjena šuma se određuje planom razvoja šuma, odnosno osnovom za gazdovanje šumama. Privredne šume su šume u kojima je naglašena proizvodna funkcija. U privrednim šumama prioritetni cilj je ostvarivanje maksimalne i trajne proizvodnje drveta, odgovarajućeg kvaliteta i ostalih šumskih proizvoda uz očuvanje proizvodne snage staništa, uz stalno očuvanje sklopa i obraslosti, istovremeno zadovoljavajući i ostale opštekorisne funkcije.

Zaštitne šume su šume u kojima je naglašena ekološka funkcija zaštite izvorišta, sprečavanja erozije i zaštite putnih komunikacija, kao i dijelovi šumskih kompleksa na gornjim granicama prostiranja šuma.

Šume posebne namjene predstavljaju šumske komplekse kod kojih su prioritetne socijalne funkcije. Uglavnom ovu kategoriju čine šume koje se nalaze u okviru zaštićenih prirodnih dobara.

Upravljanje i gazdovanje šumama i šumskim zemljištem na području zaštićenih prirodnih dobara vrši se u skladu sa režimima zaštite i korišćenja propisanim zakonima kojima je uređena zaštitaprirode i procjena uticaja na životnu sredinu.

Upravljanje i gazdovanje šumama i šumskim zemljištem koji su dio područja ekološke mreže Natura 2000 podređeno je zaštiti i očuvanju ciljnih staništa i ciljnih vrsta u skladu sa mjerama propisanim zakonom kojim je uređena zaštita prirode.

Prema Zakonu o šumama Crne Gore (Sl. list Crne Gore br. 77/2024) šumom se smatra zemljište koje je površine veće od 0,5 hektara sa stablima visočijim od 5 metara i krošnjama stabala koje pokrivaju više od 10% površine, ili stablima koja mogu dosegnuti tevrijednosti in situ, isključujući zemljište koje se uglavnom upotrebljava kao poljoprivredno ili urbano.

Šumom se smatraju površine obrasle drvećem, uključujući podmladne grupe prirodno izraslogdrveća ili šumske plantaže koje tek treba da dostignu minimalne vrijednosti obrasta, odgovarajuću drvnu zalihu ili minimalnu visinu drveća, uključujući svaku površinu koja uobičajeno čini dio šumskogzemljišta, iako na njoj privremeno nema drveća zbog ljudskog djelovanja poput sječe ili prirodnihuzroka, a može se očekivati da će ponovno postati šuma.

Šumsko zemljište je zemljište koje nije šuma i površine veće od 0,5 hektara, sa stablima visočijim od 5 metara i krošnjama koje pokrivaju od 5 do 10% površine, ili stablima koja mogu dostićite vrijednosti in situ; ili površine sa kombinovanom pokrivenošću žbunjem, grmljem i drvećem većom od 10%.

4. Vodne površine
U skladu sa posebni propisom obuhvataju: površine voda i površine vodnog dobra sa kategorijama vodnog dobra (I kategorija-vodni objekti od značaja za Državu; II kategorija – vodni objekti od lokalnog značaja; III kategorija – vodni objekti koji nijesu od javnog značaja).
Vodne površine obuhvataju površine površinskih (rijeke, potoci, izvorišta, prirodna jezera, kanale, bare i močvare, izvore, vrela, pištevine) i podzemnih voda, mineralne i površine vodenog dobra (vodna tijela i vodno zemljšte).

5. Ostale prirodne površine – obuhvataju goleti, sipare, kamenjare, strme stjenovite padine, stjenovite obale i druge slične neplodne površine.

6. Površine tehničke infrastrukture – namijenjene su za izgradnju tehničke infrastrukture: saobraćajne i ostale infrastrukture.
Obuhvataju površine i koridore saobraćajne i ostale infrastrukture, površine za obradu, sanaciju i skladištenje otpada.

7. Površine za posebne namjene i specijalne režime korišćenja – obuhvataju: ležišta mineralnih sirovina i površine eksploatacionih polja, koncesiona područja i zaštićena područja prirodnih i kulturnih dobara.
Planirane namjene povšina rezultat su opštih i posebih ciljeva prostornog razvoja opštine, da se:

- očuva izvorna struktura i funkcija prorodnih resursa –ekosistema prostora,
- obezbijede građevinske površine za stanovanje, privredne djelatnosti, javne funkcije, osnovnu i poslovnu infrastrukturu u racionalnom i funkcionalnom konceptu,

  - konverzija namjene zemljišta planira po principu iz menjeg boniteta u veći, a za građevinsko
- zemljište planirata korišćenje zemljišta manjeg boniteta (I-IV kl.),
- da prednost miltifunkcionalnom korišćenju zemljišta-ekološkom i tehničkom, u skladnom odnosu.

Principi korišćenja zemljišta

Poljorivredno zemljište - Korišćenje poljoprivredog zemljišta sprovodi se na način da se očuva i unaprijedi njegov i kavantitet i kvalitet:
- kontrolisanom prenamjenom u druge funkcije, posebno izgradnje, osim u slučajevima egzistencijalne prirode i javnog interesa,
- konverzijim neplodnog zemljišta u plodno,
- konverzijom iz manjeg boniteta u veći, tj. obrađivanjem i kultiviranjem u oranice, bašte, voćnake, žitnice, šume…
- zaštitom od prirodne defekcije (poplave, erozije…),
- relativnom zaštitom od biolške i hemijske kontaminacije, ljudske i fizičke destrukcije,
- Sprovođenjem drugih propisanih mjera.

Šumsko zemljište - Korišćenje šumskog zemljišta sprovodi se na način da se očuva i unaprijedi njegov i kvantitet i kvalitet:
- konverzijim neplodnog, erozivnog i neobraslog zemljišta u šumsko, pošumljavanjem autohtonim vrstama staništa,
- konverzijom iz manjeg boniteta (izdaničke šume i šikare) u veći (privredne i zaštitne šume),
- sprovođenjem drugih propisanih mjera.

Vodne površine - Korišćenje vodnog zemljišta sprovodi se na način da se očuva i unaprijedi njegov i kvantitet i kvalitet:
- racionalnom potrošnjom,
- relativnom zaštitom od biolške i hemijske kontaminacije, ljudskog i fizičkog zagađivanja i destrukcije,
- zaštitom izvorišta i uređenjem vodotoka,
- sprovođenjem drugih propisanih mjera.

Ostale prirodne površine – koriste se na načinin da se čuva njihova prirodna morfologoja zabranom izgradnje, osim u slučaju javnog interesa, sprovođenjem antierozivnih i drugih zaštitnih mjera.

Površine tehničke infrastrukture

Površine postojeće saobraćajne i ostale infrastrukture koriste se u odnosu kategorije javnog dobra, u skladu sa osnovnom namjenom:
- izbjegavanjem svake intervencije koja može ugroziti njihovo funkcionisanje,
- sprovođenjem tekućeg i investicionog održavanja,
- uređivanjem trasa i koridora, funkcionalno i estetetski,
- sprovođenjem drugih propisanih mjera.

Površine planirane saobraćajne i ostale infrastrukture koriste se u odnosu kategorije javnog dobra, u skladu sa osnovnom nemjenom:
- zaštitom propisanog prostora koridora od namjene koja bi mogla onemogućiti, otežati ili poskupeti njihovu izgradnju i funkciju,

- racionalnim projektovanjem, prostornim i ekonomskim,
- propisanim kvalitetom izgradnje.

Površine naselja - Površine naselja koriste se na način da se prostorno i funkcionalno unapijeđuje kvalitet životnih uslova u naselju, susjednim naseljima, opštini, regionu i državi. Površine naselja se:
- organizuju i koriste racionalno i svrsishodno,
- planiraju, razvijaju i uređuju u skladu sa sadašnjim i budućim potrebama, tj. principima kontinuiranog razvoja,
  - namjenjuju svim društvenim grupama, bez diskriminacije,
  - oblikuju u skladu sa prirodom i stvorenom osnovom,
  - štite od svih oblika zagađivanja,
  - opremaju javnim objektima i prostorima, u skladu sa značajem i funkcijom,
  - štite i šuvaju kao simbil prošlisti, sadašnjosti u budućnosti.

U građevinskom području naselja uspostavljaju se ovim planom opštim uslovi –pravila za uređenje i izgradnju kao smjernice za urbanističku organizaciju, uređenje i oblikovanje naselja.

Zaštićene zone
- Vodoizvorišta,
- Vodotoci od državnog i lokalnog značaja,
- Koridori regionalne, državne i lokalne infrastrukture,
- Površine komunalnih objeklata,
- Ostale prirodne površine,
- Površine za posebne manjene i specijalne režime korišćenja,

Principi korišćenja zemljišta u zaštićenim zonama
- **Odlaganje otpada lokalnog zanačaja**-zemljište se uređuje i koristi samo nakon sprovedene procjene uticaja na životnu sredinu, u skladu sa propisima. Lokacija ovih površina određuje se po posebnoj metodologiji;
- **Redovno plavljena područja** – redovno plavljene površine ne mogu biti predviđene za razvoj i izgradnju, bez planske regulacije;
- **Povremeno plavljena područja**- režim korišćenja zemljišta preuzima se iz rješenja vodoprivredne osnove i može biti određeno za razvoj ukoloko to nije u suprotnosti sa vodoprivrednom osnovom;
- **Područja mineralnih sirovina** – istraživanje, korišćenje i izgradnja smo u skadu sa zakonskim propisima i procedurama;
- **Područja zaštitnih šuma**- u skladu sa posebnim propisima;
- **Ruralna groblja i vjerski objekti**- koriste se u skladu sa konfesionalnim, komunalnim i zdravstvenim propisima i na način da zadovoljavaju osnovne prostorno-ekološke propise.

U cilju obezbjeđivanja adekvatnih uslova na međudržavnim granicama, potrebno je planirati sve objekte koje zahtjevaju međunarodni standardi, u skladu sa posebnim propisima Evropske unije.

22. OPŠTE SMJERNICE ZA RAZVOJ I UREĐENJA NASELJA

Osnovna načela

Prostor opštine potrebno je urediti trajno na način kojim se obezbjeđuje racionalno korišćenje prostora, prirodnih i stvorenih vrijednosti, zaštita i očuvanje životne sredine i nepokretnih kulturnih dobara.

Naselja je potrebno razvijati i uređivati u skladu sa tipom, ulogom i značajem u mreži naselja opštine, uz poštovanje postojećeg kvaliteta morfologije izgrađene i neizgrađene strukture naselja, te reljefnih i drugih ograničenja u prostoru. Mreža naselja kao model naseljavanja u opštini predstavlja polazište za razvoj i plansko usmjeravanje pojedinačnih djelatnosti unutar uređenih područja naselja.
Naseljena mjesta se uređuju kao prostorne cjeline za koje se utvrđuje prostor koji obuhvata postojeće građevine i neizgrađen prostor za širenje naselja, u modelu ekonomične i skladne prostorne organizacije.

Područje izvan naselja potrebno je uređivati kao prostor namijenjen za različite poljoprivredne djelatnosti, šume različite namjene, za zelene rekreativne površine, na način i pod uslovima kojim se ograničava nekontrolisano širenje naselja.
Rubne površine mogu se uređivati i kao proizvodne, energetske, eksploatacione i ekoleoške cjeline šireg značaja.
Uređenjem naselja, naročito se čuvaju i razvijaju osobenosti, posebna obilježja i izgled po kojima se naselje prepoznaje, shodno prirodnim, istorijskim i kulturnim specifičnostima.

Prioritetne urbanističke cjeline za uređenje u naselju su: centar naselja; deo naselja sa intenzivnom stambenom izgradnjom; radna zona;
rekreaciona i turistička zona; značajnija saobraćajna čvorišta, ekološki ugroženo područje, hidrotehničko područje i ostala područja.
U naselju se planiraju, projektuju i izgrađuju prostorni uslovi za olakšano kretanje djece i starijih osoba i osoba se ograničenom pokretljivošću, naročitu u prostoru javnih puteva i javnih površina i objekata.

Centar lokalne samouprve (primarni centar) -grad i prigradska naselja se razvijaju i uređuju kao administrativni, privredni, kulturni, poslovni centar opštine, koji generišu sveukupni privredni i društveni razvoj opštine. *Uređuje se na osnovu Generalnog urbanističkog rješenja centra lokalne samouprava.*

Sekundarni centri - Kalače- Koljeno-Bogaje-Seošnica, Bać i Biševo će se razvijati i uređivati kao društveni, radni, privredni, kulturno- obrazovni i servisni centri područja, u skladu sa specifičnom prirodnom i stvorenom osnovom. Njihovim razvojem i jačanjem uspostavlja se policentrična mreža naselja opštine, obezbjeđuje se ravnomerniji raspored pomenutih djelatnosti u opštini i time omogućuje cijelom stanovništvu relativna blizina snabdijevanja, usliga i radnih mjesta. Sekundarni centri i nihova gravitaciona područja biće, dugoročno, u potpunosti saobraćajno integrisani, međusobno i sa opštinskim centrom, sistemom razvojnih puteva.

Na prostorima naselja u blizini regionalnih i magistralnih puteva, posebno na prostorima gdje se preklapaju namjene naselja i šumskih površina (Rožaje-Daciće, Rožaje-Biševo, Rožaje-Kalače....) planirano je povećanje površina naselja, uz strogu primjenu smjernica koje će da omoguće nesmetano obavljanje svih funkcija (stanovanje, poslovanje, saobraćaj....).

Centri naselja – Donja Lovnica, Seošnica, Bukovica, Balotiće i Daciće se uređuju kao naselja sa razvijenim funkcijama matičnih škola, zgravstvenih ambulanti i IPS –a. Pored ovih, razvijaju i funkcije privređivanja, u manjem obimu. Komunalno se opremaju osnovnom infrastrukturom.

Primarna naselja opštine - su ostala naselja, sjela i zaseoci, pretežno ruralnog značaja za zadovoljavanje osnovnih potreba stanovništva. Uređivaće se kao stambena naselja u obrascu individualne porodične kuće ili u okviru poljoprivrednog gazdinstva.

Naselja sa posebnim funkcijama - turističke lokacije-destinacije izvan naselja sa turističkim značajem odnosno potencijalom (Hajla-Štedim-Ahmica, Rujište, Turjak.....). U ovim destinacijama-područjima potrebno je povećati spektar turističke ponude, kako sadržaja (novi programi, priredbe, turistički proizvodi) tako i povećanjem broja i vrste noćenja- smještajnih kapaciteta. *Uređenje ovih prostora biće u skladu sa posebnim urbanističkim planovima nižeg reda.*

Neformalna mreža sezonskih naseobina – katuna na teritoriju opštine potrebno je sačuvati u tradicionalnom obrascu naseljavanja i korišćenja s tendencijom revitalizacije u kulturno – turističke svrhe. Potrebno je podsticati njihovu elektrifikaciju, gdje je to moguće, a gdje nije podržavaće se upotreba obnovljivih izvora energije.

Unutrašnji razvoj naselja
U svim većim naseljima ali i na odgovarajućim lokacijama u njihovoj blizini treba obezbijediti uslove za stambenu izgradnju, provredne i društvene djelatnosti, sport i rekreaciju u vezi sa rekreacijom u prirodi uz turistički zanimljivim lokacijama.

Naselja se prvenstveno razvijaju unutar svojih granica, tako da se za izgradnju iskoriste degradirane, nedovoljno iskorišćene i druge slobodne površine za građenje. Postojeći napušteni i neprimjerni objekti u naseljima se obnavljaji ili zamjenjuju odgovarajućim u skladu sa namjenom i oblikovnim karakteristikama. Nove površine za izgradnju određuju se na prostorima koji imaju adekvatne prirodne i stvorene uslove.

Uređenjem seoskih naselja i zaseoka obezbjeđuje se unapređenje uslova za život i rad, te obavljanje poljoprivrednih, dopunskih i preduzetničkih djelatnosti. Obnove i novogradnje se urbanistički i arhitektonski prilagođavaju tradicionalnoj strukturi, a dozvoljeno je uvođenje i savremenih arhitektonskih principa uz poštovanje kvaliteta morfoloških karakteristika naselja i arhitekture objekta. U seoskim naseljima se raspoloživa građevinska zemljišta prioritetno namjenjuju gradnji za potrebe seoskih i poluseoskih domaćinstava, te za razvoj dopunskih djelatnosti, uključujući i turističku ponudu.

Razvojem naselja se obezbjeđuje ravnoteža izgrađenih i zelenih površina. Vodni i priobalni prostor, šume, prirodne vrijednosti i pojedinačna staništa biotske raznovrsnosti uključiće se u zeleni sistem naselja kao integralni dio izgleda naselja.
Uređenje treba usmjeriti na poboljšanje uslova za življenje, prije svega komunalnim opremanjem prostora, uređenjem javnih površina i otvorenih prostora u centralnim djelovima naselja, te njihovim uključivanjem u urbane i ruralne strukture.

Širenje, zaokruživanje i zgušćavanje izgradnje
Prostorni uslovi za razvojne djelatnosti treba obezjediti i sa širenjem, zaokruživanjem i zgušćavanjem izgradnje. Nova područja za izgradnju se planiraju tamo gdje je obezbijeđena

pristupačnost, organizovano infrastrukturno uređenje, odgovarajuća zaštita prirodnih i kulturnih kvaliteta prostora te zaštite životne sredine.

Širenje naselja za organizovanu stambenu izgradnju, uslužne i druge privredne djelatnosti se prioritetno usmjeravaju u prigradska naselja, prenamijenjenu industrijske zone Centar, u dolini Županice i u područja drugih centara zajednice naselja.

Na prostorima postojećih planskih dokumenata, posebno DUP „Ibarac", „Suho Polje", „Bandžovo Brdo"... na terenu su evidentna stihijski formirana naselja, grupacije i sl., pa u skladu sa tim preporučeno je da se isti prošire, uz strogu primjenu opštih pravila gradnje i smjernica za uklapanje objekata, legalizacije i sl., a sve u skladu sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata (Sl. List CG br. 064/17, 044/18, 063/18, 011/19, 082/20, 086/22 i 004/23).

Razvoj djelatnosti u naseljima

U naseljima se razmještaju različite djelatnosti u cilju miješanja funkcija stanovanja i rada i smanjenja broja i distance prevoza. Korišćenje urbanih površina i dozvoljenih djelatnosti se obavlja tako da su međusobno komplementarne i ne ometaju jedna drugu.

Industrijske i druge proizvodne djelatnosti se prioritetno razvijaju u industrijskoj zoni Zeleni. Dugoročno se proizvodna područja mogu planirati posebnim urbanističkim planom i na područja većih naselja i njihovih širih gravitacionih područja uz dobru saobraćajnu pristupačnost. U području za proizvodnju mogu se razmještati i druge djelatnosti koje su kompatibilne sa osnovnom namjenom i nijesu u konfliktu. Na površinama za industriju ne smiju se razmještati stanovanja i prateći sadržaji, primarna poljoprivredna proizvodnja i djelatnosti, koje ugrožavaju sigurnost ljudi i imovine. U sekundarnim centrima i centrima zajednice naselja i značajnijim naseljima mogu se razmještati ekološki prihvatljive proizvodnje, usluge i servisi.

Usluge, servisi i društvene djelatnosti usmjeravaju se u opštinski centar i centre naselja, u svrhu obezbjeđuvanja uslova dugoročnog razvoja.

Stanovanja i njemu primjerne djelatnosti se usmjeravaju na područja, koja su pretežno namijenjena stanovanju sa pratećim i dopunskim djelatnostima, te na području centralnih funkcija. Djelovi naselja, koji su opremljeni odgovarajućom komunalnom opremom, se mogu transformisati u područje centralnih djelatnosti. Na području opštinskog centra i u dolini Županice obezbjeđuju se površine za različite oblike stanovanja (kolektivno stanovanje, kuće u nizu, atrijske i slobodnostojeće kuće i sl.), na ostalom dijelu opštine se obezbijeđuju pretežno autohtoni oblici stanovanja u stambenim objektima domaćinstva i slobodnostojećim kućama.

U ruralnim naseljima usmjerava se razvoj djelatnosti povezanih sa poljoprivredom i dopunskim djelatnostima, te djelatnosti koje nijesu u suprotnosti sa poljoprivredom i stanovanjem i drugih djelatnosti za koje je moguće urediti dostupnost i racionalnu komunalnu opremu (društvene djelatnosti, turizam, trgovine, apartmani, zanastvo, zanati, radionice i sl.). Druge djelatnosti, koje su inače povezane sa poljoprivredom ili dopunskim djelatnostima u ruralnim područjima zbog blizine sirovine (gateri, brente, finalna drvoprerada, farme živine, magacini i sl.) i koje mogu ometati stanovanje, usmjeravaju se na rubovima ili izvan naselja, uz uslov da je obezbijeđena dostupnost i mogućnost za komunalno opremanje.

Sanacija raspršenih naselja i izgradnje

Na područjima raspršene izgradnje, potrebno je usmjeriti novogradnju u pravcu morfološke i funkcionalne koncentracije uz puteve, raskrsnice, ili na područjima gdje je moguće oblikovati jedra naselja, uz dobru dostupnost. Izuzetak je gradnja za potrebe razmještaja objekata, koje zbog specifičnosti i nekompatibilnosti sa stanovanjem nije moguće graditi u okviru naselja. Ovi izuzeci se moraju u prostornim provjerama iskazati kao prihvatljivi sa aspekta uticaja na okolinu, vizualnog izgleda i mogućnosti za komunalno opremanje.

Zgušćavanje i zaokruživanje je predviđeno za raspršenu gradnju, koja ima mogućnost za odgovarajuće putno i komunalno opremanje, snabdijevanje sa osnovnim servisima i ista je u vezi sa postojećom putnom mrežom.
Sanacija neplanske gradnje na periferiji prigradskih naselja potrebno je sprovoditi kroz urbanističke planove, cjelovito, uključujući i status zemljišta i njihovo komunalno opremanje.

Očuvanje područja raspršene izgradnje
Očuvanje tradicionalne raspršene izgradnje: osamljena domaćinstva kao pojedinačni objekti odnosno grupa objekata, zaseoci sa nekoliko domaćinstava i vikendice.

Na poljoprivrednom zemljištu se određuju uslovi za gradnju privrednih objekata, koji primarno služe poljoprivredi i sekundarno povremenom i stalnom stanovanju, uz poštovanje potrebne površine poljoprivrednog zemljišta.

Čuvaju se i druga područja raspršene gradnje, koja su se oblikovala kao autohtoni uzorak gradnje: pilane, vodenice, mlonovi, ribnjaci, lovaćke i šumarske kolibe, planinarski domovi, ugostiteljski objekti izvan aglomeracija, objekti posebnog kulturnog i simbolnog značenja (vjerski objekti, samačka domaćinstva i zaseoci, privredni i pomoćni objekti i njihove grupe (pčelinjaci, drvarnice, lovačke čeke i sl.), objekti komunalne infrastrukture (uređaji za prečišćavanje, bunari, korita, česme i sl.), rekreacijski i sportski objekti.

Odredbama Zakona o šumama zabranjena je izgradnja trajnih ili privremenih objekata u šumi, na šumskom zemljištu i na goletima, koji nijesu u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu. Za postavljanje objekata koji su u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu odobrenje izdaje nadležni organ uprave, u skladu sa zakonom.

Izuzetno razmještanje objekata i lokacija izvan područja naselja
Izvan područja naselja i opredijeljenih površina građevinskog zemljišta (osim u zaštićenim područjima) predviđa se razmještaj objekata i prostornih uređenja, koje zbog njihove funkcije i drugih specifičnosti nije moguće locirati u naseljima, i to lokacije, koje:

- neposredno služe poljoprivrednoj, šumskoj ili turističkoj djelatnosti,
- su namijenjene obavljanju privrednih javnih službi
- su namijenjeni opštoj upotrebi (javno dobro),
- služe za obavljanje aktivnosti na području zaštite okoline, očuvanju prirode i zaštite kulturne baštine,
- za sport i rekreaciju i turizam,
- služe vjerskim aktivnostima, ambulante, sanatorijumi, spomenici, groblja...
- za korišćenje prirodnih dobara i sanaciju napuštenih područja korišćenja,

Na području opštine se saniraju pojedinačni objekti novogradnje ili grupa takvih objekata u prostoru pejzaža (stambeni objekti, vikend kuće i sl) i tipološki i u pogledu nemjene, neprimjerni pomoćni i drugi objekti (nadstrešnice, garaže, šupe, drvarnice i sl).

Urbanističko oblikovanje naselja

Naselja se urbanistički oblikuju u skladu sa funkcijom i prirodnom okruženju. Novogradnja i obnova treba da poštuje vizuelni kvalitet, mjerila i pejzažni okvir svakog naselja. Obnova i sanacija devastiranih područja, zaštita postojećih i stvaranje nove arhitekture i pejzažne prepznatljivosti treba da se odvija u skladu sa postojećim kvalitetima prostora. Obezbijediće se očuvanje prepoznatljivosti naselja kao cjeline i urbanističkih cjelina u naselju, koja se obnavljaju ili grade na novo.

Razvoj naselja potrebno je prilagogoditi reljefnim odlikama, vodotocima i vodnom zemljištu, smjerovima komunikacija.

23. OPŠTI PRINCIPI I PRAVILA UREĐENJA I GRAĐENJA

Urbanistička parcela je osnovna i najmanja jedinica građevinskog zemljišta. Urbanistička parcela obuhvata jednu ili više katastarskih parcela ili njihovih djelova koji zadovoljava uslove izgradnje propisane planskim dokumentom.

Regulaciona linija je linija koja dijeli javnu površinu od površina namjenjenih za druge namjene. Rastojanje između dvije regulacione linije definiše profil saobraćajno infrastrukturnog koridora.

Građevinska linija je linija na, iznad i ispod površine zemlje i vode, koja predstavlja granicu do koje je moguće graditi objekat. Planskim dokumentom građevinska linija se definiše kao linija na kojoj se može graditi.

Podzemne etaže mogu preći dozvoljenu građevinsku liniju do granica parcele, ali ne i regulacionu liniju prema javnoj površini. Stope temelja ne mogu prelaziti granice susjedne parcele, bez saglasnosti vlasnika-korisnika parcele. Otvorene spoljašnje stepenice mogu se postaviti na prednji dio objekta ako je građevinska linija udaljena od regulacione min. 3m.

Indeks zauzetosti zemljišta je parametar koji pokazuje zauzetost građevinskog zemljišta na nivou urbanističke parcele ili bloka. Indeks zauzetosti zemljišta je količnik izgrađene površine pod objektima i ukupne površine jedinice građevinskog zemljišta (urbanistička parcela ili blok). Indeks je racionalni broj sa dvije decimale, a računa se primjenom sljedeće formule:

$$Iz = Pg / Pgz$$

U formuli Iz je index zauzetosti, Pg je površina pod objektima, Pgz je površina jedinice građevinskog zemljišta.

Indeks izgrađenosti zemljišta je parametar koji pokazuje intenzitet izgrađenosti, odnosno iskorišćenosti građevinskog zemljišta na nivou urbanističke parcele i bloka. Indeks izgrađenosti zemljišta predstavlja odnos između bruto razvijene izgrađene površine, odnosno zbira bruto površina svih izgrađenih etaža i ukupne površine jedinice građevinskog zemljišta (urbanistička parcela ili blok). Indeks je racionalni broj sa dvije decimale, a računa se primjenom sljedeće formule:

$$Ii = Pbr / Pgz$$

U formuli Ii je index izgrađenosti, Pbr je površina svih etaža, Pgz je površina jedinice građevinskog zemljišta. Ukoliko podrumske etaže objekta, služe za obezbjeđenje potrebnog kapaciteta mirujućeg saobraćaja unutar parcele i kao takve rasterećuju javne površine istih sadržaja, ne računaju se u bruto razvijenu građevinsku površinu po kojoj se obračunava indeks izgrađenosti.

U bruto razvijenu građevinsku površinu ne obračunavaju se servisni prostori neophodni za funkcionisanje podzemne garaže i tehnički sistemi objekta, za razliku od ostalih funkcionalnih cjelina (magacini, ostave, poslovni prostori).

Podrum (Po) je podzemna etaža čiji vertikalni gabarit ne smije nadvisiti kotu terena, trotoara više od 1.00 m. Ukoliko se radi o denivelisanom terenu, relevantnom kotom terena smatra se najniža kota konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta Horizontalni gabariti podruma definisani su građevinskom linijom, a ne mogu biti veći od 80% površine urbanističke parcele.

Suteren (Su) je nadzemna etaža zastupljena kod objekata koji su izgrađeni na denivelisanom terenu i kao takva predstavlja gabarit sa tri strane ugrađen u teren, dok je na jednoj strani kota poda suterena poklapa sa kotom terena ili odstupa od kote terena maksimalno za 1.00 m. Gabariti suterena definisani su građevinskom linijom na zemlji.

Nadzemna etaža je dio zgrade koji je iznad zemlje.

Prizemlje (P) je nadzemna etaža čija se kota određuje planom u zavisnosti od namjene i morfologije terena. Za stambene objekte kota poda prizemlja je maksimalno 1.00 m, a za poslovne objekte maksimalno 0.20 m iznad kote konačno uređenog i nivelisnog terena oko objekta.

Sprat (1-N) je nadzemna etaža iznad prizemlja.

Potkrovlje (Pk) ili završna etaža se nalazi iznad posljednjeg sprata. Najniža svijetla visina potkrovlja ne smije biti veća od 1.20 m na mjestu gdje se građevinska linija potkrovlja i spratova poklapaju. Po pravilu, potkrovlja se predviđaju na mjestima gdje treba pratiti kote vijenaca ili sljemena na susjednim objektima u ambijentalnim cjelinama.

Tavan je dio objekta bez nazidka, isključivo ispod kosog ili lučnog krova, a iznad međuspratne konstrukcije posljednje etaže i može imati minimalne otvore za svijetlo i ventilaciju. Tavan nije etaža.
Ukoliko krovna konstrukcija i visina sljemena omogućavaju organizovanje prostora tavana u svrhu stanovanja, taj prostor ulazi u obračun bruto razvijene građevinske površine sa 100% i kao takav mora biti prepoznat u planiranim indeksima izgrađenosti za tretitranu parcelu.

Opšta pravila uređenja i pravila građenja sadrže opšte prostorno – urbanističke uslove za izgradnju objekata za ona područja za prostor opštine ne predviđa izrada urbanističkih planova nižeg reda. Njihovim sprovođenjem obezbjeđuje se racionalno korišćenje prostora i cjelovito prostorno oblikovanje naselja, uz prilagođavanje specifičnim funkcijama i izgrađenoj strukturi naselja.

Opšta pravila građenja namijenjena su:
1. Regulisanju građenja i uređenja poljoprivrednog, šumaskog i vodnog zemljišta.
2. Potrebama građenja na postojećem i planiranom građevinskom zemljištu za djelove teritorije
opštine za koje nije predviđena izrada prostorno-planske dokumentacije.
3. Kao smjernice za izradu prostorno-planske dokumenatcije.
4. Odstupanje od pravila je dozvoljeno u slučajevima rekonstrukcije postojećih objekata.

Vrste dozvoljene gradnje
1. Na cjelokupnom području gdje se sprovode pravila dozvoljena je izgradnja i rekonstrukcija

objekata infrastrukture, u skadu sa opštim pravilima i propisima.
2. Izgradnja, dogradnja i nadogradnja, uklanjanje objekata, prenamjena objekata, dozvoljene su ako su u skladu sa opštim pravilima.
3. Obnova objekata ima prednost u odnosu na novogradnju, pri čemu se u prenamjeni i oblikovanju poštuje prostorni kontekst.
4. Radovi investicionog i tekućeg održavanja dozvoljeni su na svim objektima.
5. Postojeći objekti, čiji su urbanistički parametri veći od parametara datih ovim Planom zadržavaju postojeće parametre. U slučaju zamjene objekta novogradnjom zadržava pravo na te paremetre.
6. Svi objekti se mogu graditi kao: slobodnostojeći, u prekinutom nizu, neprekinutom nizu i kao poluatrijumski.

Položaj objekata
Položaj objekta na parceli definiše se građevinskom linijom u odnosu na regulacionu liniju i građevinskim linijama u odnosu na susjedne parcele.

U području u kojem postoje izgrađeni objekti, kao i za objekat koji ima indirektnu vezu sa javnim putem preko privatnog posjeda, elementi urbanističke regulacije daju se urbanističkim aktom nadležnog organa, u skladu sa pravilima Plana za odgovarajuću tipologiju objekta i na osnovu pozicije većine izgrađenih objekata u zoni predmetnog objekta.

1. Udaljenost od susjednih zemljišta-parcela:
   - Objekti (nad terenom i ispod terena) su, osim u slučaju izgradnje u nizu, od granica svih susjednih građevinskih parcela udaljene najmanje 3,00 m. Manja udaljenost je dozvoljena samo uz saglasnost vlasnika – korisnika susednog zemljišta.
   - Na prostoru većih kapaciteta ugostiteljstva/trgovine ugostiteljstva/obrazovanja i održavanja i popravke motornih vozila, koje graniče sa površinama stanovanja, centralnih djelatnosti i posebnih područja, novi objekti su od susjednih građevinskih parcela udaljene najmanje 5,0 m, ako propisi ne zahtijevaju veću udaljenost.

2. Udaljenost od javnih površina:
   - Novi objekti su od javnih puteva udaljene u skladu sa regulacionim linijama i u skladu sa saobraćajno-putnim propisima u odnosu na kategorizaciju javnih puteva. Odstupanje od propisa je moguće samo uz saglasnost nadležnog subjekta za određenu kategoriju javnog puta.
   - Kod razmještaja objekata poštuju se građevinske linije, a gdje nijesu određene preuzima se uzorak razmještaja postojećih objekata u području objekta.
   - Regulaciona linija u području poljoprivrednog zemljišta razdvaja područje dozvoljene izgradnje (koje po pravilu teče duž saobraćajnica i puteva) od površina nedozvoljene izgradnje. Te linije novi objekti ne smiju prelaziti.
   - Za postavljanje ograda uz javne puteve potrebno je obezbijediti saglasnost nadležnog subjekta za kategoriju puta, koji određije odgovarajuće rastojanje i visine, da se ne bi ometalo polje preglednosti i održavanje puta.
   - Na objektima koji su međusobno udaljeni i rastojanja od granica parcele manje od minimalne vrijednosti utvrđenih ovim pravilima za sve tipologije, u primjeru rekonstrukcije, na fasadi prema susjednom objektu, nije dozvoljeno formiranje fasadnih otvora na stambenim prostorijama, bez saglasnost vlasnika-korisnika susjednih parcela.

3. Udaljenost od susjednih objekata:

- Obezbjeđuje se međusobno rastojanje između objekata uz poštovanje uslova da od postojećih objekata novi objekti moraju bitu udaljeni najmanje toliko, da su obezbijeđeni svjetlosno-tehnički, protivpožarni, sanitarni i drugi uslovi i da je moguće održavanje i korišćenje objekata u okviru pripadajuće parcele.

Veličina i oblikovanje objekata

- Svi objekti i prostorna uređenja prilagođavati domicilnim odnosno savremeno arhitektonski oblikovanim objektima i uređenjima u pogledu volumena zgrade, visine i regulacionih linija, nagiba krovova i smjera sljemena, boje i teksture krovova i fasada, načina uređivanja otvorenog prostora, urbane opreme i drugim oblikovnim karakteristikama prostora. Oblikovnost objekata, kako novih, tako i postojećih, predvidjeti u duhu tradicije i podneblja Rožaja, uz primjenu adekvatnih materijala za gradnju koje podrazumijevaju upotrebu klasičnih materijala. Nije dozvoljena primjena stakala ili inox za ograde, keramičkih pločica i mermera za fasade i sl.

Uređenje okoline objekta

- Na svim područjima treba očuvati postojeću autohtonu vegetaciju, a kod novih zasada koristiti domicilnu vrstu drveća i niskog zasada-grmja, karakterisičnim za podneblje Rožaja.
- Poštovati postojeću konfiguraciju terena; oblikovanje terena prilagoditi postojećem reljefu u području uređenja, visinske razlike premošćavati travnatim površinama ili manjim zidovima u prirodnim materijalima; prilazne puteve prilagoditi terenu;
- Uređenje područja zelenih površina: prilagoditi karakteristikama terena, tipologiji, mikroklimi, osunčanosti i uslovima vegetacije, u skladu sa okolinom, namjenom i djelatnošću i za sve društvene grupe, uz komunalno opremanje.
- U popločavanju djelova parcela poštovati zahtjeve zaštite voda od zagađivanja i u što većoj mjeri popločavati propusnim materijalima. Popločavanje javnih površina uz javne objekte vršiti trajnim materijalima, usklađeno sa arhitekturom objekata, urbanom opremom i drugim vanjskim uređenjima. Nije dozvoljena upotreba agresivnih materijala i boja i klizavih matrijala.
- Ograđivanje parcele sprovoditi u skladu sa arhitektonskim oblikovanjem objekta i posebnim zahtjevima koju traži funkcija objekta (sigurnost i drugi posebni uslovi). Kapije na ogradama se otvaraju prema unutrašnjosti građevinske parcele. Na raskrsnicama saobraćajnih puteva uskladiti sa zahtjevima bezbjednosti saobraćaja u skladu sa propisima.

Povšine zasada

- U području naselja vegetaciju drveće potrebno je očuvati u što većoj mjeri. Za postojeće drvorede predvidjeti očuvanje i obnavljanje uz primjenu stručnog nadzora. Površina zasada u javnoj upotrebi uključuju visoku i nisku vegetaciju;
- Za sve nove višeporodične objekte, obezbijediti zelene površine sa sve uzraste djece u okviru parcele ili na racionalnoj udaljenosti od zgrade.

Građevinska parcela

1. Kod određivanja urbanističke parcele poštovati:
   - Položaj, namjenu i veličinu novih parcela u odnosu na postojeće parcele;
   - Urbanističke zahtjeve – obavezan je prilaz sa javnog puta ili drugog prilaza do svake urbanističke parcele;

- Namjenu i veličinu javnih površina, putnih površina i komunalne koridore i njihovo održavanje;
- Sanitarno-tehničke zahtjeve (osunčanost, provjetravanje, intervencijske puteve);
- Iz i Ii, minimalne udaljenosti od susjednih parcela i regulacione linije.

2. Najmanja veličina urbanističke parcele određuje se u skladu sa uslovima:
   - Za slobodnostojeći stambeni objekat 250 m2 (van GUR-a),
   - Za jedan objekat u nizu 200 m2 (van GUR-a),
   - Gornja ograničenja veličine urbanističke parcele ne važe za područja centara naselja,
   - Za stambene zone veće gustine i druga područja izgradnje većih objekata, veličina urbanističke parcele se određuje u odnosu na urbanističke parametre (Iz i Ii) i druge uslove.

3. Za poljoprivredu i poljoprivredne objekte veličina urbanističke parcele se određuje uz uvažavanje veličine, potrebe za modernizaciju, položaj i međusobni raspored objekata, potreba za manipulativnim prostorom (prilazi, parking prostor, manipulacijski prostor za teretna vozila, drugu mehanizaciju i deponije) i vitalnost gazdinstva.

4. Za objekte u području centralnih djelatnosti i u posebnim područjima veličine urbanističkih parcela određuje se na osnovu oblikovanosti terena, programskih djelatnosti i uslova iskorišćenosti urbanističke parcele, za koju se sprovodi prostorno uređenje ili izgradnja.

5. Širina urbanističke parcele na strani prema javnoj površini (prostoru), prilagođava se širini u pojedinačnom području ili naselju.

6. U postupku određivanja urbanističkih parcela postojećim objektima, koje još nemaju svoje definisane urbanističke parcele, veličina urbanističke parcele se određuje u razumno optimalnoj veličini, koja omogućava kontinuirano funkcionisanje objekta ili sklopa objekata sa uređenjem terena.

7. Na području rasutih naselja i rasute izgradnje, minimalne veličine urbanističkih parcela mogu biti manje od minimalnih veličina, ako veličina urbanističke parcele zadovoljava zahtjeve neometane upotrebe objekta.

Jednostavni objekti

Jednostavni objekat je konstrukcijski tako koncipiran objekat, koji ne zahtijeva posebnu statičku i građevinsko – tehničku provjeru, koji nije namijenjen za osnovno stanovanje i nema uticaja na okolinu. Ovi objekti su prizemni ili sa potkrovljem. To su: pomoćni objekti, staklenici i plastenici, zimski vrtovi, nadstrešnice i pergole, paviljoni, bazeni, spomenici, urbana oprema, komunalna oprema, provremeni objekti…

Ovi objekti su najčešće u skladu sa osnovnim objektom ili tipičnim obrascem u području naselja ili području izgradnje, a pozicionirani su na parceli tako da ne remete cjelovitost i funkcionalnost pojasa prema javnoj površini ili prostoru. Udaljenost od susjedne parcele je minimalno 1,5 m.

Privremeni objekti

Privremeni objekti su objekti koji se postavljaju i uklanjanju u skladu sa odredbama Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata (Sl. List CG br. 064/17, 044/18, 063/18, 011/19, 082/20, 086/22 i 004/23) i Programa privremenih objekata za Opštinu Rožaje.

Privremeni objekti su objekti sezonskog turističkog značaja i u svrhu promocija, a mogu se pozicionirati na zemljištima koja su saobraćajno dostupna i koja se mogu priključiti na vodovodnu i kanalizacionu mrežu. Po završetku upotreba na zemljištu se uspostavlja prvobitno stanje.

- Ekološko dvorište se oblikuje tako da je usklađeno sa elementima putnog prostora i da vizuelno ne ometa pogled s puta ili iz objekata.
- Izgradnja kioska za prodaju časopisa i duvanskih proizvoda je predviđena samo na javnim površinama ili prema javnim površinama. Druge kioske je moguće postaviti samo kao privremene objekta za vrijeme trajanja događaja.
- Nadkrivene čekaonice autobuskih i taksi stajališta, oglasnie table, sklupture, potporni zidovi, ograde, objekti javne rasvjete, drvoredi i drugi zasadi se oblikuju po načelima savremenog oblikovanja i usklađeno s preostalim elementima komunikacijskog prostora i okolnih građevina.
- Na čitavom prostoru je dozvoljena gradnja spomeničkih obilježja.

Opšta pravila odnose se na uslove građenja u skladu sa opštim kategorijama namjene površina i državnih propisa koji regulišu uslove korišćenja i građenja na poljoprivrednom, vodnom zemljištu, i infrastrukturi i posebnih potreba i specifičnosti za izgradnju na ovim kategorijama i površinama naselja.

Osnovne kategorije namjene površina se dijele na detaljne kategorije namjene površina i za njih se daju pravila građenja i uređenje. Pravila su data za područje naselja, za područja razbacanih naselje i raštrkane gradnje. Određena su i mjerila i uslovi za građenje objekata izvan područja građevinskog zemljišta.

Poljoprivredno zemljište

Na poljoprivrednim zemljištu dozvoljena je:

- Izgranja objekata u funkciji poljoprivrede:
  a) poljoprivreda i poljoprivredna proizvodnja (ekonomski, pomoćni, poslovni, mini farme),
  b) poljoprivredna domaćinstva.
- Stambenih, stambeno-poslovnih i poslovnih objekata zaokruživanjem postojećih građevinskih područja naselja u zonama u kojima je započeta izgradnaj, kao i u drugim zonama u kojima postoji opšti interes za sprovođenje određenog programa izgradnje, prioritetno na zemljištu nižeg boniteta (III-VIII kategoruje), pod uslovom da ona nije u suprotnosti sa javnim interesom i da ne opterećuje životnu sredinu.
- Izgradnja objekata turizma, sporta i rekreacije i drugih javnih funkcija (prednosno na III-VIII kategoriji).
- Komunalni objekti.
- Prostori i objekti za eksploataciju mineralnih sirovina.
- Izgradnja objekata i koridora saobraćajne i komunalne infrastrukture.
- Proširenje građevinskog područja na ruralnom području, i to najviše do 50 % postojećeg građevinskog zemljišta, u prostoru nižeg boniteta.
- Proširenja građevinskog područja u granicama GUR-centra lokalne samouprave, i to najviše do 20 % postojećeg građevinskog zemljišta, u prostoru nižeg boniteta.

Uređivanje i izgradnju treba vršiti na osnovu pravila građenja definisanih za te namjene unutar građevinskih područja naselja, na osnovu odgovarajućeg prostorno – planskog dokumenta ili direktnom primjenom smjernica ovog plana, u skladu sa zakonskom propisima.

a) Poslovni objekti u funkciji poljoprivrede, objekti namijenjeni za smještaj poljoprivredne mehanizacije i skladištenje poljoprivrednih proizvoda treba graditi uz primjenu higijensko – tehničkih, ekoloških, protivpožarnih i drugih uslova i uz potrebnu infrastrukturnu opremljenost: put, elektrosnabdijevanje, eventualno i sanitarna voda, vodonepropusne septičke jame i dr.
Osim opštih pravila uređenja i građenja, pravila uređenja i građenja se utvrđuju i tehničkom dokumentacijom koja će se izraditi za svaki pojedinačni slučaj.

Mini farme

Mini farme su objekti koji su manji od minimalnog kapaciteta za koji se Uredbom određuje obavezna izrada procjene uticaja na životnu sredinu.

Izgradnja kompleksa mini farmi vršiće se na osnovu posebne planske dokumentacije, u skladu sa zakonskim propisima.

Za farme većeg kapaciteta obavezna je izrada procjene uticaja na životnu sredinu.

Dozvoljeni maksimalni kapaciteti mini farmi u skladu sa namenom: Objekti za intezivan uzgoj i držanje živine:

- Kapaciteta do 1000 mesta za brojlere
- Kapaciteta do 500 mesta za kokoške nosilje
- Kapaciteta do 500 mesta za kokoške mlade nosilje
- Kapaciteta do 500 mesta za tovnu perad
- Kapaciteta do 200 mesta za tovne ćurke

Objekti za intezivan uzgoj goveda:

- Kapaciteta do 50 mesta za goveda
- Kapaciteta do 50 mesta za telad

Objekti za intezivan uzgoj životinja sa plemenitim krznom:

- Kapaciteta do 300 mesta za životinje sa plemenitim krznom.

Objekti za intezivan uzgoj mješovitog sastava:
Mješoviti sastav da broj mesta nije dostignut, ali da zbir procentualnog udjela iskorišćenosti mjesta dostiže vrednost 100.

Intezivan uzgoj riba:
Kapaciteta do 2 t godišnje Intezivan uzgoj nojeva i dr... prema veličini lokacije
Dozvoljene vrste objekata u okviru mini farmi:
Ekonomsko-proizvodni objekti u zavisnosti od vrste proizvodnje su:

- osnovni objekat za određenu proizvodnju stočarskih proizvoda,
- objekti ili prostorije za smeštaj, čuvanje i doradu stočne hrane,
- objekti za prikupljanje i uskladištenje otpadnih materijala,
- objekti ili uređaje za utovar i istovar žive stoke (po potrebi).

U slučaju kada se ne predviđa stalni boravak vlasnika i porodice na farmi, stambeni objekat se zamenjuje odgovarajućom prostorijom za privremeni boravak.

Minimalna veličina parcele za izgradnju pojedinih mini farmi je 0.5 ha. Građenje mini farme može se odobriti i na parceli manjoj od 0.5 ha ukoliko se u neposrednoj blizini poljoprivrednog domaćinstva nalazi poljoprivredno zemljište vlasnika.

- Maksimalni indeks zauzetosti (Iz) = 0,40

- Maksimalni indeks izgrađenosti (Ii) = 0,80

Ekonomsko proizvodne objekte izvesti u svemu prema propisima za određenu namjenu u skladu sa izabranim tehnološkim rješenjem.

Pravila građenja za stambeni objekat u okviru mini farmi identičan sa pravilima za stambeni objekat u okviru poljoprivrednog domaćinstva.

Ukoliko se na lokaciji grade farme za intenzivan uzgoj stoke, udaljenost od građevinskog rejona, sportsko rekreativnih površina, i drugih javnih kompleksa mora biti preko 500 m.

Farma mora biti snabdjevenja dovoljnom količinom vode za piće iz organizovanog, individualnog vodovoda ili bunara, koja mora biti kontrolisana i mora da ispunjava standard za pijaću vodu.

Za pranje objekata i puteva može se koristiti i voda koja ne ispunjava standard za pijaću vodu.

Odvođenje otpadnih voda vršiće se tako što će se:
- atmosferske vode ulivati u kanalizaciju ili u prirodni recipijent bez prečišćavanja,
- otpadne vode koje nastaju tokom proizvodnog procesa ili pranja objekata i opreme obavezno sakupljati u vodonepropusne ispuste i prečišćavati pre ispuštanja u prirodne recipijente;
- odvod otpadne vode na obradive površine mora biti u skladu sa propisima kojima se uređuje zaštita životne sredine;
- fekalne vode sakupljati u odvojene septičke jame ili ispuštati u kanalizaciju.

Prostor za odlaganje i zbrinjavanje stajskog đubriva iz objekta mora biti smešten, odnosno izgrađen tako da se spreči zagađivanje okoline i širenje uzročnika zaraznih bolesti životinja i ljudi, nasuprot pravcu glavnih vetrova i mora da bude udaljen najmanje 15 metara od objekta za uzgoj životinja.

Ribnjaci
Za izgradnju odnosno rekonstrukciju ribnjaka na poljoprivrednom zemljištu potrebni su saglasnost Ministarstva i vodni uslovi nadležnog subjekta uz slijedeže tehničke uslove:
- granice ribnjaka moraju biti označene vidljivim oznakama,
- ribnjak mora da raspolaže uređajima za upuštanje i ispuštanje vode, uređajima za regulisanje nivoa vode, kao i uređajima koji sprečavaju prolaz riba, riblje mlađi i ikre u ili iz ribnjaka,
- ribnjak mora biti zaštićen od poplava;
- za uklanjanje smeća i štetnih otpadaka iz ribnjaka mora postojati uređeno mesto ili izgrađen tehnički uređaj, koji onemogućava zagađenje ribnjaka i njegove okoline;
- ukoliko je moguće ribnjak treba da je ograđen.
- otvoreno freatsko okno ne može da se koristi za ribnjak.

Objekti za gajenje pečuraka i puževa
Izgradnja ovakvih objekata je moguća i na manje kvalitetnom zemljištu. Veličina parcele u skladu sa vrstom i kapacitetom objekta. Minimalna udaljenost objekta od susjedne parcele je 2,5 m, a manja udaljenost uz saglasnost vlasnika susjedne parcele. Kompleks mora biti opremljen potrebnom infrastrukturom.

U području atara u opštini u svim zonama dozvoljava se izgradnja pomoćnih objekata za poljoprivrednu proizvodnju (kućice za ostavu alata, voćarsko – povrtarske, povrtarske, cvećarske, i dr. kućice).

Staklenici i plastenici
U cilju poboljšanja poljoprivredne proizvodnje na poljoprivrednom zemljištu je dozvoljena izgradnja ili postavljanje staklenika i plastenika.
Minimalna udaljelnost ovakvih objekata od međnih linija je minimalno 1,0 m. Ograda i stubovi ograde se postavljaju na udaljenosti od miminim 1,0 m od međne linije.
b) Objekat poljoprivrednog gazdinstva
Na poljoprivrednom zemljištu moguća je izgradnja objekata poljoprivrednih gazdinstva, koji sadrže objekte namenjene porodičnom stanovanju i objekte namenjene poljoprivrednoj proizvodnji.

Proizvodnja će se odvijati na posebno uređenom prostoru, što podrazumeva izdvajanje prostornih celina za baštu, ekonomsko dvorište sa kapacitetima za smeštaj ratarskih kultura i mehanizacije, prostor za izgradnju objekata za smeštaj stoke sa uređenim delom za odlaganje stajnjaka, kao i prostor za izgradnju stambenog objekta, i dr.

Izgradnja gazdinstva odnosno objekata poljoprivrednog domaćinstva dozvoljava se na parcelama individualnih poljoprivrednih proizvođača u vidu izgradnje novih gazdinstava ili dogradnje i adaptacije postojećih gazdinstava.
Prostornih organičenja u smislu maksimalne veličine površine angažovane za poljoprivredno gazdinstvo nema.

Pored stambenog objekta dozvoljena je izgradnja: objekata za smeštaj poljoprivredne mehanizacije, objekata za držanje i uzgoj stoke, objekata za preradu i skladištenje poljoprivrednih proizvoda, staklenika, kao i objekata z upotrebu u kulturne, rekreativne i uslužno ugostiteljske svrhe (ukoliko je salaš otvoren za javne posete), uz primenu važećih sanitarno-veterinarskih, higijensko-tehničkih, ekoloških, protivpožarnih i drugih uslova i neophodnu infrastrukturnu opremljenost parcele.

Ukoliko se na lokaciji grade objekti za robno-stočarsku proizvodnju (staje za uzgoj stoke), udaljenost od građevinskog rejona, sportsko-rekreativnih i drugih javnih kompleksa mora biti u skladu sa Zakonom i drugim pravilnicima koji regulišu ovu oblast.

Udaljenost stambenog objekta od međnih linija minimalno 3,0 m. Manje uz saglasnost vlasnika susjedne parcele.

Ekonomski objekti u okviru gazdinstva: (živinarnici, govedarnici, ovčarnici, kozarnici… koji se koriste za potrebe domaćinstva), ispusti za stoku, đubrišne jame, poljski klozeti i dr.

Pomoćni objekti u okviru gazdinstva: letnja kuhinja, mljekara, sanitarni propusnik, magacini hrane za sopstvenu upotrebu, pušnice, sušnice, koš, ambar, nadstrešnice za mašine i vozila, magacini hrane i objekti namenjeni ishrani stoke i dr.

- Međusobno rastojanje stambenog objekta i stočne staje je **15,00 m**.
- Prljavi objekti mogu se postavljati samo niz vetar u odnosu na čiste objekte.
- Ekonomski objekti (stočne staje, đubrišne jame, poljski klozeti) moraju biti udaljeni od stambenog objekta najmanje **20,0 m.**

- Ako se ekonomski delovi susednih parcela neposredno graniče, rastojanje novih ekonomskih objekata od granice parcele ne može biti manje od 1,5 m.
- Ako se ekonomski deo jedne parcele neposredno graniči sa stambenim dijelom druge parcele onda je njihovo rastojanje min 15,0 odnosno 20 m u zavisnosti od vrste ekonomskog objekta,
- Međusobna rastojanja ekonomskih objekata različite vrste zavise od organizacije ekonomskog dvorišta, s tim da se prljavi objekti mogu postavljati samo niz vetar u odnosu na čiste objekte,
- Na parceli sa nagibom terena, u slučaju nove izgradnje, stambeno dvorište se postavlja na najvišoj koti,
- Najmanja širina pristupnog ekonomskog puta na parceli je 3m, a pristupno stambenog puta 2,5 m.

Minimalna zaštitna odstojanja između kompleksa stočnih farmi i objekat u okruženju:
- **Od stambenih zgrada, magistralnih puteva i riješnih tokova 150 m;**
- **Izvorišta vodosnabdijevanja 800 m.**

Šumsko zemljište
Odredbama Zakona o šumama zabranjena je izgradnja trajnih ili privremenih objekata u šumi, na šumskom zemljištu i na goletima, koji nijesu u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu. Za postavljanje objekata koji su u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu odobrenje izdaje nadležni organ uprave, u skladu sa zakonom.

Vodno zemljište
Na vodnim površinama mogu se planirati i graditi građevinski i drugi objekti ili skup objekata, sa pripadajućim uređajima, koji čine tehničku, odnosno tehnološku cjelinu, a služe za obavljanje vodne djelatnosti, u skladu sa propisima, i to:
- Vodni objekti i sistemi vodne infrastrukture (objekti namijenjeni uređenju vodotoka i zaštiti od štetnog dejstva voda, objekti koji služe za monitoring voda, kao i prirodni i vještacki vodotoci uključeni u vodni sistem koji čine vodnu infrastrukturu);
- Objekti za tehno-ekonomsko korišćenje (eksploataciju) vodnog energetskog potencijala vodotoka i drugih vodnih površina za proizvodnju el. energije (mini, male i velike HE).

Vode od značaja za Crnu Goru, u skladu sa Odlukom o određivanju voda od značaja za Crnu Goru (Sl. list CG br. CG 9/08) je Ibar, sa priobalnim zemljištem širine 15 m. Ostale rijeke na području Opštine, koje su istovremeno i pritoke Ibra, su vode od lokalnog značaja, a to su: Crnja, Županica, Lovnička i Bukovička Rijeka, sa priobalnim zemljištem širine 10 m.

Priobalno zemljište, čini pojas zemljišta od granice vodnog zemljišta, koji, po pravilu, služi za održavanje zaštitnih objekata. Izgradnja i uređenje se sprovodi u skladu sa propisima zaštite prirode i propisima iz oblasti vodoprivrede.

Građevinsko zemljište
Površine postojećeg građevinskog zemljišta od cca 431 ha, što iznosi po glavi stanovnika 1,9 ara su daleko ispod prosjeka Evropske Unije. Planirani razvoj svih sektora zahtijeva povećanje ove površina bar do 3 ara po stanovniku opštine, odnosno do 2020. godine još dodatnih cca 445 ha. Od toga za stanovanje sa pratećim funkcijama oko 245 ha i za ostale djelatnosti i

infarstrukturu još 200 ha. Razvoj građevinskog zemljišta treba da se odvija prioritetno u području naselja, posebno opštinskog centra i sekundarnih centara, ali i izvan ovih područja, posebno za potrebe stanovanja, poljoprivrede, preduzetništva i turizma.

U cilju oživljavanja i podsticanja razvoja i očuvanja pozitivnih i zaustavljanju negativnih demografskih pokazatelja, građevinsko zemljište na ruralnom području potrebno je uvećati do 50 % postojeće površine. U granicama GUR-a centra lokalne samouprave građevinsko zemljište se može uvećati do 20 % postojećeg građevinskog zemljišta.

Proširenje građevinskog zemljišta treba da bude dominantno u području sekundarnih centara, posebno Županice i opštinskog centra, posebno prigradskih naselja Bandžovo Brdo, Ibarac i Suho Polje, za potrebe stanovanja. Planirana područja razvoja turističkih kapaciteta, privrede i infrastrukture proširivaće se u nekoj narednoj fazi.

Stanovanje
Površine za stanovanje su namijenjene za stalno i povremeno stanovanje. Objekti mogu biti kao porodični ili višeporodični objekti. Porodično i vešeporodično stanovanje se po pravilu ne može odvijati u istom bloku.
Porodično stanovanja je u objektima površine do 500 m2 i sa najviše četiri zasebne stambene jedinice.

Na površinama za stanovanje mogu se graditi i objekti koji ne ometaju osnovnu namjenu i koji služe svakodnevnim potrebama stanovnika područja: trgovine i ugostiteljski objekti, smještaj turista, poslovni sadržaji u prizemljima i mezaninima stambenih objekata; objekti za upravu, kulturu, školstvo, zdravstvstvenu i socijalnu zaštitu, sport i rekreaciju i vjerski objekti; objekti i mreže infrastrukture; parkinzi i garaže za smještaj stanara, zaposlenih i posjetilaca; stanice za snabdijevanje motornih vozila gorivom (pumpne stanice), u skadu da tehničkim propisima.

Objekti stanovanja se mogu graditi i na površinama mješovite namjene i centralnih djelatnosti, u kompatibilnom modelu.

Izgradnju i uređivanje za poljoprivredna domaćinstva većih proizvodnih kapaciteta i poslovno proizvodni kapaciteti male privrede treba usmjeravati u rubnim djelovima naseljenih ruralnih mjesta.

Urbanistički parametri su određeni na osnovu sljedećih veličina građevinske parcele:
- Za slobodnostojeći stambeni objekat 250 m2
- Za stambeni objekat u nizu najmanje 200 m2/objektu

Minimalna širina ekonomskog pristupnog puta na parceli je 3,0 m
- Minimalna širina pristupnog stambenog puta na parceli je 2,5 m
- Na urbanističkoj parceli, može se locirati i drugi stambeni objekat, kao dvojni ili slobodnostojeći u okviru ovih indeksa sa maksimalnim kapacitetom od četiri stambene jedinice. Drugi objekat na parceli može biti tipa vile ili vikendice. Na parcelama sa razvijenim programom poslovanja može se graditi samo jedan stambeni objekat.
- U cilju razvoja ruralnog područja, ostavlja se mogućnost organizovanja turističko-smještajnih usluga kao prateće namjene stanovanja u okviru osnovnog ili posebnog objekta na parceli ili kuća /stanova za odmor/. U ovom slučaju pomoćni prostor se realizuje isključivo u okviru osnovnog objekta stanovanja.

Izgradnja **vikendica** se usmjerava u okviru građevinskog rejona naselja, naseljenih mjesta ili u područjima započete izgradnje ili u područjima nižeg boniteta poljoprivrednog zemljišta. Kod ove izgradnje primjenivaće se pravila za porodično stanovanje do 500 m2 odnosno četiri zasebne stambene jedinice.

Ekonomski i pomoćni objekti
Ekonomski objekti su:
- Štale, deponije i jame đubrišta, poljski zahodi i sl.

Pomoćni objekti su:
- Uz stambene objekte: garaža, ljetnje kuhine, mljekarnici, magacini hrane, nastrešnice, drvarnice i sl.
- Uz ekonomske objekte: pušnice, sušare, ambari, nadstrešnice za opremu i mehanizaciju, magacini hrane i sl.
- Spratnost pomočnih objekata je u principu prizemlje, a izuzetno i potkrovlje.

Međusobno rastojanje štale od stambenog objekta je minimalno 15,00 ma, a od bunara, odnosno živog izvora vode, minimalno 20 m. Preporučuje se da pude na nižoj koti od kote stanovanja.

Rastojanje deponija đubrišta i poljskih toaleta od stambenog objekta, bunara, odnosno izvora vode je minimalno 20,00 m, i to samo na nižoj koti.

Objekti za stočni uzgoj i sanitarni čvorovi moraju imati sanitarno ispravnu septičku jamu ili propisan uređaj za prežišćavanje otpadne vode. Đubrišta moraju imati još i osočaru.

Međusobna rastojanja ekonomskih objekata različite vnamjene zavise od organizacije ekonomskog dvorišta, uz uslov da se “prljavi” objekti mogu postavljati samo niz vjetar u odnosu na “čiste” objekte.

Pozicioniranje ekonomskih objekata u odnosu na građevinsku liniju utvrđuje se urbanističko-tehničkim uslovima, primjenom najmanjih dozvoljenih rastojanja utvrđenih opštim pravilima građenja i uređenja.
Ako se ekonomski dio jedne parcele neposredno graniči sa stambenim dijelom druge parcele, rastojanje novih ekonomskih objekata u odnosu na stambeni objekat na drugoj parceli se utvrđuje:
- Za stočni objekat-minimalno 15,00 m,
- Za đubrišta i poljske nužnike – minimalno 20,00 m, isključivo na nižoj koti.

Na parceli sa nagibom terena, u primjeru nove izgradnje, ekonomsko dvorište se formira na nižoj koti od stambenog dvorišta. Najmanja širina pristupnog ekonomskog puta je 3,00m. Vozila za obavljanje poljoprivredne djelatnosti smjestiti u okviru ekonomskog dvorišta. Ekonomsko dvorište se može formirati uz javni put, a ekonomski objekti na građevinskoj liniji 8 ako sun a nižoj koti od stambenog dvorišta), čije se rastojanje od regulacione linije utvrđeno smjernicama ovog plana, uvećava za najmanje 3,00 m zelenog pojasa.

Pomoćni objekat se gradi iza građevinske linije osnovnog objekta, udaljen od susjednih parcela monimalno 3,0 m. Izuzetno kod većih nagiba terena (preko 15%), garaža se može graditi izmežu regulacione i građevinske linije, na koti saobraćajnice, ali najmanje 3,00 m od regulacione linije.

Otvoreni ili zatvoreni parterni objekti, kao baštenski paviljon, bazen, pergola, površine za sport i, mogu se garditi i ispred građevinske linije, ali ne bliže od 3,00 m od regulacione linije. Otvoreni objekti ne ulaze u obračun urbanističkih parametara.

Poslovanje
Osnovna namjena: uslužna djelatnost, mješovito poslovanje ili manji proizvodni pogoni.
Mješovito poslovanje podrazumijeva pretežno tercijarne djelatnosti skadištenja, veletrgovine i većih servisa, uz dopunsku proizvodnju manjeg obima.
Prateća manjena: stanovanje, zelenilo, saobraćajna i komunalna infrastruktura.

Namjena koja nije dozvoljena: djelatnosti koje bi mogle, po procjeni uticaja mogle ugroziti životnu sredinu i osnovnu namjenu.
- Minimalna površina građevinske parcele -400 m2,
- Maksimalni indeks zauzetosti (Iz) do 0,40
- Maksimalni indeks izgrađenosti (Iz) do 1,30

Poslovni objekti se mogu graditi kao samostalni objekti na parceli, ili kao poseban objekat na zajedničkoj parceli sa objektom stanovanja, prema urbanističkim parametrima koji važe za stanovanje.

Izgradnju ovih objekata treba usmjeravati i u međuzonama između naselja i duž saobraćajnica, u skladu sa putnim propisima i u rubnim pojasevima naselja gdje ima osnovne infrastrukture. Izgradnja privrednih kompleksa izvan građevinskog područja naselja potrebno je sprovesti po posebnim urbanističkim projektima uz procjenu uticaja na životnu sredinu.

Ugostiteljstvo i turizam
Osnovna namjena je:
1. Smještaj turista:
- hotel (T1), turističko naselje (T2),
- moteli, organizovani i privremeni kampovi, planinarski i lovački domovi-kuće, omladinski
- hoteli, odmarališta (T3);

2. Pružanje usluga ishrane i pića.

Prateća namjena:
- objekti i sadržaji poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti, sport i rekreacija;
- objekti i mreža infrastrukture,
- parkinzi i garaže za smještaj vozila zaposlenih, gostiju i posjetilaca;
- pumpne stanice, u skladu sa zakonskim propisima.

Broj postelja po smještajnim jedinicama obračunava se na slijedeći način:
- smještajna jedinica u hotelima obuhvata 2 ležaja;
- smještajna jedinica u turističkom naselju obuhvata 3 ležaja;
- smještajna jedinica u vilama obuhvata 6 ležaja.

Prosječna BRGP po jednom ležaju u hotelima (T1) je 100 m2 u objektima sa 5. zvjezdica, 80 m2 u objektima sa 4. zvjezdice i 60 m2 u objektima sa 3. zvjezdice.

Prosječna BRGP po jednom ležaju u turističkim naseljima (T2) je 80 m2 u objektima sa 5. zvjezdica, 60 m2 u objektima sa 4. zvjezdice i 40 m2 u objektima sa 3. zvjezdice.

Pripadajuće zelene površine odnosno slobodne površine, u novoformiranim turističkim područjima izvan urbanih naselja, po jednom ležaju je 100 m2 u objektima sa 5. zvjezdica, 60 m2 u objektima sa 4. zvjezdice i 40 m2 u objektima sa 3. zvjezdice
Veći sadržaji i kompleksi potrebno je graditi van građevinskog područja naselja u skladu sa posebnim programima i prostorno-planskom dokumentacijom, u skladu sa zakonskim propisima.
Manji sadržaji i objekti mogu se graditi i u kompatibilnom odnosu na pretežno stambenim površinama, centrima naselja, objektima kulture, sporta i rekreacije i mješovitim namjenama, u okviru ovih objekata ili samostalno.
Ako se ovi sadržaji i objekti grade samostalno, kao komplementarni sadražaji u prostoru druge osnovne namjene ili mješovite namjene, uslovi će se definisati urbanističko-tehnićkim uslovima, u skadu sa namjenom i kapacitetom objekta i prostornim uslovima i karekterom područja lokacije.

Kod lokacija u području naselja uvažavati slijedeće smjernice:
- osnovnu namjenu područja;
- urbanističko-arhitektonsku karakteristiku naselja;
- primjerenost prostornog konteksta u odnosu do naselje i njegovog okruženja;
- ograničenja kapaciteta lokacije;
- kapacitet komunalne infrastrukture;
- saobraćajnu pristipačnost lokacije;
- zaštitu prostora i mogućnosti rekreacije i zabave.

Kod lokacija u području izvan naselja uvažavati slijedeće smjernice:
- objekte i prateće sadržaje planirati sa visokim stepenom komunalne opremljenosti i zaštite životne sredine, prioritetno kao hotele ili turistička naselja sa jedinstvenim dizajnom objekata i uređenja;
- gustina korišćenja prostora maksimalno 120 kreveta/ha;
- indeks zauzetosti pojedinačne urbanističke parcele maks 0,30, a indeks izgrađenosti maksimalno do 0,80:
- najmanje 40% površine svake parcele treba da bude uređeno ili prirodno zelenilo;
- odvođenje otpadnih voda treba biti riješeno zatvorenim kanalizacionim sistemom za prečišćavanje na propisanom nivou.

Struktura smještajnih kapaciteta
U hotelima (T1) udio smještajnih kapaciteta mora biti najmanje 70% u osnovnom objektu hotela, a najviše 30% u “vilama” ili depadansima. Odnos ukupne površine za objekt hotela i površne depadansa i” vila” je 70% na prema 30 %.

U turističkim naseljima (T2) udio smještajnih kapaciteta mora biti najmanje 30% u osnovnom objektu, a najviše 70% u “vilama” uli depadansima. Ukupna pvršina prostora za osnovne objekte hotela ja najmanje 50% ukupne površine turističkog naselja.

Centralne djelatnosti
Centralne djelatnosti obuhvataju poslovanja, trgovine i usluga i iste se razmještaju u centrima razvijenih naselja, u obimu koji zahtijevaju demografski trendovi razvoja područja naselja, samostalno ili u okviru kompatibilnih djelatnosti: ugostiteljstva i turizma, trgovine, uprave, kulture, obrazovanja, privrede, komunalnih servisa.

Na ovim površinama mogu se graditi i stambeni objekti i apartmani, objekti i mreže infrastrukture, parkinzi i garaže i benzinske pumpe (u skaldu sa propisima). Najmanje 15 % površine mora biti očuvano kao prirodno ili uređeno zelenilo.

Školstvo i socijalna zaštita
Prvenstveno su namijenjene obrazovanju i socijalnoj zaštiti. Na ovim površinama mogu se graditi i predškolske ustanove, gerantološki sadražaji, objekti za lica sa posebnim potrebama, te sportski objekti i tereni, parkinzi i garaže i objekti i mreže infrastrukture.

Osnovna pravila građenja i uređenja ovih površina-objekata uspostavljaju se primjenom standarda za otvoreni prostor i slobodne površine, u zavisnosti od značaja i namjene objekta.
- Spratnost i tip objekta zavisi od njegove namjene, a mora se prilagoditi uslovima lokacije i funkcije;
- Dvorište-kompleks mora se prilagoditi funkciji objekta i okruženju;
- Indeks zauzetosti i indeks izgrađenosti proizilaze iz propisanih normative za zatvoreni i otvoreni pristor;
- U okviru zona stanovanja mogu se graditi objekti u privatnom vlasništvu, uz uslov da zadovoljavaju normative i kriterijume namjene i uslove okruženja.

Najmanje 20 % površine mora biti očuvano kao prirodno ili uređeno zelenilo.

Zdravstvena zaštita
Prvenstveno za objekte zdravstva, samostalno ili sa kompatibilnim sadržajima poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti, specijalizovanih objekata zdravstvenog turizma, parkinga i garaža i objekata i mreže infarstrukture.

Osnovna pravila garđenja i uređenja ovih površina-objekata uspostavljaju se primjenom standarda za otvoreni prostor i slobodne površine, u zavisnosti od značaja i namjene objekta:
- Spratnost i tip objekta zavisi od njegove namjene, a mora se prilagoditi uslovima lokacije i funkcije;
- Dvorište-kompleks mora se prilagoditi funkciji objekta i okruženju;
- Indeks zauzetosti i indeks izgrađenosti proizilaze iz propisanih normativa za zatvoreni i otvoreni prostor;
- U okviru zona stanovanja mogu se graditi objekti u privatnom vlasništvu, uz uslov da zadovoljavaju normative i kriterijume namjene i uslove okruženja.

Najmanje 20 % površine mora biti očuvano kao prirodno ili uređeno zelenilo.

Kultura
Osnovna namjena je razvoj kulture i sporta, samostalno ili i sa kompatibilnim sadržajima poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti, parking i garaža i objekata i mreža infrastrukture.

Osnovna pravila građenja i uređenja ovih površina-objekata uspostavljaju se primjenom standarda za otvoreni prostor i slobodne površine, u zavisnosti od značaja i namjene objekta.
- Spratnost i tip objekta zavisi od njegove namjene, a mora se prilagoditi uslovima lokacije i funkcije;
- Dvorište-kompleks mora se prilagoditi funkciji objekta i okruženju;
- Indeks zauzetosti i indeks izgrađenosti proizilaze iz propisanih normative za zatvoreni i otvoreni pristor;
- U okviru zona stanovanja mogu se graditi objekti u privatnom valasništvu, uz uslov da zadovoljavaju normative i kriterijume namjene i uslove okruženja.

Najmanje 20 % površine mora biti očuvano kao prirodno ili uređeno zelenilo.

Sport i rekreacija
Osnivna namjena je za razvoj sporta i rekreacije, samostalno ili sa kompatibilnim sadržajima obrazovanja, ugostiteljstva, smještaja, poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti, parking i garaža i objekata i mreže infrastrukture.

Izdvojene građevunske površine sportske namjene mogu se izdvojiti u naselju ili izvan naselja na prostorima manje prirodne i ambijentalne vrijednosti na način da:
- ukupna BRGP zatvorenih i natkrivenih građevina može izositi najviše 10 % površine sportskih terena i sadržaja;
- najmanje 60% površine bude uređeno kao uređeno ili prirodno zelenilo.

Groblja
Postojeća groblja koriste se i uređuju u skladu sa pravilima određene konfesije i običajnim posebnostima, kao zaštićeni prostori. Prioritetno se ograđuju, opremaju osnovnom infrastrukturom i ozelenjavaju kao posebne vizuelne i simbolne vrijednosti područja i pejzaža.

Proširenja postojećih i formiranje novih površina se određuju u skladu sa demografskim potrebama i u saradnji sa vjerskim zajednicama uz primjenu osnovnih sanitarnih i funkcionalnih pravila i standarda:
- logično formiranje u odnosu na gravitaciono područje,
- minimalna udaljenost od izvorišta vodosnabdijevanja i vodotoka je 500 m,
- obezbjeđivanje pojasa zelenila, ukoliko je udaljeno od naselja manje od 500 m.
- povoljni terenski uslovi,
- površina groblja - 4,00 m2/stanovniku.

Saobraćajne površine i površine ostale infarstrukture
Namijenjene su za objekte i koridore infrastrukture. Gdje je god to moguće površine saobraćajnih i ostalih infrastrukturnih sistema se poklapaju i međusobno usklađuju.

U cilju obezbijeđenja nesmetanog funkcionisanja infrastrukturnih sistema, objekata i uređaja, kao i njihove zaštite, duž njih i oko njih se utvrđuju i uređuju zaštitni pojasevi, odnosno zaštitne zone, u skladu sa posebnim propisima.
Režimi izgradnje u zaštiženim zonama koridora i nihovoj blizini utvrđeni su posebnim propisima.

24. PROJEKCIJA TROŠKOVA PRIPREME I KOMUNALNOG OPREMANJA GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA

Projekcija ukupnih troškova je zbir troškova opremanja zemljišta za stambenu namjenu i zemljišta za ostale namjene.

Jedinične cijene opremanja su projektovane na osnovu postojećih cijena u opštini i susjednim opštinama i iznose:
- Stambeno zemljište 30 €/m2
- Ostalo zemljište 50 €/m2

1. Zemljište za stambenu namjenu:
245 ha x 300. 000,- €/ ha = 73. 500 000, - ili cca 8. 160 000,- €/godišnje
2. Ostalo zemljište:

200 ha x 500 000,- €/ha = 100. 000 000, - ili cca 11. 100 000,-€/godišnje
3. Ukupni troškovi (1+2):
73. 500 000,- +100. 000 000,- = 173. 500 000,- ili cca 19. 280 000,- €/godišnje

U građevinskom području naselja moguća je izgradnja: stambenih objekata, poslovno-stambenih objekata, kuća za odmor, pomoćnih (jednostavnih objekata), poljoprivrednih objekata koji nijesu u suprotnosti sa pretežnom djelatnošću naselja, objekti društvenih djelatnosti, objekti tercijarnih djelatnosti, objekti proizvodnih djelatnosti koji nijesu u suprotnosti sa prirodnom strukturom i pretežnom djelatnošću naselja, turističkih objekata, sportsko-rekreacijskih objekata i komunalnih objekata u funkciji naselja i od javnog interesa.

U području naselja dozvoljena je i revitalizacija pojedinačnih objekata ili sklopa objekata u funkciji razvoja i osavremenjavanja sadražaja naselja, te rekonstrukcija, sanacija i adaptacija postojećih objekata svih namjena.
Na građevinskom zemljišti dozvoljena je izgradnja i rekonstrukcija saobraćajne, tehničke i komunalne infrastrukture.

U projektovanju objekata nestambene namjene primjenjivati standarde i propise za odgovarajuću vrstu objekata.

Područje primjene opštih smjernica iz ovog Plana, obuhvata građevinsko zemljište u području ruralnih naselja i izvan naselja, koje je u funkciji zemljoradničko-stočarskog domaćinstva, odnosno dominantno se koristi za izgradnju porodičnog stanovanja, čistog ili u kombinaciji sa poslovanjem, pomoćnih objekata i manjih kriščenje zemljišta, bez jasnog zoniranja funkcija i objekata.

Projekcija razvoja naselja, privrede i infrastrukture predviđa intenzivnije korišćenje ruralnog zemljišta za stanovanje svih namjena i oblika, poljoprivrednu proizvodnju, drvopreradu, turističke sadržaje i sport i rekreaciju, komunalnu opremu i infrastrukturu, u modelu mješovite namjene zemljišta i mješovite funkcije naselja.

Opšta pravila i smjernice su usmjerena u cilju definisanja osnovnih prostorno-urbaanističkih i tehničkih paramatara za prostor mješovitih namjena, koji će obezbijediti neometano odvijanja različitih funkcija na nivou urbanističke parcele, naseljenog mjesta, primarnog naselja i drugostepenog naselja-sekundarnog centra, u i izvan građevinskog područja naselja.

25. PROGRAM MJERA ZA ZAŠTITU I UNAPREĐENJE ŽIVOTNE SREDINE

25.1. Izvod iz Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu za potrebe izrade Izmjena i dopuna Prostorno urbanističkog plana Opštine Rožaje (Obrađivač: Institut za razvoj i istraživanja u oblasti zaštite na radu, Podgorica – Sektor za ekologiju, septembar 2023. godine)

Strateška procjena uticaja na životnu sredinu je jedan od alata koji se koristi u cilju osiguranja održivog razvoja. Ovo je postupak u kojem se razmatraju politike, planovi i programi kako bi se utvrdilo da li će primjena tih politika, planova i programa možda uticati na životnu sredinu, kako bi se još na većem nivou odlučivanja izbjegli negativni uticaji. Postupak Strateške procjene započinje u ranoj fazi izrade politika, planova ili programa dok su idejna rješenja u fazi razrade.
Postupak, u pravilu, uključuje analizu mogućih uticaja na životnu sredinu, njihovo prikazivanje u Izvještaju o strateškoj procjeni, te sprovođenje postupka konsultovanja javnosti o načinjenoj

Strateškoj procjeni. Nadalje, pri donošenju konačne odluke o prihvaćanju razvojnog dokumenta postupak osigurava da se uzmu u obzir dobivena mišljenja o studiji te da se obavijesti javnost o konačnoj odluci.
Procjene u svojoj suštini trebaju biti javne, jer su sastavni dio procesa donošenja razvojnih odluka. Povećavaju transparentnost u postupku odlučivanja i osiguravaju učestvovanju javnosti u samom postupku.
Odredbama člana 5. Zakona o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu propisano je da se postupak Strateške procjene obavezno primjenjuje za planove ili programe iz *„urbanističkog ili prostornog planiranja ili korišćenja zemljišta, a koji daju okvir za budući razvoj projekata koji podliježu izradi procjene uticaja na životnu sredinu u skladu sa posebnim zakonom, kao i za one planove i programe koji, s obzirom na područje u kome se realizuju, mogu uticati na žaštićena područja, prirodna staništa i očuvanje divlje flore i faune“*.

Pet je osnovnih ciljeva Strateške procjene propisano odredbom člana 2. Zakona:

1. Obezbjeđivanje da pitanja životne sredine i zdravlja ljudi budu potpuno uzeta u obzir prilikom razvoja planova ili programa;
2. Uspostavljane jasnih, transparentnih i efikasnih postupaka za stratešku procjenu;
3. Obezbjeđivanje učešća javnosti;
4. Obezbjeđivanje održivog razvoja;
5. Unaprijeđivanje nivoa zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.

Identifikacija područja za koja postoji mogućnost da budu izložena značajnom riziku i karakteristike životne sredine u tim područjima
Sagledavajući karakteristike prostora obuhvata predmetnog Plana sa jedne strane i planiranim namjenama sa druge strane, može se reći da su mogući konflikti u predmetnom prostoru već identifikovani tokom pripreme PUP-a Rožaje 2012.g. i pratećeg Izvještaja o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu.

Kako ovaj prostor sa jedne strane predstavlja izuzetno vrijedan resurs za razvoj privrede i turizma, sa druge strane, prirodni karatkristike i vrijedosti tog prostora sada već trpe značajne pritiske.

S obzirom na to da prostor opštine Rožaje raspolaže izuzetnim prirodnim vrijednostima i resursima ciljevi zaštite vrijednih predjela i resursa i održivog korišćenja prirodnih uslova i potencijala javljaju se kao usmjeravajuće odrednice za prostorni razvoj uopšte, kao i dalji rad na valorizaciji prirodnih uslova i potencijala za različite namjene i korišćenja prostora. Na osnovu uvida u postojeće stanje životne sredine i prirodnih resursa, a imajući u vidu antropogene pritiske može se izvršiti identifikacija područja za koja postoji mogućnost da budu izložena, ili već jesu, značajnijem riziku od zagađenja.

Ekološki najopterećenije je uže gradsko područje Rožaje, koje karakteriše povećane koncentracije dima i čađi u zimskom periodu, aerozagađenje porijeklom od saobraćaja, periodična prekoračenja nivoa buke, neriješeni problemi tretmana čvrstog komunalnog otpada, industrijskih i komunalnih otpadnih voda (nepostojanje tretmana otpadnih voda). Ekološki problemi seoskih naselja na području opštine vezuju se za neadekvatno odlaganje komunalnog otpada, odvođenje otpadnih voda iz domaćinstava u prirodne recipijente i septičke jame koje ne ispunjavaju osnovne sanitarno-tehničke uslove, kao i ugrožavanjem poljoprivrednog i šumskog zemljišta, usled otpada iz poljoprivrede, obrade drveta (rezanje drvne građe) upotrebe agrohemikalija i krčenja i paljenja šumskih sastojina.

Neadekvatno postupanje sa čvrstim komunalnim otpadom predstavlja jedan od većih ekoloških problema na području opštine, posebno na prostoru grada Rožaja. Postojeće smetlište između Ibra i magistralnog puta prema Srbiji predstavlja ekološku crnu tačku koja zahteva hitno rješavanje, sanaciju i rekultivaciju.

Na prostoru opštine Rožaje su evidentirana 10 nelegalnih odlagališta otpada[3]. Neadekvatan tretman otpadnih voda je takođe veliki problem Opštine Rožaje, s obzirom na to da se fekalne vode ne sakupljaju i ne tretiraju na adekvatan način.

Degradirane poljoprivredne površine karakterišu neiskorišcen potencijal, bespravna gradnja, zapušteno zemljište.

Proizvodna područja i komunalni servisi se odlikuju zapuštenim industrijskim objektima, vizuelnom degradacijom, zagađenošcu zemljišta,

Vodotoci su ugroženi kao posledica prekomjerne izgradnje, ispusta kanalizacije bez prečišćavanja, divlja smetlišta.

Područje eksploatacije kamena je degradirano usled vizuelnog narušavanja predjela, pojave erozije zemljišta, zagađivanja vazduha prašinom i odsustva biljnog pokrivača uslijed eksploatacije resursa.

Ugroženost segmenata životne sredine se ogleda kroz uticaje koji obuhvataju:

1. **Uticaje na zemljište**

od izgradnje novih građevinskih i energetskih objekata, uključujući:

- zauzimanje plodnog poljoprivrednog zemljišta
- uklanjanje i gubitak površinskog sloja zemljišta na lokacijama predviđenim za građenje
- zagađivanje zemljišta raznim vrstama otpada u toku izgradnje i korišćenja (obavljanje djelatnosti) novih (i postojećih) građevinskih objekata
- promjena strukture i oblika (modifikovanje) terena

2. **Uticaje na vode**

od izgradnje novih građevinskih objekata, razvoja prateće transportne, energetske i hidrotehničke infrastrukture, uključujući:

- zagađivanje površinskih i podzemnih tokova štetnim i opasnim materijama iz otpadnih voda, otpada i drugih izvora zagađenja iz slivnog područja
- povećanje potrošnje vode i, generalno, siromašenje vodenih resursa
- promjene u funkcionisanju vodenih tokova

3. **Uticaje na vazduh**

od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih građevinskih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj:

- povećanje emisija zagađujućih materija iz motornih vozila ali i ostalih transportnih sredstava i građevinskih mašina angažovanih na izgradnji građevinskih objekata, saobraćajne i druge infrastrukture

4. **Uticaje od buke i vibracija**

od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih građevinskih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj:

- povećanje nivoa saobraćajne buke od motornih vozila i ostalih transportnih sredstava, kao i od rada građevinskih mašina angažovanih na izgradnji građevinskih objekata i infrastrukturnih sistema

5. Uticaji na predjele / pejzaž

od izgradnje novih građevinskih, energetskih objekata, uključujući:

- vizuelnu promjenu pejzažnih obilježja ovog područja
- promjenu oblika - modifikovanje prirodnih vrijednosti
- gubljenje atraktivnih panorama i vizura

6. Uticaji na biodiverzitet i posebne prirodne vrijednosti

od izgradnje i korišćenja novih građevinskih, energetskih objekata i infrastrukture, ali i zbog obavljanja turizma i drugih povezanih privrednih djelatnosti, uključujući:

- gubitak i slabljenje ekosistema zbog gubitka (uništavanja, destrukcije) ili strukturne promjene većih prirodnih cjelina
- direktno uništavanje prirodnih i poluprirodnih habitata (zone koje su planirane za građevinska područja van postojećih naselja)
- prekid ili izmještanje postojećih migratornih puteva, biokoridora i ustaljenih funkcionalno ekoloških veza
- povećano uznemiravanje živog svijeta zbog širenja turizma i drugih povezanih aktivnosti
- zagađenje (uključujući uginuće) živih organizama (kopnenih i vodenih) koji su izloženi uticaju štetnih i opasnih materija (od otpada, otpadnih voda i dr)
- posledično širenje invazivnih i gubitak autohtonih vrsta

7. Socio - ekonomski uticaji

od razvoja turizma i sa njim povezanim privrednim aktivnostima, uključujući:

- povećano direktno zapošljavanje lokalnog stanovništva
- razvoj lokalnog biznisa
- povećanje (ili smanjenje) prihoda
- slabljenje kvaliteta života rezidentnog stanovništva (zbog gužve, buke, uticaja na
- predjele, funkcionisanje infrastructure i dr.)
- povećanje brojnosti i promjena strukture stanovništva
- rast cijena roba i usluga

8. Uticaji na opterećenost i funkcionisanje infrastrukturnih sistema, uključujući:

- povećan pritisak, slabljenje kapaciteta i funkcionisanje vodosnabdijevanja, sistema za sakupljanje i tretmana otpadnih voda i otpada (“sve više smeća i otpada”), (elektro) energetskih sistema, komunalne i saobraćajne infrastrukture (povećanje gužvi na cestama i ulicama, ugrožena bezbjednost).

Analiza organizacije i uređenja prostora

Urbano područje Rožaja se pretežno razvijalo i gradilo u skladu sa smjernicama važeće planske dokumentacije. Međutim, istovremeno sa implementacijom planskih rješenja, kao posljedica migracije stanovnika sa ruralnog područja prema gradu, na ovom prostoru je, kao i na prostoru većina crnogorskih gradova, mimo planske dokumentacije izgrađen veći broj nelegalnih objekata.

Izgradnjom nelegalnih objekata, kao i nelegalnih dogradnji i nadgradnji postojećih objekata, pojedinačnih ili u grupacijama, često se odvijala bez valjane projektne dokumentacije, pa je

samim tim došlo je do degradacije većeg dijela prostora grada i uništavanja objekata prirode i pejzaža.

U blizini regionalnih i magistralnih puteva, gdje se važećim PUP-om preklapaju namjene površina naselja i šumskih površina, posebno na putnim pravcima Rožaje-Daciće, Rožaje-Biševo, Rožaje-Kalače, evidentna je degradacija prostora izgrađenim grupacijama nelegalnih objekata.

Takođe, zona koja je evidentan primjer degradacije koja nije u skladu sa planskim dokumentima, je prigradsko naselje Zeleni, koje se razvijalo kao uslužno-industrijsko područje sa gravitacionom zonom prostora opštine. Ova zona magistralnim i regionalnim putevima ostvaruje komunikacije sa susjednim gradovima i u većem dijelu sa sekundarnim centrima, a manjim djelom lokalnim komunikacijama. Industrijska zona Zeleni pored Industrijske zone Centar čini osnovu privrednog razvoja opštine, koju obuhvata reprolanac šumarstvo - drvoprerada i komplementarne djelatnosti ugostiteljstvo - turizam, transport, industrija, dekor papir i trgovina.
Lokacija 2 u Indistrijskoj zoni Zeleni, koja je kroz Izmjene i dopune PUP-a iz 2017. godine predviđena za zonu za industriju i proizvodnju, u postojećem stanju je degradiran izgradnjom usitnjenih struktura stambenih i stambeno-poslovnih objekata.
Grad i prigradska naselja karakteriše komunalna nerazvijenost, posebno infrastrukture otpadnih voda i otpada.

Zone sa ugroženim biodiverzitetom
Najznačajniju vrstu biljnih zajednica i vegetacionog pokrivača u opštini Rožaje predstavljaju šume. Zbog velikih visinskih razlika između najniže i najviše tačke (maksimalno 1630m), vegetacija je zonalno raspoređena na rožajskim planinama. Od podnožja ka vrhovima smjenjuju se različiti tipovi vegetacije, počev od submediteranskih kserotermnih šikara do subnivalne vegetacije oko snježanika na Hajli i drugim planinama. Stepen šumovitosti Rožajskog kraja je visok i znatno je iznad državnog prosjeka.

Idući od nižih ka višim nadmorskim visinama staništa, rožajske šume su jasno diferencirane u devet asocijacija, a bliže okruženje predmetne lokacije karakteriše Asocijacija Qercetum petraeae-cerris bertiscum, šume kitnjaka i cera i Asocijacija Abieto- Fagetum moesiaceae, šuje jele i bukve. U pogledu debljinskih razreda (klasa), na predmetnom području dominantno mjesto zauzima tanko drvo.

Uzimajući u obzir sve prirodne uslove koje karaterišu rožajski kraj, može se sa sigurnošću konstatovati da obiluje velikom raznovrsnošću biljnog svijeta. Na rožajskim planinama, pored uobičajenih, vrlo su česte i tercijarne i endemične vrste flore. Markišić (2002) navodi 27 ovakvih vrsta biljaka, od kojih spominjemo neke: Ramondia serbica - raste u klisuri Bukovičke rijeke, Pinus heldreichii Christ - raste na Lazanskim kršima, Pinus peuce Griseb. - raste na Hajli, Ahmici, Štedimu, Kuli, Belegu i Sjenovi, Pancicia serbica - široko rasprostranjena u gorskom pojasu svih planina, Taxus baccata L. i td. Nije mali broj endemičnih i reliktnih biljnih vrsta, koje moraju biti zaštićene. Planinski pašnjaci na kojima dominira busika (Nardus stricta) i borovnica (Vaccinium myrtillus) nijesu precizno određeni nadmorskom visinom, već, drugim-mikro klimatskim, mikro edafskim i ekološkim faktorima.

U prethodne tri godine završeno je mapiranje Natura 2000 staništa na više područja na sjeveru Crne Gore. Dosadašnjim kartiranjem, NATURA 2000 habitata koji su prepoznati na području opštine Rožaje su:

4060 Alpijske i borealne vrištine
Male, zbijene ili puzeće formacije žbunova u alpijskoj i subalpijskoj zoni visokih planina u kojima dominiraju erikoidne vrste (*Bruckenthalia spiculifolia, Empetrum hermaphroditum, Loiseleuria procumbens*), borovnice (*Vaccinium* sp.), alpska ruža (*Rhododendron* hirsutum), polegle kleke (Juniperus nana, J. sabina), mečja grožđa (Arctostaphylos uva- ursi, A. alpinus).

4070 * Klekovina bora pinus mugo i dlakave alpske ruže (Rhododendron HIrsutum)
Formacije bora krivulja (Pinus mugo) u kojima se ponekad javljaju i alpske ruže (Rhododendron sp). Najvažnija vrsta ovog tipa je planinski bor (Pinus mugo).

6150 Alpijske i subalpijske silikatne travne zajednice
Boreo-alpijske formacije na najvišim vrhovima silikatnih planina koje karakterišu vrste Juncus trifidus, Carex curvula, brojne mahovine i lišajevi.

6170 Alpijske i subalpijske krečnjačke travne zajednice
Alpijske u subalpijske travne zajednice na zemljištima bogatim bazama sa vrstama Dryas octopetala, Gentiana nivalis, Alchemilla hoppeana, Alchemilla flabellata, Anthyllis vulneraria, Aster alpinus, Helianthemum nummularium ssp. grandiflorum, Helianthemum oelandicum ssp. alpestre, Phyteuma orbiculare, Astrantia major, Polygala alpestris i dr.

6210 * Polu-prirodne suve karbonatne livade i pašnjaci sa facijesima žbunjaka
(Festuco-Brometalia) Suve do polusuve karbonatne livade i pašnjaci klase Festuco-Brometea.

6230 * Vrstama bogati pašnjaci tvrdače (Nardus Stricta)
Zatvoreni, suvi ili umjereno vlažni, višegodišnji pašnjaci tvrdače (Nardus stricta) razvijeni primarno na silikatnoj podlozi, u brdskom i planinskom području.

6410 Hidrofilne livade i tresave beskolenke (Molinia Caerulea)
Livade beskoljenke (Molinia caerulea) se javljaju od nizijskih do planinskih zona, na manje više vlažnim i nutrijentima siromašnim zemljištima (azot, fosfor).

6430 Hidrofilne visoke zeleni
Vlažne i obično nitrifikovane visoke zeljaste ivične zajednice, duž vodenih tokova i oboda šuma u nizijskim i planinskim pojasevima koje pripadaju redovima Glechometalia hederaceae i Convolvuletalia sepium (Senecion fluviatilis, Aegopodion podagrariae, Convolvulion sepium, Filipendulion)

6510 Nizijske livade kosanice
Vrstama bogate visoke livade na slabo ili umjereno fertilizovanim zemljištima u nizijskim i brdskim predjelima.

6520 Planinske livade kosanice
Vrstama bogate mezofilne visoke livade gorskog i rječe, subalpijskog pojasa u kojima često dominira Trisetum flavescens.

6530 * Planinske šumolivade

Kompleks vegetacije koji se sastoji od malih grupacija listopadnog drveća i grmlja i otvorenih livada i pašnjaka.

7140 Prelazne tresave
Zajednice u kojima se formira treset na površini oligotrofnih do mezotrofnih voda.
7230 Alkalne tresave
Vlažna staništa koja naseljavaju niski šaševi i smeđe mahovine koje stvaraju treset i/ili sedru razvijeni na zemljištima stalno zasićenim vodom. Tip staništa se vlaži podzemnim (topogeno) ili površinskim (soligeno) vodama bogatim bazama.

8120 Krečnjački planinski i alpijski sipari (Thlaspietea Rotundifolii)
Zajednice na karbonatnim siparima rasprostranjene od gorskog pojasa do zone vječitog snijega.

8210 Krečnjačke stene sa hazmofitskom vegetacijom
Stanište obuhvata vegetaciju u pukotinama karbonatnih stijena, rasprostranjenu u mediteranskom i euro-sibirskom regionu, od obale mora do alpijskih pojaseva.

91E0 * Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (*Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae*)
Tip staništa obuhvata više različitih podtipova: obalne šume crne johe i jasena u umjerenim nizijskim i brdskim predjelima, obalne šume sive johe u uz gorske potoke i rijeke i trakaste galerije visokih vrba topola duž riječnih tokova u nizijskim, submontanim i montanim predjelima umjerene zone.

91K0 Ilirske šume bukve (*Fagus Sylvatica*)
Ilirske bukove šume se odlikuju većim specijskim diverzitetom od bukovih šuma drugih regiona, što ih čini važnim centrom biodiverziteta.

91L0 Ilirske hrastovo-grabove šume (*Erythronio-Carpinion*)
Šume lužnjaka (*Quercus robur*) ili kitnjaka (*Q. petraea*), ponekad i cera (*Q. cerris*), sa grabom (*Carpinus betulus*) na karbonatnoj ili silikatnoj podlozi, na dubokim neutralnim do slabo kiselim šumskim smeđim zemljištima zapadnog i centralnog Balkana.

91M0 Panonsko-balkanske šume cera i kitnjaka
Subkontinentalne termokserofilme šume cera (*Quercus cerris*), kitnjaka (*Q. petraea*) i sladuna (*Q. frainetto*) i srodnih listopadnih hrastova.

9110 Acidofilne bukove šume (*Luzulo-Fagetum*)
Šume bukve, i u višim predjelima šume bukve i jele, ili bukve, jele i smrče, koje se razvijaju na kiselim zemljištima u srednjeevropskom regionu, sa karakterističnim acidofilnim vrstama *Luzula luzuloides, Polytrichum formosum, Deschampsia flexuosa, Vaccinium myrtillus*

9410 Acidofilne planinske šume smrče (*Vaccinio-Piceetea*)
Staništa obuhvata tamne četinarske šume obične smrče (*Picea abies*), koje se javljaju u subalpijskom pojasu, rjeđe u hladnim mjestima gorskog pojasa, koji su nepovoljni za razvoj bukve i jele.

Raznoliki uslovi staništa i različiti tipovi klime, u zavisnosti od nadmorske visine, u ovom regionu omogućavaju egzistenciju brojnim vrstama životinjskog svijeta, gdje se posebno izdvaja

raznolikost insekata, ptica, sitnih i krupnih sisara, po kojima ovaj region spada među najbogatije djelove Balkana.

Tokom istraživanja (2008. godine), entemološke faune ovog regiona, konstatovano je prisustvo preko 260 vrsta insekata, od čega, samo grupa leptira (Lepidoptera) broji 45 vrsta, tvrdokrilci (oleoptera) 45, opnokrilci (Chimenoptera) 38, dvokrilci (Diptera) 46, vilinski konjići (Odonata) 7 vrsta i ostale grupe. Iz svijeta vodozemaca (Amphibia) na širem području je zabilježeno prisustvo zakonom zaštićenih vrsta, kao što su: šareni daždevnjak (*Salamandra maculosa*), velika krastava žaba (Bufo bufo), zelena krstača (*Bufo viridis*), gatalinka (*Hyla arborea*), planinski mrmoljak (*Lissotriton alpestris*) i mali mrmoljak (Mesotriton vulgaris). Od gmizavaca (*Reptilia*) su prisutne, takođe, zaštićene vrste u našoj zemlji, a to su: slepić (*Anguis fragilis*), zidni gušter (*Lacerta muralis*), planinski gušter (*Lacerta vivipara*), livadski gušter (*Lacerta agilis*), zelembać (*Lacerta viridis*), barska bjelouška (*Natrix natrix*), riječna bjelouška (*Natrix tessellatus*), smuk (*Elaphe longissima*), šarka (*Vipera berrus*).

U pogledu ornitofaune - ptice (*Aves*), područje šireg područja je, takođe, jako raznovrsno. *Ribe* - Rožajske rijeke nastanjuju slijedeće vrste riba: potočna pastrmka i mladica, lipljan i potočna mrena. Staništa riba su ugrožena nepropisnim ribolovom, zagađenjem voda organskim i neorganskim materijama, devastacijim vodotoka i sl.

Vizi (2007), na području Prokletija, kome pripada cio region Gornji Ibar, do sada je zabilježio 161 vrstu ptica, koje imaju različit status: stanarice, gnjezdarice, zimovalice i prolaznice. Planine Gornjeg Ibra (Hajla, Ahmica, Štedim, Rusolija, Kula i druge) su mjesta gniježđenja grabljivica i brojnih visokoplaninskih vrsta, kao što su: osičar (*Pernis apivorus*), kokošar (*Accipiter gentilis*), kobac (*Accipiter nisus*), zmijar (*Circaetus gailicus*), sivi soko (*Falco peregrinus*), šumska sova (*Strix alico*), veliki tetrijeb (*Tetrao urogalis*), lještarka (*Bonasa bonasia*), šest vrsta djetlića, među kojima i ugroženi tropski djetlić (*Picoides tridactylus*), kao i mnogobrojne šumske pjevačice. U sastojini bora krivulja, na Hajli, borave: crnoglava grmuša (*Sylvia atricapilla*), muharica (*Ficedula albicollis*), kamenjarka (*Emberzia cia*), šumska ševa (*Lullula arborea*); a u liticama, Golub grivnjaš (*Columba palumbus*), žutokljuna galica (*Pyrrhocorax graculus*) i pripeljak (*Tichodroma muraria*), te mnoge druge vrste. Zbog ovakve raznovrsnosti svijeta ptica na Hajli, ova planina je dobila status područja od međunarodnog značaja za boravak ptica (IBA).

Planinsko područje Gornjeg Ibra je poznato po raznovrsnosti dlakave divljači. U šumama ovog regiona, svoj zaklon i životno stanište nalaze: lasica, tvor, kuna, divlja mačka, lisica, vidra (pored šumskih potoka i rijeka) i vuk. Od biljojeda su prisutni: vjeverica, zec, jazavac, divokoza, divlja svinja i mrki medved (koji je omnivor). O posljednjoj tvrdnji najbolje svjedoče imena - toponimi pojedinih predjela rožajskog kraja kao: Jelenjak, Jelenčica, Mečkov do, Svinjske bare, Svinjski brod, Vukoser, Zekova glava, Puhovača i td. Dakle, očuvanje šuma istovremeno znači i očuvanje prirodnih staništa, koja su uslov za opstanak genskog, specijskog i ekosistemskog biodiverziteta.

Postojeća zagađena područja

Neadekvatno postupanje sa čvrstim komunalnim otpadom predstavlja jedan od većih ekoloških problema na području opštine, posebno na prostoru grada Rožaja. Postojeće smetlište između Ibra i magistralnog puta prema Srbiji predstavlja ekološku crnu tačku koja zahteva hitno rješavanje, sanaciju i rekultivaciju.

Na prostoru opštine Rožaje je evidentirano 10 nelegalnih odlagališta otpada (Izvor: Nacrt DPUO, septembar 2023.g.). Neadekvatan tretman otpadnih voda je takođe veliki problem Opštine Rožaje, s obzirom na to da se fekalne vode ne sakupljaju i ne tretiraju na adekvatan način.

Ibar je glavna rijeka i po veličini sliva spada u srednje rijeke (405km^2). Smještena je u 5- om Ekoregionu, i njena dužina rječnog toka (31,3km) podijeljena je na 2 VT koji pripadaju različitim tipovima R1 i R4 (VT imaju površinu sliva malu i srednju, po nadmorskoj visini su planinska i srednje visine, a po geološkim karaktersitikama krečnjačka). Na mjernom mjestu gornji tok- iznad Rožaja, voda je pokazala umjeren status kvaliteta (80,0% određenih parametara pokazalo odličan kvalitet - tj. vrlo dobar status, dok je 13,3% pokazalo dobar status i 6,7% umjeren status). Na mjernom mjestu u donjem toku - Bać (VT2) voda je pokazala umjeren status kvaliteta (73,4% određenih parametara pokazalo odličan kvalitet, tj. vrlo dobar status, 13,3 određenih parametara dobar status, dok je 13,3% određenih parametara pokazalo umjeren status).

Izvori zagađenja nisu se promijenili u odnosu na raniji period. Kao i prethodnih godina, najveći izvori zagađenja površinskih i podzemnih voda su komunalne otpadne vode, koje se najčešce u neprečišćenom, ili djelimično prečišćenom, obliku ispuštaju u recipijent, na koncentrisan ili difuzan nacin. Uočljiv je i uticaj poljoprivrednih aktivnosti, industrije (prije svega prehrambene), kao i malih i srednjih preduzeca. Važno je pomenuti i sve veći uticaj saobraćajne infrastrukture i distribucije goriva, kao i građevinskih radova (izgradnja puteva) na kvalitet površinskih voda.

Postojeći problemi u pogledu životne sredine u vezi sa planom

Vode

Najveći zagađivači voda na predmetnom području su neprečišćene otpadne vode naselja. Ovaj pritisak na životnu sredinu značajno je rastao prošlih decenija, kao posledica izostanka uravnoteženog/integralnog pristupa razvoju vodovodno- kanalizacionog sistema, odnosno posledica jednostranog razvoja vodovodne mreže kojim se povećala količina otpadnih voda za koje nije istovremeno osiguran kvalitetan sistem zbrinjavanja (odvođenje, prečišćavanja, sa aspekta životne sredine prihvatljivog ispuštanja u krajnji recipijent). Problem je posebno izražen u ljetnom periodu kada količina otpadnih voda raste zbog povećanja broja stanovnika (usled dolaska turista i ljudi iz inostranstva koji se vraćaju u ovaj kraj tokom godišnjih odmora).

Osim komunalnih-fekalnih voda, zagađenje dolazi i iz sektora privrede s neadekvatno zbrinutim otpadnim vodama, koje ispuštaju bilo direktno u recipijent, bilo u sistem javnog sistema koji takođe nema adekvatni prečišćivač. Povoljna okolnost je da nasljeđene „prljave“ industrije postepeno nestaju, i da razvoj novih „privrednih sistema“ barem proceduralno (kroz obavezu izrade Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu i dr.) prepoznaje i uvažava životnu sredinu.

Nezanemarivi dio zagađenja dolazi iz difuznih izvora, što uključuje: saobraćaj odnosno isparavanja zagađivača sa saobraćajnica, otpadom zagađenog tla, eksploatacija mineralnih sirovina, poljoprivreda, i razne druge aktivnosti koje mijenjaju i režim oticanja i čistoću. Posebno vizuelno, ali često i hemijsko-biološko zagađenje voda predstavlja i otpad (komunalni, građevinski, krupni,…) odbačen bilo u vodotoke. Takvo zagađenje obično se proširi na cijeli nizvodni dio vodotoka, jer ga sama voda raznosi svojim tokom. Trajni

gubitak zemljišta (i tla na njemu) pojavljuje se u više oblika, u prvom redu kao posljedica: I) urbanizacije, II) izgradnje infrastrukture (saobraćajnica), III) eksploatacije mineralnih sirovina (nesanirani kamenolomi), IV) divljih odlagališta otpada.

Vazduh

Prostor Opštine Rožaje nije značajno opterećen saobraćajem, tako da se ne može govoriti o saobraćaju kao značajnom zagađivaču.

Izvjesno su prisutni i difuzni izvori zagađenja, u prvom redu u formi eksploatacijskih polja mineralnih sirovina, neadekvatno rješenog pitanja otpada i otpadnih voda, građevinskih radova većih razmjera, te poljoprivredne aktivnosti. Konkretnije, eksploatacija mineralnih sirovina zagađuju vazduh prašinom uz same lokalitete eksploatacije, ali i uz puteve kojima se materijal transportuje do mjesta korišćenja, posebno ako pri transportu nisu primjenjene odgovarajuće mjere.

Neugodan miris i zagađenje vazduha vezano je i uz neadekvatno zbrinut otpad i otpadne vode, odnosno uz prečestu pojavu neispravnih septičkih jama i nelegalnog ispuštanja fekalija, i neuređena odlagališta. Osim zagađenja neugodnim mirisom, otpad je i značajan izvor metana, što uzrokuje akcidente i samozapaljenje. Značajno zagađenje vazduha uzrokovano je i kućnim ložištima (drva, ugalj, naftni derivati).

Biološka i pejzažna raznolikost

Sa relativno velikom reljefnom i klimatskom raznolikošću; sa geomorfologijom i hidrologijom; sa dugom istorijom naseljenosti i pejzažne raznolikosti raznim formama kulturnog/antropogenog pejzaža; - područje Opštine Rožaje je područje za koje se bez pretjerivanja može konstatovatii da je velike pejzažne i biološke vrijednosti i raznolikosti - na nacionalnom, evropskom i svjetskoj nivou. Na žalost, sva ta vrijednost je gotovo isključivo posledica prirodnih datosti i nasljeđena baština nekih ranijih vremena, a današnji trendovi su izrazito negativni, pa je u skladu sa tim, može se zaključiti da još uvijek njihova relativna očuvanost iz dana u dan sve manje vrijedi.

Najznačajnije prijetnje biološkoj i pejzažnoj raznolikosti na predmetnom području

Urbanizacija, neplanska, loša planska i bespravna izgradnja	Prenamjena i ireverzibilni gubitak staništa, degradacija okolnog područja (kroz fragmentaciju, zagađenje otpadom, otpadnim vodama, bukom, svjetlošću), prekomjerno širenje građevinskog područja, lociranje građevinskih područja u posebno vrijedne i osjetljive ekosisteme, izgradnja izvan građevinskog područja. Uzurpacija vrlo vrijednih područja izgradnjom kuća za odmor, pojava izgrađenih područja koja nemaju fizionomiju naselja. Arhitektonski i lokacijski neprikladna izgradnja dovodi do narušavanja strukture tradicionih naselja.
Turizam	Posebno vrijedna područja istovremeno su i turistički najatraktivnija, ali i izložena pritisku od ove djelatnosti. Ukoliko se taj pritisak ne kanališe osiguranom infrastrukturom i organizacijom posjete, neminovni su značajni negativni uticaji upravo na najvrijednija područja.
Saobraćaj	Fragmentacija staništa, buka, uznemiravanje faune, posredni uticaji saobraćajnica (zagađenje vazduha i tla, fragmentacija staništa...).
Intenzivna poljoprivreda	Prenamjena staništa, sječe šuma, melioracije, uzgoj monokultura, nestajanje autohtonih vrsta i sorti, primjena pesticida, herbicida, uništavanje šumaraka,...

Zagađenje otpadom i otpadnim vodama	Neadekvatna odlagališta otpada - smetlišta s značajnim uticajem na životnu sredinu (procjedne vode, samozapaljenja, neprijatni mirisi, vizuelno zagađenje, …) Zagađenja kopnenih i podzemnih voda, gradskim i industrijskim otpadnim vodama.

Klimatske promjene

Od izvjesnih uticaja klimatskih promjena, za predmetni prostor relevantni su: podizanje vjerovatnoće, intenziteta, učestalosti, snage šumskih požara zbog porasta temperature; promjene vodnih režima uzrokovane manjim količinama padavina i većim i dužim vrućinama i sušom - posebno u ljetnom razdoblju.

Otpad

Okvirni komentar stanja problematike otpada na predmetnom području je: 1) da je trenutno stanje, posledica višedecenijskog zanemarivanja i pogrešnog postupanja; 2) da trendovi u postupanju sa otpadom nijesu zadovoljavajući; 3) da treba na nivou države da se uspostavi dobro formulisana vizija budućeg cjelovitog, savremenog sistema upravljanja - a ne samo zbrinjavanja - otpada.

Buka

Osnovni problemi s bukom prouzrokovani su: 1) intenzivnim i istovremeno infrastrukturno neadekvatno rješenim saobraćajem, 2) pojedinačnim neodgovarajućim lociranjem međusobno nekompatibilnih sadržaja u prostoru (npr. industrijski pogon preblizu stambenom naselju, eksploatacijsko polje mineralnih sirovina i sl.).

Eksploatacija mineralnih sirovina

Okvirno govoreći, radi se o djelatnosti s relativno lošim imidžem i kod stanovništva koje živi u blizini i/ili uz put prema nekom eksploatacijskom polju i kod zaštitara koji brinu o uticaju te djelatnosti na životnu sredinu / pejzaž / prirodu. Razlozi za takav stav otkrivaju se (i postaju razumljivi) već i na osnovi površnog uvida u stanje na terenu koje karakteriše: I) veliki broj kamenoloma u prostoru, lociranih i korišćenih bez svjesti i nastojanja da se minimizira destrukcija pejzaža; II) kamenolomi u blizini naselja; III) kamenolomi koji ugrožavaju hidrološki režim strateških izvora vode za vodosnabdijevanje; IV) transport otkopane mineralne sirovine saobraćajnicama koje prolaze kroz naselja; V) napuštena, a nikada sanirana eksploatacijska polja.

Šume

Najznačajnija ugrožavanja šuma su: u prvom redu 1) neadekvatna sječa, požari i uslijed toga narušena stabilnost, zbog čega se pojačava erozija tla čime se velika područja šumskog zemljišta dugoročno degradiraju; 2) loše upravljanje (uglavnom) privatnim šumama; 3) na pojedinim, uglavnom najatraktivnijim lokalitetima, izražena prenamjena u građevinska ili poljoprivredna područja; 4) opšti nedostatak motivacije za upravljanje šumama (zbog nepostojanja direktne, već prvenstveno indirektne koristi kroz opštekorisne funkcije.

Predjeli (pejzažne karakteristike)

Karakter predjela je dosljedna i jasna šema predionih elemenata koja predio čini prepoznatljivim, drugačijim u odnosu na ostale. U odnosu na karakter izdvajaju se različiti tipovi predjela. Svaki predioni tip je rezultat fizičkih, društvenih i ekoloških uticaja.

Prikaz indikatora "kvaliteta predjela" pripremljen je na osnovu vrednovanja predjela. Vrednovanje predionih područja znači odrediti vitalnost (prirodnu i ekonomsku), doživljajnu vrijednost (ljepotu) i stabilnost (zdravlje) predjela (Marušič, 1998.).
Mjerila za vrednovanje su: prirodna očuvanost, raznolikost, prostorni red, harmoničnost i identitske karakteristike.

Opšti i posebni ciljeve zaštite životne sredine i izbor indikatora
Crna Gora ima osnovne akte, kao što su Ustav, Strategija održivog razvoja, Zakon o zaštiti životne sredine, koji omogućuju da se zaštiti životna sredina i integrišu ekološki faktori u cilju postizanja održivog razvoja.

Iako u Crnoj Gori postoji dugo iskustvo u planiranju namjene prostora, postupak izrade i donošenja prostornih planova je imao niz slabosti. Rezultat toga su izraženi negativni trendovi u upravljanju prostorom, koji se prvenstveno manifestuju kroz promjenu namjene prostora, neplansku ili nelegalnu (divlju) izgradnju, i nekontrolisanu urbanizaciju. Time se trajno narušavaju prirodne vrijednosti i pejzažne cjeline koji čine nasljeđe Crne Gore i njeno jedinstveno obilježje kao ekološke države.
Strateški ciljevi zaštite životne sredine predstavljaju faktore očuvanja ekološkog integriteta prostora, odnosno racionalnog korišćenja prirodnih resursa i zaštite životne sredine.

Osnovni cilj izrade strateške procjene je obezbjeđivanje da pitanja životne sredine, uključujući i zdravlje ljudi, budu potpuno uzeta u obzir prilikom razvoja, radi obezbeđivanja održivog razvoja, obezbeđivanje učešća javnosti, kao i unapređivanja nivoa zaštite zdravlja ljudi i životne sredine.
Prostornim planom Republike Crne Gore i Nacionalnom strategijom održivog razvoja definisani su opšti ciljevi u oblasti zaštite životne sredine - očuvanje kvaliteta životne sredine, kao i očuvanje i unapređenje prirodnih vrijednosti, posebnosti prostora i kulturno- istorijske baštine Crne Gore.

Opšti i posebni ciljevi zaštite životne sredine ustanovljeni na državnom nivou, koji su od značaja za Plan, su određeni na osnovu sledećih relevantnih dokumenata usvojenim na državnom nivou:

- Prostorni plan Crne Gore do 2020-PPCG (“Sl. list CG” br. 24/08, 44/12);
- Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine;
- Nacionalna strategija regionalnog razvoja Crne Gore;
- Strategija razvoja turizma Crne Gore
- Strategija razvoje energetike do 2025.
- Strategija razvoja elektronskih komunikacija
- Strategija zaštite od jonizujućeg zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom.

Konvencije

- Konvencija o biološkoj raznovrsnosti („Sl.list SRJ-Međunarodni ugovori, br.11/01- 28”)
- Konvencija o vlažnim područjima (Ramsar Konvencija) (“Sl. list SFRJ”, br. 09/77- 675)
- Konvencija o prekograničnom zagađenju vazduha na velikim udaljenostima (“Sl. List SFRJ”, br. 11/86-3)
- Konvencija o procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (ESPOO Konvencija) (“Sl. List CG” br. 08/08-27)
- Protokol o strateskoj procjeni uticaja na životnu sredinu u prekograničnom kontekstu (“Sl.list CG” - Međunarodni ugovori, br. 2/2009-19)

- Konvencija o dostupnosti informacija u oblasti životne sredine, učešću javnosti u donošenju odluka i dostupnosti pravosuđa o pitanjima koja se tiču životne sredine (Arhuska Konvencija) ("Sl. list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 03/09 od 31.07.2009)
- Konvencija UN (Rio) o biološkom diverzitetu,
- Kyoto protokol Okvirne konvencije Ujedinjenih naroda o klimatskim promjenama,
- Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omotača,
- Montrealski protokol o tvarima koje oštećuju ozonski sloj, i
- Konvencija o globalnoj zaštiti od dezertifikacije.
- Pariska konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine,
- Evropska konvencija o zaštiti arheološkog nasleđa,
- Konvencija za zaštitu arhitektonskog nasleđa Evrope,
- Aarhus konvencija o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristup pravosuđu u oblasti životne sredine,
- Espoo konvencija o prekograničnom uticaju,
- Konvencija Savjeta Evrope o vrijednosti kulturnog nasljeđa za društvo,
- Sporazum o formiranju energetske zajednice.

Nacionalna legislativa
Opšti propisi

- Zakon o životnoj sredini („Službeni list" CG, br. 52/16);
- Uredba o visini naknada, načinu obračuna i plaćanja naknada zbog zagađivanja životne sredine („Sl. list Crne Gore", br. 64/09);
- Uredbu o popisu vrsta opasnih materija, dozvoljenim količinama i kriterijumima za kategorizaciju opasnih materija („Sl. list Crne Gore", br. 05/11);
- Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu („Službeni list" RCG, br. 80/05, 59/11 i 52/16);
- Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu („Službeni list" CG, br. 75/18);
- Zakon o vodama („Sl. list Crne Gore", br. 27/07, 32/11, 47/11 i 52/16)
- Odluka o određivanju voda od značaja za Crnu Goru ("Sl. list Crne Gore ", br. 9/08 i 28/09);
- Pravilnik o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku u ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda („Sl. list CG", br. 56/19);
- Uredba o sadržaju i načinu pripreme plana upravljanja vodama na vodnom području rječnog sliva ili na njegovom dijelu („Sl. list Crne Gore", br. 39/09);
- Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama („Sl. list Crne Gore", br. 02/17);
- Zakon o upravljanju otpadom („Sl. list Crne Gore" br. 64/11 i 39/16)
- Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini („Sl. list Crne Gore", br. 28/11 i 1/14)
- Pravilnik o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke („Sl. list Crne Gore", br. 60/11)
- Zakon o zaštiti vazduha („Sl. list Crne Gore", br. 25/10,40/11, 43/15)
- Uredba o graničnim vrijednostima emisija zagađujućih materija u vazduh iz stacionarnih izvora („Sl. list Crne Gore", br. 10/11)

- Zakon o komunalnim djelatnostima („Sl. list RCG", br. 12/95)
- Zakon o zaštiti od jonizujućih zračenja i radiacione sigurnosti („Sl. list Crne Gore", br. 56/09, 58/09 i 40/11).

Globalni ciljevi prostornog razvoja regionalnog značaja su:

- unapređenje kvaliteta života,
- očuvanje prirodne, spomeničke i druge baštine,
- ostvarenje skladnog demografskog razvoja,
- osiguranje prostornih pretpostavki za rast i razvoj manjih i malih razvojnih središta,
- maksimalno korišćenje prednosti geosaobraćajnog položaja,
- razvoj tehničke i komunalne infrastrukture,
- razvoj društvene infrastrukture i servisno-uslužnih djelatnosti,
- podizanje standarda javnih usluga,
- razvoj poljoprivrednih resursa i djelatnosti,
- poboljšanje režima zaštite prirode.

Razvoj naselja i infrastrukturnih sistema

Naprijed utvrđeni cilj moguće je ostvariti:

- putem uspješnih ekonomskih programa iz domene tercijarnih i kvartarnih djelatnosti,
- stimulativnom politikom demografske obnove,
- osmišljenom politikom protoka kapitala,
- izgradnjom komunalne, saobraćajne i socijalne infrastrukture.

To su preduslovi razvoja, u kojem se putem otvaranja novih radnih mjesta zadržava domicilno stanovništvo što u konačnosti znači i demografsku obnovu prostora.

Razvoj infrastrukturnih sistema vezan je za:

- osiguranje i zaštita dovoljne količine kvalitetne pitke vode,
- planiranje kvalitetnih sistema odvođenja otpadnih voda,
- razvoj telekomunikacionog sistema,
- razvoj elektroenergetskog sistema,
- razvoj, tj. korišćenje alternativnih izvora energije,
- zbrinjavanjem otpada u skladu sa propisima.

Racionalno korišćenje prirodnih izvora

Ciljevi zaštite i racionalnog korišćenja posebno vrijednih resursa su:

- očuvanje čitavog prostora voda i mora od svih negativnih uticaja i zagađivača koji bi mogli poremetiti biološku ravnotežu,
- očuvanje vazduha od svih negativnih uticaja i zagađivača,
- zaštita i očuvanje svih poljoprivrednih i šumskih prostora.

Na osnovu gore navedenih opštih ciljeva zaštite životne sredine, uzimajući u obzir sadašnje stanje u prostoru utvrđeni su slijedeći posebni ciljevi zaštite životne sredine po pojedinim područjima/elementima životne sredine.

Vode

Ciljevi zaštite voda

C1	Osiguravanje trajnog upravljanja vodama na načelima održivog razvoja i jedinstva vodnog režima.
C2	sačuvati vode koje su još čiste; očuvati kvalitet površinskih voda u propisanim kategorijama; zaustaviti trend pogoršavanja kvaliteta podzemnih i površinskih voda ondje gdje je ona ozbiljnije narušena i postupno mjerama zaštite osigurati propisanu vrstu vode. sanirati/ukloniti postojeće izvore zagađenja, i osmisliti sistem nadzora nad njima.
C3	Pri upravljanju vodama stvoriti uslove za zaštitu ekosistema pojedinih vrsta.
C4	Razmotriti mogućnosti za uvođenje „alternativnih“ tehnologija prečišćavanja otpadnih voda, uz uzimanje u obzir lokalnih (geografskih) karakteristika, i omogućiti postepenost izgradnje.

Tlo

Ciljevi zaštite tla

C1	Sprečavanje i smanjivanje erozije tla vodom (bujice, poplave).
C2	Smanjivanje i zaustavljanje iscrpljivanja i degradacije tla intenzivnom poljoprivrednom proizvodnjom.
C3	Racionalno upravljanje prostorom i smanjivanje gubitaka kvalitetnih poljoprivrednih tla od prenamjene.
C4	Uspostava sistema praćenja stanja i pritisaka na tlo.

Vazduh

Primarni ciljevi zaštite vazduha

C1	Postaviti lokalni sistem za praćenje emisija i kvaliteta vazduha.
C2	Uspostaviti opštinski informacioni sistem o praćenju kvaliteta vazduha, kao dio informacijskog sistema o stanju životne sredine.
C3	Održati I kategoriju vazduha
C4	Smanjiti emisije štetnih čestica koje utiču na regionalno i globalno zagađenje.
C5	Smanjiti emisije iz svih glavnih izvora (saobraćaj, energetika, industrija, ložišta).

Zaštita biološke i pejzažne raznolikosti

Primarni ciljevi zaštite biološke i pejzažne raznolikosti

C1	Inventarizacija i kartiranje biološke i pejzažne raznolikosti
C2	Trajno sistemsko praćenje i procjena stanja i ugroženosti
C3	Izrada akcionih planova zaštite i unapređenja stanja (prioritet imaju najvrjedniji i najugroženiji segmenti bioraznolikosti, i vrijedni pejzaž)
C4	Sprovođenje akcionih planova (prioritet imaju najvrjedniji i najugroženiji segmenti bioraznolikosti, i posebno vrijedni pejzaž)
C5	Nadzor nad sprovođenjem i adaptivno upravljanje
C6	Integracija brige o o biološkoj i pejzažnoj raznolikosti u druge sektore
C7	Razvijanje kapaciteta za sprovođenje (svi aspekti, usklađivanje aktera, istraživački resursi, institucije, informisanje javnosti,…)

Navedeni ciljevi zajedno čine standardni ciklus rješavanja problema (utvrđivanje problema, izrada plana, sprovođenje plana, nadgledanje i adaptivno upravljanje). Iako je ispunjenje ranijih ciljeva u ovome nizu, strogo gledano, preduslov za ostvarenje kasnijih ciljeva, iz razloga ubrzavanja cjelog procesa, preporučuje se djelimično paralelan pristup, koji je izvjesno moguć. Peti cilj odnosi se na djelovanje prema drugim sektorima, što je takođe jedan od osnovnih principa savremene prakse zaštite životne sredine. U vezi s ciljem 5, treba primjetiti da su biološka i pejzažna raznolikost svojevrstan (bio)indikator stanja životne sredine u

nekom području, pa u skladu sa tim, većina mjera vezana uz druge teme (tlo, voda, vazduh, otpad, poljoprivreda, šumarstvo,…), ima pozitivne učinke i na stanje biološke i pejzažne raznolikosti.

Buka

Ciljevi zaštite od buke

C1	Izraditi dokumentaciju o prostoru i životnoj sredini značajnu za problematiku buke
C2	U većoj mjeri (posebno u procjeni utjecaja na životnu sredinu) prepoznavati i uvažavati buku kao vid zagađenja i degradacije kvaliteta životne sredine
C3	Unaprijediti fazu implementacije planiranih rješenja i mjera zaštite

Industrija

Ciljevi zaštite životne sredine u sektoru industrije

C1	Izrada opštih okvira za šistu i održivu proizvodnju
C2	Podizanje nivoa reciklaže i ekodjelotvornosti, i razvoj alternativnih postupaka i proizvoda koji se temelje na obnovljivim resursima
C3	Smanjivanje rizika od nesreće
C4	Nadzor i smanjivanje emisija uz uzimanje u obzir prihvatnog kapaciteta životne sredine

Eksploatacija mineralnih sirovina

Ciljevi zaštite životne sredine u sektoru korišćenja mineralnih sirovina

C1	Veće uvažavanje životne sredine (zagašivača, pejzaža, uticaja na život lokalnog stanovništva) u planiranju i upravljanju sektorskih aktivnosti.
C2	"Uvođenje reda" u djelatnost, u smislu nadzora nad sprovođenjem i implementacije postojeće zakonske regulative, odredbi postojećih dokumenata na osnovu kojih je data koncesija (rudarski projekt) i sl.

Potrošnja energije

Ciljevi zaštite životne sredine u sektoru energetike

C1	Smanjivanje emisije u vazduh, vode i tlo
C2	Povećanje energetske djelotvornosti
C3	Povećanje udjela obnovljivih izvora energije
C4	Poboljšanje tehnologije na način da je prihvatljivija za životnu sredinu
C5	Smanjivanja rizika od akcidenata
C6	Uvođenje informacionog sistema za energetski sektor opštine

Saobraćaj

Ciljevi zaštite životne sredine od sektora saobraćaja

C1	Saobraćaj obuhvatiti konceptom održivog razvoja.
C2	Zaštiti lokalno stanovništvo od štetnog uticaja saobraćaja.
C3	Zaštiti posebno osjetljiva područja.
C4	Povećati sigurnost prevoza opasnih materija.

Poljoprivreda

Ciljevi zaštite životne sredine od sektora poljoprivrede

C1	Održivi razvoj poljoprivrede
C2	Smanjivanje hemijske i fizičke degradacije poljoprivrednih tla
C3	Očuvanje biološke raznolikosti agrarnog sistema

Upravljanje šumama

Ciljevi zaštite životne sredine u sektoru upravljanja šumama

C1	Sprovođenje šumarske politike na načelima održivog razvoja
C2	Očuvanje stabilnosti šumskih ekosistema
C3	Integrisanje sektora šumarstva u cjelinu upravljanja prostorom, i u urbanim i u ruralnim područjima.
C4	Prenamjena šume i šumskog zemljišta uskladiti sa odredbama zakona o šumama

Turizam

Ciljevi zaštite životne sredine vezani za sektor turizma

C1	Zaštita i što potpunija valorizacija svih resursnih potencijala
C2	Uravnotežen razvoj osmišljen na načelu održivosti
C3	Turizam kao značajniji element podizanja kvaliteta neposrednog okruženja

Urbano područje

Ciljevi održivog razvoja urbanog područja

C1	Skladan i prostorno uravnotežen razvoj urbanog područja
C2	Skladan razvoj urbanog sistema, uz uzimanje u obzir prihvatljivog kapaciteta životne sredine, i uz omogućavanje zdravog stanovanja, odnosno zaštite prirode i kulturne baštine
C3	Razvoj koji uvažava regionalne karakteristike i posebnosti

Osnovni instrumenti za upravljanje razvojno-demografskom dinamikom su: razne mjere destimuliranja rasta u već preopterećenim prostorima, i podsticanje ekonomskog razvoja i osiguravanje djelotvornog sistema središnjih uslužnih funkcija u trenutno manje atraktivnim i stoga depopulirajućim područjima. Ovaj cilj prepoznat je već i u svim, za prostor najrelevantnijim dokumentima prostornog uređenja.
Drugi cilj podrazumijeva mjere koje se tiču: 1) uspostavljanja potrebnih komunalnih sistema (infrastrukture i organizacije) i razvoja unutar kapaciteta postojećih sistema; 2) unapređenja trenutno nezadovoljavajućih prostornih situacija u granicama mogućeg - mjerama ozelenjavanja, opremanjem različitih vrsta javnih prostora (parkovi, trgovi, igrališta, …); 3) planiranja a potom i upravljanja prostornim razvojem koje uvažava princip racionalnog korišćenja prostora (uključujući npr. čuvanje šumskog i poljoprivrednog područja, neugrožavanje vodnih i drugih posebno vrijednih resursa, građenje u već zauzetom području do gustine koja odgovara tipu naselja, oblikovanje naselja u funkcionalnu cjelinu, sanacija, a potom i korišćenje devastiranih dijelova prostora i životne sredine).
Konačno, treći cilj nalaže urbanizaciju koja čuva regionalnu prepoznatljivost, budući da je ona dio resursne osnove (turizam) i pejzažna baštine područja.

Ruralno područje

Ciljevi održivog razvoja ruralnog područja na području

C1	Ekonomski, prostorno uravnotežen i održiv razvoj sela, sa zaštitom životne sredine kao jednom od osnovnih postavki
C2	Omogućavanje kvaliteta životnih i radnih uslova za cjelokupno stanovništvo
C3	Očuvanje identiteta ruralnih naselja i njihov razvoj

Ciljevi koji doprinose ostvarivanju cilja C1 uključuju: utvrđivanje tržišno održivih modela upravljanja postojećim resursima, racionalnu upotrebu energije, poboljšanje infrastrukturne opremljenosti, i sl. Za slučaj C2, to je poboljšanje infrastrukturne opremljenosti, i razvoj saobraćanog sistema, posebno javnog putničkog prevoza. Konačno, ostvarenju cilja C3

doprinose nastojanja na prepoznavanju i uvažavanju pejzaža i kao djela kulturnog identiteta i kao ključnog resursa u kontekstu nadmetanja na zasićenom globalnom tržištu na kojem je „posebnost“ i „prepoznatljivost“ *sine qua non* uspjeha.

Kroz izradu Strateške procjene uticaja na životnu sredinu za ID PUP-a Opštie Rožaje, definisan je osnovni cilj koji predstavlja sagledavanje mogućih negativnih uticaja na kvalitet životne sredine i predviđenih mjera za njihovo smanjenje, odnosno dovođenje u prihvatljive okvire ne stvarajući konflikte u prostoru i vodeći računa o kapacitetu životne sredine na posmatranom prostoru. Da bi se postavljeni ciljevi ostvarili, potrebno je sagledati Planom predviđene aktivnosti i mjere za smanjenje potencijalno negativnih uticaja.

Pregled ocjenjivanih uticaja:

1. Uticaji na zemljište od izgradnje novih objekata, uključujući:
- zauzimanje poljoprivrednog zemljišta
- uklanjanje i gubitak površinskog sloja zemljišta na lokacijama predviđenim za građenje
- zagađivanje zemljišta raznim vrstama otpada u toku izgradnje i korišćenja (obavljanje djelatnosti) novih (i postojećih) građevinskih/energetskih objekata
- promjena strukture i oblika (modifikovanje) terena

2. Uticaji na vode od izgradnje novih objekata, razvoja prateće transportne, energetske i hidrotehničke infrastrukture, uključujući:
- zagađivanje površinskih i podzemnih tokova štetnim i opasnim materijama iz
- otpadnih voda, otpada i drugih izvora zagađenja iz slivnog područja
- povećanje potrošnje vode i, generalno, siromašenje vodenih resursa
- promjene u funkcionisanju vodenih tokova

3. Uticaji na vazduh od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj:
- povećanje emisija zagađujućih materija iz motornih vozila i građevinskih mašina angažovanih na izgradnji građevinskih objekata, saobraćajne i druge infrastrukture

4. Uticaji od buke i vibracija od transporta / saobraćaja ali i od izgradnje novih objekata, od kojih je najznačajniji uticaj:
- povećanje nivoa saobraćajne buke od motornih vozila, kao i od rada građevinskih mašina angažovanih na izgradnji objekata i infrastrukturnih sistema

5. Uticaji na predjele / pejzaž od izgradnje novih objekata, uključujući:
- vizuelnu promjenu pejzažnih obilježja
- promjenu oblika - modifikovanje prirodnih i kulturnih vrijednosti terena i drugih prirodnih resursa
- gubljenje atraktivnih panorama i vizura

6. Uticaji na biodiverzitet i posebne prirodne vrijednosti od izgradnje i korišćenja novih objekata i infrastrukture, ali i zbog obavljanja turizma i drugih povezanih privrednih djelatnosti, uključujući:
- gubitak i slabljenje ekosistema zbog gubitka (uništavanja, destrukcije) ili strukturne
- promjene većih prirodnih cjelina
- prenamjena šuma i šumskog zemljišta u građevinsko zemljište
- direktno uništavanje prirodnih i poluprirodnih habitata

- prekid ili izmještanje postojećih migratornih puteva, biokoridora i ustaljenih funkcionalno ekoloških veza
- povećano uznemiravanje živog svijeta zbog širenja turizma i drugih povezanih aktivnosti
- zagađenje (uključujući uginuće) živih organizama (kopnenih i vodenih) koji su izloženi uticaju štetnih i opasnih materija (od otpada, otpadnih voda i dr.)
- posledično širenje invazivnih i gubitak autohtonih vrsta

7. Socio - ekonomski uticaji od razvoja turizma i sa njim povezanim privrednim aktivnostima, uključujući:

- povećano direktno zapošljavanje lokalnog stanovništva
- razvoj lokalnog biznisa
- povećanje (ili smanjenje) Prihoda
- slabljenje kvaliteta života rezidentnog stanovništva (zbog gužve, buke, uticaja na predjele, funkcionisanje infrastrukture i dr.)
- povećanje brojnosti i promjena strukture stanovništva
- rast cijena roba i usluga

8. Uticaji na opterećenost i funkcionisanje infrastrukturnih sistema, uključujući:

- povećan pritisak, slabljenje kapaciteta i funkcionisanje vodosnabdijevanja, sistema za sakupljanje i tretmana otpadnih voda i otpada (“sve više smeća i otpada”), (elektro) energetskih sistema, komunalne i saobraćajne infrastrukture (povećanje gužvi na cestama).

Buka

Dnevni i noćni nivoi buke u naseljenim mjestima, prema zonama naselja (izvan zgrada) precizirani su zakonskim propisima: Pravilnik o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke ("Sl. list RCG", br. 60/2011 i 94/2021) i Odlukom o utvrđivanju akustičnih zona na teritoriji Opštine Rožaje, br. 02-016/21-383 usvojena dana 24.12.2021. godine („Sl. list CG – opštinski propisi“ br. 01/22).

U skladu sa članom 7 navedene Odluke, akustične zone na području Opštine Rožaje su:

1.Tiha zona u prirodi

Granične vrijednosti

Granična vrijednost buke	Nivo buke u decibelima (dB)
Dnevna buka od 07- 19 časova	35
Večernja buka od 19-23 časa	35
Noćna buka od 23 do 07 časova	30

Opis područja:

Park Brezovačko brdo.

2.Tiha zona u aglomeraciji

Granične vrijednosti

Granična vrijednost buke	Nivo buke u decibelima (dB)
Dnevna buka od 07-19 časova	40
Večernja buka od 19-23 časa	40
Noćna buka od 23-07 časova	35

Opis područja:

- područje pod zelenilom u seoskim područjima, šetalište –kej uz obalu rijeke Ibar, područje planinarskog doma "Ahmica" na planini Štedim, područje muzeja "Ganića kula", područje planinarskog doma "Grope " na planini Hajli, područje aheološkog nalazište "Gradina" na Šušterima, područje stare džamije "Kučanska".

3.Zona povišenog režima zaštite od buke

Granične vrijednosti

Granična vrijednost buke	Nivo buke u decibelima (dB)
Dnevna buka od 07 do 19 časova	50
Večernja buka od 19 do 23 časa	50
Noćna buka 23 do 07 časova	40

Opis područja:

Za socijalnu zaštitu:

JU "Centar za socijalni rad Rožaje", JU "Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju opštine Rožaje", JPU "Boško Buha".

Za zdravstvenu zaštitu:
JU "Dom zdravlja Rožaje", zdravstveni punktovi - seoske ambulante koje su locirane u Baću, Donjoj lovnici, Bukovici, Bašči i Biševu , u kojima Dom zdravlja povremeno organizuje rad.

Za školstvo:
JU OŠ "Mustafa Pećanin", JU OŠ "25 maj", JU OŠ "Bać" sa područnim odjeljenjima ,,Malindubrava", "Jablanica" i "Besnik", JU OŠ "Balotiće" sa područnim odjeljenjima "Kujevići" i "Grahovo", JU OŠ "Milun Ivanović" sa područnim odjeljenjima "Radetina" "Sinanovića luke" i "Bijela crkva", JU OŠ "Bukovića" sa područnim odjeljenjem "Paučina", JU OŠ "Donja Lovnica" sa područnim odjeljenjem "Ćosovica", JU OŠ "Miroslav Đurović" sa područnim odjeljenjem "Lučice", JU OŠ "Bratstvo i jedinstvo" sa područnim odjeljenjima "Seošnica" i "Kalače", JU Gimnazija "30.Septembar" i JU "Srednja stručna škola Rožaje".

Za objekte i komplekse u kojima se održavaju vjerski obredi – groblja:
Sve postojeće džamije i crkve na teritoriji opštine Rožaje, kao i objekti namijenjeni za religijske potrebe.
Sva postojeća groblja na teritoriji opštine Rožaje.

4.Stambena zona
Granične vrijednosti

Granična vrijednost buke	Nivo buke u decibelima (dB)
Dnevna buka od 07-19 časova	55
Večernja buka od 19 – 23 časa	55
Noćna buka od 23 – 07 časova	45

Opis područja:
Stambena zona utvrđena ovom Odlukom obuhvata površine koje su namijenjene za stanovanje i objekte druge namjene koje ne predstavljaju značajnu smetnju stanovanju (trgovine, objekte za upravu, kulturu, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, sport i rekreaciju i ostale objekte društvenih djelatnosti koji služe potrebama stanovnika ove zone). Zonirano područje obuhvata sve površine definisane kao strukture naselja Prostorno urbanističkim planom Opštine Rožaje i koje su detaljno razrađene planskim dokumentima:
- Izmjene i dopune DUP-a "Centar",
- DUP "Centar II",
- DUP "Ibarac",
- DUP "Suho Polje",
- DUP "Bandžovo Brdo" faza I i faza II,
- Izmjene i dopune DUP-a "Industrijska zona Zeleni".

5.Zona mješovite namjene
Granične vrijednosti

Granična vrijednost buke	Nivo buke u decibelima (dB)
Dnevna buka od 07-19 časova	60
Večernja buka od 19 – 23 časa	60
Noćna buka od 23 – 07 časova	50

Opis područja:
Područje se odnosi na površine različitih namjena od kojih nijedna nije preovlađujuća, a koje su određene kao zone centralne djelatnosti, zone mješovite namjene, zone za turizam i zone za turizam manje izgrađenosti, kao i prostor u neposrednoj blizini tih zona i na kojima se pored objekata namijenjenih stanovanju i objekata koji ne predstavljaju značajnu smetnju stanovanju nalaze i ugostiteljski objekti i objekti za smještaj turista, privredni objekti, skladišta, stovarišta, objekti i mreže infrastrukture, centri za sport i rekreaciju, stadiona, sportski tereni za sportove na otvorenom, kao i drugi objekti koji zbog povišene buke mogu uticati na kvalitet stanovanja u naseljima.
Zonirano područje obuhvata površine koje su detaljno razrađene planskim dokumentima:
- Izmjene i dopune DUP-a "Centar",
- DUP "Centar II",
- DUP "Suho Polje".

6.Zone pod jakim uticajem buke koja potiče od saobraćaja

Granične vrijednosti

Granična vrijednost buke	Nivo buke u decibelima (dB)
Dnevna buka od 07-19 časova	60
Večernja buka od 19 – 23 časa	60
Noćna buka od 23 – 07 časova	55

Opis područja:
- Jadranska magistrala,
- Zaobilaznica,
- Lokalni putevi na teritoriji opštine,
- Regionalni put Rožaje- Biševo- Vuča,
- Regionalni put Rožaje- Kalače- Turjak,

- Svi nekategorisani putevi na teritoriji opštine na kojima je gustina saobraćaja veća od 200 motornih vozila na dan.

7.Industrijska zona

Granične vrijednosti
Na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči.

Opis područja:
Zonirano područje obuhvata površine koje su detaljno razrađene planskim dokumentom:
- Izmjene i dopune DUP-a "Industriska zona Zeleni".

8.Zona eksploatacije mineralnih sirovina

Granične vrijednosti
Na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči.

Opis područja:
Kamenolom u Kaluđerskom lazu i kamenolom u Balotićima.

25.2. Mjere zaštite

25.2.1.Mjere zaštite životne sredine

Koncepcija zaštite životne sredine u obuhvatu predmetnih ID PUP-a Rožaje zasniva se na usklađivanju potreba razvoja i očuvanja, odnosno zaštite resursa i prirodnih vrijednosti na održiv način, tako da se sadašnjim i narednim generacijama omogući zadovoljenje njihovih potreba i poboljšanje kvaliteta života. Korišćen je integralni pristup u planiranju i zaštiti koji podrazumijeva integrisanje planskih mjera zaštite u sektorska planska rješenja, a doprinos predstavlja i posebno definisanje smjernica za zaštitu u okviru sektora - zaštita životne sredine.

Prilikom dalje razrade Plana kroz prostorno-plansku dokumentaciju koja se donosi u skadu sa njim, potrebno je sprovoditi sledeće smjernice i planske mjere zaštite:

Mjere zaštite voda

- Potrebno je uraditi analizu stanja površinskih i podzemnih voda za područje Opštine Rožaje.
- Potrebno je uspostaviti katastar zagađivača površinskih i podzemnih voda na području Opštine Rožaje.
- Potrebno je na osnovu analize stanja površinskih i podzemnih voda na području Opštine Rožaje definisati zone sanitarne zaštite.
- Realizovati plan priključenja na kanalizacionu mrežu.
- Izgraditi postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda.
- Sprovoditi potpune kontrole ispuštanja, prečišćavanja i upuštanja otpadnih voda u kanalizacioni sistem i vodotok, tj. pratiti nivo njihovog zagađenja, odnosno prečišćenosti. Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda („Sl. list CG“, br. 56/19) utvrđen je kvalitet otpadnih voda koji se može nakon određenog tretmana ispuštati u recipijent.
- Spriječiti svaranje nelegalnih odlagališta otpada
- Sanirati postojeća nelegalna odlagališta otpada
- Uspostaviti dezinfekciju na svim izvorištima u sistemu vodosnabdijevanja, a učinak dezinfekcije strogo nadzirati.
- Uspostaviti redovnu bakteriološku kontrolu najznačajnijih lokalnih izvorišta.
- Na osnovu rezultata bakteriološke kontrole, evidentiranih lokalnih izvorišta van eksploatacije, jasno istaći upozorenja i sprovoditi kontinuirano informisanje i edukaciju gradjana o negativnim posledicama njihovog korištenja kada oni nijesu za upotrebu.
- Uraditi analizu dugovanja kako bi se napravio realan i dostižan plan realizacije naplate, čime će se izbjeći nepotrebni sudski troškovi.
- Uraditi bazu podataka svih korisnika sa evidencijom plaćanja vodosnabdijevanja koja će biti dostupna na web sajtu preduzeća.
- Uspostaviti redovan system kontorle naplate priključaka i gubitaka na vodovodnom sistemu.
- Pojačati inspekcijski nadzor.
- Sprovoditi kontinuiranu edukaciju građana o racionalnom odnosu prema korišćenju vodnih resursa.

Mjere zaštite zemljišta

Radi zaštite i sprječavanja nepovoljnog uticaja na raspoloživost i kvalitet poljoprivrednog zemljišta kroz prostorno-plansku dokumentaciju koja će se donijeti na osnovu, i u skladu sa predmetnim Planom treba preduzeti sledeće mjere:

- Smanjiti korištenje kvalitetnog zemljišta za nepoljoprivredne svrhe.
- Podsticati organsko-biološku poljoprivredu.
- Prednost dati tradicionalnim poljoprivrednim granama koje imaju povoljne uslove za proizvodnju.
- Stručnom primjenom pesticida i mineralnih đubriva i strogom kontrolom njihove upotrebe umanjiće se njihova štetna dejstva na izmene hemijskog sastava tla;
- Kod određivanja lokacija za građevinska područja/građevinsko zemljište i trase saobraćajnih i drugih infrastrukturnih sistema na prostoru Plana, mora se zaštiti poljoprivredno zemljište od promjene namjene, naročito izbegavajući njegovu fragmentaciju.
- Obzirom na razvojnu ulogu poljoprivredne djelatnosti i značaj proizvodnje zdrave hrane, revitalizacija degradiranih i dalja zaštita i unapređenje korisnih poljoprivrednih površina treba da budu jedan od prioritetnih zadataka, pa samim tim treba planskim dokumentom predvideti smjernice koje su u skladu sa zaštitom poljoprivrednog zemljišta, kao i zemljišta koje je prekriveno zaštitnim šumama.
- Sprovođenjem zakonskih propisa u vezi odlaganja otpada i sekundarnih sirovina i uvođenjem procesa rekultivacije zemljišta.

Mjere zaštite vazduha

- Uspostavljanje monitoringa kvaliteta vazduha u Opštini Rožaje.
- U skladu s zakonskim obavezama, prikupiti rezultate svih recentnih praćenja kvaliteta vazduha, i osigurati buduću protočnost informacija / podataka. Na osnovu postojećih praćenja kvaliteta vazduha, emisijskih mjerenja, modeliranja i ekspertne procjene, pripremiti najcjelovitiju moguću informaciju o kvalitetu vazduha i dati ocjenu kvaliteta vazduha na cjelom području.
- Formiranje i stalno ažuriranje registra zagađivača i katastra emisija u vazduh na način koji dopušta pretraživanje, sortiranje i druge uobičajene funkcije obrade i korišćenja unesenih podataka.
- Uspostavljanje informacionog sistema stanja vazduha, kao dijela informacionog sistema životne sredine. Informacioni sistem treba na odgovarajući način objediniti i prezentovati informacije dobijene iz svih postojeći mjerenja, uključujući: državnu i lokalnu mrežu, mjerenja pozadinske zagađenosti, daljinskog zagađenja, opažanje posrednih pokazatelja kvaliteta vazduha, mjerenja posebne namjene, i dr. Podaci o kvalitetu vazduha trebaju biti javno dostupni (minimalno) na web stranici opštine.
- Pojačanje tehničkih i kadrovskih kapaciteta i inspekcijskih službi.
- Sprovođenje kontinuiranih informativno edukativnih kampanja o mjerama prevencije alergijskih oboljenja koja su posledica povećane koncentracije polena suspendovanog u vazduhu.
- Sprovođenje konitinuiranih informativno edukativnih kampanja o održivim transportnim rješenjima sa mogućnostima smanjenja “karbonskog otiska” (mjera našeg uticaja na životnu sredinu i klimatske promjene).
- Podsticanje uvođenja čistih tehnologija.

- Podsticati korišćenje obnovljivih izvora energije.
- Uspostavljanje odgovarajuće sisteme upravljanja otpadom i otpadnim vodama.
- Mjere oko poboljšanja javnog saobraćaja; uspostavljanje biciklističkih staza, popularizacija bicikla i javnog prevoza.

25.2.2. Mjere zaštite od buke

- Sprovođenje adekvatanog inspekcijskog nadzora kao jednog od najvažnijih faktora koji utiče na poštovanje odredbi i propisa koji uređuju oblast emitovanja buke u životnoj sredini, kao i poštovanje određenih akustičkih zona u opštini, unaprijedjenje tehničke i kadrovske strukture u inspekcijskim službama. Sve mjere je potrebno sprovoditi u skladu sa Odlukom o utvrđivanju akustičnih zona na teritoriji Opštine Rožaje, br. 02-016/21-383 usvojena dana 24.12.2021. godine („Sl. list CG – opštinski propisi“ br. 01/22), koje su i pojašnjenje u predhodnom poglavlju.

Mjerama zaštite od buke sprječava se nastajanje buke, odnosno smanjuje postojeća buka na granične vrijednosti nivoa buke.

Mjere zaštite od buke mogu se podijeliti na:

- Normativne mjere;
- Plansko-urbanističke mjere;
- Tehničke mjere;
- Mjere zabrane i privremenog ograničavanja.

Mjere zaštite od buke vezane su za izbor i upotrebu niskobučnih mašina, uređaja, sredstava za rad i transport, a sprovode se primjenom najbolje dostupnih tehnika koje su tehnički i ekonomski isplative.

25.2.3. Mjere zaštite biološke i pejzažne raznolikosti

- Identifikacija posebnih pejzaža; za svaki identifikovani tip posebnih pejzaža ili posebnog pejzažnog područja treba izraditi akcione planove zaštite i unapređenja.
- Uspostaviti informacioni sistem biološke i pejzažne raznolikosti, kao okvir u kojem će se prikupljati, objedinjavati, analizirati rezultati svih pojedinačnih značajnih istraživanja. Sistem će služiti kao potpora upravljanju, i kao informacioni servis stručnoj i široj javnosti. Sistem će sadržavati kartu staništa, pejzažnu osnovu, inventar biološke raznolikosti, informacije o sistemu zaštite i upravljanja (projekti, ...), i sl.
- Neophodna je izrada Detaljne studije predjela obala Ibra i projekta pejzažnog uređenja obala Ibra. Imajući u vidu da su obale Ibra u samom gradskom jezgru uglavnom omeđene privatnim dvorištima neophodno je slobodne prostore pejzažno oblikovati i učiniti dostupnim građanima i posjetiocima uz formiranje privlačnih sadržaja. Uređenje korita Ibra omogućiće razvoj zone po dubini, sa razmještajem i razvojem drugih djelatnosti prema zonama šetališta obalom.
- Uspostavljanje sistema praćenja stanja bioraznolikosti na predmetnom području. Zavisno od raspoloživih sredstva, fokusirati se na praćenje vrsta koje su ili indikativne za sveukupno stanje nekog ekosistema i/ili su posebno vrijedni / zaštićeni / ugroženi, i/ili su lagani za praćenje i kao takvi pogodni za neku vrstu participativnog monitoringa (kojim se između ostaloga i razvija svijest o važnosti i fascinantnosti prirode).

- Planom definisati smjernice za očuvanje autentičnih pejzažnih struktura.
- Planom sprječiti uzurpaciju izgradnjom, i izgradnju na osjetljivim pejzažnim lokacijama.
- Pomoću Planom definisanu zaštitu vrijedne pejzažne i biološke raznolikosti promovisanjem i raznim vrstama potpore (finansijska, savjetodavna,…) djelatnostima koje pomažu njihovo očuvanje i održivo korišćenje (eko-, ekstenzivna - tradicionalna poljoprivreda, altrenativni oblici turizma - ruralni, ekoturizam, zdravstveni, sportski, avanturistički,... , čista ind., itd.) …).
- Koristiti posebno vrijedna i zaštićena područja u kontekstu razvoja različitih vrsta turističke ponude.
- Opremiti bogatstvo biološke i pejzažne raznolikosti na način da se može koristiti kao turistički resurs, bez negativnih posljedica.
- Unaprijediti razvoj sistema protivpožarne zaštite.
- Podizati nivo svijesti kod ciljanih grupa (amatera) i javnosti o bogatstvu biološke i pejzažne raznolikosti opštine i višestrukom značaju njihovog očuvanja (kroz raznovrsne akcije, osiguravanje lako dostupne, sadržajem i formom atraktivne aktivnosti).

Za potrebe zaštite i razvoja sela predvidjeti izradu Studije razvoja ruralnih predjela kojom će se izvršiti detaljno mapiranje predjela (matrica ruralnih naselja, tipične kuće, okućnica/bašte, kao dijela kulturnog identiteta područja, poljoprivrednih polja, i sl.) sa konzervatorsko-pejzažnim smjernicama. Posebnu pažnju posvetiti zoni tradicionalne seoske izgradnje kako bi se očuvao identitet lokacije.

25.2.4. Mjere zaštite životne sredine u sektoru industrije

- Uspostavljanje partnerskih odnosa s privrednim sektorom.
- Do kraja komunalno opremanje uspostavljene zone Zeleni, posebno sistem odvođenja i prečišćavanja (po mogućnosti i ponovne upotrebe) tehnoloških i komunalnih otpadnih voda.
- Uspostavljanje djelotvornijeg inspekcijskog nadzora koji na odgovarajući način obuhvata i "manje" zagađivače.
- Podsticanje uvođenja čiste tehnologije, korišćenje energije dobijene iz obnovljivih resursa.
- Implementacija i nadzor nad implementacijom regulative o dopuštenim emisijama, i sprovođenju drugih mjera smanjivanja uticaja na životnu sredinu propisanih zakonom.
- Rješavanje zatečene situacije: premještanje ili postupno gašenje neprihvatljive proizvodnje, sanacija degradiranog prostora, i sl.
- Obaveza izrade procjene uticaja na životnu sredinu za proizvodnju u poslovnim-proizvodnim zonama (uključuje javni uvid, i detaljnije razmatranje posebnosti svake pojedine situacije).

25.2.5. Mjere zaštite životne sredine u sektoru korišćenja mineralnih sirovina

Na prostoru opštine Rožaje se nalaze dva aktivna ležišta tehničko-građevinskog kamena i to:

- Ležište tehničko-građevinskog kamena “Krš-Kaluđerski laz” - Rožaje
- Ležište tehničko-građevinskog kamena „Pogled“, opština Rožaje.

Za novoplanirane, ali i postojeće lokalitete za korišćenje mineralnih sirovina, neophodno je:

- Dopuniti postojeću dokumentaciju dodatnom analizom, koja će uključivati i stratešku procjenu uticaja na životnu sredinu, i procjenu ekonomske opravdanosti / optimalnog stepena proizvodnje, s analizom raspodjele koristi i troškova.
- Kvalitetan (odobren u participativnom procesu izdavanja odobrenja za istražne i rudarske radove) plan sanacije i sprivođenja drugoj namjeni obavezno mora biti dio rudarskog projekta, odnosno mjera zaštite i upravljanja životnom sredinom. kvalitet ponuđenog rješenja jedan je od ključnih elemenata u procesu donošenja odluke o odobravanju istražnih/eksploatacijskih radova.
- Dosljedno uvažavanje konflikta sa šumarstvom, bioraznolikošću, pejzažnom vrijednošću, poljoprivredom, vodoprivredom, blizinom naselja, uklopljenošću u šire razvojne planove i sl. već u najranijoj fazi poduzetničkog ciklusa - u proceduri odobravanja istražnih radova.
- PUŽS-u propisati mjere zaštite životne sredine koje uticaj na životnu sredinu smanjuju na minimum (npr. pravila i putovi transporta sirovina, tehnološki proces na polju, transparentni i redovni monitoring, „vizuelno uredno“ eksploatacijsko polje, itd.).
- Sanirati postojeće nesanirane lokalitete.
- Uspostaviti redovno ažuriranje transparentnog informacionog sistema za upravljanje mineralnim sirovinama.
- Obavezno (sukcesivno/paralelno s eksploatacijom) sprovođenje odredbi sanacije i privođenja konačnoj namjeni.

25.2.6. Mjere zaštite životne sredine u sektoru upravljanja šumama

- Prostornim planom razgraničiti postojeće šumsko zemljište prema namjenama / načinima korišćenja / mjera podrazumijeva i prostorno plansko razgraničenje poljoprivrednog i šumskog zemljišta.
- Stalno praćenje i izvještavanje o kvalitetu šumarske prakse, odnosno njene uspješnosti u očuvanju i unapređenju ekološke, socijalne i upravljačke funkcije na lokalnom nivou.
- Marketinška djelatnost na podizanju svijesti o vrijednosti šuma.
- Nije dozvoljena prenamjena šumskih područja u građevinsko, posebno u prediono i prirodno vrjednim područjima prostora obuhvata plana.

25.2.7. Mjere zaštite životne sredine za sektor energetike

- Edukacija i motivacija stanovništva za energetski odgovorno ponašanje, uvođenje plina kao energenta.
- Aktivnosti promocije, informisanja, savjetovanja, prezentacija dobre prakse projekta podsticanja korišćenja solarne energije u sektoru turizma.
- Podsticanje modernizacije postojećih tehnologija.
- Mjere smanjivanja rizika od akcidenata.
- Uspostavljanje informacionog sistema koji će objedinjavati informacije potrebne za racionalno planiranje i upravljanje sektorom.

25.2.8. Mjere zaštite životne sredine od sektora saobraćaja

- Podizanje kvaliteta (urednije, vremenski čistije i tečnije, prostorno gušće, s uređenijim stajalištima, u blizini parkirališta, uvažavati potrebe osoba s posebnim potrebama, …), pristupačnosti (integrisani sistem karata s popularnim cijenama), a

time i atraktivnosti javnog prevoza. (promocija / marketing programa alternativnih načina prevoza (bicikl, pješačenje).
- Uvođenje upotrebe električnih vozila u javni gradski prevoz.
- Uspostavljanje kvalitetnog sistema pješačkih i biciklističkih staza i ostale prateće infrastrukture (mjesto za parkiranje, i sl.). (ovo je kvalitetna infrastruktura i za razvoj turizma i ruralnog područja.) višestruko korisna mjera: ekološki prihvatljiviji transport, zdravstveno povoljniji, dio turističke ponude, dio pozitivnog imidža „relaksirane destinacije“, ekološko osvješćivanje, štednja energije. podsticanje (promocija, marketing, jumbo plakati, i sl.) pješačenja i korišćenja bicikla za kretanje gradovima.
- Uvesti praćenje segmenata životne sredine uz saobraćajne pravce kao posebnu kategoriju u razradi sistema praćenja raznih segmenata životne sredine.
- Identifikovati zone konflikta saobraćaja i posebno vrijednih i osjetljivih područja. određivanje prioriteta, iznalaženje rješenja i sprovođenje mjera smanjivanja negativnih uticaja.

25.2.9. Mjere zaštite životne sredine od sektora poljoprivrede

- Podsticati i pomagati (informativno, edukativno, medijski, finansijski,…) razvoj ekološke poljoprivrede kao scenarija koji je ne samo ekološki, već u postojećim uslovima, i ekonomski i društveno najprihvatljiviji.
- Aktivnosti uključuju: 1) izradu studije iskustva, mogućnosti, prepreke i preporuke za razvoj ekološke poljoprivrede; 2) sufinansiranje pilot demonstrativnih projekata; 3) izrada baze postojećih primjera i identifikacija razvojnih modela – demo primjeri za potencijalne investitore; 4) praćenje rezultata programa.
- Osmišljavanje modela upravljanja i uređenje neobrađenih / zapuštenih poljoprivrednih površina.
- Marketinško osmišljavanje proizvodnj,. podsticanje programima standardizacije proizvoda. Programi „originalnog opštinskog proizvoda“ - posebno u kontekstu ekološke proizvodnje i tradicionalnih proizvoda. povezivanje sa sektorom turizma.
- Zaštita (najkvalitetnijih) poljoprivrednih zemljišta od prenamjene prilikom prostornog planiranja.
- Određivanje posebno osjetljivih područja (u prvom redu vodozaštita), i njihova zaštita donošenjem odluka o zoniranju i ograničenjima na djelatnosti u pojedinim zonama.
- Podsticanje očuvanja biološke i pejzažne raznolikosti agrarnog sistema: očuvanje postojeće „mozaičnosti“ na obradivim površinama, očuvanje tradicionalnih pejzaža (terase, živice, …) koji su atrakcijska osnova ruralnog turizma - pored poljoprivrede, najznačajnijeg elementa održivog ruralnog razvoja, i sl.
- Očuvanje autohtonih sorti i vrsta.

25.2.10. Mjere zaštite životne sredine vezani za sektor turizma

- Uspostaviti program sistemskog upravljanja postojećim prirodnim resursima: identifikacija prirodnih resursa i mogućih, planiranih i/ili već konkretizovanih aktivnosti kojima se one na održivi način koriste; razrada idejnih razvojnih planova, prezentacija potencijalnim investitorima, nadzor nad sprovođenjem, i sl.; intenziviranje razvoja „zelenih“ turističkih sadržaja koji gostu nude priliku za kontakt i upoznavanje s prirodom.
- Poštovati dobre prostorno planerske prakse prema kojoj se objekti turističke infrastrukture smještaju dovoljno blizu, ali i dovoljno daleko od glavnih resursa.

Poštovati ambijent, nastojati maksimalno smanjiti zauzimanje prostora i uticaja na životnu sredinu. Poštovati prioritetnost zaštite prirode unutar posebno zaštićenih područja.
- Edukovati i razvijati ekološku svijest i način razmišljanja i postupanja kod lokalnog stanovništva uključenog u turističke djelatnosti.
- Kvalitetno sprovoditi preporuke ID PUP-a o njihovoj razradi u planovima nižeg reda.
- Podsticati restauraciju i revitalizaciju trenutno degradiranih dijelova prirodne i kulturne baštine (npr. napuštena sela u zaleđu).

25.2.11. Mjere zaštite od prirodnih i tehničko tehnoloških nesreća

Zaštita od elementarnih nepogoda ragulisana je Zakonom o zaštiti od elementarnih nepogoda (Sl. List RCG br. 57/1992) i Pravilnikom o mjerama zaštite od elementarnih nepogoda (Sl.list RCG br. 8/1993).

- Zaštita od zemljotresa sprovodiće se kroz primjenu važećih aseizmičkih propisa prilikom sanacije postojećih i izgradnje novih građevinskih i infrastrukturnih objekata; zbog konstatovanih nepovoljnosti inženjersko geoloških i seizmičkih uslova tla, sva rješenja za buduću izgradnju i uređenje prostora moraju se zasnivati na nalazima i preporukama inženjersko-geoloških istraživanja sa mikroseizmičkom rejonizacijom terena;
- Zaštita od požara zasnivaće se na izradi planova zaštite od požaraza pojedine prostore u okviru zahvata Plana, odnosno formiranju adekvatnog broja vatrogasnih jedinica i njihovom efikasnom djelovanju u vanrednim situacijama.
- Zaštita od poplava i bujica zasnivaće se na integralnom rješavanju zaštite i biće definisana vodoprivrednim radovima, odnosno planovima upravljanja i zaštite od poplava.

25.2.12. Mjere zaštite od elementarnih i drugih nepogoda i mjere zaštite od značaja za odbranu zemlje

- Urbanistička rešenja sadrže urbanističke mjere ugrađene u koncepciju razvoja grada. Ove mjere doprinose opštem smanjenju povredljivosti urbane strukture i tako definisane predstavljaju osnov zaštite od elementarnih nepogoda i ostalih katastrofa.
- Mjere zaštite od voda sprovodiće se u skladu sa hidrotehničkim rješenjima. Mjere zaštite površinskih i podzemnih zona - izvorišta uklopljene su u mjere zaštite navedene u poglavlju o Zaštiti životne sredine. Sprovođenjem ovih mjera smanjiće se i opasnost od pojave zaraznih bolesti i epidemija.
- Mjere zaštite od seizmičkih razaranja odnose se na obavezu aseizmičke gradnje objekata i urbanistička rješenja predviđena ovim Izmjenama i dopunama kojima se postiže smanjenje povredljivosti prostora u slučaju seizmičkih razaranja za potrese veće od 8°MCS (u dolinskim) i 7°MCS (na padinskim dijelovima prostora GUR-a). Planiranje i projektovanje na području grada obavezno se mora izvoditi u skladu sa IID PUP-a, kao i sa kartama pogodnosti terena za urbanizaciju i kartom seizmičke mikrorejonizacije.
- Mjere zaštite od požara obezbjeđuju se kroz kriterijume dimenzionisanja vodovodne mreže, projektnim elementima građenja objekata (protivpožarnim zidovima i sl.) i ostalim elementima u skladu sa zakonskim propisima.
- Mjere zaštite od ratnih razaranja postižu se očuvanjem kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta, planiranjem gradskog i prigradskog zelenila, ažurnim katastrom izvorišta u

Opštini, sistemima zvučne najave opasnosti, ravnomjernim pokrivanjem teritorije skloništima i ostalim mjerama, kao i sprovođenjem svih urbanističkih mjera razvoja.

26. SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE PUP-a i GUR-a

Prilikom realizacije Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Rožaje, ukoliko u pojedinačnim slučajevima za pojedinačne namjene ili objekte, u značajnijnoj mjeri odstupaju urbanistički indeksi od plana višeg reda, odnosno Prostornog urbanističkog plana, koristiti indekse iz Prostornog plana.

GUR se sprovodi kroz realizaciju važećih urbanističkih planova, **reviziju postojeće i izradu nove planske dokumentacije** – detaljnih urbanističkih planova, urbanističkih projekata i lokalnih studija lokacija, kao i kroz direktne smjernice za sprovođenje GUR-a za djelove za koje se neće raditi planska dokumentacija nižeg reda.

26.1. Važeća lokalna planska dokumentacija

- Prostorno urbanistički plan (PUP) Opštine Rožaje, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2015. godine, ("Sl.list CG"-opštinski propisi, broj 031/12), Obrađivač Urban Design Institute, d.o.o. iz Rožaja.
- Izmjene i dopune Prostorno urbanističkog plana (ID PUP-a) Opštine Rožaje, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2017. godine, ("Sl.list CG"-opštinski propisi, broj 002/17), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- DUP "Industrijska zona Zeleni" Izmjene i dopune; datum upisa u Registar planske dokumentacije 2016. godina, ("Sl.list CG"-opštinski propisi, broj 039/08), Obrađivač Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- DUP "Industrijska zona Zeleni" Izmjene i dopune; datum upisa u Registar planske dokumentacije 2019. godina, ("Sl.list CG"-opštinski propisi, broj 039/18), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- DUP Zona "Centar" – Izmjene i dopune; datum upisa u Registar planske dokumentacije 2016. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 039/08), Obrađivač Urban Design Institute, d.o.o. iz Rožaja.
- DUP Zona "Centar" – Izmjene i dopune; datum upisa u Registar planske dokumentacije 2016. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 039/08), Obrađivač Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- DUP Zona "Centar" – Izmjene i dopune; datum upisa u Registar planske dokumentacije 2016. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 028/13), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- DUP "Centar II"; datum upisa u Registar planske dokumentacije 2017. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 019/17), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- DUP “Bandžovo brdo” – I faza, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2019. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 022/18), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- DUP “Bandžovo brdo” – faza II, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2019. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 022/18), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- DUP “Ibarac”, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2015. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 026/15), Obrađivač “Winsoft” i “Urbi Montenegro, d.o.o. iz Podgorice.
- DUP “Suho Polje”, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2015. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 026/15), Obrađivač “Winsoft” i “Urbi Montenegro, d.o.o. iz Podgorice.

- LSL “Rasadnik”, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2019. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 039/18), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- LSL “Benzinska pumpa Skarepača”, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2018. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 006/18), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- LSL “Pogled”, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2018. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 006/18), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- LSL “Jela”, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2019. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 022/18), Obrađivač “Urbanprojekt”, d.o.o. iz Čačka.
- LSL “Hajla i Štedim”, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2018. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 022/18), Obrađivač “Arhi Design”, d.o.o. iz Rožaja.
- LSL “Đuranovića Luke”, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2016. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 015/10), Obrađivač “Arhing”, d.o.o. iz Bijelog Polja.
- LSL “Poslovni centar Aldi”, datum upisa u Registar planske dokumentacije 2016. godina, ("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 015/10), Obrađivač “Arhing”, d.o.o. iz Bijelog Polja.

U grafičkom dijelu ovih Izmjena i dopuna PUP-a, priložen je grafički prilog namjene površina u kome su prikazane namjene iz važećih urbanističkih planova. Za primjenu i sprovođenje su mjerodavni samo konkretna namjena i drugi uslovi koji su određeni važećim urbanističkim planovima.

26.2. Sprovođenje GUR-a kroz reviziju postojeće i izradu nove planske dokumentacije

Na osnovu prostornog rješenja iz GUR-a, za one prostore za koje je predložena drugačija prostorna organizacija može se raditi urbanistička planska dokumentacija.

Planska dokumentacija za koju je GUR definisao drugačije plansko rješenje i koju je potrebno revidovati je:

DUP „Industrijska zona Zeleni”
DUP Zona „Centar”
DUP „Ibarac”
DUP „Suho Polje”
DUP „Bandžovo Brdo” I faza
DUP „Bandžovo Brdo” II faza

26.3. Direktne smjernice za sprovođenje GUR-a za površine gdje trenutno ne postoji detaljno razrađena planska dokumentacija nižeg reda

Smjernice za izgradnju individualnih stambenih objekata na građevinskom zemljištu (površina naselja)

Na područjima koja su u IID PUP-a definisana kao zone u kojma će se graditi bez prethodne izrade lokalnih planskih dokumenata važe opšte smjernice za izgradnju objekata:

- U definisanju uslova za formiranje granica građevinskih područja mora se primijeniti pravilo korišćenja već izgrađenih, postojećih struktura. Građevinske intervencije u tim prostorima mogu se odvijati u smislu obnove porušenih i devastiranih djelova u postojećem volumenu uz upotrebu autohtonih materijala;
- Širenje građevinskih područja, kada je to potrebno, valja usmjeravati u dubinu prostora vodeći računa o potrebi zaokruživanja urbane strukture u logičnu cjelinu;
- Važan element u formiranju građevinskih područja je uslov neophodne potrebne komunalne opremljenosti prostora;

- Katastarska parcela na kojoj se gradi mora imati veličinu i oblik koji omogućava gradnju, površina min. 200 m2, odnos strana od 1:1 do 1:2;
- Minimalna širina fronta nove urbanističke parcele je minimum 15 m, izuzev za postojeće formirane parcele stanovanja kada može biti 12 m;
- Urbanističke parcele koje su manje površine i manje širine fronta od planom propisane ne mogu se koristiti za izgradnju;
- Urbanistička parcela mora da izlazi na javni put. Ukoliko novoformirana parcela ne izlazi na javni put mora se formirati parcela prilaznog puta minimalne širine 3 m. Ukoliko je prilazni put duži od 25 m, minimalna širina iznosi 4,5 m;
- Namjena objekata može biti stanovanje i djelatnosti koje se u skladu sa svim važećim zakonima mogu obavljati u stambenim kućama;
- Indeksi izgrađenosti 1,3;
- Indeks zauzetosti je 0,4;
- Najveća visina etaže za garaže i tehničke prostorije je 3m, a za stambene prostore je 3,5 m, računajući između gornjih kota međuspratnih konstrukcija;
- Minimalna udaljenost svakog dijela objekta od granice parcele je 3 m;
- Minimalna udaljenost objekta od regulacione linije je 5 m;
- Ukoliko na susjednoj parceli već postoji izgrađen objekat, novi objekat mora biti tako lociran da ne umanjuje kvalitet življenja u postojećem, ne smije mu zakloniti vidik, smanjiti osunčanje, zakloniti svjetlost;
- Postojeći objekti kod kojih je spratnost manja od maksimalne planirane mogu se nadgraditi do ove spratnosti, ako se pri tom ispoštuju zadati urbanistički parametri, građevinske linije, odnosi prema susjednim parcelama, kao i svi propisi iz građevinske regulative;
- Svi urbanističko-tehnički uslovi koji se odnose na materijale, arhitektonske karakteristike, uslove za konstrukciju i sl., isti su kao u najbližoj planskoj cjelini za koju se izrađuje detaljni urbanistički plan ili lokalna studija lokacije;
- Svaki objekat mora imati sopstvenu priključak na vodovodnu i kanalizacionu mrežu;
- Ako se gradi podzemna etaža u vidu podruma ili suterena, njen vertikalni gabarit ne smije nadvisiti kotu konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta više od 100 cm. Ukoliko se radi o denivelisanom terenu relevantnom kotom terena, smatra se najniža kota konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Kota poda prizemlja novoplaniranih objekata je maksimalno na 100 cm od kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Najniža svijetla visina potkrovlja ne smije biti veća od 1,20 m, računajući na mjestu gdje se građevinska linija potkrovlja i sprata poklapaju, tj. računajući od poda potkrovne etaže do preloma krovne kosine;
- Dogradnja i nadgradnja moguća je uz prethodnu statičku analizu konstruktivnog sistema koja će usloviti primjenu konstruktivnog sistema i materijala koji treba da budu kvalitetni i u skladu sa ambijentom. Svi ovi elementi biće provjereni kroz izradu odgovarajuće tehničke dokumentacije;
- Mjesto i položaj dogradnje odrediće nadležni organ u postupku izdavanja urbanističko-tehničkih uslova, a na osnovu uslova lokacije i gabarita objekta, kao i uslova priključenja izdatih od JP “Vodovod i kanalizacija” i „CEDIS“ d.o.o.;
- Zbog specifičnosti prostora i pejzaža, a u cilju osiguranja poljoprivrednih i zelenih površina u dominantnom dijelu prostora planom je ustanovljen kriterijum

ograničenja oblika građenja na površinama sa pretežnom namjenom korišćenja kao poljoprivrednog zemljišta;
- Kotu prizemlja dogradnje vezati za kotu prizemlja postojećeg objekta;
- U slučaju kada je postojeći objekat dotrajao, ili kada se investitor odluči, objekat se može srušiti po prethodno pribavljenom odobrenju od nadležnog organa i na parceli sagraditi novi prema zadatim smjernicama;
- U izboru najpogodnijeg tipa individualne stambene zgrade potrebno je koristiti sve do sada dokazane korisne elemente tradicionalne arhitekture, bitne za racionalno korišćenje zemljišta i stvaranje novih pejzaža i očuvanje starih;
- Potkrovlje predviđati kao stambeno sa tradicionalnim krovnim prozorima i odgovarajućom konstrukcijom zidova i krovića;
- Prozore i vrata dimenzionisati prema klimatskim zahtjevima i predvidjeti tradicionalnu stolariju;
- Rekonstrukcija postojećih objekata podrazumijeva korišćenje osnovnih elemenata urbanističke matrice tradicionalnog naselja (parcelacija, regulacija, namjena) uz maksimalno vraćanje tradicionalne arhitekturne tipologije (horizontalni i vertikalni gabarit, arhitektonska podjela fasade, upotreba prirodnih materijala); predmetna rekonstrukcija treba da obezbijedi i osavremenjavanje objekata u smislu infrastrukturnog opremanja (naročito izgradnja sanitarnih čvorova priključenih na vodovodnu i kanalizacionu mrežu);
- Adaptacija i vizuelna sanacija za većinu objekata kod kojih je naknadnim intervencijama došlo do narušavanja sklada sa ambijentom, osim rekonstrukcije po utvrđenim principima, podrazumijeva vraćanje tradicionalnog identiteta čitavom prostoru.
- Horizontalni i vertikalni gabarit objekta mora obezbijediti nesmetane vizure i uklapanje u opštu sliku naselja;
- Oblikovanje krovova mora uvažavati karakteristike tradicionalne arhitekture predjela u kojima se gradi objekat. Preporučuju se krovovi nagiba 25-35°. Krovni pokrivač je ćeramida ili sličan crijep crvenkaste boje. Krovove raditi kose, dvovodne ili viševodne. Tavanski prostor projektovati bez nadzitka;
- U sklopu izgrađenog i neizgrađenog dijela građevinskog područja naselja mogu se pored stambenih objekata izgrađivati i trgovački, zanatski, proizvodni, uslužni i turističko-ugostiteljski sadržaji u sklopu stambenih građevina. Dozvoljavaju se i samostalne građevine trgovačke, uslužne i turističko-ugostiteljske djelatnosti i građevine društvenog standarda;
- U cilju proširenja privrednih aktivnosti preporučuju se sljedeće namjene: trgovine autohtonih proizvoda, suvenirnice, trgovine zanatskih proizvoda, proizvodnja hrane u domaćoj radinosti i sl.;
- Prilikom projektovanja obavezno predvidjeti sve prateće prostorije neophodne za obavljanje navedenih djelatnosti kao što su ostave, magacini, sušare, radionice, kuhinje i sl. Djelatnosti koje mogu biti potencijalni zagađivači nijesu dozvoljene;
- Pomoćne prostorije (skladišta, garaže i sl.) treba graditi prvenstveno u prizemljima objekata, a moguće je i kao zasebne objekte. Ako se pomoćne prostorije grade izvan objekta, mogu se graditi i na ivici građevinske parcele. Ukoliko se objekat gradi na ivici, ne dozvoljava se otvaranje otvora prema susjednoj parceli. Visina pomoćnih objekata može iznositi najviše 3 m (visina vijenca), dubina 6, a krovište iskošeno ili ravan krov sa odvodom vode na vlastitu parcelu;

- Pri izgradnji objekata pridržavati se propisa o minimalnom rastojanju od vodova pod naponom prema važećim prorisima koji tretiraju ovu oblast. Za dobijanje odobrenja za izradnju objekata u blizini vodova navedenog naponskog nivoa potrebno je pribaviti saglasnost od nadležnog preduzeća za prenos ili distribuciju električne energije, koje će kao subjekat koji koristi elektroenergetske objekte utvrditi uslove za izgradnju. Ukoliko se ukaže potreba za izmiještanjem elektroenegetskih objekata, investitor je dužan da podnese zahtjev vlasniku elektroenergetskih objekata za izdavanje tehničkih uslova za izmiještanje elektroenergetskog objekta (ukoliko postoji mogićnosti),kao i da zaključi ugovor o finansiranju i drugim međusobnim pravima i obavezama u vezi eventualnog izmiještanja energetskog objekta.

Smjernice za izgradnju za objekte porodičnog stanovanja u poljoprivredi

- Na područjima za koja se ne predviđa donošenje detaljnog urbanističkog plana, urbanističkog projekata ili lokalne studije lokacije, a za koja je GUR-om definisana namjena poljoprivredne površine, mogu se graditi objekti porodičnog stanovanja u poljoprivredi, u skladu sa sljedećim uslovima:
- Minimalna parcela u okviru ove namjene je 400 m2. U okviru parcele moguća je organizacija stambenog i ekonomskog dvorišta, pri čemu stambeno i ekonomsko dvorište podrazumijeva površinu maksimalno 250 m2, a ostatak parcele se tretira kao obrađena poljoprivredna površina;
- Minimalna širina fronta parcele je 20 m, a parcele koje su manje površine i manje širine fronta od planom propisane ne mogu se koristiti za izgradnju;
- Parcela mora da izlazi na javni put. Ukoliko novoformirana parcela ne izlazi na javni put, mora se formirati parcela prilaznog puta minimalne širine 3 m. Ukoliko je prilazni put duži od 25 m, minimalna širina iznosi 4,5 m;
- Maksimalni indeks zauzetosti parcela je 0,4, a indeks izgrađenosti 1.2;
- Ukoliko se podzemna etaža koristi za garažiranje i za tehničke prostorije, onda njena površina ne ulazi u obračun BGP;
- U cilju što manjeg usitnjavanja poljoprivrednog zemljišta preporučuje se lociranje objekata uz postojeće puteve. Građevinska linija se postavlja minimalno na 5 m od regulacione linije puta;
- Minimalna udaljenost novoplaniranog objekta od susjedne parcele je 5 m;
- Postojeći objekti kod kojih je spratnost manja od maksimalne planirane mogu se nadgraditi do ove spratnosti, pri tom da se ispoštuju zadati urbanistički parametri, građevinske linije, odnosi prema susjednim parcelama, kao i svi propisi iz građevinske regulative;
- Postojeći objekti se mogu zamijeniti novim objektima i tada važe uslovi plana dati za novoplanirane objekte;
- Kota poda novoplaniranih objekata je maksimalno na 100 cm od kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Ako se gradi podzemna etaža u vidu podruma ili suterena, njen vertikalni gabarit ne smije nadvisiti kotu konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta više od 100 cm. Ukoliko se radi o denivelisanom terenu, relevantnom kotom terena smatra se najniža kota konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- U okviru ovog tipa stanovanja mogu se organizovati i djelatnosti koje ne ugrožavaju funkciju stanovanja i životnu sredinu (komunalno-servisni objekti, skladišta, proizvodno-

servisno zanatstvo, privredni objekti, rasadnici, staklene bašte, površine i objekti za stočarstvo, površine za ribnjake...);
- Parkiranje i garažiranje je planirano u okviru parcele. Garaže i drugi pomoćni objekti mogu se graditi kao drugi isključivo prizemni objekat na parceli, ali da se pri tome ne prekorače maksimalni zadati urbanistički pokazatelji. Ove objekte postavljati tako da minimalna udaljenost objekta od susjedne parcele bude 2,5 m, a od stambenog objekta 2,5 m, ili ga postaviti kao aneks objekta. Svi postojeći pomoćni objekti koji se uklapaju u zadate uslove kao takvi se mogu zadržati. Ovi pomoćni objekti vezani su za dio stambenog dvorišta;
- U dijelu ekonomskog dvorišta mogu se naći i objekti u funkciji poljoprivredne proizvodnje (ostave, štale, mini farme, nadstrešnice za mehanizaciju, plastenici i sl.). Maksimalna površina pod ovim objektima može biti 50% od površine ekonomskog dvorišta. Ove objekte postavljati na minimalnom udaljenju od 5 m od susjedne parcele;
- U izgradnji objekata treba koristiti elemente u skladu sa ambijentom i namjenom objekta, prirodne materijale, kose krovne ravni i dr.

Uslovi za izgradnju servisno-skladišnih i privrednih objekata na građevinskom zemljištu (površina naselja)
- Katastarska parcela na kojoj se gradi mora imati veličinu i oblik koji omogućava gradnju. Površina parcele je minimalno 600 m2, a odnos strana je od 1:1 do 1:2;
- Minimalna širina fronta nove urbanističke parcele je 20 m;
- Urbanističke parcele koje su manje površine i manje širine fronta od planom propisane ne mogu se koristiti za izgradnju;
- Urbanistička parcela mora da izlazi na javni put. Ukoliko novoformirana parcela ne izlazi na javni put, mora se formirati parcela prilaznog puta minimalne širine 4,5 m;
- Maksimalni indeks zauzetosti iznosi 0,60;
- Maksimalni indeks izgrađenosti iznosi 1,50;
- Objekte graditi kao slobodnostojeće objekte na parceli;
- Maksimalna planirana spratnost je S+Vp+1 u dijelu objekta koji je namijenjen za skladišta, servisne centre, industrijsku proizvodnju ili neku drugu sličnu namjenu;
- Prostor u kojem se predviđa izgradnja uprave ili administracije objekta može biti do P+3, ali tako da ne prelazi ukupni vanjski gabarit skladišno-industrijskog dijela objekta. Administrativni dio objekta može zauzeti maksimalno 30% od ukupne površine objekta;
- Ukoliko se podzemna etaža koristi za garažiranje i za tehničke prostorije, onda njena površina ne ulazi u obračun BGP;
- Maksimalni BGP ne smije biti veći od 2500m2;
- Najveća visina etaže za garaže i tehničke prostorije je 3 m, za poslovne etaže je 4,5 m, računajući između gornjih kota međuspratnih konstrukcija. Za visoko prizemlje namijenjeno skladištima i servisimam ako je to uslovljeno tehnološkim procesimam svijetla visnina može biti do 12 m;
- Postojeći objekti kod kojih je spratnost manja od maksimalne planirane mogu se nadgraditi do ove spratnosti, ako se pri tom ispoštuju zadati urbanistički parametri, građeviske linije, odnosi prema susjednim parcelama, kao i svi propisi iz građevinske regulative;
- Postojeće objekte kod kojih su parametri (horizontalni i vertikalni gabarit i BGP) veći od zadatih planom, zadržati sa zatečenim stanjem ukoliko svojim položajem ne ugrožavaju realizaciju saobraćajne i ostale infrastrukture;

- Regulaciona linija je linija koja dijeli površinu određene javne namjene od površina predviđenih za druge namjene. Regulaciona linija saobraćajnice određuje se prema rangu saobraćajnice, položaju u prostoru i uslovima odvijanja saobraćaja. Širina pojasa regulacije javnih puteva obuhvata širinu putnog pojasa (poprečni profil saobraćajnice sa obostranim zaštitnim pojasom);
- Građevinska linija se postavlja minimalno na udaljenosti od 5 m od regulacione linije;
- Minimalna udaljenost svakog dijela objekta od granica parcele je 5 m;
- Ukoliko na susjednoj parceli već postoji izgrađen objekat, novi objekat mora biti tako lociran da ne umanjuje kvalitet življenja u postojećem, ne smije mu zakloniti vidik, smanjiti osunčanje, zakloniti svjetlost;
- Ako se gradi podzemna etaža u vidu podruma ili suterena, njen vertikalni gabarit ne smije nadvisiti kotu konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta više od 100 cm. Ukoliko se radi o denivelisanom terenu, relevantnom kotom terena smatra se najniža kota konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Horizontalni gabariti podzemne etaže definisani su građevinskom linijom ispod zemlje koja se poklapa sa nadzemnom građevinskom linijom. Ukoliko je podzemna etaža namijenjena za garažiranje i tehničke prostorije, istu je dozvoljeno graditi i izvan nadzemnog objekta osim u prostoru prema saobraćajnici i uz sljedeće uslove:
- -da u visinskoj regulaciji ne izlazi iz ravni terena;
- -da se ispoštuju uslovi zaštite susjednih parcela;
- -da površina podruma ne bude veća od 80% urbanističke parcele.
- Kota poda prizemlja novoplaniranih objekata je maksimalno na 20 cm od kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Dogradnja i nadgradnja moguća je uz prethodnu statičku analizu konstruktivnog sistema koja će usloviti primjenu konstruktivnog sistema i materijala koji treba da budu kvalitetni i u skladu sa ambijentom. Svi ovi elementi biće provjereni kroz izradu odgovarajuće tehničke dokumentacije;
- Mjesto i položaj dogradnje odrediće nadležni organ u postupku izdavanja urbanističko-tehničkih uslova, a na osnovu uslova lokacije i gabarita objekta, kao i uslova priključenja izdatih od JP „Vodovod i kanalizacija“ i „CEDIS“ d.o.o.;
- Kotu prizemlja dogradnje vezati za kotu prizemlja postojećeg objekta;
- U slučaju kada je postojeći objekat dotrajao, ili kada se investitor odluči, objekat se može srušiti po prethodno pribavljenom odobrenju od nadležnog organa i na parceli sagraditi novi prema zadatim uslovima;
- Ukoliko se u okviru urbanističke parcele ove namjene planira izgradnja više objekata, moguća je fazna izgradnja objekata na osnovu usvojenog idejnog rješenja za cijelu lokaciju;
- Potreban broj parking mjesta treba obezbijediti u okviru parcele na kojoj se gradi objekat;
- Broj mjesta za parkiranje vozila se određuje po principu:
- Poslovanje 30PM (10-40PM) na 1000 m2 BGP
- Proizvodnja 20PM (6-25PM) na 1000 m2 BGP
- Najmanje 5% parking mjesta mora biti obezbijeđeno licima smanjene pokretljivosti;
- Potrebno je u projektovanju i izvođenju obezbijediti pristup svakom objektu na način da ga mogu koristiti lica sa ograničenim mogućnostima kretanja.

Napomena: U daljoj razradi Plana, nakon prikupljanja mišljenja od strane nadležnih institucija, Opštine Rožaje, kao i inicijativa zainteresovanih građana, ostavlja se mogućnost dopune i korekcije direktnih smjernica za sprovođenje GUR-a, za površine za koje se neće raditi planska dokumentacija nižeg reda, a za koje su GUR-om definisane namjene površina naselja – stanovanje i poljoprivreda.

Pravila gradnje koristiće se i za izdavanje urbanističko-tehničkih uslova za objekte unutar granice GUR-a i zona za koje nijesu dati urbanistički parametri u okviru postojećih DUP-ova, pod uslovom da se može definirati regulaciona linija u odnosu na izgrađenu infrastrukturu i da namjena objekta nije u suprotnosti sa pretežnom namjenom GUR-a.

Uslovi pod kojima se djelatnosti, radnje i aktivnosti mogu realizovati u zaštićenim područjima na teritoriji zahvata ID PUP-a Opštine Rožaje

U zahvatu ID PUP-a Opštine Rožaje, mogu se planirati radnje, aktivnosti i djelatnosti, poštujući:

- Opšte uslove, zabrane i ograničenja koji su utvrđeni odgovarajućim propisima i to Zakona o zaštiti prirode, Zakona o zaštiti životne sredine, Zakona o nacionalnim parkovima, Zakona o vodama, Zakona o zaštiti vazduha, Zakona o upravljanju otpadom, Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu, kao i prostorno-planskim dokumentima višeg reda – Prostornim planom Crne Gore do 2040 godine (u fazi Predloga plana), sektorskim politikama, strategijama, programima i planovima u kojima su utvrđeni uslovi, zabrane i ograničenja vezani za zonu zahvata plana, Nacionalnom strategijom održivog razvoja, Nacionalnom strategijom biodiverziteta sa akcionim planom, kao i lokalnim, opštinskim strateškim i planskim dokumentima;
- Opšte uslove, zabrane i ograničenja koji su utvrđeni Zakonom o zaštiti prirode u pogledu:
    - Za Park prirode, član 24, ispoštovati zabranjene i dozvoljene aktivnosti definisane za park prirode.
    - Za zone i režeimi zaštite u zaštićenim područjima, član 31, ispoštovati zabranjene i dozvoljene aktivnosti po zonama zaštite i u zaštitnom pojasu;
    - Zaštite divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, član 73, ispostovati zabranjene i dozvoljene aktivnosti u odnosu na zaštitu divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
    - Planiranje održivog korišćenja prostora i prirodnih resursa, član 15. stav 3, zabranjeno je korišćenje prostora, prirodnih resura i dobara na način kojim se prouzrokuje trajno narušavanje biološke raznolikosti;
    - Zaštita biološke, geološke i predione raznovrsnosti, član 3, stav 1, alineja 4-7, usklađivanje ljudskih aktivnosti, ekonomskih i društvenih razvojnih planova, programa i projekata sa održivim korišćenjem obnovljivih i racionalnim korišćenjem neobnovljivih prirodnih vrijednosti i resursa radi njihovog trajnog očuvanja, sprečavanje aktivnosti sa štetnim uticajem na prirodu koje su posljedica linearne zavisnosti ekonomskog rasta i upotrebe prirodnih resursa;
    - Mjere zaštite i očuvanja prirode, član 14, zaštita prirodnih dobara, održivo korišćenje prirodnih resursa, prirodnih dobara i kontorla njihovog korišćenja, očuvanje ekološke mreže, sprovođenje dokumenata zaštite prirode u skladu sa članom 10 Zakona o zaštiti prirode, ublažavanje štetnih posljedica prirodnih katastrofa, štetnih posljedica izazvanih aktivnostima u prirodi i korišćenjem prirodnih dobara, sprovođenje podsticajnih mjera za zaštitu i očuvanje prirodnih dobara, izbjegavanje oštećenja prirode....

Mjere zaštite prirode koje treba primijeniti

- **Izbor lokacija za nove objekte.** Planska rješenja u zahvatu ovog plana treba ograničiti na odrežene zone zaštite. Prilikom odabira lokacija za izgradnju, voditi računa o kapacitetu životne sredine i mikrolokacijskim karakteristikama odabrane lokacije, obezbijediti posebno izbalansiran raspored objekata i aktivnosti u okviru planiranih objekata.
- **Zaokruženo infrastrukturno opremanje prostora.** Pri planiranju objekata potrebno je predvidjeti da se predmetni prostor opremi svom potrebnom infrastrukturom kako bi se izbjegla naknadna oštećenja i pri tome zagađenje osnovnih komponenti životne sredine.
- **Tretman otpadnih voda.** Podzemne i površinske vode u zahvatu plana i njihovoj neposrednoj okolini, štite se od zagađenja predtretmanom komunalnih otpadnih voda iz postojećih i planiranih objekata na način da se predvidi proširenje kanalizacione mreže i tretman ovih voda u postrojenju za prečišćavanje voda. Otpadne vode, bez obzira na stepen pričišćavanja, ne mogu se ispuštati direktno u rijeke i druge vode, a septičke jame mogu biti samo kratkoročno, vremenski ograničeno rješenje, do potpune izgrađenosti kanalizacionog sistema zahvata plana.
- **Tehničke i tehnološke mjere zaštite.** Predvidjeti mjere koje imaju za cilj otklanjanje ili ublažavanje negativnih uticaja na zemljište, vodu, vazduh, pojavu buke i vibracija u dozvoljenim granicama.
- **Mjere biološke zaštite.** Predvidjeti mjere zaštite i sprečavanje, smanjenje ili otklanjanje štetnih uticaja na staništa i vrste biljaka, životinja i gljiva.
- **Mjere u slučaju akcidentnih situacija.** Predvidjeti mjere zaštite u slučaju akcidentnih situacija koje su date u predhodnim poglavljima.

26.4. Smjernice i mjere za tretman neformalnih objekata i naselja

Objekti izgrađeni bez građevinske dozvole koji se mogu smatrati uklopljenim u plansko rješenje ovog plana su oni objekti koji su izgrađeni izvan zona sa režimima na kojima je zabranjena izgradnja objekata, koji nijesu izgrađeni na postojećim i planiranim javnim površinama ili infrastrukturnim koridorima, kao i oni koji ispunjavaju parametre i pravila za izgradnju objekata u pretežnoj ili kompatibilnoj namjeni određenoj ovim planom za površinu u kojoj se predmetni objekti nalaze.

Objekti koji se nalaze u obuhvatu GUR-a, a za zone za koje nisu donijeti planski dokumenti detaljne razrade, mogu se legalizovati ukoliko ispunjavaju parametre propisane za namjenu u kojoj se nalaze, s tim što se PUP-om propisuje da je potrebno da ispune sljedeće uslove:
*minimalna udaljenost od susjedne parcele je 2 m, izuzetno i manje uz saglasnost susjeda,
*svojom površinom ili dijelom površine ne prelazi regulacionu liniju ili liniju vlasničke parcele ako je objekat izgrađen na prostoru za koji ne postoji važeći planski dokument.

Za objekte koji imaju veću površinu parcele od PUP-om propisane maksimalne za tu namjenu može se vršiti legalizacija ukoliko ispunjavaju ostale uslove propisane ovim planom, s tim što se propisane indeksi primjenjuju na maksimalnu površinu parcele.

U procesu legalizacije treba težiti da se što većem broju neformalnih objekata omogući legitimitet. U skladu sa smjernicama Predloga Zakona o legalizaciji, bespravni objekti koji su izgrađeni u zaštićenim zonama i koji ispunjavaju uslovie, mogu biti legalizovani ako su izgrađeni u skladu sa osnovnim urbanističkim parametrima i/ili smjernicama vađećeg planskog dokumenta i u skaldu sa aktom o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra.

Zaštićene zone u skladu sa navedenim Zakonom su:

- zona morskog dobra, zona zaštićenog područja i zona područja ekološke mreže;
- zonama park šuma, zaštitnih šuma, i zona zelenih površina u zahvatu planskog dokumenta;
- zona aerodroma;
- zona vodoizvorišta;
- zaštitne zone i radio koridori za elektronske komunikacione mreže i elektronsku komunikacionu infrastrukturu i povezanu opremu;
- zaštitni putevni pojas;
- zaštitni pružni pojas;
- zahvat granica nepokretnog kulturnog dobra i njegova zaštićena okolina;
- područja upisana u listu svjetske kulturne baštine UNESCO-a;
- vodno zemljište;
- zaštitni pojas elektroenergetskog objekta;
- klizište i plavno područje;
- eksploataciono područje;
- pojas odnosno zona od najmanje 400 m udaljenosti od vojnih objekata koji služe za smještaj eksploziva i municije;

Za navedene zaštitne zone, u skladu sa Zakonom, jedinica lokalne samouprave je dužna da uradi kartu zaštićenih zona na svojoj teritoriji u formi koja omogućava preklapanja i identifikacija objekata u pojedinim zonama.

27. KULTURNA DOBRA

Razne civilizacije ostavile su svoje brojne tragova na prostoru opštine Rožaje. Na to ukazuju brojni arheološki lokaliteti iz latinskog, ilirskog, rimskog, osmanlijskog i srednjovekovnog vremena. Nažalost arheološka znamenja su malo istražena i nimalo zaštićena.

Za potrebe izrade Prostornog plana Crne Gore, od strane Uprave za zaštitu kulturnih dobara, urađena je Studija zaštite kulturne baštine, u januaru 2025. godine.

- **Izvod iz Studije zaštite kulturne baštine za potrebe izrade Prostornog plana Crne Gore**

Prostor, kao jedan od najvažnijih resursa Crne Gore, je osnova za cjelokupni razvoj države, jačanje suštinske osmišljene upotrebe prostornih potencijala, kao i očuvanje raznolikosti predjela i biodiverziteta. Regionalne posebnosti su osnova za postizanje lokalnog, regionalnog i međunarodnog identiteta Crne Gore.
Zbog toga je obrađivač planskog dokumenta u procesu planiranja prostora, dužan da obrati posebnu pažnju na kulturna dobra i ostale segmente materijalnog kulturnog nasljeđa, locirane u zoni zahvata Prostorno-urbanističkog plana opštine Nikšić, te da režim i mjere zaštite date ovom Studijom, ugradi u planski dokumenat i predvidi odgovarajuću realizaciju Plana, odnosno sprovođenje planskih rješenja u planovima nižeg reda.

Pravni osnov za izradu Studije zaštite kulturne baštine sadržan je u Zakonu o zaštiti kulturnih dobara ("Službeni list Crne Gore", br. 049/10 od 13.08.2010, 040/11 od 08.08.2011, 044/17 od 06.07.2017, 018/19 od 22.03.2019), u poglavlju Integralna zaštita i zakonskoj odredbi čl. 89. Integralna zaštita predstavlja mjeru zaštite kulturnih dobara i njihove okoline u planskim dokumentima. Shodno navedenoj odredbi Zakona, planskim dokumentima se obezbjeđuje

zaštita kulturnih dobara i njihove okoline, kao integralnog dijela savremenog društvenog, ekonomskog i urbanog razvoja, na način kojim se poštuje njihov integritet i status i dosljedno sprovode režim i mjere zaštite, propisani zakonom. Za postizanje tog cilja, istom odredbom je propisano da planski dokument mora biti usklađen sa Studijom zaštite kulturnih dobara i Menadžment planom – strateškim dokumentom za dugoročno upravljanje zaštićenim područjima, cjelinama i lokalitetima. Studija zaštite se izrađuje na osnovu Pravilnika o bližem sadržaju studije zaštite kulturnih dobara ("Službeni list Crne Gore", br. 066/18 od 10.10.2018). To je dokument kojim se obezbjeđuje zaštita, očuvanje i integracija kulturne baštine u okviru planiranja održivog prostornog razvoja.

Osnovni cilj Studije zaštite kulturne baštine je definisanje zaštite, očuvanja i unaprijeđenja kulturnog nasljeđa, a u skladu sa čl. 89 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, koji propisuje da je kroz planska dokumenta potrebno obezbijediti zaštitu kulturnih dobara i njihove okoline, kao integralnog dijela savremenog društvenog, ekonomskog i urbanog razvoja, na način kojim se poštuje njihov integritet i status, te dosljedno sprovode režim i mjere zaštite.
Zaštita kulturne baštine definisana je nacionalnom i međunarodnom legislativom.

Valorizacija
Članom 90 Zakona o zaštiti kulturnih dobara definisan je sadržaj Studije zaštite kulturne baštine.
Između ostalog definisano je da predmetna Studija sadrži identifikaciju i opis vrijednosti kulturne
baštine: kulturnih dobara, potencijalnih kulturnih dobara i svih zona koje imaju vrijednosti kulturnog pejzaža.

Integralna zaštita
Integralni pristup zaštiti prirodne i kulturne baštine
U oblasti zaštite kulturne baštine Crne Gore, značajan dio državne zakonodavne regulative naslonjen je na međunarodne preporuke, uredbe, direktive i konvencije, čiji je Crna Gora potpisnik. Osnovna dosadašnja težnja je bila da se, kroz interdisciplinarnu metodologiju i relevantnu dokumentaciju, kao i evidenciju stanja očuvanosti uz procjenu potencijalnih prijetnji ostvari moguća zaštita autentičnosti i buduća namjena kulturnih dobara, na principima održivog korišćenja i razvoja, a prevashodno integralne zaštite.

Opis vrijednosti kulturne baštine
Graditeljsko nasljeđe Crne Gore može se pratiti od praistorije do savremene arhitekture XX vijeka, a po teritoriji se može podijeliti na sjeverni, centralni i primorski region.

- Primorski (Južni) region – opštine Bar, Budva, Herceg-Novi, Kotor, Tivat i Ulcinj;
- Središnji region – Glavni grad Podgorica, Prijestonica Cetinje, opštine Danilovgrad, Nikšić,Tuzi i Zeta;
- Sjeverni region – opštine Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak

Najstarije graditeljsko nasljeđe **sjevernog regiona** predstavljaju ostaci naseobina koje potiču iz
paleolita, bakarnog i bronzanog doba, iz perioda Ilira, i iz doba Rimskog carstva. Ostaci ovih naseobina zaštićeni su zakonom (Municipium S… kod Pljevalja), a mnogi su potencijalni arheološki lokaliteti. Iz srednjeg vijeka sačuvani su ostaci sakralnih objekata i odbrambenih

utvrđenja, a iz doba turske vladavine brojni fortifikacioni, sakralni i profani objekti orijentalnih karakteristika.
Urbano graditeljsko nasljeđe sjevernog regiona najviše je očuvano je u oblicima kuća za stanovanje, locirane uz gradske trgove i glavne saobraćajnice, sa vizuelnim reperima u prostoru - kuće kule. Ovi objekti su pored stambene namjene imali i odbrambenu.

Ruralnu zonu sjevernog regiona karakterišu poljoprivredna gazdinstva sa stambenim objektima od drveta, kamena ili kombinaciji drveta i kamena, pomoćnim (poljoprivrednim) objektima ogradama i suvomeđama. U ruralnoj zoni sjevernog regiona takođe možemo naići na stambene kuće - kule, a kao pomoćni objekti u planinskim djelovima srijećemo i takozvane stočarske kolibe, pravougaonih i kružnih osnova, zidane u tehnici suvozida, sa strmim krovovima pokrivenim ražanom slamom ili drvenim daskama.

Graditeljsko nasljeđe planinskog dijela središnjeg i **sjevernog regiona** karakterišu tzv. savardaci – stočarske kolibe, kvadratnog ili kružnog oblika, ozidane osnove u tehnici suvozida i pokrivene drvenim daskama sa otvorom na vrhu za ognjište.
Za razliku od primorja ruralni dio središnjeg i sjevernog regiona karakterišu seoska gazdinstva koja su bila udaljena jedna od drugih i do nekoliko kilometara. U zavisnosti od blizine urbanih zona, što su sela bliža gradu, njihova prostorna matrica je gušća.

Tradicionalno stambeno ekonomsko graditeljsko nasljeđe, sjevernog šumovitog dijela Crne Gore takođe uvažava prirodne uslove i dominantni način privređivanja kao preduslove lokalne gradnje.
Tipovi stambene tradicionalne arhitekture se mogu definisati prema obliku, formi i materijalu od kojeg su građeni, ali i u odnosu na vrijeme u kojem su nastali. Stariji oblici graditeljstva se više ne grade ali su poznati i čine temelj istorije gradnje na tom području: dubirog, brvnara (prizemne i nad izbom, čatmare), kamene kuće (prizemne, kvadratne ili pravougaone osnove sa četvorovodnim ili dvovodnim krovom, sa zabatom, ...) i kule sa stambeno odbrambenom namjenom i kule sa čardakom od čatme.

Kulturna baština na području opština Berane, Petnjica, Andrijevica, Plav, Gusinje i drugih opština na sjeveru je raznovrsna i vrijedna, posebno tradicionalna arhitektura. Ona predstavlja jedan od najznačajnijih segmenata kulturne baštine ovog područja. Čine je kulturni pejzaži, sela, katuni, grupacija u okviru sela ili katuna, seoska imanja i pojedinačne kuće i koliba.
Na velikom dijelu crnogorske teritorije nalaze se katuni i naselja katunara sezonskog oblika stočarenja i tradicionalnog načina života i privređivanja. Veliki broj katuna više nije u upotrebi ali su očuvani katunski stanovi, kolibe i katuni u ostavcima, ruševnom stanju ili su u upotrebi i većim dijelom nijesu autentično očuvani u odnosu na prethodne vjekove. Istovremeno u velikom broju slučajeva graditeljsko nasljeđe na katunima i dalje je jednostavno i prilagođeno sezonskom boravku i privređivanju na planini sa dominantno građevinskim materijalima kojima obiluje neposredno okruženje. Na katunu se boravilo tokom ljeta i ostajalo do jeseni. Za to vrijeme se napasala stoka i mlijeko prerađivalo u sir, skorup, maslo, pavlaku i dr. Osim kolibe za stanovanje katunara bili su obavezni i drugi objekti od kojih su najvažniji mljekara, bistijerna (ako nema žive vode), tor i dr. privremeni objekti građeni od drveta na kamenoj osnovi. Veliki broj postojećih i napuštenih katuna dio su manjih i prostranijih predjela koji imaju sve atribute kulturnog pejzaža.

I izvan Crne Gore, kretanje stočara ili transhumanca predstavlja sezonsko kretanje ljudi i stoke između stalnih ljetnih i zimskih pašnjaka, između stalnih sela i privremenih, sezonskh naselja –

katuna.

Identifikacija kulturne baštine

OPŠTINA ROŽAJE

Kulturna dobra

Red.br.	Naziv kulturnog dobra	Opština	Vrsta	Kategorija
1.	Ganića kula; Ganića mahala	Rožaje	Sakralni objekat	Lokalni značaj
2.	Kučanska džamija	Rožaje	Sakralni objekat	Lokalni značaj

Dobra sa potencijalnim kulturnim vrijednostima

Red.br.	Naziv dobra	Opština	Vrsta	Osnov upisa
1.	Spomen obilježje NH Mustafi Pećaninu ispred OŠ Mustafa Pećanin u Rožajima	Rožaje	Memorijalni objekat	Stručna saznanja
2.	Spomen obilježje NH Radunu Đukiću na brdu Top	Rožaje	Memorijalni objekat	Stručna saznanja
3.	Stara Biševska džamija	Rožaje	Sakralna arhitektura	Stručna saznanja
4.	Utvrđenje Gradina - Izlit	Rožaje	Arheologija	Inicijativa
5.	Rožajske stare kuće	Rožaje	Tradicionalna arh.	Stručna saznanja
6.	Hadžića kula u selu Balotiću	Rožaje	Tradicionalna arh.	Stručna saznanja
7.	Hadžialijagića kula u Rožajama	Rožaje	Tradicionalna arh.	Stručna saznanja
8.	Kuća Mujage Sutovića	Rožaje	Tradicionalna arh.	Stručna saznanja

Arheološko rekognosciranje
(bez kulturnih dobara Crne Gore i bez dobara sa potencijalnim kulturnim vrijednostima)
NEMA REKOGNOSCIRANIH LOKALITETA KOJI VEČ NIJESU UVRŠTENI U POTENCIJALNA KULTURNA DOBRA

Evidentirani aheološki lokaliteti

- Ilirsko naselje - Brezovačko brdo
- Manastirski kompleks Lučice - Lučice
- Grac - Crnča
- Crkva - Gusinjci, Suho Polje
- Crkva - Kaluđerski laz
- Groblje - Biševo
- Groblje - Dragolovac, Ibarac
- Crkva - Gospođin vrh
- Ostaci groblja - Vuča.

Potencijalni arheološki lokaliteti su malo istraženi i nimalo zaštićeni. Manja istraživanja su izvršena za Lučice i Grac.

Manastirski kompleks Lučice
Nalazi se u istoimenom kanjonu rječice, na putu ka selu Lučice. Čine ga ostaci crkve, konaka i bunara.Radi se o manastirskom kompleksu koji je podignut krajem XIV i početkom XV vijeka. Naziv Lučice može ukazati da je komploeks posvećen Sv. Luki, od čega je ostao toponim, naziv rijeke i sela. Kompleks nije dovoljno istražen, a ostaci nijesu konzervirani i zaštićeni, kao kulturno-istorijski i sakralni spomenik.

Grac

Lokalitet se nalazi na oko 16 km od Rožaja ka Ribarićima, na ulazu u tijesni kanjon Ibra koji počinje ispod sela Baća ka selu Špiljani. Lokalitetom dominira stjenovito uzvišenje zvano Grac, koje se nalazi na lijevoj obali Ibra i svojim položajem dominira blagim padinama i plodnim kosinama sela Malindubrave i Pripeča. Postojanje ostataka grobova, pećina-utvrđenja, stambenih objekata, na relativno malom prostoru i rastojanju, ukazuju da se radi o srednevekovnoj naseobini. Na to porijeklo ukazuje i toponim Grac, skraćenica od Gradac, što je uobičajne toponim za srednjevekovne utvrde. Detaljnija arheološka istraživanja, definisala bi vrijeme nastajanja, ove oblasti i njegove funkcije.

Kulturno-istorijski spomenici (objekti koji imaju svojstvo-vrijednost spomenika kulture) u opštini Rožaje su:

- Ganića kula XVIII v.
- Džamija Sultan Murat II XV v.
- Džamija - kučanska XVIII v.
- Džamija - Biševo XVIII v.
- Kula Hadžialijagića XIX v.
- Kula Zejnelagića (Riza) XIX v.
- Kuća Fetahovića (Ruždije) XIX v.
- Kuća Muja Sutovića XIX v.
- Kuća Ismeta Feleća XIX v.
- Kuća Bedra Sutovića XIX v.
- Kuća Pepića XIX v.
- Kuća Hasana Bećiragića početak XX v. i
- Kuća Sulja Bećiragića početak XX v.

<u>Evidentirani spomenici NOB-a</u>

- Spomenik palim borcima - Park
- Bista Mustafa Pećanin - OŠ M. Pećanin
- Bista Milun Ivanović - OŠ Biševo
- Spomen ploča palim borcima u Biševu
- Spomen ploča palim borcima u Baću
- Spomen ploča Radunu Đukiću - Top
- Spomen grob Hivzija Ćatović -Top
- Spomen gron Jaho Kurtagić - Top

28. PLANIRANA SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA

Revitalizacijom neadekvatne saobraćajne infrastrukture, kao i izgradnjom nove stvorili bi se uslovi za unaprjeđenje ostalih razvojnih oblasti kao što su: poljoprivreda, turizam i šumarstvo. U tom smislu projekti koji se moraju realizovati su: Završetak II faze zaobilaznice kao i rekonstrukcija I faze zaobilaznice, te završetak puta Kaluđerski Laz-Štedim. Pored naznačenih putnih pravaca neophodno je završiti radove na rehabilitaciji i unapređenju dionice puta M-5 Rožaje - Špiljani kao i revitalizacije dionice puta Rožaje – Lokve i rekonstrukcija i modernizacija regionalnog puta R-6 Zeleni – Vuča. Takođe, realizacijom projekata: Izgradnja tunela Rožaje-Peć i saobraćajnice Kalače - Petnjica omogućila bi se bolja povezanost opštine ne samo sa susjednim državama već i širim regionom a prije svega stvorile bi se predpostavke za bolju povezanost sa ključnim regionalnim saobraćajnicama kao što su auto put „Bar – Boljare“ i auto put „Priština – Peć“.
Imajući u vidu činjenicu da se radi o pograničnoj opštini sa nedovoljno razvijenom saobraćajnom infastrukturom, realizacija naznačenih projekata odrazila bi se na razvoj ne samo opštine Rožaje već i regiona.

28.1.1. Mreža državnih puteva

Magistralni i regionalni putevi su saobraćajno najopterećeniji, pa ih treba u planskom periodu značajno rehabilitovati, u okviru državnog programa i starategije.

1. Putni pravac Rožaje - Berane, magistralni put (M-5) predstavlja tranzitnu zonu za saobraćajne tokove prema Podgorici i za primorje. Kapacitet magistralnog puta na ovom pravcu ne ispunjava osnovne kriterijume u pogledu kvaliteta i bezbednosti odvijanja drumskog saobraćaja, pa je u narednom periodu potrebno izgraditi treću traku. Dugoročno Plan sugeriše logičnije rješenje povezivanja Polimske doline, odnosno koridora planiranog auto puta Bar-Boljari sa auto putem Tirana-Priština-Skoplje, odnosno krakom na poziciji Peć, pravcem Bioča-Petnjica-Tunel-magistrala (M-5) na poziciji hotel “Turjak”.

2. Putni pravac Rožaje – Novi Pazar, magistralni put (M-5) predstavlja tranzitnu magistralu za tokove iz Srbije ka Podgorici i primorju. Kapacitet magistralnog puta na ovom pravcu ne ispunjava osnovne kriterijume u pogledu kvaliteta i bezbijednosti odvijanja drumskog saobraćaja pa je u narednom periodu potrebno izgraditi treću traku.

3. Putni pravac Rožaje – Peć, regionalni put (R-5) je najkraća veza između Rožaja i Pećkog kraja. Radi se o veoma neuslovnoj saobraćajnici (prevoj Kula nalazi se na visini od 1790mnm, 30 serpentina, veliki padovi – usponi, mali radijusi horizontalnih krivina), pa je u narednom periodu potrebno sagledati mogućnost rekonstrukcije postojećeg puta na način da se dobije povoljnija putna trasa u smislu poboljšanja tehničkih elemenata puta. Dugoročno, Plan sugeriše kvalitetnije rješenje saobraćajne veze opštine i naselja polimske doline, odnosno koridora planiranog auto puta Bar-Boljari na poziciji Bioča sa auto putem Tirana-Priština-Skoplje, odnosno krakom na poziciji Peć, lijevim pravcem turističkog puta prema Štedimu sa pozicije K.Laz-Tunel-Peć (petlja Vitomirica). Ovo logično rješenje treba dugoročno koncipirati kao reginalni projekat.

4. Putni pravac Kalače (Turjak) – Berane, regionalni put (R-12) predstavlja alternativni putni pravac kojim je opština Rožaje povezana sa opštinom Berane. U narednom periodu se ne planira značajnija rekonstrukcija puta osim tekućeg održavanja.

5. Putni pravac Rožaje – Tutin, regionalni put (R-6) izuzetno je nepovoljnih tehničkih elemenata (velika dužina na maloj distanci, kontra padovi na

trasi, izuzetno mali radijusi horizontalnih krivina). Ovaj putni pravac treba rekonstruisati i proširiti širinu puta na min 6,5m, širina kolovoza min 5,5m i širina bankina min 0,5m sa obije strane puta.

6. Druga faza obilaznice na osnovnom pravcu magistrale (M-5) - Regionalni put (R-5) - Dimiškin most (M-5) - Regionalni put (R-6) - Uslijed preplijetanja sa gradskim sistemom saobraćajnica dodatno je ugrožen kontinuitet i kvalitet saobraćaja na Ibarskoj magistrali i Pećkom putu na dionicama koje prolaze kroz grad, usljed čega dolazi do saobraćajnog zagušenja između lokalnog i tranzitnog saobraćaja, posebno u vrijeme ljetne turističke sezone. Izgradnjom druge faze obilaznice tranzitni saobraćaj će se izmjestiti sa ovih dionica, a ove dionice transformisati u gradske ulice. Istovremeno će se olakšati pješačke komunikacije i podići bezbjednost pješaka užeg gradskog područja sa područjem Bandžova Brda, gdje su glavni objekti osnovnih i srednjih škola, Dom Zdravlja i Sportsko-rekreacionai centar i značajne sadašnje i buduće koncentracije porodičnog stanovanja.

Planirano je potpuno izmještanje tranzitnog saobraćaja iz grada. Planirani koncept trase obilaznice je sljedeći: na zapadnom dijelu opštine Rožaje magistrala se iz pravca Berana povezuje na obilaznicu (Dimiškin most) i dalje preko gradskog naselja Gornji Ibarac vezuje na regionalni put za Peć (Crnja, kota 1100mnm), zatim ide do naselja Zeleni na istoku gdje se vezuje na magistralu prema granici Srbije kod Zelenskog mosta.

7. Prva faza obilaznice (Zeleni - Crnja, km 3+600m) Prva faza obilaznice je izvedena na padini sa lijeve strane nizvodnog toka rijeke Crnja. Obilaznica se priključuje iz pravca Ribarića na raskrsnicu sa magistralom kod Zelenskog mosta gdje se odvaja i ide pomenutom padinom sve do regionalnog puta za Peć gdje se uliva u novu raskrsnicu (Crnja, kota 1100mnm). Projektovana je kolovozna konstrukcija za teški saobraćaj sa debljinom kolovozne konstrukcije 53cm, širina kolovoza je 6m, širina ivične trake 30cm, širina bankina 1m sa obije strane i širina rigole 50cm. Ukupna dužina I faze obilaznice iznosi oko 3600m.

8. Druga faza obilaznice (Dimiškin most - Crnja, km 2+500m) Na osnovu Studije saobraćaja koja je urađena za potrebe izrade PUP-a opštine Rožaje usvojena je i projektovana trasa II faze obilaznice L=2,5km na relaciji: Dimiškin most (kota 1043)→Ibarac→Crnja (I faza obilaznice na koti 1100mnm). Trasa počinje od Dimiškinog mosta, gdje je projektovan kružni tok jer se ovdje ukrštaju postojeći putevi i nove trase: glavna gradska ulica koja je sada magistrala (trasa od ušća Ibarca u Ibar - Dimiškin most; nastavak Ibarske magistrale u pravcu Berana) i lokalni put Rožaje - Vrelo Ibra. Sa ove petlje, trasa ide tunelom od 1200m do doline Ibarac, gdje izlazi na kotu približno 1072mnm. Dolina Ibarac se rješava vijaduktom od 150m i mostom preko velikog Ibarca od 50m, pa vijaduktom od 150m, ulazi u tunel "Carine" dužine 650 m i izlazi u Crnju na kotu približno 1100mnm, gdje se veže na I fazu obilaznice. Uspon je na čitavoj dužini u kontinuitetu 2,28%. Visina mosta – vijadukta, nad dolinom Ibarac, je približno 15m. Kategorije terena u tunelima su 100% V/VI. Širina kolovoza je 6,0m sa propisanim standardom u tunelima za magistralni put i za ove dužine. Računska brzina je 60 km/h. Ova trasa predstavlja rješenje koje ne zadire u gradsko jezgro što je osnovni cilj; komunikacijski je najbrža jer posjeduje najbolje elemente; estetski ne narušava gradski ambijent; finansijski, kao najbolje tehnološko rešenje, je najracionalnija.

Osnovni elementi trase:

R. b.	Pozicija	Vrsta radova	Kote mnm	ΔH m	Rastojanje L m	J %	Stacionža km
	1	2	3	4	5	6	7
1.	Dimiškin most, petlja	NT	1043,00	-	-	-	0+000
2.	Početak tunela Ibarac	NT	1045,28	1,14	ST 100	2,28	1+100
3.	Kraj tunela Ibarac	NT	1072,64	27,36	T 1200	2,28	1+300
4.	Početak vijadukta Ibarac	NT	1073,78	1,14	ST 50	2,28	1+350
5.	Kraj vijadukta, početak mosta V.Ibarac	NT	1077,20	3,42	M 150	2,28	1+500
6.	Kraj mosta V.Ibarac, početak vijadukta	NT	1078,34	1,14	M 50	2,28	1+550
7.	Kraj vijadukta"M.Ibarac"	NT	1081,76	3,42	M 150	2,28	1+700
8.	Početak tunela "Carine"	NT	1084,04	2,28	ST 100	2,28	1+800
9.	Kraj tunela "Carine"	NT	1098,86	14,82	T 650	2,28	2+450
10.	Petlja "Crnje"	NT	1100,00	1,14	ST 50	2,28	2+500

NT-nova trasa; T-tuneli, 1850m; M-mostovi, 350m; ST-slobodna trasa, 300m

Putni pravac Turjak – Trpezi – Bioče Ovaj putni pravac treba rekonstruisati i proširiti širinu puta na min 6,5m, širina kolovoza min 5,5m i širina bankina min 0,5m sa obije strane puta.

Smjernice i mjere za državne puteve

U cilju podizanja kvaliteta državnih puteva i bezbjednosti saobraćaja na dionicama kroz teritoriju opštine Rožaje, predlaže se:

- Povećanje sigurnosti i bezbjednosti saobraćaja na postojećoj državnoj mreži, a to podrazumijeva povećanje sredstava za održavanje, zaštitu i sanaciju postojećih magistralnih i regionalnih puteva kao i modernizacija pojedinih dionica (izgradnja trećih traka, eliminisanje crnih tačaka, poboljšanje elemenata puta)
- Izgradnja obilaznice na osnovnom pravcu magistrale M-5 (Dimiškin most – Rožaje –Zelenski most), kako bi se negativni uticaji na životnu sredinu, izazvani zagađenjima od tranzitnog saobraćaja sveli na minimum, a sama bezbjednost i funkcionisanje saobraćaja u gradu povećali na veći nivo.

28.1.2. Gradska saobraćajna mreža

Osnovu za planiranje gradske mreže ulica predstavlja rješenje iz GUP-a iz 1993 godine i izmjene i dopune GUP-a iz 2008 godine. Ove zadnje izmjene inkorporiraju i rješenje prve faze obilaznice, koje je u završnoj fazi izgradnje.

Osnovu planiranog rješenja predstavlja potpuno izmještanje tranzitnog saobraćaja sa Magistrale i Pećkog puta na dionicama kroz grad i transformisanje ovih dionica u gradske ulice. Uz završetak prve faze obilaznice, planirana i projektovana je trasa

druge faze obilaznice. Ostala rješenja se odnose na gradske saobraćajnice - ulice koje treba da povežu uži gradski centar sa prigradskim naseljima Ibarac i Bandžovo Brdo i stvore uslove za izraženu tendenciju izgradnje porodičnog stanovanja u ovim naseljima.
Plan gradske saobraćajne mreže detaljnije je obrađen u generalnom urbanističkom rješenju centra lokalne samouprave u Planu infrastrukture.

28.1.3. Opštinski - lokani putevi

Plan razvoja lokalnih puteva usmjerava se prioritetno na rekonstrukciju - modernizaciju (presvlačenje tucaničkih kolovoza asfaltom, izgradnja i rekonstrukcija putnih objekata) glavnih pravaca prema sekundarnim centrima i u njihovom gravitacionom području prema značajnijim naseljima i prema planiranim turističkim destinacijama (Hajla i Rujište).
Polazeći od ostvarene dinamike modernizacije lokalne putne mreže u zadnjim godinama, Plan projektuje da će se godišnje rekonstruisati do 10km ovih puteva, odnosno u vremenu obuhvata plana 90km. U prvom planskom period do 2025 godine planirana je modernizacija lokalnih puteva u dužini od 54,5km.

Planirana modernizacija lokalni putevi i prioriteti do 2025 godine

Redni broj	Dionica lokalnog puta (od mjesta do mjesta)	Oznaka na Grafičkom prilogu opšte infrastrukture	Dužina u km				
			ukupno	savremeni kolovoz	tucanik	zemljani	planirana modernizacija do 2025.godine
1.	Biševo (Crnokrpe)-Čokrlije	**19**	3,8	-	-	3,8	3,8
2.	Biševo (Skakavac - Dokća brdo i Skakavac - D. Biševo)	**25**	2,2	-	0,6+1, 6	-	2,2
3.	Crnokrpe (Jasikovac) - Dacići	**44**	1,0	-	-	1,0	1,0
4.	Bijela Crkva (od reg. puta do centra sela)	**42**	2,0	0,5	-	1,5	1,5
5.	Rekonstrukcija puta (Zeleni – Bašča i nastavak kroz selo)	**2**	10,0	7,0	3,0	-	4,0
6.	Skarepača - Radeva mahala – Seošnica - Subabe	**12**	4,0	2,0	2,0	-	1,5
7.	Dacićе - D.Bukel j- G.Bukelj	**30,31**	4,0	-	1,0	3,0	2,5
8.	Skarepača - Bogaje	**10**	2,0	1,0	-	1,0	2,0
9.	Dračenovac - Crnča	**22**	6,0	-	4,0	2,0	3,0
10.	S.Polje – Seošnica - Hosniće	**8**	12,0	4,0	1,0	7,0	4,0
11.	Jankov potok - Grahovo	**23**	2,0	-	-	2,0	2,0
12.	Njeguši (od magistrale do centra sela)	**21**	3,0	-	-	3,0	1,0
13.	Bać -Džudževići	**29**	2,5	-	-	2,5	2,0
14.	Zeleni – Plunci – Balotiće – Kujevići – Teferič - priključak na magistralu	**1**	15,1	7,5	7,6	-	5,0

15.	Bukovica (Perališ̌ta, Kačare, Molitva, Karaula, asfalt, Binjoše i ostali putni pravci)	**24,37, 40,41**	9,5	1,5	-	8,0	3,0
16.	D.Lovnica - Tuzeva luka	**34**	2,0	-	-	2,0	1,0
17.	Koljeno (Ţegulja - Mujevići)	**45**	0,9	-	-	0,9	0,7
18.	Dračenovac - Stupa	**20**	3,0	-	-	3,0	2,5
19.	Pripeč - Malindubrava	**7**	3,0	-	-	3,0	3,0
20.	Grižica (od Crkve do ambulante)	**46**	1,5	-	-	1,5	1,5
21.	Čaušice - Zloglavlje	**35**	1,0	-	1,0	-	1,0
21.	Ćosovica - G.Lovnica	**3**	1,5	-	1,5	-	1,5
22.	Ćosovica (kroz selo i prema Ćosovskom vrelu)	**3**	2,0	-	2,0	-	2,0
23.	Lučice (kroz selo do škole)	**9**	1,0	-	-	1,0	1,0
24.	Klanac (kroz selo)	**17**	1,3	-	-	1,3	1,3
25.	Kalače (reg.put - desni krak)	**27**	0,5	-	0,5	-	0,5
26.	Šabovske livade - Balotići		1,0	-	-	1,0	1,0
27.	Ćosovica – Vlahovi - Petnjica		2,2	-	-	2,2	2,2
28.	Magistralni put M5 – OŠ Bać		0,8	-	-	0,8	0,8
	UKUPNO		100,80	23,5	25,80	51,50	**58,5**

Nakon realizacije predloženog programa rekonstrukcije lokalnih puteva za period 2020-2025 godine, potrebno je da opština napravi i usvoji novi petogodišnji Program za period 2023-2028 godine kojim će biti definisani putni prioritetni iz tabele planiranih lokalnih puteva.

Lokalni turistički putevi

U cilju razvoja turizma kao jedne od osnovnih grana budućeg razvoja opštine Rožaje planirana je i izgradnja novih lokalnih puteva koji će povezati planirane turističke destinacije sa ostalom putnom mrežom. Udaljenost i saobraćajna otvorenost neke destinacije, udobnost, brzina i troškovi polaska i dolaska, određuju turistički razvoj određene destinacije. Po tome se određuje angažman tur-operatora, kao i privatno organizovana putovanja na odmor. Modaliteti putovanja imaju izvjestan uticaj na to koje ciljne grupe treba pridobiti za koju destinaciju. To, doduše zavisi od smjera, sadržaja i kvaliteta turističke ponude. Ipak, za njihovo uspješno plasiranje na tržište, saobraćajni sistemi trebaju da su primjereno izgrađeni i da su konkurentni drugim destinacijama. U tabeli koja slijedi dati su novi lokalni putni pravci - *turistički putevi i njihove dužine* čija se realizacija planira u narednom periodu.

Lokalni turistički putevi

Redni broj	**Relacija**	**Rang puta**	**Dužina L (km)**	**Širina (m)**	**Max pod. pad (J%)**	**Rač.brz. (km/h)**
1.	Regionalni put (Daciće - Kaluđerski laz - Štedim	T	9+045	5+2x1,0	6.0	<50
2.	Dimiškin most - Bjeluha (1164) - Bandžov	T	10+795	3,0+2x1,0	6,5	<40

3.	Hotaševo brdo – Mahala - Rujišta	T	4+720	3,0+2x1,0	4,5	<40

Urbanističko - tehnički uslovi za lokalne puteve

- **Rekonstrukcija i modernizcija postojećih lokalnih puteva**

Tehnički uslovi:

Osnovni granični parametri prilikom planiranja rekonstrukcije i modernizacije postojećih lokalnih puteva (presvlačenje tucaničkih kolovoza asfaltom, izgradnja i rekonstrukcija objekata na putu) treba da budu:

- širina kolovoza min 3,5m
- bankine min 2x0,5m do max 2x1,0m
- kolovoznu konstrukciju dimenzionirati na osnovu prognoziranog prometa i njegove strukture, klimatskih uslova i geotehničkih karakteristika tla
- podužne i poprečne padove prilagoditi uslovima terena, frekvenciji i tipu saobraćaja i značaju lokalnog puta odnosno funkciji koju ima za ciljno područje
- planirati proširenja na putu za mimoilaženje na svakih 150m dužine puta minimalno u zavisnosti od uslova na terenu
- planirati izgradnju propusta i kanala za prihvat i odvod atmosferske vode,
- računska brzina iznosi min Vr=30 km/h

- **Izgradnja novog lokalnog puta: Regionalni put (D.Bukelj) - Kaluđerski laz - Štedim**

- širina kolovoza min 5,50m
- bankine min 2x0,5m do max 2x1,0 m
- zastor kolovozne konstrukcije saobraćajnice je od asfalta
- uzdužni profil saobraćajnice prilagoditi terenu i okolnim objektima uz obavezno postizanje podužnih i poprečnih padova, potrebnih za odvođenje atmosferskih voda (min. podužni padovi 0,5% a max 12%)
- prije izrade Glavnog projekta potrebno je izvršiti geodetsko snimanje u razmjeri 1:250
- odvodnjavanje atmosferskih voda riješiti kanalizacijom u skladu sa mogućim tehničkim rješenjem
- računska brzina iznosi min Vr=40 km/h
- planirati izgradnju javne rasvjete za predmetnu saobraćajnicu
- saobraćajnu signalizaciju projektovati saglasno propisima i standardima koji regulišu ovu oblast a u skladu sa uslovima dobijenim od strane nadležnog organa za saobraćaj

- **Rekonstrukcija dijela postojećeg i izgradnja novog lokalnog puta: Dimiškin most – Bjeluha (1164) - Bandžov**

- širina kolovoza min 5,5m
- bankine min 2x0.5m do max 2x1,0m
- zastor kolovozne konstrukcije saobraćajnice je od asfalta
- uzdužni profil saobraćajnice prilagoditi terenu i okolnim objektima uz obavezno postizanje podužnih i poprečnih padova, potrebnih za odvođenje atmosferskih voda (min. podužni padovi 0,5% a max 12%)
- prije izrade Glavnog projekta potrebno je izvršiti geodetsko snimanje u razmjeri 1:250

- odvodnjavanje atmosferskih voda riješiti u skladu sa mogućim tehničkim rješenjem i planirati izgradnju propusta i kanala za prihvat i odvod atmosferske vode
- računska brzina iznosi min Vr=30 km/h,
- saobraćajnu signalizaciju projektovati saglasno propisima i standardima koji regulišu ovu oblast a u skladu sa uslovima dobijenim od strane nadležnog organa za saobraćaj.

- **Izgradnja novog lokalnog puta: Regionalni put R-7 (Hotaševo brdo)-Mahala-Rujišta**

- širina kolovoza min 5,5m
- bankine min 2x0,5m do max 2x1,0m
- zastor kolovozne konstrukcije saobraćajnice je od asfalta
- uzdužni profil saobraćajnice prilagoditi terenu i okolnim objektima uz obavezno postizanje podužnih i poprečnih padova potrebnih za odvođenje atmosferskih voda (min. podužni padovi 0.5% a max 12%)
- prije izrade Glavnog projekta potrebno je izvršiti geodetsko snimanje u razmjeri 1:250
- odvodnjavanje atmosferskih voda riješiti u skladu sa mogućim tehničkim rješenjem i planirati izgradnju propusta i kanala za prihvat i odvod atmosferske vode
- računska brzina iznosi min Vr=30 km/h
- saobraćajnu signalizaciju projektovati saglasno propisima i standardima koji regulišu ovu oblast a u skladu sa uslovima dobijenim od strane nadležnog organa za saobraćaj.

28.1.4. Smjernice i mjere za lokane puteve

U cilju podizanja kvaliteta saobraćajnih usluga, održavanja i pravovremenih intervencija na lokalnim putevima predlaže se sljedeće:

- Lokalni putevi predstavljaju kapilarnu mrežu čijim razvojem treba obezbijediti dobru pristupačnost svim ruralnim naseljima, turističkim, poljoprivrednim i drugim kompleksima, odnosno podršku planiranom razvoju. Poseban naglasak treba staviti na puteve koji su planirani za povezivanje turističkih destinacija sa ostalom putnom mrežom u opštini iz razloga što imaju veći značaj te ih je potrebno uvrstiti kao prioritetne.
- Unapređenje „panoramski putevi“, koje treba tretirati kao instrumenat za razvoj turizma. Jedinstveni pejzaži su jedna od izvornih atrakcija opštine. Uspostavljanjem panoramskih puteva, privlačnost turističkih destinacija biće uvećana.
- Stalno ažuriranje opštinskih odluka o lokalnim i nekategorisanim putevima, kojima će se propisati: način upravljanja, finansiranja, održavanja, korišćenja, zaštite, građenja i rekonstrukcije lokalnih puteva; način i kriterijume za utvrdivanje i prekategorisanje opštinskih i nekategorisanih puteva; prioritete u održavanju lokalnih puteva, posebno na bazi ekonomskog značaja, gustine naseljenosti i frekvencije saobraćaja (koja obaveza za njih proizilazi i iz Zakona o putevima) uz preporuku da se izvrši detaljnije snimanje stanja lokalnih puteva.
- Utvrđivanje mjerila za kategorizaciju javnih puteva i donošenje akta o kategorizaciji državnih puteva, uzimajući u obzir najbolju evropsku praksu u ovoj oblasti, ali i realno stanje putne mreže koje nije na zadovoljavajućem nivou.

- Da se prilikom zaključivanja koncesionih ugovora eventualno predvidi da se jedan dio sredstava namjenski usmjeri za održavanje puteva koje koncesionari koriste, kao i da se predvidi naknada štete za devastaciju istih, imajući u vidu da vozni park koncesionara u najvećoj mjeri oštećuje lokalnu putnu infrastrukturu.
- Formiranje posebne organizacione cjeline na nivou jedinica lokalne samouprave čija će nadležnost biti sveobuhvatno staranje o opštinskim putevima.

28.1.5. Dugoročni plan putne mreže

Planirana modernizacija lokalnih puteve i izgradnja lokalnih turističkih puteva je samo prva faza u stvaranju putnih pretpostavki za ubrazani razvoj.
Aktiviranje evidentiranih resursa u doline Ţupanice, Lovničke rijeke, Bukovičke rijeke, Grahovske rijeke, Vučanske plodne zaravni, Hajle i Rujišta, biće ograničenog dometa, bez osmišljenog dugoročnog razvoja kvalitetne putne mreže. Centralni položaj u pograničnoj zoni daje prirodnu mogućnost da prostor dobije funkciju povezivanja naselja u Polimskoj dolini u koridoru budućeg auto-puta Bar-Boljari sa naseljima u Metohijskoj ravnici u koridoru autoputa Tirana – Priština - Skoplje i dalje prema Maloj Aziji. Valorizacija ove pozicije moguća je samo u rješenju jasne i funkcionalne integracije opštine u državni i međudržavni prostor i važnije saobraćajne koridore u obimu i dinamici koju će zahtijevati i nuditi procesi integracije šireg regiona u EU.
Trase ovih puteva planirane su na način da obezbijede optimalnu integraciju teritorije opštine sa prostorom Crne Gore i regionalnim okruženjem, a preko njih i funkcionalno povezivanje Crne Gore sa regijama susjednih država, te funkcionalno povezivanje opštinskog centra sa značajnijim sekundarnim centrima i planiranim turističkim destinacijama i njihovu međusobnu integraciju. Razvoj ovih pravaca treba da omogući *razvoj javnog saobraćaja* na čitavoj teritoriji opštine, koju će zahtijevati povećana mobilnost stanovništva podstaknuta ubrzanim razvojem opštine i države.
Planirani koridori su samo idejne trase, koje će se detaljnije provjeravati kroz istraživačko projektantske faze, a njihovo idejno – koncepcijsko pozicioniranje u prostoru omogućava zaštitu ovog prostora od nenemjeske upotrebe i korišćenja, koja bi onemogućila njihovu realizaciju.

Dugoročni plan putne mreže:

R. br.	Relacija	Rang	L km´	Šir. m´	J%	R.b. km/h	Orijentaciona predračunska vrijednost investicije €	
							€/ukupnu dužinu	€/1km' 8/4
1.	Rijeka Ibar-Redžića krlje	L	2+275	5,5	6,6	50	3.098.500	1.361.178
2.	Rečica-Koljenske ornice	L	3+950	5,5	4,4	50	4.013.250	1.016.013
3.	Bogaje D. - Vukalovo brdo	L	1+690	5,5	2,9	50	1.480.440	876.000
4.	Turjak-Tpezi-Bioče	R/M	22+275	7,5	4,2	80	35.300.000	1.584.736
5.	Kalači-Honsice-Tuzeva luka	L	5+500	6,0	3,2	60	7.692.000	1.398.545
6.	Kalači-Seošnica-Bačevac	L	5+325	5,5	5,0	50	6.508.200	1.222.192

7.	Radeva mahala-Seošnica	L	1+875	5,5	4,7	50	2.011.200	1.072.640
8.	Suvo.p.-Bačevac-Seošnica-Sređani	L	10+005	6,0	4,4	50	12.217.800	1.221.169
9.	Ibarac(ušće u Ibar)-Dimiškin most	GU	1+950	7,5	1,69	50	2.842.500	1.457.692
10.	Lovnička r.(škola)-Kamenuša	L	2+950	5,5	4,5	50	3.321.000	1.125.763
11.	Lovnička r.-Klanac	L	5+875	5,5	5,2	50	6.671.300	1.127.030
12.	Lovnička r.-Zloglavlje	L	2+900	5,5	5,2	50	3.646.500	1.257.413
13.	Grahovska r.-Grahovo	L	6+450	5,5	5,0	50	7.125.000	1.104.651
14.	Bašča(tunel)-Bašča(Debeli sklad)	L	2+050	5,5	0,0	50	1.795.800	876.000
15.	Bašča-Bašča(zaseok Glave)	L	1+565	5,5	3,4	50	1.923.990	1.229.387
16.	Sastanci-Lučica-Grižica-prevoj	L	6+140	5,5	5,9	50	6.963.750	1.134.161
17.	Bašča(centar)-Spasevica-Grižica	L	4+580	5,5	2,83	50	4.933.830	1.077.255
18.	Bašča(tunel)-Rujišta-Kukavičak-Čokrlije	L	10+250	7,5	5,0	80	14.752.000	1.439.719
19.	Paučina-Glavica-Kačari-Bukovica	L	7+675	5,5	5,5	50	10.912.050	1.421.765
20.	Lugovi-Grablje-Mala rijeka	L	7+945	5,5	3,4	50	8.188.950	1.030.705
21.	Razdolje-Trnovača-Reparica	L	5+800	5,5	2,9	50	6.186.900	1.066.707
22.	D.Bijela crkva-G. Bijela crkva	L	2+575	5,5	5,0	50	3.880.500	1.506.990
23.	Hotaševo brdo-Mahala-Rujišta	T	4+720	5,0	4,5	40	2.687.250	569.333
24.	M.Crnokrpe-Tepe-G.Biševo-Kukavičak	L	4+399	5,5	5,0	50	4.406.574	1.001.722
25.	M.Crnokrpe-Jasikovac-raskrsnica	L	2+618	5,5	4,2	50	2.662.068	1.016.833
26.	Njeguši-D.Biševo-Radetina-Vuča-Crnča	L	10+995	6,0	4,1	60	24.069.400	2.189.122
27.	Kajevići -Mujov krš-Pripeč	L	3+975	5,5	5,2	50	4.588.200	1.154.264
28.	Dračenovac-Mišnjake- G.Crnča	L	4+030	5,5	5,0	50	5.373.780	1.333.444
29.	Bać-Jablanica	L	4+850	5,5	6,0	50	5.723.400	1.180.082
30.	Bać (od magistrale)-Džudževići	L	3+225	5,5	4,2	50	3.378.100	1.047.473
31.	Bać (od magistrale)-Suho brdo	L	3+900	5,5	4,7	50	4.706.850	1.206.885

32.	Besnik(od magistr.) -G.Besnik-D.Besnik	L	6+175	5,5	6,0	50	5.778.000	935.708
33.	G.Njeguši-Ibarska mag.(Vrhovlje)	L	3+750	5,5	5,0	50	3.653.700	974.320
34.	Plunci-Balotići-Teferič-Njeguši	L	9+430	6,0	5,6	60	12.871.800	1.364.984
35.	Plunci(škola)-Crnja(tunel Carine)	L	2+600	6,0	2,0	60	7.119.000	2.738.077
36.	Bukeljka(k-1250)-D.Bukelj-G.Bukelj	L	4+775	5,5	5,2	50	6.842.050	1.223.466
37.	Peškovići(šumski put)-D.Bukelj	L	2+250	5,5	3,2	50	3.261.450	1.449.533

*L- lokalni put; *T-turistički put; *R-regionalni put; *M-magistralni put; *GU-gradska ulica

28.1.6. Drumski saobraćajni sistem i životna sredina

U realizaciji planirane putne mreže , pored inžinjerskih i ekonomskih razloga, mora se posebna pažnja posvetiti zaštiti životne sredine.

Negativni uticaj saobraćajnog sistema na životnu sredinu ogleda se u:

- negativni uticaji izgradnje saobraćajnica;
- negativni uticaji odvijanja saobraćaja.

U prvu grupu spada:

- direktno zauzimanje zemljišta; uticaji na floru i faunu koji se ogledaju u uništavanju biljki i životinja tokom izgradnje saobraćajnica, postaje prepreka kretanju životinja;
- svaki geotehnički rad dovodi do poremećaja postojeće ravnoteže u tlu i zbog toga se mogu javiti pokreti zemljanih masa kao što su: slijeganje nasipa, klizanje kosina, otkidanje zemljanih masa kao i druge posledice, a koje mogu ugroziti stabilnost objekta i izazvati prekid saobraćaja
- promjena režima podzemnih i površinskih voda
- vizuelno "zagađenje"; oštećenje arheoloških i istorijskih vrijednosti
- prepreka lokalnim tokovima saobraćaja

Ovi uticaji posebno dolaze do izražaja na prostoru opštine Rožaje, koji se odlikuje složenom geološko-tektonskom građom i veoma kompleksnim: morfološkim, klimatskim, hidrološkim i inţenjersko-geološkim karakteristikama koje su uslovile današnji izgled reljefa. Reljef opštine je veoma razuđen. Karakteriše se visokim površima sa nadmorskom visinom većom od 700 - 2400m, brojnim riječnim dolinama, kanjonima, klisurama itd. A upravo je izgradnja saobraćajnica kroz brdsko-planinske predjele ekološki najosjetljivija. O tome treba povesti računa prilikom izrade projektno-planske dokumentacije, posebno u početnoj fazi da bi se odabrao optimalan položaj saobraćajnice. Ne treba da odlučujuću ulogu ima cijena izgradnje, niti da to bude važniji faktor od ekološkog faktora.

Negativni uticaji odvijanja saobraćaja ogledaju se u sledećem:

- zagađenje vazduha
- zagađenje zemljišta
- zagađenje vode
- buka i vibracije

- ugrožavanje bezbjednosti
- vizuelno "zagađenje"

Često se dešava da uz saobraćajnice "spontano" počinje prostorno razmještanje aktivnosti koje i nijesu prvobitno bile planirane. Na primjer, obično se u dolinama rijeka i ravničarskim predjelima zemljište, pored magistralnih puteva, postepeno počinje koristiti za izgradnju raznih pratećih sadržaja (pumpe, servisi, odmorišta, parkinzi, ugostiteljski objekti, hoteli, moteli, skladišta,...). Osim što se ovo, obično najkvalitetnije zemljište, koristi za gradnju objekata i narušava pejzaž, sve ovo utiče i na bezbjednost saobraćaja.

Zato, planiranje i izgradnja putne mreže i njeno održavanje je težak i odgovoran zadatak bilo da se radi o bezbjednosti odvijanja saobraćaja ili o zaštiti životne sredine. Činjenica je da svaki zahvat u životnoj sredini znači i njeno narušavanje, oštećenje ili trajni gubitak, što nameće obavezu da se u najvećoj mogućoj mjeri zaštititi postojeće stanje životne sredine. Da bi se to ostvarilo potrebno je na svim nivoima planske dokumentacije posebnu pažnju posvetiti zaštiti životne sredine, u skladu sa Zakonskim propisima i podzakonskim aktima.

Procjena uticaja izgradnje i eksploatacije objekta, zavisno od nivoa projektovanja, koristi se kao dokument koji pruža informacije o mogućim i očekivanim uticajima planiranog objekta na životnu sredinu.

Put je karakterističan objekat sa jasno definisanim funkcionalnim i konstruktivnim osobenostima, a po obimu i raznolikosti uticaja na životnu sredinu predstavlja jedan od najvećih zagađivača. Sa aspekta štetnog djelovanja puteva na životnu sredinu i neophodne potrebe njene zaštite, zavisno od nivoa projektovanja pa prema tome i detaljnosti analize, treba izvršiti:

- Analizu postojećeg stanja životne sredine
- Prognozu svih negativnih uticaja izgradnje i eksploatacije puta na životnu sredinu
- Predložiti, odnosno projektovati mjere zaštite životne sredine pri izradi puteva i pratećih objekata, njihovoj eksploataciji, a posebnu pažnju posvetiti akcidentnim situacijama
- Uraditi program praćenja stanja životne sredine

U cilju smanjenja zagađenja u 5. Akcionom planu zaštite životne sredine EU, promovisana je strategija"održive mobilnosti" koja se, između ostalog, odnosi na :

- Poboljšano planiranje razvoja korišenja prostora i ekonomije na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i transnacionalnom nivou da bi se redukovala potreba za mobilnošću i omogućio razvoj alternativa za drumski saobraćaj
- Poboljšana koordinacija u planiranju i investiranju u infrastrukturnu mrežu
- Inkorporacija realnih troškova, i od infrastrukture i od zaštite životne sredine, u investicionu politiku i odlučivanje
- Razvoj urbanog saobraćaja koji daje prioritet javnom prevozu i adekvatnom povezivanju faza putovanja;
- Kontinuirano tehničko poboljšanje vozila i goriva

Biciklistički saobraćaj je u ekspanziji u cijelom svijetu sa namjerom da se umanje nepogodni efekti koje sa sobom nose ostali vidovi saobraćaja. Ne postoje direktna

ograničenja za razvoj ovog vida saobraćaja osim onih koje sa sobom nosi sama konfiguracija terena.
Nepovoljne karakteristike terena ograničile su dinamičniji razvoj planinarskih i pješačkih staza.

28.1.7. Biciklistički saobraćaj i alternativni vidovi saobraćaja

Prirodne ljepote opštine Rožaje predstavljaju svojevrstan potencijal za razvoj mreže biciklističkih staza u cilju razvoja cikloturizma.

Relativno smirena dinamika prostora i oblika masiva Hajle pružaju uslove za organizovanje biciklističkog saobraćaja kako za rekreativce tako i za naprednije vozače.
Prostorne cjeline masiva Hajle i kanjon Ibra predstavljaju potencijal za realizaciju mreže panoramskih izletničkih, pješačkih i jahačkih staza u funkciji prezentacije prirodnih vrijednosti i rekreacije. Formiranje ovih vidova saobraćaja doprinijeće razdvajanju motornog od nemotornog saobraćaja u postojećim naseljima i turističkim centrima.
Planira se formiranje diferencirane mreže panoramskih staza i to kako izletničkih, biciklističkih i pješačkih staza (u zavisnosti od zona i atrakcije pejzaža) za kretanje pješaka, biciklista i planinskih biciklista u funkciji prezentacije kulturnih i prirodnih vrijednosti i rekreacije.

Cilj formiranja mreže panoramskih staza je razdvajanje pješačkog i biciklističkog od motornog saobraćaja u postojećim naseljima, planiranim naseljskim i turističkim centrima i u prostorima namijenjenih rekreaciji.

Formiranjem mreže ovakvog vida saobraćajne infrastrukture povećava se efikasnost i nivo usluge saobraćajno-transportnog sistema, smanjenjem negativnih uticaja saobraćaja na ostale naseljske funkcije i životnu sredinu kroz povećanje bezbjednosti i obezbjeđenje optimalnih uslova za razvoj turizma i ostalih aktivnosti.

Izletničke staze za kretanje pješaka i biciklista potrebno je graditi, kao grebenske, panoramske i vezne, gdje god je to moguće na trasama postojećih poljskih i šumskih puteva i staza, kroz cijelo područje Plana.
Staze se mogu realizovati u sistemu puta, ukoliko postoje prostorne mogućnosti, ili na stabilizovanoj bankini (ukoliko ne postoje prostorne mogućnosti) ili kao nezavisne. Minimalna širina panoramskih staza: biciklističkih, pješačkih, rekreativnih ist. Iznosi 2,5m.

Uz izletničke staze, pješačke i biciklističke, potrebno je izgraditi odmorišta i vidikovce za predah posjetilaca, sa nadstrešnicama i sjedištima u čijoj izgradnji treba da se koriste prirodni materijali (drvo, kamen i sl.).
Konfiguracija terena planine Hajle pruža i mogućnost realizacije sistema žičara na turistički atraktivnim lokacijama u cilju razvoja ski staza, kao i nesmetanog uživanja, razgledanja i pristupa očuvanoj, netaknutoj prirodi uz poštovanje režima saobraćaja koji ovaj predio uživa.

Žičare se postavljaju na mjestima gdje tehnički i tehnološki nije moguće uspostaviti druge saobraćajne podsisteme, zbog reljefa i vremenskih uslova. Prioritet u postavljanju žičara imaju planinski turistički centri, kao i specifične industrijske, šumarske i rudarske lokacije, odnosno objekti.

28.1.8. Parkirališta

Obezbeđivanje potrebnih kapaciteta za parkiranje putničkih vozila i autobusa na mjestima turističkih i naseljskih kapaciteta, treba postaviti i shvatiti kao imperativ, kako planerima i projektantima u procesu izrade urbanističke i tehničke dokumentacije, tako i nadležnima u procesu sprovođenja.

Zahtjevi za parkiranjem u granicama Plana moraju se rješavati u funkciji planiranih namjena objekata, a prema normativima datim ovim Planom. Kapacitete za parkiranje vozila neophodno je obezbjediti u svim turističkim, odnosno naseljskim centrima, predviđenih ovim Planom, kako u postojećim tako i planiranim.

Kapacitete za parkiranje putničkih vozila i autobusa je potrebno organizovati na zaštićenim lokalitetima i pored zaštićenih prirodnih i kulturnih dobara, a prema važećim standardima i normativima.
Kapacitete za parkiranje teških teretnih vozila u drumskom saobraćaju treba obezbijediti u zonama industrijskih i skladišnih objekata.
Realizaciju aktivnosti u oblasti parkiranja putničkih vozila na užem urbanom području Rožaja treba sprovesti primjenom odgovarajućih mjera, i to u dvije faze:

- Prva faza podrazumijeva utvrđivanje i primjenu normativa tokom izrade urbanističke dokumentacije nižeg reda (studije lokacije, detaljni urbanistički planovi, urbanistički projekti, itd.) i uređivanje postojećeg stanja, što podrazumijeva definisanje režima parkiranja, načina kontrole i sankcionisanje prekršaja, zatim izgradnju vanuličnih parkirališta i parking garaža u gradskoj zoni, za stanovnike i javnu namjenu.
- Druga faza podrazumijeva razvoj i visok nivo usluge javnog gradskog i prigradskog prevoza, što treba da rezultira smanjenjem broja automobila u gradskoj zoni i izgradnju garaža i vanuličnih parkirališta na obodu i prilazima u gradskoj zoni.

U trajanju prve faze parkiranje vozila će se rješavati isključivo uz objekte na pripadajućim parcelama, prema zahtjevima koji proističu iz namjene objekata, a u skladu sa važećim standardima i normativima i to kako za putnička vozila tako i za autobuse i teretna vozila.
U zoni objekata turističkih kompleksa parkiranje vozila se će se rješavati isključivo u okviru pripadajuće parcele, na otvorenim / površinskim parkiralištima ili u garažama na pripadajućoj parceli, a prema normativima datim ovim Planom.

Broj parking mjesta mora da zadovolji potrebe za parkiranjem korisnika, saglasno normativima. Normativi su, saglasno Pravilniku o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, a saglasno stepenu motorizacije u Rožajima:

Normativi za proračun potrebnog broja parking mjesta:

- stanovanje (na 1000 m^2) ---------- 15 pm (lokalni uslovi min 12 a max 18 pm);
- proizvodnja (na 1000 m^2) ---------- 20 pm (6-25 pm);
- poslovanje (na 1000 m^2) ---------- 30 pm (10-40 pm);
- trgovina (na 1000 m^2) ---------- 60 pm (40-80 pm);
- hoteli (na 1000 m^2) ---------- 10 pm (5-20 pm);
- restorani (na 1000 m^2) ---------- 120 pm (40-200 pm);
- za sportske dvorane, stadione i sl. (na 100 posetilaca) ------25 pm.

28.1.9. Prateći putni objekti

Predmetnim Planom se planira izgradnja pratećih putnih sadržaja kao što su stanice za snabdijevanje gorivom i servisi za putnička i teretna vozila i autobuse. Mjere zaštite neophodno je bliže utvrditi prema važećoj zakonskoj regulativi.

Postojeće stanice za snabdijevanje gorivom se zadržavaju, a nove se mogu realizovati u svim privrednim i naseljskim centrima, tamo gdje se ukaže potreba ili zainteresovanost potencijalnih korisnika u skladu sa urbanističkim planovima nižeg reda i važećom zakonskom regulativom u oblasti zaštite životne sredine.

Predmetnim Planom se planira izgradnja servisa za putnička i teretna vozila i autobuse. Lokacije servisa je neophodno razrađivati urbanističkom dokumentacijom nižeg reda, uz uslov da se ne dozvoljava da ovakvi sadržaji imaju direktan priključak na magistralne puteve. Izgradnja ove vrste objekata je uslovljena pouzdanom zaštitom zemljišta, površinskih i podzemnih voda. Mjere zaštite je potrebno bliže utvrditi analizom tj. Procjenom uticaja na životnu sredinu.

Sa porastom broja električnih vozila, parking mjesta za električno punjenje vozila postaju sve češća a njihov broj i pokrivenost značajno variraju zavisno od regije i urbanizacije.
Parking mjesto za električno punjenje vozila je specijalno označeno mjesto opremljeno stanicom za punjenje električnih vozila. Ta mjesta su često označena zelenom bojom ili imaju simbol električnnog vozila i utičnice, a mogu se nalaziti na javnim parkiralištima, benzinskim pumpama, tržnim centrima ili u okviru privatnih objekata. Ova mjesta su rezervisana isključivo za vozila koja se pune i često imaju ograničeno vrijeme parkiranja kako bi se omogućila cirkulacija i dostupnost stanica za punjenje drugim korisnicima.
Servisi za putnička vozila i autobuse mogu se realizovati u svim naseljskim centrima gdje se za to ukaže potreba, što će se razrađivati urbanističkim planovima nižeg reda.

28.1.10. Javni prevoz putnika

U skladu sa razvojem naselja i razmještajem aktivnosti, a na osnovu programa raspodjele putovanja na sredstva prevoza, planira se sistem javnog putničkog prevoza u okviru područja Plana. Disperznost prostorne organizacije i prostorna udaljenost između pojedinih ciljnih zona uslovljavaju uvođenje linija javnog putničkog prevoza.

Linije javnog putničkog prevoza se mogu organizovati na svim putevima, a mogu se realizovati autobusima ili tzv. „paratranzitom“ – minibusevima, kombi-vozilima, džipovima i sl., u skladu sa saobraćajnim zahtjevima i potrebama, kao redovne linije javnog prevoza tokom cijele godine ili kao sezonske linije za potrebe turista. Javni putnički prevoz treba da se organizuje u skladu sa saobraćajnim zahtjevima i potrebama i važećom zakonskom regulativom iz oblasti javnog prevoza putnika u drumskom saobraćaju.

Stajališta javnog putničkog prevoza se mogu organizovati na svim putevima u skladu sa saobraćajnim zahtjevima i potrebama. Stajališta na magistralnom putu moraju biti odvojena razdjelnim ostrvom od protočne saobraćajne trake.
Redove vožnje u javnom prevozu prilagoditi zahtjevima putnika formiranjem jedinstvenog tarifnog sistema.

OPŠTE SMJERNICE I PROSTORNI USLOVI ZA IZGRADNJU I UREĐENJE INFRASTRUKTURE

Izgradnja javne infrastrukture

1. Javna infrastruktura se projektuje, gradi, koristi i održava u skladu sa važećim propisima i tehničkim normativima.
2. Sve intervencije na javnoj infrastrukturi i u zaštititnim pojasevima mogu se izvoditi samo uz saglasnost subjekta koji upravlja tom infrastrukturom.
3. Vodovi javne infrastrukture teku u prostoru javnih površina, osim u odsjecima, na kojim zbog terenskih ili drugih razloga tok po javnim površinama nije mogući.
4. Uz poštovanje dovoljnog međusobnog razmaka, vodovi javne infrastrukture teku zajedničkim koridorima, pri čemu se poštuju osnovni zahtjevi u pogledu kota ukrštanja i sigurnosni razmaci među vodovima, kako zahtijevaju važeći propisi.
5. Svi vodovi i objekti javne infrastrukture teku odnosno pozicionirani su u prostoru tako, da je moguće priključenje svih objekata na području lokacije.
6. Svi vodovi i objekti teku odnosno su pozicionirani u prostoru tako, da je omogućeno njihovo nasmetano funkcionisanje i održavanje.
7. Izgradnja saobraćajne, komunalne, energetske i komunikacijske infrastrukture se odvija usklađeno.
8. Tokom izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih vodova javne infrastrukture, u okviru vrste predviđene intervencije, predviđeti i rekonstrukciju preostalih vodova, objekata i uređaja, koji su zbog dotrajalosti, malih kapaciteta i drugih razloga neadekvatni.
9. Površine za putnu infrastrukturu namujenjene su izgradnji i uređenju objekata i uređaja za saobraćaj vozila i prateće sadržaj (trotoare, biciklističke staze, stajališta, parking, odmarališta, saobraćajne znakove i druge dopunske saobraćajne objekte). Izgradnja parkinga, pješačkih i biciklističkih staza i uređenje zelenila duž puta je dozvoljeno i izvan putnih površina.
10. Trase komunikacijskih vodova i energetskih vodova te trase komunalne infrastrukture ne isključuju drugu namjensku upotrebu ispod ili iznad njih, pod uslovom da namjenska upotreba ne ugrožava djelovanje i odžavanje vodova, niti ovi vodovi ugrožavaju upotrebu ispod ili iznad njih.

Izgradnja i uređenje putne mreže

1. Planiranje, izgradnja i održavanje postojeće putne infrastrukture se sprovodi u skladu sa zakonskim odredbama i važećim propisima iz područja puteva i saobraćaja.
2. Putevi sa pripadajućim objektima i uređajima mogu se graditi i obnavljati unutar područja putne infrastrukture i područja predviđenih za lokaciju, na ostalim područjim u skladu sa Planom.
3. Priključci na puteve se uređuju tako na ne ometaju saobraćaj i uz saglasnost nadležne uprave. Zemljani putevi koji se priključuju na javni put sa savremenim kolovoznim zastorom moraju se izgraditi sa tvrdom podlogom ili sa istim zastorom kao i javni put na koji se priključuju u dužini najmanje 50 metara.
4. Nove slijepo zaključene ulice imaju na kraju okretalište.
5. Ako se u sklopu građenja javnog puta i građenja komunalnih, vodoprivrednih ili drugih objekata unutar putnog zemljišta, tehnička dokumentacija mora obuhvatiti ove vrste objekata i radove koji će se izvesti, na površini, odnosno ispod ili iznad površine puta.

6. Autobuska stajališta na magistralnim putevima moraju biti izgrađena van kolovoza.
7. Saobraćajna signalizacija državnog puta koji prolazi kroz naseljeno mjesto mora biti upodobljena sa kategorijom tog puta.
8. Pored javnih puteva ne mogu se graditi stambene i druge zgrade, podizati postrojenja i uređaji i graditi drugi objekti u zaštitnom pojasu. Ovo ne važi za dio javnog puta koji prolazi kroz naseljeno mjesto i koji se urbanističkim planom uređuje kao gradska ulica.
9. Prolazom državnog puta ili dijela puta kroz naselja ne smije se narušiti kontinuitet trase puta ili saobraćaja na njemu.
10. Širina zaštitnog pojasa pored magistralnih puteva iznosi 25m, pored regionalnih puteva 15m, a pored lokalnih puteva 10m, računajući od spoljne ivice putnog pojasa. Izuzetno, u brdsko planinskim predjelima sa nepovoljnom topografijom mogu se graditi stambene, poslovne, pomoćne i slične zgrade i u zaštitnom pojasu, ali ne bliže od 15m pored magistralnih puteva, 10m pored regionalnih puteva i 5m pored lokalnih puteva, računajući od spoljne ivice putnog pojasa.
11. Širina putnog pojasa van naselja iznosi za magistralne i regionalne puteve najmanje 2m, a za lokalne puteve 1m, računajući od linije koju čine krajnje tačke poprečnih profila puta 8 od spoljne ivice usjeka i nožice nasipa, ako ne postoji jarak.
12. U zaštitom pojasu dozvoljeno je graditi stanicu za snabdijevanje vozila gorivom, autoservis, objekat za privremeni smještaj onesposobljenih vozila, putnu bazu, autobazu za pružanje pomoći i informacija učesnicima u saobraćaju, kao i saobraćajnu površinu komercijalnog objekta pored magistralnog puta, regionalnog i lokalnog puta, kojem je omogućen prilaz na te puteve i koji je u funkciji tih puteva i saobraćaja (ugostiteljski, turistički, trgovinski, sportsko-rekreacioni i sl. objekti) na osnovu građevinske dozvole.
13. Ograde i drveće pored javnih puteva u zaštitnom pojasu podizati tako da ne sprečavaju preglednost javnog puta i ne ugraožavaju saobraćaj.
14. Za građenje žičara iznad državnih puteva treba dobiti saglasnost organa uprave.
15. Natpise na zemljištu pored magistralnih i regionalnih puteva postavljati na udaljenosti najmanje 5m računajući od krajnje tačke kolovoza do lijeve spoljne ivice table natpisa, po pravilu sa desne strane u smjeru odvijanja saobraćaja, pod uglom 70°- 90° u odnosu na osu puta, odnosno pod uglom pod kojim će se izbjeći refleksija svjetlosnih farova vozila. U brdsko planinskim krajevima ova udaljenost je najmanje 3m. Rastojanje donje ivice table natpisa iznosi najmanje 1,20m od gornje kote kolovoza. Natpisi iznad kolovoza puta postavljaju se na visini od najmanje 4,7m u odnosu na kotu kolovoza puta.
16. Putni prostor obuhvata slobodan prostor iznad trupa puta u visini najmanje 7m od najviše tačke puta, odnosno putnog objekta.
17. U naseljima, gdje dozvoljavaju prostorni uslovi, izvode se hodnici za pješake jednostrano ili dvostrano širine min. 1,5m, biciklističke staze jednostrano ili dvostrano širine min. po 1,0m i javna rasvjeta.
18. Mreža javnih komunikacija (puteva, trotoara, biciklističkih staza sa drvoredima i urbanom opremom) mora biti jednostavna i čitljiva, na logičnim mjestima opremljena s javnim otvorenim prostorima i dobro označeno.
19. Javni putnički saobraćaj se uspostavlja na prostoru većih naselja, između većih naselja, te razvija na području novih naselja i širenja naselja, u dinamici rekonstrukcije ili novogranje putne mreže.

Izgradnja i uređenje parking mjesta i garaža

1. Kod novogradnje, rekonstrukcije ili kod prenamjene objekata na građevinskoj parceli se obezbjeđuje dovoljne površine parkinga, garažnih mjesta ili garaža u podzemnim etažama, kako za stanare tako i za posjetioce.
2. Kod višeporodičnih stambenih zgrada što je moguće više parking površine obezbijediti u podzemnim etažama, tako da se čuve što više zelenih površina uz objekte i obezbjeđuje veći kvalitet stanovanja.
3. Ispod postojećih parking mjesta je dozvoljena izgradnja podzemnih garaža, tako da se ne smanjuje broj postojećih javnih parking mjesta za stanare.
4. Parking mjesta (PM) i garaže se lociraju i grade tako da buka ili miris ne ometa rad, stanovanje ili odmor u okolini. Parking površine sa više od 5PM se ozelenjavaju sađenjem drveća.
5. Površine PM, manipulativnih prostora i platoa su utvrđene tako da su nepropustne za vodu i naftne derivate. Oivičene su sa betonskim ivičnjacima sa nagibom prema isteku sa opremljenim separatorom i sakupljačima ulja.
6. Parking mjesta, garaže i njihovi pomoćni objekti moraju zadovoljavati zahtjeve protivpožarne zaštite. Goriva i maziva koja ističu, moraju se odstraniti na bezopasan način. Garaže i njihovi pomoćni objekti trebaju imati mogućnost prirodnog provjetravanja. Ako podzemne garaže nijesu izgrađene pod objektom, mogu se izvoditi na način da se dovoljno debelim humusnim slojem i ozelenjavanje i zasađivanja bar niske vegetacije koriste za javnu površinu, otvoreno igralište, nadzemno parkiralište i sl.
7. Manipulativne površine se izvode i uređuju tako, da se spriječi povratno uključivanje vozila na javnu cestu.
8. Na svim javnim parkiralištima, u skladu sa propisima, obezbjeđuje se odgovarajući broj parking mjesta za osobe sa smanjenom pokretljivošću.
9. Za objekte u javnoj upotrebi, obezbjeđuje se 5% parking mjesta za osobe sa smanjenom pokretljivošću. U slučaju da je u objektu manje od 20 PM , obezbjeđuje se 1 PM za osobe sa invaliditetom. Kod određivanja PM više stambenih objekata obezbjeđuje se na svako deseto stanovanje 1 PM za ove osobe.

U pogledu namjene ili djelatnosti kod izračuna PM poštuje se minimalni broj PM iz sljedeće tabele:

Normativi su, saglasno Pravilniku o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, a saglasno stepenu motorizacije u Rožajima:

Stanovanje (na 1000 m^2)	*15 pm (lokalni uslovi min. 12, a max. 18pm)*
Proizvodnja (na 1000 m^2)	*20 pm (lokalni uslovi 6-20 pm)*
Fakulteti 8na 100 m^2)	*30 pm (lokalni uslovi 10-37 pm)*
Poslovanje (1000 m^2)	*30 pm (lokalni uslovi 10-40 pm)*
Trgovina (1000 m^2)	*60 pm (lokalni uslovi 40-80 pm)*
Hoteli (1000 m^2)	*10 pm (lokalni uslovi 5-20 pm)*
Restorani (1000 m^2)	*120 pm (lokalni uslovi 40-200 pm)*
Sportske dvorane, stadioni isl (na 100 posjetilaca)	*25 pm*

Putnički automobil ostvaruje dominantnu ulogu, u odnosu na javni prevoz, te se ovi standardi definišu kao smjernice u PUP opštine.

a. GENERALNO URBANISTIČKO RJEŠENJE

Gradska saobraćajna i ulična mreža

Uzimajući u obzir očekivane saobraćajne tokove i planirane zahtjeve do 2025. godine definisan je koncept gradske saobraćajne mreže u gradu imajući u vidu ciljeve razvoja opštine Rožaje, kao i uloge koju ima putna mreža u ostvarenju istih. Na osnovu Studije saobraćaja opštine Rožaje i izvršene analize postojeće planske dokumentacije u Generalnom urbanističkom rješenju za centar lokalne samouprave usvojen je plan saobraćaja. Budući plan razvoja saobraćaja baziran je na osnovama modernizacije i unapređenja postojećeg stanja drumske saobraćajne mreže i na osnovama novoplaniranih saobraćajnica. Planirana rekonstrukcija gradskih saobraćajnica obezbijediće bezbjednije saobraćajnice sa odvojenim pješačkim i biciklističkim saobraćajem.

Opština Rožaje namjerava saobraćajno urediti i ostale neuređene djelove grada u bezbjednije i atraktivnije. Takođe, planirane buduće stambene zone treba da imaju u svojim planovima saobraćajnice koje se priključuju na savremene gradske ulice.

Definisanje elemenata pojedinih saobraćajnica je izvršeno uzimajući u obzir stepen gusto izgrađene zone stanovanja (stepen izgrađenosti i indeks zauzetosti na terenu) usled čega su pojedini profili neizgrađenih ulica izmijenjeni i planirani u manjim gabaritima nego što je to bilo planirano GUP-om. Razlog ovome jeste i uzurpacija i neplanska gradnja objekata koja je uslovila i promjenu samih ambijentalnih uslova pa su elementi nekih ulica čija se izgradnja planira već definisani na terenu (širina i podužni padovi). Analizom izgrađene ulične mreže može se zaključiti da značajan dio saobraćajnica treba da ostane u postojećim gabaritima jer su isti po mišljenju obrađivača daleko primjereniji nego planirani. Osim pomenutih razloga navešćemo i poseban razlog da su tereni veoma strmi i gdje je zbog zemljanih radova za realizaciju ulice velikog gabarita potreban daleko veći prostor nego što je dimenzijama iz GUP-a bilo predviđeno.PUP-om su planirane dvije nove gradske ulice koje na adekvatan i u razvojnom smislu moderan način saobraćajno rješavaju naselja Ibarac i Bandžovo Brdo. Realizacijom gradskih saobraćajnica koje su planirane za rekonstrukciju ili novogradnju stvaraju se uslovi za povoljniju i u funkcionalnom smislu efikasniju saobraćajnu integraciju cjelokupne gradske mreže što će doprinijeti i bržem razvoju grada.

U narednoj tabeli je dat sintezni prikaz saobraćajnica koje su obuhvaćene planovima za rekonstrukciju ili novogradnju, sa opisom postojećeg stanja i predviđenim konačnim elementima kolovoza. Grafički prikaz planiranih saobraćajnica je dat u Planu saobraćajne infrastrukture opštinskog centra (8a i 8b)

Gradske saobraćajnice koje su planirani za rekonstrukciju ili novogradnju:

Naziv projekata	Izvor	Dužina	Planirano stanje	Postojeće stanje	Oznaka na grafi kom prilogu	Smjernice za dalju realizaciju

1. Magistrala (Ul.Ibarska + 29. novembar + Milunalvanović + 30.septembar)	GUP 2008 Pet.Pr.in.	6000	račun. brzina (km/h) < 40	saobraćajnica sa dvije trake širine 7,0m – dio magistralnog puta	1	Rekonstrukcija: glavna gradska ulica sa dvije trake i uređenim pješačkim i (ili) biciklističkim trotoarom (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
2. Ulica R.Burdžovića	GUP 2008 Pet.Pr.in	1520	račun. brzina (km/h) < 40	saobraćajnica sa dvije trake širine 5,50÷6,0m - dio regionalnog puta	23	Rekonstrukcija: gradska ulica sa dvije trake i uređenim pješačkim trotoarom sa jedne ili obije strane (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
3. Ulica R.Burdžovića priključne ulice 1,2,3	Pet.Pr.in	750	račun. brzina (km/h) < 20	pristupne ulice širine 4,0÷5,0m - neizgrađene (samo nasuta trasa)	23.1 23.2 23.3	Novogradnja: pristupne ulice kolsko pješačke širine 5,50m ili jednosmjerne kolsko-pješačke ulice širine 3,50m sa drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
4. Ulica Ćatovska	GUP 2008 Pet.Pr.in	170	račun. brzina (km/h) < 40	saobraćajnica sa dvije trake širine 5,50m	15	Rekonstrukcija: gradska ulica sa jednom i (ili)dvije trake i uređenim pješačkim trotoarom (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
5. Ulica Stari Karavanski put	DUP 2011 Pet.Pr.in	290	račun. brzina (km/h) < 30	pristupna ulica – neizgrađena (samo nasuta trasa)	38	Novogradnja: gradska ulica sa dvije trake širine 5,50m i uređenim pješačkim trotoarom (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
6. Ulica Pešterska II	DUP 2011 Pet.Pr.in	165	račun. brzina (km/h) < 20	pristupna ulica – neizgrađena (samo nasuta trasa)	39	Novogradnja: pristupna ulica širine 5,50m sa dvije trake i uređenim pješačkim trotoarom sa jedne ili obije strane (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
7. Ulica u naselju Carine	Pet.Pr.in	850	račun. brzina (km/h) < 30	pristupna ulica širine 5.0 m – neizgrađena (samo nasuta trasa)	40	Novogradnja: pristupna ulica širine 5,50m sa jednom i (ili) dvije trake i uređenim pješačkim trotoarom (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
7.1,7.2.Ulica u naselju Carine, priključne ulice 1,2	Pet.Pr.in	350	račun. brzina (km/h) < 20	pristupna ulica širine 3.50 m –neizgrađena (samo nasuta trasa)	40.1 40.2	Novogradnja: pristupna ulica jednosmjerna kolsko pješačka ulica širine 3,50m sa drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
8. Ulica Ahmed ef.Ganić	Pet.Pr.in	700	račun. brzina (km/h) < 20	pristupna ulica širine 3.50 m –neizgrađena (samo nasuta trasa)	41	Novogradnja: pristupna ulica kolsko pješačka širine 5,50m ili jednosmjerna kolsko pješačka ulica širine 3,50m sa drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
9. Ulica Carine br.3 i br.4	Pet.Pr.in	800	račun. brzina (km/h) < 40	pristupna ulica širine 5,0 m – neizgrađena (samo nasuta trasa)	42.1 42.2	Novogradnja: pristupna ulica širine 5,50m sa jednom i (ili) dvije trake i uređenim pješačkim trotoarom (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom

						infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
10. Ulica Novopazarska priključne ulice br. 1,2,3	Pet.Pr.in	850	račun. brzina (km/h) < 20	pristupne ulice širine 4,0÷5,0m -neizgrađene (samo nasuta trasa)	43.1 43.2 43.3	Novogradnja:pristupne ulice kolsko pješačke širine 5,50m ili jednosmjerne kolsko pješačke ulice širine 3,50m sa drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
11. Ulica Sandžačka – priključne ulice br.1,2,3	Pet.Pr.in	300	račun. brzina (km/h) < 20	pristupne ulice širine 4,5÷5,0m -neizgrađene (samo nasuta trasa)	44.1 44.2 44.3	Novogradnja: pristupne ulice kolsko pješačke širine 5,50m ili jednosmjerne kolsko pješačke ulice širine 3,50m sa drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
12. Ulica Jaha Kurtagića-desni krak Agov do	Pet.Pr.in	300	račun. brzina (km/h) < 20	pristupna ulica širine 4,0÷5.0m - neizgrađena (samo nasuta trasa)	45	Novogradnja: pristupna ulica kolsko pješačka širine 5,50m ili jednosmjerna kolsko pješačka ulica širine 3,50m sa drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
13. Ulica Sandžačka 2	Pet.Pr.in	600	račun. brzina (km/h) < 30	ulica širine 5.0m - neizgrađena (samo nasuta trasa)	46	Novogradnja: pristupna ulica sa dvije trake širine min 5,50m sa trotoarom (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
14.Pješačko-biciklistička staza Dimiškin most – Kalače	Pet.Pr.in	10000		ne postoji staza	47	Pješačko - biciklistička staza širine 2x1,50m
15. Ulica Jukov potok	Pet.Pr.in	630	račun. brzina (km/h) < 20	pristupna ulica širine 4,0m -neizgrađena (samo nasuta trasa)	48	Novogradnja: pristupna ulica kolsko pješačka širine 3,50m sa drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
16. Izgradnja saobraćajnice i drumskog mosta kod Panela	Pet.Pr.in	100+25	račun. brzina (km/h) < 40	ne postoji saobraćajnica	49	Novogradnja: drumski most + gradska saobraćajnica sa dvije trake širine min 6,0m i uređenim pješačkim trotoarom sa obije strane (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
17. Gradska ulica: B.brdo(R.Burdţevića) - kroz Ibarac - Halilovići (IIfaza obilaznice)	PUP Rotaje	2120	račun. brzina (km/h) < 40	ne postoji saobraćajnica	50	Novogradnja: Širina ulice min 5,50m, sa jednim i (ili) dva pješačka trotoara (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
18. Gradska ulica : Bandžovo brdo - kružni tok	PUP Rotaje	4165	račun. brzina (km/h) < 40	ne postoji saobraćajnica	51	Novogradnja: Širina ulice min5,50m, sa jednim i (ili) dva pješačka trotoara (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
19.Ulica u naselju Županica (Suho Polje - Đuranovića Luke)	PUP Rotaje	5020	račun. brzina (km/h) < 40	ne postoji saobraćajnica	40	Novogradnja: Širina ulice min 5,50m, sa jednim i (ili) dva pješačka trotoara (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom

20. Ulica Mustafa Pećanin – desni krak ulice	PUP Rožaje	300	račun. brzina (km/h) < 40	pristupna ulica širine 3,50m – neizgrađena (samo nasuta trasa)	**5**	Novogradnja: pristupna ulica kolsko pješačka širine 5,50m ili jednosmjerna kolsko pješačka ulica širine 3,50m sa drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
21. Ulica u naselju Grahovska rijeka-Šušteri-Lovnička rijeka	PUP Rožaje	3340	račun. brzina (km/h) < 40	ne postoji saobraćajnica	41	Novogradnja: Širina ulice min5.50m, sa jednim i (ili) dva pješačka trotoara (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m) i drugom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom
22. Obilaznica II-faza (Dimiškin most – Crnja)	PUP Rožaje	2500	račun. brzina (km/h) < 60	ne postoji saobraćajnica	**52**	Novogradnja: Širina saobraćajnice min 6,0 + 2x1,50m, sa svom potrebnom infrastrukturom što će biti precizirano detaljnim urbanističkim planom.
23. Podzemni prolaz - nastavak Sarajevske ulice ispod magistrale	DUP 2013	18		dio saobraćajnice sa dvije trake širine 5,50m i trotoarom širine 1,50m		Rekonstrukcija: proširiti prolaz na širinu gradske ulice sa dvije trake i uređenim pješačkim trotoarom sa jedne strane (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m)

- **Urbanističko-tehnički uslovi za gradske sabraćajnice**

- Glavna gradska ulica (rekonstrukcija Ibarske magistrale na dionici Dimiškin most -Zelenski most)
- Širina kolovoza 2 x 3,50m, biciklistička staza i(ili) trotoar (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m)
- Zastor kolovozne konstrukcije saobraćajnice i biciklističke staze je od asfaltbetona uraditi od betona MB30 ili od prefabrikovanih betonskih elemenata (behaton kocke i sl)
- Na cjelokupnoj dužini ulice predvidjeti oivičavanje kolovoza betonskim ivičnjacima 20/24cm, a na mjestima prilaza urbanističkim parcelama oborene ivičnjake 18/24cm od betona MB50. Na dijelu pješakih prelaza predvidjeti oborene i prelazne ivičnjake 20/24cm, a rampe za invalide izvesti prema standardima
- Uzdužni profil saobraćajnice prilagoditi terenu i okolnim objektima uz obavezno postizanje podužnih i poprečnih padova potrebnih za odvođenje atmosferskih voda (min. podužni pado 0,5% a max 6 (izuzetno dopušteno 8%);
- Prije izrade Glavnog projekta potrebno je izvršiti geodetsko snimanje u razmjeri 1:250 ili 1:500
- Odvodnjavanje atmosferskih voda riješiti kanalizacijom u skladu sa mogućim tehničkim rješenjem
- Planirati izgradnju javne rasvjete za predmetnu saobraćajnicu
- Instalacione mreže u trasi objekta i njihove priključke projektovati u skladu sa propisima i uslovima dobijenim od nadležnih javnih preduzeća (elektroenergetske izvore, vodovod i kanalizaciju, telekomunikacije i drugo)
- Saobraćajnu signalizaciju projektovati saglasno propisima i standardima koji regulišu ovu oblast a u skladu sa uslovima dobijenim od strane nadležnog organa za saobraćaj.

Gradske saobraćajnice

- Širina kolovoza minimalno 5.50(6.00)m i jednostrani ili obostrani trotoar (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m). Na mjestu

gdje se uz ulicu planira izgradnja parkinga poprečni profil se proširuje za 2,50m kod paralelnog i 5,00m kod upravnog parkiranja
- Zastor kolovozne konstrukcije saobraćajnice je od asfalt betona, a parkinga od asfalt betona, od betona MB 30 ili od prefabrikovanih betonskih elemenata (behaton kocke, raster elementi i sl)
- Trotoar uraditi od betona MB30 ili od prefabrikovanih betonskih elemenata (behaton kocke i sl)
- Na cjelokupnoj dužini ulice predvidjeti oivičavanje kolovoza betonskim ivičnjacima 20/24cm, a na mjestima prilaza urbanističkim parcelama oborene ivičnjake 18/24cm od betona MB50. Na dijelu pješakih prelaza predvidjeti oborene i prelazne ivičnjake 20/24cm, a rampe za invalide izvesti prema standardima
- Uzdužni profil saobraćajnice prilagoditi terenu i okolnim objektima uz obavezno postizanje podužnih i poprečnih padova potrebnih za odvođenje atmosferskih voda (min. podužni pad 0.5% a max 6(8)% ili max nagib prilagoditi prema uslovima terena)
- Prije izrade Glavnog projekta potrebno je izvršiti geodetsko snimanje u razmjeri 1:250 ili 1:500
- Odvodnjavanje atmosferskih voda riješiti kanalizacijom u skladu sa mogućim tehničkim riješenjem
- Planirati izgradnju javne rasvjete za predmetnu saobraćajnicu
- Instalacione mreže u trasi objekta i njihove priključke projektovati u skladu sa propisima i uslovima dobijenim od nadležnih javnih preduzeća (elektroenergetske izvore, vodovod i kanalizaciju, telekomunikacije i drugo)
- Saobraćajnu signalizaciju projektovati saglasno propisima i standardima koji regulišu ovu oblast a u skladu sa uslovima dobijenim od strane nadležnog organa za saobraćaj.

Sabirne ulice
- Širina kolovoza minimalno 5.50m sa jednostranim ili obostranim trotoarom (širinu trotoara prilgoditi uslovima na terenu ali ne manje od min 1,50m)
- Zastor kolovozne konstrukcije saobraćajnice je od asfalt betona
- Trotoar uraditi od betona MB 30 ili od prefabrikovanih betonskih elemenata (behaton kocke i sl)
- Na cjelokupnoj dužini ulice predvidjeti oivičavanje kolovoza betonskim ivičnjacima 20/24cm, a na mjestima prilaza urbanističkim parcelama oborene ivičnjake 18/24cm od betona MB 50. Na dijelu pješakih prelaza predvidjeti oborene i prelazne ivičnjake 20/24cm, a rampe za invalide izvesti prema standardima
- Uzdužni profil saobraćajnice prilagoditi terenu i okolnim objektima uz obavezno postizanje podužnih i poprečnih padova potrebnih za odvođenje atmosferskih voda (min. podužni pad 0,5% a max 7(10)% ili max nagib prilagoditi prema uslovima terena
- Prije izrade Glavnog projekta potrebno je izvršiti geodetsko snimanje u razmjeri 1:250 ili 1:500
- Odvodnjavanje atmosferskih voda riješiti kanalizacijom u skladu sa mogućim tehničkim riješenjem
- Planirati izgradnju javne rasvjete za predmetnu saobraćajnicu

- Instalacione mreže u trasi objekta i njihove priključke projektovati u skladu sa propisima i uslovima dobijenim od nadležnih javnih preduzeća (elektroenergetske izvore, vodovod i kanalizaciju, telekomunikacije i drugo)
- Saobraćajnu signalizaciju projektovati saglasno propisima i standardima koji regulišu ovu oblast a u skladu sa uslovima dobijenim od strane nadležnog organa za saobraćaj.

Pristupne ulice

- Širina kolovoza 5,50m za dvosmjerne odnosno 3,50m za jednosmjerne ulice Zastor kolovozne konstrukcije saobraćajnice je od asfalta
- Trotoar uraditi od betona MB 30 ili od prefabrikovanih betonskih elemenata (behaton kocke i sl); - Na cjelokupnoj duţini ulica predvidjeti oivičavanje kolovoza betonskim ivičnjacima 20/24cm, a na mjestima prilaza urbanističkim parcelama oborene ivičnjake 18/24cm od betona MB 50. Na dijelu pješakih prelaza predvidjeti oborene i prelazne ivičnjake 20/24cm, a rampe za invalide izvesti prema standardima
- Uzduţni profil saobraćajnice prilagoditi terenu i okolnim objektima uz obavezno postizanje podužnih i poprečnih padova potrebnih za odvođenje atmosferskih voda (min. podužni padovi 0.5% a max 10(14)% ili max nagib prilagoditi prema uslovima terena)
- Prije izrade Glavnog projekta potrebno je izvršiti geodetsko snimanje u razmjeri 1:250 ili 1:500
- Odvodnjavanje atmosferskih voda riješiti kanalizacijom u skladu sa mogućim tehničkim riješenjem
- Planirati izgradnju javne rasvjete za predmetnu saobraćajnicu
- Instalacione mreţe u trasi objekta i njihove priključke projektovati u skladu sa propisima i uslovima dobijenim od nadležnih javnih preduzeća (elektroenergetske izvore, vodovod i kanalizaciju, telekomunikacije i drugo.
- Saobraćajnu signalizaciju projektovati saglasno propisima i standardima koji regulišu ovu oblast a u skladu sa uslovima dobijenim od strane nadležnog organa za saobraćaj.

Kolsko-pješačke saobraćajnice

- Širina saobraćajnice min 3,50m za sve vrste prometa. Na saobraćajnicama sa većim poprečnim profilima (5,50m) se ostavlja mogućnost organizovanja saobraćaja u mirovanju
- Zastor kolovozne konstrukcije saobraćajnice je od asfalta, kamena, betona, granita ili od prefabrikovanih betonskih elemenata (behaton kocke i sl) tj. od elemenata izrađenih od pomenutih materijala
- Uključenje kolsko – pješakih staza na kolske saobraćajnice treba riješiti oborenim ivičnjacima 18/24cm od betona MB 50
- Uzdužni profil saobraćajnice prilagoditi terenu i okolnim objektima uz obavezno postizanje podužnih i poprečnih padova potrebnih za odvođenje atmosferskih voda (min. podužni padovi 0.5% a max 10(14)% ili max nagib prilagoditi prema uslovima terena)
- Prije izrade Glavnog projekta potrebno je izvršiti geodetsko snimanje u razmjeri 1:250 ili 1:500
- Odvodnjavanje atmosferskih voda riješiti kanalizacijom u skladu sa mogućim tehničkim riješenjem
- Planirati izgradnju javne rasvjete za predmetnu saobraćajnicu

- Instalacione mreže u trasi objekta i njihove priključke projektovati u skladu sa propisima i uslovima dobijenim od nadležnih javnih preduzeća (elektroenergetske izvore, vodovod i kanalizaciju, telekomunikacije i drugo)
- Saobraćajnu signalizaciju projektovati saglasno propisima i standardima koji regulišu ovu oblast a u skladu sa uslovima dobijenim od strane nadležnog organa za saobraćaj.

Javni saobraćaj

Uzimajući u obzir sadašnji položaj i funkciju magistrale kao i činjenicu da postojeći kapaciteti autobuske stanice zadovoljavaju sadašnje potrebe javnog saobraćaja planirano je da se položaj autobuske stanice zadrži i u narednom periodu za koji se donosi plan. U postplanskom periodu je potrebno planirati novi položaj autobuske stanice uz prilagođavanje novonastalim uslovima.
Međumjesni saobraćaj se obavlja na relaciji Rožaje- MZ sa stajalištima.

U narednom periodu je potrebno planirati izgradnju modernih stajališta javnog prevoza kako bi se stvorili bolji uslovi za korisnike javnog saobraćaja. Na stajalištima javnog prevoza predvidjeti plato (peron) za pješake širine najmanje 2,0m, a na stajalištima u blizini školskih zgrada plato za pješake najmanje širine 3,0m.

Planirano stanje saobraćaja u mirovanju

Parkirališta su površine koje su saobraćajno tehnički oblikovane da na bezbjedan i ekonomičan način obezbijede grupno parkiranje više vozila tako da svako vozilo ima parking mjesto i nezavisan, bezbjedan i pregledan saobraćajni pristup.

Nedostatak prostora za parkiranje u centru grada posebno u ljetnjoj sezoni predstavlja veliki komunalni problem te je u narednom periodu potrebno planirati izgradnju gradskih garaža ili parkirališta na otvorenom. Veoma je važno da se planovima nižeg reda predvidi mogućnost da se za jedan dio raspoložive javne ili privatne površine može izvršiti prenamjena planiranih površina u privremena parkirališta do stvaranja uslova za trajno rješenje ovog problema.

Predsjednik Opštine Rožaje je donio Odluku o davanju na korišćenje lokacija za organizovanje javnih parkirališta DOO “Komunalno” Rožaje od 24.09.2014. koja glasi:
Daju se na upravljanje, održavanje i korišćenje lokacije za organizovanje parking prostora DOO “Komunalno” Rožaje (u daljem tekstu korisnik) i to:

1. Javno parkiralište, stalnog karaktera, na dijelu kat.parcele br. 1242 KO Rožaje u površini od 2600m^2.
2. Javno parkiralište, stalnog karaktera, na dijelu kat.parcele br. 1134 KO Rožaje, odnosno Ulici “30. Septembar” u dužini od 180m.
3. Javno parkiralište, privremenog karaktera, na dijelu kat.parcele br. 1044/1 KO Rožaje, odnosno Ulici “13. Jul” u dužini od 240m.
4. Javno parkiralište, povremenog karaktera, na dijelu kat.parcele br. 932 KO Rožaje u površini od 1980m^2.

U grafičkom prilogu su na navedenim parcelama ucrtani parkinzi stalnog ili privremenog karaktera.

Neophodan broj parking mjesta za svaku jedinicu građevinskig zemljišta prema namjeni i veličini i za svaku namjensku zonu, utvrđuje se kao planska odrednica u planu sa detaljnom razradom.

Potrebe za parking mjestima procjenjuju se u zavisnosti od namjene planiranih površina i stanja sistema javnog gradskog saobraćaja uz sagledavanje mogućnosti prostora.

Normativi, saglasno Pravilniku o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, a saglasno stepenu motorizacije u Rožajima su:

- stanovanje(na 1000m^2).....15pm(lokalni uslovi min 12 a max 18pm)
- proizvodnja(na 1000m^2).....20pm(6-25pm)
- fakulteti(na 1000m^2).....30pm(10-37 pm)
- poslovanje(na 1000m^2).....30pm(10-40 pm)
- trgovina(na 1000m2).....60pm(40-80 pm)
- hoteli(na 1000m2).....10pm(5-20 pm)
- restorani(na 1000m2).....120pm(40-200 pm)
- za sportske dvorane,stadione i sl.(na 100 posjetilaca).....25 pm

Infrastruktura za nemotorizovane učesnike u saobraćaju

Pješački saobraćaj predstavlja veoma važan vid saobraćaja za grad kao što je Rožaje obzirom na njegovu veličinu. Pretpostavlja se da se pješice obavi oko 75% svih kretanja u gradu .U cilju stvaranja boljih ambijentalnih i saobraćajno bezbjedonosnijih uslova za pješake potrebno je sve planirane saobraćajnice opremiti sa pješačkim trotoarima tamo gdje postoje realni uslovi na terenu. Pješaci se moraju prostorno ili vremenski odvojiti od tokova motornog saobraćaja. Dio izgrađenih saobraćajnica na gradskom području je opremljen sa trotoarima, a ovaj sistem se dopunjava mrežom izgrađenih pešačkih staza. U narednom periodu je potrebno sagledati mogućnost opremanja i ostalih izgrađenih gradskih saobraćajnica sa pješačkim trotoarima. Sve novoplanirane gradske saobraćjnice planirane su sa pješačkim trotoarima.

Planovima nižeg reda je potrebno planirati i mogućnost izgradnje biciklističke staze na postojećoj magistrali na dionici Dimiškin most - Zelenski most jer će nakon izgradnje obilznice postojeća magistrala na ovoj dionici postati glavna gradska ulica.Takođe je potrebno planirati i pješačku stazu na dionici magistrale na kojoj nije izgrađena. Studijom je planirana i izgradnja pješačko – biciklističke staze na dionici Dimiškin most - Kalače.

Vazdušni saobraćaj

Uz izgrađeni heliodrom u Centru I, u cilju razvoja turizma u opštini Rožaje potrebno je na ekskluzivnim turističkim destinacijama Hajle i Rujišta planirati izgradnju heliodroma ili nekog drugog oblika vazdušnog saobraćaja kako bi se i ovaj vid zahtjeva za prevozom potencijalnih turista riješio na adekvatan način.

Stanice za nabdijevanja gorivom

Osim četiri postojeće stanice za snabdijevanjem gorivom planira se izgradnja još nekoliko stanica za snabdijevanje gorivom a tačne lokacije je potrebno definisati kroz planove nižeg reda. Ovim planom se sugeriše da se jedna izgradi na regionalnom putnom pravcu Rožaje - Peć na dionici puta Crnja (mjesto spajanja prve i druge faze obilaznice) - priključenje novoplaniranog turističkog puta (Regionalni put – (Daciće - Kaluđerski laz - Štedim).

Sa porastom broja električnih vozila, parking mjesta za električno punjenje vozila postaju sve češća a njihov broj i pokrivenost značajno variraju zavisno od regije i urbanizacije.

Parking mjesto za električno punjenje vozila je specijalno označeno mjesto opremljeno stanicom za punjenje električnih vozila. Ta mjesta su često označena zelenom bojom ili imaju simbol električnnog vozila i utičnice, a mogu se nalaziti na javnim parkiralištima, benzinskim pumpama, tržnim centrima ili u okviru privatnih objekata.

Infrastruktura mreže elektropunjača treba da se razvija duž autoputeva, ali i u blizini čvorišta ključnih saobraćajnica i stanica javnog prevoza. Ovo je bitno iz tri razloga: prvi je da bi se ispunila potreba za trenutnom potražnjom resursa za punjenje električnih automobila. Drugi je da se elektropunjači učine dostupnim, ali i lakim za pronalaženje, a treći da se promoviše upotreba električnih vozila za javne i privatne potrebe. Potrebno je i da elektropunjači budu kompatibilni sa različitim tipovima električnih vozila.

Za javne punionice potrebno je obilježiti punjačko mjesto markiranjem gazišta i postavljanjem vertikalne signalizacije.

Pored samog punjača, za postavljanje punionice potrebno je obezbijediti zaštitni oraman sa diferencijalnom sklopkom koji će zaštiti korisnike, opremu i cijeli objekat od električnog udara.

Vrste stanica za punjenje:

- Brzo punjenje - Ove stanice koriste jednosmjernu struju I omogućavaju brzo punjenje vozila, često do 80% kapaciteta baterije u roku 20-30min.
- Standardno punjenje - koristi naizmjeničnu struju I zahtijevaju više vremena za punjenje, obično nekoliko sati. Često se koriste u tržnim centrima, hotelima, parkinzima.
- Induktivno punjenje - ovo je noviji način punjenja, gdje vozilo ne mora biti priključeno kablom, već se puni bežično putem elektromagnetnog polja.

*Ocjena investicione vrijednosti saobraćajnica predviđenih **Planom***

Naziv projekata	Širina (m)	Dužina (m)	Orijentaciona predračunska vrijednost planirane investicije(€)
1. Magistrala (Ul.Ibarska+29.novembar+Milun Ivanović+30.septembar)	7.0+2.0	6000	2.400.000,00
2. Ulica R.Burdžovića	5.7+2.0	1520	750.000,00
3. Ulica R.Burdžovića-priključne ulice 1,2,3	3.50-4.50	750	360.000,00
4. Ulica Ćatovska	5.50+1.0	170	80.000,00
5. Ulica Stari Karavanski put	5.50+1.0	290	300.000,00
6. Ulica Pešterska II	5.50+1.0	165	160.000,00
7. Ulica u naselju Carine sa priključkom Ulica širine 3,50m	5.50+1.2	850+350	500.000,00
8. Ulica Ahmed ef. Ganić	3.00+0.5	700	300.000,00
9. Ulica Carine br.3 i br.4	5.00+1.00	800	576.000,00
10. Ulica Novopazarska - priključne ulice br 1,2,3	4.50	850	340.000,00
11. Ulica Sandžačka – priključne ulice	4.50	300	135.000,00
12. Ulica Jaha Kurtagića - desni krak Agov do	4.50	300	162.000,00
13. Ulica Sandđačka 2	5.00+1.00	600	360.000,00
14. Pješačko - biciklistička staza Dimiškin most – Turjak	1.50+1.50	10000	3.600.000,00

15. Ulica Jukov potok	3.50	630	240.000,00
16. Izgradnja saobraćajnice i drumskog mosta kod Panela	6.0+2x2.0	100+25	420.000,00
17. Gradska ulica B.brdo (R.Budževića) - kroz Ibarac–Halilovići (II-faza obilaznice)	5.50+2x1.20	2120	2.200.000,00
18. Gradska ulica Bandžovo brdo - kružni tok	5.50+2x1.0	4165	3.850.000,00
19. Prigradska ulica Županica (Suho Polje - Đuranovića Luke)	5.0+2x1.5	5020	5.054.500,00
20. Ulica Mustafa Pećanin - desni krak ulice	3.5-4.5	300	100.000,00
21. Prigradska ulica Grahovska rijeka – Šušteri - Lovnička rijeka	5.0+2x1.0	3340	4.682.000,00
22. Obilaznica II faza (Dimiškin most - Crnja)	6.0+2x1.0	2500	22.447.500,00
		Ukupno	**49.017.000,00**

Smjernice i prijedlog mjera za gradske saobraćajnice

U cilju podizanja kvaliteta saobraćajnih usluga, izgradnjom novih saobraćajnica, održavanja i rekonstrukcije postojećih predlaže se sljedeće:

- Povećanje sigurnosti i bezbjednosti saobraćaja na postojećoj uličnoj mreži, a to podrazumijeva povećanje sredstava za održavanje, zaštitu i sanaciju postojećih saobraćajnica kao i modernizaciju pojedinih dionica (izgradnja pješačkih staza, javne rasvjete, poboljšanje elemenata puta) a sve u cilju funcionalnog, racionalnog i efikasnog saobraćajnog uređenja grada kako bi se postigla bolja integracija prostora koji ima izuzetan značaj za dalji razvoj Opštine i suočavanja sa novim prostornim opredjeljenjima
- Izgradnja novih saobraćajnica predviđenih ovim planom i rekonstrukcija i sanacija postojećih ulica u smislu datom u prethodnoj tački
- Usvajanje koncepta "umirenja saobraćaja" koji polazi od postavke da treba obezbijediti bolje uslove stanovanja i povećati bezbijednost saobraćaja u gusto naseljenim mjestima. Nivelaciono izdizanje kolovozne ravni pristupnih ulica sa ciljem smanjenja brzina kretanja vozila može se javiti u tri slučaja; kao samostalni element na dionici ("ležeći policajac"), kombinovano sa diskontinuitetom u situacionom planu i u području raskrsnica ili "prekida" u lokalnoj mreži
- Uspostavljanje pješačkih i biciklističkih staza u naseljima (posebno u urbanom centru) kako bi se omogućio bezbjedan pješački i biciklistički saobraćaj u naseljima
- Dalja razrada ostale projektno - planske dokumentacije. Time bi se definisala mikrolokacija novih djelova saobraćajnih koridora i rezervisao prostor u daljem procesu prostornog uređenja. Potrebno je izraditi predlog sistema regulisanja saobraćaja sa projektima raskrsnica i horizontalnom i vertikalnom signalizacijom za čitav grad.

Paučina
Bukovica
Čokrlije
Crnokrpe
Vuča
Basča
Grižica
Čosovica
Bisevo
Radetina
Lučice
G.Lovnica
Zloglavlje
Gusnice
Horisiće
Klanac
Bijela Crkva
Grahovo
D.Besnik
Besnik
Bać
Jablanica
G.Besnik
Donja Lovnica
Kalače
Seošnica
Sredani
Njeguši
Bogaje
Balotice
Koljeno
Dačići
Vrelo Ibra
D.Bukelj
G.Bukelj
Kaluđerski Laz

ROŽAJE–PETNUJICA–BERANE R12
Bukovica (raskrsnica sa M-5) - Petnjica (granica sa Crnom Gorom);
Petnjica (granica sa Crnom Gorom) - Berane (granica sa Srbijom);
Berane (granica sa Srbijom) - Berane (raskrsnica sa R-11);
Berane (raskrsnica sa R-11) - Berane (raskrsnica sa R-9);
Berane (raskrsnica sa R-9) - Berane (raskrsnica sa M-5);
Berane (raskrsnica sa M-5) - Berane (raskrsnica sa R-12);
Berane (raskrsnica sa R-12) - Petnjica (raskrsnica sa R-12);
Petnjica (raskrsnica sa R-12) - Kalače (raskrsnica sa M-5)

R6 ROŽAJE–TUTIN
Most Zeleni (raskrsnica sa M-5) - Vuča (granica sa Srbijom);

ŠPILJANI-RIBARIĆE
Špiljani (granica sa Srbijom) - Ribarići (raskrsnica sa R-2);
Ribarići (raskrsnica sa R-2) - Ribarići (raskrsnica sa R-9);
Ribarići (raskrsnica sa R-9) - Ribarići (raskrsnica sa R-6);
Ribarići (raskrsnica sa R-6) - Jablanica;
Jablanica - Bać;
Bać - Dobrakovo (granica sa Srbijom)

ROŽAJE–BERANE M-5
Ribarevina (raskrsnica sa R-6) - Budimlja (raskrsnica sa M-2);
Budimlja (raskrsnica sa M-2) - Rožaje (raskrsnica sa R-12);
Rožaje (raskrsnica sa R-12) - Kosovo Polje (granica sa Srbijom);
Dračenovo (granica sa Srbijom) - Kosovo Polje (granica sa Srbijom)

R5 ROŽAJE–PEĆ
Rožaje (raskrsnica sa M-5) - Kuršumlija (granica sa Kosovom)

e=10m

LEGENDA

- Granica Opštine (PUP-a)
- Granica GUR-a
- Površine naselja
- Zelene površine
- Poljoprivredne površine
- Ostale površine
- Površine za industriju i proizvodnju
- Površine za turizam
- Zaštićena područja
- Vodene površine
- Vodoizvorišta
- Koncesiona područja
- Površine za groblja
- Zastićena kulturna dobra
- Ski staze
- Površine tehničke infrastrukture
- Površine za obradu i skladištenje otpada
- Magistralna saobraćajnica
- Regionalna saobraćajnica
- Lokalna saobraćajnica
- Gradska saobraćajnica
- Planirana saobraćajnica
- Tunel

VLADA CRNE GORE
Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJNICA

N

Nosilac izrade plana: **MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE**	
Rukovodilac izrade: Arh. **Gordana Raičević,** dipl. inž.	Godina izrade: 2025. godine
Faza: **Nacrt**	Razmjera izrade: 1:25 000
Naziv grafičkog priloga: **NAMJENA POVRŠINA - planirano stanje -**	Broj grafičkog priloga: 10

DV 400kV Ribarevine- Peć 3

DV 110kV Berane-Rožaje

DV 110kV Berane-Rožaje

DV 400kV Ribarevine- Peć 3

TS 110/35/10kV Bistrica

DV 110kV Rožaje-Zeleni

TS 35/10kV Crnci

DV 110kV Bijela crkva-Biševo-Vučа Tutin (RS)

DV 110kV Rožaje- Tutin (RS)

DV 110kV Rožaje- Tutin (RS)

DV 400kV Ribarevine- Peć 3

DV 400kV Ribarevine- Peć 3

LEGENDA

- Granica Opštine (PUP-a)
- Granica GUR-a
- Dalekovod 400kV (postojeći)
- Dalekovod 110kV (postojeći)
- Dalekovod 110kV (planirani)
- Dalekovod 35kV (postojeći)
- Elektrovod 35kV (planirani)
- Elektrovod 10kV (postojeći)
- TS Trafostanica (postojeća)
- TS Trafostanica (planirana)
- Zaštitni koridor dalekovoda

VLADA CRNE GORE
Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

N

Nosilac izrade plana: **MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE**	
Rukovodilac izrade: Arh. **Gordana Raičević**, dipl. inž.	*Godina izrade:* 2025. godine
Faza: **Nacrt**	*Razmjera izrade:* 1:25 000
Naziv grafičkog priloga: **ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA- planirano stanje -**	*Broj grafičkog priloga:* 16

Bukovica
Paučina
Čokrlje
Crnokrpe
Vuča
Biševo
Radetina
Jablanica
Bašča
Grižica
Ćosovica
Lučice
G.Lovnica
Zlopglavlje
Gusnice
Horsiće
Klanac
Grahovo
Bijela Crkva
D.Besnik
Besnik
Bać
G.Besnik
Njeguši
Donja Lovnica
Kalače
Sređani
Saošnica
Bogaje
Koljeno
Balotiće
Crlja
Dadići
Vrelo Ibra
D.Bukelj
G.Bukelj
Kaluđerski Laz

R6 ROŽAJE–TUTIN
Most Zeleni (raskrsnica sa M-5) - Vuča (granica sa Srbijom);

ŠPILJANI-RIBARIĆE

ROŽAJE–PETNJICA–BERANE R12
Gudinlje (raskrsnica sa M-2) - Trokavlje (raskrsnica sa R12)
Kalače (raskrsnica sa M-2)

Ribarevina (raskrsnica sa M-5) - Berane (granica sa R-12)
Budimlja (raskrsnica sa M-2) - Kalače (raskrsnica sa R6)
Rožaje (raskrsnica sa M-5) - Gudinlje (raskrsnica sa M-2)
Dračenovac (raskrsnica sa M-5) - Trokavlje (raskrsnica sa R12)

R5 ROŽAJE–PEĆ
Rožaje (raskrsnica sa M-5) - Kula Skuljica (granica sa Kosovom)

PPOV

e=10m

LEGENDA

Hidrotehnička infrastruktura
Vodosnadbijevanje

- Planirani vodovod višeg reda
- Ukidanje vodovoda višeg reda
- R Postojeći rezervoar
- R Planirani rezervoar
- Glavni vodotoci
- Manji vodotoci

Fekalna kanalizacija

- Kanalizacioni vod
- Planirani kanalizacioni vod
- PPOV Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda

Atmosferska kanalizacija

- Kanalizacioni vod
- Planirani kanalizacioni vod

LEGENDA

- Granica Opštine (PUP-a)
- Granica GUR-a
- Površine naselja
- Zelene površine
- Poljoprivredne površine
- Ostale površine
- Površine za industriju i proizvodnju
- Površine za turizam
- Zaštićena područja
- Vodene površine
- Vodoizvorišta
- Koncesiona područja
- Površine za groblja
- Zastićena kulturna dobra
- Ski staze
- Površine tehničke infrastrukture
- Površine za obradu i skladištenje otpada
- Magistralna saobraćajnica
- Regionalna saobraćajnica
- Lokalna saobraćajnica
- Gradska saobraćajnica
- Planirana saobraćajnica
- Tunel

VLADA CRNE GORE
Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

N

Nosilac izrade plana: **MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE**	
Rukovodilac izrade: Arh. **Gordana Raičević**, dipl. inž.	Godina izrade: 2025. godine
Faza: **Nacrt**	Razmjera izrade: 1:25 000
Naziv grafičkog priloga: **HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA - planirano stanje -**	Broj grafičkog priloga: 17

DUP Industrijska zona Zeleni Izmjene i dopune

DUP Centar II

DUP Bandzovo brdo I faza

DUP Suho polje

DUP Zona Centar izmjene i dopune

LSL Rasadnik

DUP Bandzovo brdo II faza

DUP Ibarac

LSL Poslovni centar Aldi

LSL Jela

R6 ROŽAJE – TUTIN

ROŽAJE – ŠAVNIK RIBARIĆE

ROŽAJE – BERANE M5

Obilaznica

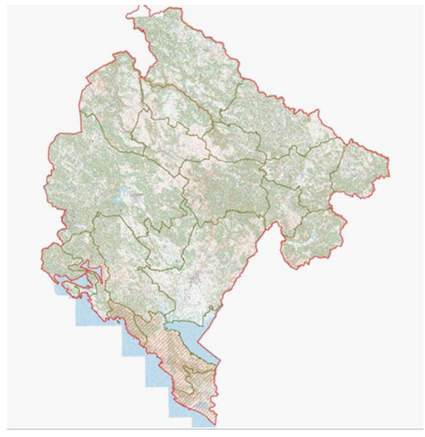
R5 ROŽAJE – PEĆ

LEGENDA

- Granica GUR-a
- Nova granica GUR-a
- Proširenje GUR-a
- Umanjenje GUR-a
- Površine za stanovanje
- Površine za mješovite namjene
- Površine za centralne djelatnosti
- Površine za industriju i proizvodnju
- Površine za škole i predškolske ustanove
- Površine za zdravstvenu zaštitu
- Površine za kulturu
- Površine za sport i rekreaciju
- Autobuska stanica
- Gradska pijaca
- Pošta
- Sud
- Tržni centar
- Površine za vjerske objekte
- Šumske površine
- Poljoprivredne površine
- Slobodne površine
- Javne otvorene površine
- Površine za groblja
- Površine tehničke infrastrukture
- Drumski saobraćaj
- Pojedinačno kulturno dobro
- Zaštićena okolina pojedinačnog kulturnog dobra
- Benzinska stanica
- Heliodrom
- Vjerski objekat
- Spomenik lokalnog značaja
- Terminal
- Park šuma
- Trg
- Spomen obilježje
- Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda
- Transfer stanica
- Granica DUP-a Centar I - izmjene i dopune
- Granica DUP-a Bandžovo Brdo I faza
- Granica DUP-a Bandžovo Brdo II faza
- Granica DUP-a Centar II
- Granica DUP-a Suho Polje
- Granica DUP-a Ibarac
- Granica DUP-a Industrijska zona Zeleni
- Magistralna saobraćajnica
- Regionalna saobraćajnica
- Lokalni put
- Glavni vodotoci
- Manji vodotoci

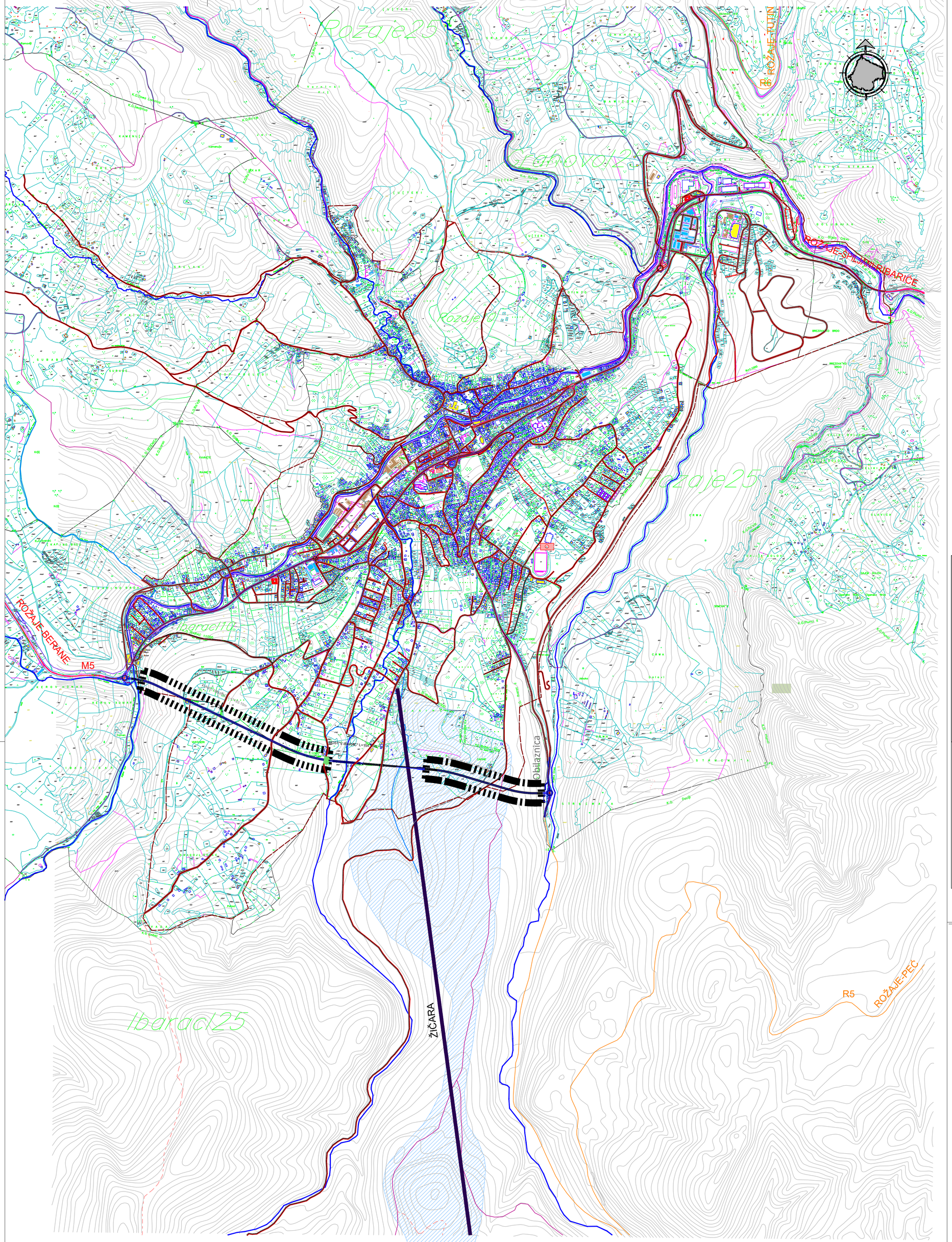
VLADA CRNE GORE
Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

N

Nosilac izrade plana: **MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE**	
Rukovodilac izrade: Arh. **Gordana Raičević,** dipl. inž.	*Godina izrade:* 2023-2024. godine
Faza: **Nacrt**	*Razmjera izrade:* 1:5 000
Naziv grafičkog priloga: **NAMJENA POVRŠINA GENERALNOG URBANISTIČKOG RJEŠENJA, PLANSKA DOKUMENTACIJA NIŽEG REDA I DISTRIBUCIJA SADRŽAJA**	*Broj grafičkog priloga:* 04

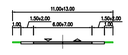

LEGENDA

- Granica planskog područja
- Magistralna saobraćajnica
- Regionalna saobraćajnica
- Lokalni put
- Gradske ulice
- Planirana saobraćajnica
- Biciklističke staze
- Pješačke površine
- Tunel
- Benzinska stanica
- Glavni vodotoci
- Manji vodotoci
- Javni parking ili centralna garaža
- Autobuska stanica
- Šumske površine
- Zelene i otvorene površine
- DUP Centar I
- DUP Centar II
- DUP Centar III
- DUP Bandžovo Brdo
- DUP Suho Polje
- DUP Ibarac
- DUP Industrijska zona Zeleni

Ulice u naseljima

Primarna mreža

Sekundarna mreža

Sabirne ulice

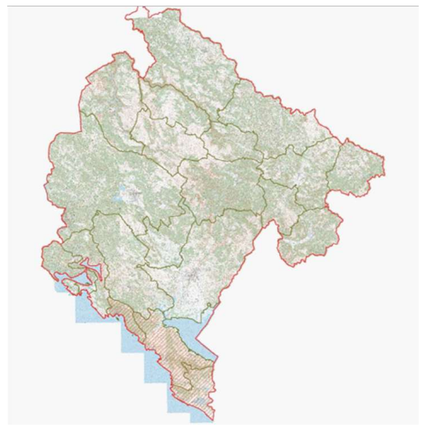

Pristupne ulice

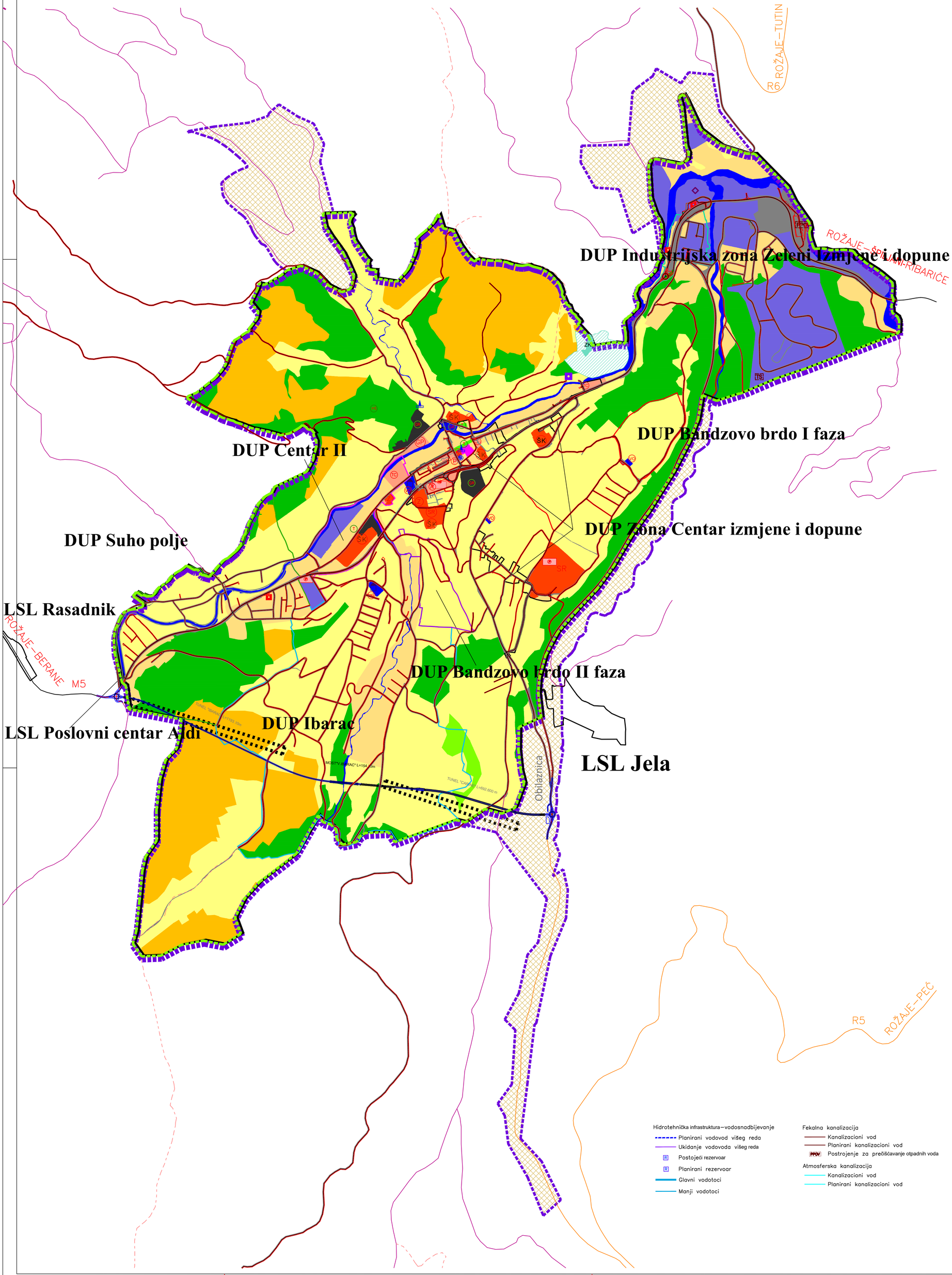
VLADA CRNE GORE
Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

N

Nosilac izrade plana: **MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE**	
Rukovodilac izrade: Arh. **Gordana Raičević,** dipl. inž.	*Godina izrade:* 2025. godine
	Razmjera izrade: 1:5 000
Naziv grafičkog priloga: **SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA (POSTOJEĆE I PLANIRANO)**	*Broj grafičkog priloga:* 05

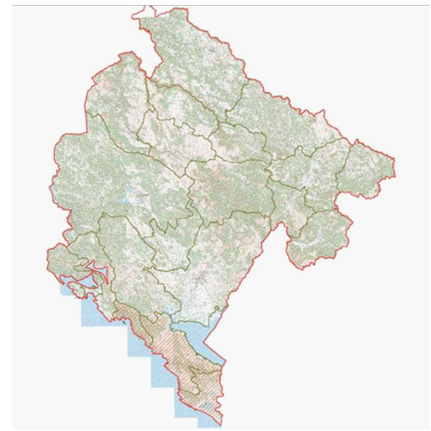

LEGENDA

- Granica GUR-a
- Nova granica GUR-a
- Proširenje GUR-a
- Umanjenje GUR-a
- Površine za stanovanje
- Površine za mješovite namjene
- Površine za centralne djelatnosti
- Površine za industriju i proizvodnju
- Površine za škole i predškolske ustanove
- Površine za zdravstvenu zaštitu
- Površine za kulturu
- Površine za sport i rekreaciju
- Autobuska stanica
- Gradska pijaca
- Pošta
- Sud
- Tržni centar
- Površine za vjerske objekte
- Šumske površine
- Poljoprivredne površine
- Slobodne površine
- Javne otvorene površine
- Površine za groblja
- Površine tehničke infrastrukture
- Drumski saobraćaj
- Pojedinačno kulturno dobro
- Zaštićena okolina pojedinačnog kulturnog dobra
- Benzinska stanica
- Heliodrom
- Vjerski objekat
- Spomenik lokalnog značaja
- Terminal
- Park šuma
- Trg
- Spomen obilježje
- Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda
- Transfer stanica
- Granica DUP-a Centar I - izmjene i dopune
- Granica DUP-a Bandžovo Brdo I faza
- Granica DUP-a Bandžovo Brdo II faza
- Granica DUP-a Centar II
- Granica DUP-a Suho Polje
- Granica DUP-a Ibarac
- Granica DUP-a Industrijska zona Zeleni
- Magistralna saobraćajnica
- Regionalna saobraćajnica
- Lokalni put
- Glavni vodotoci
- Manji vodotoci

VLADA CRNE GORE
Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE ROŽAJE

N

Nosilac izrade plana: **MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE**	
Rukovodilac izrade: Arh. **Gordana Raičević,** dipl. inž.	*Godina izrade:* 2025. godine
Faza: **Nacrt**	*Razmjera izrade:* 1:5 000
Naziv grafičkog priloga: **HIDROTEHNIČKA INSFRASTRUKTURA GENERALNOG URBANISTIČKOG RJEŠENJA - PLANIRANO STANJE**	*Broj grafičkog priloga:* 07